NOVUM

TESTAMENTUM

DOMINI noſtri

JESU CHRISTI.

Interprete

THEODORO BEZA.

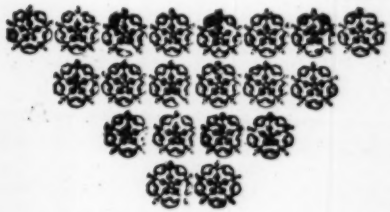

LONDINI,

Ex Officina *E. Tyler*. Anno 1659.

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT I.

Genealogia & nativitas Christi.

LIber generationis Jesu Christi, filii Davidis, filii Abrahami.

2 Abrahamus genuit Isaacum. Isaacus autem genuit Jacobum. Jacobus autem genuit Judam, & fratres ejus.

3 Judas autem genuit Phares & Zaram ex Thamara. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram.

4 Aram autem genuit Aminadabum. Aminadabus autem genuit Naasson. Naasson verò genuit Salmonem.

5 Salmo verò genuit Boozum ex Rachaba. Boozus autem genuit Obedem ex Rutha. Obedes autem genuit Jessen.

6 Jesse verò genuit Davidem illum regem. David autem rex ille genuit Solomonem ex ea quæ *fuerat uxor* Uriæ.

7 Solomon verò genuit Roboamum. Roboamus autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asam.

8 Asa autem genuit Josaphatum. Josaphatus autem genuit Joramum. Joramus autem genuit Hoziam.

9 Hozias autem genuit Joathamum. Joathamus autem genuit Achazum. Achazus autem genuit Ezeciam.

10 Ezecias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amonem. Amon autem genuit Josiam.

11 Josias autem genuit Jechoniam & fratres ejus, in transportatione illa Babylonica.

12 Post transportationem *autem* illam Babylonicam, Jechonias genuit Salathielem. Salathiel autem genuit Zorobabelem.

13 Zorobabel autem genuit Abiudem. Abiud autem genuit Eliacimum. Eliacimus autem genuit Azorem.

14 Azor autem genuit Sadocum. Sadocus autem genuit Achimum. Achimus autem genuit Eliudem.

15 Eliud autem genuit Eleazarum. Eleazarus autem genuit Matthanem. Matthan autem genuit Jacobum.

16 Jacob autem genuit Joseph, virum Mariæ, ex qua genitus est Jesus ille qui dicitur Christus.

17 Universa igitur progenies ab Abrahamo usque ad Davidem, progenies quatuordecim: & à Davide usq; ad transportationem Babylonicam, progenies quatuordecim: & à transportatione Babylonica usq; ad Christum, progenies quatuordecim.

18 Jesu verò Christi nativitas ita fuit: Quum enim mater ejus Maria desponsata esset Josepho, priusquam ipsi convenissent, comperta est prægnas esse è Spiritu sancto.

19 Porrò Josephus vir ejus, quum esset justus, & nollet eam ignominiæ exponere, voluit clam eam dimittere.

20 Hæc autem quū in animū induxisset, ecce angelus Domini in somnio apparuit ei, dicens, Joseph filii Davidis, ne metue accipere Mariam uxorem tuam. Nam quod in ea genitum est, ex Spiritu sancto est.

21 Parier autem filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim liberabit populum suum ex peccatis ipsius.

22 (Totum hoc autem factū est, ut impleretur quod ait Dominus per Prophetam, dicentem,

23 Ecce, virgo illa prægnans erit, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel: quod est, si interpreteris, Nobiscum Deus.)

24 Expergefactus autem Joseph ex somno, fecit ut ei imperârat angelus Domini, & accepit uxorem suam.

25 Sed non cognovit eam, quousq; peperisset filium illum suum primogenitum: vocavitque nomen ejus Jesum.

CAPUT II.

Magi Christū adorant. Josephus Angeli monitu fugit cum Jesu et matre in Ægyptum. Infanticidium.

QUum ergo natus esset Jesus in *ea* Bethleema *quæ est* Judææ, tēporibus Herodis regis, ecce magi ab Oriente advenerunt Hierosolymam,

2 Dicentes, Ubi est ille rex Judæorum qui natus est? vidimus enim ejus stellam in Oriente, & venimus ut adoremus eum.

3 His autem auditis Herodes rex turbatus est, & tota Hierosolyma cum eo.

4 Et congregatis omnibus primariis sacerdotibus, & scribis populi, percontatus est ab eis ubi Christus ille nasciturus esset.

5 At illi dixerunt ei, In *ea* Bethleema, *quæ est* Judææ. Sic enim scriptum est per Propheram,

6 Et tu Bethleema terra Judæ, nequaquam minima es inter duces Judæ: ex te enim exibit dux qui pascet populum illum meum Israelem.

7 Tum Herodes clam vocatis magis exquisivit

quiſvit ab eis quo tempore ſtella apparuiſſet.

8 Et eis Bethleemam dimiſsis, dixit, Profecti, penitus exquirite de puerulo illo: poſtquam autem *illum* inveneritis, renunciate mihi, ut & ego veniam & adorem eum.

9 Ipſi vero, audito rege, profecti ſunt: & ecce, ſtella quam viderant in Oriente, præibat eis, donec venit ſteritque ſupra *locum in* quo erat puerulus ille.

10 Viſa autem ſtella gaviſi ſunt gaudio magno valde:

11 Et ingreſsi domum, invenerunt puerulum cum Maria matre ipſius: & proſtrati adoraverunt eum: aperiſque theſauris ſuis, obtulerunt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.

12 Et divinitus admoniti in ſomnio ne reverterentur ad Herodem, per aliâ viam regreſsi ſunt in regionem ſuam.

13 Ipſis autem regreſsis, ecce, angelus Domini apparet in ſomnio Joſepho, dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum: & eſto illic uſquedum dixero tibi. Futurum eſt enim ut Herodes quærat puerulum, ad eum perdendum.

14 Ille vero experrectus accepit puerulum & matrem ejus nocte, & ſeceſsit in Ægyptum.

15 Et fuit illic uſque ad obitum Herodis: ut impleretur quod ait Dominus per Prophetam, dicentem, Ex Ægypto vocavi Filium meum.

16 Tum Herodes, quum vidiſſet *ſe* illuſum eſſe à Magis, excandnit valde, & miſſis *carnificibus*, interemit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omni confinio ejus, à bimulis & infra, ſecundum tempus quod exquiſierat ex Magis.

17 Tunc impleta ſunt quod ait Dominus per Hieremiam Prophetâ, dicentem,

18 Vox in Rhama audita eſt, lamentatio, & fletus, & ejulatus multus: Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolationem admittere *de eo* quod non ſint.

19 Quum autem obiiſſet Herodes, ecce, angelus Domini in ſomnio apparet Joſepho in Ægypto,

20 Dicens, Experrectus accipe puerulum & matrem ejus, & proficiſcere in regionem Iſraelis. Mortui ſunt enim qui perebant animam pueruli.

21 Ille vero experrectus accepit puerulum & matrem ipſius, & venit in regionem Iſraelis.

22 Quum autem audiſſet Archelaum regnare in Judæa pro Herode patre ſuo, timuit illuc abire: verum divinitus admonitus in ſomnio, ſeceſsit in partes Galilææ.

23 Et quum eo veniſſet, habitavit in urbe quæ dicitur Nazareth: ut impleretur quod dictum eſt per Prophetas, Fore ut Nazarenus vocaretur.

CAPUT III.

Doctrina & vita Johannis, à quo Chriſtus baptizatur.

1 TEmporibus autem illis adfuit Johannes Baptiſta, prædicans in deſerto Judææ,

2 Dicenſq;, Reſipiſcite: appropinquavit enim regnum cœlorum.

3 Nam hic eſt ille de quo dictũ eſt per Eſaiam Prophetam, dicentẽ, Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.

4 Ipſe vero Johannes habebat veſtimentum ſuum è pilis camelinis, & zonam coriaceam circum lumbos ſuos; alimentum autem ejus erat locuſtæ & mel agreſte.

5 Tunc exivit ad eum Hieroſolyma, & tota Judæa, totaque regio circumjacens Jordani:

6 Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata ſua.

7 Quum vidiſſet autem multos ex Phariſæis & Sadducæis venientes ad Baptiſmum ſuũ, dixit eis, Progenies viperarum, quis vobis præmonſtravit ut fugeretis à futura ira?

8 Ferte igitur fructus convenientes reſipiſcentiæ:

9 Et ne putate *vobis* dicendum apud voſmet ipſos, Patrem habemus Abrahamum: dico enim vobis, Deum poſſe etiam ex lapidibus iſtis excitare liberos Abrahamo.

10 Jam vero etiam ſecuris ad radicem arborũ poſita eſt. Omnis igitur arbor non ferens fructum bonum, exciditur, & in ignem abjicitur.

11 Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam: is vero qui pone me venit, validior me eſt, cujus non ſum dignus qui ſoleas portem: ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igne.

12 Cujus ventilabrum *eſt* in manu ſua, & *qui* perpurgabit aream ſuam: & coget triticum ſuum in horreum, paleam autem exuret igni inextincto.

13 Tunc advenit Jeſus à Galilæa ad Jordanem ad Johannem, ut baptizaretur ab eo.

14 At Johannes obnixe prohibebat eum, dicens, Mihi opus eſt ut à te baptizer, & tu venis ad me?

15 Reſpondens autem Jeſus dixit ad eum, Omitte *me* nunc; ita enim decet nos implere omnem juſtitiam. Tunc omittit eum.

16 Et baptizatus Jeſus aſcendit ſtatim ex aqua: & ecce, aperti ſunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei deſcendentem quaſi columbam, & venientem ſuper ipſum.

17 Et ecce, vox *adfuit* è cœlis, dicens, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquieſco.

CAPUT IV.

Chriſtus jejunans tentatur à Diabolo, quo victo, inchoat ſuum miniſterium.

Tunc

Tunc Jeſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.
2 Et quum jejunaſſet dies quadraginta & noctes quadraginta, poſtea eſuriit.
3 Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit, Si Filius es Dei, dic ut iſti lapides panes fiant.
4 At ille reſpondens dixit, Scriptū eſt, Non ſolo pane vivet homo, ſed ex quovis verbo prodeunte per os Dei.
5 Tunc aſſumit eum diabolus in ſanctam urbem, & ſtatuit eum ſuper pinnas templi:
6 Dixitq; ei, Si Filius es Dei, dejice teipſum deorſum: nam ſcriptum eſt, Angelis ſuis mandabit de te, & *ipſi* attollent te in manus, nequando offendas ad lapidem pedem tuum.
7 Dixit ei Jeſus, Viciſsim ſcriptum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum.
8 Rurſum aſſumit eum diabolus in montem ſublimem valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum:
9 Dixitque ei, Hæc omnia tibi dabo, ſi proſtratus adoraveris me.
10 Tunc dicit ei Jeſus, Abi Satana; ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies.
11 Tunc omittit eum diabolus, & ecce, angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.
12 Quum audiſſet autem Jeſus, Johannem traditum eſſe *in cuſtodiam*, rediit in Galilæam.
13 Et relicta Nazareth, venit & habitavit in Capernaumo *urbe* maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim:
14 Ut impleretur quod dictum eſt per Eſaiam Propheram, dicentem,
15 Terra Zabulon, & terra Nephthalim, *ad* viam maris ſecus Jordanem, Galilæa Gentium:
16 Populus poſitus in tenebris vidit lucem magnam; & poſitis in regione & umbra mortis, lux exorta eſt.
17 Ex eo tempore cœpit Jeſus prædicare, & dicere, Reſipiſcite: appropinquavit enim regnum cœlorum.
18 Ambulans autem Jeſus ad mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui dictus eſt Petrus, & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare: (erant enim piſcatores)
19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos piſcatores hominum.
20 Illi vero ſtatim omiſſis retibus ſequuti ſunt eum.
21 Tunc progreſſus illinc, vidit alios duos fratres, Jacobum filium Zebedæi, & Johannem fratrem ejus, in navigio cum Zebedæo patre ſuo, ſarcientes retia ſua: & vocavit eos.
22 Illi autem ſtatim omiſſo navigio & patre ſuo, ſequuti ſunt eum.
23 Et obivit totam Galilæam Jeſus, docens in ſynagogis ipſorum, & prædicans Evangelium regni, & ſanans quemvis morbum, & quemvis languorem in populo.
24 Tunc emanavit fama ipſius in totam Syriam: & obtulerunt ei omnes male affectos, variis morbis & cruciatibus detentos, & dæmoniacos, & lunatticos & paralyticos: ſanavitque eos.
25 Et ſequuta eſt eum turba multa à Galilæa, ac Decapoli, & Hieroſolymis, & Judæa, & *regionibus* trans Jordanem *ſitis*.

CAPUT V.

Concio Chriſti in monte, complexa octo beatitudines, & explicationem Legis.

Quum vidiſſet autem turbam, aſcendit in montem: & quum conſediſſet, adierunt eum diſcipuli ejus.
2 Tunc aperto ore ſuo docebat eos, dicens,
3 Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
4 Beati qui lugent: quoniam ipſi ſolamen recipient.
5 Beati qui ſunt mites: quoniā ipſi terram hæreditario jure obtinebunt.
6 Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.
7 Beati qui ſunt miſericordes: quoniam ipſis miſericordia tribuetur.
8 Beati qui ſunt mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt.
9 Beati qui ſunt pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.
10 Beati quos perſequuntur *homines* juſtitiæ cauſa: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.
11 Beati eritis quum vos corviciis affecerint, & perſequuti fuerint, & mentientes dixerint quidvis mali adverſus vos, propter me.
12 Gaudete & exſultate; quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis: ita enim perſequuti fuerunt Prophetas qui *fuerunt* ante vos.
13 Vos eſtis ſal terræ: quod ſi ſal inſatuatus fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet amplius niſi ut abjiciatur foras, & conculcetur à quibuſvis.
14 Vos eſtis lux mundi. Non poteſt urbs occultari ſupra montem poſita.
15 Neque accendunt lucernā, & ponunt eam ſubter modium, ſed in candelabrum: & ſplendet omnibus qui ſunt in domo.
16 Ita ſplendeat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, glorificentque Patrem illum veſtrum qui *eſt* in cœlis.
17 Ne exiſtimate me veniſſe ut diſſolvam Legem, aut Prophetas: non veni ut *eam* diſſolvam, ſed ut *eam* impleam.
18 Amen quippe dico vobis, Uſquedum præterierit cœlum & terra, iota unum aut unus apex nequaquā præterierit ex Lege, uſquedum omnia facta fuerint.
19 Quiſquis igitur ſolverit unum ex mādatis hiſce minimis, & ita docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlo-

rum: quisquis autem fecerit & docuerit, ille magnus vocabitur in regno cœlorum.

20 Dico enim vobis, Nisi abundaverit vestra justitia plus quàm illa Scribarũ & Phariſæorum, vos nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

21 Audiſtis dictum fuiſſe à veteribus, Non occides: quisquis autem occiderit, reus erit judicio.

22 Ego verò dico vobis, Quicumq; irascitur fratri ſuo temere, reus erit judicio: quicumq; verò dixerit fratri ſuo, Raca, reus erit concilio: quisquis autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis.

23 Igitur ſi munus tuum offeres ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te;

24 Omitte illic munus tuum coram altari, & abi: primum reconciliator fratri tuo, & tunc ubi veneris offer munus tuũ.

25 Eſto amicus adverſario tuo citò, dũ es in via cum eo: ne quando te tradat adverſarius judici, & judex te tradat miniſtro, & in cuſtodiam conjiciaris:

26 Amen dico tibi, Nequaquam exibis illinc uſquedum reddideris ultimum quadrantem.

27 Audiſtis dictum fuiſſe à veteribus, Non mœchaberis.

28 Ego verò dico vobis, Quicumq; aſpicit mulierem ut eam concupiſcat, jam adulteravit eam in corde ſuo.

29 Quòd ſi oculus tuus dexter facit ut tu offendas, erue eum, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

30 Et ſi dextera tua manus facit ut tu offendas, exſcinde eam, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

31 Dictum eſt autem, Quiſquis dimiſerit uxorem ſuam, det ei libellum abſceſſionis.

32 Ego verò dico vobis, Quiſquis dimiſerit uxorem ſuam, extra rationem ſcortationis, facit ut ea mœchetur; & quiſquis dimiſſam duxerit mœchatur.

33 Rurſum audiſtis dictum fuiſſe veteribus, Non pejerabis, ſed reddes Domino quæ tu juraveris.

34 Ego verò dico vobis, Ne jurate omnino; neq; per cœlũ, quia thronus Dei eſt:

35 Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus: neq; per Hieroſolymam, quia urbs eſt magni regis.

36 Neq; per caput tuum jures, quia non potes unum capillum album aut nigrum facere.

37 Eſto autẽ ſermo veſter, etiam etiam, non non: quod autem ſupra hæc redundat, à malo eſt.

38 Audiſtis dictum fuiſſe, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

39 Ego verò dico vobis, Ne obſiſtite improbo: ſed qui te cædet in dexterã tuam maxillam, obverte ei & alteram:

40 Et ei qui velit tecum contendere, ac tunicam tuam capere, dimitte illi etiam pallium:

41 Et quiſquis te angariabit *ad* milliare unum, abi cum eo duo.

42 Petenti abs te dato: & volentem mutuari abs te, ne averſere.

43 Audiſtis dictum fuiſſe, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

44 Ego verò dico vobis, Diligite inimicos veſtros, benedicite eis qui devovent vos, benefacite iis qui oderunt vos, & precamini pro iis qui vobis infeſti ſunt, & perſequuntur vos:

45 Ut ſitis filii Patris illius veſtri qui eſt in cœlis; facit enim ut ſol ſuus exoriatur ſuper malos ac bonos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.

46 Nam ſi dilexeritis eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis? nonne & publicani idem faciunt?

47 Et ſi complexi fueritis fratres veſtros ſolum, quid amplius faciris? nonne & publicani ita faciunt?

48 Eſtote igitur vos perfecti, ut Pater veſter, qui eſt in cœlis, perfectus eſt.

CAPUT VI.

De eleemoſyna, oratione Dominica, jejunio, mammona, & regno Dei.

ATtendite ne juſtitiam veſtram exerceatis coram hominibus, ut ſpectemini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum qui *eſt* in cœlis.

2 Itaque quum præſtabis eleemoſynam, ne curato buccina cani corã te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis & in plateis, ut gloriam conſequantur ab hominibus: amen dico vobis, Retulerunt mercedem ſuam.

3 Quũ vero tu das eleemoſynam, ne noverit ſiniſtra tua quid facit dextera tua:

4 Ut ſit tua eleemoſyna in occulto: Pater autem tuus qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

5 Et quum precaberis, ne eſto ut hypocritæ; amant enim in conventibus, & in angulis platearum ſtantes precari, ut appareant hominibus: amen dico vobis, Retulerunt mercedem ſuam.

6 Tu vero quum precaris, introito in conclave tuum, & clauſo oſtio tuo precare Patrem tuum in occulto: & Pater tuus qui *te* aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

7 Precantes autem ne eadem blaterate ut Ethnici: putant enim fore ut ſuâ illa loquacitate exaudiantur.

8 Ne igitur ipſis aſſimilamini: novit enim Pater ille veſter quibus ſit vobis opus, antequam vos petatis ab eo.

9 Vos igitur ita precãmini, PATER noſter qui *es* in cœlis, ſanctificetur nomen tuũ.

10 Veniat

10 Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, *ita* etiam in terra.

11 Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

12 Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris.

13 Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos ab illo malo. Quia tuũ eſt regnum, & potentia, & gloria in ſecula, Amen.

14 Nam ſi remiſeritis hominibus ſuos lapſus, remittet etiam vobis Pater ille veſter cœleſtis:

15 Sin autem non remiſeritis hominibus ipſorum lapſus, nec Pater veſter remittet vobis offenſas veſtras.

16 Quum autem jejunaris, ne eſtote ut hypocritæ tetrico vultu: deformant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunare: amen dico vobis, Retulerunt mercedem ſuam.

17 Tu vero quum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava:

18 Ut ne appareas hominibus jejunare, ſed Patri tuo qui *eſt* in occulto; & Pater tuus qui aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

19 Ne theſauros recondite in terra, ubi tinea & erofio corrumpit, & ubi fures perfodiunt ac furantur.

20 Sed recondite vobis theſauros in cœlo, ubi neque tinea neque erofio corrumpit, & ubi fures non perfodiunt neq; furantur.

21 Nam ubi eſt theſaurus veſter, illic erit etiam cor veſtrum.

22 Lucerna corporis eſt oculus: itaque ſi oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit:

23 Sin autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebroſum erit. Ergo ſi lumen quod eſt in te, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ?

24 Nemo poteſt duobus dominis ſervire: aut enim unum habebit odio, & alterum diliget; aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ.

25 Propterea dico vobis, Ne eſtote ſolliciti de anima veſtra, quid eſuri ſitis, aut quid bibituri; neque de corpore veſtro, qua re ſitis induendi: nonne anima plus eſt quam alimentum, & corpus quam veſtitus?

26 Intuemini in volucres cœli: non enim ſerunt, neq; metunt, neque cogunt in horrea, ſed Pater ille veſter cœleſtis alit eas: nonne vos multo præſtantis eis?

27 Quis autem ex vobis ſollicite cogitando poteſt apponere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

28 Ac de veſtitu quid ſolliciti eſtis? diſcite quomodo lilia agrorum augeſcant: non laborant, neque nent:

29 Sed dico vobis, Ne Solomon quidem cum univerſa gloria ſua, ſic amictum fuiſſe ut unum ex iſtis.

30 Quod ſi herbam agri, quæ hodie exſtat, & cras in clibanum conjicitur, Deus ita circumveſtit; nonne vos multo magis, ô exigua fide prædíti?

31 Ne igitur eſtote ſolliciti, dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus, aut quo amiciemur?

32 (Nam omnia iſta gentes requirunt:) novit enim Pater ille veſter cœleſtis vos indigere his omnibus.

33 Sed quærite primo regnum Dei, & juſtitiam ejus, & iſta omnia adjicientur vobis.

34 Ne igitur eſtote ſolliciti de craſtino; nam craſtinus *dies* ſollicitus erit de *rebus* ſuis: ſufficit diei ſua vexatio.

CAPUT VII.

Non judicandum de proximo. Sanctum canibus non dandũ. Via lata et arcta. Propheta ex fructu diſcernendi. Domus qua bene et qua male fundata.

NE judicate, ut ne judicemini.

2 Quo enim judicio judicaris, judicabimini: & qua menſura metimini, *eadem* contra metietur vobis.

3 Quid autem ſpectas feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui, trabem vero quæ eſt in oculo tuo non animadvertis?

4 Aut quomodo dicis fratri tuo, Sine ejiciam feſtucam ex oculo tuo; & ecce trabes in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primum trabẽ illam ex oculo tuo, & tum diſpicies ut ejicias feſtucam ex oculo fratris tui.

6 Ne date *quod* ſanctũ *eſt* canibus, nec projicite margaritas veſtras coram porcis; ne quando conculcent eas pedibus ſuis, & converſi lacerent vos.

7 Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis.

8 Quiſquis enim petit, accipit: & qui quærit, invenit: & ei qui pulſat, aperietur.

9 Nam quis eſt ex vobis homo, qui ſi filius ejus petierit ab eo panem, det ei lapidem?

10 Et ſi piſcem petierit, num ſerpentem dabit ei?

11 Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis Pater ille veſter qui eſt in cœlis, dabit bona iis qui petierint ab ipſo?

12 Quæcunq; igitur volueritis ut faciant vobis homines, ita & vos facite eis; iſta enim eſt Lex & Propheræ.

13 Introite per anguſtam portam: quoniam lata eſt porta, & ſpatioſa via quæ abducit in exitium, multique ſunt qui introeunt per eam:

14 Quia anguſta eſt porta, & ſtricta via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inveniunt eam.

15 Cavete vero vobis à pſeudoprophetis, qui veniunt ad vos cum veſtimentis ovium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum agnoſcetis eos. Num colligunt ex ſpinis uvam, aut ex tribulis ficus?

17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos, purris autẽ arbor fert fructus purres.

18 Nõ poteſt arbor bona fructus malos ferre, neq; arbor mala fructus bonos ferre.

19 Quæcunq; arbor non fert fructum bonum, exciditur, & in ignem conjicitur.

20 Nempe igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos.

21 Non quiſquis dicit mihi, Domine Domine, introibit in regnũ cælorũ, ſed qui facit quod vult Pater meus qui in cæliseſt.

22 Multi dicent mihi die illo, Domine, Domine, nonne *per* nomen tuũ prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & *per* nomen tuum multas virtutes edidimus?

23 Tunc autẽ profitebor eis, Certe nunquam novi vos: diſcedite à me qui operã datis tranſgreſſioni Legis.

24 Quiſquis igitur audit ex me ſermones iſtos, & eos præſtat, aſſimilabo eũ viro prudenti, qui ædificavit domum ſuam ſuper petram:

25 Decidit autem nimbus, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & inciderunt domui illi, ſed non cecidit; fundata enim fuerat ſuper petram.

26 Et quiſquis audit ex me hos ſermones, & eos nõ præſtat, aſſimilabitur viro ſtulto, qui ædificavit domũ ſuam ſuper arenam:

27 Deſcendit autem pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & impegerunt in domum illam; & cecidit, & fuit caſus ejus magnus.

28 Factum eſt autem quum finiſſet Jeſus ſermones iſtos, ut percellerentur turba ſuper doctrina ipſius.

29 Docebat enim eos ut habens auctoritatem, non autem ut Scribæ.

CAPUT VIII.

Leproſus, Centurionis puer, & ſocrus Petri ſanantur. Sedatur tempeſtas à Chriſto, & dæmones ex hominibus ejecti in porcos ruunt.

DEſcendentem autem eum è monte ſequuta eſt turba multa.

2 Et ecce, leproſus quum veniſſet adoravit eum, dicens, Domine, ſi velis, potes me purgare.

3 Extenſaque manu tetigit eum Jeſus, dicens, Volo, purgator. Statim igitur purgata fuit ejus lepra.

4 Tunc dicit ei Jeſus, Vide *ut* nulli dicas: ſed abi, oſtende te Sacerdoti, & offer donum illud quod imperavit Moſes, *ut hoc ſit* eis teſtimonio.

5 Ingreſſum autẽ Jeſum Capernaumum adiit Centurio, precans eum,

6 Et dicens, Domine, puer meus projectus eſt domi paralyticus, & vehementer torquetur.

7 Tunc dicit ei Jeſus, Ego, quum venero, ſanabo eum.

8 Et reſpondens Centurio, dixit, Domine, non ſum dignus ut ſub tectum meum ingrediaris: ſed ſolum loquere, & ſanabitur puer meus.

9 Etenim ego ſum homo ſub poteſtate *conſtitutus*, habens ſub me milites: & dico huic, Proficiſcere, & proficiſcitur: & alteri, Veni, & venit: & ſervo meo, Fac hoc, & facit.

10 *Hæc* autem quum audiſſet Jeſus, miratus eſt: & dixit iis qui ſequebantur, Amen dico vobis, Ne in Iſraele quidem tantam fidem inveni.

11 Dico autem vobis, Multos ab Oriente & Occidente venturos, & accubituros cum Abrahamo, & Iſaaco, & Jacobo in regno cœlorum:

12 Filios vero regni ejectũ iri in tenebras illas exteras; illic erit fletus & ſtridor dentium.

13 Et dixit Jeſus Centurioni, Abi, & ut credidiſti fiat tibi. Sanatuſque eſt puer ejus eo ipſo momento.

14 Et quum veniſſet Jeſus domũ Petri, vidit ſocrum ejus in lecto projectam, & febricitantem:

15 Tetigitque manum ejus; & dimiſit eã febris: & ſurrexit, ac miniſtravit eis.

16 Quum autem ſerum *diei* eſſet, obtulerunt ei dæmoniacos multos: & ejecit ſpiritus verbo, omneſque male habentes ſanavit.

17 Ut impleretur quod dictũ eſt per Eſaiam Propheta, dicentem, Ipſe invaletudines noſtras accepit, & morbos portavit.

18 Quum vidiſſet autem Jeſus turbam multam circum ſeſe, juſſit ut abiretur in ulteriorem *ripam*.

19 Et quum acceſſiſſet quidam Scriba, dixit ei, Magiſter, ſequar te quocunque abieris.

20 Tunc dicit ei Jeſus, Vulpes habent luſtra, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis nõ habet ubi caput recliner.

21 Alius autem ex diſcipulis ejus dixit ei, Domine, permitte mihi primum abire, & ſepelire patrem meum.

22 Jeſus autem dixit ei, Sequere me, & ſine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos.

23 Ipſum autem ingreſſum in navigium, ſequuti ſunt eum diſcipuli ejus.

24 Et ecce, concuſſio magna facta eſt in mari, adeo ut navis operiretur fluctibus: ipſe vero dormiebat.

25 Et accedentes diſcipuli excitaverunt eum, dicentes, Domine, ſerva nos, perimus.

26 *Ipſe* vero dixit eis, Quid timidi eſtis, ô exigua fide prædîti? Tunc experrectus objurgavit ventos & mare: & facta eſt tranquillitas magna.

27 Homines autem illi mirati ſunt, dicentes, Qualis eſt iſte, quod venti quoque & mare auſcultant ei!

28 Et quum veniſſet ipſe ad ulteriorem ripam, in regionem Gergeſenorũ, occurrerunt ei duo dæmoniaci, è monumentis prodeuntes,

deuntes, ſævi valde, adeo ut non valeret quiſquam præterire per viam illam.

29 Et ecce, clamarunt, dicentes, Quid nobis tecũ, Jeſu Fili Dei? veniſti huc vexarum nos ante conſtitutum tempus?

30 Erat autem longe ab eis grex porcorum multorum paſcens.

31 Dæmones vero precabantur eum, dicentes, Si ejicis nos, permitte nobis abire in gregem porcorum illorum.

32 Et ait eis, Abite. Illi vero egreſſi abierunt in illũ gregem porcorum: & ecce, ruit totus ille grex porcorum è præcipitio in mare, & mortui ſunt in aquis.

33 Paſtores autem fugerunt: & quum abiiſſent in urbem renunciarunt omnia, & quæ dæmoniacis facta fuerant.

34 Et ecce, tota urbs illa exivit in occurſum Jeſu: & quum vidiſſent eum, rogarunt ut digrederetur è finibus ſuis.

CAPUT IX.

Chriſtus peccatado paralyſin ſolvit. Matthæum vocat, quinq; edit miracula, & in multa meſſe operarios jubet petere.

INgreſſus igitur navigiũ, trajecit, & venit in ſuam urbem.

2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum in lecto projectum: quumque vidiſſet Jeſus fidem eorum, dixit paralytico, Confide fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

3 Et ecce, quidam è Scribis dicebant apud ſe, Iſte blaſphemat.

4 Et quum vidiſſet Jeſus cogitationes eorum, dixit, Quid cogitaris male in cordibus veſtris?

5 Utrum enim eſt facilius, dicere, Remiſſa ſunt tibi peccata; an dicere, Surge & ambula?

6 Ut autem ſciatis poteſtatẽ habere Filium hominis in terra remittendi peccata (tunc dixit paralytico,) Surge, attolle tuum lectum, & abi domum tuam.

7 Tunc *ille* ſurrexit, abiitque domum ſuam.

8 Turba vero quum *hoc* vidiſſet, mirata eſt, & glorificavit Deum, qui dediſſet talem poteſtatem hominibus.

9 Et quum digrederetur Jeſus illinc, vidit quendam ſedentem ad telonium, qui Matthæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me. Atque *is* ſurgens ſequutus eſt eum.

10 Et ecce, factum eſt quum Jeſus accũberet domi *illius*, ecce, ut multi publicani & peccatores qui venerant, ſimul accubuerint cum Jeſu & diſcipulis ejus.

11 Quum autem *id* vidiſſent Phariſæi, dixerunt diſcipulis ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus edit doctor ille veſter?

12 Jeſus autem quum *hoc* audiſſet, dixit eis, Iis qui valent non eſt opus medico, ſed iis qui male *ſe* habent.

13 Ite vero, & diſcite quid ſit, Miſerationem volo, & non ſacrificium: non enim veni vocatum juſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam.

14 Tunc adeunt eum diſcipuli Johannis, dicentes, Quare nos & Phariſæi multum jejunamus, diſcipuli vero tui non jejunant?

15 Et dixit eis Jeſus, Num poſſunt filii thalami lugere quamdiu cum eis eſt ſponſus? Aderunt autẽ dies quũ tolletur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.

16 Nullus autem indit panniculum novum in veſtimentum vetus: illud enim ipſius ſupplementum tollit *aliquid* ex illo veſtimento, & fit pejor riſura.

17 Neque injiciunt vinum novũ in utres veteres: alioqui rumpuntur utres, & *tum* vinum effunditur, tum utres pereunt: ſed injiciunt vinum novum in utres recentes, & utraque conſervantur.

18 Hæc eo loquente ipſis, ecce, quidam præfectus *ſynagogæ* venit, & adoravit eũ, dicens, Filia mea modo defuncta eſt: ſed veni & impone manum tuam ſuper eam, & vivet.

19 Tunc ſurgens Jeſus ſequutus eſt eum, & diſcipuli ejus.

20 Et ecce, mulier ſanguinis profluvio laborans à duodecim annis, accedens à tergo, tetigit fimbriam veſtimenti illius.

21 Dicebat enim apud ſe, Si ſolum tetigero veſtimentum eius, liberabor.

22 Jeſus vero converſus & intuitus eam, dixit. Confide filia fides tua te liberavit. Et liberata fuit mulier ab eo momento.

23 Et quum veniſſet Jeſus domum præfecti *ſynagogæ*, vidiſſetq; tibicines & turbam tumultuantem,

24 Dicit eis, Recedite: non enim mortua eſt puella, ſed dormit. Et deridebant eum.

25 Quum autem fuiſſet ejecta turba, ingreſſus prehendit manum ejus: & ſurrexit adoleſcentula.

26 Et exiit hæc fama in totam illam regionem.

27 Quumq; digrederetur illinc Jeſus, ſequuti ſunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes, Miſerere noſtri, Fili David.

28 Quum autem veniſſet domum, adierunt eum cæci illi; & dicit eis Jeſus, Creditis me hoc poſſe facere? Dicunt ei, Etiam, Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem veſtram fiat vobis.

30 Et aperti ſunt oculi eorum: & graviter interminatus eſt eis Jeſus, dicens, Videre nemo ſciat.

31 At illi egreſſi ſparſerunt ejus famam in tota illa regione.

32 Ipſis autem egredientibus, ecce, obtulerunt ei hominẽ mutum, dæmoniacum.

33 Et ejecto dæmonio loquutus eſt mutus: & mirata eſt turba, dicens, Nunquam apparuit tale quidpiam in Iſrael.

34 Phariſæi vero dicebant, Per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

35 Et obibat Jeſus urbes omnes ac vicos, docens in ſynagogis eorum, & prædicans

Evangelij regni, & sanans quemvis morbum, & quemvis languorem in populo.

36 Quū vidisset autem turbam, commiseratione intima commotus est super eis, quod essent dissipati & disjecti quasi oves non habentes pastorem.

37 Tunc dicit discipulis suis, Ipsa quidem messis multa, operarii autē pauci:

38 Rogate igitur Dominum messis, ut emittat operarios in messem suam.

CAPUT X.

Vocatio 12. *Apostolorum, illorumq; persecutio, consolatio, et summaria instructio.*

Tunc advocatis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem adversus spiritus impuros, ut ejicerent eos, & sanarent omnem morbum, & omnem languorem.

2 Porro duodecim Apostolorū nomina sunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus: Jacobus *filius* Zebedæi, & Johannes frater ejus:

3 Philippus, & Bartholomæus: Thomas, & Matthæus ille publicanus: Jacobus *filius* Alphæi, & Lebbæus cognominatus Thaddæus:

4 Simon Cananites, & Judas Iscariotes, qui etiam prodidit eum.

5 Hos duodecim misit Jesus, & addidit eis mandata, dicens, In viam Gentium ne abieritis, & in urbem Samaritanorum ne ingrediamini:

6 Sed proficiscimini potius ad oves perditas domus Israelis.

7 Iter facientes vero proclamate, dicentes, Appropinquavit regnum cœlorum.

8 Ægrotos sanate, leprosos purgate, mortuos suscitate, dæmonia ejicite: dono accepistis, dono date.

9 Ne comparate aurum, neq; argentum, neque æs in zonis vestris,

10 Neque peram ad iter, neq; binas tunicas, neque soleas, neque baculum: nam dignus est operarius alimento suo.

11 In quamcunq; vero urbē aut vicum introieritis, exquirite quis in ea sit dignus: & illic manete usquedum exeatis.

12 Introeuntes autem domum, salutate eam.

13 Et si quidē fuerit domus digna, veniat pax vestra super eam: sin autem non fuerit digna, pax vestra ad vos revertitor.

14 Et quicunq; non exceperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes domo aut ex urbe illa, excutite pulverem pedum vestrorum.

15 Amen dico vobis, Tolerabilior erit conditio terræ Sodomorū & Gomorrhæorum in die judicii, quam urbis illius.

16 Ecce, ego mitto vos ut oves in medium luporum: estote igitur prudentes ut serpentes, & simplices ut columbæ.

17 Cavete vero ab hominibus: tradent enim vos in consessus, & in conventibus suis flagellabunt vos.

18 Sed & ad præsides ac reges ducemini mea causa, *ut hoc sit* eis, & Gentibus testimonium:

19 Sed quum tradent vos, ne estote solliciti quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis illo momento quod loquamini.

20 Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri *is est* qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium; & insurgent liberi in parentes, & morte multandos eos curabunt.

22 Et eritis exosi omnibus propter nomen meum: verum qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.

23 Quum autem persequentur vos in ea urbe, fugite in aliam. Amen enim dico vobis, Nequaquam obieritis urbes Israelis quin venerit Filius hominis.

24 Non est discipulus supra doctorem, neque servus super dominum suum.

25 Sufficiat discipulo ut sit sicut doctor ipsius, & *ut* servus *sit* sicut dominus ipsius. Si ipsum Patremfamilias Beelzebulē vocarunt, quanto magis domesticos ejus?

26 Itaque ne eos timete: nihil enim est opertum quod non sit retegendum: & nihil occultum quod non sit cognoscendum.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in solariis.

28 Et ne timete *vobis* ab iis qui trucidant corpus, animam autem non possunt trucidare: sed timete potius eū qui potest & animam & corpus perdere in gehenna.

29 Nonne duo passerculi assario veneunt, & unus ex eis non cadet in terram sine Patre vestro?

30 Vestri vero etiam capilli capitis omnes numerati sunt.

31 Ne igitur timete: vos multis passerculis præstatis.

32 Quisquis igitur agnoscet me coram hominibus, agnoscam & ego eum coram Patre meo qui est in cœlis.

33 Quisquis autem abnegaverit me coram hominibus, abnegabo eum & ego coram Patre meo qui est in cœlis.

34 Ne existimate me venisse immissurū pacem in terram: non veni immissurus pacem, sed gladium.

35 Nam veni facturus ut dissideat filius à patre suo, & filia à matre sua, & nurus à socru sua.

36 Et inimici hominis *erunt qui sunt* domestici ipsius.

37 Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus: & qui amat filiū aut filiam supra me, non est me dignus.

38 Et qui non accipit crucem suam, ac pone me sequitur, non est me dignus.

39 Qui invenerit animam suam, perdet eam: & qui perdiderit animam suam mea causa, inveniet eam.

40 Qui

40 Qui recipit vos, me recipit; & qui me recipit, recipit eum qui misit me.

41 Qui recipit Propheram nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet; & qui recipit justum nomine justi, mercedem justi accipiet.

42 Et quicunque potum dederit uni ex his parvis poculum frigidæ solum, nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdiderit mercedem suam.

CAPUT XI.

Legatio Johannis ad Christum, Christique concio legalis & evangelica.

ET factum est, quum finem fecisset Jesus præcipiendi duodecim discipulis suis, ut digressus illinc doceret & prædicaret in urbibus eorum.

2 Johannes autem quum audisset in vinculis opera Christi, missis duobus ex discipulis suis,

3 Dixit ei, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?

4 Et respondens Jesus dixit ei, Ite & renunciate Johanni quæ auditis & videtis:

5 Cæci visum recipiunt, & claudi ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui suscitantur, & pauperibus evangelizatur.

6 Et beatus est qui non fuerit offensus in me.

7 Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere turbæ de Johanne, Quid exiistis in desertum spectaturi? arundinem quæ agitetur à vento?

8 Sed quid exiistis visuri? homine mollibus vestibus amictum? ecce, qui gerunt molles vestes, in domibus regum sunt.

9 Sed quid exiistis visuri? Prophetam? certe dico vobis etiam amplius quã Prophetam.

10 Iste enim est de quo scriptum est, Ecce, ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te.

11 Amen dico vobis, Non est suscitatus inter genitos è mulieribus quisquã major Johanne Baptista: sed qui est minimus in regno cœlorum, major eo est.

12 Porro à diebus Johannis Baptistæ usque nunc regno cœlorum vis affertur, & violenti rapiunt illud.

13 Nam omnes Prophetæ & ipsa Lex usque ad Johannem prophetarunt.

14 Et si vultis *hoc* recipere, ipse est Elias ille qui venturus erat.

15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

16 Sed cui assimilabo gentem istam? Similis est pueruli qui sedent in foris, & acclamant sodalibus suis,

17 Ac dicunt, Tibiis cecinimus vobis, & non saltastis: lamentati sumus vobis, & non planxistis.

18 Venit enim Johannes nec edens nec bibens, & aiunt, Dæmonium habet.

19 Venit Filius hominis edens ac bibens, & dicunt, Ecce homo edax & vinipotor, publicanorũ amicus & peccatorum. Sed justificata est Sapientia à filiis suis.

20 Tunc cœpit cum probris increpare civitates in quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod non resipuissent, *dicens*,

21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaida: nam si Tyri & Sidone editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos, olim cum sacco & cinere *sedentes* resipuissent.

22 Quinetiam dico vobis, Tyro & Sidoni tolerabilior erit conditio in die judicii quam vestra.

23 Et tu Capernaum, quæ es usque ad cœlum sublata, usq; ad inferos deprimeris: nam si Sodomis editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud te, mansissent usque ad hodiernum diem.

24 Quinetiam dico vobis, Terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die judicii quam tua.

25 In illo tempore respondens Jesus dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater, Domine cœli & terræ, quod hæc occultaveris à sapientibus & intelligentibus, & ea retexeris infantibus.

26 Etiam Pater, quia ita placuit tibi.

27 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo novit Filium nisi Pater; neque Patrem quisquam novit nisi Filius, & cuicumq; volverit Filius retegere.

28 Venite ad me omnes qui fatigati estis & onerati, & ego faciam ut requiescatis.

29 Attollite jugum meum in vos, & discite à me, quod mitis sim & humilis corde; & invenietis requiẽ animabus vestris.

30 Jugum enim meum facile est, & onus meum leve est.

CAPUT XII.

Quid Sabbatho & Sacrificio præstantius. Diabolum non posse ejici nisi digito Dei, & bonum esse debere qui bene agat. Jonas typus Christi.

ILlo tempore ibat Jesus sabbatho per sata: discipuli vero ipsius esuriebant, cœperuntque vellere spicas, & edere.

2 Pharisæi vero quũ *hoc* vidissent, dixerunt ei, Ecce, discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatho.

3 Ipse autem dixit eis, Non legistis quid fecerit David, quum esuriret ipse, & qui erant cum eo?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes propositionis ederit, quibus vesci non erat ipsi licitum, neq; iis qui cum eo erant, sed Sacerdotibus solis?

5 Aut non legistis in Lege, sabbathis Sacerdotes in templo sabbathum profanare, & inculpabiles esse?

6 Dico autem vobis, *quendam* templo majorem hic esse.

7 Quod si nosseris quid sit, Misericordiam volo, & non sacrificium, non condemnassetis inculpabiles.

8 Nam Dominus eſt etiam ſabbati Filius hominis.

9 Et digreſſus illinc, venit in ſynagogam eorum.

10 Et ecce, quidã *illic* erat manum habens aridam: & interrogarunt eum, dicentes, Licerne ſabbatis *quempiam* ſanare? ut accuſarent eum.

11 Ipſe vero dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ovem unam, &, ſi ea inciderit ſabbato in foveam, non apprehendat eam & erigat?

12 Quantum autem homo præſtat ovi? Itaque licet ſabbatis benefacere.

13 Tunc dixit homini illi, Protende manum tuam. Et *is* extendit: eſtque reſtituta ſana ut altera.

14 Phariſæi vero egreſſi ceperunt conſilium adverſus eum, ut eum perderent.

15 Jeſus autem quum *hoc* noſſet, ſeceſſit illinc; ſequaque eſt eum turba multa, ſanavitque eos omnes.

16 Et interminatus eſt eis ne ſe manifeſtum facerent.

17 Ut impleretur quod dictũ erat per Eſaiam Propheram, dicentem,

18 Ecce ſervus ille meus, quem elegi; dilectus ille meus, in quo acquieſcit anima mea: ponam Spiritum meum ſuper eum, & judicium Gentibus annunciabit.

19 Non litigabit neq; clamitabit, neq; audiet quiſquam in plateis vocem ejus.

20 Arundinem quaſſatam non conſringet, & limum fumigans non extinguet, uſq; dum protulerit ad victoriam judicium.

21 Et in ejus nomine Gentes ſperabunt.

22 Tunc oblatus eſt ei dæmoniacus cæcus & mutus: & ſanavit eum, adeo ut qui cæcus ac mutus *fuerat*, & loqueretur & videret.

23 Et obſtupuit tota turba, dicebatque, Nonne iſte eſt filius ille Davidis?

24 Phariſæi vero quum hæc audiſſent, dicebant, Iſte non ejicit dæmonia niſi per Beelzebulem principem dæmoniorum.

25 Jeſus autem, quum ſciret cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnũ diſſidens adverſus ſeſe, vaſtatur: & omnis urbs aut domus diſſidens adverſus ſeipſam, non ſtabit.

26 Sed ſi Satanas Satanã ejicit, adverſus ſeipſum diſſidet: quomodo ergo ſtabit regnum ejus?

27 Et ſi ego per Beelzebulẽ ejicio dæmonia, filii veſtri per quem *ea* ejiciunt? propterea ipſi erunt veſtri judices.

28 Sin autem per Spiritum Dei ego ejicio dæmonia, nempe pervenit ad nos regnum Dei.

29 Nam quomodo poteſt aliquis ingredi domũ potentis *alicujus*, & vaſa ejus diripere, niſi primo vinxerit potentem illum, & tunc domum illius diripiet?

30 Qui non eſt mecũ, adverſum me eſt: & qui non cogit mecum, ſi arguit.

31 Propterea dico vobis, Quodvis peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: blaſphemia vero in Spiritum non remitterur in hominibus.

32 Et quiſquis loquutus fuerit adverſus Filiũ hominis, remittetur ei: quiſquis autem fuerit loquutus adverſus Spiritum ſanctum non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

33 Aut facite arborem bonã, & fructum ejus bonum; aut facite arborẽ putrem, & fructum ejus putrem: nam è fructu arbor cognoſcitur.

34 Progenies viperarũ, quomodo poſſitis bona loqui, quũ ſitis mali? nam ex redundantia cordis os loquitur.

35 Bonus homo è bono theſauro cordis profert bona: & malus homo ex malo theſauro profert mala.

36 Sed dico vobis, Quodcunq; verbum otioſum loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die judicii.

37 Ex ſermonibus enim tuis juſtificaberis, & ex ſermonibus tuis condemnaberis.

38 Tunc reſponderunt quidã è Scribis ac Phariſæis, dicentes, Præceptor, velimus ex te ſignum videre.

39 Ipſe vero reſpondens, dixit eis, Gens mala & adulterina ſignum requirit: ſed ſignum non dabitur ei, niſi ſignum illud Jonæ Prophetæ.

40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tres dies & tres noctes, ita erit Filius hominis in corde terræ tres dies & tres noctes.

41 Ninevitæ reſurgent in judicio cum gente iſta, & condemnabunt eã; quod ipſi reſpuerint ad præconium Jonæ: & ecce, plus quam Jonas *eſt* in hoc loco.

42 Regina Auſtri ſurget in judicio cum gente iſta, & condemnabit eam; quod venerit à terminis terræ ut audiret ſapientiam Solomonis: & ecce, plus quam Solomon *eſt* in hoc loco.

43 Cæterum quũ impurus ſpiritus exierit à quopiam, ambulat per arida loca, quærens requiem, & non invenit.

44 Tunc dicit, Revertar domũ meam, unde exivi. Et quum venit, invenit *eam* vacantem, verſam & ornatam.

45 Tunc abit & accipit ſecum ſeptem alios ſpiritus pejores quam ipſe *ſit*: & ingreſſi habitant illic; fitq; ultima conditio hominis illius deterior priore: ita etiam erit genti iſti malæ.

46 Quum autem adhuc loqueretur turbæ, ecce, mater & fratres ejus adſtiterunt foris, quærentes ejus colloquium.

47 Dixit autem ei quidam, Ecce, mater tua & fratres tui foris adſtant, quærentes tuum colloquium.

48 Ipſe vero reſpondens, dixit illi qui *hoc* ei dixerat, Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

49 Et protenſa manu ſua in diſcipulos ſuos, dixit, Ecce, mater mea & fratres mei.

50 Quiſ-

50 Quisquis enim fecerit quod vult Pater ille meus qui est in cœlis, is est meus frater, & soror, & mater.

CAPUT XIII.

Concio Christi complexa parabolam de Semine, & septem alias. Despiciunt Jesus à cognatis.

IN illo vero die egressus Jesus domo, sedit apud mare.

2 Et coacta est ad eum turba multa, adeo ut navigium ingressus sederet; tota autem turba in littore adstabat.

3 Et loquutus est eis multa per parabolas, dicens, Ecce, *quidam* sator exiit ad serendum.

4 Et quum is seminaret, alia quidē ceciderunt secundum viam: & venerunt volucres, & devoraverunt ea.

5 Alia vero ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & statim exorta sunt, propterea quod non habebant profundam terram:

6 Sole autem exorto ardore tacta sunt, & propterea quod non habebant radicem, exaruerunt.

7 Alia vero ceciderunt in spinas; & ascenderunt spinæ, & suffocarunt ea.

8 Alia vero ceciderunt in terram bonam, & ediderunt fructum, aliud quidem centena, aliud vero sexagena, aliud vero tricena.

9 Qui habet aures ad audiendū, audiat.

10 Tunc accedentes discipuli, dixerunt ei, Quare per parabolas loqueris eis?

11 Ipse vero respondens, dixit eis, Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, illis autem non est datum.

12 Quisquis enim habet, dabitur ei, & amplius habebit: quisquis autem non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

13 Propterea per parabolas loquor eis; quia videntes nō vident, & audientes non audiunt nec intelligunt.

14 Itaque completur in ipsis prophetia Esaiæ, quæ dicit, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis.

15 Crassum factum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis suis conniverunt; nequando cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & se convertant, & sanem eos.

16 Vestri vero beati sunt oculi, quod videant; & aures vestræ, quod audiant.

17 Amen enim dico vobis, Multi Prophetæ & justi desiderarunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.

18 Vos igitur audite parabolam ejus qui seminat.

19 Quoties quispiam audit sermonē de regno illo, & non attendit, venit ille Malus, & rapit quod satū est in corde ipsius: is est qui secundum viam semen excepit.

20 Qui vero in petrosa semen excepit, is est qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit:

21 Non habet autem radicem in sese, sed temporarius est: ortaq; compressione vel persecutione propter sermonē, statim offenditur.

22 Qui vero in spinis semen excepit, is est qui sermonem audit: sed solicitudo seculi hujus, & fallacia divitiarum suffocat sermonem, qui fit fructus expers.

23 Qui vero in terram bonam excepit semen, is est qui sermonē audit & intelligentiam intendit, qui videlicet fructum fert: editque alius quidem centena, alius sexagena, alius vero tricena.

24 Aliam parabolam proposuit eis, dicens, Simile est regnum cœlorum homini serenti bonum semen in agro suo.

25 Quum autē dormirent homines, venit ejus inimicus, & sevit zizania inter triticum: & abiit.

26 Quum vero germinasset herba, & fructum edidisset, tunc apparuerunt etiam zizania.

27 Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei, Domine, nonne bonū semen sevisti in tuo agro? unde ergo habet zizania?

28 Ille vero dixit eis, Inimicus quispiam hoc fecit. Servi autē dixerunt ei, Vis igitur abeamus & colligamus ea?

29 At ille dixit, Non: ne colligendo zizania, eradicetis simul cum eis triticum.

30 Sinite utraq; simul crescere usque ad messem: & tempore messis dicam messoribus, Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos, ad exurendum ea; triticum vero cogite in horreum meum.

31 Aliam parabolam proposuit eis, dicens, Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum quispiam sevit in agro suo:

32 Quod minimum quidem est omnium seminum: quum autem excreverit, maximum est olerum, & arborescit, adeo ut veniant volucres cœli, & nidulentur in ramis ipsius.

33 Aliam parabolam loquutus est eis, *dicens*, Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier indidit in farinæ sata tria, usquequo fermentaretur tota.

34 Hæc omnia loquutus est Jesus per parabolas ad turbam: & absque parabola nihil loquutus est eis.

35 Ut compleretur quod dictum fuit per Prophetam, dicentem, Aperiam per parabolas os meum: eructabo occultata à jacto mundi fundamento.

36 Tunc dimissa turba venit domū Jesus, & adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Edissere nobis parabolam zizaniorum agri illius.

37 Ipse vero respondens, dixit eis, Qui seminat bonum semen est Filius hominis.

38 Ager autem est mundus: bonum vero semen, sunt filii regni: zizania ver-

vero, sunt filii illius Mali.
39 Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus: messis vero, consummatio seculi est: messores autem, Angeli sunt.
40 Sicut ergo colliguntur zizania, & igni exuruntur; ita erit in consummatione seculi hujus.
41 Mittet Filius hominis Angelos suos, qui colligent ex ipsius regno omnia offendicula, & eos qui dant operam transgressioni legis:
42 Projicientq; eos in fornacem ignis: illic erit fletus, stridorque dentium.
43 Tunc justi effulgebunt ut sol, in regno Patris sui. Qui habet aures ad audiendum, audiat.
44 Rursus simile est regnum cœlorum thesauro occultato in agro, quem nactus quispiam occuluit, & præ gaudio quod accipit ex eo, subducit *sese*, & omnia quæ habet vendit, emitque agrum illum.
45 Rursus simile est regnum cœlorum cuipiam negotiatori quærenti pulchras margaritas.
46 Qui nactus quandam magni pretii margaritam, abiit & venundedit omnia quæ habebat, & emit eam.
47 Rursum simile est regnum cœlorum sagenæ jactæ in mare, & quæ res cujusvis generis coëgit:
48 Quam impletam *piscatores* subduxerunt in littus; & sedentes, quæ bona erant in vasa collegerunt, quæ vero putria extra abjecerunt.
49 Ita erit in consummatione seculi: prodibunt Angeli, & segregabunt malos è medio justorum:
50 Projicientque eos in caminum ignis: illic erit fletus & stridor dentium.
51 Dicit eis Jesus, Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei, Etiam, Domine.
52 Ipse vero dixit eis Propterea omnis scriba edoctus in regno cœlorum, similis est cuipiam patrisamilias qui profert è thesauro suo nova & vetera.
53 Et factum est quum finisset Jesus parabolas istas, ut solveret illinc.
54 Et quum venisset in patriam suam, docuit eos in synagoga eorum: *adeo* ut percellerentur, ac dicerent, Unde huic sapientia ista & virtutes?
55 Nonne iste est ille fabri filius? nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus, & Joses, & Simon, & Judas?
56 Et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? unde igitur isti hæc omnia?
57 Et offendebantur in eo. Jesus autem dixit eis, Non est Propheta inhonoratus nisi in patria sua & domo sua.
58 Neque edidit illic virtutes multas, propter incredulitatem eorum.

CAPUT XIV.

Herodis de Jesu judicium: quare Johannes vinctus & decollatus fuit: miraculum 5. Panum: fide firmantur fluctus.

Illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam *de* Jesu.
2 Et dixit pueris suis, Iste est Johannes ille Baptista: ipse suscitatus est ex mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.
3 Nam Herodes prehensum Johannem vinxerat, & conjecerat in carcerē, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui.
4 Dicebat enim ei Johannes, Non licet tibi eam habere.
5 Et quum cuperet eum occidere, timuerat turbam, quod eum haberent ut Prophetam.
6 Quum autem agerentur natalitia Herodis, saltaverat filia Herodiadis in medio: & placuerat Herodi.
7 Unde cum jurejurando sposponderat *se* daturum ei quicquid petiisset.
8 Illa vero prædocta à matre sua, Da mihi, inquit, hic in patina caput Johannis Baptistæ.
9 Et contristatus fuerat rex, sed propter jusjurandum, & eos qui simul accumbebant, jusserat dari.
10 Et misso *carnifice* decollaverat Johannem in carcere.
11 Et allatum fuerat caput ejus in patina, datumq; puellæ: & *ipsa* obtulerat illud matri suæ.
12 Et quum accessissent discipuli ejus, sustulerant corpus illius, illudque sepelierant: venerantque & renunciaverant Jesu.
13 *Hæc* igitur quū audisset Jesus, secessit illinc è navigio in desertum locū privatim: & quum *hoc* audisset turba, pedibus sequuta est eum ab urbibus.
14 Et egressus Jesus vidit multam turbam: & commiseratione intima cōmotus est erga eos, sanavitq; eorum ægrotos.
15 Quum autem serum diei esset, adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Desertus est locus, & tempus jam præteriit, dimitte turbam, ut abeuntes in vicos emāt sibi escas.
16 Jesus autem dixit eis, Non habent necesse abire: date eis vos quo vescantur.
17 Ipsi vero dicunt ei, Non habemus hic nisi quinque panes & duos pisces.
18 Ipse autem dixit, Adferte mihi eos huc.
19 Et jussa turba per herbas discumbere, acceptis quinque illis panibus ac duobus piscibus, suspiciens in cœlum benedixit: & quum fregisset, dedit discipulis panes, discipuli vero turbæ.
20 Et comederunt omnes, & saturati sunt, sustuleruntq; quod superfuerat fragmentorum duodecim cophinos plenos.
21 Qui autem ederant, fuere viri quasi quinquies mille, absq; mulieribus ac puerulis.
22 Et statim adegit Jesus discipulos suos inscendere in navigium, & præire sibi in ripam alterā, dum dimitteret turbam.
23 Dimissa igitur turba ascendit in mōtem

rem privatim ad orandum. Quum autem serum diei esset, solus erat illic.

24 Navigium vero jam in medio maris erat, vexatum à fluctibus. Nam ventus erat contrarius.

25 Quarta autem noctis vigilia abiit ad eos Jesus, ambulans super mare.

26 Et eo viso super mare ambulante, discipuli turbati sunt, dicentes, Spectrum est: & præ metu clamarunt.

27 Sed statim loquutus est eis Jesus, dicens, Confidite; ego sum, ne timete.

28 Respondens autem ei Petrus dixit, Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29 Ipse vero dixit, Veni. Et quum descendisset è navigio Petrus, ambulavit super aquas ut veniret ad Jesum.

30 Videns autem ventum validum, timuit: & quum cœpisset demergi, clamavit, dicens, Domine, serva me.

31 Statim vero Jesus, extentâ manu apprehendit eum, dicitque ei, Exigua fide prædite, quid dubitasti?

32 Et quum ipsi essent ingressi navigium, pacatus fuit ventus.

33 Qui autem erant in navigio, venientes adoraverunt eum, dicentes, Vere Dei Filius es.

34 Et quum trajecissent, venerunt in terram Genesaret.

35 Et quum agnovissent eum viri loci illius, miserunt in totam circumjacentem illam regionem: & obtulerunt ei omnes male affectos.

36 Et precabantur eum ut solum tangerent fimbriam pallii ipsius: & quotquot tetigerunt, liberati sunt.

CAPUT XV.

Incusantur Apostoli de non lavatis manibus. Quid polluat hominem. Historia Chananæa, et 7. panum cum piscibus.

TUnc quidam *qui* Hierosolymis *advenerant* Scribæ & Pharisæi, adierunt Jesum, dicentes,

2 Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem Seniorum? non enim lavant manus suas quum edunt panem.

3 At ille respondens dixit eis, Quare & vos transgredimini mandatum Dei per traditionem vestram?

4 Nam Deus mandavit, dicens, Honora patrem tuum & matrem: &, Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur.

5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri aut matri, Donum *est* quocunque à me juvari posses, *insons erit*: & nequaquam honoraverit patrem suum aut matrem suam.

6 Et irritum fecistis mandatum Dei per traditionem vestram.

7 Hypocritæ, bene de vobis prophetavit Esaias, dicens,

8 Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labiis me honorat: cor autem eorum procul abest à me.

9 Sed frustra me colunt, docentes doctrinas *quæ sunt* mandata hominum.

10 Et advocata turba dixit eis, Audite, & intelligite.

11 Non quod ingreditur in os, hoc polluit hominem; sed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.

12 Tunc accedentes discipuli ejus dixerunt ei, Nosti Pharisæos audito illo sermone offensos fuisse?

13 Ipse vero respondens dixit, Omnis planta quam non plantavit Pater ille meus cœlestis, eradicabitur.

14 Omittite illos: duces sunt cæci cæcorum: quod si cæcus cæcum per viam duxerit, ambo in foveam cadent.

15 Respondens autem Petrus dixit ei, Edissere nobis parabolam istam.

16 Jesus autem dixit, Adhuc & vos intelligentia carentis?

17 Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cedere, & in latrinam ejici?

18 Quæ autem proficiscuntur ex ore, ex ipso corde egrediuntur, & illa polluunt hominem.

19 Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, scortationes, furta, falsa testimonia, maledicta.

20 Hæc sunt quæ polluunt hominem: illotis autem manibus vesci, non polluit hominem.

21 Et egressus illinc Jesus, secessit in partes Tyri & Sidonis.

22 Et ecce, mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, dicens ei, Miserere mei Domine, fili David; Filia mea male à dæmonio vexatur.

23 Ille vero non respondit ei quicquam. Tunc accedentes discipuli ejus rogarunt eum, dicentes, Dimitte eam, nam clamat post nos.

24 Ipse vero respondens dixit, Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israelis.

25 Illa autem venit & adoravit eum, dicens, Domine, succurre mihi.

26 Ipse vero respondens dixit, Non est bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.

27 Ipsa autem dixit, Etiam, Domine: etenim catelli vescuntur micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

28 Tunc respondens Jesus, dixit ei, O mulier, magna *est* fides tua: fiat tibi ut vis. Et sanata fuit filia ejus ab eo momento.

29 Et digressus illinc Jesus venit juxta mare Galilææ: & quum ascendisset in montem, sedit illic.

30 Tunc adiit eum turba multa, habens secum claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios multos; & abjecerunt eos ad pedes Jesu; & sanavit eos:

31 *Adeo* ut turba mirata sit, quòd videret

per mutos loquentes, mancos ſanos, claudos ambulantes, cæcos videntes: & glorificarunt Deum Iſraelis.

32 Jeſus autem advocatis diſcipulis ſuis, dixit, Commoveor miſericordia erga turbam: quia jam triduum permanent apud me, & non habent quo veſcantur: & dimittere eos jejunos nolo, ne viribus deficiant in via.

33 Tunc dicunt ei diſcipuli ejus, Unde nobis in deſerto tot panes ut ſaturemus turbam tantam?

34 Dicit igitur eis Jeſus, Quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem, & paucos piſciculos.

35 Tunc juſſit turbam diſcumbere humi.

36 Et acceptis ſeptem illis panibus ac piſcibus, quum gratias egiſſet, fregit, dediteq; diſcipulis ſuis, diſcipuli vero turbæ.

37 Comederuntque omnes, & ſaturati ſunt: & ſuſtulerunt quod ſuperfuerat fragmentorum, ſeptem ſportas plenas.

38 Erant autem qui comederant, quater mille viri, ab{que} mulieribus & pueruliſ.

39 Tunc dimiſſa turba inſcendit in navigium: venitque in fines Magdala.

CAPUT XVI.

Cavendū à fermento Phariſæorū. Confeſſio Petri. Petra & Claves Eccleſia. Abnegatio ſui & crux quā neceſſaria.

ET quum accelsiſſent Phariſæi & Sadducæi, tentantes rogarunt eum ut ſignum è cœlo ſibi oſtenderet.

2 Ipſe vero reſpondens, dixit eis, Quando ſerum eſt diei, dicitis, Serenitas *erit*: ruber enim cœlum.

3 Et mane, Hodie *erit* tempeſtas: ruber enim cœlum triſte. Hypocritæ, faciem quidem cœli noſtis diſcernere, ſigna vero temporum illorum non poteſtis?

4 Gens mala & adulterina ſignum requirit: ſed ſignum non dabitur ei, niſi ſignum illud Jonæ Prophetæ. Et relictis ipſis abiit.

5 Et quum veniſſent diſcipuli ejus in ulteriorem ripam, obliti fuerant ſumere panes.

6 Jeſus autem dixit eis, Videte & cavete à fermento Phariſæorum & Sadducæorum.

7 Ipſi vero diſceptabant inter ſe, dicentes, Panes non ſumpſimus.

8 *Id* autem quum noſſet Jeſus, dixit eis, Quid diſceptatis inter vos, exigui fide prædīti, quod panes non ſumpſiſtis?

9 Non animadvertitis, neq; meminiſtis quinque illos panes *hominum* quinquies mille, & quot cophinos acceperitis?

10 Neque ſeptem illos panes quater mille *hominum*, & quot ſportas acceperitis?

11 Quomodo non animadvertitis me non dixiſſe vobis de pane, ut caveretis à fermento Phariſæorum & Sadducæorum?

12 Tunc intellexerunt eum non dixiſſe ut caverent à fermento panis, ſed à fermento doctrinæ Phariſæorum & Sadducæorum.

13 Quum veniſſet autem Jeſus in partes Cæſareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogavit diſcipulos ſuos dicens, Quemnam eſſe me dicunt homines, Filium hominis?

14 Illi vero dixerunt, Alii quidem Johannem Baptiſtam, alii vero Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis.

15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis eſſe?

16 Reſpondens vero Simon Petrus, dixit, Tu es Chriſtus, Filius ille Dei viventis.

17 Tunc reſpondens Jeſus, dixit ei, Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro & ſanguis *hæc* non retexit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cœlis.

18 Sed & ego tibi dico, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo meam Eccleſiam: & portæ inferorum non ſuperabunt eam.

19 Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terra, erit ligatum in cœlis; & quicquid ſolveris in terra, erit ſolutum in cœlis.

20 Tunc interdixit diſcipulis ſuis ut nemini dicerent, ſe eſſe Jeſum illum Chriſtum.

21 Ex eo tempore cœpit Jeſus indicare diſcipulis ſuis, oportere ſe abire Hieroſolymam, & multa pati à Senioribus & primariis Sacerdotibus & Scribis, & occidi, & tertio die ſuſcitari.

22 Et prehenſum eum Petrus cœpit objurgare, dicens, Propitius tibi eſto, Domine; nequaquam erit tibi hoc.

23 At ille ſeſe convertens, dixit Petro, Abſcede à me Satana, offendiculo es mihi: nam non ſapis quæ *ſunt* Dei, ſed quæ *ſunt* hominum.

24 Tunc Jeſus dixit diſcipulis ſuis, Si quis vult pone me venire, abdicet ſemetipſum, & arrollat crucē ſuā, ac ſequatur me.

25 Quiſquis enim voluerit animam ſuam ſervare, perdet eam: quiſquis autem perdiderit animam ſuam mea cauſa, inveniet eam.

26 Quid enim prodeſt cuipiam ſi totum mundum lucratus fuerit, anima vero ſua mulcterur? aut quam dabit quiſpiam compenſationem animæ ſuæ?

27 Futurum eſt enim ut Filius hominis veniat cum gloria Patris ſui cum angelis ſuis: & tunc reddet unicuique ſecundum facta ipſius.

28 Amen dico vobis, Sunt quidam ex his qui hic aſtant, qui nequaquā guſtabūt mortem, uſquedum viderint Filium hominis venientem in regnum ſuum.

CAPUT XVII.

Transformatio Chriſti. Elias quis. Quanta fides. Chriſtus prædicit paſſionem ſuam, & tributum ſolvit.

SEXTO vero poſt die aſſumit Jeſus Petrum ac Jacobum, & Johannem fratrem ejus,

ejus, & subduxit eos privatim in montem sublimem.

2 Transformatusque est coram eis, & fulsit facies ejus ut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba ut lux.

3 Et ecce, conspecti sunt eis Moses & Elias, cum eo colloquentes.

4 Respondens autem Petrus, dixit Jesu, Domine, bonum est nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inumbravit eos: & ecce vox è nube, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco: ipsum audite.

6 Et quum *hæc* audissent discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt vehementer.

7 Tunc accedens Jesus tetigit eos, dixitque, Surgite, & ne timete.

8 Sublatis autem oculis suis, neminem viderunt, nisi Jesum solum.

9 Et quum descenderent de monte, mandavit eis Jesus, dicens, Nemini dixeritis quod vidistis, usquequo Filius hominis à mortuis resurgat.

10 Tunc interrogaverunt eum discipuli sui, dicentes, Quid igitur Scribæ dicunt, Oportere ut Elias primum veniat?

11 Jesus autem respondens dixit eis, Elias quidem veniet primum & restituet omnia:

12 Sed dico vobis, Eliam jam venisse, quem non agnoverunt, sed fecerunt ei quæcunque voluerunt: ita futurum est ut & Filius hominis patiatur ab eis.

13 Tunc intellexerunt discipuli *eum* de Johanne Baptista *hæc* ipsis dixisse.

14 Et quum venissent ad turbam, adiit eum quidam, procidens ei ad genua,

15 Et dicens, Domine, miserere filii mei, quoniam lunaticus est, & male afficitur: nam sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquam.

16 Et obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare.

17 Respondens autem Jesus dixit, O natio incredula & perversa, quousque tandem ero vobiscum? quousque tandem tolerabo vos? adducite mihi eum huc.

18 Et increpavit dæmonium Jesus, exitque illud ab eo: & sanatus est puer ab illo momento.

19 Tunc adeuntes discipuli Jesum privatim, dixerunt, Quare nos non potuimus illud ejicere?

20 Jesus autem dixit eis, Propter incredulitatem vestram: Amen quippe dico vobis, Si habueris fidem quantulum *est* granum sinapis, diceris huic monti, Transgreditor hinc illuc, & demigrabit: & nihil impossibile vobis erit.

21 Hoc vero genus *dæmoniorum* non egreditur nisi per precationem & jejunium.

22 Versantibus autem ipsis in Galilæa, dixit eis Jesus, Futurum est ut Filius hominis tradatur in manus hominum:

23 Et trucidabunt eum, sed tertio die suscitabitur: & contristati sunt vehementer.

24 Quum autem venissent Capernaum, venerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt, dixeruntque, Præceptor vester non solvit didrachma?

25 Dicit, Etiam. Et quum ingressus fuisset domum, prævenit eum Jesus, dicens, Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa five censum? à filiis suis, an ab alienis?

26 Dicit ei Petrus, Ab alienis. Aite ei Jesus, Nempe igitur liberi sunt filii.

27 Sed ne offendiculo simus eis, profectus ad mare, mitte hamum, & eum piscem qui ascenderit primus, tolle; & aperto ore ejus invenies staterem: acceptum illum da eis pro me & pro te.

CAPUT XVIII.

Pueruli imitandi proponuntur. Instituitur disciplina Ecclesiastica.

EO ipso tempore adierunt Jesum discipuli, dicentes, Quisnam maximus est in regno cœlorum?

2 Et quum advocasset puerulum Jesus, statuit eum in medio eorum,

3 Et dixit, Amen dico vobis, Nisi vos converteritis, & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

4 Quisquis igitur summiserit sese sicut *est* puerulus iste, is est maximus ille in regno cœlorum.

5 Et quisquis exceperit aliquem puerulum talem nomine meo, me excipit.

6 Quisquis autem offendiculo fuerit unum ex parvis istis qui in me credunt, præstiterit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, ac demergatur in profundo maris.

7 Væ mundo ab offendiculis: necesse est enim ut eveniant offendicula: verumtamen væ homini illi per quem offendiculum evenit.

8 Si vero manus tua, vel pes tuus facit ut tu offendas, excinde ea, & abjice abs te: bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mancum, *potius* quam duas manus vel duos pedes habentem conjicii in ignem illum æternum.

9 Et si oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum, & abjice abs te: bonum est tibi luscum ingredi in vitam, *potius* quam duos oculos habentem conjici in gehennam ignis.

10 Videte ne contemnatis aliquem ex parvis istis: dico enim vobis, Angelos eorum in cœlis per omne *tempus* intueri faciem Patris mei qui in cœlis est.

11 Venit enim Filius hominis ut servet quod perierat.

12 Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini centum oves, & erraverit una ex eis, nonne relictis ipsis nonaginta novem,

[profectis

profectus in montes, quærat eam quæ aberraverat?

13 Quod si acciderit ut inveniat eam, Amen dico vobis, gaudet super ea magis quam super illis nonaginta novem quæ non aberrant.

14 Ita non vult Pater vester qui in cœlis est, ut pereat ullus ex parvis istis.

15 Si vero peccaverit in te frater tuus, vade, & argue eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum.

16 Sin vero te non audierit, assume tecum adhuc unum aut duos: ut ex ore duorum aut trium testium confirmetur res tota.

17 Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ: quod si Ecclesiam audire neglexerit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus qui piam.

18 Amen dico vobis, Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo; & quæcunque solveritis in terra, erunt soluta in cœlo.

19 Rursum dico vobis, Si duo ex vobis consenserint in terra de omni re quam petierint, fiet eis à Patre meo qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo vel tres coacti in nomine meo, illic sum in medio eorum.

21 Tunc audiens eum Petrus dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus, & remittam ei? *an* usq; septies?

22 Dicit ei Jesus, Non dico tibi, Usque septies, sed usque septuagies septies.

23 Propterea simile est regnum cœlorum regi, qui voluit conferre rationem cum servis suis.

24 Et quum cœpisset conferre, oblatus est ei quidam debitor decies mille talentorum.

25 Quum autem is non posset *hæc* reddere, jussit eum dominus ejus venundari, & uxorem ejus, & liberos, & omnia quæ habebat, & reddi *debitum*.

26 Procidens ergo servus ille adorabat eum, dicens, Domine, cohibe iram adversum me, & omnia tibi reddam.

27 Commotus autem intima commiseratione dominus servi illius, dimisit eum, & mutuum remisit ei.

28 Egressus vero servus ille invenit unum ex conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & prehensum eum suffocabat, dicens, Redde quod debes.

29 Procidens ergo conservus ejus ad pedes ejus, precabatur eum, dicens, Cohibe iram adversum me, & omnia reddã tibi.

30 Ille vero noluit: sed abiens conjecit eum in carcerem, quousque redderet debitum.

31 Quum autem vidissent conservi ejus quæ facta fuerant, doluerunt vehementer: & quum venissent: declararunt domino suo omnia quæ facta fuerant.

32 Tunc eo advocato dominus ipsius dixit ei, Serve male, totum debitum illud remisi tibi quia precatus es me:

33 Nonne oportuit & te misereri conservi tui, & ut ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, usquequo redderet id omne quod tibi debebatur.

35 Ita & Pater ille meus cœlestis faciet vobis, nisi remiseritis suo quisque fratri ex cordibus vestris lapsus eorum.

CAPUT XIX.

Jus divortii: distinguuntur Eunuchi: acceptantur pueruli: quid ad vitam promoveat, et quid impediat.

ET factum est, quum finiisset Jesus sermones istos, ut solveret è Galilæa, & venit in fines Judææ, secus Jordanem.

2 Et sequuta est eum turba multa, sanavitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Pharisæi, tentantes eum, & dicentes ei, Licerne homini dimittere uxorem suam quavis ex causa?

4 Ille vero respondens dixit eis, Non legistis opificem ab initio fecisse masculum & fœminam?

5 Et dixisse, Propterea derelinquet homo patrem & matrem, & aggluti nabitur uxori suæ, & qui duo *fuerant*, erunt una caro?

6 Itaque non amplius sunt duo, sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo ne sejungat.

7 Dicunt ei, Cur ergo Moses mandavit dare libellum discessionis, & eam dimittere?

8 Dicit eis, Moses pro duritia cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: cæterum à principio non fuit ita.

9 Dico autem vobis, Quicunq; dimiserit uxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimissam duxerit, mœchatur.

10 Dicunt ei discipuli ejus, Si tale est negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere.

11 Ipse vero dixit eis, Non omnes sunt capaces hujus sermonis, sed *ii* quibus datum.

12 Sunt enim eunuchi qui ex matris utero nati sic ita; & sunt eunuchi qui castrati sunt ab hominibus; & sunt eunuchi qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorũ. Qui potest capax esse *hujus rei*, capiat.

13 Tunc oblati sunt ei pueruli, ut manus eis imponeret, & precaretur: discipuli autem objurgarunt eos.

14 Jesus autem ait, Omittite istos pueruli, & ne prohibete eos ad me venire: talium est enim regnum cœlorum.

15 Et quum imposuisset eis manus, profectus est illinc.

16 Et ecce, quidam accedens dixit ei, Doctor bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam?

17 Ipse vero dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus est bonus, nisi unus, *nempe* Deus.

Deut. Si vis autem ad vitam ingredi, serva mandata.

18 Dicit ei, Quæ? Jesus autem dixit, Non occides. Non mœchaberis. Non furaberis. Non dices falsum testimonium.

19 Honora patrem & matrem. Et, Diliges proximum tuum ut teipsum.

20 Dicit ei adolescens ille, Omnia hæc observavi à juventute mea: quo adhuc deficior?

21 Ait ei Jesus, Si vis perfectus esse, abi, vende quæ tibi supperunt, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cœlo: & adesdum, sequere me.

22 Quum audisset autem adolescens ille hunc sermonem, abiit tristitia affectus; habebat enim bona multa.

23 Jesus autem dixit discipulis suis, Amen dico vobis, Dives difficulter introibit in regnum cœlorum.

24 Rursum vero dico vobis, Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum Dei introire.

25 His autem auditis discipuli ejus perculsi sunt valde, dicentes, Quis ergo potest servari?

26 Intuitus autem eos Jesus dixit eis, Apud homines hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc respondens Petrus dixit ei, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Jesus autem dixit eis, Amen dico vobis, vos qui sequuti estis me, in regeneratione, quum sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ, sedebitis vos etiam, *inquam*, in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.

29 Et quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, causa nominis mei, centuplicia accipiet, & vitam æternam hæreditatis jure possidebit.

30 Multi autem primi erunt ultimi, & ultimi primi.

CAPUT XX.

Ecclesia est vinea. Zebedæorum petitio enodatur, & duo sanantur.

Simile enim est regnum cœlorum patrifamilias, qui exiit cum prima luce ad conducendos operarios *quos mitteret* in vineam suam.

2 Pactus autem cum operariis denario in diem, misit eos in vineam suam.

3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos:

4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, & quodcunque justum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Rursum egressus circa sextam & nonam horâ, fecit itidem.

6 Circa horam autem undecimam egressus, invenit alios stantes otiosos, ac dicit eis, Cur hic statis totum diem otiosi?

7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit eis, Abite & vos in vineam: & quicquid fuerit justum accipietis.

8 Quum autem serum diei esset, dicit dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde eis mercedem, exorsus ab ultimis, usque ad primos.

9 Et quum venissent qui circa undecimam horam *conducti fuerant*, acceperunt singuli denarium.

10 Quum venissent autem primi, existimarunt se plus esse accepturos: sed acceperunt ipsi quoque singuli denarium.

11 Sed quum accepissent, murmurabant adversus patremfamilias,

12 Dicentes, Isti ultimi unam horam *opus* fecerunt, & eos æquales nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstum.

13 Ipse vero respondens dixit uni eorum, Amice, non facio tibi injuriam: nonne denario pactus es mecum?

14 Tolle quod tuum est, & abi: volo autem huic ultimo dare ut & tibi.

15 An non licet mihi quod volo facere in meis *rebus*? an oculus tuus malus est, quia ego bonus sum?

16 Sic ultimi erunt primi, & primi ultimi: multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

17 Et ascendens Jesus Hierosolyma, assumpsit duodecim discipulos suos privatim in via, & dixit eis,

18 Ecce, ascendimus Hierosolyma, & Filius hominis tradetur primariis Sacerdotibus ac Scribis, & condemnabunt eum morte:

19 Tradentque eum gentibus, ut illudant, & flagellent, & crucifigant: & tertia die resurget.

20 Tunc venit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo.

21 Ipse vero dixit ei, Quid vis? Ait ei, Dic ut sedeant isti duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & alter ad sinistram, in regno tuo.

22 Respondens autem Jesus dixit, Nescitis quid petatis: potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum, & baptismate quo ego baptizor, baptizari? Dicunt ei, Possumus.

23 Tunc dicit eis, Poculum quidem meum bibetis, & baptismate quo ego baptizor, baptizabimini: sedere autem ad dexteram meam & sinistram meam, non est meum dare, sed *dabitur* quibus paratum est à Patre meo.

24 Et quum *hæc* audissent *alii* decem, indignati sunt de duobus fratribus.

25 Jesus autem quum eos advocasset, ait, Scitis principes Gentium in eos dominari, & magnates potestatem exercere in eos.

26 Verum non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit inter vos magnus fieri, esto vester minister.

27 Et quicunque voluerit inter vos primus

primus esse, sit vester servus.

28 Sicut Filius hominis non venit ut sibi ministretur, sed ut ministret, deque animam suam *in* redemptionis pretium pro multis.

29 Egredientibus autem ipsis *urbe* Jericho, sequuta est eum turba multa.

30 Et ecce, duo cæci sedentes apud viam, quum audivissent Jesum præterire, clamarunt, dicentes, Miserere nostri Domine, Fili Davidis.

31 Turba autem objurgabat eos ut silerent: illi vero magis clamabant, dicentes, Miserere nostri Domine, Fili Davidis.

32 Et quum subsistisset Jesus, vocavit eos, & ait, Quid vultis faciam vobis?

33 Dicunt ei, Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34 Commiseratione autem intima commotus Jesus tetigit oculos eorum: & statim visum receperunt oculi eorum: & *ipsi* sequuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Christus asina insidens ingreditur Jerusalem. Baptisma Johannis. Qui voluntatem Dei faciant. Filius occisus ab agricolis.

ET quum appropinquassent Hierosolymis, & venissent Beth-phagen ad montem olearum, tunc Jesus misit duos discipulos,

2 Dicens eis, Ite in vicum qui vobis est ex adverso, & statim invenietis asinam ligatam, & pullum cum ea: solventes *eos* adducite mihi.

3 Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, Domino his opus est: statim autem mittet eos.

4 Hoc autem totum factum est ut impleretur quod dictum est per Propheram, dicentem,

5 Dicite filiæ Sion, Ecce, Rex tuus venit tibi miris, & insidens asinæ, ac pullo fœtui subjugis *asinæ*.

6 Profecti autem sunt discipuli, fecerunteque sicut imperarat eis Jesus.

7 Et adduxerunt asinam & pullum, & eis imposuerunt vestimenta sua, & collocarunt ipsum *super* ea.

8 Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii vero cædebant ramos ex arboribus, & sternebant in via.

9 Porro turba, quæ præibat & quæ sequebatur, clamabat, dicens, Hosanna Filio David: benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna *O qui es* in *cælis* altissimis.

10 Et quum introisset Hierosolymam, commota est universa urbs, dicens, Quis est hic?

11 Turba autem dicebat, Hic est Jesus ille Prophera ortus Nazaretha *urbe* Galilææ.

12 Et introivit Jesus in templum Dei, & ejecit omnes qui vendebãt & qui emebãt in templo: mensasq, numulariorum, & cathedras vendentium columbas subvertit.

13 Et dixit eis, Scriptum est, Domus mea domus precationis vocabitur: at vos fecistis eam speluncam latronum.

14 Tunc venerunt ad eum cæci & claudi in templo, & sanavit eos.

15 Quum vidissent autem primarii Sacerdotes & Scribæ miranda illa quæ fecerat, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna Filio David, indignati sunt.

16 Et dixerunt ei, Audis quid isti dicant? Jesus autem dixit eis, Etiam, nunquam legistis, Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?

17 Et eis relictis, abiit Bethaniam extra urbem, & diversatus est illic.

18 Mane autẽ rediens in urbem, esuriit.

19 Et quum vidisset ficum quandam apud viam, venit ad eam, & nihil invenit in ea nisi folia solum: tunc dicit ei, Ne amplius ex te fructus nascitor in æternum. Et exaruit illico ficus.

20 Quum igitur hoc vidissent discipuli, mirati sunt, dicentes, Quomodo illico exaruit ficus?

21 Respondens autem Jesus ait eis, Amen dico vobis, Si habueritis fidem, neq; addubitaveritis, non solum hoc *quod factum est* ficui facietis, verumetiam si monti isti dixeritis, Tollitor, & projiciteor in mare, fiet:

22 Et quæcunque petendo petieritis, si credideritis, accipietis.

23 Quum autem venisset in templum, primarii Sacerdotes & Seniores populi eum docentem adierunt, dicentes, Qua auctoritate facis ista? & quis tibi dedit istam auctoritatem?

24 Respondens vero Jesus dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quamdam; quam si dixeritis mihi, dicam & ego vobis qua auctoritate ista faciam:

25 Baptisma Johannis unde erat, è cælo, an ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud se, dicentes, Si dixerimus, E cælo, dicet nobis, Quare ergo non credidistis ei?

26 Sin autem dixerimus, Ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habent Johannem ut Propheram.

27 Et respondentes Jesu dixerunt, Nescimus. Ait eis & ipse, Nec ego vobis dicam qua auctoritate ista faciam.

28 Quid autem vobis videtur? Quidam habebat duos filios: & accedens ad priorem dixit, Fili, abi, hodie operare in vinea mea.

29 Ille vero respondens ait, Nolo: sed postea quam respuisset abiit.

30 Et accedens ille ad secundum, dixit itidem. Is vero respondens ait, Ego *abeo* domine: sed non abiit.

31 Uter è duobus fecit quod voluit *ejus* pater? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Jesus, Amen

men dico vobis, Publicani & meretrices præcunt vobis in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Johannes via justitiæ, & non credidistis ei: publicani vero & meretrices crediderunt ei. Vos autem qui *hoc* vidistis, non resipuistis postea, ut ei credere tis.

33 Aliam parabolam audite. Fuit quidam paterfamilias qui plantavit vineam, & sepem circumposuit ei, foditque in ea torcular, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis: ac peregre profectus est.

34 Quum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut ejus fructus perciperent.

35 Agricolæ vero, captis ejus servis, alium quidem cæciderunt, alium vero trucidarunt, alium autem lapidarunt.

36 Rursum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt eis itidem.

37 Postremo autem misit ad eos filium suum, dicens, Reverebuntur filium meum.

38 Agricolæ vero viso filio dixerunt inter se, Iste est hæres, adeste, trucidemus eum, & obtineamus hæreditatē ejus.

39 Et captum eum ejecerunt extra vineam, & trucidarunt.

40 Quum igitur venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Dicunt ei, Malos ipsos male perdet: & vineam suam elocabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis.

42 Dicit eis Jesus, Nunquam legistis in Scripturis, Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is factus est caput anguli; A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

43 Propterea dico vobis, Tolletur à vobis regnum Dei, & dabitur genti quæ ferat ejus fructus.

44 Porro qui ceciderit ad lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, dispabit eum.

45 Et quum audissent primarii Sacerdotes ac Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt *hæc* de se dici.

46 Et quum studerent eum prehendere timuerunt turbam, quoniam ut Prophetam eum habebat.

CAPUT XXII.

Nuptiarum parabola. Gentium vocatio. Quæstiones de censu Cæsari, de resurrectione, & mandato maximo. Messias quis.

TUnc respondens Jesus, rursum loquutus est eis per parabolas, dicens,

2 Simile est regnum cœlorum cuidam regi qui fecit nuptias filio suo.

3 Et misit servos suos qui vocarent vocatos ad nuptias: sed noluerunt venire.

4 Rursus misit alios servos, dicens, Dicite vocatis, Ecce, prandium meum paravi, tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata: adeste ad nuptias.

5 Illi autem quum *hoc* neglexissent, abierunt; alius quidem in agrum suum, alius vero ad mercaturam suam.

6 Reliqui vero prehensos servos ejus contumeliis affecerunt & trucidarunt.

7 Rex autem quum *hoc* audisset, iratus est, & missis copiis suis, perdidit homicidas illos, & urbem eorum incendit.

8 Tunc dicit servis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt: sed qui vocati fuerant, non erant digni.

9 Ite ergo ad compita viarum: & quotcumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egressi servi illi in vias, congregarunt omnes quos invenerunt, malos pariter ac bonos: & impletæ sunt nuptiæ convivis.

11 Ingressus autem rex ut spectaret convivas, vidit illic quemdam non indutum veste nuptiali.

12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc introisti non habens vestem nuptialem? At illi os occlusum est.

13 Tunc dicit rex ministris, Ligatis pedibus & manibus ejus, tollite eum & ejicite in tenebras extimas: illic erit fletus & stridor dentium.

14 Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15 Tunc profecti Pharisæi consilium ceperunt ut illaquearent eum in sermone.

16 Itaque mittunt ad eum discipulos suos cum Herodianis, dicentes, Præceptor, scimus te veracem esse & viam Dei in veritate docere, nec quemquam curare: non enim respicis ad personam hominum.

17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur? licet censum dare Cæsari, an non?

18 Cognita autem Jesus malitia eorum ait, Quid me tentatis, hypocritæ?

19 Ostendite mihi numisma census. Ipsi vero obtulerunt ei denarium.

20 Tunc dicit eis, Cujus est imago ista & inscriptio?

21 Dicunt ei, Cæsaris: Tunc dicit eis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

22 Quum igitur *hoc* audissent, mirati sunt: & omisso eo abierunt.

23 In illo die adierunt eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem; & interrogarunt eum,

24 Dicentes, Præceptor, Moses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filios, ejus frater ducet affinitatis jure uxorem ejus, & suscitabit sobolem fratri suo.

25 Fuerunt autem apud nos septem fratres: & primus uxore ducta obiit: & quum non haberet semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26 Similiter etiam secundus & tertius, usque ad illos septem.

27 Post omnes autem mortua est & mulier.

28 In resurrectione ergo cujus ex illis septem erit uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Respondens

29 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, Erratis, neque Scripturas ſcientes, neque potentiam Dei.

30 Nam in reſurrectione neque uxores ducunt, neque nuptum dantur, ſed ſunt ut angeli Dei in cœlo.

31 De reſurrectione vero mortuorum non legiſtis quod vobis dictum eſt a Deo, dicente.

32 Ego ſum Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi? Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium.

33 Et quum *hoc* audiſſet turba, perculſa eſt ſuper doctrina ipſius.

34 Phariſæi vero, quum *eum* audiſſent os occluſiſſe Sadducæis, coacti ſunt in unum.

35 Tunc interrogavit *eum* quidam ex ipſis Legis interpres, tentans eum, & dicens,

36 Præceptor, quod eſt mandatum magnum in Lege?

37 Jeſus autem dixit ei, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua.

38 Iſtud eſt primum & magnum mandatum.

39 Secundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum ut teipſum.

40 At iſtis duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent.

41 Coactis autem Phariſæis, interrogavit eos Jeſus,

42 Dicens, Quid vobis videtur de Chriſto illo? cujus filius eſt? Dicunt ei, Davidis.

43 Dicit eis, Quomodo ergo David per Spiritum vocat eum Dominum, dicens,

44 Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, uſquedum poſuero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus eſt?

46 Et nemo poterat ei reſpondere quicquam: neque auſus fuit quiſquam ab illo die amplius illum interrogare.

CAPUT XXIII.

Doctrina & vita Phariſæorum graphice à Chriſto depicta.

1 Tunc Jeſus loquutus eſt turbæ & diſcipulis ſuis,

2 Dicens, In cathedra Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi.

3 Omnia ergo quæ dixerint vobis ut ſerveris, ſervate & facite: ſed ſecundum opera eorum ne facite; dicunt enim, & non faciunt.

4 Ligant enim onera gravia difficiliaq; portatu, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea movere.

5 Omnia vero opera ſua faciunt ut ſpectentur ab hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & producunt fimbrias palliorum ſuorum.

6 Amantque primos accubitus in cœnis, & primos conſeſſus in conventibus;

7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi.

8 Vos autem ne vocamini Rabbi; unus eſt enim doctor veſter, *nempe* Chriſtus, omnes autem vos fratres eſtis.

9 Et patrem veſtrum ne *quemquam* vocate in terra: unus eſt enim Pater veſter qui in cœlis eſt.

10 Nec vocemini doctores: unus enim veſter eſt doctor, *nempe* Chriſtus.

11 Sed qui maximus eſt veſtrum, ſit miniſter veſter.

12 Porro qui ſeſe extollet, deprimetur: & qui ſeſe deprimet, extolletur.

13 Sed væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam præcluditis regnum cœlorum hominibus: vos enim non introitis, nec introeuntes ſinitis introire.

14 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam exeditis domos viduarum, idque in ſpeciem urentes longis precibus; propterea amplioris graviorem condemnationem.

15 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam circumitis mare & terram, ut faciatis unum proſelytum: & quum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo magis quam vos *ſitis*.

16 Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Quiſquis juraverit per templum, nihil eſt: quicunque autem juraverit per aurum templi, reus eſt.

17 Stulti & cæci, utrum enim majus eſt, aurum, an templum quod ſanctificat aurum?

18 Et, Quiſquis juraverit per altare, nihil eſt: quicunque autem juraverit per donum quod eſt ſuper ipſum, reus eſt.

19 Fatui ac cæci, utrum enim majus eſt, munus, an altare quod ſanctificat munus?

20 Qui ergo juraverit per altare, jurat per ipſum, & per omnia quæ ſuper illud ſunt.

21 Et qui juraverit per templum, jurat per ipſum, & per eum qui habitat in eo.

22 Et qui juraverit per cœlum, jurat per thronum Dei, & per eum qui ſedet ſuper ipſum.

23 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum & cuminum, & omittitis quæ graviora ſunt Legis, judicium, & miſericordiam, ac fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

24 Duces cæci, qui percolatis culicem, camelum autem degluti tis.

25 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui purgatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem *illa* plena ſunt rapina & intemperantia.

26 Phariſæe cæce, purga primum quod eſt intra poculum & patinam, ut id quoque quod extra eſt, purum fiat.

27 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ extra quidem apparent ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum,

tuorum, omnique immunditia.

28 Ita & vos extra quidem apparetis hominibus juſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi & iniquitate.

29 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulcra Prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum;

30 Et dicitis, Si fuiſſemus temporibus patrum noſtrorum, non fuiſſemus eorum ſocii in cæde Prophetarum.

31 Itaque teſtamini adverſus voſmetipſos, vos eſſe filios eorum qui Propheras occiderunt.

32 Vos quoque complete menſuram patrum veſtrorum.

33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugere poſſitis condemnationem gehennæ?

34 Propterea ecce ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas: & ex ipſis *nonnullos* trucidabitis & crucifigetis; & ex ipſis nonnullos flagellabitis in conventibus veſtris, & perſequemini oppidatim.

35 Ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus, effuſus ſuper terram à ſanguine Abel juſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.

36 Amen dico vobis, Venient hæc omnia ſuper ætatem iſtam.

37 Jeruſalem, Jeruſalē, trucidatrix Prophetarum, lapidatrix eorū qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis?

38 Ecce reliquetur vobis domus veſtra deſerta.

39 Dico enim vobis, Nequaquā me videbitis ab hoc tempore, uſquedū dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Signa excidii Hieroſolymorum pariter & finis hujus ſeculi.

ET egreſſus Jeſus è templo, abibat: & acceſſerunt diſcipuli ejus ut oſtenderent ei ædificia templi.

2 Jeſus autem dixit eis, Nonne videtis hæc omnia? amen dico vobis, Non relinquetur hic lapis ſuper lapidem qui non diſſolvatur.

3 Sedente autem eo in monte Olearum, adierunt eum diſcipuli privatim, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt, & quod *erit* ſignum adventus tui, & conſummationis ſeculi?

4 Et reſpondens Jeſus dixit eis, Videte ne quis vos ſeducat.

5 Multi enim venient ſub nomine meo, dicentes, Ego ſum Chriſtus ille; multoſq; ſeducent.

6 Futurum eſt autem ut audiatis bella, & rumores bellorum: videte ne turbemini; oporter enim omnia *hæc* fieri, ſed nondum erit finis.

7 Inſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum; & erunt fames, & peſtilentiæ, & terræ motus ſingulis locis.

8 Hæc autem omnia principium *erunt* dolorum *partus*.

9 Tunc tradent vos afflictioni, & trucidabunt vos: & eritis exoſi omnibus gentibus propter nomen meum.

10 Et tunc offendentur multi; & alius alium proder, & odio habebit alius alium.

11 Et multi pſeudoprophetæ exorientur, ac ſeducent multos.

12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.

13 Sed qui ſuſtinuerit ad finem uſque, is ſervabitur.

14 Et prædicabitur iſtud Evangelium regni in toto terrarum orbe, ut ſit teſtimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.

15 Quum ergo videritis abominationem illam vaſtatricem, quæ dicta eſt per Danielem Prophetam, poſitam in loco ſancto; (qui legit, animadvertat)

16 Tunc qui in Judæa *fuerint*, fugiant in montes.

17 Qui in ſolario, non deſcendat ut ſumat quicquam è domo ſua.

18 Et qui in agro, non revertatur retro, ut ſumat veſtimenta ſua.

19 Væ autem prægnantibus & lactantibus per illos dies.

20 Orate vero ne fiat fuga veſtra hyeme, neque Sabbatho.

21 Erit enim tunc afflictio magna, qualis facta non fuit à principio mundi ad hoc uſque tempus, neque unquam fiet.

22 Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, periret omnis caro: ſed propter electos decurtabuntur dies illi.

23 Tunc ſiquis vobis dixerit, Ecce, hic Chriſtus, aut hic: ne credite.

24 Excitabuntur enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ, & edent ſigna magna & miracula: ita ut ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos.

25 Ecce, prædixi vobis.

26 Itaque ſi dixerint vobis, Ecce, in deſerto eſt; ne egredimini: Ecce, in conclavibus; ne credite.

27 Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet uſque in Occidentem; ita enim erit adventus Filii hominis.

28 Ubicunque enim fuerit cadaver, illuc congregabuntur aquilæ.

29 Statim autē poſt compreſſionē dierum illorum ſol obſcurabitur, nec dabit luna ſplendorem ſuum, & ſtellæ cadent è cœlo, & poteſtates cœlorū concutientur.

30 Tunc apparebit ſignum Filii hominis in cœlo, & tunc omnes tribus terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum potentia & gloria multa.

31 *Et* vero mittet Angelos ſuos cum tubæ voce magna, & cogent electos ejus à quatuor

quatuor ventis, à cœlorum extremo ad eorum extremum.

32 A ficu autem discite parabolam: quum iam ramus ejus tener sit, & folia germinant, nostis prope esse æstatem:

33 Ita & vos, quum videritis hæc omnia, scitote *illum* prope esse & ad fores.

34 Amen dico vobis, Nequaquam præterierit ætas hæc usquedum omnia ista facta sint.

35 Cœlum & terra præteribunt: sermones autem mei nequaquam præteribunt.

36 De die autem illo & hora nemo scit, ne Angeli quidem cœlorum: sed Pater meus solus.

37 Sicut autem *erant* dies Noe, ita erit & adventus Filii hominis.

38 Sicut enim diebus qui præcesserunt diluvium edebant & bibebant, uxores ducebant, & nuptum dabant, ad eum usq; diem quo ingressus est Noë in arcam;

39 Nec agnoverunt diluvium usq; dum venisset, & sustulisset omnes: ita erit & adventus Filii hominis.

40 Tunc duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinquetur.

41 Duæ molentes in pistrino: una accipietur, & altera relinquetur.

42 Vigilate ergo, nescitis enim qua hora Dominus vester venturus sit.

43 Illud autem scitote, si sciret paterfamilias qua vigilia fur venturus sit, vigilaret, nec sineret perfodi domum suam.

44 Propterea & vos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis venturus est.

45 Quis igitur est fidelis servus & prudens, quem præfecit dominus familitio suo, ut det illis alimentum in tempore?

46 Beatus servus ille, quem, quum venerit dominus ejus, invenerit ita facientē.

47 Amen dico vobis, Omnibus quæ sibi supperunt præficiet eum.

48 Quod si dixerit servus ille malus in corde suo, Differt dominus meus adventum,

49 Cœpericque verberare conservos, quinetiam edere & bibere cum ebriis:

50 Veniet dominus servi illius die quo non expectat, & qua hora non novit.

51 Et separabit eum, ac partem ei assignabit cum hypocritis: illic erit fletus & stridor dentium.

CAPUT XXV.

Decem Virgines, talenta, & processus ultimi judicii.

TUnc erit simile regnum cœlorum decem virginibus, quæ sumptis lampadibus suis exierunt in occursum sponsi.

2 Quinq; autem ex eis erant prudentes, & quinq; fatuæ.

3 Quæ erant fatuæ, sumptis lampadibus suis, non ceperant oleum secum:

4 Prudentes vero ceperant oleum in vasis suis una cum suis lampadibus.

5 Morante autem sponso nictarunt omnes, ac dormierunt.

6 Media vero nocte clamor ortus est *dicentium*, Ecce, sponsus venit, exite in occursum ejus.

7 Tunc surrexerunt omnes illæ virgines, & adornarunt lampades suas.

8 Fatuæ vero prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur.

9 Respondentes autem prudentes illæ, dicentes, *Nequaquam*, ne non sufficiat nobis & vobis: ite vero potius ad eos qui vendunt, & ipsæ vobis emite.

10 Quum autem abirent emptum, venit sponsus: & quæ paratæ erant, introiverunt cum eo ad nuptias: clausaq; est janua.

11 Postea vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, domine, aperi nobis.

12 Ipse vero respondens ait, Amen dico vobis, Non novi vos.

13 Vigilate itaque, quia neque illum diem, neque illam horam scitis, qua Filius hominis venit.

14 *Ita* enim *est* ut *quum* quispiam peregre proficiscens vocavit servos suos, & tradidit eis quæ sibi supperebant,

15 Et huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum; unicuique secundum ipsius facultatem: & peregre profectus est statim.

16 Profectus autem qui quinq; talenta acceperat, negotiatus est ex iis: & fecit altera quinq; talenta.

17 Itidem & qui duo acceperat, lucratus est & ipse altera duo.

18 Qui autem unum acceperat, abiit & defodit *illud* in terram, & occultavit pecuniam domini suo.

19 Post multum vero tempus venit dominus servorum illorum, & confert rationem cum eis.

20 Tunc accedens is qui quinq; talenta acceperat, & attulit altera quinq; talenta, dicens, Domine, quinq; talenta tradidisti mihi; ecce, altera quinq; talenta lucratus sum ex iis.

21 Dixit autem ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis: in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

22 Accedens autem & qui duo talenta acceperat, ait, Domine, duo talenta tradidisti mihi; ecce, alia duo lucratus sum ex iis.

23 Ait ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis: in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

24 Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait, Domine, noveram te hominem durum esse, qui metas ubi non sevisti, & inde cogas ubi non sparsisti:

25 Itaq; timens abii & occultavi talentum

cum tuum in terra: ecce, habes quod tuum eſt.

26 Reſpondens autem dominus ejus dixit ei, Serve male & ignave, ſciebas mę metere ubi non ſevi, & inde cogere ubi non ſparſi.

27 Oportuit ergo te tradere pecuniam meam menſariis: & ego quum veniſſem recepiſſem meum cum fœnore.

28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.

29 (omni enim qui habet, dabitur, & *is* exuberabit: qui vero non habet, etiam quod habet tolletur ab eo)

30 Et inutilem ſervum ejicite in tenebras illas extimas: illic erit fletus & ſtridor dentium.

31 Quum autem venerit Filius hominis cum gloria ſua, & omnes S. Angeli cũ eo, tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ.

32 Et cogentur coram eo omnes gentes, & ſeparabit eos alteros ab alteris, ut paſtor ſeparat oves ab hœdis.

33 Et ſtatuet oves quidem ad dexteram ſuam, hœdos autem ad ſiniſtram.

34 Tunc dicet Rex iis qui ad dexteram ipſius *erunt*, Adeſte benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento.

35 Eſurivi enim, & dediſtis mihi *quo* veſcerer: ſitivi, & dediſtis mihi potum. hoſpes eram, & collegiſtis me:

36 Nudus, & amiciviſtis me: ægroravi, & inviſiſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.

37 Tunc reſpondebunt ei juſti, dicentes, Domine, quando te vidimus eſurientem, & aluimus? aut ſitientem, & dedimus tibi potum?

38 Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te? aut nudum, & amiciximus?

39 Aut quando te vidimus ægrotum, aut in carcere, & venimus ad te?

40 Et reſpondens Rex dicet eis, Amen dico vobis, quatenus id feciſtis uni ex iſtis fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

41 Tunc dicet etiam iis qui ad ſiniſtram *erunt*, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.

42 Eſurivi enim, & non dediſtis mihi *quo* veſcerer: ſitivi, & non dediſtis mihi potũ:

43 Hoſpes eram, & non collegiſtis me: nudus, & non amiciviſtis me: ægrotus & in carcere *eram*, & non inviſiſtis me.

44 Tunc ipſi quoq; reſpondebunt ei, dicentes, Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut ægrotum, aut in carcere, & non miniſtravimus tibi?

45 Tunc reſpondebit eis dicens, Amen dico vobis, quatenus *id* non feciſtis uni ex iſtis minimis, nec mihi feciſtis.

46 Et abibunt iſti ad ſupplicium æternum: juſti vero ad vitam æternam.

CAPUT XXVI.

Παραδοσις *Chriſti, & inſtitutio ſanctæ Cœnæ.*

ET factum eſt quum finiſſet Jeſus omnes iſtos ſermones, dixit diſcipulis ſuis,

2 Scitis poſt biduum Paſcha fore, & Filius hominis prodetur ut crucifigatur.

3 Tunc coacti ſunt primarii Sacerdotes & Scribæ & Seniores populi in aulã Pontificis maximi qui dicebatur Caiaphas.

4 Et ſimul conſulturunt ut Jeſum dolo prehenderent, & crucidarent.

5 Dicebant autem, Non in feſto, ne tumultus fiat in populo.

6 Quum autem Jeſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi,

7 Venerat ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti gravis pretii, & effuderat in caput ipſius accumbentis.

8 *Hoc* autẽ videntes diſcipuli ejus indignati ſunt, dicentes, Quorsũ perditio hæc?

9 Potuit enim iſtud unguentum venire magno, & dari pauperibus.

10 Quum autem *hoc* cognoviſſet Jeſus, ait eis, Quid moleſtiã exhibetis iſti mulieri? opus enim bonũ operata eſt erga me.

11 Semper enim pauperes habebitis vobiſcum: me vero non ſemper habebitis.

12 Quod enim hæc unguentum hoc injecit corpori meo, ad ſepeliendũ me fecit.

13 Amen dico vobis, Ubicunq; prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, etiam quod hæc fecit dicetur ad memoriam ipſius.

14 Tunc profectus unus ex duodecim, qui dicebatur Judas Iſcariotes, ad primarios Sacerdotes:

15 Ait eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? ipſi vero appenderunt ei triginta argenteos *nummos*.

16 Et ex eo tempore quærebat opportunitatem ad eum prodendum.

17 Primo autem *die* azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum, dicentes ei, Ubi vis paremus tibi ad edendum Paſcha?

18 Ipſe vero dixit, Abite in urbem ad quendam, & dicite ei, Præceptor dicit, Tempus meum prope eſt, apud te faciam Paſcha cum diſcipulis meis.

19 Et fecerunt diſcipuli ſicut præceperat eis Jeſus: & paraverunt Paſcha.

20 Quum autem ſerum diei eſſet, diſcubuit cum duodecim.

21 Et edentibus ipſis, dixit, Amen dico vobis, Unus veſtrum me prodet.

22 Tunc contriſtati vehementer cœperunt ſinguli eorum ipſi dicere, Num ego *is* ſum, Domine?

23 Ipſe vero reſpondens ait, Qui intingit mecũ manum in catino, is me prodet.

24 Filius quidem hominis abit, ſicut ſcriptum eſt de eo; væ autem homini illi per quem Filius hominis proditur: bonũ erat homini illi ſi natus non fuiſſet.

25 Reſpondens

25 Respondens autem Judas qui prodebat eum, dixit, Num *is* ego sum, Rabbi? Dicit ei, Tu dixisti.

26 Edentibus autem eis, Jesus quum accepisset panem, & benedixisset, fregit *eum*, deditque discipulis, & ait, Accipite, comedite: hoc est corpus meum.

27 Et accepto poculo, ac gratiis actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes.

28 Hoc est enim sanguis meus Novi fœderis, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc tempore ex hoc fructu vitis, usque ad diem illum quum ipsum bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et quum hymnum cecinissent, exierunt in montem Olearum.

31 Tunc dicit eis Jesus, Omnes vos ista nocte offendemini in me; scriptum est enim, Percuriam pastorem, & dispergentur oves gregis.

32 Postquam autem suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

33 Respondens vero Petrus dixit ei, Etiamsi omnes offendantur in te, ego nunquam offendar.

34 Dixit ei Jesus, Amen dico tibi, ista nocte antequam gallus vocem mittat, ter me abnegabis.

35 Dicit ei Petrus, Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te abnegabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

36 Tunc venit Jesus cum eis in locum qui dicitur Gethsemane: & dicit discipulis, Sedete hic usquequo profectus precatus fuero illic.

37 Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & gravissime angi.

38 Tunc dicit eis Jesus, Undiquaque tristis est anima mea usque ad mortem: manete hic, & vigilate mecum.

39 Et progressus paululum, procidit in faciem suam precans, & dicens, Pater mi, si possibile est, abeat à me poculum istud: veruntamen non ut ego volo, sed ut tu.

40 Tunc venit ad discipulos, & reperit eos dormientes: & dicit Petro, Itane non potuistis unam horam vigilare mecum?

41 Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem: spiritus quidem est promptus, sed caro infirma.

42 Rursum secundo abiit, & precatus est, dicens, Pater mi, si non potest hoc poculum abire à me, quin bibam ipsum, fiat voluntas tua.

43 Et quum venisset reperit eos rursum dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis eis, rursus abiit & precatus est tertio, eundem sermonem loquutus.

45 Tunc venit ad discipulos suos & dicit eis, Dormite quod superest, & requiescite: ecce, appropinquavit hora illa, & Filius hominis proditur in manus peccatorum.

46 Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me prodit.

47 Et adhuc eo loquente, ecce, Judas unus ex duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, à primariis Sacerdotibus & Senioribus populi.

48 Is vero qui prodebat eum, dederat eis signum, dicens, Quem osculatus fuero is est, prehendite eum.

49 Itaque statim quum venisset ad Jesum, dixit, Ave Rabbi. Et deosculatus est eum.

50 At Jesus dixit ei, Amice, quorsum ades? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & prehenderunt eum.

51 Et ecce, unus ex iis qui *erant* cum Jesu, extensa manu distrinxit gladium suum: & percusso servo Pontificis maximi, abstulit auriculam ejus.

52 Tunc ait ei Jesus, Converte gladium tuum in locum suum; quicunque enim acceperint gladium, gladio peribunt.

53 Aut putas me non posse nunc precari Patrem meum, qui hic sistat mihi plures quam duodecim legiones Angelorum?

54 Quomodo ergo implerentur Scripturæ *quæ dicunt* sic oportere fieri?

55 In illa hora dixit Jesus turbæ, Ut adversus latronem exiistis cum gladiis & fustibus, ut comprehenderitis me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, nec prehendistis me.

56 Hoc autem totum factum est, ut implerentur Scripturæ Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.

57 Illi vero prehensum Jesum abduxerunt ad Caiphan Pontificem maximum, ubi Scribæ & Seniores coacti erant.

58 Petrus autem sequebatur eum è longinquo usque in aulam Pontificis maximi: & ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.

59 Primarii vero sacerdotes & Seniores, & totus consessus quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morte afficerent:

60 Et non invenerunt: etiam quum multi falsi testes accessissent, non invenerunt. Postremo vero advenientes duo falsi testes,

61 Dixerunt, Iste dixit, Possum destruere templum Dei, & triduo ipsum ædificare.

62 Et quum exsurrexisset Pontifex maximus, dixit ei, Nihil respondes? quid *est quod* isti adversum te testificantur?

63 Jesus autem silebat. Et respondens Pontifex maximus dixit ei, Adjuro te per Deum viventem, ut dicas nobis an tu sis Christus ille Filius Dei.

64 Dicit ei Jesus, Tu dixisti: quinetiam dico vobis, Ab hoc tempore videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram potentiæ

tentiæ *Dei*,& venientem in nubibus cœli.

65 Tunc Pontifex maximus dirupit vestimenta sua, dicens, Blasphemavit: quid amplius egemus testibus? ecce, nunc audistis blasphemiam ejus.

66 Quid vobis videtur? Ipsi vero respondentes dixerunt, Tenetur mortis pœna.

67 Tunc insputerunt in faciem ejus, & colaphos ei infixerunt: alii vero bacillis eum cæciderunt,

68 Dicentes, Vaticinare nobis, Christe, quis sit qui te percussit.

69 Petrus autem sedebat extra in aula: & accessit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu cum Jesu Galilæo eras.

70 Ipse vero negavit coram omnibus, dicens, Nescio quid dicas.

71 Eum autem egredientem in vestibulum vidit alia *ancilla*: &. dixit iis qui *erant* illic, Et iste erat cum Jesu Nazareno.

72 Tunc rursus negavit cum jurejurando, *dicens*, Non novi homniem.

73 Paulo post autem accesserunt qui astabant, & dixerunt Petro, Vere & tu ex ipsis es: nam & loquutio tua te manifestum facit.

74 Tunc cœpit seipsum devovere & jurare, *dicens*, Non novi hominem: Et statim gallus misit vocem.

75 Et recordatus est Petrus verborum Jesu, qui dixerat ei, Priusquam gallus vocem mittat, ter me abnegabis. Et egressus extra, flevit amare.

CAPUT XXVII.

Historia passionis, mortis, & sepulturæ Christi.

MAne autem quum esset, consilium ceperunt omnes primarii Sacerdotes & Seniores populi adversus Jesum, ut eum morte afficerent.

2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradiderunt Pontio Pilato præfidi.

3 Tunc Judas, qui eum prodiderat, quum vidisset eum damnarum esse, pœnitens, retulit triginta argenteos *numos* ad Primarios Sacerdotes & Seniores,

4 Dicens, Peccavi, prodito sanguine innoxio. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

5 Ipse vero projectis *illis numis* argenteis in templum secessit: & profectus strangulavit *sese*.

6 Primarii autem Sacerdotes acceptis *numis* illis argenteis, dixerunt, Non licet eos immittere in corbanan, quoniam pretium sanguinis est.

7 Consilio autem capto, emerunt ex eis agrum illum figuli, ad sepulturam hospitum.

8 Quapropter vocarus est ager ille, Ager sanguinis, usq; in hodiernum diem.

9 (Tunc implerum est quod dictum est per Jeremiam Propheram, dicentem, Et acceperunt triginta *numos* argenteos, pretium æstimati, qui æstimatus fuit à filiis Israel;

10 Et dederunt eos ad *emendum* illum agrum figuli, sicut injunxit mihi Dominus.)

11 Jesus autem stetit coram præside: & interrogavit eum præses, dicens, Tune es rex ille Judæorum? Dixit autem ei Jesus, Tu dicis.

12 Et quum ipse accusaretur à primariis Sacerdotibus & Senioribus, nihil respondit.

13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quam multa adversum te testificentur?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum: ita ut miraretur præses valde.

15 Præses autem singulis festis consueverat turbæ dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16 Habebant vero tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Ipsis igitur congregatis, dixit eis Pilatus, Utrum vultis dimittam vobis? Barabban, an Jesum qui dicitur Christus?

18 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem eo in tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens, Nihil tibi *rei sit* cum justo illo: multa enim passa sum hodie in somnio propter eum.

20 Primarii vero Sacerdotes & Seniores persuaserunt turbæ ut peteret Barabbam, Jesum vero perderet.

21 Respondens autem præses dixit eis, Utrum è duobus illis vultis ut vobis dimittam? Ipsi vero dixerunt Barabbam.

22 Dixit eis Pilatus, Quid igitur faciam Jesu qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur.

23 Præses autem ait, At enim quid mali fecit? At illi amplius clamabant, dicentes, Crucifigatur.

24 Videns autē Pilatus se nihil proficere, sed majorem tumultum fieri, accepta aqua abluit manus coram turba, dicens, Innoxius ego sum à sanguine hujus justi: vos videritis.

25 Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos & super filios nostros.

26 Tunc dimisit eis Barabban: Jesum autem quum flagellasset, tradidit ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præsidis, quum abduxissent Jesum in prætorium, coegerunt ad eum universum cohorrem.

28 Et quum exuissent eum, circumposuerunt ei chlamydem coccineam:

29 Et coronam è spinis contextam imposuerunt ejus capiti, & arundinem in dexteram ejus: & genu ante eum summisso, illudebant ei, dicentes, Ave rex Judæorum.

30 Et quum insputssent in eum, ceperunt arundinem illam, & verberabant caput ejus.

31 Et postquam illusissent ei, exuerunt eum chlamyde, induerunteq; vestimentis suis: & abduxerunt eum ut crucifigerent

32 Exeuntes autem invenerunt quendam Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut attolleret crucem ejus.

33 Et quum venissent in locum qui dicitur Golgatha, quod est Calvariæ locus,

34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle mistum: & quum gustasset, noluit bibere.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, partiti sunt ejus vestimenta, sortem jacientes, ut impleretur quod dictum est à Prophera, Partiti sunt sibi vestimēta mea, & super veltem meam jecerunt sortem.

36 Et sedentes servabant eum illic.

37 Et imposierunt super caput ejus crimen ipsius scriptum, HIC EST JESUS REX ILLE JUDÆORUM.

38 Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones: unus ad dexteram & alter ad sinistram.

39 Qui vero præteribant conviciabantur ei, moventes capita sua,

40 Et dicentes, Tu qui destruis templum, & cridno ædificas, serva temetipsum: Si Filius Dei es, descendito è cruce.

41 Similiter autem etiam primarii Sacerdotes illudentes cum Scribis & Senioribus, dicebant,

42 Alios servavit, seipsum non potest servare: si rex Israelis est, descendat nunc è cruce, & credemus ei.

43 Confidit in Deo, eruat ipsum nunc, si placet ei: dixit enim, Filius Dei sum.

44 Id ipsum autem etiam latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.

45 A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam regionem, usq; ad horam nonam:

46 Circiter vero horam nonam exclamavit Jesus voce magna, dicens, Eli, Eli, lama sabachthani? Hoc est, Deus me, Deus me cur deseruisti me?

47 Quidam autem illic stantium quum *hoc* audissent, dicebant, Eliam vocat iste.

48 Et statim currens quidam ex eis, quum acceptam spongiam implevisset ex aceto & circumposuisset calamo, dedi ei ut biberet.

49 Reliqui vero dicebant, Sine, videamus an veniat Elias servaturus eum.

50 Jesus autem quum rursum clamasset voce magna, emisit spiritum.

51 Et ecce, velum templi sissum est in duas partes à summo usq; ad imum: & terra mota est, & petræ fissæ sunt.

52 Et monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt.

53 Qui egressi è monumentis post resurrectionem ejus, introierunt in sanctam urbem, & apparuerunt multis.

54 Centurio vero, & qui cum eo servabant Jesum, viso terræmotu & iis quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, Vere Filius Dei erat iste.

55 Erant autem illic mulieres multæ è longinquo spectantes, quæ sequutæ fuerant Jesum à Galilæa, ministrantes ei.

56 Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria mater Jacobi & Joses, & mater filiorum Zebedæi.

57 Quum autem serum diei esset, venit homo dives Arimathæensis, nomine Josephus, qui & ipse discipulus fuerat Jesu:

58 Is adiit Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59 Et Josephus quum accepisset corpus, involvit illud sindone pura:

60 Posuitq; in monumento suo novo quod exciderat in petra: & advoluto saxo magno ad ostium monumenti, abiit.

61 Erat autem illic Maria Magdalene & altera illa Maria, sedentes contra sepulcrum.

62 Postero autem die, qui est post Parasceven, coacti sunt primarii Sacerdotes & Pharisæi ad Pilatum,

63 Dicentes, Domine, meminimus planum illum dixisse quum adhuc viveret, Tertio post die suscitabor.

64 Jube ergo muniri sepulcrum usque in diem tertium: nequando veniant discipuli ejus nocte, & furentur eum, dicantq; populo, Suscitatus est è mortuis: & erit ultimus error pejor priore.

65 Dixit eis Pilatus, Habetis custodiam: abite, munite sicut scitis.

66 Ipsi autem profecti munierunt sepulcrum, obsignato lapide, cum custodia.

CAPUT XXVIII.

Christi resurrectio, apparitio, baptismi catholici institutio, & Apostolatus inauguratio.

EXtremo autem Sabbatho, quum lucesceret in primum *diem* hebdomadis, venit Maria Magdalene, & altera illa Maria, ut spectarent sepulchrum.

2 Et ecce, terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini quum descendisset è cælo, accessit, & avolvit saxum ab ostio, sedebatq; super illud.

3 Erat autem visus ejus ut fulgur, & vestimentum ejus album sicut nix.

4 Custodes autem perculsi sunt præ ipsius timore, & facti sunt sicut mortui.

5 Respondens autem Angelus dixit mulieribus Vos *vero* ne timete, scio enim vos Jesum crucifixum quærere.

6 Non est hic: resurrexit enim prout dixit. Adeste, videte locum ubi jacebat Dominus.

7 Et cito profectæ dicite discipulis ejus eum resurrexisse à mortuis. Et ecce, præit vobis in Galilæam: illic eum videbitis: ecce, dixi vobis.

8 Tunc egressæ cito à monumento cum timore

timore & gaudio magno, currebant ut renunciarent discipulis ejus.

9 Ut autem proficiscebantur ut *hoc* renunciarent discipulis ejus, ecce, Jesus occurrit eis, dicens, Avete. Illæ vero accesserunt, & prehenderunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait eis Jesus, Ne timete: abite, renunciate fratribus meis ut abeant in Galilæam, illic me videbunt.

11 Euntibus autem ipsis, ecce, quidam ex custodia venerunt in urbem, & renunciarunt primariis Sacerdotibus omnia quæ facta fuerant.

12 Ipsi vero congregati cum Senioribus, consilioque capto, numos multos dederunt militibus,

13 Dicentes, Dicite, Discipuli ejus nocte venerunt, & eum furati sunt, nobis dormientibus.

14 Quod si hoc auditum fuerit apud præsidem, nos persuadebimus ei, & securos vos præstabimus.

15 Ipsi vero accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti: & divulgatus est ille sermo apud Judæos usque ad hodiernum diem.

16 Undecim autem illi discipuli profecti sunt in Galilæam in montem ubi constituerat eis Jesus.

17 Et quum vidissent eum, adoraverunt eum: quidam autem dubitaverunt.

18 Et quum accessisset *ad eos* Jesus, loquutus est eis, dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.

19 Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti:

20 Docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis: & ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Amen.

EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT I.

Johannis ministerium, victus & vestitus. Christi investitura per Baptismum, & probatio per tentationē. Evangelii prædicatio. Discipulorum vocatio & miracula.

PRincipium Evangelii Jesu Christi Filii Dei:

2 Ut scriptum est in Propheteis, Ecce, ego mitto nuncium illum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam coram te.

3 Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, complanate semitas ejus.

4 Baptizabat Johannes in deserto, & prædicabat baptismum resipiscentiæ ad remissionem peccatorum.

5 Et exibat ad eum omnis Judæa regio ac Jerosolymitæ, & baptizabantur omnes ab eo in Jordane flumine, confitentes peccata sua.

6 Indutus autem erat Johannes pilis camelorum, & zona coriacea circa lumbos suos: & edebat locustas & mel sylvestre.

7 Et prædicabat, dicens, Venit pone me qui validior me est, cujus non sum dignus qui incurvatus solvam corrigiam solearum.

8 Ego quidem baptizavi vos aqua: ipse vero baptizabit vos Spiritu sancto.

9 Et factum est diebus illis, ut Jesus, quum venisset Nazaretha *urbe* Galilææ, baptizatus sit in Jordane à Johanne.

10 Et *is* statim ascendens ex aqua vidit findi cœlos, & Spiritum quasi columbam descendere super eum:

11 Et vox extitit è cœlis, Tu es Filius ille meus dilectus, in quo acquiesco.

12 Statimque Spiritus eum expellit in desertum.

13 Et fuit illic in deserto dies quadraginta, tentante eum Satana: eratque cum feris: & Angeli ministrabant ei.

14 Postquam autem traditus fuit Johannes in custodiam, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei,

15 Et dicens, Expletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: resipiscite, & credite Evangelio.

16 Ambulans autem apud mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare (erant enim piscatores.)

17 Et dixit eis Jesus, Sequimini me, & faciam ut fitis piscatores hominum.

18 Et *ipsi* statim omissis retibus suis, sequuti sunt eum.

19 Tunc progressus illinc paululum, vidit Jacobum *filium* Zebedæi, & Johannem fratrem ejus, qui & ipsi in navigio sarciebant retia:

20 Statimque vocavit eos: & *ipsi* omisso patre suo Zebedæo in navigio cum mercenariis, sequuti sunt eum.

21 Et ingrediuntur Capernaumum: statimque sabbatho ingressus Jesus in synagogam, docebat.

22 Et percellebantur super doctrina ejus: docebat enim eos ut auctoritatem habens, & non ut Scribæ.

23 Fuit autem in synagoga eorum quidam in quo erat spiritus impurus: qui exclamavit,

24 Dicens, Ah, quid nobis recum, Jesu Nazarene? venisti ut perderes nos? novi te quis sis, *nimirum* Sanctus ille Dei.

25 Et objurgavit eum Jesus, dicens, Obmutesce, & exi ex eo.

26 Tunc, quum discerpsisset eum spiritus impurus, & clamasset voce magna, exiit ex eo.

27 Et expaverunt omnes, ita ut mutuo quærerent inter se, dicentes, Quid est hoc? Quæ doctrina nova hæc, quod per potestatem imperat etiam spiritibus impuris, & auscultant ei?

28 Emanavit autem fama ipsius statim in totum regionem circumjacentem Galilææ.

29 Et statim è synagoga egressi, venerunt domum Simonis & Andreæ cum Jacobo & Johanne.

30 Socrus autem Simonis decumbebat febricitans: & statim dicunt ei de illa.

31 Tunc accedens erexit eam, prehensa manu ejus: & dimisit eam febris statim; & ministravit eis.

32 Quum autem serum diei esset, occidente sole, adducebant ad eum omnes male affectos & dæmoniacos.

33 Et civitas tota coacta erat ad ostium.

34 Et sanavit multos male affectos variis morbis: & dæmonia multa ejecit, & non sinebat dicere dæmonia quod ipsum nossent.

35 Et mane, valde multa nocte quum surrexisset, exiit, & abiit in desertum locum, & illic precabatur.

36 Et prosequuti sunt eum Simon & qui cum ipso erant.

37 Et quum invenissent eum, dicunt ei, Omnes te quærunt.

38 Tunc dicit eis, Eamus in contigua oppidula, ut & illic prædicem: ad hoc enim sum egressus.

39 Et prædicabat in synagogis eorum in tota Galilæa, & dæmonia eiiciebat.

40 Venitq; ad eum leprosus precans eum, eiq; ad genua procidens, ac dicens ei, Si velis, potes me purgare.

41 Jesus autem commiseratione intima commotus, extensa manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo: purgator.

42 Et quum *hoc* dixisset, statim abiit ab eo lepra, & purgatus fuit.

43 Et graviter interminatus ei *Jesus*, statim ablegavit eum:

44 Dixitq; ei, Vide *ut* nemini quicquam dicas: sed abi, ostende teipsum Sacerdoti, & offer pro purgatione tui quæ imperavit Moses, ut hoc sit eis testimonio.

45 Ille vero egressus cœpit prædicare multa, & rem divulgare, ita ut jam non posset Jesus manifeste introire in civitatem: sed foris in desertis locis erat, & veniebant ad eum undique.

CAPUT II.

Christus simul paralysin & peccata solvit. Matthæum vocat, discipulosq; excusat neglecti jejunii & Sabbathi.

ET rursus intravit Capernaumum interjectis *aliquot* diebus, & auditum est eum domi esse.

2 Statimq; coacti sunt multi, *adeo* ut jam non caperent *eos*, ne ea quidem *loca* quæ *erant* ad ostium: & loquebatur eis sermonem *Evangelii*.

3 Tunc venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4 Et quum non possent ei appropinquare propter turbam, detexerunt tabulatum *loci* in quo erat, eoq; perfosso, *funibus* demiserunt grabbatum in quo paralyticus jacebat.

5 Quum autem vidisset Jesus fidem eorum, dixit paralytico, Fili, remissa sunt tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidam ex Scribis sedentes, & ratiocinantes in cordibus suis,

7 Quid iste ita loquitur blasphemias? quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?

8 Et quum statim cognovisset Jesus spiritu suo, eos ita ratiocinari apud se, dixit eis, Quid ista ratiocinamini in cordibus vestris?

9 Utrum est facilius, dicere paralytico, Remissa sunt tibi peccata; an dicere, Surge, & attolle grabbatū tuū, & ambula?

10 Ut autem sciatis Filium hominis habere potestatem remittendi peccata in terra (ait paralytico,)

11 Tibi dico, Surge, & attolle grabbatum tuum, & abi domum tuam.

12 Tunc *ille* statim surrexit, sublatoque in humeros grabbato, egressus est coram omnibus: adeo ut obstupescerent omnes, & glorificarent Deum, dicentes, Nunquam tale quicquam vidimus.

13 Et egressus est rursus ad mare: totaq; turba veniebat ad eū, ac docebat eos.

14 Et quum prætergrederetur, vidit Levin Alphæi *filium* sedentem ad telonium: dixitq; ei, Sequere me. Et *is* surgens sequutus est eum.

15 Et factum est ut quum Jesus accumberet in domo illius, multi etiam publicani & peccatores simul discubuerunt cum Jesu & discipulis ejus: erant enim multi, & sequuti fuerunt eum.

16 Quumque Scribæ ac Pharisæi vidissent eum edentem cum publicanis & peccatoribus, dixerunt discipulis ejus, Quid *est* quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit?

17 Et quum *hoc* audisset Jesus, dicit eis, Iis qui valent non opus est medico, sed iis qui male *se* habent: non veni ut vocare justos, sed peccatores ad resipiscentiā.

18 Discipuli autem Johannis ac Pharisæorum jejunabant: veniunt igitur & dicunt ei, Quare discipuli Johannis & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19 Tunc ait eis Jesus, Num possunt filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunare? quamdiu habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20 Venient autem dies quum sublatus erit ab eis sponsus, & tunc jejunabunt illis diebus.

21 Sed

21 Sed nemo panniculum impexum insuit vestimento veteri: alioquin, illud ipsus supplementum novum tollit *aliquid* ex vetere *vestimento*, & fit pejor fissura.

22 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: alioqui vinum effunditur, & utres pereunt: sed vinum novum in utres recentes injiciendum est.

23 Factum est autem ut ipse præteriret Sabbatho per sata, & cœperunt discipuli ejus iter faciendo vellere spicas.

24 Tunc Pharisæi dixerunt ei, Ecce, cur faciunt Sabbatho quod non licet?

25 Et ipse dixit eis, Numquam legistis quid fecerit David quum egeret, & esuriret ipse, & qui cum eo *erant*?

26 Quomodo ingressus sit domum Dei sub Abiathar Pontifice maximo, & panes propositionis ederit, quos non licet edere nisi Sacerdotibus, & dederit etiam iis qui secum erant?

27 Dixit etiam eis, Sabbathum propter hominem factum est, non homo propter Sabbathum.

28 Itaq; Filius hominis est etiam Sabbathi dominus.

CAPUT III.

Jus Sabbathi. Investitura Apostolorum. Per quam vim ejiciantur dæmonia. Quis mater aut frater Christi.

ET introivit rursus in synagogam: erat q; illic quidam aresactam manum habens.

2 Et observabant an Sabbatho sanaturus esset eum: ut ipsum accusarent.

3 Tunc ait homini habenti manum aresactam, Surge in medium.

4 Eis autem dixit, Licet Sabbatho benefacere, an malefacere *cuipiam*? hominem servare aut trucidare? Ipsi vero silebant.

5 Et quum circumspexisset eos cum ira, simul dolens quod occaluisset cor eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et *is* extendit: restituta q; est manus ejus sana ut altera.

6 Tunc egressi Pharisæi, statim cum Herodianis consilium inierunt adversus eum, ut eum perderent,

7 Sed Jesus cum discipulis suis secessit ad mare: & magna multitudo sequuta est eum à Galilæa, & à Judæa,

8 Et Hierosolymis, & ab Idumæa, & *regione quæ est* trans Jordanem: & qui circa Tyrum ac Sidonē *habitabant*, magna multitudine, quum audissent quanta faceret, venerunt ad eum.

9 Ipse autem dixit discipulis suis ut navigiolum sibi semper adesset propter turbam, ne ipsum opprimerent.

10 Multos enim sanaverat, adeo ut inciderent in eum, ut ipsum tangerent quotquot tenebantur flagellis.

11 Et spiritus impuri quum eum conspexerant, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, dicentes, Tu es Filius ille Dei.

12 Ipse vero multum interminabatur eis, ne ipsum manifestum facerent.

13 Tunc ascendit in montem, & advocavit ad se quos ipse voluit: & venerunt ad eum.

14 Et constituit duodecim ut secum essent, & ut mitteret eos ad prædicandum *Evangelium*:

15 Et ut haberent potestatem sanandi morbos, & ejiciendi dæmonia.

16 Primum Simonem, (cui imposuit nomen Petrum)

17 Et Jacobum *filium* Zebedæi, & Johannem fratrem Jacobi (& imposuit eis nomina Boanerges, quod est, filii tonitrui.)

18 Et Andræam, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Cananitem,

19 Et Judam Iscarioten, qui & prodidit eum: venerunt q; domum.

20 Convenit autem rursum turba, adeo ut ne capere quidem cibum possent.

21 Et quum *hæ* audissent ipsius propinqui, venerunt ut prehenderent eum: dicebant enim, Eum apud se non esse.

22 Scribæ vero qui Hierosolymis descendebant, dicebant, Certe habet Beelzebulem, & certe per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

23 Quum autem eos advocasset, dixit eis per parabolas, Quomodo potest Satanas Satanam ejicere?

24 Neq; si regnum adversus sese dissideat, potest stare regnum illud:

25 Neq; si domus contra semetipsam dissideat, potest stare domus illa:

26 *Sic* quoq; si Satanas insurrexit & dissidet adversus semetipsum, stare non potest, sed finem habet.

27 Non potest quisquam potentis *alicujus* vasa, ingressus domum ejus, diripere, nisi primo validum illum vinxerit: & tunc domum ejus diripiet.

28 Amen dico vobis, Quævis peccata remittentur filiis hominum, & blasphemiæ quibuscunq; blasphemarint:

29 Sed quicunq; blasphemarit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed tenetur æterno judicio.

30 Dicebant enim, Spiritum impurum habet.

31 Veniunt igitur fratres & mater ejus: & foris stantes, miserunt ad eum, & eum vocarunt.

32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* vero dixerunt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris quærunt te.

33 Tunc respondit eis, dicens, Quæ est mater mea, aut fratres mei?

34 Et quum circumspexisset in circuitu eos qui circumsedebant, ait, Ecce mater mea, & fratres mei.

35 Quicunq; enim fecerit quod Deus vult, is est frater meus, & soror mea, & mater.

CAPUT IV.

Parabola ſeminantis, ejuſdemque expoſitio, & navigatio periculoſa.

ET rurſus cœpit docere apud mare: & coacta eſt ad eum turba multa, adeo ut ipſe navigium ingreſſus ſederet in mari: tota autem turba apud mare in terra erat.

2 Et docebat eos per parabolas multa, dicebatque eis in doctrina ſua,

3 Audite, Ecce, *quidam* ſator exiit ſatum:

4 Et factum eſt inter ſerendum, aliud quidem cecidit ſecundum viam: venerunteque volucres cœli, & devoraverunt illud.

5 Aliud vero cecidit in petroſa, ubi non habebat terram multam: & ſtatim exortum eſt, propterea quod non habebat profundam terram:

6 Sole autem exorto, ardore tactum eſt, & propterea quod non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in ſpinas: & aſcenderunt ſpinæ, ac ſuffocarunt illud, & fructum non edidit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam ediditque fructum aſſurgentem ac creſcentem; & tulit aliud tricena, & aliud ſexagena, & aliud centena.

9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Quum autem eſſet ſolus, interrogarunt eum qui circum eum erant cum duodecim, de parabola.

11 Et dixit eis, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: iis autem qui foris ſunt, per parabolas omnia *iſta* fiunt:

12 Ut videntes videant, & non cernant, & audientes audiant, & non intelligant: nequando *ſe* convertant, & remittantur eis peccata.

13 Præterea dixit eis, Neſcitis parabolam iſtam? & quomodo omnes parabolas cognoſcetis?

14 Sator ille, ſermonem ſerit.

15 Iſti autem ſunt qui juxta viam *ſemen excipiunt*, in quibus *videlicet* ſeminatur ſermo: ſed poſtquam audierunt, ſtatim venit Satanas, & tollit ſermonem qui ſeminatus fuerat in cordibus eorum.

16 Et iſti ſunt ſimiliter qui in petroſa ſemen excipiunt: qui *videlicet* quum audirent ſermonem, ſtatim cum gaudio excipiunt eum:

17 Et non habent radicem in ſeſe, ſed temporari ſunt: deinde orta afflictione aut perſequutione propter ſermonem, ſtatim offenduntur.

18 Hi ſunt autem qui in ſpinas ſemen excipiunt, hi ſunt, *inquam*, qui ſermonem audiunt:

19 Sed ſollicitudines ſeculi hujus, & fallacia diviciarum, & cupiditates quæ in cæteris rebus *verſantur*, introeuntes ſuffocant ſermonem, iſque redditur fructus expers.

20 Hi ſunt vero qui in terram bonam ſemen exceperunt, qui *videlicet* audiunt ſermonem, & excipiunt: & fructum ferunt, aliud tricena, aliud ſexagena, aliud centena *grana*.

21 Dixit etiam eis, Num lucerna venit ut ſubter modium ponatur, aut ſubter lectum? nonne ut candelabro imponatur?

22 Non eſt enim quicquam occultum quod non ſit manifeſtum futurum, neque *quod* abſcondatur, ſed *oportet* ut in apertum veniat.

23 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

24 Præterea dixit eis, Videte quid audiatis: qua menſura metimini, vobis metietur, & adjicietur vobis qui auditis.

25 Qui enim habet, dabitur ei: & qui non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

26 Item dicebat, Ita eſt regnum Dei ut ſi quiſpiam jaciat ſemen in terram,

27 Et dormiat, & exſurgat nocte ac die: & ſemen germinet, & aſſurgat quomodo ipſe neſcit.

28 Sponte enim terra fructum fert, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica.

29 Quum autem prodiderit *ſeſe* fructus, ſtatim mittit meſſores, quoniam adeſt meſſis.

30 Dicebat etiam, Cui *rei* aſſimilaverimus regnum Dei? aut qua collatione contulerimus illud?

31 Velut grano ſinapis; quod quum ſeritur in terra, minimum eſt omnium ſeminum quæ in terra ſunt:

32 Sed quum ſatum fuerit, aſſurgit, & fit maximum omnium olerum: editque ramos magnos, ita ut poſſint ſub ejus umbra volucres cœli nidulari.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis ſermonem *Evangelii* prout poterant audire.

34 Abſque parabola vero non loquebatur eis: privatim autem diſcipulis ſuis explicabat omnia.

35 Dixit autem eis die illo, quum ſerum *diei* eſſet, Tranſeamus in ulteriorem *ripam*.

36 Dimiſſa igitur turba acceperunt eum ut erat in navigio: ſed & alia navigiola erant cum eo.

37 Tunc oritur turbo venti magnus: & fluctus irruebant in navigium, ita ut jam impleretur.

38 Erat autem ipſe in puppi, cervicali indormiens: tunc expergefaciunt eum, dicuntque ei, Magiſter, non eſt tibi curæ quod perimus?

39 Experrectus igitur objurgavit ventum, dixitque mari, Sile, obmutesce. Tum quievit ventus, factaque eſt tranquillitas magna.

40 Dixit autem eis, Quid ita timidi eſtis?

eſtis? quomodo fidem non habetis?

41 Et timuerunt timore magno, dicebantque alius ad alium, Quiſnam iſte eſt, quod etiam ventus & mare auſcultent ei?

CAPUT V.

Miracula erga Dæmoniacum, erga filiam Jairi, & erga mulierem ſanguinis fluxione laborantem.

ET venerunt in ulteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum.

2 Egreſſo autem ipſi è navigio, ſtatim occurrit è monumentis quidam in quo erat ſpiritus impurus:

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & ne catenis quidem quiſquam poterat eum vincire:

4 Propterea quod ſæpe pedicis & catenis vinctus fuerat, ſed diſcerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ: neque quiſquam poterat eum domare.

5 Et per omne *tempus* erat die ac nocte in montibus & in monumentis clamans, & concidens ſeipſum lapidibus.

6 Quum vidiſſet autem Jeſum procul, cucurrit & adoravit eum:

7 Et clamans voce magna dixit, Quid mihi tecum, Jeſu Fili Dei altiſſimi? adjuro te *per* Deum ne me torqueas.

8 (Dicebat enim ei *Jeſus*, Exi, ſpiritus impure, ex iſto homine)

9 Tunc interrogavit eum, Quod tibi nomen *eſt*? Et reſpondit dicens, Legio mihi nomen *eſt*: quia multi ſumus.

10 Et multum precabatur eum ne ipſos mitteret extra illam regionem.

11 Erat autem illic apud montes grex porcorum magnus paſcens.

12 Et precati ſunt eum omnes *illi* dæmones, dicentes, Mitte nos ad porcos, ut in eos introeamus.

13 Et permiſit eis ſtatim Jeſus. Egreſſi vero ſpiritus illi impuri introierunt porcos: & ruit ille grex è præcipitio in mare, (erant autem quaſi bis mille) & ſuffocati ſunt in mari.

14 Qui vero paſcebant porcos, fugerunt, & renunciarunt in urbem & in agros. Et *illi* egreſſi ſunt ut viderent quid illud eſſet quod factum fuerat.

15 Veniunt igitur ad Jeſum, & conſpiciunt eum qui fuerat dæmoniacus ſedentem ac veſtitũ & ſanæ mentis, eum *inquã* qui habuerat legionem: & timuerunt.

16 Et qui *id* viderant, narraverunt eis quomodo actum eſſet cum dæmoniaco, & de porcis.

17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare ut abiret ex finibus ipſorum.

18 Ipſo vero ingreſſo in navigium, rogabat eum ille qui fuerat dæmoniacus ut eſſet cum ipſo.

19 Jeſus autem non permiſit ei, ſed ei dixit, Abi domum tuam ad tuos: & eis renuncia quanta tibi Dominus præſtiterit, & quod miſertus ſit tui.

20 Abiit igitur *ille*, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ipſi feciſſet Jeſus: & omnes mirabantur.

21 Et quum Jeſus rurſum trajeciſſet navigio in ulteriorem *ripam*, coacta eſt turba multa ad eum: eratque apud mare.

22 Et ecce, venit unus ex præfectis ſynagogæ, nomine Jairus: & quum vidiſſet eum, accidit ad pedes ejus,

23 Et multum precabatur eum, dicens, Filiola mea in extremum adducta eſt: *rogo* ut venias, & imponas ei manus, ut ſervetur; & vivet.

24 Abiit igitur *Jeſus* cum eo. & ſequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25 (Tunc mulier quædam quæ erat in fluxione ſanguinis *ab* annis duodecim,

26 Fueratque multa perpeſſa à multis medicis, & impenderat omnia ſua, & nihil adjuta fuerat, ſed potius in deterius venerat;

27 Quum audiſſet de Jeſu, venit in turba à tergo, & tetigit veſtimentum ejus.

28 Dicebat enim, Si vel veſtimenta ejus tetigero, ſervabor.

29 Et ſtatim exaruit fons ſanguinis ejus: & ſenſit corpore ſe ſanatam eſſe ex eo flagello.

30 Statim autem Jeſus quum apud ſe cognoviſſet vim illam quæ ex ſeipſo prodierat, converſus in turba, dixit, Quis tetigit veſtimenta mea?

31 Et dixerunt ei diſcipuli ipſius, Vides turbam te comprimentem, & dicis, Quis me tetigit?

32 *Ipſe* vero circumſpiciebat ut videret eam quæ hoc fecerat.

33 Mulier autem timens & tremens, quum ſciret quod in ſe factum fuerat, venit, & accidit ei *ad pedes*, dixitque ei omnem veritatem.

34 Ille autem dixit ei, Filia, fides tua te ſervavit: abi cum pace, & eſto ſana ex flagello tuo.)

35 Adhuc eo loquente veniunt *quidam* à præfecto ſynagogæ, dicentes, Filia tua mortua eſt: quid amplius vexas magiſtrum?

36 Jeſus autem, ſtatim ut audiit hunc ſermonem qui dicebatur, dicit præfecto ſynagogæ, Ne metue, ſolummodo crede.

37 Neque permiſit ut ſe quiſquam una ſequeretur niſi Petrus, & Jacobus, & Johannes frater Jacobi.

38 Venit igitur domum præfecti ſynagogæ, & tumultum conſpicit, flentes & ejulantes multum.

39 Et ingreſſus dicit eis, Quid tumultuamini & fletis? puella non eſt mortua, ſed dormit.

40 Et deridebant eum. Ipſe vero, ejectis omnibus, aſſumit patrem & matrem puellæ, & eos qui ſecum erant, & ingreditur eo ubi erat puella jacens.

41 Prehenſaq; manu puellæ, dicit *ei*, Talitha cumi: quod eſt, ſi interpreteris, Puella (tibi dico) ſurge.

42 Et ſtatim ſurrexit puella, & ambulabat: erat enim annorum duodecim: & obſtupuerunt ſtupore magno.

43 *Ipſe* vero multum imperavit eis ne quis id reſciret: dixitq; ut daretur puellæ quo veſceretur.

CAPUT VI.

Prædicant Chriſtus in patria contemnitur. Mittuntur Apoſtoli. Johannes ab Herode decollatur. Quinq; panibus ſaturatur ingens populus.

ET egreſſus eſt illinc, venitq; in patriam ſuam: & ſequuti ſunt eum diſcipuli ejus.

2 Quumq; adveniſſet Sabbathum, cœpit in ſynagoga docere: multiq; audientes percellebantur, dicentes, Unde huic iſta? & quæ eſt hæc ſapientia quæ data eſt ei, quod etiam virtutes tales per manus ejus edantur?

3 Nonne iſte eſt faber ille, filius Mariæ, frater Jacobi, & Joſe, & Judæ, & Simonis? nonne & ſorores ejus hic ſunt apud nos? Et offendebantur in ipſo.

4 Dicebat autem eis Jeſus, Non eſt Propheta inhonoratus niſi in patria ſua, & inter cognatos, & domi ſuæ.

5 Neq; potuit illic virtutem ullam edere, niſi *quod* quum paucis ægrotis impoſuiſſet manus, ſanavit *eos*.

6 Mirabaturq; propter incredulitatem eorum, & circuibat vicos in orbem, docens.

7 Tunc advocavit duodecim illos, cœpitq; eos mittere binos: deditq; eis poteſtatem *adverſus* ſpiritus impuros.

8 Et præcepit eis ut nihil ſumerent ad iter, niſi virgam tantum, non peram, non panem, non æs in zona:

9 Sed *ut* calcearentur ſandaliis; & ne induerentur binis tunicis.

10 Et dicebat eis, Ubicumq; introieritis domum, illic manete, uſquedum exeatis illinc.

11 Et quicumq; non exceperint vos, neque audierint vos, egreſſi illinc, excutite pulverem qui ſuberit pedibus veſtris, ut hoc ſit teſtimonium adverſus eos. Amen dico vobis, Tolerabilior erit Sodomorum *conditio* aut Gomorrhorum in die Judicii, quam urbis illius.

12 Egreſſi igitur *illi* proclamabant ut reſipiſcerent *homines*.

13 Et dæmonia multa ejiciebant, ungebantq; oleo multos ægrotos, & ſanabant *eos*.

14 Audivit autem *hæc* rex Herodes (clarum enim factum erat nomen ejus) dixitque, Johannes ille qui baptizabat ſuſcitatus eſt ex mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.

15 Alii dicebant, Elias eſt: alii vero dicebant, Propheta eſt, vel unus ex prophetis illis.

16 Quum igitur *hæc* audiſſet Herodes, ait, Iſte eſt Johannes quem ego decollavi: ipſe ſuſcitatus eſt ex mortuis.

17 Ipſe enim Herodes miſſis *ſatellitibus* prehenderat Johannem, & vinxerat eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam uxorem.

18 Dicebat enim Johannes Herodi, Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat eum trucidare: nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Johannem, ſciens eum *eſſe* virum juſtum ac ſanctum; & obſervabat eum, auditoque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Quum igitur dies opportunus adeſſet, quo tempore Herodes in natalitiis ſuis cœnam faciebat proceribus ſuis, ac chiliarchis, & primariis Galilææ,

22 Et introiſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſaltaſſet, placuiſſetque Herodi, & ſimul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete à me quodcumq; volueris, & dabo tibi.

23 Juravitq; ei, Quodcumq; à me peteris dabo, uſq; ad dimidium regni mei.

24 At illa egreſſa dixit matri ſuæ, Quid petam? Illa vero dixit, Caput Johannis Baptiſtæ.

25 *Puella* igitur cum feſtinatione ſtatim ad regem ingreſſa, *id* petiit, dicens, Velim ut jam nunc des mihi in patina caput Johannis Baptiſtæ.

26 Rex autem valde triſtis factus, noluit *tamen* propter juſjurandum & eos qui ſimul accumbebant eam aſpernari.

27 Et ſtatim rex miſſo ſpiculatore, imperavit ut afferretur caput ejus.

28 Ille vero abiit, ac decollavit eum in carcere: attulitq; caput ejus in patina, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri ſuæ.

29 Quumq; *hoc* audiſſent diſcipuli ejus, venerunt, & ſuſtulerunt cadaver ejus, & poſuerunt in monumento.

30 Coacti ſunt autem Apoſtoli ad Jeſum, & annunciaverunt ei omnia, & quæ egerant, & quæ docuerant.

31 Et dixit eis, Venite vos ſeorſim in deſertum locum, & requieſcite paululum. Erant enim multi venientes & abeuntes: & ne cibum quidem capere ipſis vacabat.

32 Abierunt igitur in deſertum locum navigio ſeorſim.

33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnoverunt eum multi: & pedibus ex omnibus civitatibus concurrerunt illuc, prævenerunteque eos, & convenerunt ad eum.

34 Tunc egreſſus vidit turbam multam Jeſus, & commiſeratione intima commotus eſt ſuper eis, quoniam erant ut oves non habentes paſtorem: cœpitque eos docere multa.

35 Quum

35 Quum autem jam multus dies eſſet, adierunt eum diſcipuli ejus, dicentes, Deſertus eſt locus iſte, & jam multus dies eſt :

36 Dimitte eos, ut abeuntes in circumjacentes agros ac vicos emant ſibi panes : nam quo veſcantur non habent.

37 At ille reſpondens, dixit eis, Date vos ipſis quo veſcantur. Tunc dicunt ei, *Num* profecti emerimus ducentis denariis panes, & dederimus eis quo veſcantur ?

38 Ipſe vero dixit eis, Quot panes habetis ? abite & videte. Et *illi* re cognita, dixerunt, Quinque, & duos piſces.

39 Tunc imperavit eis ut facerent diſcumbere omnes per convivia ſuper viridi gramine.

40 Diſcubuerunt igitur ſigillatim per areolas, *partim* centeni, & *partim* quinquageni.

41 Et acceptis quinq; illis panibus, ac duobus illis piſcibus, quum ſuſpexiſſet in cœlum, benedixit, ac fregit panes; deditque diſcipulis ſuis ut illis apponerent : & duos piſces partitus eſt omnibus.

42 Comederuntq; omnes, & ſaturati ſunt.

43 Et ſuſtulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex piſcibus.

44 Erat autem qui comederant quaſi quinquies mille viri.

45 Et ſtatim coegit diſcipulos ſuos inſcendere navigium, & præire in ulteriorem *ripam* Bethſaidæ oppoſitam, dum ipſe dimitteret turbam.

46 Et quum amandaſſet eos, abiit in montem ad precandum.

47 Quum autem ſerum *diei* adeſſet, erat navigium in medio mari, & ipſe ſolus in terra.

48 Viditque eos vexatos in *navigio* provehendo : (erat enim ventus eis contrarius) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans ſuper mare : volebatque eos præterire.

49 Illi vero viſo eo ambulante ſuper mare, putarunt ſpectrum eſſe, & exclamaverant.

50 (Omnes enim videbant eum, & turbati ſunt) Sed ſtatim loquutus eſt cum eis, & dixit, Confidite, ego ſum, ne timete.

51 Tunc aſcendit ad eos in navigium; quievitq; ventus. & *ipſi* multo magis apud ſeſe obſtupefcebant, & mirabantur.

52 Non enim intellexerant *quod factum fuerat* illis panibus : quoniam cor eorum ſtupidum erat.

53 Et quum trajeciſſent venerunt in terram Genezaret, & appulerunt.

54 Tunc ipſis egreſſis e navigio, ſtatim agnito eo,

55 Percuſſa tota illa circumjacente regione, *homines loci illius* cœperunt in grabbatis male affectos circumferre ubi audiebant eum eſſe.

56 Et quocumq; introiſſet in vicos, aut urbes, aut agros, in ſotis ponebant ægrotos; & precabantur eum ut vel fimbriam pallii ipſius tangerent : & quotquot tangebant eum, ſervabantur.

CAPUT VII.

Præpoſtera Phariſæorum religio. Chananæa fides. Surdus mutus ſanatur.

1 TUnc coguntur ad eum Phariſæi, & quidam ex Scribis, qui venerant Hieroſolymis.

2 Et quum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis ejus pollutis manibus (id eſt, illotis) edere panem, conqueſti ſunt.

3 Nam Phariſæi & omnes Judæi, niſi pugno laverint manus, non edunt, tenentes traditionem Senicrum.

4 Et à foro *venientes*, niſi loti fuerint, non edunt. Et alia multa ſunt quæ acceperunt tenenda; *nempe*, lotiones poculorum, & ſextariorum, & æramentorum, & lectorum.

5 Deinde interrogarunt eum Phariſæi & Scribæ, Quare diſcipuli tui non ambulant ſecundum traditionem Seniorum, ſed illotis manibus edunt panem ?

6 Ille vero reſpondens dixit eis, Bene certe propheravit Eſaias de vobis hypocritis : ut ſcriptum eſt, Populus iſte labiis me honorat, cor autem eorum procul abeſt à me.

7 Fruſtra vero me colunt, docentes doctrinas, *quæ ſunt* mandata hominum.

8 Nam omiſſo mandato Dei, tenetis traditionem hominum, lotiones ſextariorum & poculorum; aliaq; ſimilia hujuſmodi multa facitis.

9 Præterea dixit eis, *Sane* belle abolctis mandatum Dei, ut traditionem veſtram ſerveris.

10 Moſes enim dixit, Honora patrem tuum, & matrem tuam, &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.

11 Vos autem dicitis, Si dixerit quiſpiam patri vel matri, Corban (id eſt, donum) *eſt* quocumq; à me juvari poſſes, *inſons erit*.

12 Nec permittitis amplius eum quicquam præſtare patri ſuo, aut matri ſuæ.

13 Irritum facientes ſermonem Dei traditione veſtra quam tradidiſtis : & ſimilia hujuſmodi multa facitis.

14 Advocata etiam tota turba, dixit eis, Audite me omnes, & attendite.

15 Nihil eſt extra hominem, quod ingrediens in eum poſſit eum polluere : ſed quæ egrediuntur ex eo, illa ſunt quæ polluunt hominem.

16 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

17 Et quum introiſſet domum *digreſſus* à turba interrogarunt eum diſcipuli ejus de parabola.

18 Tunc dicit eis, Itane & vos intelligentia caretis ? non intelligitis quicquid

extrinsecus ingreditur in hominem, non posse eum polluere?

19 Non enim ingreditur in cor eius, sed in ventrem: & in latrinam abit, purgans omnes escas.

20 Dicebat autem, Quod ex homine egreditur, illud polluere hominem.

21 Intus enim, ex corde hominum malæ cogitationes egrediuntur, adulteria, fornicationes, cædes,

22 Furta, augendæ rei artes, scelera, dolus, protervia, oculus malus, obtrectatio, superbia, amentia.

23 Omnia hæc scelera intus exeunt, & polluunt hominem.

24 Et illinc surgens abiit in confinia Tyri ac Sidonis: & ingressus domum, neminem voluebat *hoc* scire: sed non potuit latere.

25 Quum enim de eo audisset mulier, cujus filiola habebat spiritum impurum, venit, & accidit ad pedes ejus:

26 (Erat autem mulier Græca, Syrophœnissa gente) & rogavit eum ut dæmonium ejiceret ex filia sua.

27 Jesus autem dixit ei, Sine prius saturari liberos: non est enim bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.

28 Ipsa vero respondit, & dixit ei, Etiam Domine: sed enim catelli edunt sub mensa ex micis puerorum.

29 Tunc dixit ei, Propter istum sermonem abi, exiit dæmonium ex filia tua.

30 Quum autem *illa* abiisset domum suam, invenit dæmonium exisse, & filiam projectam super lectum.

31 Tunc egressus é finibus Tyri ac Sidonis venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis.

32 Et offerunt ei surdum difficulter loquentem: & precantur eum ut imponat ei manum.

33 *Ipse* vero quum abduxisset eum è turba privatim, misit digitos suos in auriculas ejus: & quum spuisset, tetigit linguam ejus.

34 Et quum suspexisset in cœlum, ingemuit, dixitque ei, Ephphatha, quod est, Adaperitor.

35 Et statim adaperta sunt ejus aures: & solutum est vinculum linguæ ipsius, & loquebatur recte.

36 Et interdixit eis ne cui dicerent: sed quantumcumque ipse eis interdixisset, multo magis *hoc* prædicabant.

37 Et supra modum percellebantur, dicentes, Bene omnia fecit: facit ut & surdi audiant, & muti loquantur.

CAPUT VIII.

Miraculum 7. panum. Caci sanatio. Apostolorum de Christo confessio. Satanam esse qui animam servare suadet.

DIebus illis, quum multa omnino turba esset, nec haberent quo vescerentur, advocatis Jesus discipulis suis, dixit eis,

2 Intima misericordia commoveor erga turbam: quia jam triduum manent apud me, nec habent quo vescantur.

3 Quod si dimisero eos jejunos domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis procul venerunt.

4 Responderunt autem ei discipuli ejus, Unde istos quispiam possit hic satiare panibus in deserto?

5 Interrogavit autem eos, Quot panes habetis? Ipsi vero dixerunt, Septem.

6 Tunc denunciavit turbæ ut discumberet humi: & acceptis septem illis panibus, quum gratias egisset, fregit, dedirque discipulis suis ut *eos* apponerent: & apposuerunt turbæ.

7 Habebant autem pisciculos paucos: & quum benedixisset, dixit ut hos etiam apponerent.

8 Comederunt autem, & saturati sunt: & sustulerunt fragmentorum quæ superfuerant, septem sportas.

9 Erant autem qui comederant, quasi quater mille: dimisitque eos.

10 Et statim ingressus in navigium cum discipulis suis, venit in partes Dalmamutha.

11 Prodierunt autem Pharisæi, cœperuntque altercari cum eo, quærentes ab eo signum è cœlo, ipsum tentando.

12 Ipse vero quum altè ingemuisset spiritu suo, dixit, Cur gens ista signum requirit? Amen dico vobis, Si dabitur isti genti signum.

13 Et eis relictis ingressus rursus navigium, abiit in ulteriorem *ripam*.

14 Fuerant autem obliti discipuli sumere panes, & panem non nisi unum habebant secum in navigio.

15 Tunc edixit eis, dicens, Videte, cavete à fermento Pharisæorum & fermento Herodis.

16 Disceptabant igitur alii adversus alios, dicentes, Panes non habemus.

17 *Id* autem quum noscet Jesus, dixit eis, Quid disceptatis quod panes non habetis? nondum animum advertitis, nec intelligentia præditi estis? adhuc stupidum habetis cor vestrum?

18 Quum oculos habeatis, non cernitis? & quum aures habeatis, non auditis? neque memores estis?

19 Quum quinque illos panes fregi illis quinquies mille, quot cophinos fragmentis plenos sustulistis? Dicunt ei, Duodecim.

20 Quum autem septem illos *panes* illis quater mille, quot sportas fragmentis plenas sustulistis? Illi vero dixerunt, Septem.

21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intelligitis?

22 Venit autem Bethsaidam: & obtulerunt ei cæcum, & precati sunt eum ut ipsum tangeret.

23 Tunc prehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & quum inspuisset in

oculo

oculos ejus, imposuisseque ei manus, interrogavit eum ecquid videret.

24 Qui quum suspexisset, dixit, Video homines instar arborum ambulantes.

25 Deinde rursum imposuit manus oculis ejus, fecitq; ut *denuo* oculos attolleret: & restitutus fuit, viditque procul & dilucide omnes.

26 Tunc *Jesus* misit eum domũ suam, dicens, Neque in vicum illum ingreditor, neque *hac* dicito cuiquam in vico.

27 Egressus est autem Jesus ac discipuli ejus in vicos Cæsareæ *quæ cognominatur* Philippi: & in via interrogavit discipulos suos, dicens eis, Quemnam esse me dicunt homines?

28 Illi vero responderunt, Johannem Baptistam: & alii Eliam: alii vero unum ex Prophetis.

29 Tunc ipse dixit eis, Vos autem quem me dicitis esse? Respondens vero Petrus, dicit ei, Tu es ille Christus.

30 Tunc interminatus est ut nulli *id* dicerent de se.

31 Et cœpit eos docere, quod oporteret Filium hominis multa pati, & reprobari à Senioribus, & primariis Sacerdotibus, ac Scribis, & trucidari: & tribus post diebus resurgere.

32 Et aperte eum sermonem loquebatur. Tunc prehensum eum Petrus cœpit objurgare.

33 Ipse vero conversus, & intuitus discipulos suos, objurgavit Petrum, dicens, Abscede à me Satana: nam non sapis quæ Dei *sunt*, sed quæ *sunt* hominum.

34 Et quum advocasset turbã cum discipulis suis, dixit eis, Quicumque vult pone me venire, abdicet semetipsum, & tollat crucem suam, ac sequatur me.

35 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis autem perdiderit animam suam causa mea & Evangelii, is servabit eam.

36 Quid enim profuerit cuipiam si lucratus fuerit mundum totum, & anima sua mulctetur?

37 Aut quam dabit quispiam compensationem animæ suæ?

38 Nam quemcunque puduerit mei ac meorum sermonum in gente ista adultera & peccatrice, Filium etiam hominis pudebit ejus, quando venerit in gloria Patris sui cum Angelis illis sanctis.

CAPUT IX.

Transfiguratio Christi. Quæ Elias sit. Spiritum mutum ejicitur. Discipuli exemplo pueruli de prioritate instruuntur.

PRæterea dixit eis, Amen dico vobis, sunt quidam ex iis qui hic astant, qui nequaquam gustabunt mortem, usquedum viderint regnũ Dei venisse cum potentia.

2 Sexto vero post die assumit Jesus Petrum, & Jacobũ, & Johannem, & subducit eos in montem sublimem seorsum solos: & transformatus fuit coram eis.

3 Et vestimenta ejus facta sunt corruscantia, candida valde ut nix, qualia non potest fullo in terra dealbare.

4 Et visus est eis Elias cum Mose, qui colloquebantur cum Jesu.

5 Tunc respondens Petrus, dicit Jesu, Rabbi, bonum est nos hic esse: faciamus igitur tabernacula tria, tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

6 Nec enim sciebat quid loqueretur: erant enim exterriti.

7 Et extitit nubes quæ inumbravit eos: venitque vox è nube, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille, ipsum audite.

8 Et repente quum circumspexissent, non amplius viderunt quemquam, nisi solum Jesum secum.

9 Quum vero descenderent è monte, interdixit eis ut nemini narrarent quæ viderant, nisi postquam Filius hominis à mortuis resurrexisset.

10 *Ipsi* igitur hanc rem continuerunt apud se, mutuo quærentes, quid illud esset, A mortuis resurgere.

11 Et interrogaverunt eum, dicentes, Cur Scribæ dicunt oportere ut Elias prius veniat?

12 Ipse vero respondens dixit eis, Elias quidem postquam prius venerit, restituet omnia: sed ut scriptum est de Filio hominis, *oportet* ut multa patiatur, & pro nihilo habeatur.

13 Sed dico vobis, & Eliam venisse, & *ipsos* ei fecisse quæcumque voluerunt, sicut scriptum est de eo.

14 Et quum venisset ad discipulos *suos*, vidit turbam multam circa eos, & Scribas cum eis altercantes.

15 Et statim tota turba viso eo exparuit: & accurrentes salutaverunt eum.

16 Tunc interrogavit Scribas, Quid altercamini inter vos?

17 Et respondens quidam è turba dixit, Magister, adduxi filium meum ad te, habentem spiritum murum,

18 Qui ubicumque eum corripuerit, lacerat eum, *ipse* vero spumat, & stridet dentibus suis, & exarescit. Et dixi discipulis tuis ut eum ejicerent, sed non potuerunt.

19 Ipse vero respondens ei dixit, O natio incredula, quousque apud vos ero? quousque tolerabo vos? adducite eum ad me.

20 Illum igitur adduxerunt ad eum. Et eo conspecto, statim spiritus discerpsit eum: & *ille* quum cecidisset in terram, volutabat sese spumans.

21 Et interrogavit *Jesus* patrem ejus, Quantum temporis est quod hoc accidit ei? Ipse vero ait, Ab infante.

22 Et sæpe eum tum in ignem abjecit, tum in aquas, ut perderet eum. Sed si quid potes, succurre nobis, intima misericordia commotus erga nos.

23 Jesus autem dixit ei, Si potes hoc credere,

credere, omnia fieri possunt credenti.

24 Pater vero pueri statim clamans cum lacrymis, dixit, Credo, Domine: succurre incredulitati meæ.

25 Quum vidisset autem Jesus turbam simul occurrere, objurgavit spiritum illum impurum, dicens ei, *Tu* spiritus mute & surde, ego tibi impero, Exi ab eo, & ne amplius ingreditor in eum.

26 Et quum clamasset *spiritus*, multumq; dilcerpisset eum, exivit: & *ille* factus est quasi mortuus, adeo ut multi dicerent, Certe mortuus est.

27 Jesus vero prehensa manu ejus, erexit eum: & *ille* surrexit.

28 Quum autem esset ingressus domum, discipuli ejus interrogarunt eum privatim, Cur nos non potuimus *spiritum* illum ejicere?

29 *Ipse* vero dixit eis, Hoc genus *dæmoniorum* nulla re potest exire nisi precatione & jejunio.

30 Et illinc egressi, una iter faciebant per Galilæam: nec volebat ut quisquam id sciret.

31 Docebat enim discipulos suos, & dicebat eis, Filius hominis traditur in manus hominum, qui trucidabunt eum: sed trucidatus, tertio die resurget.

32 Ipsi vero ignorabant hoc dictum, & timebant eum interrogare.

33 Venit igitur Capernaumum, & quum venisset domum, interrogavit eos, Quid in via inter vos disceptabatis?

34 Ipsi vero siluerunt: nam alii adversus alios disseruerant in via, quis *esset futurus ipsorum* maximus.

35 Et quum consedisset, vocavit duodecim illos, & dixit eis, Si quis vult primus esse, erit omnium ultimus, & omnium minister.

36 Et acceptum puerulum statuit in medio eorum: eoq; in ulnas recepto dixit eis,

37 Quisquis unum ex talibus puerulis exceperit meo nomine me excipit; & quicunq; me exceperit, non me excipit, sed eum qui misit me.

38 Respondit autem ei Johannes, dicens, Præceptor, vidimus quendam per nomen tuum ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos: & prohibuimus eum, quia non sequitur nos.

39 Jesus autem ait, Ne illum prohibete: nullus enim est qui edat virtutem per nomen meum, & possit cito male loqui de me.

40 Nam qui non est contra nos, pro nobis est.

41 Quisquis enim potum dederit vobis poculum aquæ in nomine meo, *id est*, quod sitis Christi, amen dico vobis, Nequaquam perdiderit mercedem suam.

42 Et quisquis offendiculo fuerit uni ex parvis istis qui credunt in me, bonum esset ei potius si circumponeretur saxum molare circa collum ejus, & projiceretur in mare.

43 Quod si manus tua facit ut tu offendas, abscinde eam: bonum est tibi ad vitam ingredi mancum, *potius* quam duas manus habentem abire in gehennam, *id est*, in ignem illum inextinctum:

44 Ubi vermis eorum non interit & ignis non extinguitur.

45 Et si pes tuus facit ut tu offendas, abscinde eum: bonum est tibi ingredi in vitam claudum, *potius* quam duos pedes habentem projici in gehennam, *id est*, in ignem inextinctum:

46 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

47 Et si oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum: bonum est tibi introire in regnum Dei luscum, *potius* quam duos oculos habentem projici in gehennam ignis:

48 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

49 Nam omnis *homo* igne salietur: & omnis oblatio sale salietur.

50 Bonus est sal: si vero sal insulsus fuerit, quonam ipsum condietis? habete in vobis ipsis salem, & pacem habete alii cum aliis.

CAPUT X.

Jus repudii. Parvulorum prærogativa. Difficultas divitum salvandorum. Petitio filiorum Zebedæi.

ET illinc digressus, venit in fines Judææ per oram Jordanis, & convenit rursum turba ad eum: & ut consueverat, rursum docebat eos.

2 Tunc accedentes Pharisæi, interrogarunt eum, an liceret viro uxorem dimittere: tentantes eum.

3 Ipse vero respondens dixit eis, Quid vobis mandavit Moses?

4 Ipsi autem dixerunt, Moses permisit libellum abscessionis scribere, & dimittere *uxorem*.

5 Tunc respondens Jesus, dixit eis, Pro duritia cordis vestri scripsit vobis mandatum istud.

6 A principio vero creationis masculum & fœminam fecit Deus.

7 Propterea relinquet homo patrem suum & matrem; & agglutinabitur uxori suæ.

8 Et qui duo *fuerant*, erunt caro una: Iraq; non sunt amplius duo, sed una caro.

9 Quod ergo Deus conjunxit, homo ne sejungat.

10 Et domi rursum discipuli ejus eadem de re interrogarunt eum.

11 *Ipse* vero dixit eis, Quicumq; dimiserit uxorem suam & duxerit aliam, mœchatur adversus eam.

12 Et si mulier dimiserit virum suum, & nupserit alteri, mœchatur.

13 Tunc obtulerunt ei puerulos ut tangeret

peret eos : diſcipuli vero objurgabant eos qui offerebant.

14 Quod quum vidiſſet Jeſus, indignatus eſt, & dixit eis, Sinite puerulos venire ad me, & ne prohibete eos : talium enim eſt regnum Dei.

15 Amen dico vobis, Quicumque non exceperit regnum Dei ut puerulus, nequaquam in id ingredietur.

16 Et quum accepiſſet eos in ulnas, impoſitis in eos manibus, benedixit eis.

17 Egrediente autem ipſo *ut ſeſe daret* in viam, quidam, quum accurriſſet, & accidiſſet ei ad genua, interrogavit eum, Præceptor bone, quid faciam ut vitam æternam poſſideam ?

18 Jeſus autem dixit ei, Cur me dicis bonum ? nullus eſt bonus, niſi unus, *nempe*, Deus.

19 Mandata noſti : Ne mœchator, Ne occidito, Ne furator, Ne falſum teſtimonium dicito, Ne damno afficito *quemquam*, Honora patrem tuum & matrem.

20 Ille vero reſpondens dixit ei, Magiſter, hæc omnia obſervavi à juventute mea.

21 Jeſus autem eum intuitus, dilexit eum, & dixit ei, Unum te deficit : abi, quæcumque habes vende, & da pauperibus ; & habebis theſaurum in cœlo : & veni, ſequere me, ſublata *in humeros* cruce.

22 Ille vero mœſtus factus propter hunc ſermonem, abiit contriſtatus : habebat enim poſſeſſiones multas.

23 Et quum circumſpexiſſet Jeſus, dicit diſcipulis ſuis, Quam difficulter qui opes habent in regnum Dei introibunt !

24 Diſcipuli vero expaverunt ad hos ſermones ipſius : Jeſus autem rurſum reſpondens, dixit eis, Filii, quam difficile eſt eos qui confidunt opibus in regnum Dei introire !

25 Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam divitem in regnum Dei introire.

26 Illi vero amplius percellebantur, dicentes inter ſe, Et quis poteſt ſervari ?

27 Intuitus autem eos Jeſus dicit, Apud homines hoc fieri non poteſt, ſed non apud Deum : nam omnia fieri poſſunt apud Deum.

28 Tunc Petrus cœpit dicere, Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.

29 Reſpondens autem Jeſus ait, Amen dico vobis, Nullus eſt qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, mea cauſa & Evangelii,

30 Quin accipiat centuplicia nunc iſto tempore, domos, & fratres, & ſorores, & matres, & liberos, & agros, cum perſequutionibus, & in ſeculo venturo vitam æternam.

31 Multi autem primi erunt ultimi : & ultimi primi.

32 Erant autem in via aſcendentes Hieroſolyma : & præibat eis Jeſus, & expaveſcebant, & *eum* ſequendo terrebantur. Ipſe vero aſſumptis rurſum duodecim, illis cœpit dicere quæ ſibi erant eventura,

33 *Dicens*, Ecce, aſcendimus Hieroſolyma, & Filius hominis traderur principibus Sacerdotum & Scribis : & condemnabunt eum morte, tradentque eum Gentibus :

34 Et *ipſa* illudent ei, & flagellabunt eum, & inſpuent in eum, & crucidabunt eum : ſed tertia die reſurget.

35 Tunc accedunt ad eum Jacobus & Johannes filii Zebedæi, dicentes, Magiſter, velimus ut quicquid petierimus, præſtes nobis.

36 Ipſe vero dixit eis, Quid me vultis vobis præſtare ?

37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis ut unus ad dexteram tuam & alter ad ſiniſtram tuam ſedeamus in gloria tua.

38 Jeſus autem dixit eis, Neſcitis quid petaris : poteſtis bibere poculum quod ego bibo, & baptiſmo quo ego baptizor, baptizari ?

39 Ipſi vero dixerunt ei, Poſſumus. Jeſus autem dixit eis, Poculum quidē quod ego bibo, bibetis : & baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini :

40 Sed ſedere ad dexteram meam & ad ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed *dabitur* quibus paratum eſt.

41 Et quum *hæc* audiſſent *alii* decem, cœperunt indignari de Jacobo & Johanne.

42 Jeſus autem quum eos advocaſſet, dixit eis, Scitis eos qui cenſentur imperare Gentibus, dominari in eas : & earum magnates poteſtatem habere in eas.

43 Verum non ita erit inter vos : ſed quicumque voluerit fieri magnus inter vos, ſit miniſter veſter.

44 Et quicumque voluerit ex vobis fieri primus, ſit omnium ſervus.

45 Nam & Filius hominis non venit ut ſibi miniſtraretur, ſed ut miniſtraret, & daret animam ſuā redemptionis pretium pro multis.

46 Tunc veniunt Hiericho : eoque egrediente ab Hiericho, ac diſcipulis ejus, & turba multa, filius Timæi Bartimæus cæcus ſedebat apud viam mendicans.

47 Et quum audiſſet ipſum eſſe Jeſum illum Nazarenum, cœpit clamare, & dicere, Fili Davidis Jeſu, miſerere mei.

48 Objurgabant autem eum multi ut ſileret : ille vero multo magis clamabat, Fili Davidis, miſerere mei.

49 Tunc Jeſus quum ſubſtiriſſet, juſſit eum vocari : vocant igitur cæcum, dicentes ei, Confide, ſurge ; vocat te.

50 Ipſe vero abjecto pallio ſuo quum ſurrexiſſet, venit ad Jeſum.

51 Et reſpondens dixit ei Jeſus, Quid vis tibi faciam ? Cæcus autem ait ei, Rabboni, ut viſum recipiam.

52 Jeſus autem dixit ei, Abi, fides tu

te servavit. Statim igitur recepit visum, & sequebatur Jesum in illo itinere.

CAPUT XI.

Christus ingreditur Hierosolymã. Ejicit templo vendentes & ementes. Vim fidei praedicat, & quaestione de Baptismo Johannis Sacerdotum os obturat.

QUum autem appropinquarent Hierosolymis ad Bethphage & Bethaniam apud montem Olearum, misit duos è discipulis suis,

2 Et dicit eis, Abite in vicum qui vobis est ex adverso: & statim ut ingredimini in eum, invenietis pullum ligatum, in quo nullus hominum sedit. solvite eum & adducite.

3 Quod si quis vobis dixerit, Cur hoc facitis? dicite, Quoniam eo opus est Domino: & cum statim huc mittet.

4 Abierunt igitur & invenerunt pullum ligatum ad ostium foris in bivio: & solverunt eum.

5 Tunc quidam eorum qui illic adstabant dixerunt ei, Quid facitis qui solvitis pullum?

6 Ipsi vero dixerunt eis prout mandarat Jesus: & *illi* dimiserunt eos.

7 Adduxerunt igitur pullum ad Jesum, & injecerunt ei pallia sua, & insedit ei.

8 Multi vero pallia sua straverunt per viam: alii autem frondes cædebant ex arboribus, & sternebant in viam.

9 Et qui praibant, quiq, sequebantur, clamabant, dicentes, Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini.

10 Benedictum regnum patris nostri David, quod venit in nomine Domini: Hosanna *O qui es* in *calis* altissimis.

11 Et ingressus est Hierosolymam Dominus, & in templum: quumque circumspexisset omnia, & vespera jam hora esset, abiit ad Bethaniam cum illis duodecim.

12 Et postero die quum exissent Bethania, esuriit.

13 Quumque procul vidisset ficum habentem folia, venit *visurus*, videlicet, num inveniret aliquid in ea: & quum venisset ad eam, nihil invenit nisi folia, non enim erat tempus ficuum.

14 Tunc respondens Jesus dixit ficui, Ne amplius ex te in sæculum quisquam fructum comedat. Et *hoc* audierunt discipuli ejus.

15 Veniunt igitur Hierosolymam. Et ingressus Jesus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant & emebant in templo, & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas subvertit.

16 Nec sinebat ut quisquam deportaret vas per templum.

17 Et docebat, dicens eis, Nonne scriptum est, Domus mea domus precationis vocabitur ab omnibus Gentibus? vos autem eam fecistis speluncam latronum.

18 Et *hoc* audierunt Scribæ & primarii Sacerdotes, & quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quia tota turba percellebatur super doctrina ipsius.

19 Quum vero vespera advenisset, egressus est Jesus extra urbem.

20 Et mane iter facientes prope ficum, viderunt eam exaruisse radicitus.

21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, ecce, ficus illa cui imprecatus es, exaruit.

22 Et respondens Jesus dixit eis, Habete fidem Dei.

23 Amen enim dico vobis, quicumque dixerit monti huic, Tolle te, & projice te in mare; nec addubitaverit in corde suo, sed crediderit futura quæ dicit, fiet ei quicquid dixerit.

24 Propterea dico vobis, Quæcumque precantes petitis, credite vos accepturos, & erunt vobis.

25 Et quum adstiteritis precantes, remittite si quid habetis adversus aliquem: ut & Pater ille vester qui in cœlis *est* remittat vobis offensas vestras.

26 Nam si vos non remiseritis, nec Pater ille vester qui in cœlis *est* remittet offensas vestras.

27 Tunc veniunt rursus Hierosolymam: & quum ipse ambularet in templo, veniunt ad eum primarii Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores:

28 Et dicunt ei, Qua auctoritate ista facis? & quis tibi dedit auctoritatem istam, ut hæc facias?

29 Jesus autem respondens dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quandam. Respondete igitur mihi, & dicam vobis qua auctoritate hæc faciam.

30 Baptisma Johannis è cœlo erat, an ex hominibus? respondete mihi.

31 Ratiocinabantur autem apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo; dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32 Sed si dicamus, Ex hominibus; timemus populum: omnes enim sentiebant de Johanne, eum vere Prophetam fuisse.

33 Tunc respondentes dicunt Jesu, Nescimus. Et Jesus respondens dicit eis, Nec ego dicam vobis qua auctoritate hæc faciam.

CAPUT XII.

De lapide ab ædificatoribus reprobato similitudine vineæ. de tributo. de resurrectione mortuorum. de legis summa, filio Davidis, & Vidua paupercula.

ET cœpit eis per parabolas dicere, Vineam plantavit quidam, & circumposuit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis: ac peregre profectus est.

2 Misit ad agricolas *suo* tempore, ut ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.

3 Illi vero captum eum cæciderunt, ac remiserunt inanem.

4 Et rursum misit ad eos alium servum: & illi huic quoque lapidato caput cõminuerunt, & remiserunt dedecoratum.

5 Et rursum alium misit: & illum trucidarunt: multosque alios, hos quidem cædentes, illos vero trucidantes.

6 Quum ergo unum adhuc haberet filium suum dilectum, misit etiam illum ultimum ad eos, dicens, Reverebuntur filium meum.

7 Illi vero agricolæ dixerunt inter se, Iste est hæres, venite, trucidemus eum, & nostra erit hæreditas.

8 Et captum eum trucidarunt, & ejecerunt extra vineam.

9 Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet & perdet agricolas, & dabit vineam aliis.

10 Ne hanc quidem Scripturã legistis, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus caput est anguli:

11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

12. Studebant igitur eum prehendere, sed timuerunt turbam: norant enim eum adversus ipsos illam parabolam dixisse: itaque omisso eo abierunt.

13 Et miserunt ad eum quosdam è Phariszis & Herodianis, ut eum irretirent captum sermone.

14 Illi vero quum venissent, dicunt ei, Præceptor, scimus te veracem esse, neque curare quemquam: non enim respicis ad personam hominum, sed in veritate viam Dei doces: Licet censum Cæsari dare, an non? demus, an non demus?

15 Ipse vero, quum sciret eorum hypocrisin, dixit eis, Quid me tentatis? proferte mihi denarium, ut videam.

16 Illi vero protulerunt. Tunc dicit eis, Cujus est imago ista & inscriptio? Illi vero dixerunt ei, Cæsaris.

17 Et respondens Jesus dixit eis, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ Dei sunt, Deo. Et admirati sunt super eo.

18 Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogarunt eum, dicentes,

19 Præceptor, Moses scripsit nobis, ut si cujus frater mortuus sit, ac reliquerit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat ipsius frater uxorem ejus, & excitet semen fratri suo.

20 Septem ergo fratres fuerunt: ac primus accepit uxorem, & moriens non reliquit semen.

21 Et secundus accepit eam, & mortuus est, & ne ipse quidem reliquit semen: & tertius itidem.

22 Et acceperunt eam septem illi, neque reliquerunt semen: ultima omnium mortua est & mulier.

23 In resurrectione ergo, postquam resurrexerint, cujus eorum erit uxor? nam septem habuerunt eam uxorem.

24 Tunc respondens Jesus dixit eis, Nonne propterea erratis quod non sciatis Scripturas, neque potentiam Dei?

25 Postquam enim à mortuis resurrexerint, neque uxores ducunt, neq; nuptum dantur: sed sunt ut Angeli qui in cœlis sunt.

26 De mortuis vero, quod suscitandi sint, non legistis in libro Mosis, quomodo in rubo loquutus sit ei Deus, dicens, Ego sum Deus Abrahami, & Deus Isaaci, & Deus Jacobi?

27 Non est Deus Deus mortuorũ, sed Deus vivẽtium: vos ergo multum erratis.

28 Et quum accessisset quidam è Scribis qui audierat eos disceptantes, & sciebat eum bene illis respondisse, interrogavit eum, dicens, Quod est primum omnium mandatum?

29 Jesus autem respondit ei, Primum omnium mandatum est, Audi, Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est.

30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis viribus tuis: hoc est primum mandatum.

31 Et secundum illi simile, hoc est, Diliges proximum tuum ut teipsum. Majus istis aliud mandatum non est.

32 Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, Præceptor, in veritate dixisti, nam unus est Deus, nec alius est præter eum:

33 Et diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus, ac diligere proximum ut seipsum, plus est quam omnia holocaustomata & sacrificia.

34 Tum Jesus quum vidisset eum corditate respondisse, dixit ei, Non longe es à regno Dei. Et nemo amplius audebat eum interrogare.

35 Et respondens Jesus dicebat, docens in templo, Quomodo dicunt Scribæ Christum esse filium Davidis?

36 Nam ipse David dixit per Spiritum sanctum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexterã meam, usquedũ posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

37 Ipse ergo David dicit eum Dominum: unde igitur filius ejus est? Et multa turba audiebat eum libenter.

38 Ipse autem dicebat eis in doctrina sua, Cavete à Scribis, qui amant stolati ambulare, & salutationes in foris,

39 Primosque consessus in conventibus, & primos accubitus in cœnis:

40 Qui devorant domos viduarum, & in speciem utuntur longis precibus: isti auferent gravius judicium.

41 Et quum sedisset Jesus ex adverso gazophylacii, spectabat quomodo turba immitteret æs in gazophylacium: multi igitur divites injiciebant multa.

42 Et quum venisset quædam vidua pauper, injecit minuta *aeriola* duo, quod est quadrans.

43 Tunc

43 Tunc *ille*, quum advocasset discipulos suos, dixit eis, Amen dico vobis, vidua hæc pauper plus immisit quam omnes *alii* qui miserunt *pecuniam* in gazophylacium.

44 Nam omnes ex eo quod ipsis redundat immiserunt: hæc vero è penuria sua immisit omnia quæ habebat, totum, *nempe*, victum suum.

CAPUT XIII.

Consummatio hujus sæculi figuratur per excidium Hierosolymorum.

QUum autem egrederetur è templo, dixit ei quidam è discipulis ejus, Præceptor, vide quales lapides, & qualia *ista sint* ædificia.

2 Tunc Jesus respondens dixit ei, Vides ista magna ædificia? non relinquetur lapis super lapidem, qui non dissolvatur.

3 Et quum sederet in monte Olearum ex adverso templi, interrogarunt eum privatim Petrus, & Jacobus, & Johannes, & Andreas,

4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod signum *erit* quando futurum est ut hæc omnia finem habeant?

5 Jesus autem eis respondens cœpit dicere, Videte ne quis vos seducat.

6 Multi enim venient sub nomine meo, dicentes, Ego sum *Christus*: multosque seducent.

7 Quum autem audieritis bella & rumores bellorum, ne turbamini; oportet enim *ista* fieri: at nondum *erit* finis.

8 Surget enim gens in gentem, & regnū in regnum; eruntque terræmotus singulis locis, & erunt fames ac turbæ.

9 Principia *erunt* dolorū *partus* ista: sed cavete vos vobismetipsis: tradent enim vos in cōsessus & conventus; cædemini, & corā præsidibus ac regibus sistemini propter me, *ut hoc sit* testimonio adversus eos.

10 Et apud omnes gentes oportet primum prædicari Evangelium.

11 Quum autem vos tradendo duxerint, ne ante soliciti estote quid dicturi sitis neque meditamini: sed quicquid datum fuerit vobis illo momento, id loquimini: non enim estis vos qui loquimini, sed Spiritus sanctus.

12 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium: & insurgent liberi adversus parentes, & eos curabunt morte mulctandos.

13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum: sed qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.

14 Quum autem videritis abominationem illam vastatricem, quæ dicta est à Daniele Prophetā, positam ubi non oportet, (qui legit animadvertat) tunc qui *fuerint* in Judæa, fugiant in montes.

15 Qui vero *fuerit* in solario, ne descendat domum, nec ingrediatur ut quicquam sumat è domo sua.

16 Et qui fuerit in agro, ne revertatur retro, ut sumat pallium suum.

17 Væ autem prægnantibus & lactantibus per illos dies.

18 Orate vero ne fiat fuga vestra hyeme:

19 Erunt enim dies illi *tales* afflictio, qualis ea non fuit à principio rerum conditarum quas condidit Deus, usque ad hoc tempus, neque fiet.

20 Et nisi Dominus decurtasset dies illos, omnis caro periret: sed propter electos quos elegit, decurtavit dies illos.

21 Tunc autem si quis dixerit, Ecce hic Christus, vel, ecce illic, ne credite.

22 Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ: & edent signa ac miracula ad seducendū, si fieri possit, etiam electos.

23 Vos autem cavete: Ecce, prædixi vobis omnia.

24 Cæterum per illos dies, post afflictionem illam, sol obscurabitur, nec dabit luna splendorem suum.

25 Et stellæ cœli excident, & potestates quæ in cœlis *sunt* concutientur.

26 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potentia multa & gloria.

27 *Ipse* vero tunc mittet Angelos suos, & suos electos coget à quatuor ventis, ab extremo terræ usque ad extremum cœli.

28 A ficu vero discite parabolam, Quū ramus ejus jam tener sit, & germinat tollia, nostis prope esse æstatem:

29 Ita & vos, quum hæc videritis fieri, scitote *illum* prope esse & ad fores.

30 Amen dico vobis, Nequaquā præterierit hæc ætas usquedum facta sint hæc omnia.

31 Cœlum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt.

32 Sed de die illo ac hora nemo scit, ne Angeli quidem qui in cœlo sunt, neque Filius, sed Pater.

33 Cavete, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus illud sit futurum.

34 *Nam Filius hominis ita est* ut quispiam qui peregre abiens relicta domo sua, dataq; servis suis potestate, ac suo cuique opere, janitori mandavit ut vigilaret.

35 Vigilate igitur: (nescitis enim quando dominus domus veniet, vespere, an media nocte, an in gallicinio, an mane)

36 Ne quum repente venerit, inveniat vos dormientes.

37 Quæ autem dico vobis, omnibus dico, Vigilate.

CAPUT XIV.

Christi propassio.

ERat autem Pascha, & Azyma duobus post diebus, & quærebant primarii Sacerdotes & Scribæ quo modo eum dolo prehensum trucidarent.

2 Dicebant autem, Non in festo, ne tumultus sit populi.

3 Quū autē *Jesus* esset apud Bethaniam in domo Simonis Leprosi, accumbente

eo, venerat mulier habens alabastrum unguenti nardi liquidæ multi pretii: & confracto alabastro, effuderat ei in caput.

4 Quidam autem indignabantur apud sese, & dicebant, Quorsum perditio ista unguenti facta est?

5 Nam poterat hoc venire amplius quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6 Jesus autem ait, Omittite eam: quid ei molestiam exhibetis? bonum opus operata est erga me.

7 Semper enim pauperes habetis vobiscum, & quandocunq; volueritis potestis eis benefacere: me vero non semper habebitis.

8 Hæc quod potuit fecit: occupavit enim ungere meũ corpus ad funerationem.

9 Amen dico vobis, Ubicunque prædicatum fuerit Evangelium hoc in toto mundo, etiam id quod ista fecit dicetur in memoriam ipsius.

10 Tunc Judas Iscariotes, unus ex illis duodecim, abiit ad principios Sacerdotes, ut eum ipsis proderet.

11 Illi vero eo audito gavisi sunt: & polliciti sunt se pecuniam ei daturos. Quærebat igitur quomodo opportune eum proderet.

12 Primo autem die Azymorũ, quando Pascha mactabatur, dicunt ei discipuli ipsius, Ubi vis ut profecti paremus ut edas Pascha?

13 Tunc mittit duos è discipulis suis, & dicit eis, Abite in urbem, & occurret quidam bajulans amphoram aquæ: sequimini eum.

14 Et quocunque introierit dicite patrifamilias, Præceptor dicit, Ubi est diversorium ubi Pascha cum discipulis meis edam?

15 Tunc ipse vobis monstrabit cœnaculum magnum stratum, paratum: illic parate nobis *Pascha*.

16 Abierunt igitur discipuli ejus venerunteq; in civitatem, & invenerunt *omnia* prout dixerat eis: & paraverunt Pascha.

17 Et quum serum *diei* esset, venit cum duodecim.

18 Quumque discubuissent, & ederent, ait Jesus, Amen dico vobis, Unus ex vobis prodet me, qui edit mecum.

19 Ipsi vero cœperunt contristari, & ei dicere sigillatim, Num ego? Et alius, Num ego?

20 Ipse autem respondens dixit eis, Unus ex duodecim qui *manum* intingit mecum in catinum, *me prodet*.

21 Filius quidem hominis abit, prout scriptum est de eo: sed væ homini illi per quem Filius hominis proditur: bonum erat homini illi si natus non fuisset.

22 Et edentibus ipsis, quum accepisset Jesus panem, & benedixisset, fregit, dedirque eis, & ait, Accipite, edite: hoc est corpus meum.

23 Et accepto poculo, quasi gratias egisset, dedit eis: & biberunt ex eo omnes.

24 Et dixit eis, Hoc est sanguis meus Novi illius fœderis, qui pro multis effunditur.

25 Amen dico vobis, Non bibã amplius ex fructu vitis usque ad diem illum quum ipsum bibam novum in regno.

26 Et quum hymnum cecinissent, exierunt in montem Olearum.

27 Tunc dicit eis Jesus, Omnes offendemini in me nocte ista: nam scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oves.

28 Sed postquam suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

29 Petrus autem dixit ei, Etiamsi omnes offendantur, at non ego.

30 Tunc dicit ei Jesus, Amen dico tibi, Hodie nocte ista, priusquam bis gallus vocem miserit, ter abnegabis me.

31 At ille multo magis dicebat, Si me oportuerit commori tibi, haudquaquam te abnegabo. Itidem autem etiam omnes dicebant.

32 Veniunt igitur in locum cuius nomen *est* Gethsemane. Tunc dicit discipulis suis, Sedete hic usquedum precatus fuero.

33 Et assumit Petrum, & Jacobum, & Johannem secum: cœpitque expavescere, & gravissime angi.

34 Et dixit eis, Undequaque tristis est anima mea usque ad mortem: manete hic, & vigilate.

35 Progressusque paululum, procidit in terram: & oravit ut, si fieri posset, abiret ab ipso hora illa.

36 Dixitque, Abba, Pater, omnia fieri abs te possunt: transfer à me istud poculum: verum non quid ego velim, sed quid tu.

37 Tunc venit, & invenit eos dormientes: dixitq; Petro, Simon, dormis? non potuisti unam horam vigilare?

38 Vigilate & precamini, ne ingroeatis in tentationem: spiritus quidem promptus *est*, sed caro infirma.

39 Et quum rursum abiisset precatus est, eundem sermonem loquutus.

40 Reversus autem invenit eos rursum dormientes; (erant enim oculi eorũ gravati) neq; sciebant quid ei responderent.

41 Et venit tertio, dicitq; eis, Dormite quod superest, & requiescite: sufficit, venit hora: ecce, traditur Filius hominis in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus: ecce, qui prodit me, appropinquavit.

43 Et statim, adhuc eo loquente, adest Judas qui erat unus è duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, à primariis Sacerdotibus, & Scribis, & Senioribus.

44 Dederat autem eis iste, qui eum tradebat, commune inter ipsos signum, dicens, Quemcunq; osculatus fuero, is est: prehendite

prehendite eum, & abducite ruto.

45 Quum igitur veniſſet, ſtatim accedens ad eum, dixit ei, Rabbi, Rabbi: ac deoſculatus eſt eum.

46 Illi vero injectis in eum manibus, prehenderunt eum.

47 Quidam autem ex iis qui adſtabant ſtricto gladio percuſſit ſervum Pontificis maximi, & abſtulit ejus auriculam.

48 Reſpondens autem Jeſus dixit eis, Ut adverſus latronẽ exiſtis cum gladiis & ſuſtibus ad comprehendendum me?

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, nec prehendiſtis me. Sed *oportet* ut impleantur Scripturæ.

50 Tunc relicto eo, omnes fugerunt.

51 Quidam autem juvenis ſequebatur eum, amictus ſindone ſuper nudum *corpus*: & prehenderunt eum juvenes.

52 Ipſe vero derelicta ſindone, nudus effugit ab illis.

53 Tunc abduxerunt Jeſum ad Pontificem maximum: cum quo convenerunt omnes primarii Sacerdotes, & Seniores, & Scribæ.

54 Petrus autem è longinquo ſequutus eſt eum intro uſque in aulam Pontificis maximi: & conſidebat cum miniſtris, & calefaciebat *ſeſe* ad ignem.

55 Primarii vero Sacerdotes & totus conſeſſus quærebant teſtimonium adverſus Jeſum ut eum morte mulctarent: nec inveniebant.

56 Nam multi falſum teſtimonium dicebant adverſus eum: ſed non erant paria ipſorum teſtimonia.

57 Tunc quidam ſurrexerunt, & falſa teſtati ſunt adverſus eum, dicentes,

58 Nos audivimus eum dicentem, Ego deſtruam templum hoc quod eſt manibus factum, & intra triduum abſque manibus factum aliud ædificabo.

59 Sed ne ſic quidem par erat teſtimonium eorum.

60 Tunc Pontifex maximus quum aſſurrexiſſet in medium, interrogavit Jeſum, dicens, Non reſpondes quicquam? quid *illud eſt quod* iſti adverſum te teſtificantur?

61 Ipſe vero ſilebat, & nihil reſpondit. Rurſum Pontifex maximus eum interrogavit, & dixit ei, Tune es ille Chriſtus filius Benedicti?

62 Jeſus autem dixit, Ego ſum: & videbitis Filium hominis ſedentem ad dexteram potentiæ *Dei*, & venientem cum nubibus cœli.

63 Pontifex maximus vero diſruptis veſtibus ſuis, dixit, Quid adhuc nobis opus eſt teſtibus?

64 Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur? Illi vero omnes contra eum judicarunt, ipſum teneri mortis pœna.

65 Et cœperunt quidam inſpuere in eum, & obtegere faciem ejus, & colaphos ei infligere, & dicere ei, Vaticinare: miniſtri vero bacillorum ictibus eum cædebant.

66 Quum vero Petrus eſſet in aula inferius, venit quædam ex ancillis Pontificis maximi:

67 Et quum vidiſſet Petrum ſe calefacientem, intuita in eum dixit, Et tu cum Nazareno Jeſu eras.

68 Ipſe vero negavit, dicens, Non novi *illum*, neque ſcio quid tu dicas. Et exivit extra in veſtibulum: & gallus vocem emiſit.

69 Tunc ancilla quum rurſus vidiſſet eum, cœpit dicere iis qui adſtabant, Hic eſt *unus* ex ipſis.

70 Ipſe vero rurſum negavit. Et rurſus paulo poſt qui adſtabant dixerunt Petro, Vere ex ipſis es; etenim Galilæus es, & loquutio tua ſimilis eſt.

71 Ipſe autem cœpit exſecrari & jurare, *dicens*, Non novi hominem iſtum quem dicitis.

72 Tunc ſecundo gallus vocem emiſit: & recordatus eſt Petrus verborum quæ dixerat ei Jeſus, Priuſquam gallus vocem bis miſerit, ter me abnegabis. Et quum *ſe* proripuiſſet, flevit.

CAPUT XV.

Chriſti paſſio, mors, & ſepultura.

STatim autem, mane conſilio iniro, ſummi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis totuſque conſeſſus vinctum Jeſum abduxerunt, tradideruntque Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus, Tune es ille rex Judæorum? Ipſe vero reſpondens dixit ei, Tu dicis.

3 Et accuſabant eum primarii Sacerdotes de multis.

4 Pilatus autem rurſus interrogavit eum, dicens, Non reſpondes quicquam? ecce, quam multa adverſus te teſtificantur.

5 Jeſus autem nihil amplius reſpondit, adeo ut miraretur Pilatus.

6 Cæterum ſingulis feſtis dimittebat eis unum ex vinctis, quemcunque poſtulaſſent.

7 Erat vero quidam qui dicebatur Barabbas, vinctus cum ſeditionis ſociis, qui cædem per ſeditionem fecerant.

8 Et vociferans turba cœpit petere *ut faceret* prout ſemper ipſis fecerat.

9 Pilatus autem reſpondit eis, dicens, Vultis dimittam vobis regem illum Judæorum?

10 (Noverat enim eum per invidiam traditum fuiſſe à primariis Sacerdotibus)

11 Primarii vero Sacerdotes concitarunt turbam ut potius Barabbam ipſis dimitteret.

12 Tunc Pilatus reſpondens, rurſum dixit eis, Quid ergo vultis faciam iſto quem dicitis regem Judæorum?

13 Ipſi vero rurſus clamaverunt, Crucifige eum.

14 Pilatus autem dicebat eis, Enimvero quid mali fecit? illi autem amplius clamave-

clamaverunt, Crucifige eum.

15 Pilatus igitur volens turbæ satisfacere, dimisit eis Barabbam, & Jesum flagellatum tradidit ut crucifigeretur.

16 Milites vero abduxerunt eum intra aulam, id est, prætorium, & convocaverunt totam cohortem:

17 Et induerunt eum purpura, & circumposuerunt ei plexam coronam spineam:

18 Et cœperunt eum salutare, *dicentes*, Ave rex Judæorum.

19 Et verberabant ejus caput calamo, & inspuebant in eum, ac summissis genibus adorabant eum.

20 Quum autem illusissent ei, exuerunt eum purpura, & induerunt eum suis ipsius vestimentis: eduxerunque ut crucifigerent eum.

21 Præterea angariarunt prætereuntem quemdam Simonem Cyrenæum (venientem rure, patrem Alexandri & Rufi) ut attolleret crucem ejus.

22 Duxerunt que eum in locum Golgotha: quod est, si interpreteris, Calvariæ locus.

23 Et dederunt ei bibendum myrrham vinum: ipse vero non sumpsit.

24 Quumq; crucifixissent eum, partiti sunt vestimenta ejus, jacta sorte super ea, quis quid tolleret.

25 Erat autem hora tertia quando crucifixerunt eum.

26 Eratque inscriptio criminis ipsius inscripta *his verbis*, REX ILLE JUDÆORUM.

27 Crucifixerunt etiam cum eo duos latrones, unum ad dexteram, & alterum ad sinistram ejus.

28 Et impleta est Scriptura quæ dicit, Et cum sceleratis numeratus est.

29 Qui vero prætereibant, convitiabantur ei, moventes capita sua, & dicentes, Vah, *Tu* qui destruis templum, & triduo ædificas,

30 Serva teipsum, & descende è cruce.

31 Similiter autem & primarii Sacerdotes illudentes, dicebant alii ad alios cum Scribis, Alios servavit, seipsum servare non potest.

32 Christus ille rex Israelis descendat nunc è cruce, ut videamus & credamus. Et qui crucifixi erant cum eo, probris afficiebant eum.

33 Quum vero advenisset hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam regionem usque ad horam nonam.

34 Et hora nona clamavit Jesus voce magna, dicens, Eloi, Eloi, lāma sabachthani? quod est, si quis interpretetur, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti?

35 Et quidam adstantium quum audissent, dicebant, Ecce, Eliam vocat.

36 Cucurrit autem quidam, & impleta spongia aceto, & arundini circumposita, dedit ei potum, dicens, Sinite: videamus an veniat Elias ad eum detrahendum.

37 Jesus vero emissa voce magna, expiravit.

38 Et aulæum templi fissum est in duas partes, à summo usque ad imum.

39 Quum vidisset autem Centurio qui adstabat ipsi ex adverso, eum ita emisso clamore expirasse, dixit, Vere homo ille Filius erat Dei.

40 Erant autem etiam & mulieres è longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi parvi & Joseæ mater, & Salome:

41 Quæ, etiam quum esset in Galilæa sequutæ fuerant eum, & ministraverant ei: aliæque multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolyma.

42 Quum autem serum *diei* jam esset, (quoniam erat Parasceve, hoc est, antesabbathum)

43 Veniens Josephus Arimathæensis, honoratus Senator, qui & ipse exspectabat regnum Dei, fidenti animo introit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44 Pilatus autem miratus est si jam mortuus esset; & advocato Centurione, interrogavit eum, an jamdudum mortuus fuisset.

45 Et *re* cognita ex Centurione, donavit corpus Josepho.

46 Is autem emit sindonem, & detractum eum involvit sindone, deposuitq; in monumento quod erat excisum è petra: & advolvit saxum ad ostium monumenti.

47 Maria Magdalene vero & Maria *mater* Joseæ spectabant ubi poneretur.

CAPUT XVI.

Christi resurrectio, apparitio, baptismi institutio, & ascensio in cælum.

ET exacto intercedente Sabbatho Maria Magdalene & Maria Jacobi *mater* & Salome emerant aromata, ut venientes ungerent eum.

2 Et valde mane, primo die hebdomadis, veniunt ad monumentum exorto sole.

3 Dicebantque inter sese, Quis avolvet nobis saxum ab ostio monumenti?

4 Intuitæ vero conspiciunt saxum esse avolutum: nam erat magnum valde.

5 Ingressæ igitur in monumentum, viderunt juvenem sedentem ad dexteram, amictum stola candida: & expaverunt.

6 Ipse vero dixit eis, Ne expavescite: Jesum quæritis Nazarenum illum qui fuit crucifixus: suscitatus est, non est hic: ecce locus ubi posuerant eum.

7 Sed abite, dicite discipulis ejus & Petro, *ipsum* præire vobis in Galilæam: illic eum videbitis, prout dixit vobis.

8 Tunc digressæ citò, fugerunt à monumento: tenebat enim eas tremor & stupor, neque cuiquam quicquam dicebant: timebant enim.

9 Quū autem resurrexisset Jesus mane, primo die hebdomadis, apparuit primum Mariæ

Mariæ Magdalenæ, ex qua ejecerat septem dæmonia.

10 Illa profecta annunciavit iis qui cũ ipso fuerant, lugentibus ac flentibus.

11 Illi vero quum audissent eum vivere, & conspectum fuisse ab ea, non crediderunt.

12 Postea autem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit alia forma, quum rus proficiscerentur.

13 Et illi abierunt, & annunciaverunt reliquis: *qui* ne illis quidem crediderunt.

14 Postremo vero una sedentibus ipsis undecim conspicuum sese præbuit, & exprobravit incredulitatẽ eorum, & cordis duritiem: eo quod iis qui ipsum conspexerant susciatarum non credidissent.

15 Et dixit eis, Profecti in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ.

16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, servabitur; qui vero non crediderit, condemnabitur.

17 Signa autẽ eos qui crediderint hæc consequentur, Per nomen meum dæmonia ejicient: linguis loquentur novis:

18 Serpentes tollent: & si quid lethale biberint, nequaquã nocebit eis: ægrotis manus imponent, & bene habebunt.

19 Dominus igitur postquam loquutus fuisset eis, sursum receptus est in cœlum, & sedit ad dexteram Dei.

20 Illi vero profecti prædicarunt ubique, Domino cooperante, & sermonem *eorum* confirmante per signa subsequentia.

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

CAPUT I.

Historia parentũ Johannis, ejusq; nativitatis & functionis. Annunciatur conceptio Christi. Magnificat Deũ Maria, & Zacharias prophetat de Johanne.

QUoniam multi aggressi sunt componere narrationem earum rerum, quarum plena fides nobis facta est;

2 Prout tradiderunt nobis qui à principio spectatores ipsi & ministri fuerunt sermonis:

3 Visum est etiam mihi, omnia alte *repetita* penitus assequuto, ordine *illa* ad te scribere, præstantissime Theophile:

4 Ut agnoscas earum rerum veritatem quas auditione accepisti.

5 FUit diebus Herodis illius regis Judææ, Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex classe Abiæ: uxor vero ipsius *erat* ex filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeta.

6 Erant autem justi ambo in conspectu Dei, incedentes in o[illegible] mandatis & constitutionibus Domini[illegible]cate.

7 Nec erat eis proles, eo [illegible] esset, Elisabeta sterilis, & ambo pr[illegible] essent ætate.

8 Factum est autem ut quum sacerdotio fungeretur in ordine suæ classis ante Deum,

9 Secundum ritum functionis sacerdotalis, sortitus sit *munus* suffitus faciendi, ingrediendo in templum Domini.

10 Tota vero multitudo populi foris precabatur tempore suffitus.

11 Visus autem est ei Angelus Domini, stans ad dexteram altaris suffitus.

12 Et Zacharias *eo* viso turbatus est, & timor incidit in eum.

13 Dixit autem ei Angelus, Ne time, Zacharia; nam exaudita est deprecatio tua: uxorq; tua Elisabeta gignet tibi filium, & vocabis nomen ejus Johannem.

14 Et *is* erit tibi gaudio & exsultationi, multique super ejus nativitate gaudebunt.

15 Erit enim magnus in conspectu Domini & vinum siceramque non bibet: & Spiritu sancto implebitur etiam à ventre matris suæ:

16 Multosq; filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum.

17 Nam ipse præcedet in conspectu ejus, cum spiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam justorum: ut paret Domino populum instructum.

18 Tunc dixit Zacharias Angelo, Quo *argumento* istud noscam? ego enim sum senex, & uxor mea provecta est ætate.

19 Et respondens Angelus dixit ei, Ego sum Gabriel qui adsto in conspectu Dei: missusque sum ut te alloquar, & hæc tibi læta nunciem.

20 Et ecce, silebis, nec loqui poteris *ad eum* usque diem quo hæc fiant: eo quod non credidisti sermonibus meis, qui implebuntur tempore suo.

21 Erat autem populus expectans Zachariam: & mirabantur quod is tardaret in templo.

22 *Ille* vero egressus non poterat eis loqui: & agnoverunt eum visionem vidisse in templo. Nam ipse innuebat eis: permansitque mutus.

23 Et factum est, ut impleti sunt dies ministerii ipsius, abiit domum suam.

24 Post illos autem dies concepit Elisabeta uxor ejus: & occultavit se menses quinque, dicens,

25 Nempe, ita mihi fecit Dominus diebus quibus *me* intuitus est, *ut* auferret probrum illud meum inter homines.

26 Mense autem sexto missus est Angelus Gabriel à Deo in urbem Galilææ cui nomen Nazaretha,

27 Ad virginẽ desponsam viro cui nomen erat Josephus, ex domo Davidis: nomen

men autem virginis *erat* Maria.
28 Ingressus igitur Angelus ad eam, dixit, Ave gratia dilecta: Dominus tecum *est*: benedicta tu inter mulieres.
29 Illa vero quum *eum* vidisset, perturbata est super ejus sermone: & cogitabat qualis esset salutatio ista.
30 Tunc dixit ei Angelus, Ne time, Maria: es enim in gratia apud Deum.
31 Et ecce, concipies in utero; & paries filium: & vocabis nomen ejus Jesum.
32 Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, dabitque ei Dominus Deus sedem Davidis patris ipsius.
33 Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.
34 Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo erit istud, quandoquidem virum non novi?
35 Et respondens Angelus dixit ei, Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi inumbrabit te: propterea *id* etiam quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.
36 Et ecce, Elisabeta cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus ipsi quæ vocabatur sterilis.
37 Quia apud Deum non erit ullum verbum quod fieri non possit.
38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et abiit ab ea Angelus.
39 Surgens vero Maria per eos dies profecta est in montanam *regionem* cum festinatione in urbem Juda.
40 Et ingressa est domum Zachariæ, & salutavit Elisabetam.
41 Et factum est, ut audivit Elisabeta salutationem Mariæ, subsiliit fœtus in utero ejus, & repleta est Spiritu sancto Elisabeta;
42 Exclamavitq; voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, quia benedictus fructus uteri tui.
43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?
44 Ecce enim, ut extitit vox salutationis tuæ in auribus meis, subsiliit fœtus exsultans in utero meo.
45 Et beata *est* quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino.
46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea Dominum.
47 Et exsultat spiritus meus super Deo Servatore meo.
48 Quia respexit humilem ancillam suam: ecce enim ex hoc *tempore* beatam me prædicabunt omnes ætates:
49 Quia magnifice mecum egit Potens ille cujus sanctum *est* nomen,
50 Et cujus misericordia in omnes ætates *parata est* timentibus ipsum.
51 Forte facinus fecit brachio suo: dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum.
52 Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles.
53 Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes.
54 Suscepit Israelem puerum suum, ut memor esset misericordiæ
55 (Prout loquutus est patribus nostris, *nimirum* Abrahamo, & semini ejus) in æternum.
56 Mansit autem Maria cum illa quasi menses tres: & *postea* revertit domum suam.
57 Elisabetæ vero completum est tempus ad pariendum: & peperit filium.
58 Et audierunt accolæ & cognati ejus, Dominum magnifica misericordia sua usum esse erga eam: & ei gratulabantur.
59 Et factum est ut die octavo venerint ad circumcidendum puerulum. Vocabant autem eum ex nomine patris ipsius, Zachariam.
60 Sed respondens mater ejus ait, Nequaquam: sed vocabitur Johannes.
61 Et dixerunt ad eam, Nemo est in cognatione tua qui vocetur isto nomine.
62 Innuebant autem patri ejus quid vellet eum vocari.
63 Isq; postulata tabella scripsit, dicens, Johannes est nomen ejus. Et mirati sunt omnes.
64 Apertum est autem os ejus illico, & lingua ejus: & loquebatur benedicens Deo.
65 Ortus est igitur timor omnibus accolis eorum: & in tota montana regione Judææ divulgata sunt omnia verba ista.
66 Et omnes qui audierunt, reposuerunt *ea* in corde suo, dicentes, Quisnam puerulus hic erit? Manus autem Domini erat cum eo.
67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: prophetavitque, dicens,
68 Benedictus Dominus Deus Israelis, quod inviserit & redemerit populum suum,
69 Et erexerit cornu salutis nobis in domo Davidis pueri sui:
70 Prout loquutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt, Prophetarum suorum;
71 *Fore ut nos* servaret ex inimicis nostris, & è manu omnium qui oderunt nos:
72 Ut uteretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset fœderis sui sancti,
73 Et jurisjurandi quod juravit Abrahamo patri nostro, *nimirum se* daturum nobis,
74 Ut sine metu, è manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus ipsi
75 Cum sanctitate & justitia, in ipsius conspectu, cunctis vitæ nostræ diebus.
76 Tu vero puerule, Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini, ut pares vias ejus.

77 Et

77 Et des cognitionem salutis populo ejus, per remissionē peccatorum ipsorum;
78 Ex intima misericordia Dei nostri, qua invisit nos is qui prodit ex alto:
79 Ut appareat iis qui in tenebris & umbra mortis positi sunt, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.
80 Ipse autem puerulus crescebat & corroborabatur Spiritu: fuitque in desertis ad eum usque diem quo se ostenderet apud Israelem.

CAPUT II.

Nativitas Christi quomodo facta & patefacta, ejusque circumcisio. Purificatio Mariæ. Canticum Simeonis. Concio Annæ. Christi pueri cū Doctoribus

συζήτησις.

FActum est autem diebus illis, ut prodiret edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur totus terrarum orbis.
2 (Hæc descriptio prima facta est præsidente Syriæ Cyrenio.)
3 Ibant igitur omnes ut describerentur, in suam quisque urbem.
4 Ascendit autem etiam Josephus à Galilæa, ex urbe Nazareta, in Judæam, in urbem Davidis quæ vocatur Bethlehema, propterea quod erat ex domo & familia Davidis;
5 Ut describeretur cum Maria desponsa sibi uxore, quæ erat prægnans.
6 Factum est autem quum essent illic, ut explerentur dies ad pariendum.
7 Peperit igitur filium suum primogenitum, & fasciis eum involvit, reclinavitque eum in præsepi, eo quod non erat eis locus in diversorio.
8 Erant autem pastores in eadem regione excubantes, & agentes vigilias noctis super gregem suum.
9 Et ecce, Angelus Domini supervenit ipsis, & gloria Domini circumfulsit eos: & timuerunt timore magno.
10 Tunc dixit eis Angelus, Ne timete: ecce enim evangelizo vobis gaudiū magnum quod erit toti populo:
11 *Nempe*, natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis.
12 Hoc autem vobis signum *erit*, Invenietis infantem fasciis involutum, jacentem in præsepi.
13 Et repente adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum, & dicentium,
14 Gloria in *cœlis* altissimis Deo, & in terra pax, in homines benevolentia.
15 Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cœlum, tunc pastores illi dicerent alii ad alios, Eamus sane Bethlehemam usque, & videamus factum istud quod Dominus notum fecit nobis.
16 Venerunt igitur festinantes, & invenerunt Mariam & Josephum, & infantem jacentem in præsepi.
17 *Eo* autem viso, divulgaverunt *id* quod dictū fuerat ipsis de puerulo illo.
18 Et omnes qui audierunt, mirati sunt ea quæ ipsis dicta fuerant à pastoribus illis.
19 Maria vero ista omnia conservabat, conferens *ea* in corde suo.
20 Reversi sunt autem pastores, glorificantes & laudantes Deum super omnibus quæ audierant & viderant, prout ipsis dictum fuerat.
21 Et quum advenisset dies octavus ad circumcidendum puerulum, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum fuerat ab Angelo priusquam ipse in utero conciperetur.
22 Et quum impleti fuissent dies purgationis Mariæ, secundum legem Mosis, adduxerunt eum Hierosolymam, ut sisterent eum Domino,
23 (Prout scriptum est in Lege Domini, Omnis masculus primogenitus sanctus Domino erit.)
24 Et ut darent oblationem, secundum *id* quod dictum est in Lege Domini, Par turturum, aut duos pullos columbarum.
25 Et ecce, quidam erat Hierosolymis cui nomen Simeon: *eratque* homo iste justus ac religiosus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat super eum.
26 Fueratque ipsi divinitus nunciatum à Spiritu sancto, *ipsum* non visurum mortem, priusquam vidisset Christum illum Domini.
27 Is igitur venit impulsore Spiritu in templum. Et quum introducerent puerulum Jesum parentes, ut ejus causa facerent quod ex Lege consuetum erat:
28 Tunc ipse recepit eum in ulnas suas, & benedixit Deo, & dixit,
29 Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, cum pace:
30 Quia viderunt oculi mei salutem tuam,
31 Quam parasti in oculis omnium populorum:
32 Lumen detegendum Gentibus, & gloriam populi tui Israelis.
33 Josephus autem & mater ejus mirabantur super iis quæ dicebantur de eo.
34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ matri ejus, Ecce, positus est iste casui & resurrectioni multorum in Israel, & in signum cui contradicatur:
35 (Quin & tuam ipsius animam trajiciet gladius) ut detegantur ex multis cordibus cogitationes.
36 Erat etiam *quædam* Anna Prophetissa, filia Phanuelis, ex tribu Aseris, provecta in multam ætatem, postquam vixisset cum viro annos septem à virginitate sua:
37 Et *quum esset* vidua quasi annorum octoginta quatuor, non abscedebat à templo, jejuniis ac deprecationibus

colens

cõlens *Deum* noctem ac diem.

38 Hæc igitur eo ipſo momento quum ſupervenisſet, viciſsim palam agnoſcebat Dominum, & loquebatur de eo omnibus qui redemptionem expectabant Hieroſolymis.

39 At *illi* ut perfecerunt omnia ſecundum Legem Domini, reverſi ſunt in Galilæam, in urbem ſuam Nazaretam.

40 Puerulus autem creſcebat, & corroborabatur Spiritu, implebaturque ſapientia: & Dei gratia erat ſuper eum.

41 Ibant vero parentes ejus quotannis Hieroſolymam in feſto Paſchæ.

42 Quum igitur factus eſſet annorum duodecim, ipſique aſcendiſſent Hieroſolymam ſecundum morem illius feſti,

43 Et peregiſſent illius dies, revertentibus ipſis, ſubſtiterat puer Jeſus Hieroſolymis: & hoc neſcivit Joſephus, nec mater ejus.

44 Exiſtimantes autem eum eſſe in comitatu, ierunt viam *unius* diei: & requirebant eum inter cognatos & inter notos.

45 Et quũ eum non invenisſent, reverſi ſunt Hieroſolymam quærentes eum.

46 Et factum eſt triduo poſt, ut invenirent eum in templo, ſedentem in medio Magiſtrorum, & audientem eos, & eos interrogantem.

47 Percellebantur autem omnes qui eum audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis ejus.

48 Et eo viſo facti ſuerunt *parentes ejus* attoniti: & dixit ad eum mater ipſius, Fili, cur ita feciſti nobis? ecce pater tuus & ego anxii quærebamus te.

49 Tunc dixit ad eos, Quid eſt quod quærebatis me? *an* neſciebatis oportere me in iis eſſe quæ Patris mei ſunt?

50 Sed ipſi non intellexerunt verba quæ ipſis fuerat loquutus.

51 Deſcendit autem cum eis veniſque Nazaretam: & erat eis ſubjectus. Et mater ejus conſervabat verba hæc omnia in corde ſuo.

52 Jeſus vero proficiebat ſapientia, & ſtatura, ac gratia apud Deũ & homines.

CAPUT III.

Miniſterium Johannis, ejuſq; de Chriſto teſtimonium; ejus incarceratio & mors: necnon baptiſmus & genealogia Chriſti.

ANno autem decimo quinto imperii Tiberii Cæſaris, Pontio Pilato procurante Judæam, tetrarcha Galilææ Herode, Philippo autẽ ipſius fratre tetrarcha Iturææ & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilenes tetrarcha,

2 Sub Pontificibus maximis Anna & Caiapha, factum eſt verbum Domini ad Johannem Zachariæ filium in deſerto.

3 Venit igitur in omnẽ regionem circumjacentem Jordani, prædicans Baptiſmum reſipiſcentiæ ad remiſsionem peccatorum:

4 Ut ſcriptum eſt in libro ſermonum Eſaiæ Prophetæ, dicentis, Vox vociferantis in deſerto, Parate viam Domini, complanate ſemitas ejus.

5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis deprimetur: & quæ curva ſunt, fient *via* recta, & aſperæ viæ *fient* planæ.

6 Videbitq; omnis caro ſalutem Dei.

7 Dicebat igitur turbæ venienti ut baptizaretur ab ipſo, Progenies viperarum, quis prænonſtravit vobis ut fugeretis à futura ira?

8 Ferte igitur fructus convenientes reſipiſcentiæ, & ne cœperitis dicere apud voſmet ipſos, Patrem habemus Abrahamum: dico enim vobis, Poſſe Deum etiam ex lapidibus iſtis excitare liberos Abrahamo.

9 Jam vero etiam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt: omnis ergo arbor non ferens fructum bonum, excidituꝛ, & in ignem abjicitur.

10 Et interrogavit eum turba, dicens, Quid igitur faciemus?

11 Reſpondens autem dixit eis, Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

12 Venerunt autem & publicani ut baptizarentur: & dixerunt ei, Magiſter, quid faciemus?

13 Ipſe vero dixit eis, Nihil amplius quam quod conſtitutum eſt vobis exigite.

14 Interrogarunt autem eum etiam milites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et ait ei, Neminem concutite, neque dolo opprimite: & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.

15 Expectante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Johanne, numnam ipſe eſſet Chriſtus ille;

16 Reſpondit Johannes, dicens omnibus, Ego quidem baptizo vos aqua: ſed venit qui validior me eſt, cujus non ſum dignus qui ſolvam corrigiam ſolearum: ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto & igni.

17 Cujus ventilabrum in manu ipſius, & qui perpurgabit aream ſuam: & congregabit triticum in horreum ſuum, paleam autem exuret igni inextinguibili.

18 Multa igitur etiam alia exhortans evangelizabat populo.

19 Herodes autem tetrarcha quum argueretur ab eo de Herodiade uxore Philippi fratris ejus, deque omnibus ſceleribus quæ ipſe patrarat,

20 Adjecit & hoc ſupra omnia, quod incluſit Johannem in carcere.

21 Factum eſt autem quum baptizaretur omnis populus, & Jeſus baptizatus eſſet & oraret, ut aperiretur cœlum:

22 Et deſcenderet Spiritus ſanctus corporea ſpecie, tanquam columba, ſupra eum: & vox de cœlo exſiſteret, dicens, Tu

es Filius ille meus, dilectus ille, in te acquiesco.

23 Ipse autem Jesus incipiebat esse quasi annorum triginta, filius (ut existimabatur) Joseph, *filii* Heli,

24 *Filii* Matthati, *filii* Levi, *filii* Melchi, *filii* Jannæ, *filii* Josephi,

25 *Filii* Mattathiæ, *filii* Amosi, *filii* Naumi, *filii* Esli, *filii* Naggæ,

26 *Filii* Maathi, *filii* Mattathiæ, *filii* Semei, *filii* Josephi, *filii* Judæ,

27 *Filii* Joannæ, *filii* Rhesæ, *filii* Zorobabelis, *filii* Salathielis, *filii* Neri,

28 *Filii* Melchi, *filii* Addi, *filii* Cosami, *filii* Elmodami, *filii* Eris,

29 *Filii* Josæ, *filii* Eliezeris, *filii* Jorimi, *filii* Matthati, *filii* Levi,

30 *Filii* Simeonis, *filii* Judæ, *filii* Josephi, *filii* Jonami, *filii* Eliacimi,

31 *Filii* Meleæ, *filii* Mainani, *filii* Mattathæ, *filii* Nathanis, *filii* Davidis,

32 *Filii* Jesse, *filii* Obedis, *filii* Booſi, *filii* Salmonis, *filii* Naaſſonis,

33 *Filii* Aminadabi, *filii* Arami, *filii* Esromi, *filii* Phareſi, *filii* Judæ,

34 *Filii* Jacobi, *filii* Isaaci, *filii* Abrahami, *filii* Tharæ, *filii* Nachoris,

35 *Filii* Saruchi, *filii* Ragaui, *filii* Phaleci, *filii* Heberis, *filii* Salæ,

36 *Filii* Arphaxadi, *filii* Semi, *filii* Noæ, *filii* Lamechi,

37 *Filii* Mathusalæ, *filii* Henochi, *filii* Jaredis, *filii* Mahalaleelis, *filii* Cainani,

38 *Filii* Henoſi, *filii* Sethi, *filii* Adami, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jejunium Christi quadragesimale. Monomachia felix cum diabolo. Concio inter populares, & miracula.

JEsus autem plenus Spiritu sancto reverſit à Jordane, & actus est ab *eodem* Spiritu in desertum,

2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo. Nec edit quicquam per illos dies, sed iis finitis postea esuriit.

3 Tunc dixit ei diabolus, Si Filius es Dei, dic isti lapidi ut fiat panis.

4 Et respondit ei Jesus, dicens, Scriptum est, Non pane solo vivet homo, sed quovis verbo Dei.

5 Tunc quum subduxisset eum diabolus in montem sublimem, ostendit ei omnia regna terræ puncto temporis.

6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriâ illorum *regnorum*: nam mihi tradita est, & cuicumque voluero do eam.

7 Itaque si tu adoraveris me, erunt tua omnia.

8 Respondens autem Jesus dixit ei, Abscede à me Satana: scriptum est enim, Adorabis Dominum Deum tuum, & eum solum coles.

9 Tum duxit eum Hierosolymam, & et m statuit supra pinnas templi: & dixit ei, Si tu Filius Dei es, dejice teipsum hinc deorsum.

10 Scriptum est enim, Angelis suis præcipiet de te, ut custodiant te:

11 Et in manus attollent te, ne quando impingas ad lapidem pedem tuum.

12 Respondens autem Jesus dixit ei, Dictum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.

13 Et finita omni tentatione, diabolus abscessit ab eo ad tempus.

14 Reversus est autè Jesus cum virtute Spiritus in Galilæam: & fama de eo exiit in totam circumjacentem regionem.

15 Et ipse docebat in synagogis eorum, omnibus ipsum glorificantibus.

16 Venit igitur Nazaretam, ubi fuerat nutritus: & intravit ut consueverat, die Sabbathi, in synagogam; & surrexit ut legeret.

17 Tunc datus est ei liber Esaiæ Prophetæ: quumque explicuisset librum, invenit locum *in* quo scriptum erat,

18 Spiritus Domini super me, propterea quod unxit me, ut evangelizem pauperibus misit me, ut medear contritis corde, ut prædicem captivis dimissionem, & cæcis visus recuperationem, ut confractos emittam in libertatem,

19 Ut prædicem annum Domini acceptum.

20 Et complicatum librum quum reddidisset ministro, sedit: & omnium in synagoga oculi erant intenti in eum.

21 Cœpit autem eis dicere, Certe hodie impleta est hæc Scriptura audientibus vobis.

22 Et omnes testimonium ei dabant, ac mirabantur super sermonibus *plenis* gratia procedentibus ex ore ipsius, dicebantque, Nonne iste est filius ille Josephi?

23 Et dixit ad eos, Omnino diceris mihi hoc proverbium, Medice, cura teipsum: quæcunque audivimus facta fuisse in urbe Capernaumo, fac etiam hic in patria tua.

24 Dixit autem, Amen dico vobis, Nemo Propheta acceptus est in patria sua.

25 Sed in veritate dico vobis, Multæ viduæ erant diebus Eliæ in Israele, quando clausum fuit cœlum ad tres annos & sex menses, *adeo* ut fuerit fames magna per totam regionem:

26 Et ad nullam illarū missus est Elias, sed Sareptum *urbem* Sidoniæ, ad mulierem viduam.

27 Et multi leprosi erant in Israele sub Elisæo Propheta: & nullus eorum purificatus est, sed Naamanus Syrus.

28 Tum repleti sunt omnes excandescentia in synagoga, hæc audientes.

29 Et quum surrexissent, ejecerunt eum extra urbem: & duxerunt eum usque ad supercilium montis super quem urbs ipsorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipse

30 Ipſe vero quum tranſiſſet per medios ipſos, profectus eſt.

31 Et deſcendit Capernaumum urbem Galilææ, ibique docebat eos Sabbathis.

32 Et percellebantur ſuper doctrina ejus: Erat enim ſermo ipſius cũ auctoritate.

33 Erat autem in ſynagoga quidam habens ſpiritum dæmoniacum impurum, qui exclamavit voce magna,

34 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jeſu Nazarææ? veniſti ut perderes nos? novi te quis ſis: *nimirum* Sanctus ille Dei.

35 Et objurgavit eum Jeſus, dicens, Obmutesce, & exi ab eo. Tunc dæmonium, projecto illo in medium, exiit ex eo, nihilque ei nocuit.

36 Et obortus eſt pavor in omnibus: & colloquebantur alii cum aliis, dicentes, Quid hoc rei eſt, quod cum auctoritate ac poteſtate imperat impuris ſpiritibus, & exeunt?

37 Et dimanavit rumor de eo in omnem locum circumjacentis regionis.

38 Egreſſus autem Jeſus è ſynagoga, introivit domum Simonis: ſocrus vero Simonis detinebatur febri magna: & rogaverunt eum pro illa.

39 Tunc *ipſe* adſtans ſuper eam, objurgavit febrim; & *febris* eã dimiſit: *illa* vero quũ illico ſurrexiſſet, miniſtravit eis.

40 Occidente autem ſole, omnes qui habebant infirmos morbis variis, ducebant ipſos ad eum: ille vero unicuique ipſorum impoſitis manibus, ſanavit eos.

41 Exibant autem etiam dæmonia ex multis, clamantia ac dicentia, Certe tu es Chriſtus ille, Filius ille Dei. Sed *ipſe* objurgans non ſinebat ea loqui, quod ſcirent ipſum eſſe Chriſtum illum.

42 Orto autem die egreſſus profectus eſt in deſertum locum, & turba quærebat eum, veneruntque uſque ad ipſum, & retinebant eum ne ab ipſis diſcederet.

43 Ille vero dixit eis, Certe etiam aliis urbibus oportet me evangelizare regnum Dei: nam ad hoc miſſus ſum.

44 Et prædicabat in ſynagogis Galilææ.

CAPUT V.

Chriſtus docet è navigio, & per capturam piſciũ attrahit Petrum, Jacobum, & Johannem: ſimul paralyſin & peccata ſolvit: vocat Levi publicanum: excuſat ſuos diſcipulos à jejunio.

FActum eſt autem quum turba incumberet ei, audiendi verbi Dei cauſa, ipſe ſtabat apud lacum Genezaret.

2 Vidirque duo navigia quæ ad lacum erant: piſcatores vero quum ex iis deſcendiſſent, abluebant retia.

3 Ingreſſus autem in unum iſtorum navigiorum, quod erat Simonis, rogavit eum ut à terra proveheret paululum: quumque conſediſſet, docebat turbam ex navigio.

4 Ut ceſſavit autem loqui, dixit ad Simonem, Provehito in altum, & demittite retia veſtra ad capturam.

5 Tum reſpondens Simon ait ei, Magiſter, quum per totam noctem nos fatigaverimus, nihil cepimus, tamen ex tuo juſſu demittam rete.

6 Et quum hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete eorum.

7 Et innuerunt conſortibus qui *erant* in altero navigio ut venirent, & ſibi opitularentur. Venerunt igitur, & impleverunt ambas naves, ita ut pene mergerentur.

8 Quum autem *hæc* vidiſſet Simon Petrus, accidit ad genua Jeſu, dicens, Diſcede à me: nam homo peccator ſum, Domine.

9 Favor enim occuparat eum & omnes qui cum eo *erant*, ſuper captura piſcium quam comprehenderant:

10 Similiter autem & Jacobũ & Johannem filiũ Zebedæi, qui erant ſocii Simonis. Tunc ait ad Simonem Jeſus, Ne metue: ab hoc *tempore* vivos capies homines.

11 *Illi* autem quum ſubduxiſſent in terram navigia, relictis omnibus, ſequuti ſunt eum.

12 Et ecce factum eſt, ut quum eſſet in quadam urbe, tum *adveniret* quidã plenus lepra: ac viſo Jeſu procidens in faciem deprecaretur eum, dicens, Domine, ſi velis, potes me purificare.

13 *Jeſus* autem extenſa manu tetigit eum, dicens, Volo, purificator. Et ſtatim lepra abiit abeo.

14 Ipſe vero mandavit ei ut nulli *hoc* diceret: ſed profectus, *inquit*, oſtende te ipſum ſacerdoti, & offer pro purificatione tui, prout imperavit Moſes, *ut hoc ſit* eis teſtimonio.

15 Diſſeminabant autem eo magis ſermones de eo: & conveniebat turbæ multa ut audirent, & per eum ſanarentur ab infirmitatibus ſuis.

16 Ipſe autem ſecedens, erat in deſertis, & orabat.

17 Et factum eſt quodam die, quũ ipſe doceret, ſederentq; Phariſæi ac Legis Doctores, qui venerant ex omnibus vicis Galilææ, & Judææ, & Hieroſolymis; & virtus Domini adeſſet *ei* ad ſanandum illos:

18 Tunc ecce *advenerunt* quidã ferentes in lecto hominem qui erat paralyticus: & ſtudebant eum inferre, & ponere in ipſius conſpectu.

19 Et quum non invenirent qua ipſum inferrent propter turbam, aſcenderunt in ſolarium, & perfoſſo teſtaceo pavimento, demiſerunt eum cum lectulo in medium, ante Jeſum.

20 Qui fide eorum viſa, dixit, Heus tu, remiſſa ſunt tibi peccata tua.

21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ & Phariſæi dicentes, Quis eſt iſte qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus?

22 Jeſus autem agnitis eorum cogitationibus, reſpondens dixit eis, Quid ratiocinamini in cordibus veſtris?

23 Utrum est facilius? dicere, Remissa sunt tibi peccata, aut dicere, Surge & ambula?

24 Ut autem sciatis Filium hominis auctoritatem habere in terra remittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, Surge, & sublato *in humeros* lectulo tuo, abi domum tuam.

25 Et autē illico surgens in eorum conspectu, sublato *in humeros eo* in quo jacuerat, abiit domū suam, glorificans Deum.

26 Et stupor cepit omnes, & glorificabant Deum, & repleti sunt metu, dicentes, Certe vidimus inopinata hodie.

27 Posthæc vero exiit, & conspexit publicanum nomine Levi, sedentem ad telonium, & dixit ei, Sequere me.

28 Et *ille* derelictis omnibus surrexit, & sequutus est eum.

29 Et fecit ei Levi epulum magnū domi suæ: erat q; turba multa publicanorum, & aliorum qui cum ipsis accumbebant.

30 Obmurmurabant autem eis Scribæ & Pharisæi, dicentes ad discipulos ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis?

31 Et respondens Jesus dixit eis, Non opus est iis qui sani sunt, medico, sed iis qui male *se* habent.

32 Non veni vocatum justos, sed peccatores, ad resipiscentiam.

33 Ipsi vero dixerunt ei, Quare discipuli Johannis jejunant crebro, & deprecationes faciunt, similiter & *discipuli* Pharisæorum: tui vero edunt & bibunt?

34 Ipse autem dixit eis, Num potestis facere ut filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunent?

35 Venient autē dies quum tollerur ab eis sponsus, tunc jejunabunt illis diebus.

36 Dicebat autē eis etiam parabolam, Nemo pannuculum novi vestimenti indit in vestimentum vetus: alioqui & illud novum findit *vetus*, & vetere non convenit pannuculus *sumptus* ex novo.

37 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: alioqui distrumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38 Sed vinum novum in utres recentes huiciendum est: & utraq; conservantur.

39 Et nemo qui biberit vetus, statim vult novum: dicit enim, Vetus utilius est.

CAPUT VI.

Quæstio de sabbatho. Electio & recensio Apostolorum. Concio de beatitudine, & contra, de inimicorum dilectione, & de fugiendis judiciis temerariis & hypocrisi.

FActum est vero ut sabbatho altero primo pertranstret per sata. Vellebant autem discipuli spicas, edebantque, confricantes manibus.

2 Quidā autē Pharisæorū dixerunt eis, Cur faciunt quod nō licet facere sabbathis?

3 Tunc respondens Jesus dixit eis, Ne hoc quidem legistis quod fecit David quum esuriret ipse, & qui cum eo erant?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes propositirios sumpserit, ederitque, ac dederat etiā iis qui secum *erant*: quibus *panibus* non licet vesci nisi solis sacerdotibus?

5 Et dicebat eis, Filius hominis dominus est etiam sabbathi.

6 Factum est vero etiam alio sabbatho ut ipse ingrederetur in synagogam, ac doceret. Erat autem ibi quidam cujus manus dextera erat arida.

7 Observabant autem eum Scribæ ac Pharisæi an sabbatho sanaturus esset *illū*, ut invenirent accusationē *adversus* eum.

8 At ipse norat cogitationes eorum: & dixit homini illi qui habebat manum aridam, Surge, & adsta in medio. Ille vero surgens adstitit.

9 Dixit igitur eis Jesus, Interrogabo vos quiddam, Licet sabbathis benefacere, an malefacere *cuipiam*? hominem servare, an perdere?

10 Et quum eos omnes circumspexisset, ait homini, Extende manum tuam. Ille autem ita fecit: & restituta est manus ejus sana sicut altera.

11 Ipsi autem repleti sunt amentia: & colloquiebantur alii cum aliis, quidnam facerent Jesu.

12 Factum est autem illis diebus, abiit in montem ad orandum, & pernoctavit *illic* in precatione Dei.

13 Et quum dies ortus esset, advocavit discipulos suos, & quum ex ipsis elegisset duodecim, quos & Apostolos nominavit,

14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Johannem, Philippum & Bartholomæum,

15 Matthæum & Thomam, Jacobum Alphæi *filium*, & Simonem qui vocatur Zelotes,

16 Judam Jacobi *fratrem*, & Judam Iscarioten, qui etiam fuit proditor:)

17 Et descendisset cum eis, substitit in loco campestri, turbaq; discipulorū ejus, & multitudo magna plebis ex tota Judæa & Hierusalem, & a maritima *regione* Tyri & Sidonis, qui venerant ut audirent eum, & sanarentur ab infirmitatibus suis:

18 Et qui vexabantur à spiritibus impuris: & sanabantur.

19 Et tota turba studebat eum tangere: quia vis ab eo prodibat, & sanabat omnes.

20 Ipse vero sublatis oculis suis in discipulos, dicebat, Beati *estis* pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

21 Beati qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati qui nunc fletis: quia ridebitis.

22 Beati eritis, quum vos oderint homines, & separaverint vos, & convitiis affecerint *vos*, & nomen vestrū ut improbum abjecerint, propter Filium hominis.

23 Gaudete

23 Gaudete illo die,& ſalite: ecce enim merces veſtra multa *eſt* in cœlis: nam itidem faciebant Prophetis patres eorum.

24 Sed væ vobis divitibus: nam perceptum habetis ſolatium veſtrum.

25 Væ vobis qui impleti eſtis:nam eſurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis.

26 Væ vobis quum bene vobis dixerint omnes homines: nam itidem faciebant pſeudoprophetis patres eorum.

27 Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos veſtros: benefacite iis qui vos oderunt.

28 Benedicite iis qui execrantur vos, & orate pro infeſtantibus vos.

29 Et qui tibi cæciderit maxillam,præbe & alteram:& ab eo qui tollit tibi pallium, etiam tunicam ne prohibeto.

30 Cuivis autem petenti abs te da: & ab eo qui tollit *res* tuas, ne reperito.

31 Et prout vultis ut faciant vobis homines, vos etiam facite eis ſimiliter.

32 Quod ſi diligitis eos qui vos diligunt,quæ vobis erit gratia? nam & peccatores diligunt eos à quibus diliguntur.

33 Et ſi benefeceritis iis qui vobis benefaciunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores idem faciunt.

34 Et ſi mutuum dederitis iis à quibus ſperatis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant paria.

35 Immo diligite inimicos veſtros,& *ite* benefacite,& mutuũ date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa,ac filii eritis illius Altiſſimi: nam ipſe benignus eſt erga ingratos & malos.

36 Eſtote ergo miſericordes, prout & Pater veſter miſericors eſt.

37 Ne judicate,& non judicabimini:ne condemnate,& non condemnabimini: abſolvite, & abſolvemini:

38 Date, & dabitur vobis: menſuram *inquam* bonam, preſſam, agitatam,& ſuperfluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem enim menſura qua metimini, contrametientur vobis.

39 Dicebat autem eis parabolam,Num poteſt cæcus cæco viæ dux eſſe? nonne ambo in foveam cadent?

40 Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum: ſed quiſquis *erit* perfectus *diſcipulus*, erit ut magiſter.

41 Quid autem aſpicis feſtucam quæ *eſt* in oculo fratris tui,trabem autem quæ eſt in oculo tuo non conſideras?

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater,ſine ejiciam feſtucam quæ in oculo tuo eſt: quum ipſe trabem quæ eſt in oculo tuo non reſpicias? Hypocrita, ejice primum trabem illam ex oculo tuo: & tum deſpicies ut ejicias feſtucam quæ eſt in oculo fratris tui.

43 Non eſt arbor bona quæ ferat fructum malum, neque arbor mala quæ ferat fructum bonum.

44 Unaquæq; enim arbor ex fructu ſuo cognoſcitur. Neq; enim è ſpinis colligant ficus, neque è rubo vindemiant uvam.

45 Bonus homo ex bono theſauro cordis ſui profert bonũ & malus homo ex malo theſauro cordis ſui profert malũ: ex exundantia enim cordis loquitur os ejus.

46 Quid autẽ vocatis me Domine,Domine: & non facitis quæ dico?

47 Quiſquis venit ad me, & audit ſermones meos,& eos præſtat,præmonſtrabo vobis cui ſimilis ſit.

48 Similis eſt cuipiam ædificanti domum, qui fodit & excavavit,ſtatuitq;fundamenta ſuper petram. Ubi autem venit inundatio, illiſum eſt flumen domui illi, ſed nequivit eam quatere: fundata enim erat ſuper petram.

49 Qui autem *meos ſermones* audivit, nec præſtitit,ſimilis eſt cuipiam qui ædificavit domum ſuam ſuper ſolum abſque fundamento: cui illiſum eſt flumen: itaque ſtatim cecidit, fuitque ruina domus illius magna.

CAPUT VII.

Chriſtus ſervum Centurionis ſanat, & filium viduæ reſuſcitat. Legatos Johannis excipit. Edit miracula, & peccata remittit.

QUum autem finiviſſet omnia verba ſua audiente populo, ingreſſus eſt Capernaumum.

2 Centurionis vero cujuſdam ſervus male affectus moribundus erat, qui erat ipſi pretioſus.

3 *Is* vero quum audiviſſet de Jeſu, miſit ad eum Seniores Judæorum, rogans eum ut veniret,& ſervaret ſervum ſuum.

4 Iſti autem quum veniſſent ad Jeſum, precati ſunt eum ſtudioſe, dicentes, Certe dignus eſt cui hoc præbeas.

5 Diligit enim gentem noſtrã, & ſynagogam ædificavit nobis.

6 Jeſus ergo ibat cum eis. Et quũ jam non longe abeſſet ab illa domo, miſit ad eum Centurio ille amicos, dicens ei, Domine, ne vexator: nec enim ſum dignus ut tectum meum ſubeas.

7 Ideo ne meipſum quidẽ ſum dignum arbitratus qui venirem ad te: ſed loquere, & ſanabitur puer meus.

8 Etenim ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus,habens ſub me milites:& dico huic, Vade, & vadit; & alteri,Veni, & venit: & ſervo meo, Fac hoc, ac facit.

9 Auditis autem his,Jeſus admiratus eſt eum:& converſus dixit turbæ quæ ipſum ſequebatur,Dico vobis, ne in Iſraele quidem tantam fidem inveni.

10 Et domum reverſi qui miſſi fuerant, ſanum invenerunt ſervum qui infirmus fuerat.

11 Et factum eſt *die* ſequenti ut proficiſceretur in civitatẽ quæ vocatur Nain: proficiſcebantur autem cum eo diſcipuli

ejus multi, turbaque multa.

12 Ut autem appropinquavit portæ civitatis, tum ecce, defunctus efferebatur, *qui* unigenitus *fuerat* matri ſuæ, & ipſi *quidem* viduæ: turbaque civitatis multa erat cum ea.

13 Dominus vero ipſam intuitus, Intima miſericordia commotus eſt ſuper ea, & dixit, Ne fletu.

14 Quumque acceſſiſſet tetigit locuſum: (qui vero portabant, ſubſtiterunt) & dixit, Adoleſcens, tibi dico, Surge.

15 Tunc reſedit qui fuerat mortuus, & cœpit loqui: & *ille* dedit eum matri ſuæ.

16 Cœpit autem omnes timor: & glorificabant Deum, dicentes, Certe Prophetа magnus ſuſcitatus eſt inter nos, &, Certe Deus reſpexit populum ſuum.

17 Fervenitque iſte de eo ſermo in totam Judæam, & in totam regionem circumjacentem.

18 Et annunciarunt Johanni diſcipuli ipſius de his omnibus, qui advocatos duos quoſdam è diſcipulis ſuis,

19 Miſit ad Jeſum, dicens, *Tune* is es qui venturus erat, an aliam exſpectabimus?

20 Quum igitur veniſſent ad eum viri illi, dixerunt, Johannes Baptiſta miſit nos ad te, dicens, *Tune* is es qui venturus erat, an alium exſpectabimus?

21 Eadem autem hora multos ſanavit à morbis, & flagellis, & ſpiritibus improbis: & cæcis multis viſum gratificatus eſt.

22 Et reſpondens Jeſus dixit eis. Profecti annunciate Johanni quæ vidiſtis & audiſtis: cæcos viſum recipere, claudos ambulare, leproſos purificari, ſurdos audire, mortuos ſuſcitari, pauperibus evangelizari.

23 Beatus eſt autem quicumque non fuerit offenſus in me.

24 Et quum abiiſſent nuncii Johannis, cœpit de Johanne dicere ad turbam, Quid exiſtis in deſertum ſpectaturi? arundinem à vento agitatam?

25 Sed quid exiſtis viſuri? hominem mollibus veſtibus amictum? ecce, qui veſtitu magnifico uruntur, & in luxu verſantur, ſunt in palatiis regiis.

26 Sed quid exiſtis viſuri? Prophetam? Certe dico vobis, etiam amplius quam Propheram.

27 Hic eſt de quo ſcriptum eſt, Ecce, mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam coram te.

28 Nam dico vobis, Inter genitos ex mulieribus, nullus eſt major Propheta Johanne Baptiſta: ſed qui minimus eſt in regno Dei, major eſt eo.

29 Et *eo* audito, totus populus & publicani juſtificarunt Deum, baptizati baptiſmo Johannis.

30 Phariſæi vero & Legis interpretes conſilium Dei aſpernati ſunt adverſus ſemetipſos, non baptizati ab eo.

31 Dixit præterea Dominus, Cui ergo aſſimilabo homines gentis iſtius? & cui rei ſimiles ſunt?

32 Similes ſunt pueruli ſedentibus in foro, & qui acclamant alii aliis, & dicunt, Cecinimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentari ſumus vobis, & non fleviſtis.

33 Venit enim Johannes Baptiſta, neque edens panem, neque bibens vinum: & dicitis, Dæmonium habet.

34 Venit Filius hominis edens ac bibens: & dicitis, Ecce homo edax & vini potor, amicus publicanorũ & peccatorum.

35 Sed juſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis omnibus.

36 Rogavit autem eum quidam ex Phariſæis ut ſecum ederet: itaque ingreſſus domum Phariſæi, diſcubuit.

37 Et ecce, mulier quæ fuerat in urbe peccatrix, quum cognoviſſet eum accumbere in domo Phariſæi, allato alabaſtro unguenti,

38 Et ſtans apud pedes ejus retro, flens cœpit lacrymis rigare pedes ejus, & capillis capitis ſui extergebat, & deoſculabatur pedes ejus, & illo unguento ungebat.

39 Quum autem id vidiſſet Phariſæus qui vocaverat eum, dixit apud ſe, Hic ſi eſſet Propheta, noſſet utique quæ & qualis ſit ea mulier quæ tangit ipſum: quod *videlicet* ſit peccatrix.

40 Tunc reſpondens Jeſus, dixit ei, Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magiſter, dic.

41 Duo debitores, *inquit Jeſus*, erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter vero quinquaginta.

42 Quum autem illi non eſſent ſolvendo, gratificatus eſt *debitum* utriſque. Horum igitur dic uter eum plus diliget?

43 Reſpondens vero Simon dixit, *Iſte*, præſumo, cui plus gratificatus eſt. At ille dixit ei, Recte judicaſti.

44 Et converſus ad mulierem, dixit Simoni, Cernis hanc mulierem? ingreſſus ſum domũ tuam, aquã pedibus meis non dediſti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis capitis ſui extersit.

45 Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo ingreſſa eſt, non intermiſit deoſculari pedes meos.

46 Oleo caput meum non unxiſti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47 Cujus rei gratia dico tibi, remiſſa eſſe multa illa ipſius peccata; nam dilexit multum: cui autem paululum remittitur, paululum diligit.

48 Dixit autem ei, Remiſſa ſunt tibi peccata.

49 Et cœperunt qui ſimul accumbebant dicere apud ſe, Quis eſt hic qui etiam peccata remittit?

50 Dixit autem ad mulierem illam, Fides tua te ſervavit: vade cum pace.

CAPUT VIII.

Mulieres Chriſto miniſtrant. Parabola de ſemine, & de lucerna. Iiſ 4. miracula.

Et

ET factum est deinceps, ut ipse iter faceret oppidatim & vicatim, prædicans & evangelizans regnum Dei, & duodecim illi *erant* cum eo:

2 Et quædam mulieres quas sanaverat à spiritibus improbis & morbis, *nempe* Maria quæ vocabatur Magdalene, ex qua septem dæmonia exierant,

3 Et Johanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei ex iis quæ sibi supperebant.

4 Quum autem multa turba conveniret, & qui in singulis urbibus erant proficiscerentur ad eum, dixit per parabolam,

5 Quidam sator exiit ut sereret semen suum, & inter serendum aliud cecidit secundum viam, & conculcatum est, & volucres cœli exederunt illud:

6 Et aliud cecidit in petram, & enatum exaruit, quia non habebat humorem:

7 Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocarunt illud:

8 Et aliud cecidit in terram bonam; & quum enatum esset, edidit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

9 Interrogabant autem eum discipuli ejus, dicentes, Quæ esset ista parabola?

10 Ipse vero dixit *eis*, Vobis datum est noße mytteria regni Dei, reliquis autem per parabolas *loquor*, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

11 Est autem hæc parabola: Semen illud est sermo Dei.

12 Qui autem secundùm viam *semen excipiunt*, ii sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & rollit sermonem é corde eorum, ne posiquam crediderint, serventur.

13 Qui vero in petram, *ii sunt* qui quum audierunt, cum gaudio excipiunt sermonem: sed isti radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis abscedunt.

14 Quod autem in spinas cecidit, ii sunt qui audierunt: sed profecti à sollicitudinibus, & divitiis, ac voluptatibus vitæ suffocantur, *nec* fructus proferunt.

15 Quod autem in bonam terram *cecidit*, ii sunt qui in corde honesto ac bono auditum sermonem retinent, & fructum adferunt per tolerantiam.

16 Nemo porro, qui lucernam accenderit, operit eam vaße, aut subter lectum ponit, sed candelabro imponit, ut qui ingrediuntur cernant lumen.

17 Non est enim *quicquam* occultum quod non sit futurum manifestum: nec celatum, quod non sit futurum ut innotescat, & veniat in apertum.

18 Videte ergo quomodo audiatis: quisquis enim habet, dabitur ei; & quicumque non habet, etiam quod videtur habere tolletur ab eo.

19 Venerunt autem ad eum mater & fratres ejus, & non poterant eum convenire propter turbam.

20 Et annunciarunt est ei, dicentibus *nonnullis*, Mater tua & fratres tui adstant foris, cupientes te videre.

21 Ipse vero respondens dixit, Mater mea, & fratres mei, ii sunt qui sermonem Dei audiunt, & eum præstant.

22 Factum est autem quodam die, ut ipse ingrederetur in navigium, ac discipuli ejus: & diceret eis, Transeamus in ulteriorem ripam lacus. Proverti sunt igitur.

23 Navigantibus autem eis sopitus est: & descendit turbo venti in lacum: & complebantur ac periclitabantur.

24 Accedentes autem expergefecerunt eum, dicentes, Præceptor, præceptor, perimus. Ipse vero experrectus objurgavit ventum ac fluctuationem aquæ: & cessaverunt, factaque est tranquillitas.

25 Dixit autem eis, Ubi est fides vestra? Metuentes autē mirati sunt, dicentes alii ad alios, Quisnam iste est, ut ventis quoq; & aquæ imperet, & auscultent ei?

26 Et navigarunt in regionē Gadarenorum, quæ est in opposita ripa Galilææ.

27 Ipsi autem egresso in terram occurrit ex urbe vir quidam qui habebat dæmonia à temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in *ulla* domo manebat, sed in monumentis.

28 *Is* ergo quum vidisset Jesum, & exclamasset, accidit ei *ad pedes*, & voce magna dixit, Quid mihi tecum, Jesu Fili Dei altissimi? rogo te ne me torqueas.

29 Mandavit enim illi spiritui impuro ut exiret ab eo homine; nam à multo tempore corripuerat eum: itaque vinctus *ille* catenis & pedicis, custodiebatur: sed diruptis vinculis agitabatur à dæmone in deserta.

30 Interrogavit autem eum Jesus, dicens, Quod tibi nomen est? Ipse vero dixit, Legio. Nam dæmonia multa ingressa erant in eum.

31 Et rogabant eum ne imperaret sibi ut abirent in abyssum.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: & rogabant eum *dæmonia* ut sibi permitteret in illos ingredi. Et permisit eis.

33 Egressa autem dæmonia ex eo homine, ingressa sunt in porcos: & grex ille ruit é præcipitio in lacum & suffocatus est.

34 Quum autē pastores vidissent quod factum fuerat, fugerunt: & profecti annunciarunt in urbem & in agros.

35 Exierunt igitur ut viderent quod factum erat: venerunt que ad Jesum, & invenerunt hominem illum à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sanæ mentis, ad pedes Jesu: & metuerunt.

36 Annunciaverunt autem ipsis etiam ii qui viderant, quomodo liberatus fuisset qui fuerat dæmoniacus.

37 Et rogavit eum tota multitudo circumjacentis regionis Gadarenorū ut discederet ab ipsis, quia magno metu tenebantur:

bantur: ipse autem ingressus navigium reversus est.

38 Deprecatus est autem eum vir ille à quo dæmonia exierant, ut esset cum eo: sed dimisit eum Jesus, dicens,

39 Revertere domum tuam, & narra quanta tibi præstiterit Deus. Abiit igitur prædicans per totam urbem quanta sibi præstitisset Jesus.

40 Factum est autem ut quum revertisset Jesus, exceperit eum turba: nam omnes exspectabant eum.

41 Et ecce, venit quidam cui nomen Jairus, qui erat præfectus synagogæ: & accidens ad pedes Jesu, rogabat eum ut ingrederetur domum suam,

42 Quoniam erat ei unigenita filia quasi annorum duodecim, eaque moriebatur. Inter eundum vero turba coarctabant eum.

43 Mulier autem quæ erat in fluxione sanguinis ab annis duodecim, & in medicos impenderat totum victum, nec ab ullo potuerat curari,

44 Quum accessisset à tergo, tetigit fimbriam pallii ipsius: & illico substitit fluxio sanguinis ejus.

45 Tunc ait Jesus, Quis *est* qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum eo erant, Magister, turba te constringit & opprimit, & dicis, Quis *est* qui me tetigit?

46 Jesus autem ait, Tetigit me aliquis, nam ego cognovi virtutem à me prodiisse.

47 Videns autem mulier illa se non latuisse, tremens venit, & accidens ei *ad pedes*, declaravit ei in conspectu totius populi, quam ob causam tetigisset eum, & quomodo sanata fuerat illico.

48 Ipse vero dixit ei, Confide filia, fides tua te servavit: vade cum pace.

49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto synagogæ, dicens ei, Mortua est filia tua, ne vexa magistrum.

50 Jesus autem *hoc* audito, respondit ei, Ne metue: crede solummodo, & servabitur.

51 Ingressus vero domum, non permisit ingredi quemquam, nisi Petrum, & Jacobum, & Johannem, & patrem ac matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes, & plangebant eam: ipse vero dixit, Ne flete: non est mortua, sed dormit.

53 Et deridebant eum, quod scirent esse mortuam.

54 Ipse vero ejectis foras omnibus, & prehensa manu ejus, clamavit, dicens, Puella, surge.

55 Et reversus est spiritus ejus, ac surrexit illico: & *ipse* imperavit ut ei daretur quod ederet.

56 Et perculsi fuerunt parentes ejus: ipse vero mandavit eis ut nulli dicerent quod factum fuerat.

CAPUT IX.

Commissio & missio 12 Apostolorum. Miraculum 5 panū, & 2 piscium. Quid vulgus, & quid Apostoli de Christo senserint. Præmonet Christus de morte & resurrectione sua. Transfiguratur. Dæmoniacū sanat. Contentionem de primatu reprimit. Zelū inconsideratā redarguit. Sequi se volentes instruit.

COnvocatis autem *Jesus* duodecim discipulis suis, dedit eis vim & potestatē in omnia dæmonia, & morbos sanandi.

2 Misitque eos ut prædicarent regnum Dei, & sanarent infirmos.

3 Et dixit eis, Nihil sumite ad iter, neque virgas, neq; peram, neq; panem, neque pecuniam, neque binas tunicas habere.

4 Et in quamcunque domum intraveritis, illic manete, & illinc exite.

5 Et quicunque non receperint vos, exeuntes ex urbe illa, etiam pulverem à pedibus vestris excutite, *ut hoc sit* testimonium adversus eos.

6 Exeuntes igitur obibant singulos vicos, evangelizantes, & sanantes *morbos* ubique.

7 Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: & hæsitabat, propterea quod dicebatur à quibusdam, Johannem suscitatum esse è mortuis:

8 A quibusdam vero, Eliam apparuisse: ab aliis autem, Prophetam quempiam ex antiquis surrexisse.

9 Tunc ait Herodes, Johannem ego decollavi: quis est autem iste de quo ego talia audio? Et studebat eum videre.

10 Reversi autem Apostoli narraverunt ei quæcunque fecerant. Et *ipse* assumptis illis, secessit privatim in locum desertum urbis quæ vocatur Bethsaida.

11 Quod cum cognovisset turba, sequuta est eum: *ipse* autem excepit eos, & loquebatur eis de regno Dei: & eos quibus sanatione opus erat, sanabat.

12 Dies autem cœperat inclinare: & accedentes duodecim illi dixerunt ei, Dimitte turbam, ut abeuntes in circumjacentes vicos & agros, *illuc* divertant & inveniant cibaria: nam hic in loco deserto sumus.

13 *Ipse* vero dixit eis, Date ipsis vos quod edant. Ipsi vero dixerunt, Non sunt nobis plus quam quinque panes & duo pisces, nisi nos profecti emamus toti huic populo escas.

14 Aderant enim quasi viri quinquies mille. Ait autem discipulis suis, Facite ut discumbant per singulos quosque discubitus quinquageni.

15 *Ipsi* igitur ita fecerunt, & discubuerunt omnes.

16 *Ipse* vero acceptis quinque illis panibus & duobus piscibus, suspiciens in cœlum, benedixit eis: & fregit, dedirque discipulis ut apponerent turbæ.

17 Ederunt igitur omnes illi, & saturati sunt:

sunt: & sublatum est quod superfuit ipsis fragmentorum, cophini duodecim.

18 Et factum est ut, quum ipse seorsim oraret, essent una cum eo discipuli: quos interrogavit, dicens, Quemnam esse me dicit turba?

19 Ipsi autem respondentes dixerunt, Johannem Baptistam: alii autem, Eliam: alii vero, Propheram quempiam ex antiquis resurrexisse.

20 Dixit autem eis, Vos vero quem me esse dicitis? Respondens autem Petrus dixit, Christum illum Dei.

21 Ipse vero interminatus eis, mandavit ut nulli hoc dicerent:

22 Dicens, Oportet Filiũ hominis multa pati, & reprobari à Senioribus, & principibus Sacerdotum, & Scribis, & interimi, & tertia die suscitari.

23 Dicebat autem omnibus, Si quis vult me sequi, abdicet seipsum, & attollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

24 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis vero perdiderit animam suam mea causa, is servabit eam.

25 Quid enim prodest cuipiam si lucretur universum mundum, seipsum autem perdat, sive suiipsius exitio multetur?

26 Quem enim puduerit mei ac meorum sermonum, ejus pudebit Filium hominis, quando venerit cum gloria sua & Patris, sanctorumque Angelorum.

27 Dico autem vobis vere, sunt quidam ex iis qui hic adstant qui nequaquam gustabunt mortem usquedum viderint regnum Dei.

28 Factum est autem, quum post hæc verba quasi dies octo *intercessissent*, ut assumptis Petro, & Johanne, & Jacobo, ascenderet in montem ad orandum.

29 Facta est autem inter orandum species faciei ipsius alia, & vestitus ejus albus ac refulgens.

30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo, qui erant Moses & Elias;

31 Qui visi cum gloria, dicebant ipsius exitum, quo futurum erat ut defungeretur in Hierusalem.

32 Petrus vero & qui cum ipso erant gravati erant somno: quum autem evigilassent, viderunt gloriam ejus, & duos illos viros stantes cum eo.

33 Et factũ est quũ illi discederent ab eo, ut diceret Petrus ad Jesum, Magister, bonum est nos hic esse. atq; *adeo* faciamus tria tabernacula, unum tibi, & unum Mosi, & unum Eliæ; nesciens quid diceret.

34 Hæc autem ipso dicente, exstitit nubes quæ inumbravit illos: metuerunt autem dum illi ingrederentur in nubem.

35 Et vox exstitit è nube dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille, ipsũ audite.

36 Et postquam vox illa exstitisset, inventus est Jesus solus: ipsi autem siluerunt, & nulli annunciarunt per id tempus quicquam eorum quæ viderant.

37 Factum est autem sequente die, ut quum ipsi descendissent è monte, occurreret ei turba multa.

38 Et ecce, quidam è turba vociferatus est, dicens, Magister, deprecor te, respice ad filium meum: nam unigenitus est mihi.

39 Et ecce, spiritus apprehendit eum, & *ipse* repente clamat, & *spiritus* discerpit eum spumantem, & vix abscedit ab eo, conterens eum.

40 Et deprecatus sum discipulos tuos ut ipsum ejicerent: sed non potuerunt.

41 Respondens autem Jesus ait, O gens incredula & perversa, quousque tandem ero apud vos, & sufferam vos? Adduc filium tuum huc.

42 Quum autem adhuc accederet, allisit eum dæmonium, & discerpsit: objurgavit autem Jesus spiritum impurum, & sanavit puerum, & reddidit eum patri suo.

43 Percellebantur igitur omnes super magnifica Dei virtute: omnibus vero miraculis super omnibus quæ faciebat, dixit discipulis suis,

44 Reponite vos in aures vestras sermones istos: futurum est enim ut Filius hominis tradatur in manus hominum.

45 Ipsi vero ignorabant dictum istud, eratque ipsis occultum, adeo ut illud non sentirent: & metuebant eum interrogare de hoc dicto.

46 Incidit autem cogitatio inter eos, quis esset eorum maximus.

47 Jesus vero visa cogitatione cordis ipsorũ, accepto puerulo statuit apud se:

48 Et dixit eis, Quicumque exceperit puerulum hunc nomine meo, me excipit: & quicumque me exceperit, excipit eum qui me misit: nam qui minimus est inter vos, is erit magnus.

49 Respondens autem Johannes, ait, Magister, vidimus quendam sub nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia *te* non sequitur nobiscum.

50 Et dixit ei Jesus, Ne prohibete *illum*: qui enim non est adversum nos, pro nobis est.

51 Factum est autẽ, interim dum compleretur tempus quo sursum reciperetur, tum ipse faciem suam direxit ad eundum Hierosolymam.

52 Misitque nuncios ante faciem suam: qui profecti ingressi sunt in vicum Samaritanorum, ut pararent ei *hospitium*.

53 Sed *illi* non receperunt eum, quod facies ejus esset proficiscentis Hierosolymam.

54 Quum autẽ hoc vidissent ejus discipuli Jacobus & Johannes, dixerunt, Domine, vis dicamus ut ignis descendat è cœlo, & consumat eos, ut etiam Elias fecit?

55 Sed conversus Jesus objurgavit eos, dicens, Nescitis qualis spiritus vos sitis.

56 Filius enim hominis non venit ut perderet animas hominũ, sed ut servaret.

Abierunt igitur in alium vicum.

57 Factum est autem ut proficiscentibus ipsis,quidam in via dixerit ei, Sequar te quocumque ieris, Domine.

58 Dixit autem ei Jesus, Vulpes habent foueas, & volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59 Dixit vero ad alium *quemdã*, Sequere me. At ille dixit, Domine, permitte mihi ut prius abeam, ac sepeliam patrẽ meum.

60 Dixit autem ei Jesus, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: Tu vero profectus annuncia regnum Dei.

61 Dixit autem etiam alius, Sequar te, Domine: sed permitte mihi prius ut valedicam iis qui sunt domi meæ.

62 Ait autem ei Jesus,Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit ad ea quæ retro *sunt*, appositus est ad regnum Dei.

CAPUT X.

70 Discipuli adjunguntur 12 Apostolis, & ve urbibus infidelibus denunciatur. Quis proximus, & quæ diversa studia Martha & Mariæ.

POst hæc autem designavit Dominus etiam alios *discipulos* septuaginta, misitque eos binos ante faciem suam in omnem urbem & locum quo futurum erat ut ipse veniret.

2 Dicebat igitur eis, Messis quidem multa, sed operarii pauci: deprecamini ergo dominum messis ut emittat operarios in messem suam.

3 Abite,ecce,ego mitto vos ut agnos in medium luporum.

4 Ne portate crumenam,neq; perã, neque soleas: & neminẽ in via salutaveritis.

5 In quamcumq;domum ingrediemini, primum dicite, Pax *esto* huic domui.

6 Quod si fuerit illic quispiam filius pacis, requiescet super eum pax vestra: sin minus, ad vos revertetur.

7 Manete autem in ea ipsa domo,edentes & bibentes quæ ab ipsis *apposita fuerint*: dignus enim est operarius mercede sua.Ne egredimini è domo in domum.

8 Sed & in quamcumque urbem ingressi fueritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur vobis.

9 Et sanate infirmos qui in ea fuerint, & dicite eis, Appropinquavit ad vos regnum Dei.

10 In quamcumq; autem urbem ingressi fueritis, & non exceperint vos, egressi in plateas ejus, dicite,

11 Etiam pulverẽ qui adhæsit nobis ex urbe vestra,vobis abstergimus: tamen hoc scitote,appropinquasse ad vos regnũ Dei.

12 Dico autem vobis,Sodomorum conditionem die illo tolerabiliorem fore quam urbis illius.

13 Væ tibi Chorazin,væ tibi Bethsaida: nam si in Tyro & Sidone editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos, olim cum sacco & cinere sedentes respuissent.

14 Ideo Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in judicio quam vestra.

15 Et tu Capernaum quæ usque ad cœlum elata es,usq; ad inferos deprimeris.

16 Qui vos audit,me audit;& qui vos aspernatur,me aspernatur: qui vero me aspernatur, aspernatur eum qui misit me.

17 Reversi sunt autem septuaginta cum gaudio,dicentes,Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis per nomen tuum.

18 *Ipse* autem dixit eis, Spectabam Satanam ut fulgur è cœlo cadentem.

19 Ecce, do vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & supra omnem vim inimici: & nihil vos lædet.

20 Sed de eo ne gaudete quod spiritus vobis subjiciantur: gaudete vero potius quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.

21 Eo ipso momento exsultavit Jesus in spiritu, & dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater, Domine cœli & terræ, quod hæc occultaveris sapientibus & intelligentibus, & detexeris ea infantibus: etiam, Pater, quia ita libuit tibi.

22 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo novit quis sit Filius, nisi Pater, & quis sit Pater, nisi Filius, & cuicumque voluerit Filius *eum* revelare.

23 Et conversus ad discipulos,privatim dixit *eis*, Beati oculi qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis,Multos prophetas & reges cupivisse videre quæ vos videtis,nec vidisse:& audire quæ auditis,nec audisse.

25 Tum ecce, quidam Legis interpres surrexit, tentans eum,& dicens, Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?

26 At ille dixit ei, In Lege quid scriptum est? quomodo legis?

27 Ille vero respondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua: & proximum tuum ut teipsum.

28 Tum *ipse* dixit ei, Recte respondisti: hoc fac, & vives.

29 Ille autẽ volens justificare seipsum, dixit Jesu, Et quis est meus proximus?

30 Excipiens autem *ejus sermonem* Jesus dixit, Quidam descendebat ab Hierusalem in Jericho, & incidit in latrones,qui expoliaro eo,& plagis impositis abierunt, *eo* seminece relicto.

31 Casu autem sacerdos quidam descendit per eandem viam: qui viso eo, ex adverso præteriit.

32 Similiter & Levita, quum venisset eo,& illum vidisset,præteriit ex adverso.

33 Samaritanus autem quidam iter faciens venit eo, & ipso conspecto, misericordia intima commotus est.

34 Et accedens obligavit ejus vulnera, infundens oleum ac vinum: & ipsum impositum suo jumento, duxit in diversorium, & ejus curam egit.

35 Postero autem die abiens, prolatos duos denarios dedit hospiti, & dixit ei, Cura

Curam ipsius age: & quodcumque præterea insumpseris, ego quum redibo, reddam tibi.

36 Quis igitur horum trium tibi videtur proximus fuisse illi qui incidit in latrones?

37 Ille autem dixit, Is qui usus est misericordia erga eum. Ait igitur ei Jesus, Abi, & tu fac similiter.

38 Factum est vero inter eundum, ut ipse ingrederetur in quemdam vicum: mulier autem quædam Martha nomine excepit eum domum suam.

39 Et huic erat soror quæ vocabatur Maria, quæ etiam assidens ad pedes Jesu, audiebat ipsius sermonem.

40 Martha vero distrahebatur circa frequens ministerium: superveniens igitur ait, Domine, non est tibi curæ quod soror mea dereliquit me ut sola ministrem? dic ergo ei ut me vicissim adjuvet.

41 Respondens autem dixit ei Jesus, Martha, Martha, solicita es, & satagis de multis:

42 Atqui uno opus est. Maria vero bonã partẽ elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAPUT XI.

Christus docet orare. Dæmonium mutum ejicit. Docet qui sint beati. Qua signa improbis data. Et quomodo lucida fiat corpus: à Pharisæo invitatus, externã sanctimonia larvam increpat.

ET factum est, ut quum ipse oraret quodam in loco, postquam cessasset, diceret ei qui dam ex ejus discipulis, Domine, doce nos orare, prout & Johannes docuit discipulos suos.

2 Dixit autem eis, Quum oratis, dicite, PATER noster qui es in cœlis, sanctificentur nomen tuum: veniat regnum tuum. fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita etiam in terra.

3 Panem nostrum quotidianum da nobis in diem.

4 Et remitte nobis peccata nostra: nam & ipsi remittimus cuivis nobis aliquid debenti. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos ab illo improbo.

5 Dixit etiam eis. Quis vestrum habebit amicum, & proficiscetur ad eum media nocte, & dicat ei, Amice, da mihi mutuo tres panes;

6 Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam ei:

7 Et ille intus respondens dicat, Ne mihi molestias præbe: jam ostium clausum est, & pueruli mei mecum sunt in cubili non possum surgere & dare tibi?

8 Dico vobis, Etiamsi non dederit ei exsurrectus eo quod amicus ejus sit: at certe propter importunitatẽ ejus exsurrectus dabit ei quotquot sunt ei opus.

9 Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

10 Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

11 Ecquis autem ex vobis pater, *si* filius *ab eo* petierit panem, lapidem ei dabit? aut si piscem, num pro pisce dabit ei serpentem?

12 Aut si petierit ovum, num dabit ei scorpium?

13 Si vos igitur qui mali estis, nostis bona dona dare liberis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus ab ipso?

14 Ejecit etiam dæmonium quod erat mutum: factum est autem, egresso dæmonio, loquutus est ille mutus, & mirata est turba.

15 Quidam vero ex eis dixerunt, Per Beelzebulem principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

16 Et alii *eum* tentantes, signum è cœlo petebant ab eo.

17 Ipse vero quum nosset cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum dissidens adversus sese vastatur: & domus adversus sese *dissidens* cadit.

18 Quod si etiam Satanas adversus seipsum dissidet, quomodo stabit regnum ejus? Nam dicitis, per Beelzebulem ejicere me dæmonia.

19 Quod si ego per Beelzebulem ejicio dæmonia, filii vestri per quem ejiciunt? propterea ipsi erunt vestri judices.

20 Sin autem digito Dei ejicio dæmonia, nempe, anteverterens pervenit ad vos regnum Dei.

21 Quum validus quispiam armatus custodit aulam suam, in pace sunt quæ ipsi supperunt:

22 Postquam vero quispiam eo validior superveniens vicerit eum, totam armaturam ejus tollit qua confidebat, & spolia ejus distribuit.

23 Qui non est mecũ, adversum me est: & qui non congregat mecum, spargit.

24 Quum impurus spiritus exierit à quopiam, transit per arida loca, quærens requiem: & non inveniens, dicit, Revertar domum meam unde exivi.

25 Veniens igitur invenit eam versam & ornatam.

26 Tunc proficiscitur & assumit septem alios spiritus improbiores quam sit ipse, & ingressi habitant illic: fitque ultima conditio hominis illius deterior priore.

27 Factum est autem quum hæc diceret, attollens vocem quædam mulier è turba, dixit ei, Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.

28 Ipse autem dixit, Imo vero beati qui audiunt sermonem Dei, & eum observant.

29 Quum autem turba aggregaretur apud eum, cœpit dicere, Gens ista improba est: signum sequitur: sed signum non dabitur ei, nisi signum illud Jonæ Propheræ.

30 Nam prout fuit Jonas signum Ninivitis, ita etiam erit Filius hominis isti generi.

31 Regina Austri surget in judicio cum viris gentis hujus, & condemnabit eos: quod venerit ab ultimis terris ut audiret sapientiam Solomonis: & ecce plus quam Solomon *est* hoc in loco.

32 Viri Ninivitæ exsurgent in judicio cum gente ista, & condemnabunt eam: quod ad prædicationem Jonæ respuerint: & ecce plus quam Jonas *est* hoc in loco.

33 Nullus vero si lucernam accenderit in occulto *loco* ponit *eam*, neque subter modium, sed in candelabrum, ut qui ingrediuntur, splendorem cernant.

34 Lucerna corporis est oculus: quum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum lucidum erit: quum vero malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

35 Considera ergo num lumen quod in te est, tenebræ sint.

36 Itaque si corpus tuum totum lucidum *fuerit*, non habens aliquam partem tenebrosam, erit lucidum totum, ut quum lucerna fulgore te illustrat.

37 Quum autem *hæc* loquutus esset, rogavit eum quidam Pharisæus ut prandere apud se. Ingressus igitur recubuit.

38 Pharisæus vero quum *hoc* vidisset, admiratus est eum non prius ablutum fuisse ante prandium.

39 Dixit autem ei Dominus, Vos quidem Pharisæi exteriorem poculi patinæque partem purificatis: sed quod intra vos est, plenum est rapina & improbitate.

40 Desipientes, nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit?

41 Immo ea quæ penes vos sunt date *in* eleemosynam: & ecce, omnia erunt vobis munda.

42 Sed væ vobis Pharisæis, qui decimatis mentham & rutam, & quodvis olus, sed præteritis judicium & charitatem Dei. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

43 Væ vobis Pharisæis, qui diligitis primum consessum in conventibus, & salutationes in foris.

44 Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia estis ut monumenta, quæ non apparent, & *quæ* nescient ii qui super *ea* ambulant.

45 Respondens autem quidam ex Legis interpretibus, ait ei, Magister, quum hæc dicis, etiam nos afficis injuria.

46 Ipse autem ait, Væ vobis quoque Legis interpretibus, quoniam oneratis homines oneribus difficilibus portatu, sed ipsi uno ex digitis vestris non attingitis onera.

47 Væ vobis, quoniam ædificatis monumenta Prophetarum, patres autem vestri interemerunt eos.

48 Nempe testimonio vestro ultro consentitis factis patrum vestrorum: quoniam illi quidem eos interemerunt, vos autem ædificatis eorum monumenta.

49 Proptrea etiam Sapientia Dei dixit, Mittam ad eos Prophetas & Apostolos, & ex ipsis *quosdam* interiment, & *quosdam* expellent:

50 Ut à gente ista requiratur sanguis omnium Prophetarum effusus à jacto mundi fundamento;

51 A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem: profecto, dico vobis, requiretur ab hac gente.

52 Væ vobis Legis interpretibus, quoniam sustulistis clavem cognitionis: ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.

53 Quum autem hæc eis diceret, cœperunt Scribæ & Pharisæi vehementer *ipsi* imminere, & eum allicere ad loquendum de multis,

54 Insidiantes ei, & cupide venantes aliquid ex ipsius ore, ut eum accusarent.

CAPUT XII.

Christus à fermento Pharisaorũ, à timore hominũ, ab avaritia, & solicitudine terrenorũ dehortatur, jubetque ad regni sui præcursoria attendere.

Interea quum aggregata esset permulta turba, adeo ut alii alios conculcarent, cœpit dicere discipulis suis, Imprimis cavete vobis à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.

2 Nihil enim opertum est, quod non detegatur: & *nihil* occultum, quod non innotescat.

3 Proptrea quæ in tenebris dixistis, in luce audientur: & quod in aurem loquuti estis in conclavibus, prædicabitur in solariis.

4 Dico autem vobis amicis meis, Ne metuite *vobis* ab iis qui interimunt corpus, & postea non habent quod amplius faciant.

5 Præmonstrabo autẽ vobis quem metuatis: metuite eũ qui postquã interemit, auctoritatem habet conjiciendi in gehennam: utique, dico vobis, hunc metuite.

6 Nonne quinque passerculi veneunt assariis duobus, & *tamen* unus ex iis non est in oblivione in conspectu Dei?

7 Quinetiam capilli capitis vestri omnes numerati sunt: ne igitur metuite: multis passerculis præstatis.

8 Dico autem vobis, Quisquis me agnoverit coram hominibus, Filius quoq; hominis agnoscet eum coram Angelis Dei:

9 Qui vero me abnegaverit in conspectu hominum, abnegabitur in conspectu Angelorum Dei.

10 Et quisquis loquutus fuerit adversus Filium hominis, ei remittetur; ei vero qui adversus Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur ei.

11 Quum autem adduxerint vos ad synagogas, & ad magistratus ac potestates, ne solliciti estote quomodo aut quid pro defensione allaturi, aut quid dicturi sitis:

12 Spiritu

12 Spiritus enim sanctus docebit vos eo ipso momento, quæ oporteat dicere.

13 Dixit autem ei quidam è turba, Magister, dic fratri meo ut partiatur mecum hæreditatem.

14 Ipse vero dixit ei, Heus tu, quis me vobis judicem aut partitorem præfecit?

15 Dixit igitur eis, Videte, & cavete ab avaritia: nec enim cujusquam vita ex iis quæ ipsi supperunt, in eo sita est ut redunder.

16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba, Hominis cujusdam divitis exuberarat regio:

17 Itaq; ratiocinabatur apud se, dicens, Quid faciam? nec enim habeo ubi congregem fructus meos.

18 Et dixit, Hoc faciam: destruã horrea mea, & majora ædificabo; & illic cogam omnes proventus meos, & bona mea:

19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, ede, bibe, oblectare.

20 Dixit autem ei Deus, Desipiens, hac nocte animam tuam repetunt abs te: quæ verò parasti cujus erunt?

21 Ita *est* qui thesaurum recondit sibi, nec est in Deo dives.

22 Dixit autem discipulis suis, Propterea dico vobis, ne soliciti estote de anima vestra, quid esuri sitis, neque de corpore, qua re sitis induendi.

23 Anima plus est quam alimentum, & corpus quam indumentum.

24 Considerate corvos neque serere neque metere, quibus non est cella neq; horreum, & *tamen* Deus alit eos: quanto vos præstatis volucribus?

25 Quis autem ex vobis solicite cogitando poteſt apponere ad staturam suam cubitum unum?

26 Itaque si ne rem quidem minimam *præstare* poteſtis, quid de reliquis illis estis soliciti?

27 Considerate lilia, quomodo crescant: non sarigantur, neq; nent: dico autem vobis, ne Solomonem quidem in omni gloria sua amictum fuisse ut unum illorum.

28 Quod si herbam quæ hodie est in agro, & cras in clibanum immittitur, Deus ita circumvestit, quanto magis vos, exigua fide præditi?

29 Vos igitur ne quærite quid esuri sitis, & quid bibituri: & ne suspenso animo estote.

30 Hæc enim omnia gentes mundi requirunt: Pater autem vester novit vos istis indigere.

31 Quin potius quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.

32 Ne metue, parve grex iste, nam libuit Patri vestro dare vobis regnum illud.

33 Vendite quæ habetis, & date eleemosynam, Parate vobis crumenas quæ non veterascunt, thesaurum in cœlis qui nunquam deficiat, quo fur non appropinquat *&* *ubi* tinea non corrumpit.

34 Ubi enim thesaurus vester est, illic & cor vestrum erit.

35 Sint lumbi vestri succincti, & *vestræ* lucernæ ardentes:

36 Et similes *estote* vos iis qui expectant quando dominus suus regressurus sit à nuptiis, ut quum venerit, ac pulsaverit, statim aperiant ei.

37 Beati servi illi quos, quum venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, præcinget se, & faciet ut discumbant, & accedens ministrabit eis.

38 Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, atque ita invenerit, beati sunt servi illi.

39 Hoc autem scitote si sciret paterfamilias qua hora fur venturus sit, vigilaret, nec sineret perfodi domum suam.

40 Et vos igitur estote parati, quia qua hora non putati, Filius hominis veniet.

41 Dixit autem ei Petrus, Domine, nobis dicis istam parabolam, an etiam omnibus?

42 Dixit autem Dominus, Quisnam est fidus dispensator ac prudens, quem dominus constituet supra familitium suum, ut tempore præstituto det demensum?

43 Beatus servus ille, quem, quũ venerit dominus, invenerit ita facientem.

44 Vere dico vobis, supra omnia quæ sibi supperunt præficiet eum.

45 Quod si dixerit servus ille in corde suo, Tardat dominus meus adventum; cœperitq; cædere servos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari:

46 Veniet dominus servi illius eo die quo *ipsum* non exspectat, & ea hora quam non novit; & separabit eum, partemque cum incredulis ei statuet.

47 Ille autem servus qui novit voluntatem domini sui, & neq; *se* comparavit, neq; fecit ex ejus voluntate, cædetur multis *plagis*.

48 Qui vero non novit, & fecit digna plagis, cædetur *plagis* paucis. Porro cuicumq; multum datum fuerit, multum repetetur ab eo: & apud quem depositũ fuerit multum, amplius reposcetur ab eo.

49 Ignem veni missurus in terram, & quid volo si jam accensus est?

50 Sed baptismo oportet me baptizari: & quomodo constringor usquequo *hoc* perficiatur?

51 Putatis me advenisse pacẽ daturum in terra? Non, dico vobis, immo dissidiũ.

52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinq; in una domo dissidentes, tres adversus duos, & duo adversus tres.

53 Dissidebit pater adversus filium: & filius adversus patrem: mater adversus filiam, & filia adversus matrem: socrus adversus nurum suam, & nurus adversus socrum suam.

54 Dicebat autem etiam turbæ, Quum videritis nubem exorientem ab Occasu, statim

statim dicitis, Imber venit : & ita fit.
55 Et quum Austrum flantem, dicitis, Æstus erit : & fit *æstus*.
56 Hypocritæ, faciem terræ & cœli nostis explorare : hoc autem *præstitutum* tempus qui fit ut non exploretis ?
57 Cur autem & per vos ipsos non discernitis quod justum est ?
58 Enimvero dum abis cum adversario tuo ad magistratum, da operam in via ut libereris ab eo : ne pertrahat te ad judicem, & judex tradet te exactori, & exactor conjiciat te in carcerem.
59 Dico tibi, Non exibis illinc usquequo ultimum etiam minutum reddideris.

CAPUT XIII.

Exemplis, & similitudine ad resipiscentiam exhortatio. Mulier Sabbatho sanatur. Parabola grani sinapis & fermenti. Salvandi difficultas, & luctus Christi super Hierusalem.

ADfuerunt autem eo ipso tempore quidam annunciantes ei de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum ipsorum sacrificiis.
2 Et respondens Jesus dixit eis, Putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis peccatores fuisse, quod talia passi sint ?
3 Nequaquam, dico vobis : imo nisi resipiscatis, omnes itidem peribitis.
4 Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloam, & quos interemit, putatis debitores fuisse præ omnibus hominibus qui habitant Hierosolymis ?
5 Nequaquam, dico vobis : imo nisi resipiscatis, omnes similiter peribitis.
6 Dixit autem hanc parabolam, Ficum habebat quidam plantatam in vinea sua : & venit quærens fructum in ea, neque invenit.
7 Dixit autem vinitori, Ecce, anni tres sunt *ex quo* venio quærens fructũ in ficu ista : & non invenio : exscinde eam; quorsum etiam terram inutilem reddit ?
8 Ille vero respondens dixit ei, Domine, sine eam etiam hoc anno, usquequo fodere circum eam, & misero stercos :
9 Et si quidem tulerit fructum, *sines* : sin minus, postea exscindes eam.
10 Docebat autem in quadam synagoga Sabbatho.
11 Et ecce, mulier adfuit habens spiritum infirmitatis *ab* annis decem & octo : eratque incurva, nec prorsus *sese* poterat surrigere.
12 Ipsam autem Jesus visam advocavit, & dixit ei, Mulier, soluta es ab infirmitate tua.
13 Et imposuit ei manus : & illico surrecta est, & glorificabat Deum.
14 Respondens autem præfectus synagogæ, indignans quod Sabbatho sanasset Jesus, dixit turbæ, Sex dies sunt quibus oportet operari : his ergo *diebus* venite & curamini, & non die Sabbathi,
15 Respondit ergo ei Dominus, & dixit, Hypocrita, unusquisque vestrum Sabbatho nonne solvit bovem suum aut asinum à præsepi, & abducit aquatum ?
16 Hanc autem filiam Abrahami, quam vinxerat Satanas, ecce decem & octo annos non oportuit à vinculo isto solvi die Sabbathi ?
17 Et quum hæc diceret, pudefiebant omnes qui se opponebant ei : tota vero turba gaudebat super omnibus illis præclaris quæ fiebant ab eo.
18 Dixit autem *Jesus*, Cui rei simile est regnum Dei, & cui illud assimilabo ?
19 Simile est grano sinapis, quod acceptum quispiam misit in hortum suum : & crevit & evasit in arborem magnam, & volucres cœli nidulatæ sunt in ejus ramis.
20 Et rursum dixit, Cui *rei* assimilabo regnum Dei ?
21 Simile est fermento quod acceptum mulier indidit in farinæ sata tria, usquequo fermentaretur tota.
22 Peragrabat igitur singulas urbes & vicos, docens, & iter faciens Hierosolymam.
23 Dixit autem ei quidam, Domine, num pauci sunt qui serventur ? Ipse vero dixit eis,
24 Contendite intrare per angustam portam : quia multi, dico vobis, studebunt intrare, & non poterint :
25 Ex quo *videlicet* surrexerit paterfamilias, & occluserit ostium, & cœperitis foris stare, & pulsare ostium, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis : qui respondens dicet vobis, Nescio vos unde scitis.
26 Tunc incipietis dicere, Edimus in tui conspectu & bibimus, & in plateis nostris docuisti.
27 Et dicet, Dico vobis, nescio unde vos sitis : abscedite à me omnes qui datis operam injustitiæ.
28 Illic erit fletus & stridor dentium, quum videritis Abrahamum & Isaacum & Jacobum & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem ejici foras.
29 Tunc venient *homines* ab Oriente, & Occidente, & Borea, & Austro : & discumbent in regno Dei.
30 Et ecce, sunt ultimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt ultimi.
31 Eo ipso die accesserunt quidam Pharisæi, dicentes, Exi & abi hinc : nam Herodes vult te interimere.
32 Tunc ait eis, Profecti dicite vulpi isti, Ecce, ejiciam dæmonia, & sanationes peragam hodie & cras : tertia autem die consummabor.
33 Verumtamen oportet me hodie & cras & perendie iter facere : quia non contingit ut Propheta pereat extra Hierusalẽ.
34 Hierusalem, Hierusalem, quæ interimis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina pulliciem suam sub alas, & noluistis ?

33 Ecce, relinquitur vobis domus veſtra deſerta. Amen autem dico vobis, non videbitis me, uſquedum venerit *tempus* quum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPUT XIV.

Sanatio Hydropici Sabbatho. Sermones convivales Chriſti, ejuſque præmonitio ad ſui imitatores.

ET factum eſt, ut quum veniſſet domum cujuſdam ex primoribus Phariſæis Sabbatho ad edendum panem, ipſi obſervarent eum.

2 Et ecce, quidam hydropicus aderat coram eo.

3 Tum reſpondens Jeſus dixit Legis interpretibus & Phariſæis in hæc verba, Licetne curare Sabbatho?

4 Ipſi vero tacuerunt. Tum ipſe prehenſum eum ſanavit, & dimiſit.

5 Reſpondens eis, dixit, Quis veſtrum, *ſi ipſius* aſinus aut bos in puteum incidat, non ſtatim extrahet eum die Sabbathi?

6 Et non poterant ei ex adverſo ad iſta reſpondere.

7 Dixit autem parabolam iis qui vocati fuerant, attendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens eis,

8 Quum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne diſcumbito primo loco; ne forte honoratior te ſit vocatus ab eo:

9 Et is qui te & illum vocavit veniens, dicat tibi, Da huic locum: & tunc incipias cum ignominia ultimum locum tenere.

10 Sed quum vocatus fueris, vade diſcubitum in ultimum locum; ut quum venerit qui te vocavit, dicat tibi, Amice, aſcende altius: tunc erit tibi gloria in conſpectu eorum qui tecum diſcumbunt.

11 Nam quiſquis ſe extollit, deprimetur: & qui ſe deprimit, extolletur.

12 Dicebat autem etiam ei à quo fuerat ipſe vocatus, Quum feceris prandium aut cœnam, ne vocato amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos divites: nequando & ipſi te viciſſim vocent, ac retribuatur tibi gratia.

13 Sed quum facis epulum, voca mendicos, mancos, claudos, cæcos:

14 Et beatus eris, quia non poſſunt *gratiam* retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione juſtorum.

15 Hæc autem quum audiſſet quidam ex iis qui ſimul diſcumbebant, dixit ei, Beatus qui edit panem in regno Dei.

16 Ipſe autem dixit ei, Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos:

17 Miſitque ſervum ſuum horâ cœnæ, ut diceret vocatis, Venite, quia jam parata ſunt omnia.

18 Et omnes cœperunt uno *ſe ore* excuſare. Primus dixit ei, Agrum emi, & neceſſe habeo exire, & eum inſpicere: rogo te, habe me excuſatum.

19 Et alter dixit, Juga boum emi quinque, & proficiſcor ad probandum ea: rogo te, habe me excuſatum.

20 Et alius dixit, Uxorem duxi, & propterea non poſſum venire.

21 Quum igitur ſervus ille adveniſſet, annunciavit iſta Domino ſuo. Tunc iratus paterfamilias dixit ſervo ſuo, Exi cito in plateas & vicos urbis, & mendicos ac mancos, claudeſque & cæcos huc introducito.

22 Et ait ſervus, Domine, factum eſt ut imperaſti, & adhuc locus eſt.

23 Tunc ait Dominus ſervo, Abi ad vias & ſepes, & coge ingredi, ut impleatur domus mea.

24 Dico enim vobis, neminem virorum illorum qui vocati fuerant, guſaturum cœnam meam.

25 Ibat autem turba multa cum eo: & converſus dixit eis,

26 Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum & matrem, & uxorem & liberos, & fratres & ſorores, atque adeo etiam animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

27 Et quiſquis non portat crucem ſuam, & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

28 Quis enim ex vobis, ſi velit turrim ædificare, non prius conſidens computat ſumptum, an habeat quæ ad *ejus* perfectionem *requiruntur*?

29 Ut ne poſtquam ſtatuerit fundamentum, & nequiverit eam perficere, omnes qui ſpectarint, incipiant illi illudere,

30 Dicentes, Homo iſte cœpit ædificare, & nequivit *ædificium* perficere.

31 Aut quis rex proficiſcens ut committat prælium adverſus alterum regem, non prius conſultat conſidens, an poſſit cum decem millibus occurrere illi qui cum viginti millibus venit adverſus ipſum?

32 Alioquin, quum adhuc ille procul eſt, legatione miſſa rogat ea quæ ad pacem ſpectant.

33 Sic ergo quiſquis veſtrum non valedicit omnibus bonis ſuis, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

34 Bonus eſt ſal: ſi vero ſal inſatuatus fuerit, quo condietur?

35 Neque ad terram neque ad ſterquilinium appoſitus eſt: foras eum abjiciunt. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAPUT XV.

Tres parabolæ, de ove & drachma perditis, filioque prodigo.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores ut eum audirent:

2 Et murmurabant Phariſæi & Scribæ, dicentes, Iſte peccatores recipit, & edit cum eis.

3 Ipſe vero loquutus eſt ad eos hanc parabolam, dicens,

4 Quis ex vobis, ſi habeat centum oves & perdiderit unam ex illis, non derelinquit illas nonaginta novem in deſerto, & abit ad eam quæ perit, uſquedum eam inveniat?

5 Et

5 Et *eam* nactus imponit in humeros suos gaudens:

6 Veniensque domum convocat amicos & vicinos, dicens eis, Gratulamini mihi: nam inveni ovem meam quæ perierat.

7 Dico vobis, ita fore gaudium in cœlo super uno peccatore resipiscente, *magis* quam super nonaginta novem justis, quibus non opus est resipiscentia.

8 Aut quæ mulier, si habeat drachmas decem, & perdiderit drachmam unam, non accendit lucernam, & verrit domum, quærit que accurate, usquequo *eam* invenerit?

9 Et *eam* nacta, convocat amicas ac vicinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inveni drachmam quam perdideram.

10 Ita, dico vobis, gaudium est in conspectu Angelorum Dei super uno peccatore resipiscente.

11 Ait autem, Quidam habebat duos filios:

12 Quorum junior dixit patri, Pater, da mihi partem substantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur divisit eis facultates.

13 Post autem dies non multos, congregatis omnibus, junior ille filius peregre profectus est in regionem longinquã, & illic dissipavit substantiam suam, profuse vivendo.

14 Quum autem omnia ipse consumpsisset, orta est fames valida in regione illa: & ipse cœpit *victu* defici.

15 Abiit igitur & adhæsit uni ex civibus regionis illius: qui misit eum in agros suos ut pasceret porcos.

16 Et desiderabat implere ventrem suum filiquis quas edebant porci: & nemo ei dabat.

17 Quum autem ad se rediisset, dixit, Quot mercenarii patris mei redundant panibus, ego vero fame pereo!

18 Surgens proficiscar ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccavi in cœlum & in tuo conspectu:

19 Neque amplius sum dignus vocari filius tuus: fac me ut unum ex mercenariis tuis.

20 Surgens igitur contendit ad patrem suum. Quum autem adhuc longe abesset, vidit eum pater ipsius, & intima misericordia motus est: & accurrens incidit in collum ejus, & deosculatus est eum.

21 Dixit autem ei filius, Pater, peccavi in cœlum & in tuo conspectu, neq; dignus sum amplius vocari filius tuus.

22 Dixit vero pater ad servos suos, Proferte stolam illam præcipuam, & induite eum, & indite annulum in manum ejus, & soleas in pedes:

23 Et adducitum vitulum illum saginatum mactate, & edentes oblectemur.

24 Quia filius iste meus mortuus erat, & revixit: perierat que, & inventus est. Cœperunt igitur sese oblectare.

25 Erat autem filius ille ipsius senior uxori: qui ut veniens appropinquavit domui, audivit concentum & choros.

26 Et vocatum unum ex pueris, percontratus est quid istud esset.

27 Is vero dixit ei, Frater tuus venit: & mactavit pater tuus vitulum illum saginatum, quod valentem illum receperit.

28 Indignatus est autem *ille*, nec voluit introire. Pater ergo ipsius egressus, advocabat eum.

29 Ipse vero respondens dixit patri, Ecce, tot annos servio tibi, nec unquam præceptum tuum fum transgressus, nec unquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis oblectarer:

30 Sed quum filius iste tuus, qui abligurivit victũ tuum cum meretricibus, venit, mactasti ei vitulum illum saginatum.

31 Ipse vero dixit ei, Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt.

32 Exhilarari vero & gaudere oportebat, quod frater tuus hic mortuus erat & revixit: perierat que, & inventus est.

CAPUT XVI.

Parabola dispensatoris iniqui. Divortium. Dives epulo & Lazarus.

DIxit autem etiam discipulis suis, Fuit homo quidam dives, qui habebat dispensatorem: & is delatus est apud eum, ut qui dissiparet quæ ipsi supperebant.

2 Vocavit eum igitur, & dixit ei, Quid istud audio de te? redde rationem dispensationis tuæ: non enim poteris amplius esse dispensator.

3 Dixit autem apud se dispensator, Quid faciam, quum Dominus meus auferat à me dispensationem? fodere nequeo, mendicare puder.

4 Novi quid fim facturus, ut quum amotus fuero à dispensatione, recipiant me *aliqui* domum suam.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dixit primo, Quantum debes domino meo?

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & sedens cito, & scribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu vero quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipse dixit ei, Accipe tabulas tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit dominus ille dispensatorem injustum, quod prudenter fecisset. Certe filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in suo genere.

9 *Sic* etiam ego vobis dico, Facite vobis amicos ex mamona injusto: ut quum defeceritis, recipiant vos in æterna illa tabernacula.

10 Qui fidelis est in pauco, etiam in multo fidelis est: & qui in pauco injustus est, etiam in multo injustus est.

11 Itaque si in fallaci mamona fideles non fuistis, verum *mamonam* quis credet vobis?

12 Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?

13 Nullus.

13 Nullus ſervus poteſt duobus dominis ſervire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non poteſtis Deo ſervire & mammonæ.

14 Audiebant autem hæc omnia etiam Phariſæi, qui erant avari: & ſannis eum excipiebant.

15 Tunc dixit eis, Vos ii eſtis qui juſtificatis voſipſos in hominum conſpectu: Deus autem novit corda veſtra: quia quod apud homines ſublime eſt, abominatio eſt in conſpectu Dei.

16 Lex & Prophetæ uſque ad Johannem: ab eo tempore regnum Dei evangelizatur, & quivis in illud vi perrumpit.

17 Facilius eſt autem cœlum & terram præterire, quam Legis unum apicem excidere.

18 Quiſquis dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & quiſquis à viro dimiſſam ducit, mœchatur.

19 Canterum quidam erat dives, qui induebatur purpura & byſſo, & ſeſe oblectabat quotidie ſplendide.

20 Erat vero quidam mendicus nomine Lazarus, qui projectus erat ad veſtibulum ejus, ulceroſus,

21 Et deſiderans ſaturari micis quæ cadebant è menſa divitis: ſed & canes veniebant ac lingebant ejus ulcera.

22 Factum eſt autem ut moreretur mendicus, & aſportaretur ab Angelis in ſinum Abrahami: mortuus eſt vero etiam dives, ac ſepultus eſt:

23 Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, quum eſſet in tormentis, vidit Abrahamum è longinquo, & Lazarum in ſinu ejus.

24 Tum ipſe clamans dixit, Pater Abrahame, miſerere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digitum ſuum in aquam, & refrigeret linguam meam: quoniam crucior iſta flamma.

25 Dixit autem Abrahamus, Fili, memento te bona tua recepiſſe in vita tua, & Lazarum ſimiliter mala: nunc autem hic ſolamen recipit, tu vero cruciaris.

26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens conſtitutus eſt, ut ii qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque iſtinc huc tranſire.

27 Dixit autem *ille*, Rogo te igitur, pater, ut eum mittas domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres, ut *hæc* atteſtetur eis, ne & ipſi veniant in hunc locum tormenti.

29 Dicit ei Abrahamus, Habent Moſen & Prophetas: audiant eos.

30 Ille vero dixit, Non, pater Abrahame: ſed ſi quis è mortuis abierit ad eos, reſipiſcent.

31 Abrahamus autem dixit ei, Si Moſen & Prophetas non audiunt, ne ſi quidem quiſpiam ex mortuis reſurgat, perſuadebunt ei.

CAPUT XVII.

Scandalū vitandū. Ignoſcentia commendata. Decem leproſi ſanati. Regnum Dei quomodo veniet: Et quo mundi ſtatu apparebit Filius hominis.

1 Ait autem diſcipulis, Contingere non poteſt ut non eveniant offendicula: ſed væ illi per quem eveniunt.

2 Expedit ei ſi mola aſinaria circumponatur collo ejus, & abjectus fuerit in mare, *potius* quam ut ſit offendiculo uni ex parvis iſtis.

3 Cavete vobis. Si peccaverit in te frater tuus, objurga eum: & ſi reſipuerit, remitte ei.

4 Et ſi ſepties in die peccaverit in te, & ſepties *in* die revertatur ad te, dicens, Reſipui: remittes ei.

5 Tunc dixerunt Apoſtoli Domino, Adde nobis fidem.

6 Dixit autem Dominus, Si habueritis fidem quantulum *eſt* granum ſinapis, diceretis huic ſycamino, Eradicator, & plantator in mari: & obediret vobis.

7 Quis autem veſtrum habet ſervum arantem, aut paſcentem, qui regreſſo ab agro dicat ſtatim, Accede, & recumbe?

8 Immo nonne dicit ei, Para quod cœnem, & præcinctus miniſtra mihi uſquedum edero ac bibero, & poſtea edito tu & bibito?

9 Num gratiam habet ſervo illi quia fecit quæ ipſi edicta fuerant? non puto.

10 Ita & vos quum feceritis omnia quæ edicta ſunt vobis, dicite, Servi inutiles ſumus: nam quod debuimus facere, fecimus.

11 Et factum eſt, inter eundum Hieroſolymam, ut ipſe tranſiret per mediam Samariam & Galilæam.

12 Quum autem ingrederetur in quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leproſi, qui ſteterunt procul:

13 Et ſuſtulerunt vocem, dicentes, Jeſu magiſter, miſerere noſtri.

14 Qui quum *eos* vidiſſet, dixit eis, Profecti oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt ut inter eundum purificati ſint.

15 Unus autem ex ipſis ut vidit ſe ſanatum eſſe, revertit, glorificans Deum voce magna.

16 Et procidit in faciem ad pedes ejus, gratias ei agens: eratq; iſte Samaritanus.

17 Reſpondens autem Jeſus dixit, Nonne decem illi purificati ſunt? novem autem illi ubi *ſunt*?

18 Non ſunt reperti qui redierint ut retribuerēt gloriā Deo niſi alienigena iſte.

19 Et dixit ei, Surge, & abi: fides tua te ſervavit.

20 Interrogatus autem à Phariſæis quando venturum eſſet regnum Dei, reſpondit eis, & dixit, Non venient regnum Dei ita ut obſervari poſſit:

21 Neq; dicent, Ecce hic, aut ecce illic; ecce enim, regnum Dei intus habetis.

22 Dixit autem diſcipulis, Venient tempus

pus quum desiderabitis videre unum ex diebus Filii hominis: nec videbitis.

23 Et dicent vobis, Ecce hic, aut ecce illic: *sed* ne abite, neque prosequimini.

24 Nam sicut fulgur coruscans ex *una* regione quæ sub cœlo est, in *alteram* quæ sub cœlo est splendet: ita erit & Filius hominis die suo.

25 Sed prius oportet eum multa pati, & reprobari à gente ista.

26 Et prout factum est in diebus Noe, ita erit etiam diebus Filii hominis.

27 Edebant, bibebant, uxores ducebant, & dabantur nuptum, ad eum usque diem quo introiit Noë in arcam: venitq; diluvium, & perdidit omnes.

28 Similiter etiam ut accidit in diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, ædificabant:

29 Quo autem die Lot exiit Sodomis, pluit igni & sulphure è cœlo, & omnes perdidit.

30 Secundum hæc erit dies quo Filius hominis detegetur.

31 In illo die qui fuerit in solario, & vasa eius in ipsa domo, ne descendat ad ea tollenda: & qui in agro, similiter non revertatur retrorsum.

32 Memineritis uxoris Lot.

33 Quicumque studuerit animam suam servare, perdet eam: & quicumque eam perdiderit, vivificabit eam.

34 Dico vobis, Illa nocte erunt duo in lecto uno: unus accipietur, & alter relinquetur.

35 Duæ erunt molentes simul: una accipietur, & altera relinquetur.

36 Duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinquetur.

37 Tunc respondentes dicunt ei, Ubi, Domine? Ipse vero dixit eis, Ubi corpus, illuc congregabuntur aquilæ.

CAPUT XVIII.

Exemplo viduæ & publicani commendantur assiduitas & humilitas orationis. Pueruli à Christo amplectuntur. Terrentur qui pecunias possident, & consolantur qui omnia reliquerunt.

Dixit autem eis etiam parabolam *hue* spectantem, quod oportet ipsos semper orare, nec segnes esse,

2 Dicens, Judex quidam erat in quadam urbe qui Deum non timebat, nec quemquam reverebatur.

3 Erat autem in illa urbe quædam vidua, quæ venit ad eum, dicens, Vindica me ab adversario meo.

4 Ille autem noluit per *multum* tempus. Postea vero dixit apud se, Etsi Deum non timeo, nec quemquam revereor:

5 Tamen quia molestiam mihi præbet vidua ista, vindicabo eam, ne tandem veniens obtundat me.

6 Ait autem Dominus, Audite quid judex ille injustus dicat:

7 Deus autem non vindicabit electos suos, vociferantes ad ipsum die ac nocte, etiamsi iram cohibeat super ipsis?

8 Dico vobis, vindicabit eos cito. Verumtamen Filius hominis quum venerit, num reperturus est fidem in terra?

9 Dixit autem etiam quibusdam qui sibi persuaserant se justos esse, & pro nihilo habebant reliquos, parabolam istam:

10 Homines duo ascenderunt in templum ad orandum: unus Pharisæus, & alter Publicanus.

11 Pharisæus consistens seorsim hæc oravit; Deus gratias ago tibi quod non sim ut reliqui homines, rapaces, injusti, mœchi: vel etiam ut iste Publicanus.

12 Jejuno bis hebdomade, decimo quæcumque possideo.

13 Publicanus autem procul stans nolebat vel oculos in cœlum attollere: sed cædebat pectus suum, dicens, Deus, placator mihi peccatori.

14 Dico vobis, Descendit iste justificatus domum suam *potius* quam ille: quia quicumque se extollit, deprimetur, & qui sese deprimit, extolletur.

15 Adferebant autem ad eum etiam infantes, ut eos tangeret: quum autem hoc vidissent discipuli, objurgarunt eos.

16 Jesus vero quum pueruios advocasset, dixit, Sinite pueruios venire ad me, & eos non prohibete: talium est enim regnum Dei.

17 Amen dico vobis, Quicumque non exceperit regnum Dei tanquam puerulus, nequaquam introibit in illud.

18 Tunc interrogavit eum quidam ex primoribus, dicens, Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?

19 Dixit autē ei Jesus, Cur me dicis bonum? nemo bonus nisi unus, *nempe* Deus.

20 Præcepta noiti, Ne mœchare, Ne occidito, Ne furare, Ne falsum testimonium dicito, Honora patrem tuum & matrem tuam.

21 Ille autem dixit, Hæc omnia observavi à juventute mea.

22 Jesus vero his auditis, dixit ei, Adhuc unum tibi deest: omnia quæ habes vende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & adesdum sequere me.

23 At ille his auditis, valde tristis factus est: nam dives erat valde.

24 Quum autem vidisset Jesus eum valde tristem factum, dixit, Quam difficile qui pecunias habent introibunt in regnum Dei!

25 Facilius est enim camelum per foramen acus intrare, quam divitem in regnum Dei intrare.

26 Qui vero *istud* audierant, dixerunt, Et quis potest servari?

27 Ipse autem dixit, Quæ fieri non possunt apud homines, fieri possunt apud Deum.

28 Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.

29 Ipse

29 Ipse vero dixit eis, Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos regni Dei causa,

30 Qui non receperurus sit multiplicia in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

31 Jesus autem assumptis illis duodecim, dixit eis, Ecce, ascendimus Hierosolymam, & perficientur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis.

32 Traderur enim Gentibus, & illudetur, & contumeliis afficietur, & cõspuetur.

33 Et postquam eum flagellaverint, interiment: sed die tertia resurget.

34 Ipsi vero nihil horum intellexerunt: erantque ista verba ipsis occulta, nec cognoverunt quæ dicebantur.

35 Factum est autem ut dum ipse appropinquaret Jericho, cæcus quidam sederet apud viam mendicans.

36 Quum igitur *is* audisset turbam prætereuntem, percontabatur quid hoc esset.

37 Annunciaverunt autem ei Jesum Nazarænum transire.

38 Tunc vociferatus est, dicens, Jesu fili Davidis, miserere mei.

39 Et qui præibant, objurgabant eum ut sileret: ipse vero multo magis clamabat, Fili Davidis, miserere mei.

40 Jesus autem quum substitisset, jussit eum adduci ad se: & quum is appropinquasset, interrogavit eum,

41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille vero dixit, Domine, ut visum recipiam.

42 Et Jesus dixit ei, Recipito visum: fides tua te servavit.

43 Illico igitur visum recepit, ac sequebatur eum glorificans Deum: & totus populus, quum *hoc* vidisset, tribuit laudem Deo.

CAPUT XIX.

Zacchæus vocatur. Parabola de 10. minis. Christi ingressus in urbem, ejusque lacryma, & zelus erga domum Dei.

JEsus autem ingressus Jericho, transibat.

2 Et ecce quidam nomine vocatus Zacchæus, & qui magister erat publicanorum, & is dives erat:

3 Studebatque videre quis esset Jesus: nec poterat præ turba, quod statura parvus esset.

4 Præcurrens igitur ascendit in sycomorum, ut eum videret: quoniam futurum erat ut illac transiret.

5 Ut autem venit ad eum locum, suspiciens Jesus vidit eum, & dixit ei, Zacchæe, festinans descende, hodie enim domi tuæ oportet me manere.

6 Tum is festinans descendit, & excepit eum gaudens.

7 Et omnes quum hoc vidissent murmurabant, dicentes eum ingressum esse ad hominem peccatorem ut *ibi* diverteret.

8 Adstans autem Zacchæus, dixit Domino, Ecce, dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplo.

9 Dixit autem ei Jesus, Hodie salus huic domui contigit, eo quod ipse quoq; est filius Abrahami.

10 Venit enim Filius hominis ut quæreret & servet quod perierat.

11 Hæc autem ipsis audientibus, pergens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierosolymam, & quod putarent fore ut illico regnum Dei appareret.

12 Dixit ergo, Homo quidam nobilis profectus est in regionem longinquam, ut acciperet sibi regnum ac reverteretur.

13 Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini donec veniam.

14 Cives autem ejus oderant eum, miseruntque legationem post eum, dicentes, Nolumus hunc regnare super nos.

15 Et factum est quum is rediisset, accepto regno, jussit vocari servos illos ad se, quibus dederat pecuniam; ut cognosceret quis quid negotiando confecisset.

16 Adfuit autem primus, dicens, Domine, mina tua decem lucrifecit.

17 *Ille* autem ait ei, Bene *est*, serve bone: quia in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem in decem urbes.

18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua confecit quinque minas.

19 *Ille* vero & isti dixit, Tu quoque præsto quinque urtibus.

20 Et alius venit, dicens, Domine, ecce mina tua quã habui sepositam in sudario.

21 Metui enim te, quod homo sis austerus: & auferis quod non deposuisti, & tollis quod non seminasti.

22 Tum *ille* dixit ei, Ex ore tuo te judicabo, serve male: scielas me hominem austerum esse, qui tollam quod non deposui, & meram quod non seminavi:

23 Quare igitur non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens, cum fœnore ipsam exegissem?

24 Et adstantibus dixit, Tollite ab eo minam, & date ei qui decem minas habet.

25 *Illi* vero dixerunt ei, Domine, habet decem minas.

26 *At ille*, Nam, *inquit*, dico vobis, Omni habenti dabitur: ei vero qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

27 Quin etiam meos illos inimicos, qui noluerunt me regnare supra se, adducite huc, & jugulate coram me.

28 Et his dictis, antegrediebatur ascendens Hierosolymam.

29 Et factum est quum appropinquasset Bethphagæ & Bethaniæ, ad montem qui vocatur Olearum, misit duos è discipulis suis,

30 Dicens, Abite in vicum qui est ex adverso: in quo introeuntes invenietis pullum alligatum, cui nullus unquam hominum insedit: solutum eum adducite.

31 Et si quis vos interrogaverit, Quare sol-

solvitis? sic dicetis ei, Quoniam eo opus est Domino.

32 Profecti autem qui missi erant, invenerunt prout eis dixerat.

33 Solventibus autem ipsis pullum, dixerunt eis domini ejus, Quare solvitis pullum?

34 Ipsi vero dixerunt, Quoniam eo opus est Domino.

35 Duxerunt igitur eum ad Jesum: & pallis suis pullo injectis, imposuerunt Jesum.

36 Eunte autem ipso, substernebant pallia sua in via.

37 Et quum jam appropinquaret ad descensum montis Olearum, cœpit omnis multitudo discipulorum gaudentium laudare Deum voce magna de omnibus quas viderant virtutibus,

38 Dicentes, Benedictus rex ille qui venit in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in *locis* altissimis.

39 Et aliqui Pharisæorum è turba dixerunt ei, Magister, objurga discipulos tuos.

40 Ipse vero respondens dixit eis, Dico vobis, si tacuerint isti, mox lapides clamaturos.

41 Et ut appropinquavit, visa urbe, flevit super eam,

42 Dicens, Si vel tu nosses hoc saltem tuo die quæ ad pacem tuam *pertinent*. Sed *ea* nunc occulta sunt oculis tuis.

43 Nam venient tempus adversum te, quo circumjicient tibi inimici tui vallum, & circumcingent te, & contringent undique:

44 Teque solo æquabunt, & filios tuos intus, neq; relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non noveris prætiturum hoc tempus visitationis tuæ.

45 Et ingressus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant in eo & emebant.

46 Dicens eis, Scriptum est, Domus mea, domus precationis est: vos autem fecistis eam speluncam latronum.

47 Et docebat quotidie in templo. Primarii vero sacerdotes & Scribæ, & primores plebis studebant eum perdere:

48 Nec inveniebant quid facerent: totus enim populus pendebat ab ipso, quum eum audiebat.

CAPUT XX.

De baptismo Johannis. De operariis in vineam missis. De tributo. De resurrectione, & filio Davidis.

ET factum est quodam dierum illorum, ut quum ipse doceret populum in templo, & evangelizaret, supervenerint primarii sacerdotes & Scribæ cum senioribus,

2 Et alloquuti sint eum dicentes, Dic nobis qua auctoritate ista facias, aut quis ille sit qui dedit tibi istam auctoritatem.

3 Respondens autem dixit eis, Interrogabo vos & ego quiddam: Dicite igitur mihi,

4 Baptismus Johannis è cœlo erat, an ex hominibus?

5 At illi ratiocinati sunt apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis ei?

6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus, tota plebs lapidabit nos: persuasa enim est, Johannem Propheram fuisse.

7 Responderunt igitur se nescire unde *esset*.

8 Tunc Jesus dixit *eis*, Nec ego dicam vobis qua auctoritate hæc faciam.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc, Quidam plantavit vineam, & elocavit eam agricolis: & peregre abiit multum temporis.

10 Sed prætituto tempore misit servum ad agricolas illos, ut sibi darent ex fructu vineæ. Agricolæ autem illi cæsum illum ablegaverunt inanem.

11 *Ille* vero perrexit, & alterum servum misit: at ipsi hunc quoque cæsum & contumeliis affectum ablegaverunt inanem.

12 Et perrexit mittere tertium: at illi & iltum vulneratum ejecerunt.

13 Dixit igitur dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium illum meum dilectum: utique quum hunc viderint, revebuntur.

14 Viso autem eo agricolæ ratiocinabantur inter se, dicentes, Iste est hæres: venite, interimamus eum, ut nostra fiat hæreditas.

15 Et ejectum eum extra vineam, interemerunt. Quid ergo faciet eis dominus vineæ?

16 Venier & perdet agricolas istos: & dabit vineam aliis. *Hoc* autem quum audissent, dixerunt, Absit.

17 Ille vero intuitus eos ait, Quid illud est ergo quod scriptum est, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus est caput anguli?

18 Quisquis ceciderit super illum lapidem, confringetur: super quem autem ceciderit, dissipabit eum.

19 Et studuerunt primarii sacerdotes & Scribæ injicere in eum manus ea ipsa hora; sed metuerunt plebem: cognoverunt enim *eum* adversos ipsos dixisse similitudinem istam.

20 Itaque observantes *eum*, miserunt insidiatores, qui se justos esse simularent: ut carperent ejus sermonem, tradituri eum imperio & potestati Præsidis.

21 Qui interrogaverunt eum, dicentes, Præceptor, scimus te recte dicere & docere, nec accipere personam, sed viam Dei in veritate docere:

22 Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23 Animadversa autem eorum calliditate, dixit eis, Quid me tentatis?

24 Ostendite mihi denarium: Cujus habet imaginem & inscriptionem? Respondentes autem dixerunt, Cæsaris.

25 Tum dixit eis, Reddite igitur quæ *sunt* Cæsaris, Cæsari; & quæ *sunt* Dei, Deo.

26 Itaque

26 Itaque nequiverunt ejus verba carpere coram plebe: & mirati super ejus responso, siluerunt.

27 Accedentes autem quidam Sadducæorum, (qui contendunt non esse resurrectionem) interrogarunt eum,

28 Dicentes, Magister, Moses scripsit nobis, Si cujus frater mortuus fuerit habens uxorem, & sine liberis mortuus fuerit, ut ejus frater accipiat uxorem illam, & excitet semen fratri suo.

29 Septem ergo fratres fuerunt, quorum primus accepta uxore mortuus est sine liberis.

30 Accepit igitur eam secundus, *qui* & ipse mortuus est sine liberis.

31 Deinde tertius accepit eam: iridem autem & illi septem: nec reliquerunt liberos, & mortui sunt.

32 Post omnes autem mortua est mulier.

33 In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? nam illi septem habuerunt eam uxorem.

34 Tunc respondens dixit eis Jesus, Filii hujus ævi ducunt uxores, & nuptum dantur.

35 Qui vero digni habiti fuerint qui ævum illud consequantur, & resurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur:

36 Nec enim mori possunt amplius, pares enim Angelis sunt: & filii sunt Dei, quum sint filii resurrectionis.

37 Mortuos autem suscitarum iri, etiam Moses indicavit in rubo, quum dicit Dominum Deum Abrahami, & Deum Isaaci, & Deum Jacobi.

38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum *Deus*: omnes enim vivunt ei.

39 Respondens autem ei quidam ex Scribis dixerunt, Magister, bene dixisti.

40 Nec amplius audebant eum quicquam interrogare.

41 Dixit autem eis, Quomodo dicunt Christum filium esse Davidis:

42 Et ipse David dicit in libro Psalmorum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam,

43 Usquedum statuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

44 David ergo Dominum eum vocat, & quomodo filius ejus est?

45 Audiente vero toto populo dixit discipulis suis,

46 Cavete à Scribis, qui volunt ambulare stolati, & amant salutationes in foris, ac primos consessus in conventibus, & primos accubitus in cœnis;

47 Qui exedunt domos viduarum, & in speciem precitas longis utuntur: isti recipient gravius judicium.

CAPUT XXI.

Vidua super omnes liberalitas. Excidium Jerusalem, & finis seculi.

RESpiciens vero vidit divites immittentes dona sua in gazophylacium,

2 Vidit autem & eam quandam viduam pauperculam immittentem illuc minuta *æreola* duo:

3 Et dixit, Vere dico vobis, vidua hæc pauper immisit amplius quam omnes.

4 Nam omnes hi ex eo quod sibi redundat, immiserunt quæ donarent Deo: hæc autem immisit ex penuria sua totum victum quem habebat.

5 Et quibusdam dicentibus de templo, quod pulcris lapidibus ac donariis ornatum esset, dixit,

6 Hæccine spectatis? venient dies quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.

7 Interrogaverunt autem eum, dicentes, Magister, quando hæc erunt? & quod *erit* signum quando futura sint ista?

8 Ipse vero dixit, Videte ne seducamini: multi enim venient sub nomine meo, dicentes, Ego sum *Christus*: & tempus illud præstitutum appropinquat. Ne igitur sequimini eos.

9 Quum vero audieritis bella & exagitationes, ne consternamini: oportet enim ista primò fieri, sed non statim *erit* finis.

10 Tunc dixit eis, Insurget gens in gentem, & regnum in regnum:

11 Et magni terræmotus erunt singulis locis, & fames ac pestilentiæ, & terriculamenta, & signa è cœlo magna erunt.

12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus, & *vos* persequentur, tradentes in conventus & carceres, adductos ad reges ac præsides, propter nomen meum.

13 *Hæc* autem cedent vobis testimonio.

14 Habete igitur *hoc* repositum in cordibus vestris, non præmeditari defensionē.

15 Ego enim dabo vobis os, & sapientiam cui non poterunt contradicere neque obsistere omnes qui se vobis opponent.

16 Prodemini autē etiam à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis: & morte mulctandos curabunt *aliquot* ex vobis:

17 Et eritis exosi omnibus propter nomen meum.

18 Sed pilus capitis vestri non peribit.

19 Per toleratiam vestram possidete animas vestras.

20 Quum autem videritis Hierosolymam cingi ab exercitibus, tunc agnoscite appropinquare vastationem ejus.

21 Tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes: & qui intra eam, excedant: & qui in agris, non ingrediantur in eam.

22 Nam hi sunt dies ultionis, ut impleantur omnia quæ scripta sunt.

23 Væ autem gravidis & lactantibus in illis diebus: erit enim necessitas magna in hac regione, & ira in populo isto.

24 Et cadent acie gladii, & captivi ducentur in omnes Gentes: & Hierosolyma calcabitur à Gentibus, usquequo impleantur præstituta illa tempora Gentium.

25 Tunc erunt signa in sole, & luna, & stellis: & in terra angustia Gentium in consilii

consilii inopia, resonante mari & salo:
26 Exanimatis hominibus præ metu & expectatione *malorum* eorum supervenientium in orbem terrarum: nam potestates cœlorum concutientur.
27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potentia & gloria multa.
28 Quum autem hæc fieri incipient, surſum aſpicite & tollite capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtri.
29 Dixit etiam eis parabolam, *inquiens*, Videte ficum & omnes arbores:
30 Quum jam emiſerint *folia*, *vos ea* cernentes, per vos ipſos agnoſcitis jam prope eſſe æſtatem.
31 Ita & vos quum videritis hæc fieri, agnoſcite prope eſſe regnum Dei.
32 Amen, dico vobis, nequaquam præterierit hæc ætas quouſque *hæc* omnia facta fuerint.
33 Cœlum & terra præteribunt, verba autem mea nequaquam præteribunt.
34 Cavete autem vobis nequando graventur corda veſtra crapula & ebrietate, & ſolicitudinibus hujus vitæ; & repente vobis ſuperveniat dies ille.
35 Nam ut laqueus, invader in omnes qui habitant in ſuperficie totius terræ.
36 Excubate igitur, omni tempore deprecantes ut digni habeamini qui effugiatis iſta omnia quæ futura ſunt, & conſtatis ante Filium hominis.
37 Docebat autem interdiu in templo: noctu vero exiens, pernoctabat in monte qui vocatur Olearum.
38 Et totus populus diluculo veniebat ad eum, ut eum audiret in templo.

CAPUT XXII.

Proditio Judæ. Inſtitutio cœnæ. Profeſſio Chriſti. Petri zelus, lapſus & reſipiſcentia. Chriſti de ſe confeſſio.

APropinquabat autem feſtum azymorum, quod dicitur Paſcha:
2 Et quærebant primarii Sacerdotes & Scribæ quomodo eum interimerent: metuebant enim plebem.
3 Introiit autem Satanas in Judam cognominatum Iſcariotem, qui erat è numero *illorum* duodecim.
4 Abiens igitur colloquutus eſt cum primariis Sacerdotibus ac præfectis *templo*, quomodo ipſis eum proderet.
5 Qui gaviſi ſunt, & pacti ſunt *ſe* daturos ei pecuniam.
6 *Ipſe* vero ſpopondit: quærebatque opportunitatem eum ipſis tradendi abſq; turba.
7 Venit autem dies azymorum, quo oportebat mactari paſcha.
8 Miſit igitur Petrum & Johannem, dicens, Profecti parate nobis Paſcha ut edamus.
9 Ipſi vero dixerunt ei, Ubi vis paremus *iſtud*?
10 At ille dixit eis, Ecce, poſtquam introieritis in urbem, occurret vobis quidam aquæ amphoram bajulans: ſequimini eum domum illam in quam ingredietur.
11 Et dicite patriſamilias illius domus, Dicit tibi Magiſter, Ubi eſt diverſorium, ubi Paſcha cum diſcipulis meis edam?
12 Tunc ipſe oſtendet vobis cœnaculum magnum ſtratum: illic parate *Paſcha*.
13 Profecti vero invenerunt omnia prout dixerat eis: & paraverunt Paſcha.
14 Quum autem adeſſet *conſtitutum* Illud tempus, recubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo.
15 Et dixit eis, Deſiderio deſideravi hoc Paſcha edere vobiſcum antequam ego patiar.
16 Dico enim vobis, Me non amplius eſurum ex eo, uſquequo complerum fuerit in regno Dei.
17 Et accepto poculo, quum gratias egiſſet, dixit, Accipite hoc, & partimini vobis ipſis.
18 Dico enim vobis, Me non bibiturum ex fructu vitis, uſquequo regnum Dei venerit.
19 Et acceptum panem, quum gratias egiſſet, fregit: & dedit eis, dicens, Hoc eſt corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite ad mei commemorationem.
20 Itidem etiam *dedit eis* poculum, poſtquam cœnaſſet, dicens, Hoc poculum *eſt* Novum illud pactum per ſanguinem meum, qui pro vobis effunditur.
21 Cæterum ecce manus ejus qui me prodit, mecum *eſt* in menſa.
22 Et Filius quidem hominis, prout definitum eſt, abit: verumtamen væ homini illi per quem proditur.
23 Tunc ipſi cœperunt mutuo quærere inter ſe de hac re: ecquis nimirum ex ipſis eſſet hoc facturus.
24 Orta eſt autem etiam de hoc contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maximus.
25 Ipſe vero dixit eis, Reges gentium dominantur eis, & qui auctoritatem habent in eas, benefici vocantur.
26 Vos autem non ita *eſtote*: ſed qui maximus eſt inter vos, eſto ſicut qui minimus eſt: & qui ductor eſt, ſicut qui miniſtrat.
27 Nam uter major eſt, qui accumbit, an qui miniſtrat? nonne qui diſcumbit? At ego ſum inter vos ut qui miniſtrat.
28 Vos autem ii eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.
29 Ego vero paciſcor vobis, prout pactus eſt mihi Pater meus regnum.
30 Ut edatis & bibatis in menſa mea in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos, judicantes duodecim tribus Iſrael.
31 Dixit etiam Dominus, Simon, Simon, ecce, Satanas appetit vos quos ventilaret ſicut triticum:
32 Sed ego deprecatus ſum pro te, ne deficiat fides tua: tu igitur aliquando quum

quum te converteris, stabili fratres tuos.
33 Ipse vero dixit ei, Domine, tecum paratus sum & in carcerem & ad mortem proficisci.
34 At ille dixit ei, Dico tibi, Petre, nequaquam emittet vocem hodie gallus priusquam ter neges quod tu me noveris.
35 Dixit etiam eis, Quando misi vos absq; crumena & pera & soleis, numquid defuit vobis? Ipsi vero dixerunt, Nihil.
36 Dixit ergo eis, At nunc, qui crumenam habet, tollat *eam*, similiter & peram: & qui non habet, vendat pallium suum, & emat gladium.
37 Dico enim vobis, adhuc oportere scriptum istud in me perfici: istud, *inquam*, Et cũ sceleratis numeratus est. Nã ea quæ *scripta sunt* de me, finem habent.
38 At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladii hic. Ipse vero dixit eis, Satis est.
39 Et egressus, profectus est ex more in montem Olearum: sequuti sunt autem eum etiam discipuli ejus.
40 Quum vero pervenisset ad eum locũ, dixit eis, Orate ne introeatis in tẽtationẽ.
41 Tum ipse abscessit ab eis, quasi ad jactum lapidis, positisque genibus oravit,
42 Dicens, Pater, si velles transferre poculum hoc à me! veruntamen non mea voluntas sed tua fiat.
43 Conspectus est autem ei Angelus è cœlo corroborans eum.
44 Et *ipse* constitutus in angore, intentius orabat. Erat autem sudor ejus quasi grumi sanguinis descendentes in terram.
45 Et quum surrexisset à precatione, venissetque ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia.
46 Et dixit eis, Quid dormitis? surgite, & orate, ne introeatis in tentationem.
47 Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & is qui dicebatur Judas, unus ex illis duodecim, præibat eis, & appropinquavit Jesu ut oscularetur eum.
48 Jesus autem dixit ei, Juda, osculo Filium illum hominis prodis?
49 Videntes autem ii qui circa ipsum *erant* quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, percutiemusne gladio?
50 Et quidam ex ipsis percussit servum Pontificis maximi, & abstulit aurem ejus dexteram.
51 Respondens autem Jesus dixit, Sinite huc usque. Et tacta illius auricula, sanavit eum.
52 Dixit autem Jesus iis qui adversus ipsum venerant, *nempe* primariis Sacerdotibus, & præfectis templo, & senioribus, *Siccine* ut adversus latronem exiistis cum gladiis ac fustibus?
53 Quum quotidie vobiscum essem in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora illa vestra, & potestas tenebrarum.
54 Prehensum autem eum duxerunt, & introduxerunt domum Pontificis maximi. Petrus vero sequebatur è longinquo.
55 Quumque accendissent ignem in medio aulæ, atque una consedissent, sedit & Petrus inter eos.
56 Quum autem eum vidisset ancilla quædam sedentem ad ignem, intentis in eum oculis dixit, Et iste cum eo erat.
57 Ipse vero abnegavit eum, dicens, Mulier, non novi eum.
58 Et paulo post alius videns eum, dixit, Et tu ex ipsis es. Petrus vero ait, Heus tu, non sum.
59 Et interposita quasi hora una, alius quidam *id* asseverabat, dicens, Vere & iste cum illo erat: etenim Galilæus est.
60 Ait autem Petrus, Heus tu, nescio quid dicas. Et illico, adhuc ipso loquente, vocem emisit gallus.
61 Tunc conversus Dominus intuitus est Petrum; & recordatus est Petrus sermonis Domini, quomodo *nimirum* dixerat ipsi, Priusquam gallus vocem emiserit, ter me abnegabis.
62 Et egressus foras Petrus flevit amare.
63 Ii vero qui una tenebant Jesum, illudebant ei, cædentes *eum*.
64 Et eo obvelato, cædebant faciem ejus, & interrogabant eum, dicentes, Vaticinare quis sit qui te percussit.
65 Et alia multa conviciantes dicebant in eum.
66 Et ut ortus est dies, congregatum fuit presbyterium populi, & primarii Sacerdotes & Scribæ, & adduxerunt eum in suum consessum,
67 Dicentes, Num tu es ille Christus? dic nobis. Dixit autem eis, Si vobis dixero, nequaquam credetis.
68 Quod si vos etiam interrogavero, nequaquam respondebitis mihi, neque *me* absolvetis.
69 Ab hoc tempore erit Filius hominis sedens ad dexteram potentiæ Dei.
70 Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius ille Dei? Ipse vero dixit eis, Vos dicitis: nam *is* ego sum.
71 At illi dixerunt, Quid amplius egemus testimonio? ipsi enim audivimus ex ore ipsius.

CAPUT XXIII.

Christus ab Herode illusus, & à Pilato damnatus, crucifigitur: crucifixus deridetur, & moritur: mortuus sepelitur.

TUnc surgens universa multitudo eorum, duxit eum ad Pilatum.
2 Cœperunt autem eum accusare, dicentes, Comperimus istum pervertere gentem, & vetare tributa dare Cæsari, dicendo se Christum, *Id est*, regem esse.
3 Pilatus autem interrogavit eum, dicens, *Tunc* es Rex ille Judæorum? Ipse vero respondens ei dixit, Tu dicis.
4 Ait vero Pilatus ad primarios Sacerdotes & turbam, Nullam invenio noxam in hoc homine.
5 At illi invalescebant, dicentes, Conci-

tat populum, docens per univerſam Judæam, exorſus à Galilæa huc uſque.

6 Pilatus vero, audita Galilæa, interrogavit num homo iſte Galilæus eſſet.

7 Et quum cognoviſſet eum ad Herodis poteſtatem pertinere, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat per eos dies.

8 Herodes autem viſo Jeſu, gaviſus eſt valde: nam à multo *tempore* cupiebat eum videre, eo quod audiviſſet multa de eo; & ſperaret ſe ſignum aliquod viſurum ab eo fieri.

9 Interrogavit autem eum multo ſermone: ſed ipſe nihil ei reſpondit.

10 Aſſtabant autem primarii ſacerdotes & Scribæ, magna contentione eum accuſantes.

11 Herodes autem cum militibus ſuis quum eum pro nihilo habuiſſet, & illuſiſſet *ei*, amictum veſte ſplendida remiſit ad Pilatum.

12 Et facti ſunt amici inter ſeſe Pilatus & Herodes eo ipſo die: nam antea inimici erant inter ſeſe.

13 Pilatus vero, convocatis primariis ſacerdotibus, & primoribus, ac populo,

14 Dixit eis, Obtuliſtis mihi hunc hominem, tanquam avertentem populum: & ecce, ego in veſtri conſpectu quæſtione habita, nullam noxam inveni in homine iſto, ex iis de quibus accuſatis eum.

15 Sed ne Herodes quidem: nam remiſi vos ad illum, & ecce, nihil dignum morte factum eſt ab eo.

16 Caſtigatum ergo eum dimittam.

17 Neceſſe autem habebat dimittere eis ſingulis feſtis unum *quempiam*.

18 Exclamavit autem ſimul univerſa turba, dicens, Tolle illum, dimitte vero nobis Barabbam:

19 Qui erat propter ſeditionem quandam & cædem factam in urbe, conjectus in carcerem.

20 Rurſus ergo Pilatus alloquutus eſt *eos*, volens dimittere Jeſum.

21 Ipſi vero reclamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum.

22 Ille autem tertio dixit eis, Quid enim iſte mali fecit? nullam noxam capitalem inveni in eo: caſtigatum ergo eum dimittam.

23 At illi inſtabant vocibus magnis, petentes ut ipſe crucifigeretur: & invaleſcebant voces eorum ac primariorum ſacerdotum.

24 Tum Pilatus ſecundum eos judicavit ut fieret quod ipſi petebant.

25 Dimiſit autem eis illum qui propter ſeditionem & cædem conjectus fuerat in carcerem, quem petierant: Jeſum vero tradidit illi eorum voluntati.

26 Quum igitur abduxerunt eum, prehenſo Simone quodam Cyrenæo, qui veniebat rure, impoſuerunt ei crucem ferendam poſt Jeſum.

27 Sequebatur autem eum magna multitudo populi & mulierum: quæ plangebant & lamentabantur eum.

28 Converſus autem ad eas Jeſus dixit, Filiæ Hieruſalem, ne flete de me, verum de vobis ipſis flete, & de liberis veſtris.

29 Nam ecce venient dies quibus dicent, Beatæ ſteriles, & uteri qui non genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt.

30 Tum incipient dicere montibus, Cadite in nos; & collibus, Operite nos.

31 Nam ſi in virente ligno iſta faciunt, in arido quid fiet?

32 Ducebantur autem etiam alii duo, *itque* facinoroſi, cum eo interimendi.

33 Quum igitur veniſſent in locum qui vocatur Calvaria, illic crucifixerunt eum, & facinoroſos illos: unum ad dexteram, alterum ad ſiniſtram.

34 Jeſus autē dicebat, Pater, remitte *hoc* ipſis: neſciunt enim quid faciunt. Partientes vero veſtimenta ejus, fecerunt ſortem.

35 Et ſtabat populus ſpectans: ſannis autem accipiebant eum etiam primores cū eis, dicentes, Alios ſervavit, ſervet ſeipſum, ſi hic eſt ille Chriſtus electus ille Dei.

36 Illudebant autem etiam ei milites, accedentes, & acetum ei offerentes,

37 Dicenteſque, Si tu es Rex ille Judæorum, ſerva temetipſum.

38 Erat autem etiam inſcriptio ſcripta ſupra eum literis Græcis, & Romanis, & Hebraicis, HIC EST REX ILLE JUDÆORUM.

39 Unus autem ex facinoroſis illis ſuſpenſis, conviciabatur ei, dicens, Si tu es Chriſtus ille, & temetipſum & nos ſerva.

40 Reſpondens autem alter objurgavit eum, dicens, Ne Deum quidem tu times quum in eadem ſis damnatione?

41 Et nos quidē juſte: (nā digna factis recipimus) iſte vero nihil indecens fecit.

42 Dixitque Jeſu, Domine, memento mei quum veneris in regnum tuum.

43 Tum dixit ei Jeſus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.

44 Erat autem quaſi hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in tota regione ad horam nonam.

45 Et obtenebratus eſt ſol, & aulæum templi fiſſum eſt medium.

46 Quumq; clamaſſet voce magna Jeſus, ait, Pater, in manus tuas depono ſpiritū meum. Et quum hæc dixiſſet, expiravit.

47 Quum vidiſſet autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens, Vere hic homo juſtus erat.

48 Et omnis turba quæ ſimul ad hoc ſpectaculum acceſſerat, ſpectans quæ facta fuerant, cædens pectora ſua revertebatur.

49 Stabant autem omnes noti ejus procul, & mulieres quæ erant eum una ſequutæ à Galilæa, videntes iſta.

50 Tunc ecce quidam nomine Joſephus, ſenator, vir bonus ac juſtus,

51 Qui non conſenſus fuerat conſilio ac facto

facto eorum, ortus Arimathæa civitate Judæorum, qui & ipse expectabat regnum Dei,

52 Hic, *inquam*, adiens Pilatum, petiit corpus Jesu.

53 Et deponens illud involvit sindone, posuitque illud in monumento quod erat in saxo incisum, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Porro dies erat Parasceves, & Sabbathum succedebat.

55 Subsequutæ etiam mulieres, quæ cum eo venerant ex Galilæa, spectarunt monumentum & quomodo positum esset corpus ejus.

56 Reversæ vero paraverunt aromata & unguenta: ac Sabbatho quidem quieverunt, secundum præceptum.

CAPUT XXIV.

Angeli evangelizant mulieribus. Colloquium Emmaunticum. Christi assumptio in cælum.

PRimo autem *die* hebdomadis, profundo diluculo iverunt ad monumentum, ferentes quæ paraverant aromata: & nonnullæ cum ipsis.

2 Invenerunt autem saxum avolutum à monumento.

3 Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.

4 Et factum est ut dum in ea re hæsitarent, tum ecce, duo viri supervenerint eis, induti vestibus fulgurantibus.

5 Quum autem expavefactæ inclinarent faciem in terram, dixerunt eis, Quid inter mortuos quæritis eum qui vivit?

6 Non est hic, sed suscitatus est: mementote ut loquutus sit vobis quum adhuc in Galilæa esset,

7 Dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere.

8 Recordatæ sunt igitur verborū illius.

9 Et reversæ à monumento annunciaverunt hæc omnia illis undecim, & reliquis omnibus.

10 Erant autem Maria Magdalene, & Johanna, & Maria Jacobi *mater*, & reliquæ cum ipsis, quæ hæc dicebant Apostolis.

11 Sed visa sunt apud eos quasi deliramentum verba ipsarum, neque crediderunt eis.

12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: & quum se inclinasset, cernit lintea sola *illic* jacentia: abiitque apud semetipsum mirans factum.

13 Et ecce, duo ex iis ibant eo ipso die in vicum distantem stadiis sexaginta ab Hierusalem, cui *vico* nomen *est* Emmaus:

14 Et colloquebantur inter se de iis omnibus quæ evenerant.

15 Et factum est ut dum colloquerentur, & *se* mutuo rogitarent, ipse Jesus accederet, & una iter faceret cum ipsis.

16 Oculi autem eorum retinebantur ne ipsum agnoscerent.

17 Dixit autem eis, Qui sunt hi sermones quos confertis inter vos ambulantes? & *quid* estis tetrico vultu?

18 Respondens autem alter, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus commoraris Hierosolymæ, & non nosti quæ in ea facta sunt his diebus?

19 Ipse vero dixit eis, Quæ? At illi dixerunt ei, Quæ *facta sunt* Jesu Nazaræo, qui fuit Propheta, potens reipsa & verbis coram Deo & toto populo.

20 Quomodo eum tradiderunt principes sacerdotum & primores nostri ut morte damnaretur, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem sperabamus illum esse qui redempturus esset Israelem: atqui præter hæc omnia, tertium hunc diem agit hodie ex quo hæc facta sunt.

22 Sed & mulieres quædam ex nobis perculerunt nos, quæ diluculo venerunt ad monumentum:

23 Et non invento ejus corpore venerunt, dicentes, se etiam apparitionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam eorum qui erant nobiscum ad monumentum; & ita invenerunt prout mulieres dixerant, ipsum vero non viderunt.

25 Tum ipse dixit eis, O amentes & tardi corde ad credendum omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ!

26 Nonne hæc oportuit pati Christum, & introire in gloriam suam?

27 Et exorsus à Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis quæ de *se scripta erant*.

28 Appropinquarunt igitur vico in quem proficiscebantur, & ipse simulabat se longius ire.

29 Sed *ipsi* adegerunt eum, dicentes, Mane nobiscum: quoniam advesperascit, & inclinavit dies. Ingressus est igitur ut maneret cum eis.

30 Et factum est quum discubuisset cum eis, sumpto pane benedixit, & fractum dedit eis.

31 Adaperti sunt autem oculi eorum, & agnoverunt eum: sed ipse ablatus est ex eorum conspectu.

32 Tum alter ad alterum dixerunt, Nonne cor nostrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis in via, & dum adaperiret nobis Scripturas?

33 Et surgentes eo ipso momento, reversi sunt Hierosolymam, & invenerunt congregatos illos undecim, & eos qui cum ipsis erant,

34 *Et* qui dicebant, Suscitatus est Dominus vere, & conspectus est Simoni.

35 Tum ipsi exposuerunt *eis* quæ *gesta erant* in via, & ut fuerat à se agnitus in fractione panis.

36 Hæc autem ipsis loquentibus, fuerit ipse Jesus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.

37 Consternati vero &, expavefacti putabant

tabant se spiritum conspicere.

38 Tunc dixit eis, Quid turbati estis, & quare disceptationes subeunt corda vestra?

39 Videte manus meas & pedes meos: nam ego ipse sum. Contrectate me, & videte: nam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me conspicitis habere.

40 Et quum hoc dixisset, ostendit eis manus ac pedes.

41 Adhuc autem ipsis non credentibus præ gaudio, & mirantibus: dixit eis, Habetis hic esculentum aliquid?

42 Tum ipsi dederunt ei partem piscis assi, & aliquid ex favo apiario.

43 Quæ *ille* accepit, & edit in eorum conspectu:

44 Dixitq; eis, Hi sunt sermones quos loquutus sum vobis quū adhuc essem vobiscum, oportere impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me.

45 Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent Scripturas.

46 Et dixit eis, Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die:

47 Et prædicari ejus nomine resipiscentiam ac remissionem peccatorum apud omnes Gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum.

48 Vos autem estis horum testes.

49 Et ecce, ego emittam promissum Patris mei in vos: vos autem residete Hierosolymis usquequo induamini virtute ex alto.

50 Eduxit autem eos foras ad Bethaniam usque: & sublatis manibus suis, benedixit eis.

51 Et factū est, ut dum ipse benediceret eis, disjunctus ab eis sursum ferretur in cœlum.

52 Ipsi autem adoraro eo reversi sunt Hierosolymam cum gaudio magno.

53 Erantque omni *tempore* in templo, laudantes & benedicentes Deo, Amen.

EVANGELIUM SECUNDUM JOHANNEM.

CAPUT I.

Verbum caro factum. Testimonium Johannis de Christo. Vocatio quatuor discipulorum. Scala cæli.

IN principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud Deum, eratque ille Sermo Deus.

2 Hic *Sermo* erat in principio apud Deum.

3 Omnia per hunc *Sermonē* facta sunt, & absq; eo factum est nihil quod factū sit.

4 In ipso vita erat, & vita erat Lux illa hominum:

5 Et Lux ista in tenebris lucet, sed tenebræ eam non comprehenderunt.

6 Exstitit homo missus à Deo, cui nomen Johannes.

7 Is venit ad *dandum* testimonium, *id est*, ut testaretur de illa Luce, ut omnes per eum crederent.

8 Non erat ille Lux illa, sed *missus fuit* ut testaretur de illa Luce.

9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat omnem hominem venientē in mundum.

10 In mundo erat, & mundus per eum factus est, sed mundus eum non agnovit.

11 Ad sua venit, & sui eum non exceperunt.

12 Quotquot autem eum exceperunt, dedit eis hoc jus ut filii Dei sint facti, *nempe* iis qui credunt in nomen ejus;

13 Qui non ex sanguine, neq; ex libidine carnis, neque ex libidine viri, sed ex Deo geniti sunt.

14 Et Sermo ille factus est caro, & commoratus est inter nos, (& spectavimus gloriam ejus, gloriam, *inquam*, ut unigeniti *egressi* à Patre) plenus gratiæ ac veritatis.

15 Johannes testatus est de eo, & clamavit, dicens, Hic est de quo dicebam, *Is* qui pone me venit, antepositus est mihi: quia prior me erat.

16 Et ex plenitudine ipsius omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

17 Nam Lex illa per Mosen data est: gratia & veritas per Jesum Christum prælata est.

18 Deum nemo vidit unquā: unigenitus ille Filius qui est in sinu Patris, ille *nobis* exposuit.

19 Hoc etiam est testimonium Johannis, quando miserunt Judæi Hierosolymis Sacerdotes & Levitas, ut interrogarent eum quisnam ipse esset.

20 Et professus est, neq; negavit: professus est, *inquam*, se non esse Christum illum.

21 Tunc interrogaverunt eum, Quid ergo es? Tune es Elias? *Ipse vero* dixit, Non sum. *Et illi*, Es tu Propheta ille? Qui respondit, Non.

22 Dixerunt ergo ei, Quis es? ut responsum demus iis qui miserunt nos: quid dicis de teipso?

23 Ait, Ego *sum* vox vociferantis in deserto, Complanate viam Domini, prout dixit Esaias Propheta.

24 Qui vero missi fuerant, erant ex Pharisæis.

25 Et interrogaverunt eum, ac dixerunt ei, Cur ergo baptizas, si tu non es Christus ille, neque Elias, neque Propheta ille?

26 Respondit eis Johannes, dicens, Ego baptizo aqua: sed in medio vestrum stat quem vos non nostis.

27 Hic ille est qui pone me venit, qui mihi antepositus est: cujus solearum ego non sum dignus qui solvam corrigiam.

28 Hæc

28 Hæc Bethabaræ facta sunt secus Jordanem, ubi Johannes baptizabat.

29 Postero die cernit Johannes Jesum venientem ad se, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi.

30 Hic est de quo dicebam, Pone me venit vir qui antepositus est mihi, quia prior me erat.

31 Et ego non noveram eum: sed ut manifestus fiat Israeli, propterea veni ego baptizans aqua.

32 Tum, *inquam*, testatus est Johannes, dicens, Conspexi spiritum descendentem quasi columbam è cœlo, *qui* etiam mansit super eum.

33 Et ego non noveram eum: sed qui misit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixerat, Super quem videris Spiritum descendentem, ac manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto.

34 Ego igitur vidi, & testor hunc esse Filium illum Dei.

35 Postero die iterum stabat Johannes, & ex discipulis eius duo,

36 Et intuitus Jesum ambulantem, dixit, Ecce Agnus ille Dei.

37 Audierunt autem eum duo illi discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum.

38 Conversus vero Jesus, & conspicatus eos sequentes *se*, dicit eis,

39 Quid quæritis? Illi vero dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur, si interpreteris, Magister) ubi moraris?

40 Dixit eis, Venite & videte. Venerunt viderunteque ubi moraretur: & apud eum manserunt diem illum: hora enim erat quasi decima.

41 Erat Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus qui audierant *illa* ex Johanne, & secuti fuerant eum.

42 Invenit hic prior fratrem suum Simonem, & dixit ei, Invenimus Messiam illum, quod est, si interpreteris, Christus ille.

43 Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus dixit, Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod *est*, si interpreteris, Petra.

44 Postero die voluit Jesus abire in Galilæam: invenit autem Philippum, & dixit ei, Sequere me.

45 Erat vero Philippus ex Bethsaida, civitate Andreæ & Petri.

46 Invenit Philippus Nathanaelem, & dicit ei, Invenimus *illum* de quo scripsit Moses in Lege, & Prophetæ, *nempe*, Jesum filium illum Josephi, illum ex *urbe* Nazaretha.

47 Tum dixit ei Nathanael, Ex *urbe* Nazaretha potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus, Veni & vide.

48 Vidit Jesus Nathanaelem venientem ad se, & dixit de eo, Ecce vere Israelita in quo dolus non est.

49 Dixit ei Nathanael, Unde me nosti? Respondit Jesus, & dixit ei, Priusquam te Philippus vocaret, quum esses subter ficum, videbam te.

50 Respondit Nathanael, & dixit ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es ille Rex Israel.

51 Respondit Jesus & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis? majora istis videbis.

52 Propterea dixit ei, Amen, amen dico vobis, ab hoc tempore videbitis cœlum apertum, & Angelos Dei ascendentes ac descendentes super filium hominis.

CAPUT II.

Nuptiæ in Cana Galilææ. Reformatio templi. Corpus Christi templi mystici.

DIe autem tertio nuptiæ factæ sunt in Cana *oppido* Galilææ: eratque mater Jesu illic.

2 Vocatus est autem etiam Jesus ac discipuli ejus ad nuptias illas.

3 Et quum defecisset vinum, mater Jesu dixit ei, Vinum non habent.

4 Dicit ei Jesus, Quid mihi tecum *rei est*, mulier? nondum venit hora illa mea.

5 Dicit ejus mater ministris, Quodcumque dixerit vobis, facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ amphoras binas aut ternas.

7 Dicit eis Jesus, Implete has hydrias aqua. Impleverunt eas igitur usque ad summum.

8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte architriclino. Obtulerunt igitur.

9 Ut autem gustavit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum, (nesciebat autem unde esset: sed ministri sciebant qui hauserant aquam) vocat sponsum architriclinus,

10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vinum apponunt, & postquam *convivæ* affatim biberunt, tunc id quod minus bonum est: tu vero servasti bonum vinum usque adhuc.

11 Hoc initium signorum fecit Jesus in Cana *oppido* Galilææ, & manifestam fecit gloriam suam: & crediderunt in eum discipuli ejus.

12 Postea descendit Capernaumum ipse, & mater, & fratres, & discipuli ejus: manseruntque illic non multos dies.

13 Nam prope erat Pascha Judæorum. Ascendit igitur Jesus Hierosolymam.

14 Et invenit in templo venditores boum, & ovium, & columbarum, & numularios sedentes.

15 Factoque flagello è funiculis omnes ejecit è templo, & oves & boves, & argentariorum numulos effudit, mensasque subvertit:

16 Et columbarum venditoribus dixit, Tollite hinc ista: ne facite domum Patris mei, domum mercatus.

17 Recordati sunt autem ejus discipuli scriptum esse, Zelus domus tuæ exedit me.

18 Reſponderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Quod ſignum oſtendis nobis quod iſta facis?

19 Reſpondit Jeſus & dixit eis, Deſtruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud.

20 Dixerunt ergo Judæi, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum iſtud, & tu intra triduum illud excitabis?

21 At ille loquebatur de templo corporis ſui.

22 Poſtquam ergo ſuſcitatus fuit ex mortuis recordati ſunt ejus diſcipuli quod hoc ſibi dixiſſet, & crediderunt Scripturæ, & ſermoni quem Jeſus dixerat.

23 Quum autem eſſet Hieroſolymis in Paſcha in feſto, multi crediderunt in nomen ejus, ſpectantes ſigna quæ edebat.

24 Ipſe autem Jeſus non credebat eis ſemetipſum, eo quod noſſet omnes:

25 Nec opus eſſet ut quiſquam ei teſtaretur de homine: ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAPUT III.

Dialogus inter Nicodemum & Chriſtum. Compendium evangelii propoſitum, expoſitum & obſignatum.

ERat autem quidam ex Phariſæis, cui nomen *erat* Nicodemo, ex primoribus Judæorum.

2 Hic venit ad Jeſum nocte, & dixit ei, Rabbi, ſcimus te à Deo veniſſe magiſtrum: nemo enim poteſt hæc ſigna edere quæ tu edis, niſi Deus ſit cum eo.

3 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Amen amen dico tibi, niſi quis genitus ſit ſuperne, non poteſt videre regnum Dei.

4 Dicit ei Nicodemus, Quomodo poteſt quiſpiã naſci qui ſit ſenex? num poteſt in uterũ matris ſuæ ſecũdo introire & naſci?

5 Reſpondit Jeſus, Amen amen dico tibi, niſi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu non poteſt introire in regnum Dei.

6 Quod genitum eſt ex carne, caro eſt; & quod genitũ eſt ex Spiritu, ſpiritus eſt.

7 Ne mireris me dixiſſe tibi, Oportet vos iterum gigni.

8 Ventus quo vult ſpirat, & ſonum ejus audis, ſed neſcis unde veniat & quo vadat: ita eſt quiſquis genitus eſt è Spiritu.

9 Reſpondit Nicodemus & dixit ei, Quomodo poſſunt hæc fieri?

10 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Tu es magiſter Iſraelis, & hæc non noſti?

11 Amen amen dico tibi, Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur: ſed teſtimonium noſtrum non recipitis.

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo ſi dixero vobis cœleſtia, credetis?

13 Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, *nempe* Filius hominis qui eſt in cœlo.

14 Prout autẽ Moſes extulit ſerpentẽ in deſerto, ita extolli oportet Filiũ hominis

15 Ut quiſquis credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

16 Ita enim Deus dilexit mundum, ut Filium ſuum illum unigenitum dederit, ut quiſquis credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

17 Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum ut damnet mundum, ſed ut ſervetur mundus per eum.

18 Qui credit in eũ, non cõdẽnatur: qui vero non credit, jam condẽnatus eſt, quia nõ credidit in nomen unigeniti Filii Dei.

19 Hæc eſt autem condemnatio, quod Lux venit in mundum, ſed dilexerunt homines potius tenebras quam Lucem: quia ſunt eorum mala opera.

20 Quiſquis enim quæ mala ſunt agit, odit lucem, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipſius.

21 Qui vero dat operam veritati, venit ad lucem: ut manifeſta fiant opera ipſius, quod ſecundum Deum facta fuerint.

22 Poſtea venit Jeſus & diſcipuli ejus in Judææ territorium: & illic educabatur cum eis, & baptizabat.

23 Baptizabat autem etiam Johannes in Ænon prope Salim, quoniam aquæ multæ erant illic: & veniebant ac baptizabantur.

24 Nondum enim conjectus fuerat Johannes in carcerem.

25 Orta eſt igitur quæſtio *quibuſdam* ex diſcipulis Johannis cum Judæis de purificatione.

26 Venerunt; ad Johannem & diſerunt ei, Rabbi, is qui tecum erat apud trajectũ Jordanis, cui tu teſtimonium dediſti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum.

27 Reſpondit Johannes & dixit, Homo non poteſt recipere quicquam, niſi fuerit ei datum è cœlo.

28 Vos ipſi mihi teſtes eſtis me dixiſſe, Non ſum ego Chriſtus, ſed miſſus ſum *qui apparerem* coram eo.

29 Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi qui ſtat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem ſponſi: hoc ergo gaudium meum impletum eſt.

30 Illũ oportet creſcere, me vero minui.

31 Qui ſuperne venit, ſupra omnes eſt: qui è terra eſt, terrenus eſt, & terrena loquitur: qui è cœlo venit, ſupra omnes eſt.

32 Et quod vidit & audivit, hoc teſtatur: ſed teſtimonium ejus nemo recipit.

33 Qui recipit ejus teſtimonium, is obſignavit Deum veracem eſſe.

34 Nam *is demum* quem miſit Deus, verba Dei loquitur: non enim *hoc* adnititur Deus ſpiritum.

35 Pater diligit Filium, & omnia dedit ei in manum.

36 Qui credit in Filiũ, habet vitã æternam: qui vero non aſſentitur Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

CAPUT IV.

Colloquium Chriſti cum Samaritana, ejuſque fructus. Regii filius ſanatur.

UT ergo cognovit Dominus Phariſæos audiſſe ipſum plures diſcipulos facere

cere & baptizare quam Johannem,
2 (Quanquam Jesus ipse non baptizabat, sed discipuli ejus)
3 Reliquit Judæam, & abiit rursum in Galilæam.
4 Oportebat autem eum transire per Samariam.
5 Venit ergo in urbem Samariæ quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Jacobus Josepho filio suo.
6 Erat autem ibi fons Jacobi. Jesus ergo fatigatus ex itinere, ita sedebat ad fontem hora *enim* erat quasi sexta.
7 Venit mulier Samaritana ut hauriret aquam: dicit ei Jesus, Da mihi potum.
8 Nam discipuli ejus abierant in urbem ut cibos emerent.
9 Dicit igitur ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Judæus quum sis, potum à me poscis quæ sum mulier Samaritana? (non enim utuntur Judæi Samaritanis.)
10 Respondit Jesus & dixit ei, Si nosses donum illud Dei, & quis sit ille qui dicit tibi, Da mihi potum: tu petiisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.
11 Dicit ei mulier, Domine, neque quo haurias habes, & puteus profundus est: unde ergo habes aquam illam vivam?
12 Num tu major es patre nostro Jacobo, qui dedit nobis hunc puteum, ex quo ipse bibit, & filii ejus, & ejus pecora?
13 Respondit Jesus & dixit ei, Quisquis bibit ex aqua ista sitiet rursus.
14 Quisquis autem biberit ex aqua illa quam ego ei dabo, non sitiet in æternum: sed aqua illa quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.
15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam istam, ut non sitiam, neq; veniam huc ad hauriendum.
16 Dicit ei Jesus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.
17 Respondit mulier & dixit ei, Non habeo virum. Dicit ei Jesus, Bene dixisti, Non habeo virum.
18 Quinq; enim viros habuisti: & nunc quē habes, nō est tuus vir: hoc vere dixisti.
19 Dicit ei mulier, Domine, video te Prophetam esse.
20 Patres nostri in hoc monte adoraverunt: & vos dicitis Hierosolymis esse locum illum ubi oporteat adorare.
21 Dicit ei Jesus, Mulier crede mihi, venit tempus quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem.
22 Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est.
23 Sed venit tempus, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem spiritu ac veritate: etenim Pater tales quærit qui ipsum adorent.
24 Deus est Spiritus: & qui adorant eū, oportet ut spiritu ac veritate adorent.
25 Dicit ei mulier, Scio Messiam venturum (qui dicitur Christus:) quum venerit ille, nobis annunciabit omnia.
26 Dicit ei Jesus, Ego *sum*, qui loquor tibi.
27 Interea vero venerunt ejus discipuli, & mirati sunt quod cum muliere loqueretur: nemo tamen dixit, Quid quæris? aut, Quid loqueris cum ea?
28 Reliquit ergo hydriā suam mulier, & abiit in urbē, dixitq; ejus loci hominibus,
29 Venite, videte hominē qui dixit mihi quæcumq; feci: num iste est Christus ille?
30 Exierunt ergo ex urbe, & venerunt ad eum.
31 Interim autem rogabant eum discipuli, dicentes, Rabbi, ede.
32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo quemdam, quem vos non nostis.
33 Dicebant ergo discipuli alii ad alios, Num quis attulit ei quod ederet?
34 Dicit eis Jesus, Esca mea est exequi voluntatem ejus qui misit me, & consummare ipsius opus.
35 Nonne vos dicitis, Adhuc quadrimestre *spatium* superest, & messis erit? Ecce, dico vobis, attollite oculos vestros, & spectate regiones: nam albæ jam sunt ad messem.
36 Qui autem metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.
37 Nam in hoc dictum illud verum est, Alius est qui seminat, & alius qui metit.
38 Ego misi vos ad *id* metendum in quo vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.
39 Ex urbe autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter sermonem mulieris illius, testantis, *ac dicentis*, Certe dixit mihi omnia quæ feci.
40 Quum ergo venissent ad eum Samaritani, rogarunt eum ut apud ipsos maneret: & mansit ibi duos dies.
41 Ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius.
42 Et illi mulieri dicebant, Non amplius propter tuos sermones credimus: ipsi enim audivimus, & scimus hunc esse vere Servatorem illum mundi, Christum.
43 Duobus autem post dictus exiit inde, & abiit in Galilæam.
44 Ipse enim Jesus testatus fuerat, Prophetam in sua patria honorē non habere.
45 Quum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, quum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in festo: nam & ipsi venerant ad festum.
46 Venit igitur Jesus rursum Cana *oppidum* Galilææ, ubi fecerat ex aqua vinum. Erat autem in *urbe* Capernaumo regius quidam, cujus filius infirmus erat.
47 Is quum audisset Jesum venisse ex Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & eum rogavit ut descenderet ac sanaret suum filium: erat enim moriturus.
48 Dixit ergo Jesus ei, Nisi signa & prodigia videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, deſcende priuſquam moriatur puerulus meus.

50 Dicit ei Jeſus, Vade, filius tuus vivit. Credidit homo ſermoni quem dixerat ei Jeſus: & profectus eſt.

51 Jam autem eo deſcendente, ſervi occurrerunt ei, & annunciaverunt, dicentes, Filius tuus vivit.

52 Percontatus eſt ergo ab eis horam qua melius habuerat: & dixerunt ei, Heri circiter horam ſeptimam dimiſit eum febris.

53 Agnovit ergo pater *id factum eſſe* illa ipſa hora qua dixerat ei Jeſus, Filius tuus vivit: & credidit ipſe, ac domus ejus tota.

54 Hoc rurſus, *id eſt*, ſecundum ſignum edidit Jeſus, quum veniſſet ex Judæa in Galilæam.

CAPUT V.

Paralyticus ad piſcinam. Auctoritas & officium Chriſti. Reſurrectio mortuorum. Scrutinium Scripturarum.

Poſt hæc erat feſtum Judæorum, & aſcendit Jeſus Hieroſolymam.

2 Eſt autem Hieroſolymis ad *portam* pecuariam, piſcina quæ nominatur Hebraice Bethſalda, quinq; porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna infirmorum, cæcorum, claudorum, aridorum, exſpectantium aquæ motum.

4 Angelus enim deſcendebat præſtituto tempore in piſcinam, & turbabat aquam: itaque qui primus ingreſſus erat poſt aquæ turbationem, ſanus fiebat à quocumque detineretur morbo.

5 Erat autem quidam illic triceſimum octavum annum agens in infirmitate.

6 Hunc quum vidiſſet Jeſus jacentem, & cognoviſſet eum jam multum temporis egiſſe *in morbo*, dicit ei, Cupis ſanus fieri?

7 Reſpondit ei infirmus ille, Domine, non habeo qui, quum turbata fuerit aqua, immittat me in piſcinam: ſed interim dũ ego venio, alius ante me deſcendit.

8 Dicit ei Jeſus, Surge, attolle grabatum tuum, & ambula.

9 Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & tuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat: erat autem Sabbathum die illo.

10 Judæi ergo dicebant ei qui curatus fuerat, Sabbathum eſt, non licet tibi attollere grabatum.

11 Reſpondit eis, Qui me ſanum fecit, is mihi dixit, Attolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt eum ergo, Quis ille eſt qui dixit tibi, Attolle grabatum tuum, & ambula?

13 Is autem qui ſanatus fuerat neſciebat quis eſſet: Jeſus enim evaſerat è turba quæ erat in illo loco.

14 Poſtea invenit eum Jeſus in templo, & dixit ei, Ecce, ſanus factus es: ne pecca amplius, ut ne quid deterius tibi fiat.

15 Abiit homo ille, & nunciavit Judæis, Jeſum eſſe à quo ſanatus fuerat.

16 Ac propterea perſequebantur Judæi Jeſum, & ſtudebant eum interimere, quod ita feciſſet Sabbatho.

17 Jeſus autem reſpondit eis, Pater meus uſque adhuc operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis ſtudebant eum Judæi interimere, quia non ſolum ſolviſſet Sabbathum, ſed & Deum dixiſſet patrem ſuum, parem ſe faciens Deo.

19 Reſpondit ergo Jeſus, & dixit eis, Amen, amen dico vobis, non poteſt Filius à ſemetipſo operari, *id eſt*, niſi viderit Patrem operantem: quæcumque enim ille facit, hæc etiam Filius pariter facit.

20 Pater enim amat Filium, & omnia oſtendit ei quæ ipſe facit: & opera iſtis majora oſtendet ei, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ita & Filius quos vult vivificat.

22 Nec enim Pater judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio:

23 Ut omnes honorent Filium prout honorant Patrem. qui non honorat Filiũ, non honorat Patrem ut qui miſerit eum.

24 Amen, amen dico vobis, qui ſermonẽ meum audit, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam, & in condemnationẽ non venit: ſed tranſivit à morte in vitã.

25 Amen, amen dico vobis, adventat tẽpus, & nunc eſt quum mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitã in ſeipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo.

27 Et auctoritatem ei dedit etiam judicium exercendi, quatenus Filius hominis eſt.

28 Ne hoc miramini: nam veniet hora qua omnes qui in monumentis ſunt audient vocem ejus:

29 Et prodibunt qui bona fecerint in reſurrectionem vitæ; qui vero mala egerint, in reſurrectionem condemnationis.

30 Non poſſum ego à meipſo facere quicquam: prout audio, judico: & judicium meum juſtum eſt: quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me *id eſt*, Patris.

31 Si ego teſtor de meipſo, teſtimonium meum non eſt firmum.

32 Alius eſt qui teſtatur de me, & ſcio firmum eſſe teſtimonium quod teſtatur de me.

33 Vos miſiſtis ad Johannem, & *is* teſtimonium dedit veritati.

34 Ego autem ab homine teſtimonium non capio: ſed hæc dico ut vos ſervemini.

35 Ille erat lucerna ardens & lucens: vos autem voluiſtis ad momentum exſultare ejus luce.

36 At ego teſtimonium habeo majus *teſtimonio* Johannis. opera enim quæ dedit mihi Pater ut ea conſummem, ipſa, *inquam*, opera quæ ego facio, teſtantur de me quod Pater miſerit me.

37 Et qui miſit me Pater, ipſe teſtatus eſt de me. Neq; vocem ejus unquam audiiſtis,

distis, neque speciem ejus vidistis.

38 Et sermonem ejus non habetis in vobis manentem: quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia vos videmini vobis in ipsis vitam æternam habere; & illæ sunt quæ testantur de me.

40 Sed non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41 Gloriam ab hominibus non capio.

42 Sed vos novi charitatem Dei non habere in vobis.

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me: si venerit alius nomine suo, illum recipietis.

44 Quomodo vos potestis credere, qui gloriam alii ab aliis capteris, & gloriam illam quæ à solo Deo proficiscitur non quæratis?

45 Ne putate me accusaturum vos apud Patrem: est qui accuset vos, Moses, in quo vos speratis.

46 Si enim credereris Mosi, credertetis mihi: nam ille de me scripsit.

47 Quod si scriptis illius non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAPUT VI.

Duo Christi miracula, & concio de pane & aqua vitæ, & quomodo excepta.

POst hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, *quod est* Tiberiadis.

2 Et sequebatur eum turba multa, quia videbāt ejus signa quæ edebat in infirmis.

3 Subiit vero in montem Jesus, & ibi sedit cum discipulis suis.

4 Prope autem erat Pascha, festum Judæorum.

5 Quum ergo sustulisset oculos Jesus, & conspexisset multam turbam ad se venire, dicit Philippo, Unde ememus panes ut edant isti?

6 (Hoc autem dicebat, tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus.)

7 Respondit ei Philippus, Ducentorũ denariorũ panes non sufficerint eis, ut unusquisque eorum paululum quiddam accipiant.

8 Dicit ei unus ex discipulis ejus, *nempe* Andreas frater Simonis Petri,

9 Est hic puerulus quidam qui habet quinq; panes hordeaceos & duos piscciculos: sed hæc quid sunt inter tam multos?

10 Dixit autem Jesus, Facite ut homines recumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri illi numero quasi quinques mille.

11 Accepit autem panes Illos Jesus, & actis gratiis distribuit discipulis, discipuli vero accumbentibus: similiter etiam ex piscciculis illis quantum volebant.

12 Ut autem expleti sunt, dixit *Jesus* discipulis suis, Congregate quæ superfuerunt fragmenta, ne quid pereat.

13 Congregarunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentis ex quinq; illis panibus hordeaceis, quæ superfuerant iis qui comederant.

14 Illi ergo quum vidissent signũ quod Jesus ediderat, dicebant, Hic est vere Propheta ille qui venturus erat in mundum.

15 Jesus ergo quum nosset venturos, & se abrepturos ut facerent se regem, secessit rursus in montem solus ipse.

16 Ut autem serum *diei* factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17 Et ingressi navigium, ibant trans mare Capernaumum versus: jam autem erant tenebræ, nec venerat ad eos Jesus.

18 Et mare, vento magno flante, insurgebat.

19 Profecti vero quasi stadia vigintiquinque aut triginta, conspiciunt Jesum ambulantem super mare, & appropinquantem navi: & timuerunt.

20 Ille vero dixit eis, Ego sum, ne metuite.

21 Cupide ergo receperunt eum in navigium: & statim navigium pervenit ad regionem in quam ibant.

22 Postero die turba quæ substiterat eis mare, quum vidisset illic non fuisse aliud navigium nisi unum illud in quod ingressi fuerant discipuli ejus, & Jesum non introisse cum discipulis suis in navigium, sed solos ejus discipulos abiisse,

23 (Alia vero navigiola Tiberiade venerunt prope locum illum ubi ederant panem, postequã gratias egisset Dominus:)

24 Quum igitur, *inquam*, vidisset turba Jesum illic non esse, neq; discipulos ejus, ingressi sunt & ipsi in navigia, & venerunt Capernaumum, quærentes Jesum.

25 Et eo invento trans mare dixerunt ei. Rabbi, quando huc pervenisti?

26 Respondit eis Jesus, & dixit, Amen, amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia edistis panes illos & saturati estis.

27 Operemini non cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternã, quem Filius hominis dabit vobis: hunc enim Pater obsignavit. *id est*, Deus.

28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur operibus Dei?

29 Respondit Jesus & dixit eis, Hoc illud est opus Dei, ut credatis in *eum* quem ille misit.

30 Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu signum edis, ut videamus & credamus tibi? quid operaris?

31 Patres nostri ederunt illud manna in deserto illo: sicut scriptum est, Panem è cœlo dedit eis quem ederent.

32 Dixit ergo eis Jesus, Amen, amen dico vobis, nequaquam Moses dedit vobis panem illum cœlestem: sed Pater meus dat vobis panem illum cœlestem verum.

33 Panis enim ille Dei is est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis semper panem istum.

35 Dixit autem eis Jesus, Ego sum panis ille vitæ: qui venit ad me, nequaquam

esurïet; & qui credit in me, non sitiet unquam.

36 Sed dixi vobis, Certe & vidistis me, & non creditis.

37 Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me, nequaquam ejecerim foras:

38 Quia descendi è cœlo ut exequar non voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.

39 Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, *id est*, Patris, ut quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, sed suscitem illud in ultimo illo die.

40 Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, ut quisquis conspicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & suscitem ipsum ego ultimo illo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de eo quia dixerat, Ego sum panis ille qui è cœlo descendit.

42 Et dicebant, Nonne iste est ille Jesus, filius ille Josephi, cujus nos novimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit iste, E cœlo descendi?

43 Respondit ergo Jesus, & dixit eis, Ne murmurate inter vos.

44 Nemo potest venire ad me nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego suscitem ipsum ultimo illo die.

45 Scriptum est in Propheris, Et erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergo audivit à Patre & didicit, venit ad me.

46 Non quod Patrem viderit quisquam, nisi is qui est à Deo: hic vidit Patrem.

47 Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego sum panis ille vitæ.

49 Patres vestri ederunt manna in deserto, & mortui sunt.

50 Hic est panis ille qui è cœlo descendit, ut qui edit ex eo, non moriatur.

51 Ego sum panis ille vivus qui è cœlo descendi. Si quis ederit ex hoc pane, vivet in æternum: panis autem quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.

52 Pugnabant ergo Judæi alii adversus alios, dicentes, Quomodo potest hic nobis carnem *suam* dare quam edamus?

53 Dixit ergo eis Jesus, Amen amen dico vobis, nisi ederitis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

54 Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego suscitabo ipsum ultimo illo die.

55 Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

56 Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.

57 Sicut misit me vivens ille Pater, & ego vivo per Patrem: *ita* etiam qui ederit me, vivet ipse quoque per me.

58 Hic est panis ille qui de cœlo descendit: non, prout ederunt patres vestri manna, & mortui sunt: qui ederit hunc panem, vivet in æternum:

59 Hæc dixit in synagoga, quum doceret in *urbe* Capernaumo.

60 Multi ergo ex discipulis ejus *hic* auditis dixerunt, Durus est hic sermo: quis potest eum audire?

61 Sciens autem Jesus apud se discipulos suos de hoc murmurare, dixit eis, Hoccine vos offendit?

62 *Quid* si igitur spectaveritis Filium hominis ascendentem eo ubi erat prius?

63 Spiritus est id quod vivificat, caro non prodest quicquam: verba quæ ego loquor vobis, spiritus sunt & vita sunt.

64 Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt: sciebat enim à principio Jesus quinam essent qui non credebant, & quis eum proditurus esset.

65 Et dicebat, Propterea dixi vobis, neminem posse venire ad me nisi fuerit ei datum à Patre meo.

66 Ex eo *tempore* multi discipulorum ejus pedem retulerunt, nec amplius cum eo versabantur.

67 Dixit ergo Jesus duodecim illis, Num & vos vultis abire?

68 Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem abibimus? verba vitæ æternæ habes:

69 Et nos credidimus, & scimus te esse Christum illum Filium Dei viventis.

70 Respondit ei Jesus, Nonne ego vos duodecim elegi? & *tamen* unus ex vobis est diabolus.

71 Loquebatur autem de Juda Simonis *filio* Iscariota: futurum enim erat ut hic proderet eum, quum esset unus ex illis duodecim.

CAPUT VII.

Christus non cum affinibus, sed cùm profectus ad festum, docet in templo. Varia feruntur de eo judicia: & dissident qui eũ comprehendere volebant.

VErsabatur autem Jesus post hæc in Galilæa: nolebat enim in Judæa versari, quia studebant eum Judæi interimere.

2 Prope autem erat festum Judæorum Scenopegia.

3 Dixerunt igitur ad eum fratres ejus, Digredere hinc, & vade in Judæam, ut tui quoque discipuli spectent opera tua quæ facis.

4 Nemo enim occulte facit aliquid, & quærit ipse celebris esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

5 Nam ne fratres quidem ejus credebant in eum.

6 Dicit ergo eis Jesus, Præstitutum illud tempus meum nondum adest: præstitutum autem illud tempus vestrum semper est paratum.

7 Non potest mundus vos odisse: me autem odit, quoniam ego testor de eo, opera ejus mala esse.

8 Vos ascendite ad hos dies festos: ego nondum ascendo ad festum, quia præstitutum illud meum tempus nondum expletum est.

9 Hæc autem quum eis dixisset, mansit in Galilæa.

10 Ut ascenderunt autem fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad festum, non manifeste, sed velut occulte.

11 Judæi ergo quærebant eum in festo, & dicebant, Ubi est ille?

12 Et murmuratio multa erat in turba de eo: alii quidē dicebant, Vir bonus est; alii vero dicebant, Non, sed turbam seducit.

13 Nullus tamen libere loquebatur de eo, propter metum Judæorum.

14 Festo autem illo jam medio ascendit Jesus in templum, & docebat.

15 Et mirabantur Judæi, dicentes, Quomodo iste literas novit, quum *eas* non didicerit?

16 Respondit eis Jesus, & dixit, Mea doctrina non est mea: sed ejus qui misit me.

17 Si quis voluerit quod ille vult facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar.

18 Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus qui misit ipsum, hic verax est, & injustitia in eo non est.

19 Nonne Moses dedit vobis Legem, & *tamen* nemo ex vobis præstat Legem? quid me studeris interimere?

20 Respondit turba & dixit, Dæmonium habes: quis te studet interimere?

21 Respondit Jesus & dixit eis, Unum opus feci, & omnes miramini.

22 Attamen Moses dedit vobis circumcisionem (non quod ex Mose sit, *sed quia* ex Patribus) & Sabbatho circumciditis hominem.

23 Si circumcisionem accipit homo Sabbatho, ut non solvatur Lex Mosis, mihi indignamini quod totum hominem sanum fecerim Sabbatho?

24 Ne judicate secundum vultum, sed justum illud judicium ferte.

25 Dicebat ergo quidam ex Hierosolymitanis, Nonne hic est quem student interimere?

26 At ecce, libere loquitur, & nihil ei dicunt: numnam vero cognoverunt primores hunc vere esse Christum illum?

27 Sed novimus unde hic sit: quum autem venerit ille Christus, nemo cognoscitur unde sit.

28 Clamabat ergo Jesus in templo, docens & dicens, Et me nostis, & unde sim nostis: & à meipso non veni, sed est verax qui misit me, quem vos non nostis.

29 Ego vero novi eum, quia ab ipso sum, & ille me misit.

30 Studebant ergo eum prehendere: sed nemo injecit in eum manum, quia nondum venerat hora illa ipsius.

31 Multi vero ex turba crediderunt in eum, & dicebant, Christus quum venerit, num signa plura edet iis quæ iste edidit?

32 Audierunt Pharisæi turbam ista murmurantem de eo, & miserunt Pharisæi ac primarii sacerdotes ministros ut eum prehenderent.

33 Dixit ergo eis Jesus, Adhuc pauliſper ero vobiscum, deinde abibo ad eum qui me misit.

34 Quæretis me, nec invenietis: & ubi ego ero, eo vos non poteritis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi inter sese, Quonam est iste profecturus, ut nos non inveniamus eum? num ad eos qui dispersi sunt inter Græcos profecturus est, & Græcos docturus?

36 Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, & non invenietis me: & ubi ego ero, vos non poteritis venire?

37 Ultimo autem die illo magno festi iterit Jesus, & clamavit dicens, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.

38 Qui credit in me, sicut dixit Scriptura, flumina aquæ vivæ ex ventre ipsius fluent

39 (Hoc autem dixit de Spiritu illo quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus sanctus, quia Jesus nondum erat glorificatus.)

40 Multi ergo è turba quum audissent hunc sermonem, dicebant, Vere hic est Prophera ille.

41 Alii dicebant, Hic est Christus ille. Quidam autem dicebant, Num enim è Galilæa veniet ille Christus?

42 Nonne Scriptura dicit, ex semine Davidis, & *vico* Beth-lehema ubi erat David, venturum illum Christum?

43 Dissidium ergo ortum est in turba propter eum.

44 Quidam autem ex ipsis volebant eum prehendere, sed nemo injecit in eum manus.

45 Venerunt ergo ministri ad primarios sacerdotes & Pharisæos: qui dixerunt eis, Quare non adduxistis eum?

46 Responderunt ministri, Nunquam ita loquutus est homo ut homo iste.

47 Responderunt ergo eis Pharisæi, Num & vos seducti estis?

48 Num quis ex primoribus credidit in eum, aut ex Pharisæis?

49 Sed turba hæc quæ non novit Legem, exsecrabilis est.

50 Dicit eis Nicodemus, is qui venerat ad eum nocte, quum unus esset ex illis,

51 Num Lex nostra condemnat quempiam, nisi prius ex ipso audierit, & cognoverit quid faciat?

52 Responderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus es? scrutare, & scito ex Galilæa Prophetam non fuisse suscitatum.

53 Et profectus est unusquisque domum suam.

CAPUT VIII.

Christus adulteræ peccata remittit. Testatur de seipso & de Patre. Et quis femen Abrahæ, & quis liber dicendus.

JEsus autem profectus est in montem Olearum.

2 Et diluculo rursus adfuit in templo, & totus populus venit ad eum, & sedens docebat eos.

3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam: & quum staruissent eam in medio,

4 Dicunt ei, Magister, hæc mulier deprehensa est in ipso facto, quum mœcharetur.

5 In Lege vero Moses præcepit nobis ut tales lapidentur: tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent eum accusare. Jesus autè incurvatus deorsum, digito scribebat in terra.

7 Quum autem perseverarent eum interrogare, sese surrigens dixit ad eos, Qui vestrum immunis est à peccato, primus in eam jaciat lapidem.

8 Et rursum incurvatus deorsum, scribebat in terra.

9 Ipsi vero quum *hæc* audivissent, & à conscientia redarguerentur, singulatim: alius post alium exierant, initio facto à senioribus usq; ad ultimos: & derelictus est solus Jesus, & mulier in medio stans.

10 Jesus autem sese surrigens, & nemine conspecto præter mulierem, dixit ei, Mulier, ubi sunt illi tui accusatores? nemo te condemnavit?

11 Ipsa vero dixit, Nemo, Domine. Dixit autem ei Jesus: Nec ego te condemno: vade, & ne deinceps pecca.

12 Rursum ergo Jesus eis loquutus est dicens, Ego sum lux illa mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

13 Pharisæi autem dixerunt ei, Tu de seipso testaris, testimonium tuum non est firmum.

14 Respondit Jesus & dixit eis, Etiamsi ego testor de meipso, firmum est testimonium meum: quia scio unde venerim, & quo vadam: vos autem nescitis unde venerim, & quo vadam.

15 Vos secundum carnem judicatis, ego non judico quemquam.

16 Quod si etiam judicarem ego, judicium meum firmum esset: quia solus non sum, sed ego & qui misit me Pater.

17 Sed & in Lege vestra scriptum est. Duorum hominum testimonium firmum esse.

18 Ego *is* sum qui testor de meipso, & testatur de me qui misit me Pater.

19 Dicebant ergo ei, Ubi est tuus ille Pater? Respondit Jesus, Neque me nostis, neque Patrem meum: si me nosletis, Patrem quoque meum nosletis.

20 Hæc verba loquutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo: (& nemo prehendit eum, quia nondum venerat illa ipsius hora.

21 Dixit ergo iterum eis Jesus, Ego vado, & quæretis me, & in hoc peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Judæi, Num interimet seipsum, qui dicat, Quo ego vado, vos non potestis venire?

23 Tunc dixit eis, Vos inferne estis, ego sum superne: vos ex hoc mundo estis, ego non sum ex hoc mundo.

24 Ideo vobis dixi, Vos morituros in peccatis vestris. Nam nisi credideritis me *eum* esse, moriemini in peccatis vestris.

25 Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tum dixit eis Jesus, *Id* quod à principio dico vobis.

26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac judicem: sed qui me misit, verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor mundo.

27 Non cognoverunt se de Patre *hæc* ipsis dicere.

28 Dixit ergo eis Jesus, Quum sustuleritis Filium hominis, tunc agnoscetis me eum esse, & à meipso nihil facere, sed prout docuit me Pater hæc loqui.

29 Nam qui me misit, mecum est: non reliquit me solum Pater, quia ego quæ placent ipsi facio semper.

30 Hæc illo loquente multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jesus iis Judæis qui crediderant ipsi, Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis,

32 Et cognoscetis Veritatem, & Veritas vos in libertatem vindicabit.

33 Responderunt ei, Semen Abrahami sumus, neque cuiquam servivimus unquam: quomodo tu dicis, Vos in libertatem vindicabimini?

34 Respondit eis Jesus, Amen, amen dico vobis, quisquis operam dat peccato, servus est peccati.

35 Servus autem non manet in domo perpetuo: filius manet perpetuo.

36 Itaque si vos Filius in libertatem vindicarit, vere liberi eritis.

37 Scio vos semen Abrahami esse, sed studetis me interimere, quia sermo ille meus non habet locum apud vos.

38 Ego loquor quod vidi apud Patrem meum, & vos facitis quod vidistis apud Patrem vestrum.

39 Responderunt & dixerunt ei, Pater noster Abrahamus est. Dicit eis Jesus, Si filii Abrahami essetis, opera Abrahami faceretis.

40 Nunc autem studetis me interimere, hominem qui veritatem vobis loquutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abrahamus non fecit.

41 Vos facitis opera patris vestri. Itaq; dixerunt ei, Nos ex fornicatione non sumus geniti: unum patrem habemus, *nempe* Deum.

42 Dixit

42 Dixit ergo eis Jesus, Si Deus pater vester esset, diligeretis me: ego enim à Deo prodii & adsum: nec enim à meipso veni, sed ille me misit.

43 Quare loquelam istam meam non agnoscitis? *nempe* quoniam non potestis audire sermonem meum.

44 Vos ex Patre diabolo estis, & cupiditates patris vestri vultis exsequi. Ille fuit homicida à principio, & in veritate non perstitit: non est enim veritas in eo. Quotiescumque loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, & pater ille mendacii.

45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguit me de peccato? si veritatem dico, quare vos non creditis mihi?

47 Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48 Respondentes ergo Judæi & dixerunt ei, Nonne *bene* dicimus te Samaritanum esse, & dæmonium habere?

49 Respondit Jesus, Ego dæmonium non habeo, sed honoro Patrem meum, & vos contumelia afficitis me.

50 Ego vero non quæro gloriam meam: est qui quærat & judicet.

51 Amen, amen dico vobis, Si quis sermonem meum observaverit, mortem non conspiciet in æternum.

52 Dixerunt ergo ei Judæi, Nunc agnovimus te dæmonium habere. Abrahamus mortuus est, & Propheræ: & tu dicis, Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53 Num tu major es patre illo nostro Abrahamo, qui mortuus est? etiã Prophetæ mortui sunt: quem tu teipsum facis?

54 Respondit Jesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: Pater ille meus, is est qui glorificat me, quem vos dicitis Deum vestrum esse.

55 Sed non nostis eum: ego vero ipsum novi, & si dixero ipsum mihi non esse notum, ero similis vestri, *id est*, mendax: sed eum novi, & sermonem ejus observo.

56 Abrahamus pater ille vester gestivit videre diem istum meum, & vidit, ac gavisus est.

57 Dixerunt igitur ei Judæi, Quinquaginta annos nondum habes, & Abrahamum vidisti?

58 Dixit eis Jesus, Amen, amen dico vobis, priusquam Abrahamus existeret, ego sum.

59 Sustulerunt ergo lapides ut jacerent in eum: Jesus autem occultavit se, & exivit è templo, quum transiret per medios ipsos: & ita præteriit.

CAPUT IX.

Cæci à Christo sanati historia.

PRæteregrediens autem vidit quemdam cæcum à nativitate.

2 Et interrogaverunt eum discipuli ejus, dicentes, Rabbi, quis peccavit, iste, an parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

3 Respondit Jesus, Neque iste peccavit, neque parentes ejus, *ut cæcus nasceretur*: sed *cæcus natus est* ut opera Dei manifesta fierent in eo.

4 Oportet me vacare operibus ejus qui misit me, donec dies est: venit nox quum nemo poterit operari.

5 Quamdiu fuero in mundo, Lux sum mundi.

6 Hoc quum dixisset, spuit humi, & fecit lutum ex sputo, & illevit lutum oculis cæci illius:

7 Dixitque ei, Vade, ablue *oculos* in piscina Siloam, quod est, si interpreteris, Missus. Abiit ergo, & abluit *oculos*, rediitque videns.

8 Vicini ergo, & qui prius conspexerant eum cæcum esse, dicebant, Nonne hic est qui sedebat & mendicabat?

9 Alii dicebant, Certe hic est: alii vero, Certe similis est ei. Ille *vero* dicebat, Certe ego *is* sum.

10 Dixerunt ergo ei, Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11 Respondit ille, & dixit, Quidam qui dicitur Jesus lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad piscinam Siloam, & ablue *oculos*. Ut autem abii, & ablui *oculos*, vidi.

12 Dixerunt ergo ei, Ubi est ille? Ait, Nescio.

13 Adducunt eum ad Pharisæos, eum *inquam* qui olim cæcus fuerat.

14 Erat autem Sabbathum quum lutum faceret Jesus, & aperiret oculos ejus.

15 Rursus ergo interrogarunt eum etiã Pharisæi quomodo videndi facultatẽ esset adeptus. Ille vero dixit eis, Lutũ imposuit oculis meis, & ablui *oculos*, & video.

16 Dicebant ergo ex Pharisæis quidam, Homo iste non est à Deo: nam Sabbathum non observat. Alii dicebant, Quomodo potest quispiam peccator talia signa edere? Et dissidium erat inter eos.

17 Rursus dicunt cæco, Tu quid dicis de ipso, quod aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Certe Propheta est.

18 Non crediderunt ergo Judæi de eo quod cæcus fuisset, & videndi facultatem esset adeptus, usquequo vocarunt ejus parentes, ejus *inquam* qui videndi facultatem fuerat adeptus.

19 Et interrogaverunt eos, dicentes, Hiccine est filius ille vester, quem vos dicitis cæcum natum esse? quomodo ergo nunc videt?

20 Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt, Scimus hunc esse filium illum nostrum, & cæcum natum esse.

21 Quomodo vero nunc videat nescimus: aut quis ejus aperuit oculos nos nescimus: ipse ætatem habet, ipsum interrogate, ipse de se loquetur.

22 Hæc dixerunt parentes ejus, quod meruerent Judæos: jam enim constituerant Judæi, ut si quis eum profiteretur esse Christum, synagoga moveretur.

23 Propterea parentes ejus dixerunt, Ætatem habet, ipsum interrogate.

24 Secundo ergo vocaverunt hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc hominem scimus peccatorem esse.

25 Respondit igitur ille & dixit, An peccator sit, nescio: unum scio, me quum cæcus fuerim, nunc videre.

26 Dixerunt autem ei rursus, Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos?

27 Respondit eis, Jam vobis dixi, & non audivistis: cur iterum vultis audire? num & vos fieri vultis ipsius discipuli?

28 Illi; conviciati sunt ei, & dixerunt, Tu discipulus illius es: nos autem Mosis discipuli sumus.

29 Nos scimus Deum esse loquutum Mosi: hic autem unde sit nescimus.

30 Respondit ille, & dixit eis, At enim istud mirum est, quod vos nesciatis unde sit, & *tamen* aperuit meos oculos.

31 Scimus autem quod Deus peccatores non audiat: sed si quis Dei cultor est, & facit quod ille vult, *ille* hunc audit.

32 Ab sæculo non est auditum aliquem aperuisse oculos ejus qui cæcus natus fuerit.

33 Nisi esset hic à Deo, non posset *tale* quicquam facere.

34 Respondérunt & dixerunt ei, Tu in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jesus eum ejectum foras: & eum nactus, dixit ei, Tune credis in Filium Dei?

35 Respondit ille & dixit, Quis est, Domine, ut credam in eum?

37 Dixit autem ei Jesus, Et vidisti eum, & is est qui loquitur tecum.

38 At ille ait, Credo, Domine. Et adoravit eum.

39 Et dixit Jesus, Ad judicium *exercendum* ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.

40 Audierunt autem hæc quidam ex Phariſæis qui cum ipso erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci sumus?

41 Dixit eis Jesus, Si cæci essetis, non haberetis peccatum: nunc vero dicitis, Videmus: itaque peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus distinguens verum Pastorem à mercenario, & ovium naturam describens, conciliat sibi à Judæis odium & calumnias.

AMen amen dico vobis, Qui non ingreditur per ostium in caulam ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.

2 Qui vero ingreditur per ostium, pastor est ovium.

3 Huic aperit janitor, & oves vocem ejus audiunt: & suas oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Quumque suas oves emiserit, antegreditur eas: & oves eum sequuntur, quia norunt vocem ejus.

5 Alienum autem nequaquam sequentur, sed fugient ab eo: quia non norunt vocem alienorum.

6 Hanc similitudinem dixit eis Jesus, Illi vero non cognoverunt quænam illa essent quæ loquebatur eis.

7 Jesus ergo rursu dixit eis, Amen amen dico vobis, ego sum ostium illud ovium.

8 Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones: sed oves non auscultarunt eos.

9 Ego sum illud ostium: per me si quis introierit, servabitur; & ingredietur & egredietur, & pascua inveniet.

10 Fur non venit nisi ut furetur, & mactet ac perdat *oves*: ego veni ut vitam habeant, & abundent.

11 Ego sum pastor ille bonus: bonus pastor animam suam deponit pro ovibus.

12 Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, spectans lupum venientem, relinquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & dispergit ovile.

13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non est illi cura ovium.

14 Ego sum Pastor ille bonus, & agnosco meas, & agnoscor à meis.

15 Prout novit me Pater, *ita* & ego novi Patrem, & animam meam depono pro ovibus.

16 Alias etiam oves habeo quæ non sunt ex hac caula: illas quoque oportet me adducere; nam vocem meam audient: fietque unus grex, & unus pastor.

17 Propterea Pater me diligit, quia ego depono animam meam ut eam rursus assumam.

18 Nemo tollit eam à me, sed ego depono eam per meipsum: auctoritatem habeo deponendi eam, & auctoritatem habeo rursus eam assumendi. Hoc præceptum accepi à Patre meo.

19 Dissidium igitur rursum ortum est inter Judæos propter illos sermones.

20 Dicebant autem multi eorum, Dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis?

21 Alii dicebant, Hæc verba non sunt dæmoniaci: num dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

22 Festa sunt autem Encænia Hierosolymis, & hyems erat.

23 Et ambulabat Jesus in templo in porticu Solomonis.

24 Cinxerunt igitur eum Judæi, & dixerunt ei, Quousque animam nostram suspendis? si tu es Christus ille, dic nobis aperte.

25 Respondit eis Jesus, Dixi vobis, nec creditis: opera quæ ego facio in nomine

Patris

Patris mei, hæc testantur de me.

26 Sed vos non creditis: non enim estis ex ovibus illis meis, sicut dixi vobis.

27 Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eas agnosco, & sequuntur me:

28 Et ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam è manu mea.

29 Pater ille meus, qui mihi dedit eas, major omnibus est: neque quisquam potest eas eripere è manu Patris mei.

30 Ego & Pater unum sumus.

31 Sustulerunt ergo rursum lapides Judæi ut eum lapidarent.

32 Respondit eis Jesus: multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo: propter quod illorum operum me lapidatis?

33 Respondérunt ei Judæi, dicentes, Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, id est, quia tu, homo quum sis, facis teipsum Deum.

34 Respondit eis Jesus, Nonne scriptum est in Lege vestra, Ego dixi, Dii estis?

35 Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura,

36 *Me*, quem Pater sanctificavit & misit in mundum, vos dicitis blasphemare, quia dixi, Filius Dei sum?

37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38 Sin vero *illa* facio, etiamsi mihi non credatis, operibus *tamen* credite: ut cognoscatis & credatis Patrem in me esse, & me in eo.

39 Rursus ergo studebant eum prehendere: sed exivit ex eorum manu.

40 Abiitque rursus ad trajectum Jordanis, in eum locum ubi primum fuerat Johannes quum baptizaret, mansitque illic.

41 Multi autem veniebant ad eum, & dicebant, Johannes quidem signum nullum edidit: quæcumque autem de isto dixit, vera erant.

42 Et multi illic crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Lazarus mortuus resuscitatur. Christus concionatur. Caiaphas insciùs vaticinatur.

ERat autem infirmus quidam *nomine* Lazarus à Bethania, ex vico Mariæ & Marthæ sororis ipsius.

2 (Maria autem ea erat quæ unxit Dominum unguento, & exterit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmus erat.)

3 Miserunt ergo sorores ejus ad ipsum, dicentes, Domine, ecce *is* quem amas est infirmus.

4 Jesus autem *hoc* audito, dixit, Hæc infirmitas non est *immissa* ad mortem, sed pro Dei gloria, ut per eum *morbum* glorificetur Filius Dei.

5 Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit *illum* ægrotare, tum quidem mansit duos dies in eo loco ubi erat:

7 Deinde postea dixit discipulis, Eamus in Judæam rursus.

8 Dicunt ei discipuli, Rabbi, modo studebant te Judæi lapidare, & rursum illuc abis?

9 Respondit Jesus, Nonne duodecim sunt horæ dici? si quis ambulet interdiu, non impingit: quia lucem hujus mundi cernit.

10 Si quis autem ambulet nocte, impingit: quia lux ei non adest.

11 Hæc ait: & postea dixit eis, Lazarus amicus ille noster dormit, sed proficiscor ut à somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus, Domine, si dormit, servabitur.

13 Hoc autem dixerat Jesus de ipsius morte: at illi putarunt eum de dormitione somni dicere.

14 Tunc ergo Jesus dixit eis aperte, Lazarus mortuus est.

15 Et gaudeo propter vos (ut credatis) me illic non fuisse: sed eamus ad eum.

16 Dixit autem Thomas, qui dicitur Didymus, condiscipulis, Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit ergo Jesus, & invenit eum quartum jam diem in monumento agere.

18 Erat autem Bethania prope Hierosolymam fere stadiis quindecim.

19 Multique ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, & eas quæ cum ipsis erant, ut consolarentur eas de fratre suo.

20 Martha ergo ut audivit Jesum venire, occurrit ei: Maria vero domi sedebat.

21 Dixit autem Martha Jesu, Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.

22 Sed & nunc scio fore ut quæcunque petieris à Deo, det tibi.

23 Dicit ei Jesus, Resurget frater tuus.

24 Dicit ei Martha, Scio resurrecturum in resurrectione ultimo illo die.

25 Dixit ei Jesus, Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet:

26 Et quisquis vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27 Ait illi, Etiam, Domine, ego credo te esse Christum illum Filium illum Dei, qui in mundum venturus erat.

28 Et quum hæc dixisset, abiit, & clam vocavit Mariam sororem suam, dicens, Magister adest, & te vocat.

29 Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad eum.

30 (Nondum autem venerat Jesus in vicum: sed erat in eo loco ubi occurrerat ei Martha.)

31 Judæi ergo qui domi erant cum ea & consolabantur eam, quum vidissent Mariam cito surrexisse, & exisse, secuti sunt eam, dicentes, Certe abit ad monumentum ut illic fleat.

32 Maria vero quum venisset eo ubi erat Jesus, viso eo, accidit ad ejus pedes, dicens

ei, Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.

33 Jesus autem ut vidit eam flentem, & Judæos, qui una venerant cum ea, flentes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34 Et dixit, Ubi posuistis eum? Dicunt ei, Domine, veni & vide.

35 Lacrymatus est Jesus.

36 Dixerunt ergo Judæi, Ecce quomodo amabat eum.

37 Quidam autem ex ipsis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere ut & iste non moreretur?

38 Jesus ergo rursus fremens apud semetipsum, venit ad monumentum: erat autem spelunca, & lapis erat ei impositus.

39 Ait Jesus, Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat, Domine, jam olet: quatuor enim dierum est.

40 Dicit ei Jesus, Nonne dixi tibi, fore, si credideris, ut videas gloriam Dei?

41 Sustulerunt ergo lapidem *è loco* ubi mortuus ille fuerat positus. Jesus autem sustulit sursum oculos, & dixit, Pater, gratias ago tibi quod me audieris.

42 Ego vero sciebam me semper à te audiri: sed propter turbam circumstantem *hoc* dixi, ut credant me à te missum esse.

43 Et quum hæc dixisset, clamavit voce magna, Lazare, adesdum foras.

44 Tum qui fuerat mortuus, prodiit pedes & manus vinctus fasciis, vultus autem ejus sudario erat obvinctus. Dicit eis Jesus, Solvite eum, & sinite abire.

45 Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam, & spectarunt quæ fecerat Jesus, crediderunt in eum.

46 Quidam autem ex eis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecerat Jesus.

47 Coegerunt ergo primarii sacerdotes & Pharisæi concilium, & dicebant. Quid agemus? nam hic homo multa signa facit.

48 Si omittamus eum ita, omnes ei credent: venientque Romani, & delebunt eum locum nostrum, tum gentem.

49 Unus autem ex ipsis, Caiaphas, Pontifex maximus anni illius, dixit eis, Vos nihil scitis:

50 Nec cogitatis conducere nobis ut unus homo moriatur pro populo, & tota gens non pereat.

51 Hoc autem ex semetipso non dixit: sed quum esset Pontifex maximus anni illius, prophetavit fore ut Jesus pro gente moreretur:

52 Nec tantum pro ea gente, sed ut etiã filios Dei dispersos congregaret in unum.

53 Ab illo ergo die consultabant una ut interimerent eum.

54 Jesus ergo palam amplius non ambulabat inter Judæos: sed abiit illinc in regionem quæ est prope desertum, in urbem quæ dicitur Ephraim, & illic commorabatur cum discipulis suis.

55 Prope autem erat Pascha Judæorũ & ascenderunt multi Hierosolymã ex illa regione ante Pascha, ut purificarent se.

56 Quærebant ergo Jesum, & loquebantur alii cum aliis in templo stantes, Quid videtur vobis? *an* venturus non sit ad festum?

57 Dederant autem primarii sacerdotes & Pharisæi præceptum, ut si quis nosset ubi esset, indicaret, ut prehenderent eum.

CAPUT XII.

Christus à Maria ungitur. Hierosolymam ingreditur & tristatur.

JEsus ergo sex ante Pascha diebus venit in Bethaniam, ubi erat Lazarus ille qui fuerat mortuus, quem suscitaverat ex mortuis.

2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha ministrabat: Lazarus autẽ unus erat ex iis qui simul discumbebant cum eo.

3 Maria vero accepta libra unguenti nardi liquidæ multi pretii, unxit pedes Jesu, & exterfit pedes ejus capillis suis: domus autẽ implera est odore unguenti.

4 Dixit ergo quidam ex discipulis ejus, *nempe* Judas Simonis *filius*, Iscariotes, qui erat eum proditurus,

5 Quare hoc unguentum non veniit trecentis denariis, & datum est pauperibus?

6 Dixit autem hoc, non quod pauperum ipsi cura esset, sed quia fur erat, & marsupium habebat, & ea quæ immittebantur portabat.

7 Dixit ergo Jesus, Omitte eam, in diem funerationis meæ asservavit illud.

8 Pauperes enim semper habetis vobiscum, me vero non semper habebitis.

9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis eum illic esse: & venerunt non propter Jesum tantum, sed etiam ut Lazarum viderent, quem excitarat à mortuis.

10 Consultarunt autem primarii sacerdotes, ut Lazarum etiam interimerent:

11 Quia multi ex Judæis propter eum abibant, & credebant in Jesum.

12 Postero die turba multa quæ venerat ad diem festum, quum audissent Jesum venire Hierosolymam,

13 Acceperunt ramos palmarum, & prodierunt ei obviam, & clamabant, Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex ille Israelis.

14 Nactus autem Jesus asellum, insedit ei, sicut scriptum est,

15 Ne metue, filia Sionis: ecce, Rex ille tuus venit, insidens pullo asinæ.

16 Hæc autem non cognoverunt discipuli ejus primo: sed quum glorificatus esset Jesus tum recordati sunt hæc esse scripta de eo, & sese hæc illi præstitisse.

17 Testabatur vero turba quæ erat cum eo, quod Lazarum vocasset è monumento, & suscitasset eum ex mortuis.

18 Propterea etiam occurrit ei turba, quia audierat eum edidisse hoc signum.

19 Pharisæi ergo dixerunt inter se, Videsne

detisse nos nihil proficere? ecce, mundus eum sequutus est.

20 Erant autem quidam Græci ex iis qui ascenduat ut adorent in festo.

21 Isti ergo venerunt ad Philippum, qui *erat* à Bethsaida *urbe* Galilææ, & rogarunt eum, dicentes, Domine, vellemus Jesum videre.

22 Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dicunt Jesu.

23 Jesus autem respondit eis, dicens, Venit hora illa glorificandi Filii hominis.

24 Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cecíderit in terram, & mortuum fuerit, ipsum solum manet: si vero mortuum fuerit, multum fructum adfert.

25 Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam.

26 Si quis mihi ministrat, me sequatur; & ubi ego fuero, illic & minister meus erit: & si quis mihi ministraverit, honorabit eum Pater.

27 Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pater, libera me ab hac hora: sed propterea veni in horam hanc.

28 Pater, glorifica nomen tuum. Venit ergo vox è cœlo, *dicens*, Et glorificavi, & rursus glorificabo.

29 Turba ergo quæ adstabat & audierat, dicebat tonitru esse factum. Alii dicebant, Angelus ei loquutus est.

30 Respondit Jesus & dixit, Non propter me hæc vox extitit, sed propter vos.

31 Nunc judicium adest mundi hujus: nunc princeps ille mundi hujus ejicietur foras.

32 Et ego, si sublatus fuero è terra, omnes traham ad meipsum.

33 (Hoc autem dicebat, significans qua morte futurum erat ut moreretur.)

34 Respondit ei turba, Nos audivimus ex Lege, Christum manere in æternum: quomodo igitur tu dicis, Oportere tolli Filium hominis? quis est iste Filius hominis?

35 Dixit igitur eis Jesus, Adhuc parvo tempore lux vobiscum est: ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ deprehendant; nam qui ambulat in tenebris nescit quo vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis fiatis. Hæc loquutus est Jesus: & quum abiisset, occultavit se ab eis.

37 Quum autem tot signa coram eis edidisset, non credebant in eum:

38 Ut sermo Esaiæ prophetæ impleretur, quem dixit, Domine, quis credidit sermoni nostro, & brachium Domini cui detectum est?

39 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias,

40 Excæcavit oculos eorum, & obduravit corda eorum: ne videant oculis, & sint intelligentes corde, & sese convertant, & sanem eos.

41 Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam ejus, & loquutus est de eo.

42 Verumtamen etiam ex primoribus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos *hoc* non profitebantur, ne synagoga mo erentur.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum potius quam gloriam Dei.

44 Jesus autem clamavit & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me.

45 Et qui conspicit me, conspicit eum qui misit me.

46 Ego lux in mundum veni, ut quisquis credit in me, in tenebris nō maneat.

47 Si quis autem audierit verba mea, & non crediderit, ego non damno ipsum. Non enim veni ut damnem mundum: sed ut servem mundum.

48 Qui aspernatur me, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipsum: sermo quem loquutus sum, ille damnabit eum ultimo illo die.

49 Quia ego ex meipso non sum loquutus: sed qui misit me Pater, ipse mihi præcepit quid dicam, & quid loquar.

50 Et scio præceptum ejus vitam æternam esse. Quæ igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater, ita loquor.

CAPUT XIII.

Christus lavat pedes Apostolorum. Notat proditorē. Praedicit lapsum Petri.

ANte festum autem diem Paschæ, sciens Jesus venisse horam illam digrediendi ex hoc mundo ad Patrem, quum dilexisset suos illos qui erant in mundo, usque ad finem dilexit eos.

2 Et cœna peracta (quum diabolus jam immisisset in cor Judæ *filii* Simonis, Icariotæ, ut proderet eum)

3 Sciens Jesus Patrem omnia dedisse sibi in manus, & se à Deo prodisse, & ad Deum abire;

4 Surgit à cœna, & deponit pallium: accepeque linteo, præcinxit se.

5 Deinde immittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum: qui dixit ei, Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Respondit Jesus & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis nunc, cognosces autem postea.

8 Dicit ei Petrus, Non lavabis meos pedes in æternum. Respondit ei Jesus, Nisi lavero te, nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non solum pedes meos, sed etiam manus & caput.

10 Dicit ei Jesus, Ei qui lotus est, non opus est nisi ut pedes lavet, sed est mun-

mundus totus: & vos mundi estis, sed non omnes.

11 Norat enim eum à quo prodebatur: propterea dixit, Non omnes estis mundi.

12 Postquam ergo lavisset pedes eorum, & pallium suum recepisset, rursum recubuit, & dixit eis, Nostisne quid fecerim vobis?

13 Vos me vocatis, *dicitis*, Magister ac domine, & bene dicitis: sum enim.

14 Itaque si ego lavi pedes vestros Dominus & præceptor, vos quoque debetis alii aliorum pedes lavare.

15 Exemplum enim præbui vobis, ut prout ego feci vobis, *ita* & vos faciatis.

16 Amen amen dico vobis, Servus non est major Domino suo, neque legatus major eo à quo missus est.

17 Si hæc noveritis, beati eritis si ea feceritis.

18 Non de omnibus vobis loquor: ego scio quos elegerim: sed *oportet* impleatur Scriptura, Qui edit mecum panem, sustulit adversum me calcem suum.

19 Jam nunc dico vobis priusquam fiat, ut quum factum fuerit, credatis me *eum* esse.

20 Amen amen dico vobis, quando aliquem misero, quisquis *eum* recipit, me recipit: qui vero me recipit, recipit eum qui me misit.

21 Quum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, & testatus est, dixitque, Amen amen dico vobis, unus ex vobis prodet me.

22 Discipuli ergo aspiciebant alii ad alios, incerti de quo diceret.

23 Erat autem quidam ex discipulis Jesu recumbens in sinu ipsius, *nimirum* is quem diligebat Jesus.

24 Innuit ergo huic Simō Petrus *ut* percontaretur quisnam esset de quo diceret.

25 Ille vero quum sese inclinasset in pectus Jesu, dixit ei, Domine, quis est?

26 Respondit Jesus, Ille est cui ego intinctam offulam dedero. Et quum intinxisset offulam, dedit Judæ *filio* Simonis Iscariotæ.

27 Et post *sumptam* offulam, tunc ingressus est in illum Satanas. Dixit igitur ei Jesus, Quod facis mox facito.

28 Hoc autem nemo accumbentium intelligebat quorsum ei dixisset.

29 Quidam enim putabant, quoniam marsupium habebat Judas, Jesum ei dixisse, Eme quibus opus est nobis ad festum: aut egenis ut aliquid daret.

30 Ille igitur accepta offula, statim exivit: erat autem nox.

31 Quum ergo exivisset, dicit Jesus, Nunc glorificatus est Filius hominis, & Deus glorificatus in eo.

32 *Quod* si Deus glorificatus est in eo, Deus quoque glorificabit eum in sese, & statim glorificabit eum.

33 Filioli, adhuc paululum vobiscum sum. Quæretis me: sed sicut dixi Judæis, Quo ego vado, vos non potestis venire; *ita* & vobis nunc dico.

34 Præceptum novum do vobis, ut alii alios diligatis: sicut, *inquam*, dilexi vos, ut vos etiam diligatis alii alios.

35 Ex hoc omnes cognoscent vos esse discipulos meos, si charitatem habueritis alii in alios.

36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quo abis? Respondet ei Jesus, Quo abeo, non potes me nunc sequi: postea vero sequeris me.

37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non possum te sequi nunc? animam meam pro te deponam.

38 Respondit ei Jesus, Animam tuam pro me depones? Amen amen dico tibi, non emittet vocem gallus donec ter me abnegaveris.

CAPUT XIV.

Christus via, vita, veritas: promittit Spiritum S. ejusque officium describit.

NE turbetur cor vestrum: creditis in Deum? etiam in me credite.

2 In domo Patris mei habitationes multæ sunt: alioqui dixissem vobis.

3 Proficiscor paraturus vobis locum: & quum profectus fuero, & paravero vobis locum, rursum veniam, & assumā vos ad meipsum: ut ubi ero ego, & vos sitis.

4 Et quo ego abeam scitis, & viā scitis.

5 Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quo abeas: quomodo igitur possumus viam scire?

6 Dicit ei Jesus, Ego sum via illa, & illa veritas, & vita illa: nemo venit ad Patrem nisi per me.

7 Si noveritis me, Patrem etiam meum noveritis: & jam nunc nostis eum, & vidistis eum.

8 Dicit ei Philippus, Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

9 Dicit ei Jesus, Tantum temporis vobiscum sum, & non nostis me, Philippe? qui vidit me, vidit Patrem: quomodo igitur tu dicis, Ostende nobis Patrem?

10 Non credis me in Patre, & Patrem in me esse? Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor: sed Pater qui in me manet, ipse facit opera.

11 Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me *esse*: sin minus, propter ipsa opera credite mihi.

12 Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & majora istis faciet: nam ego ad Patrem meum proficiscor.

13 Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio.

14 Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.

15 Si diligitis me, præcepta mea servate.

16 Ego vero rogabo Patrem, & alium advocatum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum:

17 Nempe

17 *Nempe* Spiritum illum veritatis, quem mundus non potest recipere, quia non conspicit eum, nec novit eum: vos autem nostis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit.

18 Non relinquam vos orbos: redeo ad vos.

19 Adhuc paululum, & mundus me non amplius conspicier, vos autem conspicietis me: quia ego vivo, vos etiam vivetis.

20 In illo die vos cognoscetis me esse in Patre meo, & vos in me, & me in vobis.

21 Qui tenet præcepta mea, & observat illa, is est qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & ei conspiciendum exhibebo meipsum.

22 Dicit ei Judas, non *ille* Iscariotes, Domine, quid est cur te sis nobis conspiciendum exhibiturus, & non mundo?

23 Respondit Jesus & dixit ei, Si quis diligit me, sermonem meum observabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum habitabimus.

24 Qui non diligit me, sermones meos non observat: & sermo quem auditis, non est meus, sed ejus qui misit me, *nempe* Patris.

25 Hæc loquutus sum vobis, apud vos manens.

26 Advocatus autem ille, *id est*, Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæ dixi vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem illam meam do vobis: non prout mundus dat, ego do vobis. Ne turbator cor vestrum, neque formidato.

28 Audivistis me dixisse vobis, Abeo, & redeo ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique quod dixerim, Proficiscor ad Patrem: nam Pater major me est.

29 Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut quum factum fuerit, credatis.

30 Non loquar amplius multa vobiscum: venit enim princeps mundi hujus; sed in me non habet quicquam.

31 Sed ut norit mundus Patrem à me diligi, & prout præcepit mihi Pater, ita faciam: surgite, abeamus hinc.

CAPUT XV.

Christus vitis & palmitum similitudine ostendit quomodo discipuli fructus ferre possint, & ad dilectionem, & patientiam suo exemplo eos hortatur.

EGo sum vitis illa vera, & Pater meus est agricola ille.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit: & omnem qui fert fructum purgat, ut plus fructus adferat.

3 Jam vos puri estis propter sermonem quem loquutus sum vobis.

4 Manete in me, & ego in vobis *manebo*. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, *id est*, nisi manserit in vite; ita nec vos, nisi in me manseritis.

5 Ego sum vitis, vos palmites: is qui manet in me, & in quo ego *maneo*, hic fert fructum multum: nam seorsim à me nihil potestis facere.

6 Nisi quis in me manserit, abjectus extra *vineam*, statim ut palmes arescet; deinde congregantur isti *palmites*, & in ignem abjiciuntur, & ardent.

7 Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis, petite, & fiet vobis.

8 In hac re glorificatus fuerit Pater meus, ut fructum multum adferatis: & eritis mei discipuli.

9 Prout dilexit me Pater, *ita* & ego dilexi vos: manete in illa mea charitate.

10 Si præcepta mea observaveritis, manebitis in charitate mea: sicut ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus charitate.

11 Hæc loquutus sum vobis, ut gaudium illud meum in vobis maneat, & gaudium vestrum impleatur.

12 Hoc est mandatum illud meum, ut diligatis alii alios, prout dilexi vos.

13 Majorem charitatem nullus habet quam istam, ut quispiam animam suam deponat pro amicis suis.

14 Vos amici mei eritis, si feceritis quæcumque ego præcipio vobis.

15 Non amplius dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ipsius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi à Patre meo, nota feci vobis.

16 Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & constitui vos ut abeuntes fructum feratis, & fructus vester maneat: ut quicquid petieritis à Patre in nomine meo, det vobis.

17 Hæc præcipio vobis, ut diligatis alii alios.

18 Si mundus vos odit, scitis me prius quam vos, illos odio habuisse.

19 Si ex mundo essetis, mundus quod suum est amaret: quia vero ex mundo non estis, sed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.

20 Mementote sermonis illius quem ego dixi vobis, Non est servus major domino suo: si me persequuti sunt & vos persequentur: si sermonem meum observaverunt, & vestrum observabunt.

21 Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia non noverunt eum qui misit me.

22 Si non venissem & loquutus essem eis, peccatum non haberent: nunc autem non habent quod prætexant peccato suo.

23 Qui me odit, *is* etiã Patrẽ meũ odit.

24 Si opera non fecissem inter eos quæ nemo alius fecit peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt tum me tum Patrem meum.

25 Sed *oportet* ut impleatur sermo qui in Lege ipsorum scriptus est, Oderunt me immerito.

26 Quum

26 Quum autem venerit Advocatus ille quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus, *inquam*, ille veritatis, qui à Patre emanat, ille testabitur de me.

27 Sed & vos testabimini, quoniam à principio mecum estis.

CAPUT XVI.

Christus discipulis crucem prædicit, Consolatorem promittens, ejusque officium describens: angustias suorum mulieris parturienti comparat.

HÆc loquutus sum vobis, ut ne offendamini.

2 Movebunt vos synagogis: imo venit tempus quum quisquis vos interemerit, puret *se* cultum præstare Deo.

3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4 Sed hæc loquutus sum vobis, ut ubi venerit hora illa, memineritis eorum, *nempe* qu d ego *hæc* dixerim vobis: hæc autem vobis à principio non dixi, quia vobiscum eram.

5 Nunc autem abeo ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, *dicens*, Quo abis?

6 Sed quia hæc loquutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vobis ut ego abeam. Nisi enim abiero, Advocatus ille non veniet ad vos: sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos.

8 Et quum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio.

9 De peccato quidem, eo quod non credunt in me:

10 De justitia vero, eo quod ad Patrem abeam, & amplius non conspicieris me:

11 De judicio autem, eo quod princeps hujus mundi condemnatus sit.

12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam, sed nunc non potestis portare.

13 Quum autem venerit ille, *id est* Spiritus ille veritatis, dux viæ vobis erit in omnem veritatem, non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur: & quæ ventura sunt, renunciabit vobis.

14 Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & renunciabit vobis.

15 Omnia quæ habet Pater, mea sunt: propterea dixi illum de meo accepturum, & renunciaturum vobis.

16 Paulisper, & non conspicietis me: & rursum paulisper, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem.

17 Dixerunt ergo *quidam* ex discipulis ejus alii ad alios, Quid est hoc quod dicit nobis, Paulisper, & non conspicietis me, & rursus paulisper, & videbitis me: & Quia ego vado ad Patrem?

18 Dicebant ergo, Quid illud est quod dicit, Paulisper? nescimus quid loquatur.

19 Cognovit autem Jesus eos velle ipsum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos, quod dixi, Paulisper, & non conspicietis me: & iterum paulisper, & videbitis me?

20 Amen, amen dico vobis, flebitis vos, & lamentabimini, mundus autem gaudebit: vos vero tristes eritis, sed tristitia vestra evadet in gaudium.

21 Mulier quum parit, dolorem habet, quoniam advenit hora ejus: postquam autem peperit puerulum, jam non meminit afflictionis, propter gaudium quod homo sit natus in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitia tenemini: sed rursum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

23 Et illo die me non interrogabitis quicquam. Amen, amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.

24 Usq; adhuc non petiistis quicquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25 Hæc loquutus sum vobis per similitudines. venit tempus quum non amplius per similitudines loquar vobis, sed aperte de Patre meo nuncium afferam vobis.

26 Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis me rogaturum Patrem pro vobis.

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis me à Deo prodiisse.

28 Prodii à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & proficiscor ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus, Ecce, nunc aperte loqueris, nec similitudinem ullam dicis.

30 Nunc scimus te scire omnia, nec opus esse tibi ut quis te interroget: per hoc credimus te à Deo prodiisse.

31 Respondit eis Jesus, Nunc creditis?

32 Ecce venit tempus, & jam venit, quum dispergemini unusquisque ad sua, meque solum relinquetis: sed non sum solus; nam Pater mecum est.

33 Hæc loquutus sum vobis ut in me pacem habeatis: in mundo afflictionem habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

CAPUT XVII.

Christi ad Patrem precatio.

HÆc loquutus est Jesus, & sustulit oculos suos in cœlum, dixitque, Pater, venit hora illa: glorifica Filium tuum, ut & te Filius tuus glorificet:

2 Sicut dedisti ei auctoritatem *in* omnem carnem, ut quotquot dediti ei, det eis vitam æternam.

3 Hæc est autem vita æterna, ut te cognoscant *esse* unum solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.

4 Ego te glorificavi in terra, opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem:

5 Nunc igitur glorifica me tu, Pater, apud temetipsum ea gloria quam habui

apud

apud te prius quam mundus esset.

6 Manifestum feci nomen tuum hominibus quos dedisti mihi *electos* è mundo: tui erant, & mihi eos dediti: & sermonem tuum servarunt.

7 Nunc noverunt omnia quæ dedisti mihi à te esse.

8 Quia verba quæ tradidisti mihi tradidi eis: & ipsi receperunt, & vere norunt me à te prodiisse, & crediderunt me à te missum esse.

9 Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro *iis* quos dedisti mihi, quia tui sunt.

10 Et mea omnia, tua sunt; & tua, mea sunt: & glorificatus sum in eis.

11 Et non sum amplius in mundo, sed isti sunt in mundo, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos per nomen tuum, quos dedisti mihi, ut sint unum, prout & nos.

12 Quum essem cum eis in mundo, ego custodiebam eos per nomen tuum: quos dedisti mihi, ego custodivi, & nemo ex eis periit, nisi filius ille perditionis: ut Scriptura impleretur.

13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum plenum apud se.

14 Ego tradidi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt ex mundo, prout & ego non sum ex mundo.

15 Non rogo ut tollas eos è mundo, sed ut eos ab impio illo conserves.

16 Ex mundo non sunt, prout ego non sum ex mundo.

17 Sanctifica eos tua veritate: sermo ille tuus veritas est.

18 Sicut me misisti in mundum, *ita* & ego misi eos in mundum.

19 Et eorum causa ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20 Non tantum autem pro istis rogo, sed & pro iis qui per sermonem eorum credituri sunt in me:

21 Ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te; ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus me à te missum esse.

22 Et ego gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23 Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum, & ut cognoscat mundus quod tu me miseris, & eos diligas, prout me dilexisti.

24 Pater, quos dedisti mihi, velim ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut spectent gloriam illam meam quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante jactum mundi fundamentum.

25 Pater juste, mundus te non novit: ego autem te novi, & hi noverunt me à te missum esse.

26 Et notum ipsis feci nomen tuum, & notum faciam: ut charitas, qua dilexisti me, sit in eis, & ego in eis.

CAPUT XVIII.

Christus in horto capitur, à Petro abnegatur, & Pilato traditur.

HÆc quum dixisset Jesus *egressus* abiit cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse & discipuli ejus.

2 Noverat autem eum locum etiam Judas qui prodebat eum, quia Jesus frequenter cum discipulis suis illuc convenerat.

3 Judas ergo quum accepisset cohortem, & à principalibus sacerdotibus ac Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis & facibus & armis.

4 Jesus itaque sciens omnia quæ ventura erant in se, prodiens dixit eis, Quem quæritis?

5 Responderunt ei, Jesum Nazarenum. Dicit ei Jesus, Ego *is* sum. Stabat autem cum eis etiam Judas qui prodebat eum.

6 Ut ergo dixit eis, Ego *is* sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt humi.

7 Iterum igitur rogavit eos, Quem quæritis? illi autem dixerunt, Jesum Nazarenum.

8 Respondit Jesus, Dixi vobis me eum esse: ergo si me quæritis, sinite hos abire.

9 Ut impleretur sermo quem dixerat, Ex iis quos dedisti mihi, non perdidi quemquam.

10 Simon autem Petrus quum gladium haberet, eduxit eum & percussit servum Pontificis maximi, & abscidit auriculam ejus dextram. Erat autem nomen servo Malchus.

11 Dixit ergo Jesus Petro, Reconde gladium tuum in vaginam. Annon bibam poculum quod dedit mihi Pater?

12 Cohors igitur & tribunus & ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, & vinxerunt eum:

13 Et abduxerunt primum ad Annam, erat enim socer Caiaphæ, qui erat Pontifex maximus anni illius: is vero misit eum vinctum ad Caiapham Pontificem maximum.

14 Erat autem Caiaphas is qui consilium dederat Judæis expedire ut unus homo moreretur pro populo.

15 Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus vero ille notus erat Pontifici maximo, & simul introiit cum Jesu in aulam Pontificis maximi.

16 Petrus autem stabat extra ad ostium: exivit ergo discipulus ille alter qui erat notus Pontifici maximo, & loquutus est ostiariæ, & introduxit Petrum.

17 Dixit ergo Petro ancilla ostiaria, Nonne & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille, Non sum.

18 Aditabant autem servi & ministri qui prunas congesserant, quia frigus erat, & sese calefaciebant: erat vero cum eis etiam

etiam Petrus adstans, & sese calefaciens.

19 Pontifex maximus ergo interrogavit Jesum de discipulis ejus, & de doctrina ipsius.

20 Respondit ei Jesus, Ego palam loquutus sum mundo: ego semper docui in synagoga & in templo, quo undique Judæi conveniunt; & in occulto loquutus sum nihil.

21 Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid sim ipsis loquutus: ecce, hi sciunt quæ dixerim ego.

22 Hæc autem quum ipse dixisset, unus ex ministris qui adstabat, bacillo cæcidit Jesum, dicens, Itane respondes Pontifici maximo?

23 Respondit ei Jesus, Si male loquutus sum, testificare de malo: sin bene, cur me cædis?

24 Miserat igitur eum Annas vinctum ad Caiapham Pontificem maximum.

25 Stabat autem Simon Petrus & sese calefaciebat: dixerunt igitur ei, Num & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit, Non sum.

26 Dicit ei quidam ex servis Pontificis maximi, cognatus ejus cujus absciderat Petrus auriculam, Nonne ego te vidi in horto cum eo?

27 Rursus ergo negavit Petrus, & statim gallus vocem emisit.

28 Ducunt ergo Jesum à Caiapha in Prætorium: erat autem mane: & ipsi non introierunt in Prætorium, ne pollnerentur, sed ut ederent Pascha.

29 Prodiit ergo Pilatus ad eos, & dixit, Quam accusationem adfertis adversus hominem istum?

30 Respondernnt & dixerunt ei, Nisi iste esset facinorosus, non tradidissemus eum tibi.

31 Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundum legem vestram condemnate eum. Itaque Judæi dixerunt ei, Nobis non licet interimere quemquam.

32 Ut sermo Jesu impleretur, quem dixerat, significans qua morte futurum erat ut moreretur.

33 Regressus est ergo in Prætorium Pilatus, & vocavit Jesum, dixitque ei, Tu ne es rex ille Judæorum?

34 Respondit ei Jesus, A te ipso ne tu hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Respondit Pilatus, Num quid ego Judæus sum? gens tua & primarii sacerdotes tradiderunt te mihi: quid fecisti?

36 Respondit Jesus, Regnum meum non est ex hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei certassent ne traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37 Dixit ergo ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit Jesus, Tu dicis me regem esse: ego ad hoc genitus sum, & ad hoc veni in mundum, ut dem testimonium veritati. Quisquis est ex veritate, audit vocē meam.

38 Dicit ei Pilatus, Quid est veritas? Et quum hoc dixisset, rursum prodiit ad Judæos, & dixit eis, Ego nullum invenio crimen in eo.

39 Est autē vobis consuetudo ut unum dimittam vobis in Pascha: vultisne ergo dimittam vobis regem illum Judæorum?

40 Clamitarunt autem rursum omnes dicentes, Nequaquam istum, sed Barabbam: erat autem ille Barabbas latro.

CAPUT XIX.

Historia passionis, mortis & sepulturæ Christi.

TUnc ergo assumpsit Jesum Pilatus & flagellavit.

2 Et milites contexuerunt coronam è spinis, & imposuerunt ipsius capiti, & pallio purpureo induerunt eum.

3 Et dicebant, Ave rex Judæorum. Et bacillis eum cædebant.

4 Prodiit ergo rursum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce, adduco vobis eum foras, ut noveritis me nullum in eo crimen invenire.

5 Prodit ergo Jesus foras, gerens spineam illam coronam, & purpureū illud pallium. Et dixit eis *Pilatus*, Ecce homo.

6 Quum autem intuiti essent eum primarii sacerdotes & *eorum* ministri, clamitarunt, dicentes, Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite, ego enim non invenio in eo crimen.

7 Respondernnt ei Judæi, Nos legem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit.

8 Quum ergo audivisset Pilatus hunc sermonem, magis metuit.

9 Et rursus ingressus est in Prætorium, & dixit Jesu, Unde es tu? Jesus autem responsum ei non dedit.

10 Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? neicis me potestatem habere crucifigendi te, & potestatem habere te dimittendi?

11 Respondit Jesus, Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi *hoc* tibi datum esset superne: propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12 Ex eo *tempore* studebat Pilatus eum dimittere: Judæi vero clamabant, dicentes, Si hunc dimiseris, non es amicus Cæsaris: quicumque se regem facit, contradicit Cæsari.

13 Pilatus ergo quum audisset hunc sermonem, eduxit foras Jesum, conseditque in tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Cabbatha.

14 Erat autem parasceve Paschæ, hora vero quasi sexta: tum dicit Judæis, Ecce, rex vester.

15 Illi vero clamitarunt, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Respondernnt primarii sacerdotes, Non habemus regem nisi Cæsarem.

16 Tunc

16 Tunc ergo tradidit eum ipsis ut crucifigeretur. Assumpserunt autem Jesum, & abduxerunt.

17 Et *ipse* portans crucem suam prodiens venit in eum locum qui dicitur Calvariæ, Hebraice autem Golgotha.

18 Ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc & hinc, medium autē Jesum.

19 Scripsit autem etiam titulum Pilatus, & imposuit cruci. Erat vero scriptum, JESUS NAZARENUS REX ILLE JUDÆORUM.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus erat: & erat scriptum Hebraice, Græce, & Romane.

21 Dixerunt igitur Pilato primarii sacerdotes Judæorum, Ne scribito, Rex ille Judæorum: sed illum dixisse, Rex sum Judæorum.

22 Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.

23 Milites ergo quum crucifixissent Jesum, acceperunt ejus vestimenta, (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & tunicam: erat autem tunica insutilis, à summo contexta tota.

24 Dixerunt ergo inter se, Ne findamus eam, sed sortiamur de illa cujus futura sit: ut Scriptura impleretur, dicens, Partiti sunt vestimenta mea sibi, & super veste mea jecerunt sortem. Milites igitur hæc fecerunt.

25 Stabant autem juxta crucem Jesu, mater ejus & soror matris ejus, Maria Cleopæ *uxor*, & Maria Magdalene.

26 Quum vidisset ergo Jesus matrem ac discipulum adstantem quem diligebat, dicit matri suæ, Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora recepit eam discipulus ille domum suam.

28 Postea, quum sciret Jesus *reliqua* omnia jam esse peracta, ut consummaretur Scriptura, dixit, Sitio.

29 Vas igitur *illic* erat positum aceto plenum. Illi vero impleverunt spongiam aceto, & hyssopo circumdatam admoverunt ori ejus.

30 Quum autem accepisset Jesus acetum, dixit, Consummatum est, & inclinato capite tradidit spiritum.

31 Judæi ergo ut non manerent in cruce corpora Sabbatho, quoniam erat Parasceve, (erat enim magnus dies illius Sabbathi) rogaverunt Pilatum ut confringerentur eorum crura, ac tollerentur.

32 Venerunt ergo milites, & prioris quidem *latronis* confregerunt crura, & alterius qui crucifixus fuerat cum eo.

33 Ad Jesum autem quum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non confregerunt ejus crura:

34 Sed quidam ex militibus lancea latus ejus fodit, & statim exivit sanguis & aqua.

35 Et qui vidit, testatur, & firmum est testimonium ejus: ille, *inquam*, scit se vera dicere, ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleretur, *dicens*, Non conteretur *ullum* os ipsius.

37 Et rursus alia Scriptura dicit, Intuebuntur quem transfixerunt.

38 Post hæc autem rogavit Pilatum Josephus Arimathæensis (ut qui esset discipulus Jesu, sed occultus propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu: quod permisit Pilatus. Venit ergo, & sustulit corpus Jesu.

39 Venit autem & Nicodemus, (is qui venerat ad Jesum nocte primum) ferens mistiuram myrrhæ & aloes libras quasi centum.

40 Acceperunt ergo corpus Jesu, & obvinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sunerare.

41 In eo autem loco ubi fuerat crucifixus, erat hortus: & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus fuerat.

42 Ibi ergo, propter Parasceven Judæorum, quod monumentum illud prope esset, posuerunt Jesum.

CAPUT XX.

Resurrectio Christi quomodo facta & patefacta.

PRimo vero die hebdomadis Maria Magdalene venit mane, quum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: cernitque lapidem illum sublatum à monumento.

2 Currit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alterum illum discipulum quem amabat Jesus. & dicit eis, Sustulerunt Dominum è monumento, & nescimus ubi posuerint eum.

3 Exivit ergo Petrus, & alter ille discipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo simul: sed alter ille discipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum.

5 Et quum se incurvasset, cernit posita lintea: non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & conspexit lintea *ibi* posita:

7 Et sudarium quod fuerat super caput ejus, non cum linteis positum, sed seorsim involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit etiam alter ille discipulus, qui venerat prior ad monumentum, vidit que & credidit.

9 Nondum enim noverant Scripturam, videlicet quod oporteret eum ex mortuis resurgere.

10 Redierunt ergo illi discipuli ad suos.

11 Maria vero flens stabat ad monumentum, foris. Dum ergo fleret, incurvavit se in monumentum.

12 Et conspexit duos Angelos albatos, sedentes, unum ad caput, & alterum ad

ad pedes, *illic* ubi jacuerat corpus Jesu :
13 *Qui* etiam dixerant ei, Mulier, quid fles ? Dicit eis, Sustulerunt Dominum meum, nec scio ubi posuerunt eum.
14 Et quum hæc dixisset, convertit se retrorsum, conspexitque Jesum stantem, nec sciebat Jesum esse.
15 Dicit ei Jesus, Mulier, quid fles ? quem quæris ? Illa putans olitorem esse, dicit ei, Domine, si tu ipsum asportasti, dicito mihi ubi posueris eum, & ego eum tollam.
16 Dicit ei Jesus, Maria. Illa se convertens dicit ei, Rabboni, quod dicitur, Magister.
17 Dicit ei Jesus, Ne me tangito, nondum enim ascendi ad Patrem meum : sed proficiscere ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum.
18 Venit Maria Magdalene annuncians discipulis quod vidisset Dominum, & *quod* ea sibi dixisset.
19 Quum ergo vespera esset, die illo primo hebdomadis, & fores essent clausæ, *illic* ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum venit Jesus, stetitque in medio *ipsorum*, & dixit eis, Pax vobis.
20 Et quum hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino.
21 Dicit autem eis iterum, Pax vobis : sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.
22 Et quum hæc dixisset, afflavit *eos* : & dixit eis, Accipite Spiritum sanctum.
23 Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : si quorum retineritis, retenta sunt.
24 Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venerat Jesus.
25 Dixerunt igitur ei alii discipuli, Vidimus Dominum. Ille vero dixit eis, Nisi videro in manibus ejus vestigium clavorum, & immisero digitum meum in vestigium clavorum, & immisero manum meam in latus ejus, nequaquam credam.
26 Octo vero post dies rursus erant discipuli ejus intus, & Thomas cum eis : venit Jesus foribus clausis, & stetit in medio *ipsorum*, & dixit, Pax vobis.
27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & profer manum tuam, & immitte in latus meum & ne esto incredulus, sed credens.
28 Respondit autem Thomas, & dixit, Domine mi, & Deus mi.
29 Dicit ei Jesus, Quia vidisti me Thoma, credidisti : beati qui non viderunt, & crediderunt.
30 Multa vero etiam alia signa edidit Jesus in discipulorum suorum conspectu, quæ non sunt scripta in hoc libro.
31 Hæc autem scripta sunt, ut credatis Jesum esse Christum illum Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis per nomen ejus.

CAPUT XXI.

Apparitio Christi, & sermo ad Petrum.

Postea sese conspiciendum præbuit rursus Jesus discipulis apud mare Tiberiadis : sic autem se e conspiciendum præbuit :
2 Erant simul Simon Petrus, & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat ex Cana *urbe* Galilææ, & *filii* Zebedæi, aliique ex discipulis ejus duo.
3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piscatum. Dicunt ei, Imus & nos tecum. Exierunt, & ascenderunt in navigium statim : & illa nocte nihil ceperunt.
4 Mane vero jam exorto, stetit Jesus ad littus : nesciebant tamen discipuli Jesum esse.
5 Dicit igitur eis Jesus Pueri, num quid obsonii habetis ? Responderunt ei, Non.
6 At ille dicit eis, Conjicite rete in dextram navigii partem, & invenietis. Conjecerunt ergo, & nequibant amplius illud trahere præ multitudine piscium.
7 Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus, Petro, Dominus est. Simon ergo Petrus quum audisset Dominum esse, amiculum præcinxit, (erat enim nudus) & abjecit se in mare.
8 Alii vero discipuli navigio venerunt, (non enim longe aberant a terra, sed circiter cubiti ducentis) trahentes rete *plenum* piscium.
9 Ut autem descenderunt in terram, cernunt prunas positas, & piscem impositum, & panem.
10 Dicit eis Jesus, Adferte ex piscibus quos modo cepistis.
11 Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus : & quum tot essent, non est scissum rete.
12 Dicit eis Jesus, Venite, prandete. Nullus autem discipulorum audebat eum interrogare, Tu quis es ? quum scirent Dominum esse.
13 Venit ergo Jesus, & accipit panem, & dat eis, & piscem similiter.
14 Illa jam tertia vice conspicuum sese præbuit Jesus discipulis suis, postquam suscitatus fuerat ex mortuis.
15 Quum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus, Simon *filii* Jonæ, diligis me plus quam hi ? Dicit ei, Certe, Domine, tu nosti quod amem te. Dicit ei, Pasce agnos meos.
16 Dicit ei rursum secundo, Simon *filii* Jonæ, diligis me ? Ait illi, Certe, Domine, tu nosti quod amem te. Dicit ei, Pasce oves meas.
17 Dicit ei tertio, Simon *filii* Jonæ, amas me ? Tristitia fuit affectus Petrus quod tertio dixisset ipsi, Amas me ? dixitque ei, Domine, tu omnia nosti ; tu nosti

nosti quod amem te. Dicit ei Jesus, Pasce oves meas.

18 Amen, amen dico tibi, quum esses junior, cingebas te, & ambulabas quo volebas: quum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo noles.

19 Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset Deum. Et quum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me.

20 Conversus Petrus cernit illum discipulum quem diligebat Jesus sequentem, qui & recubuerat in cœna illa super pectus ejus, & dixerat, Domine, Quis est ille qui te prodit?

21 Hunc ergo quum vidisset Petrus, dicit Jesu, Domine, hic autem quid?

22 Dicit ei Jesus, Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

23 Exiit ergo sermo iste inter fratres, discipulum illum non moriturum: sed non dixerat ei Jesus, Non morietur: sed Si eum velim manere donec veniam, quid ad te?

24 Hic est discipulus ille qui de his testatur, & hæc scripsit: & scimus firmum esse testimonium ejus.

25 Sunt autem & alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur sigillatim, ne mundum quidem ipsum opinor capturum eos qui scriberentur libros. Amen.

ACTA APOSTOLORUM.

CAPUT I.

Ascensio Christi in cælum. Devotio Apostolorum. Electio Matthia in locum Judæ.

PRimum quidem librum confeci, Theophile, de omnibus quæ cœpit Jesus & facere, & docere,

2 Ad *eum* usq; diem quo, quum præcepta dedisset Apostolis quos per Spiritum sanctum elegerat, sursum receptus est:

3 Quibus etiam sese post quam passus fuit, exhibuit vivum cum multis certissimis signis, per dies quadraginta conspectus ab eis, & dicens quæ ad regnum Dei *spectant*.

4 Et cum illis conveniens mandavit eis ne abscederent Hierosolymis, sed ut exspectarent promissionem Patris, Quam, *inquit*, audistis ex me.

5 Nam Johannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto istis non multis post diebus.

6 Quum igitur illi convenissent, interrogarunt eum dicentes, Domine, num hoc tempore restitues regnum Israeli?

7 Dixit autem ad illos, Non est vestrum nosse tempora sive opportunitates quas pater in sua ipsius auctoritate statuit.

8 Sed recipietis virtutem Spiritus sancti, postquam supervenerit in vos, eritisque mihi testes & Hierosolymis, & in tota Judæa, & Samaria, & usque ad ultimas terras.

9 Et quum hæc dixisset, aspicientibus ipsis elevatus est: & nubes susceptum eum abstulit ab oculis eorum.

10 Et quum essent intentis in cœlum oculis, eo proficiscente, ecce, viri duo adstiterunt illis albo vestitu:

11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid statis intuentes in cælum? hic Jesus qui sursum receptus est *discedens* à vobis in cœlum, ita veniet quemadmodum spectastis eum proficiscentem in cœlum.

12 Tunc reversi sunt Hierosolymam à monte qui vocatur Oliveti, qui est prope Hierosolymam distans itinere Sabbathi.

13 Et quum introissent ascenderunt in cœnaculum ubi commorabantur & Petrus & Jacobus, & Johannes & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus *filius* Alphæi & Simon Zelotes, & Judas Jacobi *frater*.

14 Hi omnes perdurabant concorditer *in* precibus & supplicationibus cum uxoribus & Maria matre Jesu, & cum ipsius fratribus.

15 Et per eos dies quum assurrexisset Petrus in medio discipulorum, dixit, (erat autem turba capitum eodem *loci* quasi centum viginti)

16 Viri fratres, oportuit impleri Scripturam hanc, quam prædixit Spiritus sanctus per os Davidis, de Juda, qui fuit viæ dux iis qui comprehenderunt Jesum:

17 Annumerabatur enim nobiscum, & sortitus erat sortem ministerii hujus.

18 Is igitur acquisivit agrum ex mercede injustitiæ: & præcipitatus crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera ejus.

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hierosolymis: adeo ut vocetur ager ille propria ipsorum lingua, Aceldama, hoc est, ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum, Fiat commoratio ejus deserta, & non sit qui habitet in ea: &, Episcopatum ejus accipiat alius.

21 Oportet igitur ex iis viris qui nobiscum convenerunt toto tempore quo Dominus Jesus versatus est inter nos,

22 Exorsus à Baptismo Johannis, ad eum usque diem quo sursum receptus est à nobis, unum fieri nobiscum testem resurrectionis ejus.

23 Statuerunt igitur duos, Josephum vocatum Barsabban, qui cognominabatur Justus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt, Tu, Domine, qui corda omnium nosti, ostende utrum elegeris ex his duobus:

25 Ut accipiat sortem ministerii hujus & Apostolatus, à quo aberravit Judas,

Judas, ut abiret in locum suum.

26 Jecerunt igitur sortes eorum, & cecidit sors super Matthiam, qui communibus calculis allectus est cum undecim Apostolis.

CAPUT II.

Solennitas prima Pentecostes N.T. in effusione Spiritus Sancti, in concione Apostolorum, nominatim Petri, conversione auditorum, & communione sanctorum.

QUum autem adveniret dies Pentecostes, erant omnes concorditer eodem *loci*.

2 Tum exstitit repente sonitus è cœlo tanquam ruentis flatus violenti, qui replevit totam domũ ubi erant considentes.

3 Et visæ sunt eis dispertitæ linguæ instar ignis, *qui* etiam sedit super unumquemque eorum.

4 Repleti sunt autem omnes Spiritu sancto, cœperuntque loqui aliis linguis, prout Spiritus ille dabat eis effari.

5 Erant vero Hierosolymis habitantes Judæi viri religiosi, ex omni natione *eorum* qui sub cœlo *sunt*.

6 Orto autem hoc rumore, convenit multitudo, & conturbata fuit quod audiret unusquisque *sua* propria lingua ipsos loquentes.

7 Obstupescebant autem omnes ac mirabantur, dicentes alii ad alios, Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt?

8 Quomodo igitur nos audimus eos sua quisque lingua in qua nati sumus?

9 Parthi & Medi & Elamitæ, & qui incolimus Mesopotamiam, Judæamque & Cappadociam, Pontum & Asiam,

10 Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libyæ quæ est secundum Cyrenen, & advenæ Romani, tum Judæi tum Proselyti,

11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes nostris linguis magnifica Dei *facta*.

12 Obstupescebant igitur omnes, & hæsitabant, dicentes alius ad alium, Quid hoc sibi vellet?

13 Alii vero sannis *eos* exequentes dicebant, Vino dulci pleni sunt.

14 Consistens autem Petrus cum undecim, extulit vocem suam & affatus est eos, dicens, Viri Judæi, *vosque* omnes qui habitatis Hierosolymis, hoc vobis notum esto, & auribus percipite verba mea.

15 Non enim, ut vos præsumitis, isti ebrii sunt, quum sit hora diei tertia:

16 Sed hoc illud est quod dictum est per Prophetam Joelem,

17 Et erit ultimis temporibus, (dicit Deus) effundam ex Spiritu meo in quamvis carnem: & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.

18 Et quidem in servos meos & in ancillas meas in diebus illis effundam ex Spiritu meo, & prophetabunt.

19 Et edam prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem & vaporem fumi.

20 Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, priusquam veniat dies ille Domini magnus & illustris.

21 Et futurum est ut quicunque invocaverit nomen Domini servetur.

22 Viri Israelitæ, audite sermones istos: Jesum illum Nazaræum, virum à Deo approbatum apud vos præstantibus factis & prodigiis & signis quæ edidit per eum Deus in medio vestri, sicut & ipsi nostis;

23 Hunc, *inquam*, definito illo consilio & præcognitione Dei dedirum quum accepisteris, manibus sceleratis *cruci* affixum interemistis.

24 Quem Deus suscitavit, solutis doloribus mortis, eo quod fieri non poterat ut ipse ab ea retineretur.

25 David enim dicit de eo, Prospiciebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam est mihi ad dexteram, ne conturbar.

26 Propterea oblectatum est cor meum, & exsultavit lingua mea: atque adeo caro mea commorabitur cum spe:

27 Quoniam non deseres animam meam apud inferos, nec sines Sanctum illum tuum sentire corruptionem.

28 Notas mihi fecisti vias vitæ, replebis me jucunditate in tuo conspectu.

29 Viri fratres, licet libere dicere apud vos de patriarcha Davide, eum & obiisse & sepultum esse, & monumentum ejus esse apud nos ad hunc usque diem.

30 Propheta igitur quum esset, & sciret Deum jurejurando sibi juratum, fore ut ex fructu lumbi ipsius, quod ad carnem attinet, Christum illum susciteret, *quem* collocaret super ejus throno:

31 Præscius loquutus est de resurrectione Christi, non derelictam esse apud inferos animam ejus, neque carnem ejus sensisse corruptionem.

32 Hunc Jesum suscitavit Deus: cujus *rei* omnes nos sumus testes.

33 Itaque dextra Dei sursum sublatus, & promissum Spiritum sanctum adeptus à Patre, effudit hoc quod vos nunc cernitis & auditis.

34 Nec enim David ascendit in cœlos: sed dicit ipse, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam,

35 Usquedum statuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36 Certo sciat ergo tota domus Israelis quod Deus hunc fecerit Dominum & Christum, hunc ipsum, *inquam*, Jesum quem vos crucifixistis.

37 Qui vero hæc audierunt compuncti sunt

ſunt corde, & dixerunt ad Petrum ac reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres?

38 Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomen Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

39 Vobis enim *facta* eſt promiſſio, & liberis veſtris, & omnibus longe poſt *futuris*, quoſcumque videlicet advocaverit Dominus Deus noſter.

40 Aliiſque ſermonibus plurimis obteſtabatur, & exhortabatur *eos*, dicens, Servamini ex gente iſta prava.

41 Qui ergo libenter receperunt ſermones ejus, baptizati ſunt: & additæ ſunt *Eccleſiæ* die illo animæ quaſi ter mille.

42 Perdurabant autem in doctrina Apoſtolorum, & communicatione, & fractione panis, & precibus.

43 Obortus eſt autem omnibus metus: multaque prodigia & ſigna per Apoſtolos fiebant.

44 Omnes autem qui credebant, erant eodē *loci*, & habebant omnia communia.

45 Et poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuique opus erat.

46 Et quotidie perdurantes concorditer in templo, ac frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exſultatione & ſimplicitate cordis:

47 Laudantes Deum & habentes gratiam apud totum populum. Dominus autem addebat quotidie Eccleſiæ qui ſalvi fierent.

CAPUT III.

Petri miraculum, & concio pœnitentialis & Evangelica.

Cæterum Petrus & Johannes ſimul aſcendebant in templum ſub horam precationis, *nempe* nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab utero matris ſuæ, portabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemoſynam ab ingredientibus in templum.

3 Is quum vidiſſet Petrum ac Johannem ingreſſuros in templum, rogavit ut eleemoſynam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum Johanne, dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe aliquid ab eis acceperum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jeſu Chriſti Nazarai ſurge & ambula.

7 Et prehenſa manu ejus dextera, erexit *eum*: illico vero ſoliditatæ ſunt plantæ ipſius ac malleoli.

8 Et exſiliens ſteterit, & ambulavit: & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditque eum totus populus ambulantem & laudantem Deum.

10 Et eum agnoverunt illum eſſe qui ad *petendam* eleemoſynam ſedebat ad Speciosam portam templi: & impleti ſunt pavore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Quum autem claudus ille qui ſanatus fuerat teneret Petrum & Johannem, cucurrit totus populus ad eos in porticū quæ appellatur Solomonis, expaveſactus.

12 Quo viſo Petrus reſpondit populo, Viri Iſraelitæ, quid miramini de hac re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quaſi propria poteſtate aut pietate effecerimus ut hic ambulet?

13 Deus ille Abrahami & Iſaaci & Jacobi, Deus, *inquam*, Patrum noſtrorum glorificavit Filium ſuum Jeſum, quem vos tradidiſtis & abnegaſtis in conſpectu Pilati, quum ille judicaſſet eſſe dimittendum.

14 Vos autem Sanctum illum & juſtum abnegaſtis, & poſtulaſtis homicidam condonari vobis:

15 Principem autem vitæ interemiſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis: cujus *rei* nos teſtes ſumus.

16 Et per fidem in nomine ipſius, hunc quem conſpicitis ac noſtis, confirmavit nomen ipſius: fides (inquam) quæ per ipſum *eſt*, dedit iſti integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc, fratres, ſcio vos per ignorantiam *iſta* feciſſe, ſicut & primores veſtros.

18 Deus autem quæ præmunciaverat per os omnium Propheratum ſuorum, Chriſtum ſuū perpeſſurum, ita implevit.

19 Reſipiſcite igitur, & convertite vos, ut deleantur peccata veſtra: poſtquam venerint tempora refrigerationis à conſpectu Domini,

20 Et miſerit prius prædicatum vobis Jeſum Chriſtum:

21 Quem oportet quidem cæli capiant, uſque ad tempora reſtitutionis omnium, de quibus loquutus eſt Deus à ſeculo per os omnium ſanctorum ſuorum Propheratum.

22 Moſes etenim ad Patres dixit, Propheram ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter ex fratribus veſtris, ſicut me: audietis eum in omnibus quæ loquutus fuerit vobis.

23 Futurum eſt autem ut quiſquis non auſcultarit Propheram illum, diſperdatur è populo.

24 Sed & omnes Propheræ à Samuele & deinceps iis qui fuerunt, quotquot loquuti ſunt, etiam prænunciarunt dies iſtos.

25 Vos eſtis filii Propheratum & pacti quod pepigit Deus erga patres noſtros, dicens ad Abrahamum, Et in ſemine tuo benedictionem conſequentur omnes familiæ terræ.

26 Vobis primum Deus ſuſcitatum Filium

Filium suum Jesum misit, qui benediceret vobis, unoquoque *se*se avertente à pravitatibus vestris.

CAPUT IV.

Petrus & Johannes intrepide coram Senioribus populi causâ Christi agunt: interea discipuli precibus invigilant, & communione bonorum coalescunt.

Loquentibus autem ipsis ad populum, supervenerunt sacerdotes & præfectus templo & Sadducæi,

2 Molestè ferentes quod docerent populum, & annunciarent in nomine Jesu resurrectionem ex mortuis.

3 Et injecerunt eis manus, posuerunt-que eos in custodia in posterum diem. Nam erat jam vespera.

4 Multi vero eorũ qui audierant hunc sermonem, crediderunt: & factus est numerus virorum quasi quinquies mille.

5 Factum est autem postero die ut congregarentur primores eorum & Seniores & Scribæ Hierosolymis,

6 Et Annas Pontifex maximus, & Caiaphas, & Johannes, & Alexander, & quotquot erant ex genere Pontificio.

7 Quum igitur statuissent eos in medio, percontati sunt, Qua potestate aut quo nomine vos hoc fecistis?

8 Tunc Petrus repletus Spiritu sancto dixit eis, Primores populi, & Seniores Israelis;

9 Quandoquidem de nobis hodie quæstio habetur super beneficio in hominem infirmum *collato*, quomodo *videlicet* iste servatus sit:

10 Notum sit omnibus vobis, & toti populo Israelitico, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis, per hoc, *inquam*, istum adstare sanum in vestro conspectu.

11 Hic est lapis ille pro nihilo habitus à vobis ædificantibus, qui factus est caput anguli.

12 Nec est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub cœlo quod datum sit inter homines, per quod oporteat nos servari.

13 Conspecta vero Petri in dicendo libertate & Johannis, compertoque homines esse illiteratos & idiotas, admirabantur, & agnoscebant eos cum Jesu fuisse.

14 Et hominem illum qui sanatus fuerat, cernentes stantem cum eis, nihil poterant contradicere.

15 Jussis autem ipsis extra concilium abire, conferebant inter se,

16 Dicentes, Quid faciemus hominibus istis? conspicuum enim signum editum esse per eos, manifestum est omnibus habitantibus Hierosolymis, nec id possumus negare.

17 Sed ne *id* amplius serpat in populum, minaciter interminemur eis, ne posthac ulli hominum loquantur in nomine isto.

18 Itaque vocatis ipsis denunciarunt, ne omnino loquerentur, neve docerent in nomine Jesu.

19 Petrus autem & Johannes respondentes, dixerunt eis, An justum sit in conspectu Dei vobis potius auscultare quam Deo, judicate.

20 Non enim possumus nos quæ vidimus & audivimus, non loqui.

21 Illi vero non invenientes quomodo punirent eos, additis minis eos dimiserunt, propter populum, quia omnes glorificabant Deum super eo quod factum fuerat.

22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo ille in quem editum fuerat signum istud sanationis.

23 Dimissi autem *illi* venerunt ad suos, & annunciaverunt quæ primarii sacerdotes & seniores ipsis dixerant.

24 Qui quum *hæc* audissent, concorditer sustulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine, tu es Deus ille qui fecisti cœlum ac terram, mare, & omnia quæ in eis sunt:

25 Qui Spiritu sancto per os Davidis pueri tui dixisti, Cur fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania?

26 Adstiterunt reges terræ, & principes congregati sunt simul adversus Dominum, & Christum ejus.

27 Congregati sunt enim in hac civitate vere adversus sanctum Filium tuum Jesum quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Israelis,

28 Ut facerent quæcunque manus tua & consilium tuum prius prædestinavit ut fierent.

29 Nunc igitur, Domine, dispice in minas eorum, & da servis tuis ut cum omni libertate loquantur sermonem tuum,

30 Manu tua à te extensa ad sanandum, signisque & prodigiis editis per nomen sancti Filii tui Jesu.

31 Quum autem precati essent, succussus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquuti sunt sermonem Dei cum libertate.

32 Multitudinis autem eorum qui crediderant erat cor & anima una: nec quisquam aliquid eorum quæ habebat, suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia.

33 Et Apostoli magna vi reddebant testimonium resurrectionis Domini Jesu: & gratia magna erat super eos omnes.

34 Nullus enim erat egenus inter eos: quotquot erant enim possessores agrorum aut domorum, vendentes adferebant pretia eorum quæ vendita fuerant,

35 Et deponebant ad pedes Apostolorum: distribuebatur autem *hoc* singulis prout cuique opus erat.

36 Joseph ergo qui cognominatus est Barna-

Barnabas ab Apostolis (quod est, si interpreteris, Filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37 Quum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pecuniam, depositque ad pedes Apostolorum.

CAPUT V.

Ananiæ cum uxore historia. Apostoli capti demum sistuntur Concilio, & Gamalielis consilio morti eximuntur; cæduntur tamen & gaudent.

VIr autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira uxore sua vendidit possessionem:

2 Et intervertit *aliquid* ex pretio, conscia etiam uxore sua: allatamque partem aliquam ad pedes Apostolorum deposuit.

3 Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum ut mentiaris *in* Spiritum sanctum, & intervertaris ex pretio istius prædii?

4 Nonne si servasses manebat tibi, & venundatum in tua erat potestate? quid *eras* cur induceres in animum rem istam? non es mentitus hominibus, sed Deo.

5 Audiens autem Ananias hos sermones, cecidit, & exanimatus est. Et extitit metus magnus super omnes audientes ista.

6 Surgentes vero juvenes subtraxerunt eum, elatumque sepelierant.

7 Interfluxit autem ferme horarum trium intervallum, quum uxor quoque ipsius nesciens quod factum fuerat, ingressa est.

8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi, num tanti prædium vendidistis? Ipsa vero dixit, Etiam, tanti.

9 Petrus autem dixit ei, Quid *est* cur convenerit inter vos ut tentaretis Spiritum Domini? ecce, pedes eorum qui sepelierunt virum tuum, ad ostium *adsunt*, & efferent te.

10 Illico vero cecidit ad pedes ejus, & exanimata est: ingressi autem juvenes invenerunt eam mortuam, & elatam sepelierunt juxta virum suum.

11 Et obortus est metus magnus toti Ecclesiæ, & omnibus qui hæc audiebant.

12 Per manus autem Apostolorum edebantur signa & prodigia multa in populo: & erant concorditer omnes in porticu Solomonis.

13 Reliquorum autem nemo audebat ipsis adhærere: sed magnificabat eos populus.

14 Imo vero adjiciebantur qui crederent Domino, multitudo *videlicet* virorum simul ac mulierum:

15 Adeo ut in plateas efferrent infirmos, & ponerent in lectis ac grabatis; ut venientis Petri vel umbra humbraret aliquem eorum.

16 Conveniebat autem etiam vulgus vicinarum urbium Hierosolymam, adferentes infirmos ac vexatos à spiritibus impuris: qui sanabantur omnes.

17 Consurgens autem Pontifex maximus, & omnes qui cum eo erant, quæ est hæresis Sadducæorum, repleti sunt invidia.

18 Et injecerunt manus in Apostolos, posueruntque eos in custodia publica.

19 Sed Angelus Domini per noctem aperuit fores carceris, eductisque illis dixit,

20 Ite, & *vos* sistentes loquimini populo in templo omnia verba vitæ hujus.

21 *Illi* vero quum *hæc* audissent, introierunt sub diluculum in templum, & docebant. Adveniens autem Pontifex maximus & qui cum eo erant, convocaverunt concilium & universum senatum filiorum Israel: miserunque in carcerem ut illi adducerentur.

22 Quum autem venissent ministri, non invenerunt eos in carcere: *quod* reversi annunciaverunt,

23 Dicentes, Carcerem quidem invenimus clausum quam tutissime, & custodes extra stantes ante fores: quum aperuissemus autem, neminem intus invenimus.

24 Ut vero audierunt hos sermones, & Pontifex, & præfectus templo, & primarii sacerdotes, hæsitabant super eis, quonam hoc evasurum esset.

25 Adveniens autem quidam nunciavit eis, Ecce, viri quos posueratis in carcere, stant in templo, & docent populum.

26 Tunc præfectus abiens cum ministris, adduxit eos, non *tamen* per vim: (metuebant enim populum ne lapidarentur.)

27 Adductos igitur eos statuerunt in concilio: & interrogavit eos Pontifex maximus,

28 Dicens, Nonne etiam atque etiam demandavimus vobis ne docereris nomine isto? & ecce, replevistis Hierosolymam doctrina vestra, & vultis in nos inducere sanguinem hominis istius.

29 Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo potius quam hominibus.

30 Deus ille Patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interfecistis, suspensum in ligno.

31 Hunc, *inquam*, Deus dextera sua sursum sublatum *constituit* principem ac servatorem, ut det resipiscentiam Israeli & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus ei testes horum quæ dicimus: atque etiam Spiritus ille sanctus, quem dedit Deus iis qui dicto sunt audientes ipsi.

33 At illi *his* auditis frendebant, & consultabant de iis interficiendis.

34 Surgens autem in concilio quidam Pharisæus, nomine Gamaliel, Legis doctor, quem totus populus in pretio habebat, jussit ut paulisper abducerent foras Apostolos.

35 Et dixit illis, Viri Israelitæ, attendite

S

tendite animum vobis ipsis quod ad istos homines *attinet*, quid facturi sitis.

36 Nam ante hæc tempora exortus est Theudas, dicens se aliquem esse: cui agglutinatus est numerus virorum circiter quadringentorum: qui interemptus est, & omnes qui assensi sunt ei, dissoluti sunt, & ad nihilum redacti.

37 Post hunc exortus est Judas ille Galilæus temporibus descriptionis, & avertit populum multum post se: periit & ille, & omnes qui assensi fuerant ei, dispersi sunt.

38 Nunc itaque dico vobis, abscedite ab hominibus istis, & mittos ipsos facite: quoniam si est ex hominibus consilium hoc sive opus istud, dissolvetur:

39 Sin ex Deo est, non potestis illud dissolvere: *& videte*, ne etiam cum Deo pugnare comperiamini.

40 Assensi sunt autem ei: & quum advocassent Apostolos, cæsis mandarunt ne loquerentur in nomine Jesu: & dimiserunt eos.

41 Ipsi vero gaudentes profecti sunt à conspectu concilii, quod digni habiti essent qui pro nomine Jesu contumelia afficerentur.

42 Et quotidie in templo & domatim non cessabant docere & evangelizare Jesum Christum.

CAPUT VI.

Septem Diaconi eliguntur, ex quibus Stephanus capitur & accusatur.

ÆTerum per eos dies quum multiplicarentur discipuli, ortum est murmur Græcorum adversus Hebræos, quod ipsorum viduæ despicerentur in ministerio quotidiano.

2 Itaque duodecim illi, advocata multitudine discipulorum, dixerunt, Non est æquum nos derelicto sermone Dei, ministrare mensis.

3 Deligite ergo, O fratres, ex vobis viros septem, testimonio ornatos, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos huic usui præficiamus.

4 Nos vero in precibus & administratione sermonis perdurabimus.

5 Placuit autem hic sermo toti præsenti multitudini: & elegerunt Stephanum, virum plenum fide ac Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochensem:

6 Quos statuerunt in conspectu Apostolorum, qui precati imposuerunt eis manus.

7 Itaque sermo Dei crescebat, & valde multiplicabatur numerus discipulorum Hierosolymis: multaque turba Sacerdotum auscultabat fidei.

8 Stephanus vero plenus fide ac potentia, edebat prodigia & signa magna in populo.

9 Exorti sunt autem è synagoga quæ dicitur Libertinorum quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum, & eorum qui sunt ex Cilicia & Asia, altercantes cum Stephano.

10 Sed nequiverunt obsistere sapientiæ & spiritui per quem loquebatur.

11 Tunc subjecerunt quosdam qui dicerent se audivisse eum loquentem verba blasphema in Mosen & Deum.

12 Commoverunteque plebem & Seniores & Scribas: & eum adorti, correptum adduxerunt in concilium.

13 Stiteruntque falsos testes qui dicerent, Homo iste non cessat loqui verba blasphema adversus locum hunc sanctum & Legem.

14 Audivimus enim eum quum diceret, Jesum istum Nazarænum destructurum hunc locum, & mutaturum ritus quos tradidit nobis Moses.

15 Tunc intentis in eum oculis omnes qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus quasi faciem Angeli.

CAPUT VII.

Concio Stephani apologetica, explicans nucleum Pentateuchi: ejusq; lapidatio.

DIxit autem Pontifex maximus, Num igitur hæc ita habent?

2 Ipse vero dixit, Viri fratres & patres, audite; Deus ille gloriæ visus est patri nostro Abrahamo quum esset in Mesopotamia, priusquam habitaret Charris:

3 Et dixit ei, Exi è terra tua, & ex cognatione tua, & veni in terram quamcumque ostendam tibi.

4 Tunc exiit è terra Chaldæorum, & habitavit Charris. Et illinc postquam pater ejus mortuus est, transtulit eum *Deus* in terram hanc in qua nunc vos habitatis.

5 Nec dedit ei hæreditatem in ea, ne vestigium quidem pedis, quamvis pollicitus esset se illam daturum ei obtinendam & semini ejus post eum, quum non haberet prolem.

6 Loquutus autem est ita Deus, Erit, *inquit*, semen tuum inquilinum in terra aliena, ubi servituri subjicietur, & male accipietur annis quadringentis.

7 Sed gentem cui servierint puniam ego, dicit Deus: & post hæc exibunt, & *ipsi* colent me in loco isto.

8 Dedituque ei pactum Circumcisionis: & ita *Abrahamus* genuit Isaacum, & circumcidit eum die octavo: Isaacus autem *genuit* Jacobum, & Jacobus duodecim illos patriarchas.

9 Patriarchæ vero invidia moti, Josephum vendiderunt *abducendum* in Ægyptum: sed erat Deus cum eo.

10 Et eruit eum ex omnibus ipsius afflictionibus, dedituque ei gratiam & sapientiam coram Pharaone Rege Ægypti, qui constituit eum ductorem Ægypto, & toti domui suæ.

11 Venit autem fames in universam ter-

am

terram Ægypti & Chanaan, & afflictio magna: & non inveniebant cibos patres noſtri.

12 Quum audiviſſet autem Jacobus eſſe triticum in Ægypto, miſit patres noſtros primum.

13 Et in ſecunda *profeſtione* agnitus eſt Joſephus à fratribus ſuis, & innotuit Pharaoni genus Joſephi.

14 Miſsis autem *nuncijs*, Joſephus accerſivit patrem ſuum Jacobum, omnemq; cognationem ſuam, capitum ſeptuaginta quinque.

15 Deſcendit ergo Jacobus in Ægyptum, obiitque ipſe & patres noſtri.

16 Et tranſlati ſunt Sichemam, & poſiti in monumento quod emerat Abrahamus pretio argenti à filiis Emmoris *patris* Sichemi.

17 Quum autem appropinquaret tempus promiſſionis quam Deus juraverat Abrahamo, crevit populus & multiplicatus eſt in Ægypto,

18 Uſquequo exortus eſt alius rex, qui non noverat Joſephum.

19 Hic adverſus genus noſtrum ingenioſus, male accepit patres noſtros, *adeo* ut exponerent infantes ſuos ne ſoboleſcerent.

20 Quo tempore natus eſt Moſes, qui fuit divinitus venuſtus, & nutritus fuit tres menſes in domo patris ſui.

21 Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, & nutrivit eum ſibi pro filio.

22 Et eruditus fuit Moſes omni ſapientia Ægyptiorum: eratque potens dictis & factis.

23 Ut vero expletum eſt ei quadraginta annorum tempus, venit ei in mentem inviſere fratres ſuos filios Iſraelis.

24 Et quum vidiſſet quemdam *ex iis* affici injuria, tutatus eſt *eum*, percuſſo Ægyptio, & laborantem illum vindicavit.

25 Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere Deum per manum ipſius dare ipſis ſalutem: at illi non intellexerunt.

26 Subſequente vero die viſus eſt ipſis pugnantibus, & compulit eos in pacem, dicens, Viri, fratres eſtis vos: cur alii alios injuria afficitis?

27 Is autem qui injuria afficiebat proximum, repulit eum, dicens, Quis te nobis conſtituit principem & judicem?

28 Num tu me vis interimere, quemadmodum interemiſti heri Ægyptium illum?

29 Ad hunc autem ſermonem Moſes fugit, & factus eſt advena in regione Madian, ubi genuit duos filios.

30 Expletis vero annis quadraginta, viſus eſt ei in deſerto montis Sina Angelus Domini in flammeo igne rubi.

31 Moſes autem ut *hoc* conſpexit, admiratus eſt viſum: & quum accederet ad *hoc* conſiderandum, exſtitit ad eum vox Domini, *dicentis*,

32 Ego *ſum* Deus ille patrum vorum, Deus Abrahami, & Deus Iſaaci, & Deus Jacobi. Tremefactus autem Moſes non audebat *illud* conſiderare.

33 Dixit autem ei Dominus, Solve ſoleas pedum tuorum: locus enim in quo ſtas terra ſancta eſt.

34 Vidi, vidi vexationem populi mei qui *eſt* in Ægypto, & ſuſpiria ipſorum audivi, & deſcendi ut eruam eos: nunc ergo adeſdum, mittam te in Ægyptum.

35 Hunc *ergo* Moſen quem abnegaverant, dicentes, Quis te conſtituit principem & judicem? hunc, *inquam*, Deus miſit principem & liberatorē *futurum*, ductu Angeli qui viſus fuerat ei in rubo.

36 Hic eduxit illos editis prodigiis & ſignis in regione Ægypti, & in rubro mari, & in deſerto annis quadraginta.

37 Hic eſt Moſes ille qui dixit filiis Iſrael, Propheram ſuſcitabit vobis Dominus Deus veſter è fratribus veſtris ſicut me: ipſum audietis.

38 Hic ille eſt qui conveniente *populo* in deſerto, fuit cum Angelo ipſum alloquente in monte Sina, & cum patribus noſtris, quique excepit viva eloquia quæ nobis traderet.

39 Cui noluerunt auſcultare patres noſtri, ſed repulerunt *eum*, & averſi ſunt cordibus ſuis in Ægyptum,

40 Dicentes Aharoni, Fac nobis Deos qui præeant nobis: Moſi enim iſti qui eduxit nos ex regione Ægypti, neſcimus quid contigerit.

41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtuleruntque ſacrificium idolo, & oblectarunt ſeſe operibus manuum ſuarum.

42 Vertit autem *ſeſe* Deus, & tradidit eos ad colendum exercitum cœli: ſicut ſcriptum eſt in libro Prophetarum, Num victimas & oblationes obtuliſtis mihi annis quadraginta in deſerto, domus Iſrael?

43 Imo bajulaſtis tabernaculum Molochi, & ſidus Dei veſtri Remphanis, quas figuras feciſtis ut eas adoraretis: itaque transferam vos ad Babylonis fines.

44 Tabernaculum teſtimonii fuit patribus noſtris in deſerto, prout edixerat is qui dixerat Moſi ut faceret illud ſecundum exemplar quod viderat.

45 Quod etiam exceptum introduxerunt patres noſtri cum Jeſu in ipſa occupatione Gentium, quas expulit Deus à conſpectu patrum noſtrorum, uſque ad dies Davidis.

46 Qui invenit gratiam in conſpectu Dei, petiitque ut nanciſceretur tabernaculum Deo Jacobi.

47 Solomon autem ædificavit ei ædem.

48 Sed Excelſiſſimus ille in manufactis templis non habitat, ſicut Propheta dicit,

49 Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam ædem

dem ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis est locus requietis meæ?

50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51 Duri cervice & incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui illi sancto obnitimini: quales *fuerunt* patres vestri, tales & vos *estis*.

52 Quem Prophetarum non sunt persequuti patres vestri? trucidarunt, inquam, eos qui prænunciarunt adventum Justi illius, cujus nunc vos proditores & interfectores facti estis.

53 Qui accepistis legem per dispositionem Angelorum, & non observastis.

54 Audientes autem hæc findebantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.

55 Quum autem esset plenus Spiritu sancto, intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, & Jesum adstantem ad dexteram Dei,

56 Et ait, Ecce, conspicio cœlos apertos, & Filium illum hominis adstantem ad dexteram Dei.

57 Exclamantes autem *illi* voce magna, continuerunt aures suas, & irruerunt concorditer in eum.

58 Et ejectum eum extra urbem lapidarunt: testes autem deposuerunt pallia sua ad pedes adolescentis qui vocabatur Saulus.

59 Lapidarunt igitur Stephanum, invocantem & dicentem, Domine Jesu, recipe spiritum meum.

60 Positis autem genibus, clamavit voce magna, Domine, ne statuas eis hoc peccatum. Et quum hoc dixisset, obdormivit.

CAPUT VIII.

Saulus Ecclesiam persequitur. Samaria Dei verbum recipit. Philippus Simonem Magum & Æthiopem Eunuchum baptizat.

SAulus autem ultro consenserat ipsius cædi. Orta est vero illo die persequutio magna adversus Ecclesiam quæ *erat* Hierosolymis: & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apostolos.

2 Extulerunt autem una Stephanum viri religiosi, & plangorem magnum ediderunt super eo.

3 Saulus vero vastabat Ecclesiam, iens domatim: & tractos viros ac mulieres tradebat in custodiam *conjiciendos*.

4 At qui dispersi fuerant peragrabant *regionem* evangelizantes sermonem *Dei*.

5 Philippus vero quum devenisset in urbem Samariæ, prædicabat eis Christum.

6 Attendebat autem turba concorditer iis quæ à Philippo dicebantur, audiendo & cernendo signa quæ edebat.

7 Spiritus enim impuri ex multis qui *eis* tenebantur, exibant, vociferantes voce magna: multique paralytici & claudi sanati sunt.

8 Et gaudium magnum exstitit in illa urbe.

9 Vir autem quidam nomine Simon, antea in urbe illa exercuerat artem magicam, & gentem Samariæ obstupefecerat, dicens se esse quempiam magnum:

10 Cui attendebant omnes à minimo usque ad maximum, dicentes, Iste est potentia illa Dei magna.

11 Attendebant autem ei propterea quod à multo tempore magicis artibus eos dementarat.

12 Quum vero credidissent Philippo evangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Jesu Christi *pertinent*, baptizabantur tum viri tum mulieres.

13 Simon vero & ipse credidit, & baptizatus perdurabat apud Philippum: & conspiciens signa & virtutes magnas edi, obstupefiebat.

14 Quum autem audissent Apostoli qui erant Hierosolymis, Samariam recepisse sermonem Dei, miserunt ad eos Petrum ac Johannem.

15 Qui quum descendissent, orarunt pro eis ut acciperent Spiritum sanctum.

16 (Nondum enim in quemquam illorum illapsus fuerat, sed baptizati tantum fuerant in nomen Jesu)

17 Deinde imposuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum sanctum.

18 Quum autem cōspexisset Simon per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum sanctum, obtulit eis pecunias,

19 Dicens, Date etiam mihi potestatem istam, ut cuicumque imposuero manus, recipiat Spiritum sanctum.

20 Petrus autem dixit ei, Pecunia tua tecum pereat, qui donum Dei existimaris pecuniis acquiri.

21 Non est tibi pars neque sors in hoc negotio: cor enim tuum non est rectum in Dei conspectu.

22 Resipisce igitur ab ista malitia tua, & deprecare Deum, si forte remittetur tibi machinatio cordis tui.

23 Video enim te in felle amarissimo & connexu injustitiæ positum.

24 Respondens autem Simon dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, ne quid superveniat mihi *istorum* quæ dixistis.

25 Illi igitur attestati sermonem Dei, reversi sunt Hierosolymam, & multis vicis Samaritanorum evangelizarunt.

26 Angelus autem Domini loquutus est Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem versus, ad viam quæ Hierosolymis descendit Gazam: & quæ est deserta.

27 Is igitur surgens profectus est: & ecce quidam Æthiops Eunuchus, Dynastes Candaces reginæ Æthiopum, qui præerat universæ illius gazæ, venerat Hierosolymam adoraturus:

28 Et revertebatur sedens in curru suo, legebatque Esaiam Prophetam.

29 Dixit

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede, & proxime adhære currui isti.

30 Accurrens igitur Philippus audivit eum legentem Esaiam prophetam, & dixit, Nempe intelligis quæ legis?

31 At ille ait, Quinam enim possim, nisi mihi quispiam dux viæ fuerit? Et precatus est Philippum ut ascenderet, sederetque secum.

32 Locus autem Scripturæ quem legebat hic erat, Ut ovis ad mactationem ductus est: & ut agnus coram suo tonsore mutus, ita non aperuit os suum.

33 In ipsius depressione judicium ejus sublatum est: seculum autem ejus quis enarrabit? quoniâ tollitur è terra vita ejus.

34 Respondens autem Eunuchus Philippo, dixit, Oro te, de quo dicit istud propheta? de seipso, an de alio quopiam?

35 Tunc Philippus aperuit os suum, & exorsus ab hac Scriptura, evangelizavit ei Jesum.

36 Quum vero pergerent in viam, venerunt ad quamdam aquam: tum ait ei Eunuchus, En aquam: quid prohibet me baptizari?

37 Dixit vero Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Respondens autem *ille* dixit, Credo Jesum Christum esse Filium illum Dei.

38 Jussitque sisti currum: ac descenderunt ambo in illam aquam, Philippus simul & Eunuchus: & *ille* baptizavit eum.

39 Quum autem ascendissent ex aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum; nec amplius vidit eum Eunuchus. Perrexit igitur in via sua, gaudens.

40 Philippus autem inventus est Azoti: & peragrans *regionem* evangelizavit omnibus urbibus, usquedum veniret Cæsaream.

CAPUT IX.

Sauli conversio, baptismatis & evasio e Damasco. Sanatio Æneæ paralytici, & Tabithæ defunctæ per Petrum resuscitatio.

SAulus autem adhuc spirans minas ac cædem adversus discipulos Domini, adiit principem maximum.

2 Et petiit ab eo epistolas *perferendas* Damascum ad synagogas: ut siquos invenisset hujus sectæ, tum viros, tum mulieres, vinctos abduceret Hierosolymam.

3 Quum autem iter faceret, factum est ut appropinquaret Damasco: & repente circumfudit eum ut fulgur lux è cælo.

4 Et quum cecidisset in terram, audivit vocem dicentem sibi, Saul, Saul, quid me persequeris?

5 Dixit autem, Quis es, Domine? Dominus autem dixit, Ego sum Jesus quem tu persequeris: durum *fuerit* tibi contra stimulos calcitrare.

6 *Saul vero* tremens & pavens dixit, Domine, quid me vis facere? Tum Dominus ad eum, Surge, & ingredere urbem, & dicetur tibi quid te oporteat facere.

7 Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant, constiterunt muti, audientes quidem *ejus* vocem, neminem autem conspicientes.

8 Surrexit autem Saulus è terra, apertisque oculis suis, neminem videbat: manu vero ductum eum introduxerunt Damascum.

9 Fuitque tribus diebus non videns, & non edit, neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias, ad quem dixit per visionem Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adsum*, Domine.

11 Tum Dominus ad eum, Surge & proficiscere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domo Judæ Saulum *quendam* nomine, Tarsensem, ecce enim orat.

12 (Et vidit per visionem virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem sibi manum ut visum reciperet.)

13 Respondit autem Ananias, Domine, audivi ex multis de viro isto, quot malis affecerit sanctos tuos Hierosolymis.

14 Quinetiam hoc loco habet potestatem à principibus Sacerdotum, vinciendi omnes qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiscere: nam instrumentum electum est mihi iste, ut portet nomen meum in conspectum Gentium, & regum filiorum Israel.

16 Ego enim ei præmonstrabo quam multa oporteat ipsum pro nomine meo pati.

17 Abiit igitur Ananias, & introivit domum illam, & impositis ipsi manibus dixit, Saul frater, Dominus misit me, (Jesus *inquam* qui visus est tibi in via qua veniebas) ut visum re ipsa, & implearis Spiritu sancto.

18 Statim autem deciderunt ab oculis ejus quasi squamæ, & visum recepit illico ac surgens baptizatus est.

19 Quumque cepisset cibum, corroboratus est. Fuit autem Saulus cum discipulis qui erant Damasci per dies aliquot.

20 Et statim in synagogis prædicavit Christum, *nempe* eum esse filium illum Dei.

21 Obstupescebant autem omnes qui eum audiebant, & dicebant, Nonne hic est qui perdidit Hierosolymis eos qui invocabant nomen istud: & huc idcirco venit ut vinctos eos adduceret ad primarios Sacerdotes?

22 Saulus autem magis sese corroborabat, & confundebat Judæos qui habitabant Damasci, collatis testimoniis demonstrans eum esse Christum illum.

23 Expletis autem multis diebus ceperunt simul Judæi consilium illum interimendi.

24 Sed intellectæ sunt Saulo insidiæ eorum: adservabant autem portas die ac nocte, ut eum interimerent.

25 Acceptum igitur eum discipuli nocte, per murum dimiserunt sine submissum in sporta.

26 Quum vero Saulus advenisset Hierosolymam, tentabat se propius adjungere discipulis: sed omnes metuebant eum, non credentes eum esse discipulum.

27 Barnabas autem acceptum eum duxit ad Apostolos, & narravit eis quomodo in via vidisset Dominum, & quod loquutus esset ei, & quomodo Damasci libere loquutus esset in nomine Jesu.

28 Versabatur ergo cum eis Hierosolymis.

29 Et libere in nomine Domini Jesu loquebatur, & disceptabat adversus Græcos: illi vero conabantur eum interimere.

30 Quod quum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & emiserunt Tarsum.

31 Ecclesiæ igitur per totam Judæam & Galilæam & Samariam habentes pacem, ædificabantur: & pergentes *in* timore Domini & consolatione sancti Spiritus, multiplicabantur.

32 Factum est autem ut Petrus, per omnes pertranseuntes, deveniret etiam ad Sanctos qui habitabant Lyddæ.

33 Reperit autem illic quemdam nomine Æneam ab annis jam octo decumbentem in grabato, qui erat paralyticus.

34 Et dixit ei Petrus, Ænea, sanat te Jesus Christus: surge & sterne tibi ipsi. Is autem statim surrexit.

35 Et viderunt eum omnes qui incolebant Lyddam & Saronam, qui converterunt se ad Dominum.

36 Joppæ vero fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ, si interpreteris, dicitur Capreæ. Hæc erat dives operum bonorum & eleemosynarum quas præstabat.

37 Factum est autem per illos dies ut illa ex infirmitate moreretur: quam quum lavissent, posuerunt in cœnaculo.

38 Quum autem Lydda esset prope Joppen, discipuli audito Petrum illic esse, duos viros miserunt ad eum, rogantes ne cunctaretur usque ad ipsos tranire.

39 Exsurgens igitur Petrus venit cum eis: quem quum advenisset, adduxerunt in cœnaculum: & adstiterunt ei omnes viduæ, flentes, & ostendentes tunicas & vestimenta quæ Dorcas faciebat quum una cum ipsis esset.

40 Ejectis autem omnibus foras Petrus positis genibus oravit: & conversus ad corpus, dixit, Tabitha, surge. Illa vero aperuit oculos suos, & viso Petro resedit.

41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam: & vocatis sanctis ac viduis eam vivam repræsentavit.

42 Id autem innotuit per totam Joppen, & multi crediderunt in Dominum.

43 Factumque est ut dies multos maneret *Petrus* Joppæ, apud Simonem quemdam coriarium.

CAPUT X.

Cornelius angeli monitu Petrum accersit, & Petrus Dei jussu adit Cornelium: illoque ei concionante, venit Spiritus Dei super eum & suos.

PORro quidam erat Cæsareæ, nomine Cornelius, Centurio ex legione quæ vocatur Italica,

2 Pius ac timens Deum cum tota domo sua, & præstans eleemosynas multas populo.

3 Qui quum assidue precaretur Deum, vidit per visionem manifeste quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem & dicentem ipsi, Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum & expavefactus dixit, Quid est, Domine? Dixit autem ei, Preces tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in Dei conspectu.

5 Nunc igitur mitte aliquos Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diversatur apud Simonem quemdam coriarium, cui est domus apud mare: is dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Ut autem discessit Angelus qui loquebatur Cornelio, vocavit duos ex famulis suis & militem pium ex iis qui cum ipso erant assidui:

8 Et quum eis exposuisset omnia, misit eos Joppen.

9 Postridie vero illis iter facientibus, & appropinquantibus urbi, ascendit Petrus in solarium ut oraret, circa horam sextam.

10 Factum est autem ut valde esuriret; voluitque capere cibum. Parantibus igitur illis *cibum*, incidit in eum mentis excessus.

11 Conspexitque cœlum apertum ac descendens ad se vas quoddam ut linteum magnum, quatuor extremis devinctum, quod demittebatur in terram:

12 In quo erant quavis quadrupedia terræ, & feræ, & reptilia, & volucres cœli.

13 Et exstitit vox ad eum, Surge, Petre, macta & ede.

14 Ait autem Petrus, Nequaquam, Domine: nunquam enim edi quicquam pollutum vel impurum.

15 Tum vox rursus ad eum secundo, Quæ Deus purificavit, tu ne pollue.

16 Hoc autem factum est ter: & rursum receptum est vas in cœlum.

17 Quum autem apud se Petrus hæsitaret, *cogitans* quidnam esset visum illud quod viderat, tum ecce, viri qui missi fuerant à Cornelio, percontati de domo Simonis, supervenerunt ad vestibulum;

18 Et evocato *quopiam*, percontati sunt an Simon, qui cognominaretur Petrus, illic diverstaretur.

19 Petro vero cogitante de visione, dixit ei Spiritus, Ecce, tres viri quærunt te.

20 Surge

20 Surgens itaque descende, & nihil addubitans proficiscere cum eis: nam ego eos misi.

21 Descendens ergo Petrus ad viros illos qui ad ipsum missi fuerant à Cornelio, dixit, Ecce, ego *is* sum quem quæritis: quæ causa est propter quam adestis?

22 Ipsi vero dixerunt, Cornelius Centurio, vir justus & timens Deum, & ornatus testimonio totius gentis Judæorum, divinitus admonitus est ab Angelo sancto ut accerseret te domum suam, & audire verba à te quædam audiret.

23 Intro vocaros igitur eos accepit hospitio. Postridie vero Petrus abiit cum eis, & quidam ex fratribus Joppensibus comitati sunt eum.

24 Et altero post die introierunt Cæsaream. Cornelius autem expectabat eos, convocatis cognatis suis & necessariis amicis

25 Ut autem factum est ut introiret Petrus, occurrens ei Cornelius, & accidens ad ejus pedes, adoravit.

26 Petrus vero erexit eum, dicens, Surge, & ego ipse homo sum.

27 Et colloquens cum eo, ingressus est, invenitque multos qui convenerant.

28 Dixitque eis, Vos scitis Judæo nefas esse propius adjungere se aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus ne quem pollutum vel impurum hominem dicerem.

29 Quapropter etiam nihil obloquutus veni accersitus. Percontor igitur qua ratione me accerseveritis.

30 Tum Cornelius ait, Nudiusquartus usque ad hanc horam eram jejunus. & hora nona orabam domi meæ: & ecce, quidam stetit ob oculos meos, veste splendida,

31 Dixitque, Corneli, exaudita sunt preces tuæ, & eleemosynæ tuæ in memoriam venerunt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo Joppen, & accerse Simonē qui cognominatur Petrus hic diversatur in ædibus Simonis coriarii apud mare: qui quum advenerit, loquetur tibi.

33 Eodem igitur *momento* misi ad te: & tu bene fecisti qui adveneris. Nunc ergo omnes nos in conspectu Dei adsumus, ut audiamus omnia quæ tibi imperata sunt Deo.

34 Petrus autem ore aperto dixit, Vere deprehendo Deum non respicere ad personam:

35 Sed in quavis gente acceptum ei esse quemvis qui eum timeat, & operam det justitiæ.

36 Quem sermonem significavit filiis Israelis, evangelizans pacem per Jesum Christum, qui est omnium Dominus.

37 Vos nostis quod gestum est in tota Judæa, initio facto à Galilæa, post baptisma quod prædicavit Johannes:

38 Ut Jesum illum à Nazarera unxerit Deus Spiritu sancto & potentia, qui obambulavit, beneficiis afficiens & sanans omnes sub diaboli potestatem redactos, quoniam Deus erat cum eo.

39 Et nos sumus testes omnium quæ & in regione Judæorum & Hierosolymis fecit, quem interemerunt suspensum in ligno.

40 Hunc *autem* Deus suscitavit tertio die, fecitque ut is conspicuus fieret:

41 Non toti populo, sed testibus quos ipse prius delegerat, *nimirum* nobis qui comedimus ac bibimus una cum eo, postequam resurrexit à mortuis.

42 Mandavit autem nobis ut prædicemus populo, & cum testificatione denunciemus esse qui definitus sit à Deo judex vivorum ac mortuorum.

43 Huic etiam omnes Prophetæ testimonium dant, remissionem peccatorum accepturum per nomen ejus quemvis qui crediderit in eum.

44 Adhuc loquente Petro verba ista, illapsus est Spiritus sanctus in omnes qui audiebant hunc sermonem.

45 Et fideles qui *erant* ex circumcisione, & venerant cum Petro, obstupuerunt, quod etiam in Gentes effusum esset donum Spiritus sancti:

46 Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus,

47 Num quis aquam prohibere potest, quominus *videlicet* baptizentur isti qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48 Et præcepit eos baptizari in nomen Domini. Tunc rogaverunt eum ut *sibi* permaneres ad dies aliquot.

CAPUT XI.

Apologia Petri. Nomenclatura Christi. anorum. Agabi prophetia.

AUdierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Judæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei.

2 Quum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptarunt adversus eum qui *erant* ex circumcisione,

3 Dicentes, Ad viros præputium habentes introisti & una edisti cum eis.

4 Exorsus autem Petrus, *omnia* exposuit eis ordine dicens.

5 Ego eram in civitate Joppe orans: & visum in mentis excessu vidi, *nempe* descendens vas quoddam, seu linteum magnum, quod quatuor extremis demittebatur è cœlo, & ad me usque venit.

6 In quod quum intendissem oculos, conspexeram, & vidi quadrupedia terræ, & feras, & reptilia, & volucres cœli.

7 Audivi autem vocem dicentem mihi, Surge, Petre, macta & ede.

8 Dixi vero, Nequaquam, Domine: nam nihil commune aut impurum unquam introivit in os meum.

9 Respondit autem mihi vox secundo è cœlo, Quæ Deus purificavit, tu ne vocaveris.

10 Idque ter factum est, & rursus omnia sursum retracta sunt in cœlum.

11 Tum ecce, eodem momento tres viri supervenerunt in ædes in quibus eram, Cæsarea missi ad me.

12 Dixit vero mihi spiritus ut irem cum eis, nihil addubitans. Venerunt autem mecum etiam sex isti fratres, & ingressi sumus domum viri illius.

13 Qui nunciavit nobis quomodo vidisset Angelum domi suæ, qui adstitisset ac dixisset ipsi, Mitte aliquos Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus:

14 Qui tibi ea dicturus est per quæ tu serveris & tota domus tua.

15 Quum autem cœpissem loqui, illapsus est Spiritus sanctus in eos, quemadmodum & in nos in principio.

16 Recordatus sum vero illius dicti Domini, quum diceret, Johannes quidem baptizavit aqua, vos vero baptizabimini Spiritu sancto.

17 Postquam igitur par illud donum dedit eis Deus ut & nobis, quum credidissent in Dominum Jesum Christum, quis eram ego qui Deum possem inhibere?

18 His autem auditis quieverunt, & glorificaverunt Deum, dicentes, Nempe etiam Gentibus Deus resipiscentiam dedit ad vitam.

19 Cæterum qui dispersi fuerant ex afflictione orta ob Stephanum, transierunt usque in Phœnicium, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermonem *Dei* nisi solis Judæis.

20 Erant autem quidam Cyprii & Cyrenenses, qui ingressi Antiochiam, loquuti sunt Græcis, evangelizantes Dominum Jesum.

21 Fuit autem manus Domini cum eis: multusque numerus fide ipsis habita conversus est ad Dominum.

22 Pervenit autem hic rumor ad aures Ecclesiæ quæ erat Hierosolymis. Emiserunt igitur Barnabam ut pergeret Antiochiam usque.

23 Qui quum advenisset & vidisset gratiam Dei, gavisus est, & hortatus est omnes ut proposito cordis permanerent cum Domino.

24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu sancto & fide: & adjuncta est multa turba Domino.

25 Abiit autem Barnabas Tarsum, ut requireret Saulum: & eum inventum duxit Antiochiam.

26 Factumq; est ut annum totum congregarentur in Ecclesia, docerentque turbam multam: & discipuli nominarentur primum Antiochiæ Christiani.

27 Per id tempus autem descenderunt Hierosolymis Prophetæ Antiochiam.

28 Et unus eorum surgens nomine Agabus, significavit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit sub Claudio Cæsare.

29 Singuli vero discipulorum, prout cuique supperebat, decreverunt subministrationis causa mittere *aliquid* fratribus habitantibus in Judæa.

30 Quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manum Barnabæ & Sauli.

CAPUT XII.

Herodes Agrippa persecutor Jacobi & Petri perit phthiriasi.

1 Cæterum per id tempus injectis rex Herodes manibus, male accepit nonnullos ex Ecclesia.

2 Interemit autem Jacobum fratrem Johannis gladio.

3 Et quum vidisset *hoc* placere Judæis, perrexit comprehendere etiam Petrum: (erant autem dies Azymorum.)

4 Quem etiam prehensum conjecit in carcerem, traditum quatuor quaternionibus militum, ut eum custodirent: volens eum post Pascha producere populo.

5 Petrus igitur asservabatur in carcere: preces autem assiduæ fiebant ad Deum ab Ecclesia pro ipso.

6 Quum vero producturus esset eum Herodes, nocte illa dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, & custodes ante ostium observabant carcerem.

7 Et ecce, Angelus Domini supervenit, & lux splenduit in carcere: & pulsato latere Petri excitavit eum, dicens, Surge cito. Et exciderunt ei catenæ ex manibus.

8 Dixitque ei Angelus, Præcingere, & subliga sandalia tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit ei, Amicitor pallio tuo, & sequere me.

9 Itaque egressus *Petrus* sequebatur eum, nec sciebat verum esse quod fiebat per Angelum, sed putabat *se* visum *aliquod* cernere.

10 Quum autem pertransivissent primam ac secundam custodiam, venerunt ad portam Ferream, quæ ducit in civitatem, quæ sua sponte aperta est eis: & egressi progressi sunt per vicum unum: & statim abscessit Angelus ab eo.

11 Tum Petrus ad se reversus dixit, Nunc vere scio Dominum emisisse Angelum suum, & eruisse me è manu Herodis, & ex omni expectatione populi Judæorum.

12 Et *re* apud se animadversa, venit domum Mariæ matris Johannis, qui cognominabatur Marcus, ubi erant multi congregati & orantes.

13 Quum pulsasset autem Petrus ostium vestibuli, prodiit puella ut subauscultaret, nomine Rhode.

14 Quæ agnita voce Petri, præ gaudio non aperuit vestibulum, sed intro currens annunciavit adstare Petrũ ante vestibulũ.

15 Illi vero dixerunt ei, Insanis. Illa autem asseverabat ita se *rem* habere. At illi dicebant, Angelus ejus est.

16 Petrus vero *ibi* perseverabat pulsare: quum autem aperuissent, viderunt eum, & perculsi fuerunt.

17 *Ipse* vero manu postulato ab ipsis silentio, narravit eis quomodo Dominus se eduxisset è carcere: dixitque, Annunciate ista Jacobo & fratribus. Et egressus, profectus est in alium locum.

18 Orto autem die fuit tumultus non parvus inter milites quidnam factum esset Petro.

19 Herodes vero quum eum requisivisset, & non invenisset, quæstione de custodibus habita, jussit *eos* ad supplicium rapi, & quum descendisset à Judæa Cæsaream, *ibi* commoratus est.

20 Herodes autem infenso animo erat in Tyrios & Sidonios: at illi concorditer venerunt ad eum, & persuaso Blasto qui præerat cubiculo regis, petebant pacem: eo quod alleretur regio ipsorum ex regis *agro*.

21 Statuto autem die, Herodes indutus veste regia, & confidens pro tribunali, concionabatur ad eos.

22 Populus vero acclamabat, Vox Dei, & non hominis.

23 Illico vero percussit eum Angelus Domini, eo quod non tribuisset gloriam Deo, & erosus à vermibus, exanimatus est.

24 Sermo vero Domini crescebat ac multiplicabatur.

25 Barnabas autem & Saulus reversi sunt Hierosolymis, expleto ministerio, simul assumpto etiam Johanne qui cognominabatur Marcus.

CAPUT XIII.

Paulus & Barnabas segregati Christum prædicant Judæis & Gentibus. Elymas Paulo resistens excæcatione punitur.

ERant autem Antiochiæ in Ecclesia quæ *illic* erat quidam prophetæ & doctores, Barnabas, & Simeon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahen qui fuerat una cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus.

2 Illis autem suum ministerium obeuntibus Domino & jejunantibus, dixit Spiritus sanctus, Separate mihi Barnabam & Saulem ad opus ad quod eos advocavi.

3 Quum *ergo* jejunassent & precati imposuissent eis manus, dimiserunt *eos*.

4 Ipsi igitur emissi à Spiritu sancto descenderunt Seleuciam: & illinc abnavigaverunt Cyprum.

5 Quumque pervenissent Salamina, annunciarunt sermonem Dei in synagogis Judæorum: habebant autem etiam Johannem *sibi* subservientem.

6 Peragrata vero insula Paphum usque, invenerunt quendam magum pseudoprophetam Judæum, cui nomen *erat* Barjesu,

7 Qui erat cum Prætore Sergio Paulo, viro intelligente. Hic advocatis Barnaba & Saulo, expetivit audire sermonem Dei.

8 Obsistebat autem eis Elymas, *id est*, magus, (ita enim explicatur nomen ejus) studens avertere Prætorem à fide.

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu sancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo & ad quodvis scelus facilitate, fili diaboli, hostis omnis justitiæ, non cessabis perverterе vias Domini rectas?

11 Nunc igitur ecce, manus Domini adversum te: eri que cæcus, non cernens solem ad certum tempus. Illico vero incidit in eum caligo ac renebræ: & circumiens, quærebat qui sese manu prehensum ducerent.

12 Tunc Prætor quum vidisset quod factum fuerat, credidit, perculsus super doctrina Domini.

13 Profecti vero Papho Paulus & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ *urbem*. Johannes vero abscedens ab eis, reversus est Hierosolymam.

14 At ipsi progressi Perga, venerunt Antiochiam *urbem* Pisidiæ; & ingressi synagogam die Sabbathi consederunt.

15 Post lectionem autem Legis & Prophetarum, miserunt præfecti synagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Assurgens igitur Paulus, manu silentio postulato, dixit, Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite.

17 Deus ille populi hujus Israelis elegit Patres nostros, & populum sursum exvexit quum commoraretur in terra Ægypti, & ex ea eduxit elato brachio.

18 Et circiter quadraginta annorum tempus mores eorum pertulit in deserto.

19 Et quum delevisset septem gentes in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram earum.

20 Et postea annis circiter quadringentis quinquaginta dedit Judices usque ad Samuelem propheram.

21 Et exinde petierunt regem, dedit que eis Deus Saulem filium Cis, virum ex tribu Benjamin, annis quadraginta.

22 Et amoto illo, excitavit eis Davidem in regem, cui etiam testimonio dato dixit, Inveni Davidem *filium* Jesse, virum secundum cor meum, qui exsequetur omnes voluntates meas.

23 Hujus è semine Deus secundum promissionem excitavit Israeli Servatorem Jesum,

24 Quum ante prædicasset Johannes coram eo jam adventante, Baptismum respiscentiæ toti populo Israelis.

25 Quum autem expleret Johannes cursum, dixit, Quem me suspicamini esse? non *is* sum ego, sed ecce, venit post me, cujus pedum soleam non sum dignus qui solvam.

26 Viri fratres, filii generis Abrahami, & qui inter vos timetis Deum, vobis

sermo salutis hujus missus est.

27 Qui enim habitabant Hierosolymis, & primores eorum, quum hunc ignorarent, tum voces Prophetarum quæ per omne Sabbathum leguntur, eo damnato, impleverunt.

28 Tum nulla causa mortis inventa, petierunt à Pilato ut interimeretur.

29 Quum vero perfecissent omnia quæ de eo scripta sunt, detractum è ligno posuerunt in monumento.

30 Deus autem suscitavit eum ex mortuis.

31 Qui conspectus est per dies multos his qui simul ascenderant cum eo à Galilæa Hierosolymam, suntque testes ejus apud populum.

32 Et nos vobis evangelizamus eam promissionem quæ patribus facta est, Deum videlicet eam impleviſſe filiis illorum, *id est*, nobis, suscitato Jesu:

33 Ut etiam in Psalmo secundo scriptum est, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

34 Quod autem suscitaverit eum ex mortuis, non amplius reversurum in sepulchrum, ita dixit, Dabo vobis firmas illas Davidis beneficentias.

35 Ideo & aliàs dicit, Non fines sanctum illum tuum sentire corruptionem.

36 Nam David quidem postquam ætate sua inservivit Dei consilio, obdormivit, & appositus est patribus suis, sensitque corruptionem.

37 At is quem Deus excitavit non sensit corruptionem.

38 Notum igitur sit vobis, fratres, annunciari vobis remissionem peccatorum per illum.

39 Et ab omnibus à quibus non potuistis per Legem Mosis justificari, per hunc credentem quemvis justificari.

40 Videte ergo ne vobis superveniat quod dictum est in Propheris.

41 Videte ô contemptores, & admiramini, & disparete: quia opus operor ego diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis.

42 Egressis autem *eis* è synagoga Judæorum, rogarunt gentes ut intra proximè sequens Sabbathum exponerentur sibi hæc verba.

43 Solutoque conventu, sequuti sunt multi ex Judæis & religiosis Proselytis Paulum ac Barnabam: qui alloquentes eos, persuaserunt eis ut permanerent in gratia Dei.

44 Sequente vero Sabbatho urbs prope tota congregata fuit ad audiendum sermonem Dei.

45 Visa autem turba, Judæi repleti sunt invidia, & contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur, contradicentes ac blasphemantes.

46 Tunc loquendi libertate usi Paulus ac Barnabas, dixerunt, Vobis necesse fuit primum exponi sermonem Dei: postquam autem illum repellitis, & indignos vos ipsos decernitis æterna vita, ecce convertimus nos ad Gentes.

47 Ita enim nobis præcepit Dominus, *dicens*, Constitui te ut sis lux Gentium, ut sis salutis usque ad ultimas terras.

48 Gentes autem hæc audientes, gavisæ sunt, & laudibus extulerunt sermonem Domini: & crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

49 Perferebatur autem sermo Domini per totam illam regionem.

50 Judæi vero exstimularunt mulieres religiosas & honoratas, & primos urbis, & excitarunt persequutionem in Paulum ac Barnabam, ejecerunt que eos è finibus suis.

51 At illi excusso pulvere pedum suorum in eos, venerunt Iconium.

52 Discipuli vero replebantur gaudio & Spiritu sancto.

CAPUT XIV.

Paulus & Barnabas Iconio ejecti: Paulum Lystræ claudum sanat, & sibi sacrificaturos prohibet: ibidem lapidatus se recolligit, & Ecclesias multas colligit.

FActum est autem Iconii ut simul intrarent synagogam Judæorum, & ita loquerentur, ut crederet Judæorum simul & Græcorum magna multitudo.

2 Judæi vero, qui assensi non fuerunt *sermoni*, incitarunt & male affectos reddiderunt animos Gentium adversus fratres.

3 Multum igitur tempus *ibi* commorati sunt libere loquentes, freti Domino, qui testimonium dabat sermoni gratiæ suæ, dabatque ut signa & prodigia ederentur per manus eorum.

4 Fissa est autem multitudo urbis: & alii quidem erant à Judæis, alii vero ab Apostolis.

5 Quum autem factus esset impetus Gentium ac Judæorum una cum suis primoribus ad eos contumeliis afficiendos & lapidandos,

6 Re inter se animadversa perfugerunt in civitates Lycaoniæ Lystram & Derben & circumjacentem regionem:

7 Et illic evangelizaverunt.

8 Quidam autem vir Lystris caprus pedibus sedebat, claudus ab utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat.

9 Hic audivit Paulum loquentem: qui, quum intendisset in eum oculos, & vidisset quod fidem haberet *se* liberatum iri,

10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos rectus. At *ille* exsiliit & ambulavit.

11 Turba vero quum vidisset quod fecerat Paulus, sustulerunt vocem suam, Lycaonice dicentes, Dii assimilati hominibus descenderunt ad nos.

12 Vocabantque Barnabam, Jovem: Paulum vero Mercurium, quoniam is præibat in loquendo.

13 Sacerdos autem Jovis collocati ante illorum urbem, quum tauros vittatos ad vestibula adduxisset, volebat cum turba sacrificare.

14 Quod quum audissent Apostoli Barnabas & Paulus, diruptis palliis suis insilierunt in turbam, clamantes,

15 Ac dicentes, Viri, cur ista facitis? nos quoque sumus homines iisdem quibus vos affectionibus obnoxii, annunciantes, ut à vanis istis rebus convertatis vos ad Deum illum vivum, qui fecit cœlum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt;

16 Quique præteritis ætatibus fivit omnes gentes suis ipsarum viis incedere.

17 Quamquam non passus est se *esse* expertem testimonii, bona tribuendo, dans nobis cœlitus pluvias ac præstituta tempora fructibus perferendis, implens cibo & delectatione corda nostra.

18 Et hæc dicentes, vix compescuerunt turbam ne ipsis sacrificaret.

19 Supervenerunt autem quidam Judæi Antiochia & Iconio, qui persuasa turba, Paulum lapidatum traxerunt extra urbem, existimantes eum mortuum esse.

20 Quum autem circumstetissent eum discipuli, surrexit, & ingressus est urbem, & postridie egressus venit Derben cum Barnaba.

21 Quumque evangelizassent urbi illi, & discipulos multos adjunxissent, reversi sunt Lystrã & Iconium & Antiochiam

22 Confirmantes animos discipulorum, hortantes ut permanerent in fide, & *dicentes*, Oportere per multas afflictiones nos ingredi in regnum Dei.

23 Quumque ipsis per suffragia creassent per singulas Ecclesias Presbyteros, precatique essent cum jejuniis, commendarunt eos Domino in quem crediderant

24 Peragrataque Pisidia, venerunt in Pamphyliam.

25 Ac Pergæ loquuti *Domini* sermonem, descenderunt Attaliam.

26 Et illinc enavigarunt Antiochiam, unde fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod impleverant.

27 Quum autem venissent & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta Deus per ipsos effecisset, eumque aperuisse Gentibus ostium fidei.

28 Et commorati sunt illic non parvum tempus cum discipulis

CAPUT XV.

Synodus Hierosolymitana, & Pauli à Barnaba separatio, & in Asiã ablegatio.

Porro quidam qui descenderant è Judæa, docebant fratres, & *dicebant*, Nisi circumcidamini ritu Mosis, non potestis servari.

2 Orta igitur repugnantia & disceptatione non parva Paulo ac Barnabæ adversus illos, constitutum fuit ut ascenderent Paulus & Barnabas & quidam alii ex illis, ad Apostolos ac Presbyteros Hierosolymam, super hac quæstione.

3 Illi ergo deducti ab Ecclesia, peragrarunt Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & gaudio magno affecerunt omnes fratres

4 Quum autem pervenissent Hierosolymam, excepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis ac Presbyteris, & retulerunt quanta Deus per ipsos affecerat.

5 Sed (*aiebant*) quidam surrexerunt ex hæresi Pharisæorum qui crediderunt, dicentes, Oportere ipsos circumcidere, & eis mandare ut observent Legem Mosis.

6 Congregati sunt igitur Apostoli & Presbyteri ut dispicerent de hac re.

7 Quum autem multa disceptati fuissent, surgens Petrus dixit eis, Viri fratres, vos scitis Deum jampridem inter nos elegisse *me*, ut per os meum audirent Gentes sermonem Evangelii, & crederent.

8 Et ille cordium cognitor Deus præbuit eis testimonium, dato ipsis Spiritu sancto sicut & nobis:

9 Nihilque discrevit inter nos & illos, fide ab *ipso* purificatis cordibus eorum.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare valuimus?

11 Imo per gratiam Domini Jesu Christi credimus nos servatum iri, quemadmodum & illos.

12 Tacuit autem tota illa multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum exponentes quanta Deus edidisset signa & prodigia per ipsos inter Gentes.

13 Postquam autem ipsi conticuissent, respondit Jacobus dicens, Viri fratres, audite me.

14 Simeon exposuit quomodo primum Deus respexerit *Gentes*, ut sumeret ex ipsis populum nomini suo.

15 Et huic *rei* consonant verba Prophetarum sicut scriptum est,

16 Post hæc revertar, & restaurabo tabernaculum Davidis collapsum, & ruinas ejus restaurabo & rursus erigam illud:

17 Ut requirant reliqui homines Dominum, & omnes Gentes super quas invocatum fuerit nomen meum, dicit Dominus qui facit hæc omnia.

18 Nota sunt Deo ab *omni ævo* omnia opera sua.

19 Quamobrem ego censeo non esse obturbandos eos qui ex Gentibus ad Deum se convertunt.

20 Sed ad eos scribendum ut abstineant à polluti per simulacra, & scortatione, & suffocatis rebus & sanguine.

21 Moses enim ab ætatibus antiquis oppidatim habet qui ipsum prædicent, quum in synagogis per singula Sabbatha legatur.

22 Tunc visum est Apostolis & presbyteris cum tota Ecclesia, delectos ex sese viros

viros mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba: *nempe* Judam qui cognominabatur Barsabas, & Silam; viros primarios inter fratres:

23 Ittis per eorum manum scriptis; Apostoli & Presbyteri & fratres, iis qui sunt Antiochiæ & in Syria & in Cilicia fratribus, qui *sunt* ex Gentibus, salutem.

24 Quoniam quosdam è nobis egressos audivimus vos turbasse verbis, labefactantes animas vestras, dicentes *oportere vos* circumcidi, & observare Legem, quibus non edixeramus:

25 Visum est nobis concorditer coactis delectos viros mittere ad vos cum dilectis nostris Barnaba & Paulo,

26 Hominibus qui exposuerunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

27 Misimus ergo Judam & Silam, qui & ipsi *vobis* eadem verbis referent.

28 Visum est enim Spiritui sancto ac nobis, ne quod amplius imponeremus vobis onus præter necessaria ista:

29 *Videlicet*, ut abstineatis ab iis quæ sunt immolata simulacris, & sanguine, & suffocato, & scortatione: à quibus si vobis caveritis, bene agetis. Valete.

30 Illi igitur dimissi venerunt Antiochiam, & congregata multitudine reddiderunt epistolam.

31 Quam quum legissent, gavisi sunt super ea exhortatione.

32 Judas quoque & Silas, quum essent & ipsi prophetæ, multo sermone adhortati sunt, & confirmarunt fratres.

33 Quum autem egissent *illic* aliquamdiu, dimissi sunt cum pace à fratribus ad Apostolos.

34 Silæ tamen visum est ibi manere.

35 Paulus autem & Barnabas commorati sunt Antiochiæ, docentes & evangelizantes, cum aliis etiam multis, sermonem Domini.

36 Post aliquot autem dies dixit Barnabæ Paulus, Reverti invisamus fratres nostros oppidatim in quibus annunciavimus sermonem Domini, *cogniturí* quomodo *se* habeant.

37 Barnabæ vero consilium erat assumere secum Johannem qui vocabatur Marcus.

38 Paulus autem æquum censebat, eum non simul assumere qui abscessisset ab ipsis ex Pamphylia, nec eorum comes in illo opere fuisset.

39 Orta igitur fuit exacerbatio, ut alter ab altero abcesserit: & Barnabas assumpto Marco navigaverit in Cyprum:

40 Paulus vero allecto Sila abiit, commendatus gratiæ Dei à fratribus.

41 Peragravitque Syriam ac Ciliciam confirmans Ecclesias.

CAPUT XVI.

Profectio & persecutio Pauli multiplex.

Devenit autem Derben & Lystram: & ecce, discipulus quidam erat illic nomine Timotheus, filius mulieris cujusdam Judææ fidelis, patris autem Græci.

2 Huic dabant testimonium fratres qui Lystris erant & Iconii.

3 Eum *itaque* voluit Paulus secum proficisci: & assumptum eum circumcidit, propter Judæos qui in illis locis erant: sciebant enim omnes patrem ejus Græcum esse.

4 Prout autem pertransibant urbes, tradebant eis observanda placita illa quæ decreta fuerant ab Apostolis & Presbyteris qui Hierosolymis erant.

5 Itaque Ecclesiæ confirmabantur fide, & exuberabant numero quotidie.

6 Phrygia autem peragrata & Galatica regione, prohibiti à Spiritu sancto loqui sermonem *Dei* in Asia;

7 Quum venissent in Mysiam, tentabant versus Bithyniam: sed non sivit eos *ire* Spiritus Jesu.

8 Præterita igitur Mysia, descenderunt Troada.

9 Et visum per noctem conspectum est Paulo: Vir Macedo quidam adstabat precans eum, & dicens, Transiens in Macedoniam succurre nobis.

10 Ut autem hoc visum vidit, statim studuimus abire in Macedoniam, collatis argumentis colligentes quod advocasset nos Dominus ut eis evangelizaremus.

11 Provecti igitur Troade, rectum cursum tenuimus Samothracem, & sequente die Neapolin:

12 Et illinc Philippos, quæ est prima hujus partis Macedoniæ urbs, colonia. Commorati sumus autem in ea urbe aliquot dies.

13 Et die sabbathi egressi sumus ex urbe ad flumen, ubi solebat esse precatio: & quum consedissemus, alloquuti sumus mulieres quæ convenerant.

14 Quædam autem mulier nomine Lydia, quæ purpuram vendebat in urbe Thyatirorum, Deum colens, *nos* audivit: cujus Dominus adaperuit cor ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo.

15 Quum igitur baptizata esset, & domus ejus, rogavit *nos*, dicens, Si judicastis me fidelem esse Domino, ingressi domum meam, manete. Et adegit nos.

16 Factum est autem proficiscentibus nobis ad precationem, ut ancillula quædam, habens spiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæstum magnum præbebat dominis suis vaticinando.

17 Hæc subsequuta Paulum ac nos, clamabat, dicens, Isti homines servi sunt Dei illius altissimi, qui annunciant vobis viam salutis.

18 Hoc autem fecit ad multos dies: sed molestè ferens Paulus, & sese convertens, spiritui illi dixit, Mando tibi per nomen Jesu Christi ut exeas ab ea. Exiit igitur eodem illo momento.

19 Videntes illius *ancillulæ* domini abisse

isse spem quæstus sui, prehensum Paulum & Silam traxerunt in forum ad magistratus.

20 Et quum perstraxissent eos ad prætores, dixerunt, Homines isti conturbant civitatem nostram, quum sint Judæi;

21 Et annunciant ritus quos non licet nobis accipere, neque usurpare, quum simus Romani.

22 Una vero insurrexit turba adversus eos: & prætores diruptis eorum vestibus jusserunt *eos* virgis cædi.

23 Et quum multas plagas eis imposuissent, conjecerunt eos in carcerem, additis mandatis commentariensi ut tuto eos asservaret.

24 Qui tali accepto mandato, conjecit eos in intimum carcerem, & pedes eorum adstrinxit numella.

25 Media autem nocte orantes Paulus & Silas hymnos canebant Deo: & qui vincti erant exaudiebant eos.

26 Repente vero terræmotus magnus exstitit, ita ut quaterentur fundamenta carceris: & illico apertæ sunt omnes fores, & omnium vincula laxata.

27 Expergefactus autem commentariensis, quum videret fores carceris apertas, stricto gladio erat seipsum interempturus, existimans vinctos effugisse.

28 Clamavit vero Paulus voce magna, dicens, Ne quid feceris tibi ipsi mali: omnes enim hic sumus.

29 Is autē petito lumine irrupit, & tremefactus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.

30 Et productis ipsis foras, ait, Domini, quid me oportet facere ut server?

31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Jesum Christum, & servaberis tu ac domus tua.

32 Et loquuti sunt ei sermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipsius.

33 *Ipse* vero illis assumptis ea ipsa hora noctis, lavit *eorum* plagas: & baptizatus est ipse & omnes *domestici* illius illico.

34 Et ipsis deductis domum suam, apposuit mensam: & exsultavit quod cum universa domo sua credidisset Deo.

35 Die autem exorto, prætores miserunt viatores qui dicerent, Dimitte homines illos.

36 Annunciavit autem commentariensis hos sermones Paulo: Miserunt, *inquit*, prætores ut dimittamini: nunc igitur egressi, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæsos nos publice, indicta causa, quum simus Romani, conjecerunt in carcerem, & nunc clam nos ejiciunt? non profecto, sed veniant ipsi, & nos educant.

38 Renunciarunt autem prætoribus viatores verba ista: metuerunt que audito eos Romanos esse.

39 Et venientes precati sunt eos, & eductos rogarunt ut egrederentur ex urbe.

40 Egressi autem è carcere introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & egressi sunt *ex urbe*.

CAPUT XVII.

Paulus prædicat Thessalonicæ & Athenis.

1 Tinere autem facto per Amphipolin & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga quædam Judæorum.

2 Paulus vero secut consueverat introivit ad eos, & per Sabbatha tria disseruit *cum* eis ex Scripturis

3 Explicans & ob oculos ponens oportuisse Christum pati, & resurgere ex mortuis: & hunc Jesum, quem *ego*, *inquit*, annuncio vobis, esse Christum illum.

4 Nonnulli igitur eorum assensi sunt, & consociati sunt Paulo & Silæ, & religiosorum Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primariis non paucæ.

5 Sed invidia commoti Judæi qui *sermoni* non attentiebantur, assumptis quibusdam circumforaneis viris improbis, ac turba coacta, fecerunt ut civitas tumultuaretur, & adorti domum Jasonis, studebant eos adducere ad populum.

6 Et quum non invenissent eos, traxerunt Jasonem & quosdam fratres ad civitatis magistratus vociferando, Isti qui orbis terrarum statum subverterunt, etiam hic adsunt.

7 Quos accepit Jason: qui omnes contra edicta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, *nempe* Jesum.

8 Commoverunt autem turbam & civitatis magistratus hæc audientes.

9 *Qui* tamen quum satis accepissent ab Jasone & reliquis, dimiserunt eos.

10 Fratres vero statim per noctem Paulum simul & Silam emiserunt Beream: qui quum advenissent, ierunt in synagogam Judæorum.

11 Hi autem *Judæi* qui erant Thessalonicæ, fuerunt isti generosiores, ut qui receperint sermonem cum omni alacritate, quotidie examinantes Scripturas an hæc ita se haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græcarum mulierum honoratarum & virorum non pauci.

13 Ut autem cognoverunt Thessalonicenses Judæi, Berææ quoque annunciatum esse à Paulo sermonem Dei, venerunt etiam illuc, concitantes turbam.

14 Sed tunc statim Paulum emiserunt fratres, ut iret velut ad mare: Silas autem & Timotheus remanserunt illic.

15 Qui vero Paulum susceperant tuto loco constit endum, deduxerunt eum Athenas usque: & accepto præcepto ad Silam ac Timotheum ut quam citissime ad ipsum venirent, abierunt.

16 Paulo vero Athenis illos exspectante, irritabatur spiritus ejus in ipso, quum conspiceret urbem idolis refertam.

17 Disserebat igitur in Synagoga cum Judæis & religiosis: & in foro quotidie cum quibusvis obvijs.

18 Quidam

18 Quidam autē ex Epicureis & Stoicis philosophis conflebantur cum eo: & quidam dicebant, Quid vult garrulus iste dicere? Alii vero, Peregrinorum deorum videtur annunciator esse: quoniam Jesum & resurrectionem ipsis annunciabat.

19 Et prehensum eum duxerunt in Areopagum, dicentes, Possumusne scire quæ sit ista nova, de qua tu loqueris, doctrina?

20 Peregrina enim quædam infers auribus nostris. volumus ergo scire quidnam ista sibi velint.

21 (Cæterum Athenienses omnes & inquilini peregrini nulli alii rei vacabant, nisi ad dicendum aut audiendum aliquid novi.)

22 Quum autem constitisset Paulus in medio Areopago, dixit, Viri Athenienses, omnino conspicio vos quasi religiosiores.

23 Perrantans enim & contemplans sacra vestra, inveni etiam aram cui inscriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego vobis annuncio.

24 Deus ille qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, quum sit cœli & terræ Dominus, in manufactis templis non habitat:

25 Nec manibus hominum colitur, alicujus rei egens, quum ipse det omnibus vitam, & halitum, & omnia:

26 Fecitque ex uno sanguine totam gentem hominum, ut habitaret super universa superficie terræ, definitis præstitutis temporibus, & positis terminis habitationis eorum:

27 Ut quærerent dominum, si forte palpando eum invenirent: quamquā profecto non longe abest ab unoquoque nostrum.

28 In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestratium poetarum dixerunt, Nam hujus progenies etiam sumus.

29 Progenies ergo Dei quum simus, non debemus existimare auro & argento, aut lapidi, sculpturæ artificii & excogitationis hominum, numen esse simile.

30 Deus igitur temporibus istius ignorantiæ connivendo dissimulatis, nunc mandat omnibus ubique hominibus ut resipiscant;

31 Eo quod statuit diem quo juste judicaturus est orbem terrarum, per eum virum quem definit, fide *ejus rei* palam facta omnibus illo ex mortuis suscitato.

32 Quum audissent autem resurrectionem mortuorum, alii quidem irrisis *eum* excipiebant, alii vero dicebant, Audiemus te rursus de hac re.

33 Et ita Paulus exivit è medio eorum.

34 Quidam vero ei sese adjunxerunt & crediderunt: in quibus *fuit* & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus visitat multas Ecclesias. Apollos paulisper informatur in fide Christi.

Postea Paulus quum discessisset Athenis, venit Corinthum.

2 Et reperto quodam Judæo nomine Aquila, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italia, & Priscilla uxore ejus (eo quod edixisset Claudius ut omnes Judæi Roma excederent) venit ad eos:

3 Et quia ejusdem erat artificii, mansit apud eos, & operabatur: erat enim ars illorum conficere tabernacula.

4 Disserebat autem in synagoga omnibus Sabbathis, & in suam sententiam adducebat tum Judæos, tum Græcos.

5 Ut autem advenerunt è Macedonia Silas & Timotheus, constringebatur spiritu Paulus, attestans Judæis Jesum *esse* Christum illum.

6 Ipsis autem obsistentibus ac blasphemantibus, excussis vestibus dixit eis, Sanguis vester *esto* super caput vestrum: mundus ego ab hoc tempore ad Gentes proficiscar.

7 Et digressus illinc introiit domum cujusdam nomine Justi, colentis Deum, cujus domus erat confinis synagogæ.

8 Crispus autem præfectus synagogæ credidit Domino cum tota domo sua: multique Corinthiorum audientes credebant & baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo, Ne metue, sed loquere, & ne taceris.

10 Nam ego sum tecum, & nemo te invadet ut male te accipiat: quoniam populus est mihi multus in hac urbe.

11 Commoratus est itaque *illic* annū & sex menses, docens apud eos sermonē Dei.

12 Quum autem Gallio esset Proconsul Achaiæ, insurrexerunt concorditer Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

13 Dicentes, Iste persuadet hominibus colere Deum contra Legem.

14 Paulo vero os aperturo dixit Gallio Judæis, Si quid injusti factum esset, aut facinus malum, ô Judæi, quatenus ferret ratio vos sufferrem.

15 Sin vero quæstio est de sermone & nominibus, & lege vestrate, ipsi videritis: judex enim ego istarum rerum esse nolo.

16 Et abegit eos à tribunali.

17 Prehensum autem omnes Græci Sosthenem præfectum synagogæ cædebant ante tribunal: neque quicquam eorum Gallioni curæ erat.

18 Paulus vero quum adhuc *illic* permansisset dies multos, valedicto fratribus, enavigavit in Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, quum tonderetur caput Cenchreis. habebat enim votum.

19 Devenit autem Ephesum, & eos ibi dereliquit: ipse vero ingressus synagogam, disseruit cum Judæis.

20 Rogantibus autem ipsis, ut diutius apud ipsos maneret, non annuit:

21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omnino

omnino me diē festū qui instat agere Hierosolymis sed iterum revertar ad vos, Deo volente. Et provectus est Epheso.

22 Quumque descendisset Cæsaream, ascendisseque *Hierosolymam*, & salutasset Ecclesiam, descendit Antiochiam.

23 Et quum egisset *illic* aliquamdiu, abiit pertransiens ordine Galaticam regionem & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24 Judæus autem quidam Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, pervenit Ephesum, potens Scripturis.

25 Hic erat initiatus via Domini, & fervens spiritu, loquebatur: & docebat diligenter ea quæ sunt Domini, sciens tantum Baptisma Johannis.

26 Cœpitque libere loqui in synagoga: quem auditum Aquila & Priscilla assumpserunt, & penitius ei exposuerunt viam Dei.

27 Quum autem vellet transire in Achaiam, fratres *eum* adhortati, scripserunt discipulis ut exciperent eum: qui quum advenisset, multum contulit iis qui crediderunt per gratiam:

28 Magna enim contentione Judæos magis ac magis redarguebat publice, ostendens per Scripturas Jesum esse Christum illum.

CAPUT XIX.

Libris magicis Ephesi combustis, & Idololatria reprehensa, excitantur turbæ, quæ tamen sedantur.

FActum est autem interim dum Apollos esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum: ubi quum discipulos quosdam invenisset,

2 Dixit eis, Num Spiritum sanctum accepistis posteaquam credidistis? Illi vero dixerunt ei, Imo sitne Spiritus sanctus ne audivimus quidem.

3 Tunc dixit eis, In quid ergo baptizati estis? Ipsi vero dixerunt, In Johannis baptisma.

4 Dixit autem Paulus, Johannes quidem baptizavit baptismo resipiscentiæ, dicens populo ut in eum, qui venturus erat post ipsum, crederent, hoc est in Christum Jesum.

5 Qui vero *illum* audierunt baptizati sunt in nomen Domini Jesu.

6 Et quum imposuisset eis manus Paulus, venit Spiritus sanctus in eos, & loquebantur linguis & prophetabant.

7 Erant autem omnes isti viri circiter duodecim.

8 *Ipse* porro ingressus synagogam, libere loquebatur, ad tres menses disserens & suadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

9 Quum autem quidam indurarentur, & non assentirentur *sermoni*, male loquentes de via illa *Dei* in conspectu multitudinis, abscedens ab illis, separavit discipulos, quotidie disserens in schola Tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium: *ita* ut omnes qui habitabant in Asia, tum Judæi tum Græci, audierint sermonem Domini Jesu.

11 Virtutesque non vulgares edebat Deus per manus Pauli;

12 *Ita* ut etiam ad infirmos deferrentur à corpore ejus sudaria seu semicinctia, & descenderent ab eis morbi, & spiritus improbi ab eis exirent.

13 Aggressi sunt vero quidam ex circulatoribus Judæis exorcistis nominare super eos qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes, Adjuramus vos per Jesum quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam filii Scevæ Judæi primarii sacerdotis septem qui hoc faciebant.

15 Respondens vero spiritus improbus, dixit, Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et insiliit in eos homo in quo erat spiritus ille improbus, & superatis illis, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

17 Id vero innotuit omnibus tum Judæis tum Græcis qui habitabant Ephesi: & incidit metus in omnes, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Et multi eorum qui crediderant veniebant confitentes & indicantes facta sua.

19 Multi vero ex iis qui curiosa exercuerant, comportatos libros exusserunt in omnium conspectu: quorum supputatis pretiis repererunt denariorum quinquaginta millia.

20 Ita fortiter crescebat sermo Domini, & invalescebat.

21 His autem impletis, induxit in animum Paulus peragrata Macedonia & Achaia proficisci Hierosolymam: dicens, Postquam illic fuero, oportet me Romam etiam videre.

22 Missis vero in Macedoniam duobus ex iis qui ministrabant ei, *videlicet* Timotheo & Erasto, ipse substitit ad tempus in Asia.

23 Ortus est autem illo tempore tumultus non parvus super via *Dei*.

24 Nam quidam nomine Demetrius, figurator argenti, qui faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non parvum quæstum.

25 Quibus ille congregatis, & istiusmodi rerum opificibus dixit, Viri, scitis ex hoc quæstu ostras esse copias.

26 Et spectatis & auditis Paulum istum non solum Ephesinam, sed prope totius Asiæ multam turbam persuadendo avertisse, dicentem deos illos non esse qui manibus fiant.

27 Non solum autem periculum est ne istud quod nobis est peculiare nobis probrosum evadat, sed etiam ne magnæ dea Dianæ templum pro nihilo reputetur, futurumque sit ut etiam destruatur majestas ejus,

ejus, quam Asia tota & orbis terrarum colit.

28 *His* autem auditis, pleni excandescentia clamaverunt, dicentes, Magna *est* Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas tota confusione, & irruerunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Aristarcho Macedonibus, sociis peregrinationis Pauli.

30 Paulo vero volente prodire ad populum, non siverunt eum *prodire* discipuli.

31 Sed & quidam ex Asiarchis quum essent ei amici, *nuncio* ad eum misiis, rogarunt ne se daret in theatrum.

32 Alii igitur aliud clamabant: erat enim concio conturbata, & plerique nesciebant cujus *rei* causa convenissent.

33 Ex turba vero *quidam* produxerunt Alexandrum propellentibus eum Judæis. Alexander, autem manu silentio postulato, volebat defensione uti apud populum.

34 Quem ut agnoverunt Judæum esse, vox exstitit una ab omnibus *profecta*, quasi ad horas duas clamantibus, Magna est Diana Ephesiorum.

35 Tum scriba quum sedasset turbam, dixit, Viri Ephesi, quisnam est hominum qui nesciat Ephesiorum urbem *a*dituam esse magnæ deæ Dianæ, & à Jove delapsi *simulacri*?

36 Quum igitur istis non possit contradici, oportet vos sedatos esse, nec quicquam præceps facere.

37 Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque contumeliosos in deam vestram.

38 Quod si Demetrius & qui cum eo sunt artifices, negotium habent cum aliquo, agitur forum, & Proconsules adsunt, alii alios postulanto.

39 Siquid autem de rebus aliis requiritis, in legitima concione explicabitur.

40 Nam periculum est ne postulemur seditionis propter *diem* hodiernum, quum nulla subsit causa ob quam possimus reddere rationem concursus istius. Et quum hæc dixisset, dimisit concionem.

CAPUT XX.

Paulus exit at Eutychum. Presbyteros Ephesinos vocat Miletum, ibique habet concionem valedictoriam.

POstquam vero cessavit tumultus, quum advocasset Paulus discipulos, & complexus esset, abiit profecturus in Macedoniam.

2 Quum autem illas partes peragrasset & hortatus illos fuisset multo sermone, venit in Græciam.

3 Et *ibi* peractis mensibus tribus, quum ei in Syriam navigaturo factæ fuissent à Judæis insidiæ, censuit per Macedoniam reverti.

4 Comitabatur autem eum usq; in Asiam Sopater Beroensis: ex Thessalonicensibus vero, Aristarchus, & Secundus, & Gaius Derbæus, & Timotheus:

5 Asiani vero, Tychicus & Trophimus, quum præviissent, exspectarunt nos Troade.

6 Nos vero enavigavimus Philippis post dies Azymorum, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, ubi commorati sumus dies septem.

7 Primo autem die hebdomadis congregatis discipulis ad frangendum panem, Paulus disserebat cum eis abiturus postridie, produxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant vero lucernæ multæ in cœnaculo ubi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus in fenestra, obrutus somno profundo, quum diutius disseret Paulus, præ somno delapsus, decidit ex tertia contignatione deorsum: & sublatus est mortuus.

10 Quum descendisset autem Paulus, prolapsus est in eum: & simul *eum* complexus dixit, Ne tumultuamini: anima enim ejus in ipso est.

11 Quum igitur ascendisset, frepisseq; panem, & cibum sumpsisset, diu colloquutus usque ad diluculum, ita *demum* profectus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem, & solamen acceperunt non mediocre.

13 Nos vero progressi ad navem, provecti sumus Assum, illinc recepturi Paulum: sic enim ediderat, pedibus ipse iter facturus.

14 Ut autem conjunxit *se* nobiscum apud Assum, recepto eo devenimus Mitylenen.

15 Et quum illinc enavigassemus, sequenti die pervenimus è regione Chii, postridie vero appulimus Samum: & quum diversati essemus apud Trogylium, sequenti die venimus Milerum.

16 Decreverat enim Paulus præternavigare Ephesum, ne ipsi contingeret tempus terere in Asia. Festinabat enim, ut si fieri posset, die Pentecostes esset Hierosolymis.

17 Mittens autem Miletum *nuncios* Ephesum, accersivit Presbyteros Ecclesiæ.

18 Qui cum ad ipsum venissent, dixit eis, Vos scitis quomodo à primo die quo ingressus sum Asiam, vobiscum per id omne tempus fuerim,

19 Serviens Domino cum omni animi submissione, & multis lacrymis ac tentationibus, quæ mihi evenerunt in Judæorum insidiis:

20 Ut nihil subterfugerim eorum quæ *vobis* conducerent, quo minus *ea* vobis annunciarem, & docerem vos publice & domatim,

21 Attestans Judæis simul & Græcis conversionem ad Deum, & fidem quæ est in Dominum nostrum Jesum Christum.

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu, proficiscor Hierosolymam, ignorans quæ in ea mihi occurrent:

23 Nisi quod Spiritus sanctus oppidatim etiam atque etiam attestatur, dicens vincula & afflictiones me manere.

24 Sed nullius rei habeo rationem, neq; vita mea mihi ipsi cura est, ut consummem cursum meum cum gaudio, & ministeriū quod accepi à Domino Jesu, ad attestandum Evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce, ego scio non amplius visuros faciem meam ullos ex vobis omnibus, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26 Ideo testor vobis hodierno die me purum esse à sanguine omnium:

27 Non enim subterfugi quominus annunciarem vobis omne Dei consilium.

28 Attendite igitur *animum* ad vosipsos & totum gregem in quo vos Spiritus ille sanctus constituit episcopos, ad pascendam Ecclesiam Dei, quam suo illo proprio sanguine acquisivit.

29 Ego enim illud scio, lupos graves, non parcentes gregi, ingressuros esse in vos post discessum meum:

30 Et ex vobismetipsis exorituros qui loquantur perversa, ut discipulos post se abstrahant.

31 Ideo vigilate, memores me per triennium nocte & die non cessasse cum lacrymis admonere unumquemque.

32 Et nunc quoque, fratres, commendo vos Deo & sermoni gratiæ ipsius, qui *quidem Deus* potest *vos* superstruere, & dare vobis quod hæreditatem jure possideatis cum sanctificatis omnibus.

33 Argentum *vel* aurum aut vestem nullius concupivi.

34 Imo ipsi nostis, usibus meis, & iis qui mecum sunt, manus istas ministrasse.

35 In omnibus ostendi vobis oportere sic laborando suscipere infirmos, & meminisse verborum Domini Jesu, ipsum *videlicet* dixisse, Beatum est dare potius quam accipere.

36 Et quum hæc dixisset, positis genibus suis, oravit cum illis omnibus.

37 Magnus autem fletus omnium ortus est: & ruentes in collum Pauli, deosculabantur eum;

38 Cruciati maxime ob sermonem quem dixerat, ipsos non esse amplius faciem ejus conspecturos: & deduxerunt eum ad navim.

CAPUT XXI.

Agabus prophetat. Et Paulus Hierosolymæ capitur.

UT autem provecti sumus, avulsi ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodum, & illinc Patara.

2 Et nacti navem trajicientem in Phœniciam, *ea* conscensa, provecti sumus.

3 Quum autem conspiceret nobis apparere Cyprus, & eam ad sinistram reliquissemus, navigavimus in Syriam, & devecti sumus Tyrum: illic enim navis erat suum onus exposituræ.

4 Permansimus autē ibidem dies septē, inventis discipulis, qui Paulo dicebāt per Spiritum, ne ascenderet Hierosolymam.

5 Sed peractis illis diebus, abiimus, omnibus deducentibus nos cum uxoribus & liberis, extra urbem usque: & positis genibus in littore, oravimus.

6 Et alii alios complexi, conscendimus navim: illi autem reversi sunt domum suam.

7 Nos vero navigatione perfecta, devenimus Tyro Ptolemaida: & salutatis fratribus, mansimus diem unum apud eos.

8 Postridie vero egressi Paulus & nos qui cum eo eramus, venimus Cæsaream: & ingressi domum Philippi Evangelistæ (qui erat unus ex illis septem) mansimus apud eum.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et quum *illic* permansissemus dies complures, descendit ex Judæa quidam propheta, nomine Agabus.

11 Qui quum venisset ad nos, & sumpsisset zonam Pauli, vinctis sibi manibus ac pedibus, dixit, Hæc dicit Spiritus sanctus, Virum cujus est hæc zona, ita vincient Hierosolymis Judæi, tradentque in manus Gentium.

12 Ut vero ista audivimus, rogabamus & nos & ejus loci incolæ, ne ascenderet Hierosolymam.

13 Sed respondit Paulus, Quid facitis, flentes & emollientes cor meum? Nam ego non solum vinciri, sed & mori paratus sū Hierosolymis pro nomine Domini Jesu.

14 Quum igitur non assentiretur, acquievimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porro post dies istos collectis sarcinis ascendimus Hierosolymam.

16 Venerunt autem simul etiam *aliqui* ex discipulis Cæsarea nobiscum, adducentes apud quem diversaremur, Mnasonem quendam Cyprium, antiquum discipulum,

17 Quum igitur pervenissemus Hierosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18 Sequenti vero die introiit Paulus nobiscum ad Jacobum, & omnes Presbyteri adfuerunt.

19 Quos complexus, exposuit ordine singula quæ Deus fecerat inter Gentes per ipsius ministerium.

20 At illi *his* auditis, glorificaverunt Dominum, & dixerunt ei, Vides, frater, quot sint millia Judæorum qui crediderunt: suntque omnes accensi zelo Legis.

21 Audierunt autem de te ex aliorum sermone, te defectionem à Mose docere omnes qui inter Gentes sunt Judæos, & dicere eos non debere circumcidere filios, neque *secundum* ritus ambulare.

22 Quid est ergo? omnino oportet cōvenire multitudinē audient enim te venisse.

23 Hoc igitur fac, quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor qui voto sese obstrinxerunt.

24 His assumptis, sanctificator cum eis, & adde ad eorum sumptus, ut radant capita, & norint omnes nihil esse eorum quæ de te auditione acceperunt, sed te quoque ita incedere ut Legem observes.

25 De iis autem qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus & decrevimus nequid hujusmodi observent, nisi ut caveant ab iis quæ sunt immolata simulacris, & à sanguine, & rebus suffocatis, & scortatione.

26 Tum Paulus assumptis viris illis, sequente die cum eis sanctificatus ingressus est in templum, denuncians expletionem dierum sanctificationis, usquedum oblata fuit pro unoquoque eorum oblatio.

27 Quum autem septeni illi dies iam essent finiendi, qui ex Asia *advenerant* Judæi ipsum conspicati in templo, concitarunt totam turbam, & injecerunt manus in eum,

28 Clamantes. Viri Israelitæ, succurrite: hic ille homo est qui adversus populum, & Legem, & locum hunc omnes ubique docet: atqadeo Græcos introduxit in templum, & polluit sanctum locum istum.

29 (Viderant enim antea Trophimum Ephesium in urbe cum eo, quem existimabant fuisse à Paulo introductum in templum.)

30 Commota est igitur urbs tota, & factus est concursus populi: & prehensum Paulum trahebant è templo, statimque clausæ sunt fores.

31 Studentibus autem ipsis eum interficere, pervenit rumor ad Tribunum cohortis, totam Hierosolymam conturbatam esse.

32 Qui eo ipso *momento* acceptis militibus ac Centurionibus, decurrit ad illos. At illi quum vidissent Tribunum & milites, cessarunt cædere Paulum.

33 Tunc appropinquans Tribunus prehendit eum, & jussit vinciri catenis duabus: & percontatus est quisnam esset, & quid fecisset?

34 Alii autem aliud vociferabantur in turba: & quum non posset certum rescire propter tumultum, jussit eum duci in castra.

35 Quum igitur pervenisset ad gradus, evenit ut portaretur à militibus propter violentiam turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi, clamans, Tolle ipsum.

37 Et quum futurum esset, ut introduceretur in castra Paulus, dicit Tribuno, Licetne mihi aliquid tibi dicere? Qui dixit, Græce nosti?

38 Nonne tu es Ægyptius ille qui ante hos dies commovisti & eduxisti in desertum quatuor millia sicariorum?

39 Dixit autem Paulus. Ego quidem sum Judæus Tarsensis, urbis in Cilicia non obscuræ civis: cæterum rogo te, permitte mihi ut alloquar populum.

40 Quum igitur ille permisisset, Paulus stans in gradibus, manu silentium postulavit à plebe: & magno silentio facto, loquutus est lingua Hebræa, dicens.

CAPUT XXII.

Apologia Pauli, ejusque fructus.

VIri fratres & patres, audite meam, quæ nunc apud vos utor, defensionem.

2 Quum audissent autem eum Hebræa lingua ipsos alloqui, magis præbuerunt silentium; *ipse* vero dixit *eis*,

3 Ego quidem sum Judæus, natus Tarsi, *quæ urbs est* Ciliciæ, nutritus vero in hac ipsa urbe apud pedes Gamalielis, eruditus ad exquisitam formam patriæ legis, zelo Dei accensus, sicut & vos omnes estis hodie;

4 Qui hanc sectam sum persequutus usque ad mortem, vinciens ac tradens in carceres tum viros tum mulieres:

5 Ut & Pontifex maximus mihi testis est, & totus seniorum ordo; à quibus etiam acceptis ad fratres epistolis, Damascum proficiscebar, additurus etiam eos qui illic essent vinctos Hierosolymam ut punirentur.

6 Evenit autem mihi iter facienti & appropinquanti Damasco circiter meridiem ut repente è cœlo circumfuderit me lux multa tanquam fulgur.

7 Cecidique in solum, & audivi vocem dicentem mihi, Saul, Saul, quid me persequeris?

8 Ego vero respondi, Quis es, Domine? Dixitque mihi, Ego sum Jesus Nazaræus quem tu persequeris.

9 Porro qui mecum erant, lucem quidem conspexerunt, & expavescti sunt: vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum.

10 Dixi vero, Quid faciam Domine? Dominus autem dixit mihi, Surge, ac profisciscere Damascum: & illic tibi dicetur de omnibus quæ constituta est tibi ut facias.

11 Quum vero non viderem præ gloria lucis illius, manu deductus ab iis qui mecum erant, veni Damascum.

12 Ananias autem quidam, vir pius secundum Legem, testimonio ornatus omnium *illic* habitantium Judæorum,

13 Veniens ad me, & adstans dixit mihi, Saul frater, recipe visum. Et ego eodem illo momento visu recepto illum vidi.

14 Ipse autem dixit. Deus patrum nostrorum designavit te qui cognosceres ipsius voluntatem, & videres justum illum, & audires vocem ex ore ipsius.

15 Nam eris ei testis apud omnes homines, *eorum* quæ vidisti & audisti.

16 Et nunc quid cunctaris? surgens, baptizator, & abluitor à peccatis tuis, invocato nomine Domini.

17 Evenit autem mihi revertenti Hierosolymam, quum orarem in templo, ut raperer extra me,

18 Et viderem eum dicentem mihi, Festina,

stina, & exi cito Hierosolymis, quoniam non excipient testimonium tuum de me.

19 Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt me pertraxisse in carcerem, & verberibus afflixisse per singulas synagogas eos qui credebant in te.

20 Et qui effunderetur sanguis Stephani martyris tui, ego quoque adstabam, & una assentiebar cædi ipsius; & custodiebam pallia eorum qui interimebant eum.

21 Tum *is* dixit mihi, Proficiscere, nam ego te longe ad gentes emittam.

22 Audiebant autem eum ad hunc usq; sermonē: tum *vero* sustulerunt vocem suam, dicentes, Tolle è terra *hominem* ifiusmodi: non enim convenit eum vivere.

23 Clamantibus autem eis, & projicientibus pallia, & pulverem jactantibus in aerem,

24 Jussit Tribunus eum duci in castra, dixitque ut in eum flagris inquireretur: ut resciret propter quod crimen sic clamarent adversus eum.

25 Quum autem eum distendissent loris *tendendum*, dixit adstanti Centurioni Paulus, Num hominem Romanum & *quidem* indicta causa licet vobis flagellare?

26 *Hoc* autem quum audisset Centurio, adiit Tribunum, & *hoc* annunciavit ei, dicens, Vide quid facturus sis: homo enim iste Romanus est.

27 Accedens autem Tribunus, dixit ei, Die mihi, num tu Romanus es? At ille dixit, Etiam.

28 Et respondit Tribunus, Ego multa summa civitatem istam acquisivi. Paulus autē ait, Ego vero etiam natus sum *civis*.

29 Statim igitur abscesserunt ab eo qui erant in eum inquisituri: sed & Tribunus quoque meruit cognito eum Romanum esse quoniam eum vinxerat.

30 Postridie vero volens certum rescire, nempe cujus *rei* accusaretur à Judæis, solvit eum è vinculis, & jussit primarios Sacerdotes venire, totumq; ipsorū consessū: ac deductum Paulum staruit coram eis.

CAPUT XXIII.

Paulus justa Ananiæ percutitur, consolatur è Deo, & è conjuratorum manu Cæsaream mittitur.

INtentis autem in consessū oculis Paulus, ait, Viri fratres, ego omni conscientia bona servivi Deo ad hunc usque diem.

2 Ananias autem Pontifex maximus imperavit iis qui ipsi adstabant, ut os ejus cæderent.

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum est ut percutiat te Deus, paries dealbate: & tu sedes judicans me secundum Legem, & Legem transgrediens jubes me cædi?

4 Tum qui adstabant, dixerunt, Pontifici illi Dei maximo conviciaris?

5 Dixit autem Paulus, Nesciebam, fratres, Pontificem e se maximum scriptū est enim, Principi populi tui non maledicetes.

6 Quum vero noscet Paulus unam quidem partem esse Sadducæorum, alteram vero Pharisæorum, clamavit in consessu, Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi: de spe & resurrectione mortuorum ego in judicium vocor.

7 Quum autem hoc esset loquutus, orta est seditio inter Pharisæos ac Sadducæos: & fissa est multitudo.

8 Nam Sadducæi quidem dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neq; spiritum: Pharisæi autem utrumque profitentur.

9 Ortus est igitur clamor magnus: & quum surrexissent Scribæ ex partibus Pharisæorum, depugnabant, dicentes, Nihil mali invenimus in homine isto: quod si spiritus loquutus est ei, seu Angelus, ne repugnemus Deo.

10 Magna autem orta, seditione, veritus Tribunus ne Paulus ab ipsis discerperetur, jussit militum manum descendere, & eum raptum è medio ipsorum, ducere in castra.

11 Sequente vero nocte superveniens ei Dominus, dixit, Confide, Paule: ut enim constanter attestatus es de me Hierosolymis, sic te oportet etiam Romæ testari.

12 Orto autem die quidam ex Judæis facta coitione devoverunt sese, dicentes, neque esuros se, neque bibituros, usquequo interemissent Paulum.

13 Erant vero plures quam quadraginta *viri* qui hanc conjurationem fecerant;

14 Qui adierunt primarios Sacerdotes & Seniores, & dixerunt, Devotione devovimus nosipsos, nihil gustaturos usquequo interemerimus Paulum.

15 Nunc ergo vos comparete apud Tribunum ex consessu voluntate ut eum cras ad vos deducat, veluti exquisitius percognituros de iis quæ ad eum *spectant*: nos vero, priusquam appropinquet, parati sumus ipsum interimere.

16 Quum autem filius sororis Pauli audisset insidias, venit, & ingressus in castra annunciavit *eas* Paulo.

17 Paulus autem advocato quodam ex Centurionibus, ait, Adolescentem hunc adduc ad Tribunum: habet enim quod annunciet ei.

18 Ille igitur assumptum eum duxit ad Tribunum & dixit, Vinctus ille Paulus advocatum me rogavit ut hunc adolescentem duxerem ad te, qui aliquid habeat quod tibi loquatur.

19 Tribunus vero, prehensa ejus manu, quum secessisset seorsum, percontatus est, Quid est quod habes mihi annunciandum?

20 *Ille* autem dixit, Judæi constituerunt te rogare ut cras Paulum deducas in consessum, quasi aliquid exquisitius percontaturi sint de eo.

21 Tu vero ne ipsis assentiaris: insidiantur enim ei ex iis viri plures quadraginta, qui seipsos devoverunt, neq; esuros neque bibituros usquequo interemerint

eum:

eum: & nunc parati sunt, expectantes quid à te renuncietur.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, cùm ei mandasset *ut* nulli effutiret quod hæc ipsi indicasset.

23 Et advocatis duobus quibusdam ex Centurionibus, dixit *eis*, Parate milites ducentos, qui proficiscantur Cæsaream usque, & equites septuaginta, & stipatores ducentos, à tertia hora noctis.

24 Et ut jumenta præberent, ut impositum Paulum salvum perducerent ad Felicem Præsidem:

25 Scripta epistola quæ hanc summam contineret:

26 Claudius Lysias præstantissimo Præsidi Felici salutem.

27 Virum hunc comprehensum à Judæis, quum jam fururum esset ut ab eis interimeretur, superveniens cum militum manu, erui, edoctus Romanum esse.

28 Et volens rescire crimen, cujus eum postularent, deduxi eum in ipsorum consessum.

29 Quem comperi accusari de quæstionibus Legis ipsorũ, nullius vero criminis reum quod sit dignum morte aut vinculis.

30 Indicatis autem mihi insidiis adversus hunc virum eventuris à Judæis, eo ipso momento misi *eum* ad te, & mandavi quoque accusatoribus ut quæ habent adversus eum dicant apud te. Vale.

31 Milites igitur, sicut ipsis edixerat, receptum Paulum duxerunt nocte Antipatrida.

32 Postero autem die, reversi sunt in castra, relictis equitibus qui cum eo proficiscerentur.

33 Qui quum venissent Cæsaream, & reddidissent epistolam Præsidi, statuerunt coram eo etiam Paulum.

34 Quum legisset autem *literas* Præses, & interrogasset ex qua provincia esset, ac cognovisset esse ex Cilicia,

35 Audiam te, inquit, quum accusatores quoque tui adfuerint. Jussitque in prætorio Herodis ipsum custodiri.

CAPUT XXIV.

Paulus agit causam suam, & continuatur coram Felice.

QUinque autem post diebus descendit Pontifex maximus Ananias cum senioribus, & Tertullo quodam oratore: qui comparuerunt coram Præside contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accusare Tertullus, dicens,

3 Multa *nos* pace potiri per te, & ea quæ recte ac feliciter in hac gente providentia tua gesta sunt, prorsus & ubique agnoscimus, præstantissime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne vero te diutius interpellem, precor te ut audias nos paucis pro tua æquitate.

5 Comperimus enim virum hunc *esse* pestem, & qui movet seditionem omnibus Judæis per orbem terrarum, & principem hæresis Nazarætorum:

6 Qui templum quoque tentavit profanare: in quem etiam prehensum voluimus secundum Legem nostram judicium ferre.

7 Sed interveniens Tribunus Lysias cum magna vi abduxit eum è manibus nostris:

8 Jussis ipsius accusatoribus ad te venire: ex quo poteris ipse, inquisitione habita, de omnibus istis cognoscere. de quibus nos eum accusamus.

9 Consenserunt autem etiam Judæi, aientes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, quum innuisset ei præses ut loqueretur: Quia te à multis annis huic genti præsuisse scio, eo alacriore animo quæ ad me attinent pro mei defensione dicam.

11 Quum tu possis certior fieri non plures *exactos* esse dies quam duodecim, ex quo ascendi Hierosolymam adoraturus.

12 Neq; vero me in templo invenerunt cum aliquo disserentem, aut coitionem turbæ facientem, neque in synagogis, neque in urbe:

13 Neque probare possunt ea de quibus nunc me accusant.

14 Hoc vero tibi fateor, me secundum viam illam, quã hæresin dicunt, ita colere patrium Deum, ut qui credam omnibus quæ in Lege & in Prophetis scripta sunt:

15 *Et* spem habeam in Deo, fore, quam etiam ii ipsi exspectant, resurrectionem mortuorum, tum justorum, tum iniustorũ.

16 Interea vero ipse *me* exerceo, ad conscientiam habendam sine offensa pud Deum & apud homines semper.

17 Pluribus autem annis interiectis, veni eleemosynas præstiturus genti meæ, & oblationes.

18 Inter quæ invenerunt me sanctificatum in templo, non *tamen* cũ turba neq; cum tumultu, quidam ex Asia Judæi.

19 Quos oportuit apud te adesse, & accusare si quid haberent adversum me.

20 Aut hi ipsi dicant si quod comperetunt in me injuste factum, quum ego starem in consessu.

21 Nisi de hac una voce qua clamavi quum inter eos starem. De resurrectione mortuorum ego in judicium vocor hodie à vobis.

22 Auditis autem his, Felix ampliavit eos; Postquam exquisitius pernovero quæ ad viam istam pertinent, inquiens quum Tribunus Lysias descenderit, pernoscam vestrum negotium.

23 Edicens etiam Centurioni ut servaretur Paulus, ac laxaretur, & nequis prohiberetur ex ipsius familiaribus ei ministrare, aut eum adire.

24 Aliquot autem post diebus quum advenisset Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, accersivit Paulum. & audivit eum de fide quæ est in Christum.

25 Disserente autem ipso de justitia, & continentia,

continentia, & judicio futuro, expavefactus Felix respondit, Ut nunc se res habent, abi: opportunitatem autem post vocabo accersam te.

26 Simul & illud sperans, fore ut pecunia ipsi daretur à Paulo, ut eum *vinculis* exsolveret: quamobrem etiam crebrius eum accersens, colloquebatur cum eo.

27 Biennio autem completo accepit successorem Felix Porcium Festum: & volens gratiam inire à Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAPUT XXV.

Paulus agit causam suam coram Festo.

FEstus ergo ingressus provinciã, triduo post ascendit Cæsarea Hierosolymam.

2 Comparaverunt autem coram eo Pontifex maximus & primarii ex Judæis contra Paulum, & eum precati sunt,

3 Petentes gratiam adversus eum, ut accerseret eum Hierosolymam: factis insidiis ut *eum* in via interimerent.

4 Festus autem respondit ut asservaretur Paulus Cæsareæ, se vero cito *illuc* profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, *istud* poterunt, una descendant, & siquid est in hoc viro improbum, accusent eum.

6 Commoratus autem apud eos dies non plures quam decem, quum descendisset Cæsaream, postero die sedit in tribunali, jussitque Paulum adduci.

7 Qui quum adfuissent, circumstetérunt *eum* qui Hierosolymis descenderant Judæi, multas & graves criminationes asserentes adversus Paulum, quas nequibant demonstrare.

8 Quum ipse pro sui defensione diceret, Neque in Legem Judæorum, neq; in Templum, neq; in Cæsarem quicquam peccavi.

9 Sed Festus volens gratiam inire à Judæis, respondens Paulo, dixit, Vis Hierosolymam ascendere, & illic de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet judicari. Judæos nulla in re injuria affeci, sicut & tu pulchre agnoscis.

11 Nam si injuria quemquam affeci, & aliquid dignum morte feci, non recuso mori: sin vero nihil est *ex iis* de quibus isti me accusant, nullus me potest eis donare. Cæsarem appello.

12 Tunc Festus cum concilio colloquutus, respondit, Cæsarem appellasti? ad Cæsarem proficisceris.

13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerunt Cæsaream, salutaturi Festum.

14 Et quum dies complures illic essent commorati, Festus regi exposuit quæ ad Paulum *spectabant*, dicens, Vir quidam est relictus à Felice in vinculis.

15 De quo quum essem Hierosolymis, comparuerunt principes Sacerdotum & seniores Judæorum, petentes damnationem adversus eum.

16 Quibus respondi, non esse Romanis morem quempiam ad exitium concedere, priusquam is qui accusatur in conspectu habeat accusatores, & locum defensionis accipiat super criminationem.

17 Quum ergo huc convenissent absque ulla dilatione, consequente die sedens in tribunali, jussi adduci hominem.

18 Cujus accusatores quum adstarent, nullum crimen objiciebant eorum quæ ego suspicabar.

19 Sed quæstiones quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem aiebat Paulus vivere.

20 Incertus autem ego super ejusmodi inquisitione, dixi num vellet proficisci Hierosolymã, & illic judicari super istis.

21 Quum vero Paulus appellasset ut asservaretur Augusti cognitioni, jussi eum asservari quousque mitterem eum ad Cæsarem.

22 Agrippa vero dixit Festo, Velim & ipse hominem audire. At ille, Cras, inquit, eum audies.

23 Postero igitur die quum venisset Agrippa & Bernice cum multa ostentatione, & introissent in auditorium cum Tribunis & eminentibus ejus urbis civibus, jubente Festo adductus est Paulus.

24 Tum Festus, Agrippa rex, inquit, & omnes qui simul adestis nobiscum, videtis istum de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me & Hierosolymis & hic, vociferando non oportere ipsum vivere amplius.

25 Ego vero quum comperissem eum nihil dignum morte fecisse, & is ipse appellasset Augustum, decrevi eum mittere.

26 De quo quid certi scribam domino, non habeo: quapropter eum ad vos produxi, & maxime ad te, rex Agrippa, ut habita quæstione, habeam quod scribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, quum mittam vinctum, non etiam crimina in eum *collata* significare.

CAPUT XXVI.

Paulus differit pathetice coram Agrippa, & innocens judicatur.

AGrippa vero Paulo dixit, Permittitur tibi pro teipso dicere. Tunc Paulus extenta manu, hac defensione usus est.

2 Super omnibus de quibus postulor à Judæis, rex Agrippa, beatum me duco quod sim hodie defensione apud te usurus:

3 Maxime quod te gnarum esse sciam omnium qui apud Judæos sunt rituum & quæstionum. Ideo rogo te ut me patiente animo audias.

4 Vitam itaque meam actam à juventute, quæque à principio fuit in gente mea Hierosolymis, sciunt omnes Judæi:

5 Ut qui antea noverint, me jam inde à majoribus (si velint testari) secundum exquisitissimam illam hæresim nostri religiosi cultus vixisse Pharisæum.

6 Nunc

6 Nunc vero ob spem promissionis factæ patribus nostris à Deo, sto in judicium vocatus:

7 Ad quam *promissionem* duodecim tribus nostræ, *Deum* nocte & die assidue colentes, sperant se deventuras: de qua spe postulor, rex Agrippa, à Judæis.

8 Quid? incredibile judicatur apud vos quod Deus mortuos suscitet?

9 Equidem statueram apud me adversùs nomen illius Jesu Nazarzi multa oportere *me* contraria facere.

10 Quod etiam feci Hierosolymis: & multos sanctorum ego carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta, & quum *ab eis* interimerentur, tuli suffragium.

11 Ac per omnes synagogas sæpe ipsos puniens, coegi ad blasphemandum: & supra modum furens adversùs eos, persequutus sum *ipsos* etiam in exteras usq; civitates.

12 Inter quæ etiam proficiscens Damascum cum auctoritate & procuratione à principibus sacerdotum,

13 Die medio, rex, in via vidi cœlitus lucem, quæ splendorem solis superans, circumfudit me suo fulgore, & eos qui mecum iter faciebant.

14 Quum autem omnes nos decidissemus in terram, audivi vocem alloquentem me, ac dicentem hebraica lingua, Saul, Saul, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulos calcitrare.

15 Ego autem dixi, Quis es, Domine? At ille dixit, Ego sum Jesus ille quem tu persequeris.

16 Sed exsurge, & sta in pedes tuos: idcirco enim apparui tibi ut designarem te ministrum ac testem tum eorũ quæ vidisti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi:

17 Eruens te ex hoc populo, & gentibus, ad quos nunc te mitto,

18 Ut aperias oculos eorum, & convertas *eos* à tenebris ad lucem, & à potestate Satanæ ad Deum, ut remissionem peccatorum & sortem inter sanctificatos accipiant per fidem quæ est in me.

19 Unde, rex Agrippa, non fui rebellis cœlesti illi apparitioni.

20 Sed iis qui sunt Damasci primum, & Hierosolymis, & in omni regione Judææ, *deinde* & Gentibus annunciavi ut resipiscerent, & converterent se ad Deum, opera facientes convenientia resipiscentiæ.

21 Horum causa Judæi me in templo comprehensum tentarunt manibus *suis* interficere.

22 Sed auxilium, quod *est* à Deo, nactus, persto in hunc usq; diem, testificans *ista* tum parvis tum magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt.

23 *Nempe* Christum fuisse passurum, ac primũ ex resurrectione mortuorum, lucẽ annunciaturum huic populo & gentibus.

24 Hæc autem ipso pro sui defensione excipiente, Festus magna voce ait, Insanis Paule, multæ literæ te ad insaniã adigunt.

25 Tum ille. Non insanio inquit, præstantissime Feste, sed vera ac sanæ mentis verba loquor.

26 Scit enim ista rex, apud quem etiam libere loquor: nam eum latere quicquam horum mihi non persuadeo: neque enim id in angulo gestum est.

27 Credis, rex Agrippa, Prophetis? scio te credere.

28 Agrippa vero dixit Paulo, Propemodum persuades mihi ut fiam Christianus.

29 Paulus autem dixit, Optarim à Deo, ut & propemodum & admodum non tu modo, sed omnes etiam qui me audiunt hodie, facti essetis tales qualis ego sum, exceptis istis vinculis.

30 Et quum hæc dixisset, surrexit rex ac Præses, & Bernice, & qui consederant cum eis.

31 Et quum secessissent, loquebantur alii ad alios, dicentes, Certe nihil morte aut vinculis dignum facit homo iste.

32 Agrippa vero Festo dixit, Dimitti poterat homo iste, nisi appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Pauli navigatio, naufragium, & incolumitas.

UT autem decretum fuit ut nos navigaremus in Italiam, tradiderunt tum Paulum tum quosdam alios vinctos Centurioni, nomine Julio, cohortis Augustæ.

2 Conscenso igitur navigio Adramyttheno, navigaturi secundum Asiæ regiones, provecti sumus. & nobiscum erat Aristarchus Macedo Thessalonicensis.

3 Altera autem die devecti sumus Sidonem: & Julius humaniter tractato Paulo, permisit ut ad amicos profectus ab illis curaretur.

4 Illinc vero provecti sublegimus Cyprum, quod venti essent adversi.

5 Et pelagus quod est secundum Ciliciam & Pamphyliam emensi, devenimus Myra *urbem* Lyciæ.

6 Et illic nactus Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, imposuit nos in eam.

7 Quumque multis diebus tarde navigaremus, vixque pervenissemus secundum Gnidum, non permittente nobis vento, sublegimus Cretam secundum Salmonem:

8 Et illam vix præterlegentes pervenimus in locũ quemdã quẽ vocant Pulcros portus, cui propinqua erat civitas Lasæa.

9 Multo autem tempore peracto, & quum jam esset periculosa navigatio, quod jam etiam jejunium præteriisset, admonebat *eos* Paulus,

10 Dicens eis, Viri, video cum injuria multoque damno non solum oneris & navis, sed etiam capitum nostrorum, futuram navigationem.

11 Centurio autem gubernatori & nauclero potius assentiebatur, quam iis quæ

quæ à Paulo dicebantur.

12 Et quum appositus portus non esset ad hybernandum, plerique ceperunt consilium solvendi etiam illinc, *experturi* si quo modo possent Phœnica devenire & illic hybernare: qui portus est Cretæ, spectans ad Africum & Chorum.

13 Quum autem aspirasset Notus, visi quod sibi proposuerant obtinuisse, quum solvissent, propius prætergelerunt Cretã.

14 Verum haud multo post impegit in eam ventus turbulentus qui vocatur Euroclydon.

15 Quumque abreptum esset navigium, nec posset obniti vento, dato *ventis navigio*, ferebamur.

16 Et quum infra parvã quamdã insulã quæ Clauda vocatur, cursu delati essemus, vix valuimus scaphæ compotes fieri.

17 Qua subducta, adjumentis utebantur, succincta navi: metuentesq; ne in Syrtin exciderent, demissis velis ita ferebantur.

18 Quum autem vehementi tempestate jactaremur, sequente *die* jacturã fecerunt:

19 Ac tertio die ipsi nostris manibus armamenta navis abjecimus.

20 Quum autem neque sol neque sidera apparerent ad complures dies, & tempestas non parva incumberet, ablata in posterum spes omnis erat salutis nostræ.

21 Et quum multa jam fuisset inedia, tunc stans Paulus in medio ipsorum, dixit, Oportebat quidem, ô viri, mihi obediendo non provehi à Creta, & vitare injuriam hanc & damnum.

22 Sed nunc adhortor vos ut bono animo sitis: amissio enim nulla erit cujusquam ex vobis sed tantum navis.

23 Adstitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui etiam servio,

24 Dicens, Ne metue, Paule, oportet te Cæsari sisti: & ecce, gratificatus est tibi Deus omnes qui tecum navigant.

25 Propterea bono animo estote, viri: credo enim Deo, ita fore quemadmodum loquutus est mihi.

26 In insulam autem quandam excidere nos oportet.

27 Cæterum quum quartadecima nox adveniset, & jactaremur in Adria, nautæ circa medium noctis suspicati sunt appropinquare sibi aliquam regionem.

28 Et dimissa bolide invenerunt passus viginti: & paululum inde progressi, rursum demissa bolide invenerunt passus quindecim.

29 Et metuentes ne quo modo in aspera loca excideient, jactis è puppi anchoris quatuor, optabant diem oriri.

30 Quum vero nautæ studerent fugere è navi, & demisissent scapham in mare, sub prætextu velut è prora anchoras extensuri,

31 Dixit Paulus Centurioni & militibus, Nisi isti in navi manserint, vos servari non potestis.

32 Tunc abscideruntmilites funes scaphæ, & fiverunt eam excidere.

33 Interim autem dum oriretur dies, hortabatur Paulus omnes ut caperent cibum, dicens, Dies hic est decimus quartus, ex quo expectantes jejuni permanetis, nullo *cibo* sumpto.

34 Ideo vos hortor ut sumatis cibũ: hoc enim ad salutem vestram spectat: nullius enim vestrum capillus ex capite cadet.

35 Et quum hæc dixisset, & accepisset panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & quum fregisset, cœpit edere.

36 Omnes vero quum jam animum recepissent, sumpserunt & ipsi cibum.

37 Eramus autem universa capita in navigio ducenta septuaginta sex.

38 Cæterum satiati cibo, allevabant navim, projicientes frumentum in mare.

39 Quum autem dies ortus esset, terram illam non agnoscebant: sinum vero quemdam animadverterunt habentem litus, in quem decreverant, si possent extrudere navim.

40 Anchoris igitur undique præcisis permiserunt *eam* mari, simul laxatis vinculis gubernaculorum: & sublato artemone ad venti flatum, tendebant ad litus.

41 Sed quum incidissent in locum bimarem, impegerunt navem: ac prora quidem infixa manebat immota, puppis vero solvebatur præ undarum violentia.

42 Militum autem consilium erat ut vinctos interimerent, ne quis quum enatasset, effugeret.

43 Sed Centurio volens conservare Paulum, prohibuit eos ab hac voluntate: jussitque ut qui possent natare, abjicerent *se* primos, & in terram evaderent:

44 Reliqui vero partim in tabulis, partim quibusdã navis *fragmentis*: & ita factũ est ut omnes salvi evaderẽt in terrã.

CAPUT XXVIII.

Paulus multis in itinere miraculis editis, tandem venit Romam, & per biennium ibidem Evangelium docet.

ET quum salvi evasissent, tunc cognoverunt insulam illam vocari Melitam.

2 Barbari vero præstabant nobis non vulgarem humanitatem, accensa enim pyra acceperunt nos omnes, propter imbrem urgentem, & propter frigus.

3 Quum autem convertisset Paulus non nihil sarmentorum, & imposuisset in pyram, vipera è calore prodiens arripuit ejus manum.

4 Ut vero barbari viderunt pendentem bestiam è manu ejus, alii aliis dicebant, Omnino homicida est homo iste, quem postquam salvus evasit è mari ultio non sivit vivere.

5 At ille excussa bestia in ignem, nihil mali passus est.

6 Illi vero exspectabant dum intumesceret, aut concideret repente mortuus: sed quum multum *temporis* exspectassent, & viderent

viderent nihil incommodi illi accidere, mutati, dicebant eum esse Deum.

7 Cæterum circa locum illum erant prædia primario insulæ illius, nomine Publio, qui nos exceptos, triduo peramice hospitio excepit.

8 Factum est autem ut pater Publii febribus ac dysenteria detentus, decumberet: ad quem Paulus ingressus, & precatus, impositis ei manibus, sanavit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui infirmitatibus tenebantur in illa insula accedebant, & sanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorarunt, & quum provheremur imposuerunt quæ usui *nobis* erant.

11 Tribus itaque post mensibus profecti sumus navi Alexandrina, quæ in ea insula hyemaverat, cui erat insigne Castor & Pollux.

12 Et devecti Syracusas, *illic* mansimus triduum.

13 Unde circúlegentes devenimus Rhegium: & altero post die quum supervenisset Auster, secundo die venimus Puteolos.

14 Ubi repertis fratribus, rogati sumus ut permaneremus apud eos diebus septem: & ita contendimus Romam.

15 Unde quum audissent fratres de rebus nostris, prodierunt nobis in occursum usque ad Appii forum & tres tabernas: quos cum vidisset Paulus, gratiis actis Deo, sumpsit fiduciam.

16 Quum vero venissemus Romam, Centurio tradidit vinctos præfecto exercituum: sed permissum est Paulo ut habitaret seorsim, cum milite qui ipsum custoditet.

17 Factum est autem ut tertio post die convocaret Paulus Judæorum primos: qui ubi convenissent, dixit eis, *Ego*, viri fratres, quum nihil fecerim adversus populũ aut ritus patrios, vinctus traditus sum Hierosolymis in manus Romanorum.

18 Qui quæstione de me habita, volebant me dimittere, quod nulla sit in me causa mortis.

19 Sed contradicentibus Judæis, coactus sum appellare Cæsarem: non *tamen* quasi habeam de quo gentem meam accusem.

20 Ob hanc igitur causam vos advocavi, quos viderem & alloquerer: nam propter spem Israelis circumdatus sum hac catena.

21 Illi vero dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Judæa: neque adveniens quispiam fratrum annunciavit aut loquutus est aliquid de te mali.

22 Æquum autem censemus ex te audire quæ sentias: nam de ista hæreſi notum est nobis ubique ei contradici.

23 Quum igitur constituissent ei diem, venerunt ad eum in hospitium complures, quibus cum attestatione exponebat regnum Dei, suadens eis quæ de Jesu Christo sunt, ex Lege Mosis & Prophetis, à mane usque ad vesperam.

24 Et alii quidem assentiebantur iis quæ dicebantur, quidam vero non credebant.

25 Quum autem inter se discordes essent, digressi sunt postquam Paulus hoc verbum dixisset, Bene sane Spiritus sanctus loquutus est per Esaiam prophetam patribus nostris,

26 Dicens, Vade ad populum istum, & dic, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis,

27 Crassum enim factum est cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis suis conniverũt: ne cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertant sese, & sanem eos.

28 Notum igitur sit vobis, missam esse Gentibus hanc Dei salutem, & ipsos audituros.

29 Quum ergo hæc dixisset, exierunt Judæi, multam habentes inter se altercationem.

30 Mansit autem Paulus biennium totum in proprio conducto: & excipiebat omnes qui ad ipsum ingrediebantur,

31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cũ omni dicendi libertate, nemine prohibente.

Pauli Apostoli Epistola ad ROMANOS.

CAPUT I.

Apostolatus sui munus professus, causã describit oppressa & inhibita veritatis.

1 PAulus servus Jesu Christi, ex *Dei* vocatione Apostolus, separatus ad *prædicandum* Evangelium Dei,

2 (Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis)

3 De Filio suo (facto ex semine Davidis secundum carnem:

4 Declarato Filio Dei potenter secundum Spiritum sanctificationis, per resurrectionem ex mortuis) *nempe* Jesu Christo Domino nostro;

5 (Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obedientiam fidei, inter omnes Gentes, pro ipsius nomine:

6 Inter quas estis etiam vos, vocati à Jesu Christo)

7 Omnibus qui Romæ estis, dilectis Dei, vocatis sanctis: Gratia *sit* vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum, super omnibus vobis, quod fides vestra annunciatur in toto mundo.

9 Testis enim mihi est Deus, quem colo spiritu meo in Evangelio Filii ipsius, me perpetuo mentionem facere vestri:

10 Semper in precibus meis rogans ut, si quo modo tandem aliquando prosperum iter mihi detur ex voluntate Dei, veniam ad vos.

11 Expeto enim videre vos, ut aliquid impertiar

impertiar vobis donum spirituale, ut vos stabiliamini:

12 Hoc est, ad communem exhortationem percipiendam apud vos, per mutuam fidem, vestram simul & meam.

13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me sæpe proposuisse venire ad vos, (sed prohibitus fui usque adhuc) ut fructum aliquem haberem inter vos quoque, sicut & inter reliquas Gentes.

14 Et Græcis & barbaris, tum sapientibus tum insipientibus, debitor sum.

15 Itaque quicquid in me situm est, promptum est ad vobis quoque qui Romæ estis evangelizandum.

16 Non enim me pudet Evangelii Christi: potentia siquidem est Dei ad salutem cuivis credenti, Judæo primum, tum etiam Græco.

17 Justitia enim Dei per illud revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est, Justus autem ex fide vivet.

18 Patet enim ira Dei è cœlo adversus omnem impietatem & injustitiam hominum, ut qui veritatem injuste detineant:

19 Quoniam id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis: Deus enim eis manifestum fecit.

20 Ipsius enim invisibilia, jam inde à condito mundo ex iis quæ facit mente perpensa pervidentur, æterna *videlicet* ejus tum potentia tum divinitas: ad hoc ut sint inexcusabiles.

21 Propterea quod quum Deum norint, *tamen* ut Deum non glorificaverunt, neq; gratias ei egerunt: sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis, & obtenebratum est cor eorum intelligentia carens.

22 Quum se dicitrent sapientes, stulti facti sunt.

23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in effigiatam imaginem corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium.

24 Quamobrē etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipsorum ad immunditiem, ut fœdarent corpora sua inter se:

25 Ut qui Dei veritatem transmutarint in falsitatem, & coluerint res conditas, ac servierint *eis*, præterito Conditore, qui est benedictus in sæcula. Amen.

26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœdis affectionibus: nam & fœminæ illorum transmutarunt naturalem usum in eum qui est præter naturam.

27 Similiterq; etiam masculi relicto naturali usu fœminæ, exarserunt sua libidine alius in alium, masculi in masculos fœda perpetrantes, & compensationem (quam oportuit) erroris sui in sese recipientes.

28 Et sicut non visum est eis Deum in notitia retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minime conveniunt,

29 Oppleti omni injustitia, malitia, scortatione, improbitate, avaritia: pleni invidia, cæde, contentione, dolo, maligniate:

30 Susurrones, obloquutores, Dei osores, injurios, superbi, gloriosi, inventores malorum, parentibus non obedientes;

31 Insipientes, fœdifragi, charitatis experres, immisericordes:

32 Qui Dei jure agnito (*nempe* eos qui talia faciunt dignos esse morte) *tamen* non solum ea faciunt, sed etiam faciendibus consentiunt ultro.

CAPUT II.

Judæos & gentes ex æquo sub condemnationem peccati concludit.

Quapropter inexcusabilis es, ô homo, quicquis *alium* damnas: nam hoc ipso quod damnas alterum, teipsum condemnas. eadem enim facis *tu* qui *alium* damnas.

2 Scimus vero judicium Dei esse secundum veritatem adversus eos qui talia faciunt.

3 Cogitas autem hoc, ô homo, qui damnas eos qui talia faciunt, & facis ea, fore ut effugias judicium Dei?

4 An divitias benignitatis ejus & tolerantiæ ac iræ cohibitæ contemnis, ignorans benignitatem Dei ad resipiscentiam te deducere?

5 Sed pro duritia tua & corde quod resipiscere nescit, ipse tibi thesaurum recondis, iram in diem iræ & revelationis justi judicii Dei:

6 Qui reddet unicuique secundum opera ipsius.

7 Iis quidem qui per tolerantiam quærunt boni operis gloriam, & honorem, & incorruptibilitatem, vitam æternam:

8 Rixosis vero & veritati quidem non assentientibus, obsequentibus autem injustitiæ, *erit* excandescentia & ira.

9 Afflictio, *inquam*, *erit* & angustia in omnē animā hominis perpetrāntis malū, tum Judæi imprimis, tum etiam Græci:

10 Gloria vero & honor & pax *erit* cuivis recte facienti bonum, tum Judæo in primis, tum & Græco:

11 Non enim est personarum acceptio apud Deum.

12 Qui unque enim sine Lege peccaverunt, sine Lege quoque peribunt: & quicumque in Lege peccaverunt, per Legem damnabuntur.

13 (Non enim qui audiunt Legem, justi sunt apud Deum, sed qui Legem præstant justi autumantur.

14 Nam quum Gentes quæ Legem non habent, natura quæ Legis sunt faciunt, isti Legem non habentes, ipsi sibi sunt Lex:

15 Ut qui ostendant opus Legis scriptum in cordibus suis, in testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuo accusantibus, aut etiam defendentibus)

16 In die quo judicabit Dominus de rebus occultis hominum ex Evan-

Zelio meo, per Jesum Christum.

17 Ecce,tu cognominaris Judæus,& acquiescis in Lege, & gloriaris in Deo,

18 Et nosti *ejus* voluntatem & exploras quæ discrepant,instructus ex Legis auditu,

19 Confidisque te viæ;ducem esse cæcis,lucem eorum qui *sunt* in tenebris,

20 Eruditorem desipientium, magistrum infantium, quod habeas informationem cognitionis ac veritatis in Lege.

21 Qui igitur doces alium,teipsum non doces?qui prædicas, non furandũ,furaris?

22 Qui dicis, non mœchandum, mœcharis? qui abominaris idola,sacrilegium admitris?

23 Qui de Lege gloriaris, per Legis transgressionem Deũ afficis contumelia?

24 Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.

25 Nam circumcisio quidem prodest si Legem exsequaris: quod si transgressor Legis fueris,circumcisio tua facta est præputium.

26 Itaque si præputium jus Legis observaverit, nonne præputium illius pro circumcisione reputabitur?

27 Et quod est ex natura præputium, Legẽ præstans,damnabit te qui per literã & circumcisionem transgressor es Legis?

28 Non enim qui *est* in propatulo *Judæus*, Judæus est: nec ea quæ *est* in propatulo *circumcisio*, *id est*, in carne, circumcisio *est*:

29 Sed qui in occulto Judæus *est*, & circumcisio cordis,*id est*, in spiritu, non litera: cujus *Judæi* laus non *est* ex hominibus, sed ex Deo.

CAPUT III.

Prærogativam Judæorum concedens probat tamen eos inde non justificari; sed tantũ ex fide,quemadmodũ & gentes.

QUæ est igitur præstantia Judæi? aut quæ utilitas circumcisionis?

2 Multa per omnem modum. Primarium enim *illud est*,quod eis credita sunt eloquia Dei.

3 Quid tum enim,si infidi fuerunt quidam? num ipsorum infidelitas fidem Dei inanem reddet?

4 Absit: imo esto Deus verax,omnis autem homo mendax: sicut scriptum est,Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas quando tu judicas.

5 Quod si injustitia nostra Dei justitiam commendat, quid dicemus? num injustus Deus qui inferat pœnam? (humano more loquor)

6 Absit: alioquin quomodo judex erit Deus mundi?

7 Etenim si veritas Dei per meum mendacium exundavit in gloriam ipsius, cur amplius ego ut peccator condemnor?

8 Ac non (sicut de nobis male loquuntur,& sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala ut veniant bona? quorum damnatio justa est.

9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo: nã ante criminati sumus & Judæos & Græcos omnes esse sub peccato.

10 Sicut scriptum est, Non est justus, ne unus quidem.

11 Non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum.

12 Omnes deflexerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat quod bonum est, non est usque ad unum.

13 Sepulcrum apertum guttur eorum, linguis suis ad dolum usi sunt, venenum aspidum sub labiis eorum.

14 Quorum os diris & amarulentia plenum est.

15 Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

16 Contritio & miseria in viis eorum.

17 Et viam pacis non cognoverunt.

18 Non est timor Dei coram oculis eorum.

19 Scimus autem, quæcunque Lex dicit, iis qui in Lege sunt dicere ut omne os obstruatur,& obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.

20 Propterea ex operibus Legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus; per Legem enim *est* cognitio peccati.

21 Nunc vero absque Lege justitia Dei manifesta facta est, comprobata testimonio Legis ac Prophetarum.

22 Justitia inquam, Dei per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes qui credunt: non enim est distinctio.

23 Omnes enim peccaverunt,ac destituuntur gloria Dei.

24 Ut qui justificentur gratis,*id est*, ejus gratia, per redemptionem factam in Jesu Christo.

25 Quem præstituit Deus *ut esset* placamentum per fidem in sanguine ipsius, ad demonstrationem justitiæ suæ, propter dissimulationem peccatorum quæ antecesserunt, Deo *illa* tolerante:

26 Ad demonstrationem justitiæ suæ præsenti tempore, ut sit ipse justus,& justificans eum qui est ex fide Jesu.

27 Ubi igitur gloriatio? exclusa est. Per quam legem? operum? non: sed per legem fidei.

28 Colligimus igitur, fide justificari hominem absque operibus Legis.

29 An Judæorum Deus solum? annon & Gentium? certe & Gentium.

30 Siquidem Deus unus *est* qui justificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

31 Legem igitur inutilem reddimus per fidem? Absit: imo Legem stabilimus.

CAPUT IV.

Justificatio per fidem exemplis & dictis Scripturæ confirmatur.

QUid igitur dicemus, Abrahamum patrem illum nostrum nactum esse secundum carnem?

2 Nam si Abrahamus ex operibus justificatus

tarus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.

3 Quid enim Scriptura dicit? Credidit autem Abrahamus Deo, & imputatum eſt ei ad juſtitiam.

4 Arqui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, ſed *eſt* ex debito:

5 Ei vero qui non operatur, ſed credit in eum qui juſtificat impium, imputatur fides ſua ad juſtitiam.

6 Sicut etiam David declarat beatum eum hominem cui Deus imputat juſtitiam abſque operibus: dicens,

7 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum obtecta ſunt peccata.

8 Beatus vir cui non imputarit Dominus peccatum.

9 Ita igitur beatitatis declaratio, in circumciſionem *ſolum* an & in præputium *cadit*? Dicimus enim imputatam fuiſſe Abrahamo fidem ad juſtitiam.

10 Quomodo ergo imputata eſt? quum eſſet in circumciſione, an *quum eſſet* in præputio? non in circumciſione, ſed in præputio.

11 Et ſignum accepit circumciſionis, ſigillum juſtitiæ fidei receptæ in præputio, ut eſſet pater omnium credentium in præputio, imputata etiam ipſis juſtitia:

12 Et pater circumciſionis, iis *videlicet* qui non ſolum ſunt ex circumciſione, ſed qui etiam incedût per veſtigia fidei patris noſtri Abrahami, quæ fuit in præputio.

13 Non enim per legẽ promiſsio *ceſsit* Abrahamo, aut ſemini ejus, ut hæres eſſet mundi, ſed per juſtitiam fidei.

14 Etenim ſi ii qui ex lege *ſunt*, hæredes ſunt, vana facta eſt fides, & inanis reddita eſt illa promiſsio.

15 Nam lex iram efficit: ubi enim non eſt lex, ibi nec tranſgreſsio eſt.

16 Propterea ex fide *eſt hæreditas*, ut *ſit* per gratiam, ut firma ſit promiſsio toti ſemini: *id eſt*, non ſolum ei quod *eſt* ex lege, verum etiam ei quod *eſt* ex fide Abrahami, qui eſt pater omnium noſtrum.

17 (Sicut ſcriptum eſt, Patrem multarum gentium conſtitui te) coram eo cui credidit, Deo *videlicet* vivificãte mortuos, & vocante quæ non ſunt tanquã ſint.

18 Qui *Abrahamus* contra ſpem ſub ſpe credidit, ſore ut ipſe fieret pater multarum gentium, ſecundum id quod *ei* dictum fuerat, Ita erit ſemen tuum.

19 Ac minime infirmus fide non conſideravit ſuum ipſius corpus jam emortuum, quum centum circiter natus eſſet annos, nec emortuum uterum Sarræ.

20 Ad hanc promiſsionem autem Dei non addubitavit incredulitate: ſed corroboratus fuit fide, tributa gloria Deo:

21 Ac plene perſuaſum habens, *eum* quod promiſerat, poſſe etiam efficere.

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum eſt ei ad juſtitiam.

23 Non ſcriptum eſt autem propter eum ſolum, quod *hoc* imputatum fuerat ei:

24 Sed etiam propter nos, quibus futurum eſt ut imputetur, iis *nimirum* qui credunt in eum qui ſuſcitavit Jeſum Dominum noſtrum à mortuis,

25 Traditum *morti* propter offenſas noſtras, & ſuſcitatũ ad noſtri juſtificationẽ.

CAPUT V.

Fructus juſtificationis: & collatio Adami primi & ſecundi.

Juſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum apud Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum:

2 Per quem etiam fide adducti ſumus in hanc gratiam per quam ſtamus, & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei.

3 Neque *id* ſolum, ſed etiam gloriamur de afflictionibus, ſcientes quod afflictio tolerantiam efficiat,

4 Tolerantia vero experientiam, experientia autem ſpem.

5 Porro ſpes non pudefacit, eo quod charitas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

6 Chriſtus enim, cum nullis adhuc viribus eſſemus, præſtituto tempore pro impiis mortuus eſt.

7 Enimvero vix pro juſto quiſquam moriatur: (nam pro bono *viro* forſitan aliquis etiam mori ſuſtineat)

8 Commendat autem ſuam erga nos charitatem Deus, eo quod quum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.

9 Juſtificati igitur nunc ejus ſanguine, ſervabimur multo magis per eum ab ira illa.

10 Nam ſi, quum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati ſervabimur per viram ipſius.

11 Neque id ſolum, verum etiam gloriamur de Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem recepimus.

12 Propterea ſicut per unum hominem peccatum in mundum introiit, ac per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pervaſit, in quo omnes peccarunt.

13 Nam uſque ad Legem peccatum erat in mundo: peccatum vero *eſſe* non putatur, non exiſtente Lege.

14 Regnavit autẽ mors ab Adamo uſq; ad Moſen, in eos etiam qui non peccaverunt ad ſimilitudinem tranſgreſsionis Adãi, qui eſt typus illius qui erat futurus.

15 At non ut offenſa, ita etiam *eſt* quod *Deus* gratificatur: nam ſi illius unius offenſa multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donatio per gratiam, quæ *eſt* unius illius hominis Jeſu Chriſti, in multos exundavit.

16 Neq; ut *illud quod introiit* per unũ qui peccavit, *ita eſt* beneficium: nam reatus quidem *eſt* ex una *offenſa* ad condẽnationem; quod autem gratificatur *Deus*,

est ex multis *offensis* ad justificationem.

17 Etenim si per unam offensam mors regnavit per unũ, multo magis *ii* qui exundantiam illam gratiæ & doni justitiæ recipiunt, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18 Nempe igitur sicut per unam offensam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem, ita per unam justificationem *beneficium redundavit* in omnes homines ad justificationem vitæ.

19 Sicut enim per contumaciam unius hominis, peccatores constituti sunt multi; ita per unius obedientiam justi constituentur multi.

20 Lex vero præterea incroiit ut amplificaretur offensa illa: sed ubi amplificatum est peccatum, *ibi* superabundavit gratia.

21 Ut quemadmodum regnavera peccatum ad mortem, ita etiam gratia regnaret per justitiam ad vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAPUT VI.

Qualis redditur qui coaluit cum secundo Adamo, & in ejus mortem implantatus est.

QUid igitur dicemus? permanebimus in peccato ut gratia auctior fiat?

2 Absit. qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo?

3 An ignoratis, nos quotquot baptizati sumus in Christum Jesum, in mortem ejus esse baptizatos?

4 Consepulti sumus igitur ei per Baptismum in mortem: ut sicut suscitatus est Christus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos nova vita ambulemus.

5 Nam si cum eo plantati coaluimus assimilatione mortis ejus, nimirum etiam resurrectionis *assimilatione cum eo* coalescemus:

6 Illud scientes, veterem illum nostrum hominem cum eo crucifixum esse, ut abolearur corpus peccati, ne nos amplius serviamus peccato.

7 Etenim qui mortuus est, liberatus est à peccato.

8 Quod si commortui sumus Christo, credimus fore ut etiam ipsi convivamus.

9 Ut qui sciamus Christum suscitatum ex mortuis, non amplius mori: mortem, *inquam*, ei non amplius dominari.

10 Nam quod mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11 Ita etiam vos colligite, vos tum mortuos esse peccato, tum vero vivere Deo per Christum Jesum Dominum nostrum.

12 Ne regnato igitur peccatum in mortali vestro corpore, ut auscultetis ei in cupiditatibus corporis.

13 Neque sistite membra vestra arma injustitiæ peccato: sed sistite vos Deo, ut ex mortuis vivos, & membra vestra arma justitiæ Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim estis sub Lege, sed sub Gratia.

15 Quid igitur? peccabimus, quod non simus sub Lege, sed sub Gratia? Absit.

16 An nescitis quod cui sistitis vos servos ad obediendum, ejus servi estis cui auscultatis, sive peccati ad mortem, sive obedientiæ ad justitiam?

17 Gratia autem *habetur* Deo, quod fuistis *quidem* servi peccati, sed ex corde auscultastis ei formæ doctrinæ in quam estis traditi.

18 Et liberati à peccato, servi facti estis justitiæ.

19 Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis vestræ. Nempe sicut sististis membra vestra serva impuritati & iniquitati, ad *patrandam* iniquitatem; ita nunc sistite membra vestra serva justitiæ ad sanctimoniam.

20 Quum enim servi eratis peccati, liberi eratis justitiæ.

21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex iis* de quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors *est*.

22 Nunc vero liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctimoniam: finem autem, vitam æternam.

23 Nam stipendia peccati, mors: donum autem Dei *est* vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT VII.

Exemplo monstratur quomodo à Lege liberemur. Ejus erga nos usus, & mentis repugnantia cum lege membrorum declaratur.

AN, ignoratis fratres, (periros enim Legis alloquor) Legem *tantisper* dominari homini quoad *ipse* vixerit?

2 Nam viro subjecta mulier viventi viro devincta est per Legem: quod si mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri.

3 Proinde vivente viro mœcha vocabitur, si fiat alterius viri: sin autem mortuus fuerit vir ejus, libera est à lege illa, ut non sit mœcha, si fiat alterius viri.

4 Itaque, fratres mei, vos quoq; mortificati estis legi in corpore Christi, ut essetis alterius, ejus *videlicet* qui ex mortuis suscitatus est, ut fructum feramus Deo.

5 Quum enim essemus in carne, affectus peccatorum per legem *existentes* vigebant in membris nostris, ad fructum ferendum morti.

6 Nunc autem liberati sumus à Lege, mortuo *eo* in quo detinebamur, ut serviamus in novitate spiritus, ac non *in* vetustate literæ.

7 Quid ergo dicemus? Lex peccatum *est*? Absit. Imo peccatum non cognovi nisi per Legem: nam ipsam quoque cupiditatem non nossem *esse peccatum*, nisi Lex dixisset, Non concupisces.

8 Sed peccatũ, occasione per illud præceptũ sumpta, effecit in me totam cupiditatẽ

9 Nam

9 Nam absque Lege peccatum *quidem erat* mortuum: ego vero vivus eram absq; Lege quondam: præcepti autem illius adventu peccatum *quidem* revixit, ego vero mortuus sum.

10 Et inventum est illud præceptū quod *erat* ad vitam, mihi *cedere* ad mortem.

11 Nam peccatum occasione per illud præceptum sumpta seduxit me, & per illud occidit.

12 Itaque Lex ipsa quidem sancta: & præceptum illud sanctum, ac justum, & bonum.

13 Ergo quod bonum *est*, mihi factum est mors? Absit: imo peccatum *mihi factum est mors*, ut manifestum fiat quod peccatum mihi per id quod bonum est efficiat mortem: *id est*, ut peccatum fieret admodum peccans per illud præceptum.

14 Scimus enim Legem esse spiritualem: at ego carnalis sum, venditus ut subjicerer peccato.

15 Quod enim perpetro, non agnosco: non enim quod volo, hoc ago, sed quod odi, hoc facio.

16 Quod si id facio quod nolo, consentio Legi quod bona *sit*.

17 Nunc itaque non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

18 Novi enim non habitare in me (id est, in carne mea) bonum: nam velle adest mihi, sed ut quod bonum est efficiam, non assequor.

19 Non enim facio bonum quod volo: sed malum quod nolo, hoc ago.

20 Quod si id facio ego quod ego nolo, non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

21 Invenio igitur volenti mihi facere bonum hanc Legem *impositam esse*, quod mihi malum adjaceat.

22 Delector enim Lege Dei quod ad interiorem hominem:

23 Sed cerno aliam legem in membris meis belligerantem adversus legem mentis meæ, & captivum reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis.

24 Æruminosus ego homo: quis me eripiet ex isto corpore mortis?

25 Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Nempe igitur ipse ego mente quidem servio Legi Dei, carne vero legi peccati.

CAPUT VIII.

Immunitas, spes, & confidentia eorum qui à lege membrorum liberati, secundū legem mentis & spiritū vivunt.

NUlla igitur nunc *est* condemnatio iis qui *sunt* in Christo Jesu, *qui* non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum.

2 Nam Lex Spiritus vitæ *qui est* in Christo Jesu, liberavit me à lege peccati & mortis.

3 Nam quæ Legis *erat* impotentia, quòd viribus esset destituta in carne, Deus suo ipsius Filio misso in forma consimili carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnavit peccatum in carne:

4 Ut jus illud Legis compleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum Spiritum.

5 Nam qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui vero *sunt* secundum Spiritum, quæ Spiritus sunt.

6 Nam quod sapit caro, mors est: quod autem sapit Spiritus, vita & pax.

7 Quoniam quod sapit caro, inimicitia *est* adversus Deum. Legi enim Dei non subjicitur: nam ne potest quidem.

8 Ergo qui in carne sunt, Deo placere non possunt.

9 Vos autem non estis in carne, sed in Spiritu: siquidem Spiritus Dei habitat in vobis: quod si quis Spiritum Christi non habet, is non est ejus.

10 Porro si Christus in vobis *est*, corpus quidē mortuum *est* propter peccatū; spiritus autem vita *est* propter justitiam.

11 Sed si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis habitat in vobis, is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra per inhabitantem ipsius Spiritum in vobis.

12 Nempe igitur fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus, *sed Spiritui*.

13 Nam si secundum carnem vixeritis, futurum est ut moriamini: sed si Spiritu actiones corporis mortificetis, vivetis.

14 Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

15 Non enim accepistis spiritum servitutis rursum ad metum, sed accepistis Spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba, *id est*, Pater.

16 *Et* ipse Spiritus testatur una cum Spiritu nostro, nos esse filios Dei.

17 Quod si filii, etiam hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si modo cum *eo* patimur, ut & cum *eo* glorificemur.

18 Reor enim minime pares *esse* præsentis temporis perpessiones gloriæ in nobis revelandæ.

19 Etenim mundus hic conditus *quasi* exserto capite observans exspectat revelationem filiorum Dei.

20 Nam vanitati mundus hic conditus subjectus est, non sua sponte, sed propter eum qui subjecit *eum isti vanitati*:

21 Sub spe quod & ipse conditus mundus liberabitur ex servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim totum mundum conditum una suspirare, & una parturire ad hoc usque tempus.

23 Neque vero *ille* solū, sed & ipsi qui primitias Spiritus habemus, nosipsi, inquā, apud nosipsos suspiramus, adoptionē exspectantes, *id est*, redēptionē corporis nostri.

24 Nam spe servati sumus. Spes autem si cernatur, non est spes: quod enim quis cernit, cur speret?

25 Si vero quod non cernimus speramus, *nempe* per tolerantiam exspectamus.

26 Itidem autem & Spiritus unà sublevat infirmitates nostras: quid enim oremus ut oportet, non novimus; sed ipse Spiritus intercedit pro nobis suspiriis inenarrabilibus.

27 Qui vero scrutatur corda, novit quid sapiat Spiritus: quia secundum Deum intercedit pro sanctis.

28 Novimus autem, iis qui diligunt Deum, omnia simul adjumento esse ad bonum: iis *videlicet* qui ex præstituto *ipsius* vocati sunt.

29 Nam quos præscivit, etiam prædestinavit conformandos imagini Filii sui: ut is sit primogenitus inter multos fratres:

30 Quos vero prædestinavit, eos etiam vocavit: & quos vocavit, eos etiam justificavit: quos autem justificavit, eos etiam glorificavit.

31 Quid igitur dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32 Is quidem qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo nobis omnia gratificabitur?

33 Quis intentabit crimina adversus electos Dei? Deus *is est* qui justificat.

34 Quis est qui condemnet? Christus *is est* qui mortuus est. imo vero qui etiam suscitatus est: qui etiam est ad dexteram Dei: qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis nos separabit à charitate Christi? *num* afflictio, num angustia, num persequutio, num fames, num nuditas, num periculum, num gladius?

36 (Sicut scriptum est, Tui causa occidimur totum diem: reputati sumus velut oves destinatæ mactationi)

37 Imo in his omnibus amplius quam victores sumus per eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi persuasum est neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura,

39 Neque sublimitatem, neque profunditatem, neque ullam rem aliam conditam posse nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT IX.

Filii carnis à filiis promissionis distinguuntur. & promissionis fundamentum unde petendum, docetur.

VEritatem dico per Christum, non mentior, attestante mihi simul conscientia mea per Spiritum sanctum:

2 Magnam mihi tristitiam esse, & sine intermissione cruciatum cordi meo.

3 Optarim enim ego ipse anathema esse *separatum* à Christo pro fratribus meis, cognatis *inquam* meis secundum carnem:

4 Qui sunt Israelitæ: quorum *est* adoptio, & gloria, & pacta, & Legis constitutio, & cultus, & promissiones:

5 Quorum *sunt* Patres; & ex quibus *est* Christus quod ad carnem attinet, qui est supra omnes Deus benedictus in sæcula. Amen.

6 Fieri vero non potest ut excidat sermo Dei: non enim omnes qui *sunt* ex *patre* Israel, *sunt* Israel:

7 Neque, quia *sunt* semen Abrahami, *ideo* omnes *sunt* filii: sed in Isaaco vocabitur tibi semen.

8 Hoc est, non qui filii carnis, ii filii Dei: sed qui *sunt* filii promissionis, reputantur in semine.

9 Promissionis enim sermo hic est, Hoc ipso tempore veniam, & erit Saræ filius.

10 Neque *hic* solum, sed & Rebecca, quum ex uno concepisset, *nempe* ex Isaaco patre nostro, *hac experta est*.

11 Nondum enim natis *pueris*, quum nihil fecissent boni vel mali, ut præstituti Dei quod *est* secundum *ipsius* electionem, *id est*, non ex operibus, sed ex vocante, *firmum* maneret:

12 Dictum est ei, Major serviet minori.

13 Sicut scriptum est, Jacobum dilexi, Esavum autem odio habui.

14 Quid igitur dicemus? Num injustitia *est* apud Deum? absit.

15 Nam Mosi dicit, Miserebor cujus misertus fuero: & commiserabor quem commiseratus fuero.

16 Nempe igitur *electio* non est ejus qui velit, neque ejus qui currat, sed ejus qui miseretur, *nempe* Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni, Ad hoc ipsum excitavi te ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in tota terra.

18 Itaque cujus vult miseretur, quem autem vult, indurat.

19 Dices ergo mihi, Quid adhuc succenset? nam ejus voluntati quis obsistit?

20 Imo vero, ô homo, tu quis es qui ex adverso respondeas Deo? num dicet figmentum fictori, Cur me tale fecisti?

21 Annon habet potestatem figulus in lutum, ut ex eadem massa faciat aliud quidem vas ad decus, aliud vero ad dedecus?

22 *Quid* si vero volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, pertulit multa cum iræ cohibitione vasa iræ, compacta ad interitum:

23 Et ut notas faceret divitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparavit ad gloriam?

24 Quos etiam vocavit, *nimirum* nos, non solum ex Judæis, verum etiam ex Gentibus.

25 Ut etiam apud Oseen dicit, Vocabo populũ qui meus non *erat*, populũ meum: & eam quæ dilecta non *erat*, dilectam.

26 Et erit, in loco ubi dictum fuerat eis, Non populus meus vos, illic vocabuntur Filii viventis Dei.

27 Esaias

27 Esaias autem clamat super Israel, *Etiam* si fuerit numerus filiorum Israelis ut arena maris, reliquiæ servabuntur.

28 Rem enim conficiet & concidet cum justitia : quoniam rem concisam peraget Dominus in terra.

29 Et sicut prius dixit Esaias, Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, facti fuissemus ut Sodoma, & Gomorrhæ similes facti fuissemus.

30 Quid igitur dicemus ? nempe Gentes quæ non sectabantur justitiam apprehendisse justitiam, justitiam autem eam quæ *est* ex fide :

31 Israelem vero consectando Legem justitiæ, ad Legem justitiæ non pervenisse.

32 Quare ? Quia non ex fide, sed velut ex operibus Legis : impegerunt enim ad lapidem ad quem impingitur.

33 Quemadmodum scriptum est, Ecce, statuo in Sion lapidem ad quem impingetur & petram offendiculi : & quisquis credet in eum, non pudefiet.

CAPUT X.

Justitia fidei cum justitia legis confertur, cujus dicitur ad omnes promulgatio facta.

FRatres, propensa quidem est voluntas cordis mei & deprecatio ad Deum super Israel ad salutem.

2 Testor enim *de* ipsis, eos zelum Dei habere, sed non ex notitia.

3 Nam ignorantes Dei justitiam, & propriam justitiam studentes constituere, justitiæ Dei non fuerunt subjecti.

4 Nam finis Legis *est* Christus, ad justitiam cuivis credenti.

5 Moses enim describit justitiam quæ est ex Lege, *hic verbis*, Quod qui præstiterit ea, vivet per illa.

6 At quæ ex fide est justitia, ita dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum ? hoc est Christum ex alto reducere.

7 Aut, Quis descendet in abyssum ? hoc est Christum ex mortuis reducere.

8 Sed quid dicit ? Prope te verbum est in ore tuo & in corde tuo. Hoc est verbum illud fidei quod prædicamus.

9 *Nempe*, si professus fueris ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo quod Deus eum suscitavit ex mortuis, servaberis.

10 Nam corde creditur ad justitiam, fit autem ore professio ad salutem.

11 Dicit enim Scriptura, Quisquis credit in eum, non pudefiet.

12 Non enim est distinctio vel Judæi vel Græci ; nam idem *est* Dominus omnium, dives in quosvis à quibus invocatur.

13 Quisquis enim invocaverit nomen Domini servabitur.

14 Quomodo igitur invocabunt eum in quem non crediderint ? quomodo autem credent *ei* de quo non audierint ? quomodo autem audient absque prædicante ?

15 Quomodo autem prædicabunt nisi missi fuerint ? sicut scriptum est, Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona !

16 Sed non omnes auscultarunt Evangelio. Esaias enim dicit, Domine, quis credidit fermoni nostro ?

17 Ergo fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei.

18 Sed (inquam *ego*) an non audierunt ? Imo vero in omnem terram exivit sonus eorum, & ad ultima orbis terrarum verba eorum.

19 Sed (inquâ *ego*,) num Israel non cognovit *Deum* ? Primus Moses dicit, Ego ad æmulationem provocabo vos per gentem quæ non est gens : per gentem intelligentiæ expertem ad iram vos provocabo.

20 Esaias autem utitur audacia, dicitque, Inventus sum ab iis qui me non quærebant : manifestus factus sum iis qui de me non interrogabant.

21 Adversus Israelem autem dicit, Toto die expandi manus meas ad populum contumacem & contradicentem.

CAPUT XI.

Judæorũ rejectio quomodo intelligenda, & quem usum erga nos habere debeat.

NUlm igitur (inquam *ego*) abjecit Deus populum illum suum ? Absit : nam & ego Israelita sum, ex semine Abrahami, tribus Benjaminis.

2 Non abjecit Deus populum illum suum quem præcognovit. An nescitis de Elia quid dicit Scriptura ? quomodo interpellet Deum adversus Israelem, dicens,

3 Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt ; & ego relictus sum solus, & petunt animam meam ?

4 Sed quid dicit ei divinum responsum ? Feci ut remanserint mihi septem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baalis.

5 *Ita* igitur & hoc tempore reservatio secundum electionem gratuitam facta est.

6 Quod si per gratiam, non jam ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia. Sin ex operibus, jam non est gratia : alioquin opus jam non est opus.

7 Quid igitur ? Quod requirit Israel, hoc non est adeptus : sed electi assequuti sunt, reliqui vero occalluerunt,

8 Sicut scriptum est, Dedit eis Deus spiritum soporis : oculos ut non cernant, & aures ut non audiant usque ad hodiernum diem.

9 Et David dicit, Fiat mensa eorum in laqueum, & tenticulam, & offendiculum, & talionem ipsis.

10 Obtenebrentur oculi eorum, ut non cernant : & tergum eorũ semper incurva.

11 *Num* igitur (inquam *ego*) impegerunt ut caderent ? Absit : sed per eorum offensam salus *obtigit* Gentibus, ut eos ad æmulationem provocaret.

12 Quod si eorum offensa est opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia

Gentium. quanto magis plenitudo ipsorũ?

13 am (quod vobis dico Gentibus, quatenus ego quidem sum Apostolus Gentium ministerium meum illustro.

14 Ut *experiar* si quo modo ad æmulationem provocem consanguineos meos, & servem aliquos ex ipsis.

15 Nam si abjectio eorum est reconciliatio mundi quæ *erit* assumptio, nisi vita ex mortuis?

16 Quod si primitiæ *sanctæ*, *sancta* erit massa: & si radix sancta *est*, etiam rami.

17 Quod si nonnulli rami defracti sunt, tu vero quum esses oleaster, insitus es pro ipsis & particeps radicis ac pinguedinis oleæ factus es,

18 Ne gloriare adversus ramos: quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.

19 Dices igitur, Defracti sunt rami ut ego insererer.

20 Bene: per incredulitatem defracti sunt, tu vero per fidem stas: ne effertor animo, sed metue.

21 Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit, *vide* ne tibi quoq; non parcat.

22 Vide igitur benignitatem ac præcisam severitatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, præcisam severitatem; in te vero benignitatem, si permanseris in benignitate: alioquin & tu excideris.

23 Sed & illi, si non permanserint in infidelitate, inserentur: potens enim est Deus rursum eos inserere.

24 Etenim si tu ex naturali excisus es oleastro, & præter naturam insitus es in veram oleam: quanto magis ii qui naturales sunt, inserentur propriæ oleæ?

25 Nolim enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (ut ne sitis apud vosmetipsos sapientes) obdurationem ex parte Israeli evenisse, rantisper dum plenitudo Gentium introierit.

26 Et ita totus Israel servabitur: sicut scriptum est, Venier ex Sion ille liberator, & averter impietates à Jacob.

27 Et hoc *est* illis à me pactum, quum abstulero peccata ipsorum.

28 Iraque quod ad Evangelium *attinet*, sunt inimici propter vos: quod ad electionem autem, dilecti propter Patres.

29 Nam dona illa & illa vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum pœnitere non possit.

30 Sicut enim & vos quondam inobedientes fuistis Deo, nunc autem estis misericordiam consequuti per illorum contumaciam:

31 Sic & isti nunc inobedientes sue unt, ut per vestram misericordiam & ipsi misericordiam consequantur.

32 Conclusit enim Deus omnes illos in inobedientiam ut omnium illorum misereretur.

33 O profundas divitias rum sapientiæ rum cognitionis Dei! quam inscrutabilia sunt ejus judicia, & ejus viæ impervestigabiles!

34 Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis ei fuit à consilio?

35 Aut quis prior dedit ei, & redderur ei?

36 Nam ex eo, & per eum, & in ipsum *sunt* omnia: ipsi *sit* gloria in secula, Amen.

CAPUT XII.

Parænesis ad cultum Dei erga nos, ad dilectionem mutuam, & inimicorum.

A Dhorror igitur vos, fratres, per miserationes Dei, ut sistatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationalem illum cultum vestrum:

2 Et ne vos configurate seculo isti, sed transformare vos per renovationem mentis vestræ, ad hoc ut proberis quæ sit voluntas Dei, bona illa, placens ac perfecta.

3 Enimvero per gratiam quæ mihi data est, edico cuivis versanti inter vos ne supra modum sapiat ultra quam oportet sapere: sed sapiat ad sobrietatem, prout cuique Deus partitus est mensuram fidei.

4 Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habemus, membra vero omnia eandem non habent actionem:

5 Ita multi unum corpus sumus in Christo, singulatim autem alii aliorũ membra.

6 Habentes autem diversa dona pro gratia quæ nobis data est, sive prophetiam, *prophetemus* pro proportione fidei:

7 Sive ministerium *versemur* in ministrando: rum is qui docet, in docendo:

8 Tum qui exhortatur, in exhortatione: qui distribuit, cum simplicitate: qui præest, cum diligentia: qui miseretur, cum hilaritate.

9 Charitas *esto* minime simulata. *Eftote* abhorrentes à malo, agglutinati bono.

10 Fraterna charitate alii ad alios amãdos propensi. Honore alii aliis præcuntes.

11 Studio minime ignavi. Spiritu ferventes. Domino servientes.

12 Spe gaudentes. In afflictione subsistentes. In oratione perdurantes.

13 Usibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes.

14 Benedicite iis qui vos insectantur, benedicite, *inquam*, & ne imprecamini.

15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus.

16 Itidem alii in alios affecti. Non elate *animo*, *vobismetipsis* sentientes, sed humilibus obsecundantes. Ne eftote prudentes apud vosmetipsos.

17 Nemini malum pro malo vicissim reddentes. Procurantes honesta in omnium hominum conspectu.

18 Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viventes.

19 Non ipsi vosmet ulciscentes, dilecti; sed date locum iræ: scriptum est enim, *Meum* est ulcisci: ego rependam, dicit Dominus.

20 Iraque

20 Itaque si esurit inimicus tuus, ciba eum; si sitit, da ei potum: hoc enim si feceris, carbones ignis congregabis in caput ejus.

21 Ne vincitor à malo, sed vince bono malum.

CAPUT XIII.

Magistratui obedientiam, & omni homini officia dilectionis exhibenda.

OMnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto: non enim est potestas nisi à Deo: & quæ sunt potestates, sunt à Deo ordinatæ.

2 Itaque quisquis obstitit potestati, Dei ordinationi obstitit: qui autem obstiterunt, ipsi sibi condemnationem auferent.

3 Nam magistratus non sunt metui bonis operibus, sed malis. Vis autem non metuere potestatem? quod bonum est facito, & laudem ab ipsa obtinebis.

4 Dei enim minister est tuo bono. Quod si feceris quod malum est, metue: non enim frustra gladium gerit: nam Dei minister est, vindex ad iram ei qui quod malum est fecerit.

5 Quapropter necesse est subjici, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6 Propter hoc enim etiam tributa solvitis: quidem ministri Dei sunt in hoc ipsum incumbentes.

7 Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timor, timorem: cui honor, honorem.

8 Nemini quicquam debete, nisi *hoc*, ut alii alios diligatis: nam qui diligit alterum, Legem implevit.

9 Siquidem illud, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces; & si quod aliud *est* præceptum, in hoc sermone summatim comprehendituri, nempe, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10 Charitas proximum non afficit malo: itaque Charitas est complexio Legis.

11 Idque perspecta opportunitate, quod *videlicet* tempus jam *sit* nostri à somno expergefiendi. Nunc enim propius nos est salus, quam quum credidimus.

12 Nox processit, dies autem propinquat. Abiiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur habitu qui luci conveniat.

13 Ut interdius, composite ambulemus: non *in* comessationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac lasciviis, non lite & invidia.

14 Sed induimini Domino Jesu Christo, & carnis curam ne habete ad *explendas* cupiditates.

CAPUT XIV.

Infirmos non offendendos, sed libertatem nostram ad ædificationem esse dirigendam.

FUlm vero qui fide est infirmus, assumite, non *tamen* ad altercationes disceptationum.

2 Alius quidem credit edi licere quidvis: alius autem *fide* infirmus edit olera.

3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem ne condemnato: Deus enim eum assumpsit.

4 Tu quis es qui condemnas alienum famulum? proprio Domino perstat aut cadit: stabilietur autem; potest enim Deus eum stabilire.

5 Alius quidem æstimat diem præ die, alius autē *perque* æstimat quemvis diem. Unusquisque in animo suo plene certus esto.

6 Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo: & qui non edit, Domino non edit, & gratias agit Deo.

7 Nullus enim nostrum sibiipsi vivit, & nullus sibiipsi moritur.

8 Nam sive vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive igitur vivamus, sive moriamur, Domini sumus.

9 Ad hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & revixit, ut & mortuis & viventibus dominetur.

10 Tu vero cur condemnas fratrem tuum? aut etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? Omnes enim sistemur apud tribunal Christi.

11 Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, certe mihi *se* flectet omne genu, & omnis lingua palam agnoscet Deum.

12 Nempe ergo unusquisque nostrum de seipso rationem reddet Deo.

13 Ne amplius igitur alii alios judicemus: sed hic potius adhibete judicium, ut ne fratri proponatis quidpiam ad quod impingat vel offendat.

14 Novi & persuasum habeo per Dominum Jesum, nihil esse impurum per se, sed ei qui reputat aliquid esse impurum, *id* ei impurum *esse*.

15 Verum si propter escam frater tuus tristitia afficitur, non jam secundum charitatem ambulas. Ne esca tua illum perdito pro quo Christus mortuus est.

16 Ne vestrum igitur bonum blasphemaretur.

17 Non enim est regnum Dei esca & potus, sed justitia, & pax, & gaudium per Spiritum sanctum.

18 Nam qui per hæc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt, sectemur, & quæ ad mutuam ædificationē.

20 Ne cibi causa destrue opus Dei: omnia quidem munda; sed malum *est* homini qui edens impingit.

21 Bonum *est* non edere carnes, neque bibere vinum, neque *quicquam facere* in quo frater tuus impingit, vel offenditur, vel infirmus est.

22 Tu fidem habes: apud temetipsum habe in conspectu Dei. Beatus qui non condemnat seipsum in *eo* quod approbat.

23 Qui vero dubitat, si ederit, condēna-

tus eſt, quoniam non *edit* ex fide : quicquid vero ex fide non eſt, peccatum eſt.

CAPUT XV.

Exemplo Chriſti jubetur fortiores robur ſuũ conferre ad confirmãdos infirmos.

DEbemus autem nos, qui firmi *ſumus* infirmitates imbecillorum portare, ac non indulgere nobiſipſis.

2 *Unaquæque* unuſquiſq; noſtrum proximo placeat in bonum, *id eſt*, ad *ejus* ædificationem.

3 Etenim Chriſtus non placuit ſibiipſi, ſed ſicut ſcriptum eſt, Convicia eorum qui conviciantur tibi, inciderunt in me.

4 Nam quæ ante ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ante ſcripta ſunt : ut per tolerantiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.

5 Deus autem *auctor* tolerantiæ & conſolationis det vobis ut idẽ alii in alios affecti ſitis, ſecundum Chriſtum Jeſum.

6 Ut concorditer uno ore glorificetis Deum ac Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti.

7 Propterea aſſumite alii alios, ſicut & Chriſtus aſſumpſit nos in gloriam Dei.

8 *Illud* autem dico Jeſum Chriſtũ miniſtrum fuiſſe circumciſionis, pro Dei veritate, ut confirmaret promiſſiones patrũ:

9 Et ut gentes pro miſericordia glorificent Deum : ſicut ſcriptum eſt, Propterea celebrabo te inter Gentes, & nomini tuo pſallam.

10 Et rurſum dicit, Hilares eſtote Gentes cum populo ejus.

11 Et rurſum, Laudate Dominum omnes Gẽtes, & collaudate eũ omnes populi.

12 Et rurſus Eſaias dicit, Erit radix Jeſſe, & qui exſurgat ad imperandum Gentibus, in ipſo Gentes ſperabunt.

13 Utinam vero Deus ſpei impleat vos omni gaudio & pace, credendo, ut ſpe exundetis per virtutem Spiritus ſancti.

14 Perſuaſum autem habeo & ipſe ego de vobis, fratres mei, quod ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti omni cognitione, & qui poſſitis etiam vos mutuo admonere.

15 Audaculè vero ſcripſi vobis, fratres, aliquatenus, veluti commoneſaciens vos, propter gratiam quæ data eſt mihi à Deo,

16 Ad hoc ut ſim miniſter Jeſu Chriſti apud Gentes : operans Evangelio Dei, ut oblatio Gentium fiat accepta, ſanctificata per Spiritum ſanctum.

17 Habeo igitur quod glorier per Chriſtũ Jeſum, in iis quæ ad Deum *pertinent*.

18 Non enim ſuſtinuerim quicquam loqui quod non effecerit Chriſtus per me, *adducendo* ad obedientiam Gentibus, verbis & factis,

19 Virtute ſignorum ac prodigiorum, virtute Spiritus Dei : adeo ut ab Hieroſolyma & circumjacentibus *regionibus* uſque ad Illyricum, impleverim prædicandi Evangelii Chriſti munus.

20 Ita porro contendens evangelizare, non ubi nominatus eſſet Chriſtus, ut ne ſuper alienum fundamentum ædificarem:

21 Sed ſicut ſcriptum eſt, Quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt : & qui non audierunt, intelligent.

22 Quapropter etiam ſæpe inhibitus ſum venire ad vos.

23 Nunc vero quum non amplius habeam locum in hi regionibus, ſtimmum autem deſiderium habeam veniendi ad vos à multis annis :

24 Quando proficiſcar in Hiſpaniam, veniam ad vos. Sper enim fore ut *iſtac* præteriens conſpiciam vos, & à vobis deducar illuc : ſi tamen veſtra conſuetudine prius ex parte explerus fuero.

25 Nunc autem proficiſcor Hieroſolymam, miniſtrans ſanctis.

26 Libuit enim Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid in pauperes ſanctos qui ſunt Hieroſolymis.

27 Libuit enim *eis inquam*, & debitores eorum ſunt : nam ſi ſpiritualia ipſorum *bona* Gentibus communicata ſunt, debent etiam *ipſa* in carnalibus eis miniſterio ſuo adeſſe.

28 Hoc igitur ubi per fecero, & eis conſignavero hunc fructum, abibo iſtac in Hiſpaniam.

29 Scio vero me, quum veniam ad vos, cum plena benedictione Evangelii Chriſti venturum.

30 Precor autem vos, fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per charitatem Spiritus, ut mecum certetis *veſtris* pro me apud Deum precibus :

31 Ut liberer à contumacibus in Judæa, utque miniſterium hoc meum erga Hieruſalem acceptum ſit ſanctis :

32 Ut cum gaudio veniã ad vos per voluntatem Dei, unaq; vobiſcum refuciller.

33 Deus autem pacis *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Salutat complures, & movet ut caveant ſibi à diſſidiorum auctoribus.

COmmendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt miniſtra Eccleſiæ Cenchreentis :

2 Ut eam excipiatis in Domino convenienter ſanctis, & adſitis ei quacumque in re *ipſa* uſus fuerit vobis : nam hæc tum multis hoſpitium præbuit, tum mihi etiam ipſi.

3 Salutate Priſcillam & Aquilam, adjutores meos in Chriſto Jeſu :

4 Qui pro anima mea ſuam ipſorum cervicem ſuppoſuerunt : quibus non ego ſolus gratias ago, ſed etiam omnes Eccleſiæ Gentium.

5 Item Eccleſiam quæ in domo eorum eſt. Salutate Epænetum mihi dilectum, primitias Achaiæ in Chriſto.

6 Salutate Mariam, quæ multum laboravit erga nos,

7 Salutate

7 Salutate Andronicum & Juniam, cognatos meos, & concaptivos meos, qui sunt insignes inter Apostolos, qui etiam ante me fuerunt in Christo.

8 Salutate Ampliam dilectum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanum, adjutorem nostrũ in Christo, & Stachyn mihi dilectum.

10 Salutate Apellem, probatum in Christo. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli *familiaribus*.

11 Salutate Herodionem cognatum meũ. Salutate eos qui *sunt* ex Narcisi *familiaribus*, eos *inquam* qui *sunt* in Domino.

12 Salutate Tryphænam & Tryphosam quæ laborant in Domino. Salutate Persida *mihi* dilectam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salutate Rufum selectum in Domino, & matrem ejus ac meam.

14 Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum iis sunt fratres.

15 Salutate Philologum & Juliam, Nereum & sororem ejus, & Olympam, & qui cum iis sunt omnes sanctos.

16 Salutate alii alios osculo sancto. Salutant vos Ecclesiæ Christi.

17 Precor autem vos, fratres, ut observetis dissidiorum & offendiculorum auctores contra doctrinam quam vos didicistis: & declinetis ab eis.

18 Nam qui ejusmodi *sunt*, Domino nostro Jesu Christo non serviunt, sed suo ventri: & per blandiloquentiam & assentationem corda *hominum* minime malorum seducunt.

19 Vestra enim obedientia ad omnes pervenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: sed volo vos sapientes quidem esse in rebus bonis, simplices vero in malis.

20 Porro Deus pacis conteret Satanam sub pedes vestros cito. Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* vobiscum. Amen.

21 Salutant vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei.

22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui descripsi epistolam.

23 Salutat vos Gaius hospes meus & Ecclesiæ totius. Salutat vos Erastus procurator urbis, & Quartus frater.

24 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei vero qui potest vos stabilire, secundum evangelium meum & prædicationem Jesu Christi, ex revelatione mysterii quod à temporibus sæculoribus tacitum fuit:

26 Nunc vero factum est manifestum, & per Scripturas Prophetica ex imperio æterni Dei ad obedientiam fidei, omnibus Gentibus notificatum;

27 Soli *inquam* sapienti Deo gloria per Jesum Christum in sæcula. Amen.

Ad Romanos scripta fuit Corintho per Phœben ministrã Cenchreensis Ecclesiæ.

Pauli Apostoli Epistola ad CORINTHIOS prima.

CAPUT I.

Ad dissidia reprimenda, animos à mundi sapientia ad crucem Christi revocat.

1 PAulus vocatione Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater,

2 Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cũ omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, quovis loco, *Domini, inquam*, tum ipsorum, tum nostri:

3 Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo semper de vobis, ob gratiam Dei quæ data est vobis in Christo Jesu;

5 Quod in omnibus ditati fitis in ipso omni loquendi facultate, omnique cognitione:

6 Prout testimonium Christi confirmatum fuit in vobis.

7 Adeo ut nullo dono deficiamini, exspectantes dum reveletur Dominus noster Jesus Christus.

8 Qui *Deus* etiam confirmabit vos usque ad finem inculpatos, in diem Domini nostri Jesu Christi.

9 Fidelis *est* Deus per quem vocati estis in communionem Filii ipsius Jesu Christi Domini nostri.

10 Precor autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idem loquamini omnes, & non sint inter vos dissidia, sed sitis impacti eadem mente & eadem sapientia.

11 Declaratum est enim mihi de vobis, fratres mei, à domesticis Chloes, quod lites sint inter vos.

12 Hoc autem dico, singulos vestrum dicere, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, at ego Christi.

13 *Num* dispertitus est Christus? num Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomen Pauli baptizati fuistis?

14 Gratias ago Deo meo, quod neminẽ vestrũ baptizaverim, nisi Crispũ & Gaium.

15 Ut nequis dicat me in meum nomen baptizasse.

16 Baptizavi autem etiam Stephanæ familiam: cæterum haud scio num quem alium baptizaverim.

17 Non enim misit me Christus ut baptizarem, sed ut evangelizarem: non *tamen* cum dicendi peritia, ne inanis redderetur crux Christi.

18 Nam sermo ille de cruce, iis quidem qui pereunt, stultitia est: iis autem qui servantur, *id est*, nobis, potentia Dei est.

19 Scriptum

19 Scriptum est enim, Abolebo sapientiam sapientum, & intelligentiam intelligentium tollam è medio.

20 Ubi sapiens? ubi Scriba? ubi disquisitor seculi istius? nonne infatuavit Deus sapientiam mundi hujus?

21 Nam postquam in Dei sapientia mundus non cognovit Deum per *istam* sapientiam, libuit Deo per stultitiam prædicationis servare credentes.

22 Quandoquidem & Judæi signum petunt, & Græci sapientiam quærunt:

23 Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem offendiculum, Græcis vero stultitiam:

24 Ipsis autem vocatis, tum Judæis, tum Græcis, Christum Dei potentiam ac Dei sapientiam.

25 Nam stultitia Dei sapientior est quam homines: & infirmitas Dei validior est quam homines.

26 Cernitis enim vocationem vestram, fratres: quod *videlicet* non esse multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles.

27 Verum quæ stulta *sunt* mundi, elegit Deus, ut pudefaciat sapientes: & quæ *sunt* infirma mundi, elegit Deus, ut pudefaciat valida:

28 Et quæ ignobilia sunt in mundo, & pro nihilo habita elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt aboleat:

29 Ut ne glorietur ulla caro in ejus conspectu.

30 Ex ipso vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, justitia quoque, & sanctificatio, & redemptio:

31 Ut *fiat* sicut scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriator.

CAPUT II.

Mysteria Christi crucifixi non sermonis elegantia, sed Spiritus evidentia prædicari, quia non animalibus, sed spiritualibus susceptibilia.

ECgo igitur quum venirem ad vos, fratres, veni non cum eminentia orationis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Dei.

2 Non enim statui quicquam scire inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.

3 Sed fui ego cum infirmitate & timore, ac tremore multo apud vos.

4 Neque oratio mea & prædicatio mea *verbum est* in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis sed in demonstratione spiritus & potentiæ.

5 Ne fides vestra consistat in sapientia hominum, sed in potentia Dei.

6 Sapientiam vero loquimur inter adultos: sapientiam autem non seculi hujus, neque principum seculi hujus qui abolentur:

7 Sed loquimur sapientiam Dei *latentem* in mysterio, *id est*, occultam illam quam præfinierat Deus ante secula ad gloriam nostram,

8 Quam nemo principum seculi hujus cognovit: nam si cognovissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9 Sed *prædicamus*, sicut scriptum est, Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis à quibus ipse diligitur.

10 Nobis autem Deus *ea* retexit per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum novit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in eo? ita etiam ea quæ sunt Dei nemo novit nisi Spiritus Dei.

12 Nos vero non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui *est* ex Deo: ut sciamus quæ Deus est nobis gratificatus.

13 Quæ etiam loquimur, non sermonibus quos docet humana sapientia, sed quos docet Spiritus sanctus, spiritualia cum iis quæ spiritualia sunt conferentes.

14 Animalis autem homo non est capax eorum quæ sunt Spiritus Dei: sunt enim ei stultitiæ: nec potest *ea* cognoscere, quia spiritualiter dijudicantur.

15 At spiritualis dijudicat quidem omnia, ipse vero à nemine dijudicatur.

16 Quis enim novit mentem Domini, qui instructurus sit eum? nos autem mentem Christi habemus.

CAPUT III.

Gloriantes in ministris remittuntur ad Christum, totius ædificii fundamentum; Cui superædificanda non humana & carnalia, sed quæ probam sustinere possint.

ETgo porro fratres, non potui loqui vobis ut spiritualibus, sed *loquutus sum* ut carnalibus, *id est*, ut infantibus in Christo.

2 Lactis potu vos alui, & non esca: nondum enim poteratis *id ferre*. imo ne nunc quidem adhuc potestis.

3 Nam adhuc carnales estis: quum enim inter vos *sint* invidia & contentio & dissidia, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

4 Etenim quum dicit aliquis, Ego quidem sum Paulî; alter vero, Ego *sum* Apollî: nonne carnales estis?

5 Quis igitur est Paulus, quis autem Apollos, nisi ministri per quos credidistis, & ut cuique Dominus dedit?

6 Ego plantavi, Apollos rigavit: sed Deus dedit crescendi vim.

7 Itaque neque is qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed Deus, qui dat crescendi vim.

8 Is vero qui plantat, & is qui rigat, unum sunt: unusquisque vero suam mercedem accipiet secundum suum laborem.

9 Nam Dei sumus administri: Dei arvum, Dei ædificium estis.

10 Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, ut peritus architectus fundamentum statui; alius autem superædificat. Porro quisque

quiſque videat quomodo ſuperædificet.
11 Nam fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus.
12 Quod ſi quis ſuperædificet ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, lignum, fœnum, ſtipulam,
13 Cujuſque opus manifeſtum fiet: dies enim *id* declarabit: nam per ignem revelabitur; & cujuſque opus quale ſit, ignis probabit.
14 Si cujus opus manſerit quod ſuperædificaverit, mercedem accipiet.
15 Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum patietur: ipſe vero ſalvabitur: ita tamen ut per ignem.
16 An neſcitis vos eſſe templum Dei, & Spiritum Dei habitare in vobis?
17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet Deus: nam templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.
18 Nullus ſeipſum ſeducat: ſi quis *ſibi* videtur eſſe ſapiens inter vos in hoc ſeculo, ſtultus fiat ut ſit ſapiens.
19 Sapientia enim mundi hujus, ſtultitia *eſt* apud Deum: ſcriptum eſt enim, Carpit ſapientes in ſolertia ipſorum.
20 Et rurſum, Dominus novit diſceptationes ſapientum eſſe vanas.
21 Itaque nullus glorietur in hominibus: omnia namque veſtra ſunt:
22 Et Paulus, & Apollos, & Cephas, & mundus, & vita, & mors, & præſentia, & futura, omnia, *inquam*, veſtra ſunt:
23 Vos autem Chriſti; Chriſtus vero Dei.

CAPUT IV.

Imago fidelis diſpenſatoris in Paulo, cujus exemplum imitandum proponitur.

Sic de nobis reputet homo ut de miniſtris Chriſti, & diſpenſatoribus myſteriorum Dei.
2 Quod reliquum eſt autem, *illud* requiritur in diſpenſatoribus, ut quis fidus inveniatur.
3 Mihi vero pro minimo eſt quod à vobis dijudicer, aut ab humano judicio: imo nec me ipſe dijudico.
4 Nullius enim rei mihi conſcius ſum: ſed non per hoc juſtificatus ſum. Dominus autem is eſt qui me dijudicat.
5 Proinde ne ante præſtitutum tempus quicquam judicare, *id eſt*, uſquedum venerit Dominus, qui & illuſtrabit occulta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: ac tunc laus erit unicuique à Deo.
6 Hæc autem, fratres, figura quadam transtuli ad meipſum & Apollo, propter vos: ut in nobis diſcatis, ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere: ut ne alius pro alio inflemini adverſus alium.
7 Quis enim te *ab alio* diſcernit? quid autem habes quod non receperis? quod ſi etiam accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?
8 Jam ſaturati eſtis, jam ditati eſtis, abſque nobis regnum adepti eſtis: atque utinam ſane regnum adepti eſtis, ut & nos vobis conregnemus.
9 Deus enim, puto, nos ultimos Apoſtolos ſpectandos propoſuit: ut mortis addictos. Nam ſpectaculum facti ſumus mundo, & Angelis, & hominibus.
10 Nos ſtulti propter Chriſtum, vos autem prudentes in Chriſto: nos infirmi, vos autem validi: vos glorioſi, nos ignominioſi.
11 Ad hoc uſque tempus & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſtabiles ſedibus erramus,
12 Et laboramus, operantes propriis manibus: convicia patimur, & bene precamur: ſi qui nos perſequantur, ſuſtinemus:
13 Infamati, precamur: tamquam purgamenta mundi facti ſumus, & *tanquam* omnium ramentum nunc uſque.
14 Non ut vos pudore ſuffundam, hæc ſcribo, ſed ut filios meos dilectos admoneo.
15 Nam etſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, at non multos patres *habetis*: in Chriſto enim Jeſu per Evangelium ego vos genui.
16 Precor vos igitur, imitatores mei eſtote.
17 Propterea miſi vobis Timotheum, qui eſt filius meus dilectus & fidelis in Domino, qui vobis in memoriam revocabit quæ ſint viæ meæ in Chriſto, ſicut ubique in omnibus Eccleſiis doceo.
18 Cæterum perinde quaſi ego non ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidam.
19 Sed veniam ſito ad vos, ſi Dominus voluerit, & cognoſcam non verba iſtorum inflatorum, ſed *ſpiritualem* potentiam.
20 Non enim in verbo *ſtum eſt* regnum Dei, ſed in *ſpiritus* potentia.
21 Quid vultis? ut in virga veniam ad vos, an cum charitate & ſpiritu lenitatis?

CAPUT V.

Inceſtuoſum jubet excommunicari, & ſine fermento vitiorum Paſcha celebrare.

Omnino auditur *eſſe* inter vos ſcortatio, & ejuſmodi fornicatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeo ut quis uxorem patris habeat.
2 Et vos inflati eſtis, ac non potius luxiſtis ut tolleretur è medio veſtri qui factum hoc patravit?
3 Enimvero ego ut abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam ut præſens judicavi, ut is qui hoc ita perpetravit,
4 Vobis & meo ſpiritu in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti congregatis, cum poteſtate Domini noſtri Jeſu Chriſti,
5 Ejuſmodi *inquam*, *homo* tradatur Satanæ ad exitium carnis ut ſpiritus ſalvus ſit die illo Domini Jeſu.
6 Non *eſt* bona gloriatio veſtra. An neſcitis paulo fermenti totam maſſam fermentari?

7 Ex-

7 Expurgate igitur vetus fermentum, ut sitis nova massa, sicut estis fermenti expertes. Etenim Pascha nostrum pro nobis sacrificatum est, *nempe* Christus.

8 Itaque festum agitemus, non fermento veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ: sed non-fermentatis *panibus* sinceritatis & veritatis.

9 Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini cum scortatoribus.

10 At non omnino cum scortatoribus mundi hujus, aut avaris, aut rapacibus, aut idololatris: alioquin debetis scilicet è mundo exire.

11 Nunc autem scripsi vobis ne commisceamini: *id est*, si quis quum frater nominetur, sit scortator, aut alieni avidus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi *inquam*, ne edatis quidem.

12 Quid enim mea *interest* etiam de extraneis judicare? nonne de iis qui intus sunt vos judicatis?

13 De extraneis vero Deus judicat: tollite igitur istum improbum ex vobis ipsis.

CAPUT VI.

Contentiones forenses, & templi spiritualis profanationes, redarguuntur.

Sustinet aliquis vestrum negotium habens adversus alterum, judicio experiri sub injustis, ac non sub sanctis?

2 An ignoratis sanctos mundum judicaturos? quod si per vos judicabitur mundus, indigni estis minimis judiciis?

3 An ignoratis fore ut Angelos judicemus, nedum *ut* quæ ad hujus vitæ usum pertinent, *non judicemus*?

4 Itaque si judicia habeatis de iis quæ ad hujus vitæ usum pertinent, eos qui in nullo loco habentur in Ecclesia, eos, *inquam*, in subselliis collocate.

5 Ad pudorem vobis *inculiendum* loquor. Itane non est inter vos sapiens, ne unus quidem, qui possit decernere inter fratres suos?

6 Sed frater cum fratre judicio experitur, idque sub infidelibus.

7 Jam igitur omnino defectus in vobis est, quod judicia habeatis inter vosmetipsos: quare non potius injuriam patimini? cur non potius damnum accipitis?

8 At vos injuria afficitis, & fraudatis, idque fratres.

9 An ignoratis injustos non esse Dei hæreditatem possessuros? Ne errate: neque scortatores, neque idololatræ, neque mœchi, neque molles, neque qui concumbunt cum masculis,

10 Neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque conviciatores, neque rapaces, regni Dei hæreditatem possidebunt.

11 Et hæc eratis quidam: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini Jesu, & per Spiritum Dei nostri.

12 Omnia mihi licent, at non omnia conducunt: omnia mihi licent, at ego non redigar sub ullius rei potestatem.

13 Escæ ventri *destinatæ sunt*, & venter escis: Deus autem & hunc & eas abolebit: corpus vero non scortationi, sed Domino, & Dominus corpori.

14 Deus autem & Dominum suscitavit, & nos suscitabit potentia sua.

15 An ignoratis corpora vestra esse membra Christi? Num igitur sublata membra Christi, faciam scorti membra? Absit.

16 An ignoratis eum qui agglutinatur scorto, unum esse corpus *cum scorto*? Erunt enim, inquit, qui duo *erant*, caro una.

17 Qui vero agglutinatur Domino, unus cum eo Spiritus est.

18 Fugite scortationem: omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est: sed qui scortatur, in propriis corpus peccat.

19 An ignoratis corpus vestrum esse templum Spiritus sancti, *qui est* in vobis, quem habetis à Deo, neque vos esse vestri juris?

20 Nam empti estis pretio: glorificate igitur Deum in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

CAPUT VII.

Quæstio Corinthiorum de conjugio, de vocatione temporali, & virginitate, respondetur.

De quibus mihi scripsistis: bonum *fuerit* viro mulierem non attingere.

2 Sed propter scortationes suam quisque uxorem habeto, & proprium quæque virum habeto.

3 Uxori vir debitam benevolentiam reddito: similiter autem & uxor viro.

4 Uxor proprium corpus non habet in potestate, sed vir: similiter autem & vir proprium corpus non habet in potestate, sed uxor.

5 Ne fraudate alter alterum, nisi fortasse ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio & precibus: & rursum simul convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6 Hoc autem dico ex concessione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines esse ut & ipse *sum*: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ita, alius autem ita.

8 Dico autem cœlibibus & viduis, Bonum eis est si *sic* mānserint ut & ego *maneo*.

9 Quod si se non continent, matrimonium contrahant: nam melius est matrimonium contrahere, quam uri.

10 Iis autem qui matrimonio juncti sunt, mando non ego, sed Dominus, Uxor à viro ne se ipsa separato.

11 Quod si se separarit, maneat cœlebs, aut viro reconciliator: & vir uxorem ne dimittito.

12 Reliquis autem ego dico, non Dominus, Si quis uxorem habet infidelem, quæ

quæ consentiat ad habitandum cum eo, ne eam dimittito.

13 Et uxor quæ habet virum infidelem, qui consentiat ad habitandum cum ea, ne eum dimittito.

14 Maritus enim infidelis sanctificatus est in uxore, & uxor infidelis sanctificata est in viro: alioqui certe liberi vestri impuri essent: nunc autem sancti sunt.

15 At si infidelis sese separet, separatus esto: non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi *rebus*: sed ad pacem vocavit nos Deus.

16 Ecquid enim nosti, uxor, an virum tis servaturа? aut ecquid nosti, vir, an uxorem tis servaturus?

17 Sed ut unicuique *donum* partitus est Deus, ut unumquemque vocavit Dominus, ita ambulet, & ita in Ecclesiis omnibus constituo.

18 Circumcisus aliquis vocatus est? ne arcessatur *præputium*: in præputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur.

19 Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio præceptorũ Dei.

20 Unusquisque in qua vocatione vocatus fuit, in ea maneat.

21 Servus vocatus es? ne sit tibi curæ: sed si potes etiam liber fieri, potius *eo* utere.

22 Etenim qui in Domino vocatus est servus, libertus Domini est: similiter & qui liber vocatus est, servus est Christi.

23 Pretio empti estis, ne estote servi hominum.

24 Unusquisque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc maneat apud Deum.

25 De virginibus autem imperium Domini non habeo: sed sententiam *in hac re meam* dico, ut cui Dominus per misericordiam dederit fidum esse.

26 Existimo igitur hoc bonum esse propter instantem necessitatem, bonum *inquam* esse homini ita esse.

27 Alligatus es uxori? ne quære dissolutionem: solutus es ab uxore? ne quære uxorem.

28 Quod si etiam duxeris uxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccavit: sed afflictionem in carne habituri sunt *qui sunt* hujusmodi. Ego vero vobis parco.

29 Hoc autem aio, fratres, quoniam opportunum tempus est angustum in posterum, ut & qui habent uxores, sint ut non habentes:

30 Et qui flent, ut non flentes: & qui gaudent, ut non gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes:

31 Et qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes. præterit enim habitus hujus mundi.

32 Volim autem vos absque solicitudine esse. Qui cælebs est, solicitus est de iis quæ *sunt* Domini, quomodo placiturus sit Domino:

33 At qui duxit uxorem, solicitus est de iis quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit uxori.

34 Discretæ sunt, ea quæ est uxor & ea quæ *est* virgo: quæ *est* cælebs, solicita est de iis quæ sunt Domini, ut sit sancta cum corpore tum spiritu: quæ vero nupta est, solicita est de iis quæ sunt mundi, quomodo placirura sit viro.

35 Hoc autem dico vestro commodo: non ut laqueum vobis injiciam, sed ut decenter & apte adhærescatis Domino, absque ulla distractione.

36 Cæterum si quis *sese* existimat indecorum in virginem suam committere, si florem ætatis excedat, & ita debet fieri; quod vult faciat, non peccat: jungantur matrimonio.

37 Qui vero stabilis perstat in corde, nec adigitur necessitate, sed in potestate habet propriam voluntatem, & hoc decrevit in corde suo, ut servet suam virginem, bene facit.

38 Itaq; qui dat nuptum, bene facit: qui vero non dat nuptum, melius facit.

39 Uxor alligata est lege quamdiu vivit vir ipsius: quod si obdormierit vir ipsius, libera est ad cui velit nubendum: tantum in Domino.

40 Sed beatior est si ita maneat, secundum meam sententiam: videor autem *mihi* & ego Spiritum Dei habere.

CAPUT VIII.

Cognitionẽ charitate frænandã docetur.

CÆterum de iis quæ idolis immolantur, scimus nos omnes cognitione esse prædictos. Cognitio inflat, charitas vero ædificat.

2 Quod si quis *sibi* videtur aliquid scire, nondum quicquam novit sicut oportet noſse.

3 Sed siquis diligit Deum, hic cognitus fuit ab eo.

4 De esu igitur eorum quæ idolis immolantur, scimus idolũ nihil *esse* in mundo, & nullum *esse* Deum alĩ nisi unum.

5 Nam etiamsi sint qui dicantur dii, & in cœlo & in terra: (sicut sunt dii multi, & domini multi)

6 Nobis tamen unus *est* Deus, Pater ille à quo omnia, & nos in ipso; & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

7 Sed non in omnibus *est* ea cognitio, nonnulli enim *cum* conscientia idoli usq; ad hoc tempus, ut idolis immolatum edunt: & conscientia eorum, infirma quum sit, inquinatur.

8 Cæterum esca nos non cõmendat Deo: neque enim si edamus, amplius habemus; neque si non edamus, minus habemus.

9 Sed videte ne quo modo facultas illa vestra impingendi causa sit infirmis.

10 Etenim si quis viderit te, illa cognitione prædituм in idolcio accumbere, nonne conscientia ipsius qui infirmus est instruetur ad edendum ea quæ sunt idolis mactata?

11 Et tua iſta cognitione frater infirmus, propter quem Chriſtus eſt mortuus, peribit?

12 Ita autem peccantes in fratres, & vulnerantes ipſorum conſcientiam infirmam, in Chriſtum peccatis.

13 Q apropter ſi eſca offendiculo eſt fratri meo, non edam carnes in æternum, ne ſim offendiculo fratri meo.

CAPUT IX.

Apoſtoli exemplū quomodo libertas per charitatem ſit coercenda, & corpus domandū ad curſum rectiſſime abſolvendū.

NOnne ſum Apoſtolus? nonne ſum liber? nonne Jeſum Chriſtum Dominum illum noſtrum vidi? nonne opus meum vos eſtis in Domino?

2 Si aliis non ſum Apoſtolus, at certe vobis ſum: nam ſigillum Apoſtolatus mei vos eſtis in Domino.

3 Mea defenſio apud eos qui in me inquirunt, hæc eſt,

4 Annon habemus poteſtatem edendi ac bibendi?

5 Annon habemus facultatem ſororem uxorem circumducendi, ut & reliqui Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?

6 An ſolus ego & Barnabas non habemus facultatem non operandi?

7 Quis militat propriis ſtipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? aut quis paſcit gregem, & de lacte gregis non edit?

8 Num ſecundum hominem hæc dico? nonne etiam Lex hæc dicit?

9 Nam in Moſis lege ſcriptum eſt, Non obligabis os bovi trituranti. Num boves curæ ſunt Deo?

10 An *hoc* propter nos omnino dicit? propter nos enim *hoc* ſcriptum eſt. Nam ſub ſpe debet is qui arat, arare; & qui triturat ſub ſpe, ſpei ſuæ particeps eſſe.

11 Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt ſi nos veſtra carnalia meſſuerimus?

12 Si alii *ſui* in vos juris participes ſunt, an non potius nos? atqui non uſi ſumus jure iſto: ſed omnia tegimus, ne interrumpamus Evangelium Chriſti.

13 An neſcitis eos qui ſacris operantur, ea *quæ* ex ſacrario *ſunt* edere? & qui altari aſſident, cum altari participare?

14 Ita etiam Dominus conſtituit iis qui Evangelium annunciant, ut ex Evangelio vivant.

15 Ego tamen nullo iſtorum ſum uſus. Neque vero hæc ſcripſi ut ita fiat in me: nam bonum eſt mihi mori potius, quam ut gloriationem meam aliquis inanem reddat.

16 Etenim ſi evangelizem, non eſt quod glorier: neceſſitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi eſt ni evangelizem.

17 Nam ſi volens hoc faciam, mercedem habeo: ſin invitus, diſpenſatio credita eſt mihi.

18 Quæ igitur mihi eſt merces? ut cum evangelizem, gratuitum conſtituam evangelium Chriſti, ut ne abutar facultate mea in Evangelio.

19 Nam quamvis liber ſim ab omnibus, omnibus meipſum ſervum feci, ut plures lucrifacerem.

20 Et factus ſum Judæis ut Judæus, ut Judæos lucrifacerem: iis qui ſub Lege ſunt, ut ſi *eſſem* ſub Lege, ut eos qui ſub Lege ſunt lucrifacerem.

21 Exlegibus ut exlex, (*non tamen* exlex Deo, ſed ſublex Chriſto) ut lucrifacerem exleges.

22 Factus ſum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus factus ſum omnia, ut omnino aliquos ſervarem.

23 Hoc autem facio propter Evangelium, ut una particeps ejus fiam.

24 An ignoratis, eos qui in ſtadio currunt, omnes quidem currere, ſed unum accipere præmium? Sic currite ut comprehendatis.

25 Porro quiſquis certat, in omnibus eſt continens. Illi quidem itaque ut corruptibilem coronam accipiant *ſunt continentes*: nos autem, *ut* incorruptam.

26 Ego igitur ita curro, ut non in incertum: ita pugilem ago, ut non aerem cædens.

27 Sed contundo corpus meum, & in ſervitutem redigo: ne quo modo, quum aliis prædicarim, ipſe rejectaneus fiam.

CAPUT X.

Hiſtoria ſacra myſterium explicatur, & docetur abſtinendum eſſe à menſa Dæmoniorum, ut participetur de menſa Domini.

NOlim autem vos ignorare, fratres, patres noſtros omnes ſub illa nube fuiſſe, & omnes per mare tranſiviſſe:

2 Et omnes in Moſen baptizatos eſſe nube & mari:

3 Et omnes eamdem eſcam ſpiritualem ediſſe:

4 Et omnes eundem potum ſpiritualem bibiſſe. Bibebant enim ex ſequente ſpirituali petra. Petra vero illa erat Chriſtus.

5 Sed pleroſque illorum non habuit gratos Deus: proſtrati ſunt enim in deſerto.

6 Hæc autem typi noſtri fuerunt ut ne concupiſcamus res malas, ſicut illi concupiverunt.

7 Ne igitur idololatræ eſtote, ſicut quidam eorum, ut ſcriptum eſt, Sedit populus ad edendum ac bibendum, & ſurrexerunt ad ludendum.

8 Neque ſcortemur, ſicut quidam eorum ſcortati ſunt, & ceciderunt uno die viginti tria millia.

9 Neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentarunt, & à ſerpentibus perierunt.

10 Neque murmurate, ſicut quidam eorum murmurarunt, & perierunt à diſperſore.

11 Hæc autem omnia typice eveniebant illis: scripta vero sunt ad nostri admonitionem, in quos fines seculorum devenerunt.

12 Itaque qui *sibi* videtur stare, videat ne cadat.

13 Tentatio vos non cepit, nisi humana: fidelis autem *est* Deus qui non finet vos tentari supra *id* quod potestis, sed una cum tentatione præstabit etiam exitum, ut possitis *eam* sufferre.

14 Quapropter, dilecti mihi, fugite ab idololatria.

15 Ut intelligentibus loquor: judicate vos quod aio.

16 Poculum benedictionis cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est? panis quem frangimus, nonne communio corporis Christi est?

17 Quoniam unus *est* panis, unum corpus *nos* illi multi sumus: nam omnes ex uno illo pane participamus.

18 Cernite Israelem *qui est* secundum carnem: nonne qui edunt victimas, consortes sunt altaris?

19 Quid ergo dico? idolum aliquid esse, aut quod idolis immolatum est, aliquid esse?

20 Imo *illud dico*, quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo: nolim autem vos consortes dæmoniorum esse.

21 Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

22 An provocamus ad æmulationem Dominum? num validiores eo sumus?

23 Omnia mihi licent, at non omnia conferunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24 Nemo quod suum est quærat, sed quisque quod alterius *est*.

25 Quicquid in macello venditur, edite, nihil discriminantes propter conscientiam.

26 Domini enim est terra & plenitudo ejus.

27 Quod si quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quicquid apponitur vobis edite, nihil interrogantes propter conscientiam.

28 At si quis vobis dixerit, Hoc idolis mactatum est, ne edite, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam: Domini enim est terra & plenitudo ejus.

29 Conscientiam autem dico, non tuam, sed illius alterius: cur enim libertas mea damnatur ab alia conscientia?

30 Et si ego per gratiam *cibum* participo, cur *ob id* impius judicor pro quo ego gratias ago?

31 Sive igitur editis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.

32 Estote sine offendiculo & Judæis, & Græcis, & Ecclesiæ Dei.

33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo, non quærens meam ipsius utilitatem, sed multorum, ut serventur.

CAPUT XI.

Virum debere operire, mulierem velare caput. Corrupta cœna prisci ad primam institutionem reformatur.

1 Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

2 Laudo vero vos, fratres, quod omnia mea meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones retinetis.

3 Velim autem vos noſse Christum esse omnis viri caput: caput autem mulieris, virum: caput vero Christi, Deum.

4 Omnis vir orans aut prophetans operto capite, dedecorat caput suum.

5 Omnis vero mulier orans aut prophetans non operto capite, dedecorat caput suum: nam *id* unum ac idem est ac si rasa esset.

6 Nam si non operitur mulier, etiam tondeatur: quod si turpe mulieri tonderi aut radi, veletur.

7 Vir enim non debet operire caput, quum *is* imago sit & gloria Dei: at mulier gloria viri est.

8 Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex viro.

9 Neque enim conditus est vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

10 Propter hoc debet mulier potestatem habere in capite propter Angelos.

11 Attamen neque vir absque muliere, neque mulier absque viro, in Domino.

12 Sicut enim mulier ex viro *est*, ita & vir per mulierem: omnia vero ex Deo.

13 Apud vosipsos judicate, *num* decorum est mulierem non operam Deum orare?

14 An ne natura quidem ipsa hoc vos docet, quod viro quidem comatum esse dedecori sit:

15 Contra, mulieri comatæ esse decori sit? nam coma pro velamine data est ei.

16 Quod si quis videtur contentiosus esse, nos ejusmodi consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei.

17 Hoc vero *ita* mando ut vos non laudem, quod *videlicet* non cum emolumento sed cum detrimento conveniatis.

18 Primum enim quum conveniatis in Ecclesia, audio dissidia inter vos esse, & aliquam partem credo.

19 Oportet enim etiam hæreses inter vos esse, ut qui probi sunt, manifesti fiant inter vos.

20 Quum igitur conveniatis eodem loci, *hoc* non est Dominicam cœnam edere.

21 Nam unusquisque propriam cœnam præoccupat in edendo: & hic quidam esurit, ille vero ebrius est.

22 Enimvero num domos non habetis ad edendum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & pudefacitis inopes? Quid vobis dicam? laudabo vos

vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, Dominum Jesum *videlicet* ea nocte qua proditus est, accepisse panē:

24 Et gratiis actis fregisse, ac dixisse, Accipite, edite: hoc meum est corpus quod pro vobis frangitur: hoc facite ad mei commemorationem.

25 Itidem & poculum, postquam cœnasset, dicendo, Hoc poculum est Novum illud pactum, per meum sanguinem: hoc facite quotiescumque biberitis, ad mei commemorationem.

26 Quotiescumque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis, usquequo veniat.

27 Itaque quisquis ederit panem hunc, vel biberit poculum Domini indigne, damnas erit corporis & sanguinis Domini.

28 Exploret autem quisq; seipsum, & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat.

29 Nam qui edit & bibit indigne, damnationem sibi ipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini.

30 Propterea inter vos multi *sunt* infirmi & valetudinarii, & dormiunt multi.

31 Etenim si nosipsos dijudicaremus, non judicaremur.

32 Sed dum judicamur, à Domino erudimur, ne cum mundo condemnemur.

33 Itaque, fratres mei, quum convenitis ad edendum, alius alium exspectate.

34 Quod si quis esurit, domi edat: ne ad condemnationem conveniatis. Reliqua vero, quum venero, ordinabo.

CAPUT XII.

Dona Dei varia, & ipsorum usus.

PORro de spiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in *eorum* ignoratione versari.

2 Scitis *vos* Gentes fuisse, ad idola illa muta, prout abripiebamini, fuisse abrepros.

3 Quapropter notū vobis facio, nullum per Spiritum Dei loquentē, dicere Jesum anathema; & neminem posse dicere Jesum Dominum, nisi per Spiritum sanctum.

4 Distinctiones autem donorum sunt, sed idem Spiritus:

5 Et distinctiones ministeriorum sunt, sed idem Dominus:

6 Et distinctiones actionum sunt, sed idē est Deus agens ea omnia in omnibus.

7 Unicuique vero datur declaratio Spiritus ad utilitatem.

8 Nam huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii vero sermo cognitionis per eundem Spiritum:

9 Alteri vero fides per eundem Spiritum: alii vero donum sanationum per eundem Spiritum: alii vero operatio virtutum, alii vero prophetia, alii vero discretio Spirituum:

10 Alteri vero genera linguarum, alii vero interpretatio linguarum.

11 Sed omnia hæc agit unus ille & idem Spiritus, distribuens privatim *illa* singulis sicut vult.

12 Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia vero illa membra corporis quod unicum est, multa sunt. *Sed* unum sunt corpus: ita & Christus.

13 Etenim per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus, & Judæi, & Græci, & servi, & liberi: & omnes potati unus in unum Spiritum.

14 Etenim corpus non est unum membrum, sed multa.

15 Si dicat pes, Quia non sum manus, non sum ex corpore: num propterea non est ex corpore?

16 Et si dicat auris, Quia non sum oculus, non sum ex corpore: num propterea non est ex corpore?

17 Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus?

18 Nunc autē Deus constituit membra, singula sigillatim in corpore, sicut voluit.

19 Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20 Nunc vero multa quidem membra sunt, unum vero corpus.

21 Non potest autē oculus dicere manui, Te mihi non opus est: aut rursum caput pedibus, Non est mihi vobis opus.

22 Imo multo potius, quæ videntur membra corporis infirmissima esse, necessaria sunt:

23 Et quæ putamus *membra* corporis minime esse honesta, iis honorē ampliorē circumponimus: & quæ sunt in nobis indecora, copiosiorem decorem habent.

24 Nam quæ sunt in nobis decora, *ea decore* non est opus. Sed Deus contemperavit corpus, ei cui deerat ampliore tributo honore:

25 Ut ne sit dissidium in corpore, sed membra iridem solicita sint alia pro aliis

26 Itaq; sive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive honore afficitur unum membrum, congratulantur omnia membra.

27 Vos autem estis corpus Christi, & membra particulatim.

28 Et alios quidem constituit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores: deinde *constituit* potestates, deinde dona sanationū, opitulationes, gubernationes, genera linguarum.

29 Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes Doctores?

30 Num omnes edunt virtutes? num omnes donum habent sanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur?

31 Sed affectate dona potiora. Et porro iter ad excellentiam vobis indicabo.

CAPUT XIII.

Prærogativa & speculum charitatis.

SI linguis hominū loquar & Angelorū, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens.

2 Et ſi habeam prophetiam,& noverim myſteria omnia, omnemq; cognitionem ; & ſi habeam totam fidem, adeo ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum.

3 Et ſi inſumam alendis egenis omnia quæ mihi ſupperunt, & ſi tradam corpus meum ut comburar, charitatem autem non habeam, *hoc* nihil *mihi* prodeſt.

4 Charitas iram cohibet, benigna eſt charitas, non invidet charitas, non agit perperam, non inflatur :

5 Non agit indecore, non quærit quæ ſua ſunt, non exacerbatur, non cogitat malum:

6 Non gaudet injuſtitia,gratulatur autem veritati :

7 Omnia tegit, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.

8 Charitas nunquam excidit : ſed & prophetiæ evaneſcent, & linguæ ceſſabunt, & cognitio evaneſcet.

9 Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte prophetamus.

10 Poſtquam autem advenerit quod perfectum eſt, tunc quod eſt aliquatenus, ut inutile tolletur.

11 Quum eſſem infans,ut infans loquebar, ut infans ſapiebam, ut infans ratiocinabar : poſtquam autem factus ſum vir, ut inutilia ſuſtuli quæ infantis erant.

12 Cernimus enim nunc per ſpeculum *&* per ænigma, tunc autem coram *cernemus :* nunc novi aliquatenus, tunc vero amplius cognoſcam prout amplius edoctus fuero.

13 Nunc vero manet fides ſpes, charitas, tria hæc : maxima autem harum, charitas.

CAPUT XIIII.

Poliția Eccleſia.

AFfectate charitatem, ambite ſpiritualia : magis tamen ut prophetetis.

2 Nam qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo: nullus enim audit, ſpiritu vero loquitur myſteria.

3 Qui autem prophetat, hominibus loquitur ædificationem, & exhortationem, & conſolationem.

4 Qui loquitur lingua, ſeipſum ædificat : qui vero prophetat, Eccleſiam ædificat.

5 Velim autem omnes vos loqui linguis, magis tamen ut prophetetis : major enim *eſt* qui prophetat, quam qui loquitur linguis, excepto ſi interpretetur, ut Eccleſia ædificationem accipiat.

6 Quod ſi nunc,fratres, veniam ad vos linguis loquens, quid vos juvabo, niſi vobis loquor aut ex revelatione,aut ex cognitione, vel prophetando, vel docendo ?

7 Atqui animæ expertia quæ ſonum edunt,& tibia,& cithara,niſi diſtinctionem ſonis dederint , quomodo cognoſcetur quod tibia canitur aut cithara ?

8 Etenim ſi incertum ſonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum ?

9 Ita & vos niſi per linguam edideritis bene-ſignificantem ſermonem, quomodo cognoſcetur quod dicitur ? eritis enim in aerem loquentes.

10 Tot, ſi caſus tulerit, genera vocum ſunt in mundo,& nihil *eſt* mutum.

11 Niſi igitur ſciero vim vocis, ero ei qui loquitur, barbarus : & qui loquitur, apud me barbarus *fuerit.*

12 Ita & vos, quandoquidem Spiritus affectatis,ad ædificationem Eccleſiæ quærite ut exundetis.

13 Quapropter qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.

14 Nam ſi orem lingua,ſpiritus meus orat:ſed intelligentia mea eſt infructuoſa.

15 Quid eſt igitur ? orabo ſpiritu, ſed orabo etiam intelligentia : pſallam ſpiritu, ſed pſallam etiam intelligentia.

16 Quandoquidem ſi benedixeris ſpiritu,is qui implet locum idiotæ, quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem ? nam quid dicas neſcit.

17 Nam tu quidem bene gratias agis, ſed alius non ædificatur.

18 Gratias ago Deo meo quod magis quam vos omnes linguis loquar.

19 Sed in Eccleſia malim quinq; verba ex intelligentia mea loqui, ut & alios voce inſtituam, quam decem millia verborum lingua.

20 Fratres,ne eſtote pueri prudentia : ſed malitia infantes,prudentia vero adulti eſtote.

21 In Lege ſcriptum eſt,Propterea per diverſæ linguæ *homines* & alia labra loquar populo huic : & ita quoque me non audient,dicit Dominus.

22 Linguæ igitur ſunt ſignum, non iis qui credunt, ſed infidelibus : prophetia vero non infidelibus,ſed credentibus.

23 Itaq; ſi eodem loci convenerit tota Eccleſia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur autem idiotæ vel infideles, nonne dicent vos furere ?

24 Sed ſi omnes propherent, ingrediatur autem infidelis quiſpiam aut idiota, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus :

25 Et ita quæ occulta ſunt in eius corde, manifeſta fiunt : atque ita procidens in faciem adorabit Deum,annuncians Deum vere in vobis eſſe.

26 Quid igitur eſt, fratres ? quoties convenitis quiſque veſtrum canticum habet, doctrinam habet , linguam habet , revelationem habet, interpretationem habet ? omnia ad ædificationem fiant.

27 Et lingua quis loquitur, *fiat* per binos, aut *ad* plurimum ternos, & viciſſim : unus autem interpretetur.

28 Quod ſi non ſit interpres, taceat in Eccleſia,*qui loquitur lingua*, ſibiipſi vero loquatur & Deo.

29 Pro-

29 Propheræ autem duo aut tres loquantur, & alii dijudicent.
30 Quod *siquid* alii revelatum fuerit assidenti, prior taceat.
31 Potestis enim omnes sigillatim prophetare, ut omnes discant, & omnes consolationem accipiant.
32 Et spiritus Propherarum Prophetis subjiciuntur.
33 Non enim est exagitationis *auctor* Deus sed pacis, ut in omnibus Ecclesiis sanctorum.
34 Mulieres vestræ in conventibus sileant: nec enim permissum est eis ut loquantur, sed *oportet* ut subditæ sint, sicut & Lex dicit.
35 Quod si quid discere volunt, domi suos viros interrogent: nam turpe est mulieribus in Ecclesia loqui.
36 An à vobis Verbo Dei profectus est? aut ad vos solos devenit?
37 Si quis sibi videtur Prophera esse, aut spiritualis, agnoscat quæ scribo vobis, esse Domini præcepta.
38 Qui vero ignarus est, ignarus esto.
39 Itaque, fratres, æmbite prophetandi donum, & loqui linguis ne prohibete.
40 Omnia decenter & ordine fiant.

CAPUT XV.

Confirmatio resurrectionis, & quonam corpore futura sit.

CÆterum notum facio vobis, fratres Evangelium quod evangelizavi vobis, quod & accepistis, in quo etiam statis:
2 Per quod etiam, si retineris quo sermone vobis evangelizaverim, servamini: nisi fi frustra credidistis.
3 Tradidi enim vobis imprimis quod & accepi, Christum videlicet mortuum esse pro peccatis nostris, secundum Scripturas
4 Et sepultum fuisse, & si scitatum tertio die, secundum Scripturas:
5 Et visum fuisse Cephæ, deinde duodecim illis.
6 Postea visus est amplius quam quingentis fratribus semel: ex quibus plerique manent usque adhuc, quidam autem obdormierunt.
7 Postea visus est Jacobo: deinde Apostolis omnibus.
8 Ultimo vero omnium, velut abortivo, visus est etiam mihi.
9 Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, propterea quod persequutus sum Ecclesiam Dei.
10 Sed gratia Dei sum id quod sum: & gratia ejus, quæ in me *collata est*, non fuit inanis, sed amplius quam illi omnes laboravi: non ego tamen sed gratia Dei quæ mecum *est*.
11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, & ita credidistis.
12 Quod si Christus prædicatur ex mortuis sit iratus esse: quomodo dicunt quidam inter vos, non esse resurrectionem mortuorum?
13 Nam si resurrectio mortuorum non est, Christus quoque non est suscitatus.
14 Quod si Christus non est suscitatus, vanum videlicet *est* præconium nostrum, vana autem *est* etiam fides vestra.
15 Invenimur autem etiam falsi testes Dei: quoniam de Deo testificati sumus, eum suscitasse Christum: quem *tamen* non suscitavit, si videlicet mortui non suscitantur.
16 Nam si mortui non suscitantur, Christus quoque non est suscitatus.
17 Quod si Christus non est suscitatus, inanis est fides vestra: adhuc estis in peccatis vestris.
18 Nempe & qui obdormierunt in Christo, perierunt.
19 Si in hac solum vita speramus in Christum, miserimi omnium hominum sumus.
20 Nunc autem Christus suscitatus est ex mortuis: & primitiæ eorum qui obdormierunt factus est.
21 Quia enim per hominem mors, per hominem quoq; resurrectio mortuorum.
22 Sicut enim in Adamo omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.
23 Unusquisque autem suo ordine: primitiæ Christus, postea qui sunt Christi, in adventu ipsius:
24 Deinde *erit* finis, quum tradiderit regnum Deo ac Patri: quum ut inane sustulerit omne imperium, & omnem auctoritatem & potestatem.
25 Nam oportet eum regnare usquequo omnes inimicos supposuerit pedibus ejus.
26 Ultimus *autem* hostis aboletur mors.
27 Nam omnia subjecit sub pedes ejus. Quum autem dicit omnia esse *ei* subjecta, palam est *hoc dici*, excepto eo qui subjecit ei omnia.
28 Postquam vero subjecta fuerint ei omnia, tunc & ipse Filius subjicietur ei qui subjecit ipsi omnia, ut Deus sit omnia in omnibus.
29 Alioqui quid facient qui ablutione utuntur super mortuis? Si omnino mortui non suscitantur, cur ablutione utuntur super mortuis?
30 Cur etiam nos periclitamur omni momento?
31 Diebus singulis morior per gloriationem vestram, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.
32 Si secundum hominem adversus bestias pugnavi Ephesi, quæ mihi utilitas? Si mortui non suscitantur, edamus & bibamus, cras enim morimur.
33 Ne errate, Mores bonos commercia corrumpunt mala.
34 Evigilate juste, & ne peccate: quidam enim Deum non norunt: ad pudorem vobis *incutiendum* loquor.
35 At dicet aliquis, Quomodo suscitantur mortui? quali autē corpore prodeūt?

36 De-

36 Desipiens, quod tu seris, non viviscit, nisi mortuum fuerit.

37 Et quod seris, non corpus oriturum seris, sed nudum granum, si casus tulerit, tritici, aut alicujus ex reliquis *seminibus*:

38 Sed Deus ei dat corpus ut voluit, & singulis seminibus suum corpus.

39 Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem caro hominum, alia autē caro pecorū, alia autē piscium, alia vero volucriū.

40 Et *sunt* corpora cœlestia, & *sunt* corpora terrestria; sed alius quidem cœlestium decor, alius vero terrestrium.

41 Alius decor Solis, & alius decor Lunæ, & alius decor stellarum, stella enim stellæ præstat decore.

42 Ita *erit* & resurrectio mortuorum seritur *corpus* cum corruptione, suscitatur eum incorruptione.

43 Seritur fœdum, suscitatur cum gloria: seritur omnium virium expers, suscitatur potens: seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.

44 Est corpus animale, & est corpus spirituale.

45 Ita etiam scriptum est, Factus est prior homo Adamus anima vivens posterior *autem* Adamus *factus est* spiritus vivificus.

46 At spirituale non est prius, sed animale, deinde spirituale.

47 Primus homo è terra, pulvereus secundus homo, ipse Dominus è cœlo.

48 Qualis pulvereus ille, tales & pulverei sunt: & qualis ille cœlestis, tales & qui cœlestes erunt.

49 Et sicut gessimus imaginem terreni, geremus etiam imaginem cœlestis.

50 Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis non possunt regni Dei hæreditatem consequi neque corruptio hæreditatem incorruptibilitatis consequetur.

51 Ecce, mysterium vobis dico, Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes mutabimur, momento, & jactu oculi, ad ultimam tubam.

52 Canet enim tuba, & mortui excitabuntur incorrupti, & nos mutabimur.

53 Oportet enim corruptibile istud induere incorruptibilitatem, & mortale istud induere immortalitatem.

54 Postquam autem hoc corruptibile induerit incorruptibilitatem, & mortale istud induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod scriptum est, Absorpta est mors ad victoriam.

55 Ubi tua, ô mors, victoria? ubi tuus, ô sepulchrum, aculeus?

56 Aculeus vero mortis *est* peccatum vis autem peccati, Lex.

57 Deo autem *habetor* gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

58 Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, immoti, eminentes in opere Domini semper, quum sciatis laborem vestrum non esse inanem in Domino.

CAPUT XVI.

Facta exhortatione ad Eleemosynam, epistola commendatione Timothei & salutationibus clauditur.

Porro de collecta in sanctos, quemadmodum ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis unusquisque vestrum apud se sepo[illegible] [illegible]ondens ut thesaurum quod pro Dei benignitate licuerit: ne, quum venero, tunc collectæ fiant.

3 Postquam autem accessero, quoscumque probaveritis, hos mittam cum epistolis ut perferant Hierosolymam beneficentiam vestram.

4 Quod si res digna fuerit ut & ipse proficiscar, mecum proficiscentur.

5 Veniam autem ad vos quum Macedoniam transiero (Macedoniam enim pertransibo.)

6 Apud vos autem forsitan permanebo, aut etiam hybernabo: ut vos me prosequamini quocumque proficiscar.

7 Nolo enim vos nunc in transcursu videre sed spero temporis aliquantum mansurum *me* apud vos, si Dominus permiserit.

8 Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9 Nam ostium mihi apertum est magnum & operosum, & adversarii multi.

10 Quod si venerit Timotheus, videte ut sine metu sit apud vos: opus enim Domini operatur ut & ego.

11 Nequis igitur illum pro nihilo habeat: sed prosequimini eum cum pace, ut veniat ad me: expecto enim eum cum fratribus.

12 Porro de Apollo fratre, multum precatus sum eum ut iret ad vos cum fratribus: sed omnino non fuit *ei* voluntas nunc eundi: venturus est autem quum tempus opportunum habuerit.

13 Vigilate, perstate in fide, viriliter agite, estote fortes.

14 Omnia vestra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos, fratres nostis familiam Stephanæ esse primitias Achaiæ, & sese in ministerium sanctis addixisse:

16 Ut & vos subjiciamini talibus, & omnibus operam suam conferentibus & laborantibus.

17 Gaudeo vero de adventu Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam isti defectum vestri suppleverunt.

18 Refocillarunt enim spiritum meum ac vestrum. Agnoscite igitur eos qui tales sunt.

19 Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum Aquila & Priscilla, cum Ecclesia quæ est domi ipsorum.

20 Salutant vos fratres omnes. Salutate alii alios osculo sancto.

21 Salutatio manu mea Pauli.

22 Si-

22 Si quis non amat Dominum Jesum Christum, sit anathema, maran-atha.

23 Gratia Domini Jesu Christi *sit* vobiscum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

Ad Corinthios prior, missa fuit Philippis per Stephanam & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

Pauli Apostoli Epistola ad CORINTHIOS secunda.

CAPUT I.

Paulus gaudet consolationem in afflictionibus perceptam, in afflictos refundere; & excusat se quod ad Corinth. non venerit.

PAulus Apostolus Jesu Christi, per Dei voluntatem, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, una cum sanctis omnibus qui sunt in tota Achaia:

2 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Benedictus *esto* Deus ac Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater, *inquam*, illemiserationum, & Deus omnis consolationis,

4 Consolans nos in omni afflictione nostra: ut possimus in quavis afflictione *positos* consolari, ea ipsa consolatione qua nosipsos consolatur Deus.

5 Nam sicut exundant perpessiones Christi in nobis: ita per Christum exundat etiam consolatio nostra.

6 Sive autem affligimur, pro vestra consolatione ac salute *affligimur*: sive consolationem percipimus, *consolationem percipimus* pro vestra consolatione, quæ agit *in vobis* per tolerantiam earundem perpessionum quas & nos perpetimur. & spes nostra firma est de vobis,

7 Ut qui sciamus vos, sicut consortes estis perpessionum, ita etiam consortes *fore* consolationum.

8 Non enim volumus vos ignorare fratres, de afflictione nostra quæ nobis evenit in Asia, nos supra modum gravatos fuisse supra vires, adeo ut prorsus animi penderemus, etiam quod ad vitam.

9 Sed ipsi apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobisipsis, sed in Deo suscitante mortuos:

10 Quique ex tanta morte nos eripuit & eripit: in quo speramus nos adhuc etiam ereptum iri:

11 Unà conferentibus subsidiariam operam etiam vobis per deprecationem pro nobis, ut donum ex multis personis in nos *collatum* per multos celebretur gratiarum actione pro nobis.

12 Nam gloriatio nostra hæc est, testimonium *videlicet* conscientiæ nostræ, quod cum simplicitate & sinceritate Dei, non cum sapientia carnali, sed cum gratia Dei, versati simus in mundo, plurimum autem apud vos.

13 Non enim alia scribimus vobis quam quæ legitis aut etiam agnoscitis: spero autem vos etiam ad extremum agnituros.

14 Sicut & aliquatenus agnovistis, nos gloriationem vestrâ esse, quemadmodum & vos nostra *estis*, in diem Domini Jesu.

15 Itaq; hac fiducia prius volui ad vos venire, ut secundam gratiam haberetis:

16 Et per vos transire in Macedoniam, & rursum è Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Judæam.

17 Hoc igitur quum deliberarem, numnam levitate sum usus? aut quæ delibero, secundum carnem delibero, ut sit apud me Etiam & Non?

18 Imo fidelis Deus *novit* sermonē nostrum apud vos non fuisse Etiam & Non.

19 Nam Dei Filius Jesus Christus, qui inter vos per nos prædicatus est, *id est* per me & Sylvanum ac Timotheum, non fuit Etiam & Non, sed Etiam fuit in ipso.

20 Quotquot enim *sunt* promissiones Dei, in ipso *sunt* Etiam, & in ipso *sunt* Amen, ad Dei gloriam per nos.

21 Porrò, qui nos confirmat vobiscum in Christum & qui unxit nos, Deus *est*.

22 Qui etiam obsignavit nos, indiditq; arrhabonem Spiritus cordibus nostris.

23 Ego vero testem Deum invoco in meam animam, me *idcirco* nondum venisse Corinthum, quod vobis parcam.

24 Non quod dominemur vestræ fidei, sed *quod* adminitri sumus gaudii vestri: nam fide statis.

CAPUT II.

Prioris scripti apologia. Respiscenti jam incestuoso jubet veniam dari.

HOc autem apud me statui, rursus cum tristitia non venire ad vos.

2 Nam si ego contristo vos, quis est igitur qui exhilaret me, nisi is ipse qui contristatus fuerit ex me?

3 Et hoc ipsum vobis scripsi, ne quum venero, tristitiam capiam ex iis de quibus oportebat me gaudere, confisus de vobis omnibus, meum gaudium, omnium vestrum *gaudium* esse.

4 Nam ex multa afflictione & anxietate cordis scripsi vobis, per multas lacrymas: non ut tristitia afficeremini, sed ut cognosceretis charitatem quam habeo summam erga vos.

5 Quod si quis tristitiam attulit, non mihi tristitiam attulit, sed quadamtenus, ne *illum* aggravem, vobis omnibus.

6 Sufficit istiusmodi *homini* ista increpatio à pluribus illis *profecta*.

7 Ut è contrario potius vos *ei* condonetis, *eumq;* consolemini, ne quo modo redundante tristitia absorbeatur *vir* hujusmodi

8 Quapropter

8 Quapropter precor vos ut ratam faciatis in illum charitatem.

9 Nam in hunc finem etiam scripsi, ut cognoscerem probationem vestri, *id est*, an ad omnia obedientes sitis.

10 Cui vero quidpiam condonaris, & ego *condono*: nã & ego si quid cõdonavi, cui condonavi, propter vos *id feci*, in cõspectu Christi, ut ne superemur à Satana.

11 Non enim illius machinationes ignoramus.

12 Porro quum venissem Troadem ad *prædicandum* Evangelium Christi, etiamsi ostium mihi apertum erat per Dominum, non fuit remissio spiritui meo, eo quod non invenissem Titum fratrem meum:

13 Sed quum illis valedixissem, abii in Macedoniam.

14 Deo *habetor* autem gratia, qui facit ut semper triumphemus in Christo: & odorem cognitionis sui manifestum facit per nos quovis in loco.

15 Nam Christi bona fragrantia sumus Deo: in iis qui servantur, & in iis qui pereunt.

16 His quidem, odor mortis ad mortem: illis vero, odor vitæ ad vitam. Sed ad hæc quis idoneus?

17 Non enim, ut plerique, cauponamur sermonem Dei: sed ut ex sinceritate, sed ut ex Deo, in conspectu Dei, de Christo loquimur.

CAPUT III.

Commendatur minister spiritus præ ministro literæ, cum illi aperte pronunciene, quod hi sub velo tradebant.

INcipimus rursus nosipsos commendare? aut num egemus, ut nonnulli, commendatitiis epistolis apud vos, aut commendatitiis à vobis?

2 Epistola nostra vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus;

3 Dum manifestum sit vos esse epistolam Christi subministratam à nobis, inscriptam non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem hujusmodi habemus per Christum apud Deum.

5 Non quod idonei sumus per nosipsos ad cogitandum quicquã, velut ex nobisipsis: sed quod idonei sumus, *id* ex Deo est.

6 Qui etiam fecit ut idonei essemus ministri novi pacti, non literæ, sed Spiritus: nam litera occidit, Spiritus autẽ vivificat.

7 Quod si mortis ministerium in literis *positum*, & informatum in lapidibus, fuit gloriosum, adeo ut non possent intentis oculis intueri filii Israel in faciem Mosis propter gloriam illam faciei ejus, quæ *nunc* ut inutilis tollitur:

8 Qui non potius ministerium Spiritus erit gloriosum?

9 Nam si ministerium condemnationis *fuit* gloriosum, multo magis ministerium justitiæ exundat gloria.

10 Etenim quod glorificatum fuit, ne glorificatum quidem fuit hac in parte, *id est*, superemineñtis illius gloriæ respectu.

11 Nam si quod *nunc* ut inutile tollitur, *fuit* gloriosum, multo magis est gloriosum id quod manet.

12 Itaque quum ejusmodi spem habeamus, multa in loquẽdo evidentia utimur.

13 Nec *sumus* sicut Moses, *qui* imponebat velamen faciei suæ, ne oculos defigerent filii Israelis ad finem ejus quod *nunc* ut inutile tollitur.

14 Itaq; occalluerunt mentes illorum. Nam usque ad diem hodiernum, in lectione Veteris pacti manet non retectum velamen illud, quod in Christo inutile factum tollitur.

15 Sed ad hunc usque diem quum legitur Moses, velamen cordi eorum impositum est.

16 Quando vero sese converterit ad Dominum, tolletur velamen illud.

17 Dominus vero Spiritus ille est: ubi autem Spiritus ille Domini, illic libertas.

18 Nos autem omnes retecta facie gloriam Domini quasi in speculo intuentes, in eamdem imaginem transformamur, ex gloria in gloriã, sicut à Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Veritatem omnibus conscientiis non indurativ per Apostolos illuxisse. Confessores ejus subjectos cruci, majori tamẽ consolatione quam cruce fruituros.

PRopterea quum ministerium hoc habeamus, prout misericordiam consequuti sumus, segnes non sumus.

2 Sed abrenunciavimus pudendis latebris, non cum calliditate ambulantes, neque falsantes sermonem Dei, sed declaratione veritatis commendantes nosipsos apud omnem conscientiam hominum, in conspectu Dei.

3 Quod si opertum est Evangelium nostrum, iis qui pereunt opertum est;

4 In quibus Deus hujus seculi excæcavit mentes, *nempe* in infidelibus, ne irradiet eos illustratio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5 Non enim nosipsos prædicamus, sed Christum Jesum *esse* Dominum: nos autem, servos vestros propter Jesum.

6 Quoniã Deus, qui dixit ut è tenebris lux splendesceret, *is est* qui splenduit in cordibus nostris, ad *prabendum* lucẽ notitiæ gloriæ Dei in facie Jesu Christi.

7 Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasculis, ut hæc hujus potentiæ supereminentia sit Dei, & non ex nobis:

8 Dum in omnibus affligimur, at non coarctamur: hæsitamus, at non prorsus hæremus:

9 Persequutionẽ parimur, sed in ea non deserimur: dejicimur, at non perimus:

10 Quolibet tempore mortificationem Domini Jesu in corpore circumferentes,

ne

ut etiam vita illa Jesu in corpore nostro manifesta fiat.

11 Semper enim nos qui vivimus, morti tradimur propter Jesum, ut etiã vita Jesu manifesta fiat in carne nostra mortali.

12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita vero in vobis.

13 Ex quoniam habemus eundem Spiritum fidei, secundum illud quod scriptum est. Credidi, & ideo loquutus sum: nos quoq; credimus, quamobrẽ etiã loquimur.

14 Scientes fore ut qui suscitavit Dominum Jesum, nos quoque per Jesum suscitet, & stabit vobiscum.

15 Nam hæc omnia propter vos fiunt ut gratia illa amplificata, pluribus gratiarum actionibus, exundet in gloriam Dei.

16 Propterea non degredimur: sed etiamsi externus homo noster corrumpitur, internus tamen renovatur indies.

17 Illico enim præteriens levitas afflictionis nostræ, excellenter excellentis gloriæ pondus æternum conficit nobis:

18 Dum non spectamus ea quæ cernuntur, sed ea quæ non cernuntur. nam quæ cernuntur, temporaria sunt; at quæ non cernuntur, æterna.

CAPUT V.

Peregrinantes in tabernaculo corporis, abesse à Christo: per Apostolos autem vocari ad Christum, qui in spiritu & novitate vita cognoscend us est.

SCimus enim nos, si terrestris huius domus nostræ tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habitatos domicilium *videlicet* non manu factum, æternum in cœlis.

2 In hoc etenim suspiramus, expetentes domicilio nostro, quod è cœlo est, superindui.

3 Siquidem etiam induti, non nudi reperiemur.

4 Etenim qui sumus in hoc tabernaculo suspiramus gravati, in quo *constituti* non cupimus *eo* exui, sed superindui, ut absorbeatur mortalitas à vita.

5 Porro Deus *is est* qui nos ad hoc ipsum condidit, qui etiam dedit nobis arrhabonem spiritus.

6 Confidenti igitur animo sumus semper, & scimus nos dum adsumus in corpore, peregre abesse à Domino:

7 (Per fidem enim ambulamus, non per adspectum.

8 Confidenti autem animo sumus: sed gratum est nobis potius abesse è corpore & adesse apud Dominum.)

9 Quapropter etiã contendimus ut hi præsentes, & hin absentes, ipsi placeamus.

10 Omnes enim nos manifestos fieri oportet coram tribunali Christi, ut unusquisque reportet quæ in corpore *fecerit*, congruenter ad id quod fecerit, sive bonum, sive malum.

11 Scientes igitur terrorem illum Domini, homines ad fidem adducimus, Deo autem manifesti sumus: & spero *nos* etiam conscientiis vestris manifestos esse.

12 Non enim iterum nosipsos cõmendamus vobis, sed vobis occasionem præbemus gloriandi de nobis: ut habeatis *quod dicatis* adversus eos qui in facie gloriam captant, at non in corde.

13 Nam sive insanimus, Deo *insanimus*: sive sana mente sumus, vobis *sana mente sumus*.

14 Charitas enim illa Christi constringit nos

15 Ut qui hoc statuerimus, si unus pro omnibus mortuus fuit, nempe ittos omnes fuisse mortuos & *illum* pro omnibus mortuum esse, ut qui vivunt, posthac non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & suscitatus est.

16 Itaque nos posthac neminem novimus secundum carnem: quod si etiam novimus Christum secundum carnem, nunc tamen non amplius novimus.

17 Si quis igitur *est* in Christo, nova res condita *est*: vetera præterierunt; ecce nova facta sunt omnia.

18 Hæc autem omnia *sunt* ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Jesum Christum, deditque nobis ministerium reconciliationis.

19 Nempe, quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputando eis offensas eorum: posuitque in nobis sermonem illum reconciliationis.

20 Itaque nomine Christi legatio fungimur & velut Deo *vos* rogante per nos, oramus Christi nomine reconciliamini Deo.

21 Fecit enim *ut* qui non novit peccatum, pro nobis peccatum *esset*, ut nos efficeremur justitia Dei in eo.

CAPUT VI.

Ministerium crucis & virtute insigne commendatur: & ab infidelium commercio dissuadetur.

SEd & ut operam nostram ei accommodantes, hortamur ne frustra gratiam Dei receperitis,

2 (Dicit enim *Deus*, Præstituto tempore acceptum exaudivi te, & in die salutis succurri tibi: ecce nunc *est* præstitutum illud tempus acceptum, ecce nunc dies salutis.)

3 Nullam ulla in re præbentes impingendi causã, ne vituperetur ministerium:

4 Sed in omnibus nos approbantes, ut Dei ministri, tolerantia multa in afflictionibus, in necessitatibus, in angustiis,

5 In verberibus, in carceribus, in exagitationibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis,

6 Cum castitate, cum notitia, cum iræ cohibitione, cum benignitate, cum spiritu sancto, cum charitate minime simulata,

7 Per sermonem veritatis, per virtutẽ Dei, per arma justitiæ à dextris ac sinistris,

8 Per gloriam & dedecus, per convitia & laudes, ut impostores, & *tamen* veraces:

9 Ut

9 Ut ignoti, & *tamen* noti: ut morientes, & ecce vivimus: ut qui castigamur, nec *tamen* morte afficimur:

10 Ut tristes, semper tamen gaudentes: ut pauperes, sed multos ditantes: ut nihil habentes, sed omnia obtinentes.

11 Os nostrum apertum est erga vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum est.

12 Non habitatis angustè in nobis: sed angusti estis in visceribus vestris.

13 Loquor autem ut filiis de pari compensatione. Dilatamini & vos.

14 Ne impari jugo copulamini cum infidelibus: quod enim consortium justitiæ cum Legis transgressione? & quæ communio lucis cum tenebris?

15 Et quæ concordia Christo cum Beliał? aut quæ portio fideli cum infideli?

16 Et quæ consensio templo Dei cum simulacris? nam vos templum estis Dei viventis: sicut dixit Deus, Habitabo in eis & inambulabo: & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

17 Quapropter exite è medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & impurum ne attingite, cum ego excipiam vos:

18 Et ero vobis pro patre, & vos eritis mihi pro filiis ac filiabus: dicit Dominus omnipotens.

CAPUT VII.

Se ex amore feciſſe quod contriſtarit ipſos, nec pœnitere, quoniã triſtitia eorũ ſecundũ Deũ fuit, & in bonum ceſſit.

HAs igitur promissiones quum habeamus, dilecti, purificemus nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, ad finem perducentes sanctimoniam in timore Dei.

2 Recipite nos: neminem injuria affecimus, neminem corrupimus, neminem quæstui habuimus.

3 Ad condemnationẽ *vestri hoc* non dico: nam ante dixi, vos in cordibus nostris esse, ad commoriendum & convivendum.

4 Multa *est* mihi loquendi libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus sum consolatione: vehementer superabundo gaudio in omni afflictione nostra.

5 Etenim quum venissemus in Macedoniam, nullam habuit remissionem caro nostra, sed in omnibus fuimus afflicti: foris *fuerunt* pugnæ, intus metus.

6 Sed qui consolatur abjectos, consolatus est nos, *nempe* Deus, adventu Titi.

7 Non solum autem adventu illius, sed etiam consolatione quam ille accepit ex vobis, quum renunciaret nobis vestrum vehemens desiderium, vestrum luctum, vestrum super me ardorem: adeo ut magis gavisus fuerim.

8 Nam etiam si vos contristavi per epistolam, non me pœnitet, etiam si pœnituerit, (video enim epistolam illam, tametsi ad tempus, vos contristasse.)

9 Nunc gaudeo, non quod contristati fueritis, sed quod contristati fueritis ad resipiscendam: nam contristati fuistis secundum Deum, ut nulla in re damno afficeremini ex nobis.

10 Nam quæ secundum Deum est tristitia, ea resipiscentiam efficit ad salutem, cujus nunquam pœniteat: at mundi tristitia mortem efficit.

11 Ecce enim ipsum, quod secundum Deum contristati fuistis, quantum in vobis effecit studium? imo defensionem, imo indignationem, imo timorem, imo vehemens desiderium, imo zelum, imo vindicationem? per omnia testatum feciſtis vos esse puros in hoc negotio.

12 Itaque etsi scripsi vobis, non *scripsi vobis* ejus respectu qui injuriam fecerat, nec ejus respectu qui injuria affectus fuerat: sed ut apud vos manifestum fieret studium illud nostrum pro vobis, in conspectu Dei.

13 Propterea consolationem accepimus ex consolatione vestri: sed quamplurimum gavisi sumus ob gaudium Titi, quod refocillatus sit spiritus ejus ab omnibus vobis;

14 Et quod si quid apud eum de vobis gloriatus sum, non sui pudefactus, sed ut omnia vere loquuti fuimus vobis, ita & gloriatio nostra qua usus eram apud Titum, vera comperta sit:

15 Et viscera ejus eo amplius erga vos *affecta* sint, memoria reperentis omnium vestrum obedientiam, & ut cum timore ac tremore ipsum exceperitis.

16 Gaudeo igitur quod penitus confidam de vobis.

CAPUT VIII.

Macedonum & Chriſti exemplo ad eleemoſynas exhortatio.

PORro notam facimus vobis, fratres, gratiam Dei præstitam Ecclesiis Macedonum:

2 *Nempe* in multa exploratione afflictionis exundans gaudium ipsorum, & profundam eorum paupertatem exundasse in copiosam benignitatem ipsorum.

3 Nam pro viribus (testor) atque supra vires voluntarii *fuerunt*:

4 Multis cum precibus nos deprecantes ut hanc beneficentiam & societatem hujus ministerii sanctorum causa *subeundã*, in nos reciperemus.

5 Ac nõ prout sperabamus *ita fecerunt*, sed semetipsos dediderunt primũ Domino, *deinde* & nobis per Dei voluntatem:

6 Ut adhortaremur Titum ut sicut ante cœpit, ita etiam absolvat apud vos hanc quoque beneficentiam.

7 Itaq; sicut omnibus abundatis, *nempe* fide, & sermone, & cognitione, & omni studio, & vestra in nos charitate, *videte* ut hac quoque gratia abunderis.

8 Non ex imperio dico, sed aliorum studio, vestræ quoque dilectionis sinceritatem reddens exploratam.

9 Noſtis enim beneficentiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, eum *videlicet* propter vos pauperem factum eſſe, quum eſſet dives, ut vos illius paupertate diteſcereris.

10 Et ſententiam in ea re *meam* dico: nam hoc vobis conducit, qui non ſolum facere, ſed etiam velle ante cœpiſtis anno ſuperiore.

11 At nunc etiam illud ipſum Facere abſolvite: ut ſicut *adfuit* promptum illud Velle, ita etiam *adſit* ipſum Perficere ex eo quod habetis.

12 Etenim ſi prius adſit promptus animus, aliquis acceptus *eſt* pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.

13 Non enim *dico* ut aliis ſit relaxatio, vobis autem afflictio: ſed *ut* pari conditione, quod vobis ſupereſt *ſuppleat* hoc tempore quod illis deeſt.

14 Ut & quod illis ſupereſt ſuppleat quod vobis deeſt, ut fiat æqualitas.

15 Sicut ſcriptum eſt, Qui multum *collegit*, plus non habuit: & qui paululum, minus non habuit.

16 Gratia vero *habetur* Deo qui cordi Titi indidit idem ſtudium pro vobis:

17 Quod tum exhortationem illam gratam habuit, tum vero quod majore ſtudio ultro ad vos iter ſuſcepit.

18 Miſimus autem una cum eo fratrem illum cujus laus eſt in Evangelio per omnes Eccleſias.

19 (Nec *id* ſolum, ſed etiam ſuffragiis electus eſt ab Eccleſiis ſocius peregrinationis noſtræ, cum hac beneficentia quæ adminiſtratur à nobis ad ipſius Domini gloriam, & *comprobandum* promptum animum veſtrum)

20 Vitantes hoc, nequis nos vituperet in hac ubertate quæ adminiſtratur à nobis.

21 Ut qui procuremus honeſta non ſolum in conſpectu Domini, ſed etiam in conſpectu hominum.

22 Miſimus autem cum eis fratrem noſtrum, quem ſæpe in multis probavimus ſtudioſum, nunc autem multo ſtudioſiorem, ob multam *meam* fiduciam in vobis.

23 Sive de Tito *quæritur*, ſocius meus *eſt*, & apud vos adjutor: ſive de fratribus noſtris, legati *ſunt* eccleſiarum, & gloria Chriſti.

24 Itaque demonſtrationem charitatis veſtræ, & noſtræ de vobis gloriationis, edite in eos, in conſpectu Eccleſiarum.

CAPUT IX.

Continuatur exhortatio ad liberalitatem eleemoſynariam.

NAm de miniſterio quod ſanctis exhibetis, ſupervacaneum eſt mihi ſcribere vobis.

2 Novi enim promptum animum veſtrum, quem de vobis jacto apud Macedones, Achaiam videlicet paratam eſſe ab anno ſuperiore: & ex vobis *ortus* zelus provocavit complures.

3 Miſi autem hos fratres, ne gloriatio noſtra de vobis inanis fiat hac in parte: ut (ſicut dicebam) parati ſitis:

4 Ne quo modo, ſi mecum venerint Macedones, & invenerint vos imparatos, nos pudefiamus (ut ne vos dicam) in præſidente iſta gloriatione.

5 Itaq; neceſſarium duxi adhortari hos fratres, ut priores venirent ad vos, & prius abſolverent antea denuntiatam beneficentiam veſtram, ut ea ſit parata ita ut beneficentia, & non ut extortum aliquid.

6 Hoc autem *dico*, Qui ſerit parce, parce etiam metet: & qui ſerit benigne, benigne etiam metet.

7 Quiſque ſicut præoptat corde, *ita* agat: non ex triſtitia aut ex neceſſitate: nam hilarem datorem diligit Deus.

8 Potens *eſt* autẽ Deus efficere ut omnis gratia in vos exundet: ut in omnibus omni tempore omne quod ſufficiat habentes, exundetis ad omne opus bonum:

9 Sicut ſcriptum eſt, Diſperſit, dedit pauperibus: Juſtitia ejus manet in ſeculum.

10 Qui autem ſuppeditat ſemen ſerenti, & panem ad eſcam ſuppediteat, & multiplicet ſementem veſtram & augeat fructus juſtitiæ veſtræ,

11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnem benignitatem, quæ per nos efficit ut gratiæ agantur Deo.

12 Nam miniſterium funcționis iſtius non ſolum ſupplebit quæ ſanctis deſunt, ſed etiam exundat per multas gratiarum actiones apud Deum *exhibitas*, per approbationem iſtius miniſterii,

13 (Deum glorificando de veſtra teſtata ſubmiſſione Evangelio Chriſti, deque benigna in ſe & in omnes cõmunicatione)

14 Et per ipſorum deprecationem pro vobis propenſo vos amore diligentium, propter excellentẽ gratiam Dei in vobis.

15 Gratia autem *habetur* Deo ſuper inenarrabili ſuo dono.

CAPUT X.

Arma & armatura Chriſtianorum.

CÆterum precor vos per lenitatem illam & æquitatem Chriſti, ego ipſe Paulus qui coram quidem ſummiſſo animo ſum inter vos; abſens vero, ſum erga vos confidens.

2 *Hoc* autem deprecor, ne præſens confidenter agam fiducia qua exiſtimor audax fuiſſe in quoſdam qui de nobis exiſtimant quaſi ſecundum carnẽ ambulemus.

3 Nam in carne, non *tamen* ſecundum carnem ambulantes militamus:

4 Arma enim militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed divinitus valida ad deſtructionem munitionum,

5 Ratiocinationes evertendo omnemq; ſublimitatem quæ ſeſe exrollit adverſus cognitionem Dei, & in captivitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Chriſto,

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnem contumaciam, poſtquam implera

plera fuerit vestra obedientia.

7 Quæ ob oculos sunt aspicitis: siquis apud se confidit se Christi esse, hoc vicissim reputet ex sese, quemadmodum ipse Christi *est*, ita & nos Christi *esse*.

8 Nam si amplius etiam quippiam glorier de potestate nostra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad destructionem vestri, non pudefiam.

9 Ne videar ceu perterrefacere vos per epistolas.

10 Nam epistolæ quidem (inquiunt) graves sunt & validæ: sed præsentia corporis infirma *est*, & sermo *est* nihili.

11 Hoc reputet *qui* istiusmodi *est*, quales sumus sermone per epistolas quum absumus, tales etiam *nos fore* reipsa quum aderimus.

12 Non enim audemus nos adjungere vel conjungere cum quibusdam qui seipsos commendant: sed non intelligunt quod ipsi sese metiuntur seipsis, & sibi ipsis sese comparant.

13 At nos non gloriabimur de iis quæ mensuræ *nostræ* non sunt, sed secundum modum nobis ad regulam admensum, *id est*, ejus quam distribuit nobis Deus mensuræ, *gloriabimur* nos pervenisse ad vos etiam usque.

14 Non enim quasi non pervenerimus usque ad vos, extendimus nosipsos ultra quam deceat: nam usque ad vos etiam pervenimus in Evangelio Christi.

15 Nequaquam de iis quæ mensuræ *nostræ* non sunt gloriantes, *id est*, de alienis laboribus: sed sperantes, *fore ut* augescente fide vestra in vobis amplificemur in attributa nobis nostra mensura ad exundantiam usque.

16 Ut in iis *regionibus* quæ ultra vos *sunt*, evangelizem: non ut in alteri attributa mensura, de præparatis gloriemur.

17 Cæterum qui gloriatur, in Domino glorietur.

18 Non enim qui seipsum commendat, is probandus est, sed is quem Dominus commendat.

CAPUT XI.

Instituit sui cum pseudo-apostolis comparationem, & excusat se illius.

Utinam sufferretis paulipser insipientiam *meam*: imo etiam sufferte me.

2 Affecto enim vos Dei æmulatione. Aptavi enim vos, *quos* uni viro, *ut* virginem puram sistam, *nempe* Christo.

3 Sed metuo ne quo modo, sicut serpens ille Evam seduxit calliditate sua, ita corruptæ cogitationes vestræ *degenerent* a simplicitate quæ est in Christo.

4 Enimvero si veniens quispiam alium Jesum prædicet quem non prædicavimus aut *si* Spiritū alterum accipiatis quē non acceperatis, aut Evangelium aliud quod non receperatis, bene *illum* toleraveritis.

5 Puto enim me nihilo inferiorem fuisse summis Apostolis.

6 Quod si rudis *sum* sermone, non tamen *sum rudis* cognitione: sed omnino manifesti facti sumus in omnibus apud vos.

7 Num peccavi quum ipse me submitterē ut vos eveheremini? *id est*, quod gratuito Evangeliū Dei evangelizavi vobis?

8 Alias Ecclesias spoliavi, accepto *ab eis* stipendio, ut vobis inservirem: & quum apud vos essem & egerem, non obtorpui cum cujusquam incommodo.

9 Quod enim mihi deerat suppleverunt fratres quum venissent è Macedonia, & in omnibus me conservavi vobis minime onerosum, & præstabo.

10 Est veritas Christi in me, quod hæc gloriatio non obstruetur in me in regionibus Achaiæ.

11 Quapropter? *an* quod non diligam vos? Deus novit.

12 Sed quod facio, etiam faciam: ut amputem occasionem iis qui exoptant occasionem, ut in *eo de* quo gloriantur, inveniantur quales & nos.

13 Nam istiusmodi pseudo-apostoli, operarii dolosi sunt, transfigurantes se in Apostolos Christi.

14 Neque id mirum: ipse enim Satanas se transfigurat in Angelum lucis.

15 Non magnum est igitur si etiam ejus ministri transfigurant se tamquam *sint* ministri justitiæ, quorum finis erit secundum opera ipsorum.

16 Rursum dico, nequis me putet desipientem esse: alioquin vel ut desipientem recipite me, ut paululum quiddam & ego glorier.

17 Quod dico, non dico secundum Dominum, sed ut desipiens, in fundamento hujus gloriationis.

18 Quandoquidem multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.

19 Libenter enim suffertis desipientes, quod sitis sapientes.

20 Suffertis enim si quis vos in servitutem adigit, si quis exedit, si quis *stipendium* accipit, si quis attollit sese, si quis vos in faciem cædit.

21 Contumeliæ respectu dico: sicuti quod nos infirmi fuimus. Imo in quocumque audacia uti velit aliquis, (ut desipiens loquor) audacia & ego uti velim.

22 Hebræi sunt? *sum* & ego: Israelitæ sunt? *sum* & ego: semen Abrahami sunt? *sum* & ego:

23 Ministri Christi sunt? (desipiens loquor) superior sum ego: in laboribus amplius: in plagis supra illos: in carceribus amplius: in mortibus sæpe.

24 A Judæis quinquies accepi quadragenas *plagas*, una minus.

25 Ter virgis cæsus fui, semel fui lapidatus, ter naufragium feci, noctem ac diem in profundo egi:

26 *In* itineribus sæpe *fui*, in periculis fluminum, periculis latronum, periculis à *meis* gentilibus, periculis à Gentibus,

periculis in civitatibus, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis inter falsos fratres;

27 In labore & ærumna, in vigiliis sæpe, in fame & siti, in jejuniis sæpe, in frigore & nuditate.

28 Absque iis quæ extrinsecus *eveniunt, urget* agmen illud in me quotidie consurgens, *id est*, solicitudo de omnibus Ecclesiis.

29 Quis infirmus est, quin ego sim infirmus? quis offenditulo afficitur, quin ego urar?

30 Si gloriari oporteat, de iis quæ infirmitatis meæ *sunt* gloriabor.

31 Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, benedictus in secula, novit me non mentiri.

32 Damasci, Ethnarcha nomine Aretæ regis, præsidio tenebat Damascenorum urbem, cupiens me prehendere.

33 Sed per fenestram in corbe sune demissus fui per mœnia, & ejus manus effugi.

CAPUT XII.

Raptus Pauli: stimulus carnis: gloriatio in infirmitatibus & passionibus.

GLoriari sane non convenit mihi: veniam enim ad apparitiones & revelationes Domini.

2 Novi hominem in Christo ante annos quatuordecim, (an in corpore, nescio: an extra corpus, nescio: Deus novit) raptum in terrium usque cœlum.

3 Et novi hujusmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, nescio: Deus novit)

4 Raptum fuisse in Paradisum, & audisse ineffabilia verba, quæ non liceat homini loqui.

5 Super ejusmodi homine gloriabor: de meipso vero non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.

6 Si enim voluero gloriari, non ero desipiens: veritatem enim dicam: sed parce loquor, nequis de me reputet supra *id* quod cernit *esse* me, aut *quod* audit ex me

7 Et ne supereminentia revelationum supra modum efferrer, datus est mihi surculus infixus carni, *nempe* angelus Satan, ut me colaphis cædat, ne supra modum efferar.

8 Super hoc ter Dominum rogavi, ut abscederet à me.

9 Sed dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam potentia mea per infirmitatem consummatur. Libentissime igitur gloriabor potius de infirmitatibus meis, ut, inquam in tabernaculo, inhabitet in me potentia Christi.

10 Propterea acquiesco in infirmitatibus, in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. quòm enim infirmus sum, tunc potens sum.

11 Fui desipiens in gloriando: vos me coegistis: nam ego debueram à vobis commendari: nulla enim in re inferior fui summis Apostolis, etiamsi nihil sim.

12 Indicia quidem Apostoli edita sunt apud vos cum omni tolerantia, per signa, & prodigia, & virtutes.

13 Nam quid est in quo fueritis inferiores reliquis Ecclesiis, nisi quod ego ipse non obtorpui cum vestro incommodo? condonate mihi hanc injuriam.

14 Ecce tertio paratus sum venire ad vos, nec cum vestro incommodo obtorpescam: non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos: non enim debent filii parentibus, sed parentes filiis thesauros recondere.

15 Ego vero libentissime sumptum impendam, & expendar pro animabus vestris: etiamsi plurimum vos diligens, minus diligar.

16 Sed esto, ego vos non gravavi: sed, quod sim callidus, dolo vos cepi.

17 Num per quemquam eorum quos misi ad vos, quæstui vos habui?

18 Precatus sum Titum, & cum eo misi fratrem: num aliqua in re vos quæstui habuit Titus? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 Rursum putatis quod nos vobis excusemus? in conspectu Dei, in Christo loquimur: omnia autem hæc, dilecti, pro vestri ædificatione.

20 Nam metuo ne quo modo, quum venero, non quales velim reperiam vos, & ego reperiar vobis qualem nolitis: ne quo modo *sint* lites, æmulationes, excandescentiæ, rixæ, obtrectationes, susurri, rumores, tumultuationes.

21 Ne me, postquam iterum venero, deprimat Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui ante peccarunt, nec resipuerunt super impuritate, & scortatione, & lascivia quam patrarunt.

CAPUT XIII.

A sui ipsorum examine probat Apostolatus sui ἐνέργειαν & auctoritatem, qua posset uti.

TErtio jam venio ad vos. Ex ore duorum testium aut trium, firmum erit omne verbum.

2 Iam dixi, & secundo prædico ut præsens, & absens nunc scribo iis qui ante peccarunt, & reliquis omnibus, fore, ut si denuo venero, non parcam.

3 Quandoquidem experimentum quæritis in me loquentis Christi, qui erga vos non infirmus, sed potens est in vobis.

4 Nam etsi crucifixus fuit ex infirmitate, vivit tamen ex potentia Dei: nam & infirmi sumus in eo, sed vivi erimus cum eo, ex potentia Dei apud vos.

5 Vosipsos tentate an sitis in fide, vosipsos explorate: annon agnoscitis vosmetipsos, *videlicet* Jesum Christum in vobis esse? nisi rejectanei estis.

6 At spero fore ut cognoscatis nos non esse rejectaneos.

7 Opto autem à Deo, nequid mali fa-

ciatis:

ciatis: non ut nos probi appareamus, sed ut quod bonum est faciatis, nos vero velut reprobi simus.

8 Non enim possumus quicquam adversus veritatem, sed pro veritate.

9 Gaudemus enim quum nos infirmi sumus, vos autem validi estis: hoc autem etiã optamus, vestri *videlicet* connexum.

10 Propterea hæc absens scribo, ne præsens præcisa severitate utar ex auctoritate quam dedit mihi Dominus ad ædificationem, ac non ad destructionem.

11 Quod reliquum est, fratres, gaudete compingimini, consolatione fruimini, idem sapite, in pace agite: & Deus charitatis ac pacis erit vobiscum.

12 Salutate alii alios osculo sancto. Salutant vos sancti omnes.

13 Gratia Domini Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios secunda fuit scripta Philippis *urbe* Macedoniæ, per Titum & Lucam.

Pauli Apostoli Epistola ad GALATAS.

CAPUT I.

Galata mutabiles. Evangelii auctoritas. Chronicum Pauli.

PAulus Apostolus (non ab hominibus, neq; per hominem, ed per Jesum Christum ac Deum Patrem qui suscitavit eum ex mortuis)

2 Quique mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ;

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo:

4 Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eximeret nos ex præsenti seculo malo, secundum voluntatem Dei, & Patris nostri:

5 Cui *sit* gloria in secula seculorum. Amen.

6 Miror vos ita cito, deserto eo qui vocavit vos in gratiam Christi, transferri in aliud Evangelium:

7 Quod non est aliud: sed nonnulli vos turbant, & volunt invertere Evangelium Christi.

8 Sed etiam si nos, aut Angelus è cœlo evangelizet vobis præter *id* quod vobis evangelizavimus, anathema esto.

9 Ut ante diximus, etiam nunc iterum dico, Si quis vobis evangelizaverit præter *id* quod accepistis, anathema esto.

10 Nunc enim *utrum* homines an Deum *audiendum* suadeo? aut quæro hominibus placere? Enimvero si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11 Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium illud quod est à me evangelizatum, non esse secundum hominem.

12 Neque enim ego ab homine id accepi, neque edoctus sum: sed *illud* per revelationem Jesu Christi.

13 Audistis enim quomodo versatus sim olim in Judaismo, me *videlicet* supra modum persequutum esse Ecclesiam Dei, & eam vastasse:

14 Et profeciisse in Judaismo supra multos coævos meos in gente mea, summe affectans traditiones à patribus meis prosectas.

15 Quando vero libuit Deo, qui separaverat me ab utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam,

16 Revelare Filium suũ in me, ut evangelizarem ipsum inter Gentes, non statim præterea contuli cum carne & sanguine:

17 Neq; redii Hierosolymam ad eos qui ante me *fuerunt* Apostoli: sed abii in Arabiam, ac denuo reversus sum Damascum.

18 Deinde tribus post annis redii Hierosolymam, ut viserem Petrum: & permansi apud eum dies quindecim.

19 Alium autem ex Apostolis non vidi quemquam, nisi Jacobum fratrẽ Domini.

20 In iis porro quæ scribo vobis, ecce in conspectu Dei *testor* me non mentiri.

21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ.

22 Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ quæ *erant* in Christo.

23 Sed solum audierant *qui dicerent*, Qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam olim vastabat:

24 Et glorificabant Deum de me.

CAPUT II.

Chronicum Pauli continuatur, & justificatio evangelica asseritur. Paulus Apostolus Gentiũ, ut Petrus Judæorum.

DEinde interjectis annis quatuordecim, rursum ascendi Hierosolymam una cum Barnaba, assumpto (mul & Tito.

2 Ascendi autem ex revelatione, & exposui eis Evangelium quod prædico inter Gentes: sed privatim iis qui sunt in pretio, ne quo modo fruſtra currerem aut cucurrissem.

3 Sed neque Titus, qui mecum erat, quamvis esset Græcus, coactus fuit circumcidi:

4 Nempe propter irrepticios falsos fratres qui fuerant clam ingressi ad explorandum libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem adigerent.

5 Quibus ne ad momentum quidem *nos* subjiciendo cessimus, ut veritas Evangelii permaneret apud vos:

6 Ab iis autem qui existimantur esse aliquid, (quales olim fuerint nihil mea refert: personam hominis Deus non accipit.) Nam qui sunt in pretio, nihil mecum præterea contulerunt.

7 Imo è contrario, quum vidissent mihi concreditum fuisse Evangelium præputii,

tli, ſicut Petro circumciſionis;

8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apoſtolatum circumciſionis, efficax fuerat etiam per me apud Gentes)

9 Quumque cognoviſſent gratiam mihi datam, Jacobus, & Cephas, & Johannes qui exiſtimantur eſſe columnæ, dexteras ſocietatis dederunt mihi ac Barnabæ: ut nos apud Gentes, ipſi vero apud circumciſos, *Apoſtolatu fungeremur.*

10 Solum *monuerunt* ut pauperum meminiſſemus: quod & ipſum ſtudui facere.

11 Quum autem veniſſet Petrus Antiochiam, in os ei obſtiti, eo quod condemnandus eſſet.

12 Nam antequam veniſſent quidam à Jacobo, una cum Gentibus edebat: quum autem veniſſent, ſubterfugiebat ac ſeparabat ſeſe ab eis, metuens eos qui erant ex circumciſione.

13 Ac ſimulabant una cum eo reliqui etiam Judæi: adeo ut Barnabas quoque ſimul abduceretur eorum ſimulatione.

14 Sed quum vidiſſem eos non recto pede incedere, ut veritati Evangelii congruebat, dixi Petro coram omnibus, Si tu, quum ſis Judæus, Geniliter vivis, ac non Judaice, cur Gentes cogis Judaizare?

15 Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores:

16 Scientes non juſtificari hominem ex operibus Legis, ſed per fidem Jeſu Chriſti; etiam nos in Chriſtum Jeſum credidimus, ut juſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus Legis: propterea quod non juſtificabitur ex operibus Legis ulla caro.

17 Quod ſi, dum quærimus juſtificari per Chriſtum, invenimur & ipſi peccatores, num Chriſtus peccati miniſter eſt? Abſit.

18 Nam ſi quæ deſtruxi, ea rurſus ædifico, tranſgreſſorem meipſum conſtituo.

19 Ego enim per Legem Legi mortuus ſum, ut Deo viverem.

20 Una cum Chriſto crucifixus ſum. Vivo autem, non amplius ego: ſed vivit in me Chriſtus: & vitam quam nunc vivo in carne, vivo per fidem illam Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.

21 Irritam non facio gratiam Dei: nam ſi per Legem eſt juſtitia, igitur Chriſtus ſine cauſa mortuus eſt.

CAPUT III.

Doctrina de juſtificatione gratuita continuatur: Et uſus Legis oſtenditur.

O Amentes Galatæ, quis vos faſcinavit ne obſequeremini veritati, quibus ob oculos Jeſus Chriſtus prius fuerat depictus inter vos crucifixus?

2 Hoc ſolum velim diſcere ex vobis, Ex operibus Legis Spiritum accepiſtis, an ex fide per auditum percepta?

3 Adeo amentes eſtis? quum Spiritu incepieritis, nunc carne perficimini?

4 Tam multa paſſi eſtis fruſtra? ſi modo etiam fruſtra.

5 Qui igitur ſubminiſtrat vobis Spiritum, & efficit virtutes in vobis, ex operibus Legis, an ex fide per auditum percepta *ſubminiſtrat*?

6 Sicut Abrahamus credidit Deo, & imputatum eſt ei ad juſtitiam.

7 *Ita* noſtis, nempe eos qui ex fide ſunt, eſſe filios Abrahami.

8 Quum prævidiſſet autem Scriptura Deum ex fide juſtificaturum Gentes, *id* ante evangelizavit Abrahamo Benedicentur, *inquiens*, in te omnes Gentes.

9 Itaque qui ex fide *ſunt*, Benedicuntur cum fideli illo Abrahamo.

10 Nam quotquot ex operibus Legis ſunt, ſub exſecratione ſunt. Scriptum eſt enim, Exſecrabilis *eſt* quiſquis non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, ut faciat ea.

11 Nullum autem per Legem juſtificari apud Deum, manifeſtum *eſt*: quoniam juſtus ex fide vivet.

12 Lex autem non eſt ex fide: ſed qui ſquis ea fecerit, vivet per ea.

13 *At* Chriſtus nos redemit ab exſecratione Legis, dum pro nobis factus eſt exſecratio: ſcriptum eſt enim, Exſecrabilis *eſt* quiſquis pendet in ligno.

14 Ut in Gentibus benedictio Abrahami exſtet in Chriſto Jeſu, *et* ut promiſſum illum Spiritum acciperemus per fidem.

15 Fratres, humana loquor; pactionem ratam factam, humanam licet, nullus irritam facit, aut *aliquid ei* ſuperaddit.

16 Abrahamo vero dictæ ſunt promiſſiones & ſemini ejus. Non dicit, Et ſeminibus, ut de multis: ſed ut de uno, Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.

17 Hoc autem dico, pactionem à Deo, prius ratam habitam, *reſpicientem* in Chriſto, Lex, quæ poſt annos quadringentos & triginta exiit, non reddit inutilem, ad abolendam promiſſionem.

18 Nam ſi ex Lege eſt hæreditas, non jam *eſt* ex promiſſione: Atqui Abrahamo per promiſſionem gratificatus eſt Deus *hæreditatem*.

19 Quid igitur Lex? tranſgreſſionum gratia adjecta eſt, uſquequo veniſſet Semen illud cui facta eſt promiſſio: *Lex*, *inquam*, ordinata per Angelos, per manum internuncii.

20 Internuncius autem, unius non eſt: Deus vero unus eſt.

21 *Num* igitur Lex *addita eſt* adverſus promiſſiones Dei? Abſit: nam ſi data fuiſſet Lex quæ poſſet vivificare, vere ex Lege eſſet juſtitia.

22 Sed concluſit illa Scriptura omnia ſub peccatum, ut promiſſio ex fide Jeſu Chriſti daretur credentibus.

23 Antequam autem veniſſet fides, ſub Legis præſidio cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem quæ futurum erat ut revelaretur.

24 Itaque Lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum

Christum *respiciens*, ut ex fide justificaremur.

25 At postquam venit fides, non amplius sub pædagogo sumus.

26 Omnes enim filii Dei estis, per fidem in Christo Jesu.

27 Nam quicumque in Christum baptizati fuistis, Christo fuistis induti.

28 Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus ac fœmina: omnes enim vos unus estis in Christo Jesu.

29 Quod si vos *estis* Christi, nempe Abrahami semen estis, & secundum promissionem hæredes.

CAPUT IV.

Status hominis sub Lege & Evangelio, sive sub peccato & gratia.

HOc autem dico, Quamdiu hæres infans est, nihil differt à servo, quamvis sit dominus omnium:

2 Sed sub tutoribus & curatoribus est usque ad tempus quod pater præstituerit.

3 Ita & nos, quum essemus infantes, sub elementis mundi eramus in servitutem redacti:

4 At postquam venit plenum tempus, emisit Deus Filium suum factum ex muliere, factum Legi subjectum;

5 Ut eos qui Legi erant subjecti redimeret, ut adoptionem acciperemus.

6 Quoniam autem estis filii, emisit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba, *id est*, Pater.

7 Itaque non amplius es servus, sed filius: quod si filius, etiam hæres Dei per Christum.

8 Imo tum quidem ignorantes Deum, serviebatis iis qui natura non sunt dii.

9 At nunc, quum cognoscatis Deum, imo potius cogniti sitis à Deo, quomodo convertitis *vos* rursum ad infirma & egena elementa, quibus ad superiora regressi servire vultis?

10 Dies observatis, & menses, & præstituta tempora, & annos.

11 Metuo de vobis, ne frustra fatigarus sim apud vos.

12 Estote quasi ego, nam & ego *sum* quasi vos: fratres, deprecor vos, nulla in re me affecistis injuria.

13 Nostis autem me per infirmitatem carnis vobis prius evangelizasse:

14 Et exploratione mei quæ *fiebat* in carne mea, non pro nihilo habuistis, neque respuistis: sed me ut Angelum Dei, ut Christum Jesum, excepistis.

15 Quæ igitur erat beatitatis vestræ prædicatio? testimonium enim reddo vobis, vos, si fieri potuisset, oculos vestros effossos daturos mihi fuisse.

16 *Itaque* num inimicus factus sum vobis, dum vobis vera loquor?

17 Ambiunt vos non bene, imo excludere nos volunt, ut se ambiatis.

18 Præclarum est autem vehementer amare in re bona semper, & non solum dum præsens sum apud vos.

19 Filioli mei, quos iterum parturio, usquequo formetur Christus in vobis.

20 Velim autem nunc adesse apud vos, & mutare vocem meam: quoniam hæsito in vobis.

21 Dicite mihi qui sub Lege vultis esse, Legem non auditis?

22 Scriptum est enim, Abrahamum duos filios habuisse: unum ex ancilla, & unum ex libera.

23 Sed is qui ex ancilla *natus est*, secundum carnem natus est: qui vero ex libera, per promissionem.

24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæc sunt duo illa Pacta: unum quidem quod est Agar ex monte Sina, generans *prolem* ad servitutem.

25 Istud enim Agar est Sina, mons in Arabia: eadem autem serie respondet ei Hierosolymæ quæ nunc *est*, servitque cum filiis suis.

26 Illa vero quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum.

27 Scriptum est enim, Lætare sterilis quæ non paris; erumpe & clama quæ non parturis: quoniam plures sunt liberi desertæ, quam ejus quæ habet virum.

28 Nos igitur, fratres, secundum Isaacum promissionis filii sumus.

29 Sed quemadmodum tunc is qui secundum carnem genitus fuerat, persequebatur eum qui natus erat secundum Spiritum: ita & nunc *fit*.

30 Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam & filium ejus. Nequaquam enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

31 Nempe, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ.

CAPUT V.

Libertas Christiana. Lucta carnis & spiritus, & utriusque fructus.

IN libertate igitur qua Christus nos liberavit, perstate, & ne regredientes implicamini servitutis jugo.

2 Ecce, ego Paulus dico vobis, si circumcidamini, Christum nihil vobis profuturum.

3 Testor enim rursum omni homini qui circumciditur, eum esse debitorem totius Legis servandæ.

4 Inanes facti estis *separati* à Christo, quicumque per Legem justificamini: & à gratia excidistis.

5 Nos enim Spiritu ex fide spem justitiæ expectamus.

6 Nam in Christo Jesu neque circumcisio quicquam valet, neque præputium: sed fides per charitatem efficax.

7 Curredatis bene, quis vos interrupit ut non obsequeremini veritati?

8 Hæc persuasio non *est profecta* ex eo qui vocat vos.

9 Paulum fermenti totam massam fermentat.

10 Ego confido de vobis in Domino, vos nihil aliud ese ſenſuros: ſed qui turbat vos, auferet condemnationem, quiſquis fuerit.

11 Ego autem, fratres, ſi circumciſionem etiam prædico, quid adhuc perſequutionem patior? nempe inane redditum fuerit offendiculum crucis.

12 Utrinam etiam abſcindantur qui vos inquietant.

13 Vos enim ad libertatem vocati eſtis, fratres: tantum ne libertatem *arripite ut datam* carni occaſionem, ſed ex charitate ſervite alii aliis.

14 Nam tota Lex uno dicto completur, ipſo *videlicet*, Diliges proximum tuum ut teipſum.

15 Quod ſi alii alios mordetis & exeditis, videte ne viciſſim alii ab aliis conſumamini.

16 *Hoc* autem dico, Spiritu ambulate, & quod concupiſcit caro, ne perficite.

17 Nam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem: hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, ut non quæcumq; volueritis, eadem faciatis.

18 Quod ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub Lege.

19 Porro manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt, adulterium, ſcortatio, impuritas, laſcivia,

20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, excandeſcentiæ, rixæ, diſſidia, hæreſes,

21 Invidiæ, cædes, ebrietates, comeſtationes, & his ſimilia; quæ prædico vobis, prout etiam prædixi: eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.

22 At fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, iræ cohibitio, benignitas, bonitas, fides, lenitas, continentia.

23 Adverſus ejuſmodi non eſt Lex.

24 Qui enim *ſunt* Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus.

25 Si vivimus ſpiritu, ſpiritu etiam incedamus.

26 Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, alii alios provocantes, alii aliis invidentes.

CAPUT VI.

Dilectione mutua, cruce Chriſti, & nova creatura ſeterni filios Dei.

FRatres, etiam ſi præoccuparus fuerit homo in aliqua offenſa, vos ſpirituales reconcinnate hujuſmodi hominem cum ſpiritu lenitatis conſiderans *unuſquiſque* temetipſum, & ne tu tenteris.

2 Alii aliorum onera portate: & ita complete Legem Chriſti.

3 Nam ſiquis ſibi videtur aliquid, quum nihil ſit, hunc ſuus ipſius animus ſeducit.

4 Opus autem ſuum probatum reddat unuſquiſque: & tunc in ſemetipſo ſolo gloriationem habebit, & non in alio.

5 Nam unuſquiſque ſuum onus portabit.

6 Communicet autem qui inſtituitur in ſermone, cum eo qui ſe inſtituit, omnia bona.

7 Ne errate: Deus nõ irrideturr: quicquid enim ſeminaverit homo, hoc & metet.

8 Nam qui ſeminat carni ſuæ, ex carne metet interitum: qui vero ſeminat ſpiritui, ex ſpiritu metet vitam æternam.

9 Porro ne benefaciendo ſegnes ſimus. Præſtituto enim tempore ſuo metemus, ſi non frangamur animo.

10 Nempe igitur, dum tempus opportunum habemus, ſimus benefici erga omnes, maxime vero erga domeſticos fidei.

11 Videtis quam longis literis vobis ſcripſerim mea manu.

12 Quicumq; volunt ſpecioſi apparere in carne, ii cogunt vos circumcidi tantum ne ob crucem Chriſti perſequutionem patiantur.

13 Nam ne ipſi quidem qui circumciduntur, Legem ſervant: ſed volunt vos circumcidi, ut de veſtra carne glorientur.

14 A me vero abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti, per quē mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo.

15 Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio quicquam valet, neque præputium, ſed nova creatura.

16 Et quicumque ſecundum hanc regulam incedent, pax *eſto* ſuper eos & miſericordia, & ſuper Iſraelem Dei.

17 De cætero, ne quis mihi moleſtias præbeto: ego enim ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum ſpiritu veſtro, fratres. Amen.

Ad Galatas miſſa fuit Roma.

Pauli Apoſtoli Epiſtola ad EPHESIOS.

CAPUT I.

De electionis & adoptionis myſterio diſſerens, à Deo eorum revelationem Epheſiis comprecatur.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatē Dei, ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Jeſu:

2 Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto.

3 Benedictus eſto Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nobis omni benedictione ſpirituali in cœlis in Chriſto.

4 Sicut elegit nos in ipſo ante jactum mundi fundamentum, ut ſimus ſancti & inculpati in conſpectu ejus cum charitate;

5 Qui prædeſtinavit nos quos adoptaret in filios per Jeſum Chriſtum in ſeſe, pro benevolo affectu voluntatis ſuæ,

6 Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, qua nos gratis ſibi acceptos effecit in illo dilecto.

7 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, remiſſionem, *inquam*, lapſuum ex divite ipſius gratia,

8 Qua exundavit in nos omni ſapientia & prudentia:

9 Poſtquam notum fecit nobis myſterium voluntatis ſuæ, ſecundũ gratuitã ſuam benevolentiam quam præſtituerat in ſeſe,

10 *Nempe* ut in plena temporum illorũ præſtitutorũ diſpenſatione ſummatim recolligeret omnia illa in Chriſto, tum quæ in cœlis ſunt, tum quæ in terra:

11 In ipſo, *inquam*, in quo etiam in ſortem adſciti ſumus, quum eſſemus prædeſtinati ſecundum præſtiturum ejus qui agit omnia ex conſilio voluntatis ſuæ.

12 Ut nos ſimus laudi gloriæ ipſius, qui priores ſperavimus in Chriſto.

13 In quo *ſperaſtis* & vos, audito ſermone illo veritatis illius, *id eſt*, Evangelio ſalutis veſtræ: per quod etiam poſtea quam credidiſtis, obſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto,

14 Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, ad obtinendam redemptionem, ad laudem gloriæ ipſius.

15 Propterea etiam ego, audita ea quæ in vobis eſt fide in Dominum Jeſum, & charitate in omnes ſanctos,

16 Non ceſſo gratias agere pro vobis, mentionẽ veſtri faciens in precibus meis.

17 Ut Deus Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater ille gloriæ, det vobis Spiritum ſapientiæ & revelationis, per agnitionem ipſius:

18 Illuminatis oculis mentis veſtræ ad ſciendum quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ opes gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis:

19 Et quæ ſit ſupereminens illa magnitudo potentiæ ipſius in nobis qui credimus, pro efficacitate roboris virium ipſius,

20 Quod exeruit in Chriſto quum ſuſciravit eum ex mortuis, & collocavit ad dexteram ſuam in cœlis.

21 Longe ſupra omne imperium ac poteſtatem, & potentiam, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, verumetiam in futuro.

22 Et omnia ſubjecit ejus pedibus, eumque conſtituit caput ſuper omnia *ipſi* Eccleſiæ,

23 Quæ eſt corpus ipſius, & complementũ ejus qui omnia implet in omnibus.

CAPUT II.

Status hominis extra Chriſtum & in Chriſto.

ET vos *una vivificavit*, quum eſſetis mortui in lapſibus & peccatis:

2 In quibus olim ambulaſtis ut eſt vita mundi hujus, ſecundum principem cui poteſtas eſt aeris, & ſpiritus nunc agentis in hominibus contumacibus.

3 Inter quos & nos omnes converſati ſumus olim in cupiditatibus carnis noſtræ, facientes quæ carnẽ ac cogitationibus libebant: eramuſque natura filii iræ, ut etiam reliqui.

4 Sed Deus, ut qui dives ſit miſericordia, propter multam charitatem ſuam qua dilexit nos,

5 Etiam nos, quum in offenſis mortui eſſemus, una vivificavit cum Chriſto, *cujus* gratia eſtis ſervati:

6 Unaque ſuſcitavit, unaque collocavit in cœlis in Chriſto Jeſu:

7 Ut oſtenderet in ſeculis ſuperventientibus, ſupereminentes illas opes ſuæ gratiæ, pro *ſua* erga nos benignitate in Chriſto Jeſu.

8 Gratia enim eſtis ſervati per fidẽ: (& hoc non *eſt* ex vobis: *ſed* Dei donum *eſt*)

9 Non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10 Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto Jeſu ad opera bona, quæ præparavit Deus ut in eis ambulemus.

11 Propterea mementote vos quondam Gentes in carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ vocatur Circumciſio manibus in carne facta;

12 Vos, *inquam*, illo tempore fuiſſe abſque Chriſto, abalienatos à civili ſtatu Iſraelis, & extraneos quod ad pactorum promiſſiones *attinet*, ſpem non habentes, & abſque Deo in mundo.

13 At nunc in Chriſto Jeſu, vos qui olim eratis longinqui, propinqui facti eſtis per ſanguinem Chriſti.

14 Ipſe enim eſt pax noſtra, qui utraque fecit unum, & intergerini parietis ſeptum ſolvit.

15 Inimicitiis, *id eſt*, lege præceptorum *quæ* in ritibus *poſita eſt*, per carnem ſuam abolitis: ut ex duobus illis conderet in ſemetipſo unum novum hominem, faciens pacem.

16 Et utroſque in uno corpore reconciliaret Deo per crucem, peremptis inimicitiis per eam.

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, *tum* qui longe, tum qui prope eratis:

18 Quoniam utriq; per ipſum habemus aditum per unum Spiritum ad Patrem.

19 Nempe igitur non amplius eſtis peregrini & inquilini, ſed concives ſanctorum, ac domeſtici Dei:

20 Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Propheratum, exiſtente ipſo angulari lapide ipſo Jeſu Chriſto;

21 In quo totum ædificium congruenter coagmentatum, creſcit ut ſit templum ſanctum Domino:

22 In quo & vos una ædificamini, ut ſitis domicilium Dei per Spiritum.

CAPUT III.

Ex ſuo inter Gentes miniſterio, vim potentiæ Chriſti in ſe operantem vult obſervari, eamque Epheſiis quoque comprecatur.

HUjus rei gratia ego Paulus *ſum* vinctus ille Chriſti Jeſu pro vobis Gentibus:

2 Si modo audistis dispensationem gratiæ Dei datæ mihi erga vos:

3 *Deum videlicet* per revelationem notum mihi feciſſe mysterium illud, (ſicut ante ſcripſi paucis:

4 Ex quo perlecto poteſtis perpendere quæ ſit mea intelligentia in mysterio Chriſti)

5 Quod aliis ætatibus nõ innotuit filiis hominum, ut nunc revelatũ fuit ſanctis ejus Apoſtolis & Prophetis per Spiritum:

6 Gentes *videlicet* eſſe cohæredes & concorpores, conſorteſq; promiſſionis ejus in Chriſto per Evangelium.

7 Cujus factus ſum minister ex dono gratiæ Dei, quod datũ eſt mihi ſecundum efficacem illam vim potentiæ ipſius.

8 Mihi, *inquam*, longe minimo omnium ſanctorum, data eſt hæc gratia, evangelizandi inter Gentes imperveſtigabiles illas opes Chriſti,

9 Et in lucem proferendi omnibus quæ *ſit* communio myſterii quod erat abſconditum à ſeculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Jeſum Chriſtum.

10 Ut nota nunc fiat per Eccleſiam imperiis ac poteſtatibus *quæ* in cœlis *ſunt*, multiformis illa ſapientia Dei,

11 Secundum præfinitum æternum, quod conſtituit in Chriſto Jeſu Domino noſtro:

12 In quo habemus *loquendi* libertatẽ, & aditum cum fiducia, per fidem ipſius.

13 Quapropter peto ne ſegnes fiatis ob afflictiones meas pro vobis, quæ eſt gloria veſtra.

14 Hujus rei gratia, flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti

15 Ex quo tota familia in cœlis & in terra nominatur,

16 Ut det vobis, pro divite ſua gloria, ut fortiter corroboremini per Spiritum ſuum in interiore homine,

17 Et inhabitet Chriſtus per fidem in cordibus veſtris:

18 Ut in charitate radicati & fundati, valeatis aſequi cum omnibus ſanctis, quæ *ſit* illa latitudo & longitudo, & profunditas & ſublimitas:

19 Et noſſe charitatem illam Chriſti *omni* notitia ſupereminentiorem: ut impleamini ad omnem uſque plenitudinem illam Dei.

20 Ei vero qui ſumma cum exſuperantia poteſt omnia facere ſupra ea quæ petimus aut cogitamus, pro illa vi agente in nobis,

21 Ei *ſit*, *inquam*, gloria in Eccleſia per Chriſtum Jeſum, in omnes ætates ſeculi ſeculorum. Amen.

CAPUT IV.

Unio, communio, & hierarchia Eccleſiæ membrorumque, & præcepta ad ſanctimoniam ſpectantia.

PRecor itaque vos ego vinctus ille in Domino, ut ambuletis ita ut convenit vocationi qua vocati eſtis:

2 Cum omni animi ſubmiſſione & lenitate, cum iræ cohibitione, ſufferentes alii alios per charitatem:

3 Studentes conſervare unitatem Spiritus per connexum pacis.

4 Unum *eſt* corpus, & unus Spiritus, ſicut & vocati eſtis in unam ſpem vocationis veſtræ.

5 Unus Dominus, una fides, unum Baptiſma:

6 Unus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnes, & in omnibus vobis.

7 Sed unicuique noſtrum data eſt gratia pro menſura doni Chriſti.

8 Quapropter dicit, Quum aſcendiſſet in ſublime, captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus.

9 Cæterum illud Aſcendit, quid eſt niſi quod etiam deſcenderat prius in infimas partes terræ?

10 Qui deſcenderat, ipſe eſt qui etiam aſcendit longe ſupra omnes cœlos, ut impleret omnia.

11 Is igitur dedit alios quidem, Apoſtolos; alios vero, Prophetas; alios autem, Evangeliſtas; alios autem, Paſtores & Doctores:

12 Ad compaſtionem ſanctorum, ad opus miniſterii, ad ædificationem corporis Chriſti;

13 Donec perveniamus nos omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum adultum, ad menſuram plenæ ſtaturæ Chriſti:

14 Ut ne ſimus amplius pueri, qui fluctuemus & circumferamur quovis vento doctrinæ, in hominum alea, per veteratoriam ad artificioſe fallendum verſutiam:

15 Sed ſincere nos gerentes in charitate, prorſus adoleſcamus in eum qui eſt caput, *nempe* Chriſtus:

16 Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum, & compactum per omnes ſuppeditatas commiſuras, ex vi intus agente pro menſura uniuſcujuſque membri, incrementum capit corpori conveniens ad ſui ipſius extructionem per charitatem.

17 Hoc itaque dico, & obteſtor per Dominum, ne amplius ambuleris, ſicut reliquæ Gentes ambulant, in vanitate mentis ſuæ,

18 Tenebris obſcuratam mentem habentes, & alienati à vita Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, per obdurationem cordis ipſorum.

19 Qui poſteaquam dedoluerunt, ſeſe dediderunt laſciviæ ad cercatim patrandam impuritatem omnem.

20 Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum:

21 Si modo de eo audiviſtis, & per eum edocti eſtis, (ſicut eſt veritas in Jeſu,)

22 Deponere quod ad priſtinam converſationem

verſationem attinet, veterem illum hominem qui de ſeductricibus cupiditatibus ſeſe corrumpit:

23 Renovari vero ſpiritu mentis veſtræ;

24 Et induere novum illum hominem, qui ſecundum Deum conditus eſt ad juſtitiam & ſanctimoniam veram.

25 Quapropter depoſito mendacio, loquimini veritatem quiſque proximo ſuo: nam ſumus alii aliorum membra.

26 Iraſcimini, & ne peccate: ſol ne occidat ſuper exacerbatione veſtra.

27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non amplius furetur: ſed potius laboret, operando manibus quod bonum ſit, ut habeat quod impertiat cui opus fuerit.

29 Nullus ſermo purris ex ore veſtro egrediatur: ſed ſiquis eſt commodus ad ædificationis uſum, ut gratiam auditoribus adferat.

30 Et ne triſtate Spiritum illum ſanctum Dei, per quem obſignati eſtis in diem redemptionis.

31 Omnis amaritudo, & excandeſcentia, & ira, & clamor, & maledicentia tollatur ex vobis, cum omni malitia.

32 Sed eſtote alii in alios benigni, miſericordes, condonantes vobis mutuo *offenſas*, ſicut & Deus in Chriſto condonavit vobis.

CAPUT V.

Imitandus Deus in charitate & virtutum œconomicarum praxi: conjugium Chriſto et Eccleſiæ appropriatum.

EStote igitur imitatores Dei, ut filii dilecti:

2 Et ambulate in charitate, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ.

3 Scortatio vero & omnis impuritas aut avaritia ne nominator quidem inter vos, ſicut decet ſanctos:

4 Et obſcœnitas, & ſtultiloquium, & ſcurrilitas, quæ non conveniunt: ſed potius gratiarum actio.

5 Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem, aut impurum, aut avarum, qui eſt idololatra, habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

6 Nemo vos ſeducat inanibus ſermonibus: propter hæc venit ira Dei in homines contumaces.

7 Ne igitur eſtote conſortes eorum.

8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis incedite,

9 (Nam fructus Spiritus *ſitus eſt* in omni bonitate, & juſtitia, & veritate)

10 Explorantes quid placeat Domino.

11 Et ne participate operis illa infructuoſis tenebrarum, ſed potius etiam arguite.

12 Nam quæ occulte fiunt ab iſtis, turpe eſt vel dicere.

13 Sed omnia illa, dum à luce arguuntur, manifeſta fiunt: lux enim illud eſt quod omnia facit manifeſta.

14 Quapropter dicit, Excitare qui dormis, & reſurge è mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus.

15 Videte igitur quomodo accurate ambuletis, nõ ut inſipientes, ſed ut ſapientes:

16 Redimentes opportunitatem, quoniam dies mali ſunt.

17 Propterea ne eſtote deſipientes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Domini.

18 Et ne inebriamini vino, in quo luxus eſt, ſed implemini Spiritu.

19 Loquentes inter vos mutuo pſalmis, & hymnis, & cantionibus ſpiritualibus, canentes ac pſallentes in corde veſtro Domino.

20 Gratias agentes ſemper de omnibus, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Deo & Patri.

21 Subjicientes vos alii aliis cum timore Dei.

22 Uxores, propriis viris ſubjicite vos, ut Domino:

23 Quoniam vir eſt caput uxoris, ut & Chriſtus eſt caput Eccleſiæ: & is eſt qui ſalutem dat corpori.

24 Itaque ſicut Eccleſia ſeſe ſubjicit Chriſto, ita & uxores ſuis viris ſeſe ſubjiciunto in omnibus.

25 Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum expoſuit pro ea:

26 Ut eam ſanctificaret, ab eo purificatam lavacro aquæ per verbum:

27 Ut ſiſteret eam ſibi gloriоſam, *id eſt*, Eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejuſmodi, ſed ut ſit ſancta & inculpata.

28 Ita debent viri diligere ſuas uxores ut ſua ipſorum corpora. Qui diligit ſuam uxorem, ſeipſum diligit.

29 Nullus enim unquam ſuam ipſius carnem odio habuit: imo enutrit ac fovet eam, ſicut & Dominus Eccleſiam.

30 Quoniam membra ſumus corporis ejus, ex carne ejus, & ex oſſibus ejus.

31 Propterea derelinquet homo patrem ſuum, ac matrem, & agglutinabitur uxori ſuæ: & qui duo *erant*, fient una caro.

32 Myſterium hoc magnum eſt: loquor autem de Chriſto & Eccleſia.

33 Itaque & vos ſinguli, ſuam quiſque uxorem ita diligito ut ſeipſum: uxor autem *videto* ut timeat virum.

CAPUT VI.

Præcepta œconomica continuantur. Et panoplia ſacra graphice deſcribitur.

LIberi, auſcultate in Domino parentibus veſtris; id enim eſt juſtum.

2 Honora patrem tuum & matrem: quod eſt præceptum primũ cum promiſſione:

3 Ut bene tibi ſit, & ſis longævus ſuper terra.

4 Et *vos* patres, ne provocate ad iram liberos veſtros, ſed enutrite eos in diſciplina & admonitione Domini.

5 Servi, auscultate dominis secundum carnem,cum timore ac tremore,cum simplicitate cordis vestri,ut Christo.

6 Non ad oculum servientes, ut qui hominibus placere student: sed ut servi Christi, facientes ex animo quæ vult Deus.

7 Cum benevolentia servientes, ut Domino, & non hominibus:

8 Scientes, singulos quicquid fecerint boni, hoc reportaturos à Domino, sive servus fuerit, sive liber.

9 Et vos,domini, eadem facite erga illos,remissis minis: scientes vestrum etiam ipsorum Dominum esse in cœlis, nec personæ acceptionem esse apud eum.

10 Quod reliquum est, fratres mei,corroboramini in Domino,& robore virium ipsius.

11 Induite universam illam armaturam Dei,ut possitis stare adversus artes Diaboli.

12 Quoniam non est nobis lucta adversus sanguinem & carnem,sed adversus imperia,adversus potestates, adversus mundi principes,*id est*, tenebrarum seculi hujus, adversus spirituales improbitates *quæ sunt* in sublimi.

13 Propterea assumite universam illam armaturam Dei, ut possitis obsistere tempore adverso, & omnibus confectis stare.

14 State igitur, lumbis circumcinctis veritate,& induti thorace justitiæ:

15 Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.

16 Super omnia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia jacula Mali illius ignita extinguere.

17 Galeam etiam salutis recipite, & gladium Spiritus, hoc est verbum Dei:

18 Omni prece & deprecatione,orantes omni tempore per Spiritum,& illi ipsi rei excubantes cum omni perseverantia, & supplicatione pro omnibus sanctis:

19 Et pro me,ut mihi detur sermo ad apertionem oris mei cum liberrate,ut notum faciam mysterium Evangelii.

20 Cujus causa legatione fungor catenatus,ut, *inquam*, de eo libere loquar, ut oportet me loqui.

21 Ut autem sciatis & vos res meas, & quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charus frater & fidus minister in Domino:

22 Quem misi ad vos ob id ipsum ut cognoscatis res nostras,& consoletur corda vestra.

23 Pax *sit vobis* fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

24 Gratia sit cum omnibus diligentibus Dominum nostrum Jesum Christum ad incorruptibilitatem. Amen.

Scripta fuit Roma ad Ephesios per Tychicum.

Pauli Apostoli Epistola ad PHILIPPENSES.

CAPUT I.

Philippensibus progressum charitatis & cognitionis precatur. Fructum vinculorum suorum & dissolutionis suæ desiderium notat; adque unitatem & patientiam hortatur.

PAulus & Timotheus, servi Jesu Christi,omnibus sanctis in Christo Jesu qui sunt Philippis, una cum episcopis ac diaconis:

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro,& Domino Jesu Christo.

3 Gratias ago Deo meo cum omni memoria vestri,

4 Semper in omni deprecatione mea pro omnibus vobis, cum gaudio deprecans,

5 Super vestri in Evangelio communione, à primo die usque ad hoc tempus;

6 Persuasum habens hoc ipsum, fore ut qui incepit in vobis opus bonum, perficiat usque ad diem Jesu Christi:

7 Sicut justum est ut ego id sentiam de omnibus vobis,propterea quod animo teneam,vos & in vinculis meis. & in defensione & confirmatione Evangelii, vos, *inquam*, omnes una mecum fuisse gratiæ participes.

8 Testis enim mihi est Deus quantopere exoptem vos omnes in visceribus Jesu Christi.

9 Et hoc oro, ut charitas vestra adhuc magis ac magis exundet in cognitione & omni sensu:

10 Ut exploreris quæ discrepant,ut sitis sinceri, & inoffenso cursu pergatis ad diem usque Christi,

11 Repleti fructibus justitiæ, qui *sunt* per Jesum Christum ad gloriam & laudem Dei.

12 Velim autem vos scire, fratres, quæ mihi *acciderunt*, magis ad profectum Evangelii evenisse.

13 *Adeo* ut vincula mea in Christo celebria sint in toto prætorio,ac reliquis omnibus.

14 Et plerique ex fratribus in Domino freti vinculis meis, amplius audeant sine metu Sermonem loqui.

15 At nonnulli quidem per invidiam & contentionem,nonnulli vero etiam bono affectu Christum prædicant.

16 Alii quidem, *inquam*, per contentionem Christum non caste annunciant, quod existiment sese afflictionem adjicere vinculis meis.

17 Alii vero ex charitate,scientes me ad defensionem Evangelii constitutum esse.

18 Quid igitur? attamen quovis modo, sive in speciem, sive sincere, Christus annunciatur;

nunciatur : & de hoc gaudeo, atque etiam gaudebo.

19 Novi enim fore ut hoc mihi cedat in salutem per vestram deprecationem, & suppeditationem spiritus Jesu Christi;

20 Secundum intentam expectationem & spem meã, quod nulla in re pudeãm, sed cum omni dicendi libertate, ut semper, *ita* nunc quoque magnificabitur Christus in corpore meo, seu per vitam seu per mortem.

21 Mihi enim *est* Christus & *in* vita & in morte lucrum.

22 An vero vivere in carne mihi operæ pretium *sit*, & quid eligam, ignoro.

23 Constrictus enim utrimque teneor, desiderio tendens ad dimissionem, & ut cum Christo sim. Ett enim *id* valde multo melius.

24 Sed permanere in carne, magis necessarium *est* propter vos.

25 Et hoc confisus novi me mansurum esse & permansurum cum vobis omnibus ad vestrum profectum & gaudium fidei :

26 Ut exundet gloriatio vestra in Christo Jesu de me, mea rursus apud vos præsentia.

27 Tantum ut convenit Evangelio Christi vos gerite, ut, sive postquam veneo & videro vos, sive absens, audiam de rebus vestris, & vos perstare in uno Spiritu, uno animo concertantes per fidem Evangelii.

28 Nec ulla in re territos ab iis qui se opponunt : quod illis quidem est exitii indicium, vobis autem salutis, idque à Deo.

29 Quia gratis datum est vobis in Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam pro eo pati :

30 Idem certamen sustinendo quale viditis in me, & nunc auditis de me.

CAPUT II.

Exemplo Christi ad humilitatem hortatur : Timotheum se missurum promittit, & moram Epaphroditi excusat.

SI qua igitur consolatio *est* in Christo, si quod solatium charitatis, si qua communio spiritus, si quæ viscera & miserationes,

2 Explete meum gaudium, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes & sententiis uni.

3 Nihil *gerentes* per contentionem aut per inanem gloriam, sed ex animi submissione alii alios existimantes sibi præcellere.

4 Ne sua quisque spectare, sed unusquisque etiam quæ sunt aliorum.

5 Itaque is sit affectus in vobis qui fuit & in Christo Jesu :

6 Qui quum esset in forma Dei, non duxit *esse* rapinam parem esse cum Deo :

7 Sed ipse seipsum inanivit, forma servi accepta, similis hominibus factus :

8 Et habitu inventus ut homo, ipse se submisit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

9 Quapropter etiam Deus ipsum in summam extulit sublimitatem, ac donavit ei nomen quod est supra omne nomen :

10 Ut ad nomen Jesu omne genu *se* flectat, cœlestium ac terrestrium & subterraneorum;

11 Omnisque lingua profiteatur Jesum Christum esse Dominum, ad gloriam Dei Patris.

12 Proinde, dilecti mihi, prout semper auscultastis, non ut in præsentia mea solum, sed nunc multo magis in absentia mea, cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem conficite.

13 Deus enim is est qui efficit in vobis & ipsum velle, & ipsum agere, pro gratuita *sua* benevolentia.

14 Omnia facite absque murmurationibus ac disceptationibus:

15 Ut sitis inculpati & simplices, Dei, *inquam*, filii inculpati in medio gentis pravæ ac perversæ : inter quos *homines* splenderis ut faces in mundo,

16 Sermonem vitæ prætendentes : ut gloriari possim in die Christi me non frustra cucurrisse, nec frustra laborasse.

17 Quinetiam si pro libamento offerar super sacrificio & ministerio fidei vestræ, gaudeo & gratulor omnibus vobis.

18 Itidem autem & vos gaudete, & gratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Jesu, me Timotheum cito missurum vobis, ut & ego bono sim animo, cognito statu vestro.

20 Neminem enim habeo pari animo præditum, qui sincere de rebus vestris futurus sit solicitus.

21 Nam omnes quæ sua ipsorum sunt quærunt, non quæ Christi Jesu.

22 Experimentum autem ejus nostis, quod *videlicet* tanquam cum patre filius mecum servierit *Deo* in Evangelio.

23 Hunc igitur spero me missurum, simulatque videro rerum mearum statum.

24 Confido autem in Domino, me quoque cito venturum ad vos.

25 Sed necessarium duxi, Epaphroditum fratrem & adjutorem ac commilitonem meum, vestrum autem legatum, quique mihi subministravit quibus mihi opus erat, ad vos mittere.

26 Quoniam experebat omnes vos, & gravissime angebatur propterea quod audistetis eum infirmum fuisse.

27 Et certe infirmus fuit proxime mortem : sed Deus misertus est ejus ; nec ejus solum sed & mei, ne tristitiam haberem super tristitiam.

28 *Eo* studiosius itaque ipsum misi, ut eo rursus viso, gaudeatis; & ego eo minus doleam.

29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gaudio; & tales in honore habete.

30 Nam propter opus Christi accessit ad mortem

mortem usq:, non habita vitæ ratione, uti
supplereț defectũ vestri erga me ministerii.

CAPUT III.

Præ notitia Christi omnia contemnit: ad sui imitationem hortatur, & defiet inimicos crucis.

Quod reliquum est, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem scribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum est.

2 Cavete canes, cavete malos operarios, cavete concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu colimus Deum, & gloriamur in Christo Jesu, nec confidimus in carne:

4 Quamquam ego habeo etiam in carne de quo confidam. Si quisquam alius videtur habere in carne de quo confidat, ego maxime *habeo*:

5 Circumcisus octavo die, ex gente Israelis, tribus Benjaminis, Hebræus ex Hebræis, religione Pharisæus.

6 Quod ad æmulationem *attinet*, persequens Ecclesiam: quod ad justitiam quæ est in Lege, irreprehensus:

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi propter Christum damnum *esse*.

8 Quinetiam certe duco omnia damnum esse propter eminentiam notitiæ Christi Jesu Domini mei: propter quem omnibus istis meipsum multavi, *eaque* duco pro stercoribus, ut Christum lucrifaciam,

9 Et comperiar in eo, non habens meam justitiam, *nempe*, quæ est ex Lege, sed eam quæ est per fidem Christi, *id est*, justitiam *quæ est* ex Deo per fidem:

10 Ut cognoscam eum, & vim resurrectionis ejus, & communionem perpessionum ejus, dum conformis fio morti ejus:

11 *Experiens* ecquo modo deveniam ad resurrectionem mortuorum.

12 Non quod jam *metam* apprehenderim, aut jam sim consummatus: sed persequor *experiens* an quoque apprehendam, cujus etiam rei causa apprehensus sui à Christo Jesu.

13 Fratres, ego meipsum non reor *metam* apprehendisse.

14 Unum autem *ago*: ea quidem quæ à tergo sunt obliviscens, ad ea vero quæ à fronte sunt contendens, scopum versus feror, ad præmium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

15 Quotquot itaque adulti sumus, hoc sentiamus: quod si quid aliter sentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit:

16 Attamen *in eo* ad quod usque pervenimus, eadem incedamus regula, & idem sapiamus.

17 Estote simul mei imitatores, fratres, & eos considerate qui ita ambulant sicut habetis nos pro exemplari.

18 Multi enim incedunt, quos sæpe dixi vobis, nunc autem & flens dico, hostes *esse* crucis Christi:

19 Quorum finis *est* exitium, quorum Deus *est* venter, & gloria ad ignominiam ipsorum, qui terrestria curant.

20 Nos autem ut municipes cœlorum nos gerimus: unde etiam Servatorem exspectamus Dominum Jesum Christum;

21 Qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioso, pro vi illa efficace qua potest etiam subjicere sibi omnia.

CAPUT IV.

Jubet gaudere in Domino, sine solicitudine esse, suam conversationem imitari: & quamvis indigentiam tolerare possit, subventionem tamen gratiam agnoscit.

Itaque, fratres mei dilecti & expetiti, gaudium & corona mea, ita perstate in Domino, dilecti:

2 Euodiam precor & Syntychen precor ut idem sapiant in Domino.

3 Et rogo te quoque, socie germane, adjuva illas, ut quæ in Evangelio concertarunt mihi, una cum Clemente quoq; & reliquis adjutoribus meis, quorum nomina *sunt* in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino semper: rursum inquam, gaudete.

5 Æquitas vestra innotescat omnibus hominibus. Dominus prope est.

6 De nulla re soliciti estote: sed omni in re precibus & deprecatione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.

7 Et pax illa Dei quæ exsuperat omnem mentem, præsidio custodiet corda vestra & mentes vestras in Christo Jesu.

8 Quod reliquum est fratres, quæcumq; sunt vera, quæcumq; veneranda, quæcumque justa, quæcumque pura, quæcumque amabilia, quæcumq; boni nominis, si qua virtus, & si qua laus est, hæc reputate.

9 Quæ & didicistis, & accepistis & audistis, & vidistis in me, hæc, *inquam*, facite, & Deus pacis erit vobiscum.

10 Gavisus sum autem in Domino magnopere, quod iam tandem reviruistis in vestra pro me cura: qua de re tamẽ soliciti eratis, sed destituebamini opportunitate

11 Non quod penuria laborem *hoc* dico: nam ego didici in quibus sum, his ipsis contentus esse.

12 Novi autẽ deprimi, novi etiam abundare: ubiq; & in omnibus initiatus sum, & ad saturitatem & ad esuritionem, *id est*, tum ad exundantiã, tum ad penuriã.

13 Omnia valeo per eum qui me corroborat, *nempe* Christum.

14 Attamen bene feciſtis quod una participes fuistis meæ afflictionis.

15 Nostis autem & vos Philippenses, quum initio Evangelii proficiscerer è Macedonia, nullam mihi Ecclesiam communicasse in ratione dati & accepti, nisi vos solos:

16 Nam etiam Thessalonicæ *quum essem*, semel & iterum quod mihi opus erat misistis.

17 Non

17 Non quod requiram donum: ſed requiro fructum illum exuberantem, *qui* in rationes veſtras *inducatur*.

18 Accepi autem omnia, & abundo: expletus ſum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis *miſſa ſunt*, odorem bonæ fragrantiæ, hoſtiam Deo acceptam *ac* placentem.

19 Deus autem meus ſupplebit quicquid opus fuerit vobis, ſecundum divitias ſuas, glorioſe, in Chriſto Jeſu.

20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

21 Salutate omnes ſanctos in Chriſto Jeſu. Salutant vos qui mecũ ſunt fratres.

22 Salutant vos omnes ſancti, maxime vero qui ſunt ex Cæſaris domo.

23 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Scripta eſt Roma per Epaphroditum.

Pauli Apoſtoli Epiſtola ad COLOSSENSES.

CAPUT I.

Coloſſenſibus bene precatur, iiſq; prædicat Chriſtum, imaginem Dei, caput Eccleſiæ, & abſconditũ olim myſterium.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per Dei voluntatem, & Timotheus frater,

2 Iis qui ſunt Coloſſis ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto Jeſu. Gratia *ſit* vobis & pax à Deo Patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto.

3 Gratias agimus Deo & Patri Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſemper pro vobis orantes:

4 Audita fide veſtra in Chriſto Jeſu, & charitate in omnes ſanctos,

5 Propter ſpem ſepoſitam vobis in cœlis: quam prius audiſtis per ſermonem veritatis, *id eſt*, Evangelii,

6 Quod pervenit ad vos, ſicut & in totum mundum, & fructum profert, ſicut apud vos quoque: ex quo die vere audiviſtis & cognoviſtis Dei gratiam.

7 Sicut & didiciſtis ex Epaphra dilecto conſervo noſtro, qui eſt fidus pro vobis miniſter Chriſti:

8 Qui & declaravit nobis veſtram per Spiritum charitatem.

9 Propterea & nos, ex quo die *id* audivimus, non deſinimus pro vobis orare, & petere ut impleamini agnitione voluntatis ejus cum omni ſapientia & intelligentia ſpirituali:

10 Ut ambuletis ſicut Domino conveniat, cui per omnia placeatis, omnis operis boni fructum proferentes, & creſcentes in agnitione Dei,

11 Omni potentia potentes fieri ſecundum gloriæ robur ipſius, ad omnem tolerantiam & animi lenitatem cum gaudio:

12 Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit ad participandam ſortem ſanctorum in luce:

13 Qui, *inquam*, eripuit nos ex poteſtate tenebrarum, ac tranſtulit in regnum Filii ſui dilecti.

14 In quo habemus redemptionem per ſanguinem ipſius, *id eſt*, remiſſionem peccatorum.

15 Qui eſt imago Dei inviſibilis, & primogenitus omnis rei conditæ.

16 Nam per eum condita ſunt omnia quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive throni, ſive dominia, ſive imperia, ſive poteſtates, omnia, *inquam*, per eum, & ejus reſpectu condita ſunt.

17 Eſtque ipſe ante omnia, & omnia per eum conſiſtunt.

18 Eſtque caput corporis, *id eſt*, Eccleſiæ: eſtque *etiam* principium & primogenitus ex mortuis, ut inter omnes primas teneat.

19 Quoniam libuit *Patri* ut omnis plenitudo in eo inhabitaret:

20 Et ut pace per ſanguinem crucis ejus facta per eum reconciliaret omnia ſibi: per eum, *inquam*, tum quæ in terra, tum quæ in cœlis.

21 Itaque vos quum eſſetis quondam abalienati, & hoſtes, mente operibus malis *intenta*, nunc ſane reconciliavit,

22 In corpore illo carnis ſuæ, per mortem: ut ſiſtat vos ſanctos, & inculpatos, & irreprehenſos in conſpectu ſuo:

23 Siquidem permanetis in fide fundati & ſtabiles, nec dimovemini à ſpe Evangelii quod audiſtis, *Evangelii inquam* prædicati omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt, cujus factus ſum ego Paulus miniſter.

24 Qui nunc gaudeo de iis quæ patior pro vobis, & reliquias afflictionum Chriſti viciſſim expleo in carne mea, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia:

25 Cujus *Eccleſiæ* factus ſum miniſter ex diſpenſatione Dei, quæ data eſt mihi erga vos, ad implendum Dei ſermonem:

26 *Nempe* myſterium illud quod abſconditum fuit à ſeculis & ætatibus, nunc autem factum eſt manifeſtum ſanctis ejus;

27 Quibus voluit Deus notum facere quæ ſint illæ divitiæ glorioſi hujus myſterii inter Gentes, qui eſt Chriſtus inter vos, ſpes illa gloriæ:

28 Quem nos annunciamus, admonentes quoſvis, & quoſvis erudientes omni ſapientia, ut quoſvis ſiſtamus perfectos in Chriſto Jeſu.

29 Ad quod etiam enitor, decertans ſecundum vim illam efficacem ipſius, agentem in me potenter.

CAPUT

CAPUT II.

Vanitatis damnat quicquid extra Chriſtum eſt: nominatim de circumciſione, ciborum abſtinentia, & Angelorum cultu loquitur. unde conſtituit liberatos qui cum Chriſto mortui ſunt.

VElim enim vos ſcire quantum certamen ſuſtineam pro vobis & iis qui ſunt Laodiceæ, & quotquot non viderunt faciem meam in carne:

2 Vt conſolationem accipiant eorum corda, ipſis charitate compactis & omni opulentia plene certioratæ intelligentiæ, ad cognitionem myſterii Dei ac Patris & Chriſti:

3 In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ ac notitiæ abſconditi.

4 Hoc autem *ideo* dico, ut ne quis vos falſo ratiocinando fallat, ſermonis probabilitate.

5 Etſi enim corpore abſum, ſpiritu tamen ſum vobiſcum, gaudens & cernens veſtrum ordinem, & ſoliditatem veſtræ in Chriſtum fidei.

6 Sicut igitur accepiſtis Chriſtum Jeſum Dominum, *ita* in eo ambulate;

7 Radicati & ſuperſtructi in eo, ac confirmati fide, ſicut edocti eſtis, exundantes ea cum gratiarum actione.

8 Videte ne quis ſit qui vos deprædetur per Philoſophiam & inanem ſeductionem ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum.

9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

10 Et eſtis in eo completi qui eſt caput omnis imperii ac poteſtatis:

11 In quo etiam circumciſi eſtis circumciſione quæ fit ſine manibus, corpore peccatorum carnis exuto per circumciſionem Chriſti:

12 Ei conſepulti per Baptiſmum, per quem etiam cum eo ſuſcitati eſtis per fidem efficacis illius virtutis Dei qui ſuſcitavit eum ex mortuis.

13 Voſque mortuos in offenſis & præputio carnis veſtræ, cum eo vivificavit, vobis condonatis omnibus offenſis,

14 *Ac* deleto quod adverſum nos *erat* rituum chirographo: quod, *inquam*, erat nobis ſubcontrarium, *ipſe* vero cruci affixum è medio ſuſtulit.

15 *Et* exſpoliata imperia ac poteſtates traduxit palam, triumphatis illis per eam.

16 Nequis igitur vos damnet ob cibum vel potum, aut reſpectu feſti, aut novilunii, aut Sabbathorum:

17 Quæ ſunt umbra rerum futurarum, at corpus *eſt* Chriſti.

18 Nemo adverſum vos rectoris partes ſibi utro ſumat, in ſubmiſſione animi, & religioſo cultu Angelorum: pedem inferens in ea quæ non vidit, & temere inflatus carnis ſuæ intelligentia,

19 Neque retinens caput, ex quo totum corpus per commiſſuras & connexus ſuppeditatum & compactum, augeſcit Dei augmento.

20 Itaque ſi, mortui cum Chriſto, *liberi* eſtis ab elementis mundi; quid, ut viventes in mundo, ritibus oneramini?

21 Ne ederis, *aiunt iſti*, neque guſtaris, neque attigeris:

22 Quæ omnia ipſo uſu corrumpuntur, *præſcripta* ex præceptis & doctrinis hominum:

23 Quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario, & ſubmiſſione animi, & in eo quod corpori non parcant: nec *tamen* ullius ſunt pretii *quum* ad ea *ſpectent* quibus farcitur caro.

CAPUT III.

Jubet exuere veterem hominem cum ſuis affectibus, & novum induere cum ſuis virtutibus: inſtituitque œconomiam Chriſtianam.

ITaque ſi reſurrexiſtis cum Chriſto, ſuperna quærite, ubi Chriſtus eſt ad dexteram Dei ſedens.

2 Superna curate, non terreſtria.

3 Nam mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo:

4 Poſtquam autem Chriſtus, vita *illa* noſtra, manifeſtus factus fuerit, tum & vos cum eo patefieris glorioſi.

5 Mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſcortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, & avaritiam, quæ eſt idololatria;

6 Ob quæ venit ira Dei ſuper homines contumaces:

7 Quibus in *vitiis* & vos ambulaſtis quondam, quum in iis viveretis.

8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia, iram, excandeſcentiam, malitiam, maledicentiam, verborum obſcœnitatem ab ore veſtro.

9 Ne mentimini alius adverſus alium, quum exuti ſitis illo vetere homine cum factis ipſius:

10 Et induti ſitis novo illo, qui renovatur in agnitionem congruentem imagini ejus qui ipſum condidit.

11 Ubi non eſt Græcus & Judæus, Circumciſio & Præputium, Barbarus & Scytha, ſervus & liber: ſed omnia & in omnibus *eſt* Chriſtus.

12 Induimini igitur, ut electi Dei, ſancti & dilecti, viſceribus miſerationum, benignitate, animi ſubmiſſione, lenitate, iræ cohibitione;

13 Sufferentes alii alios, & condonantes vobis mutuo, ſi quis adverſus aliquem habuerit querelam: ſicut & Chriſtus condonavit vobis, ita & vos.

14 Super hæc autem omnia *induimini* charitate, quæ eſt connexus perfectionis.

15 Et pax Dei ſit gubernatrix in cordibus veſtris, ad quam etiam vocati eſtis in unum corpus; & grati eſtote.

16 Sermo

16 Sermo Christi inhabitet in vobis copiosè cum omni sapientia, docendo & admonendo vos mutuo Psalmis, & hymnis, & canticonibus spiritualibus, cum gratia canendo in vestro corde Domino.

17 Et quicquid feceritis, sermone aut facto, in nomine Domini Jesu *id facite*, gratias agentes Deo & Patri per eum.

18 Uxores, subjicite vos propriis viris, ut convenit in Domino.

19 Viri, diligite uxores, & ne estote adversus eas amarulenti.

20 Filii, auscultate parentibus in omnibus: hoc enim placet Domino.

21 Patres, ne irritate liberos vestros: ne despondeant animum.

22 Servi, auscultate per omnia dominis secundum carnem, non obsequiis ad oculum exhibitis, ut qui hominibus placere student, sed cum simplicitate cordis, timentes Deum.

23 Et quicquid feceritis, ex animo præstate, tamquam Domino, & non hominibus:

24 Scientes vos à Domino recepturos mercedem hæreditatis: Nam Domino Christo servitis.

25 Qui vero injuriam intulerit, referet injuriam quam intulerit, nec est personarum acceptio.

CAPUT IV.

Ad generales exhortationes redit, commendationesq; & salutationes subjungit.

Domini, jus & æquum servis præstate: ut qui sciatis vos quoque habere Dominum in cœlis.

2 In precibus perdurate, invigilantes iis cum gratiarum actione.

3 Orantes simul etiam pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis, ut loquamur mysterium Christi, propter quod etiam sum vinctus.

4 Ut, *inquam*, illud manifestum faciam, sicut oportet me loqui.

5 Sapienter ambulate erga extraneos, opportunitatem redimentes.

6 Sermo vester semper cum gratia *sit* sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7 Res meas omnes vobis notas faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus minister, ac conservus in Domino:

8 Quem misi ad vos ob hoc ipsum, ut cognoscat res vestras, & corda vestra consoletur;

9 Cum Onesimo fido & dilecto fratre, qui est ex vobis. Omnia *igitur* vobis nota facient quæ hic aguntur.

10 Salutat vos Aristarchus meus in captivitate socius, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis præcepta: si venerit ad vos, excipite eum.

11 Et Jesus qui vocatur Justus; qui sunt ex circumcisione: hi soli *sunt* mihi adjutores in regno Dei, & fuere mihi solatio.

12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi, semper precibus certans pro vobis, ut stetis perfecti & completi in omni voluntate Dei.

13 Hoc enim de eo testor, eum multo vestri studio ardere, & eorum qui sunt Laodiceæ, & eorum qui Hierapoli.

14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus & Demas.

15 Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nymphan, & Ecclesiam quæ in domo illius est.

16 Et quum perlecta fuerit apud vos epistola, facite ut etiam in Laodicensium Ecclesia recitetur: & ut scriptam Laodicea vos quoque legatis.

17 Et dicite Archippo, Vide ut ministerium quod accepisti in Domino, impleas.

18 Salutatio mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia *sit* vobiscum. Amen.

Scripta est ad Colossenses Roma, per Tychicum & Onesimum.

Pauli Apostoli Epistola ad THESSALONICENSES prior.

CAPUT I.

Thessalonicenses Pauli, imo Domini ipsius, imitatores effecti, idea sunt bonorum Christianorum.

Paulus & Sylvanus & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, *quæ est* in Deo Patre, & Domino Jesu Christo. Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

2 Gratias agimus Deo semper de omnibus vobis, mentionem vestri facientes in precibus nostris:

3 Indefinenter commemorantes efficacem vestram fidem, & laboriosam charitatem, & patientem illam expectationem in Domino nostro Jesu Christo coram Deo & Patre nostro:

4 Scientes, fratres dilecti à Deo, electionem vestram.

5 Quoniam Evangelium nostrum constitit apud vos non sermone solum, sed etiam potentia, & Spiritu sancto, & certioratione: sicut nostis quales fuerimus inter vos, vestri causa.

6 Et vos imitatores nostri facti fuistis & Domini, recepto sermone cum afflictione multa, cum gaudio Spiritus sancti:

7 Adeo ut fueritis exemplaria omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.

8 A vobis enim non solum personuit sermo Domini in Macedonia & Achaia, verumetiam in omnem locum fides vestra quæ est in Deum dimanavit, ut necesse non habeamus quicquam loqui.

9 Siquidem

9 Siquidem ipsi de nobis annunciant qualem ingressum habuerimus ad vos, & quomodo conversi estis vos ad Deum relictis idolis, ut serviretis Deo vivo & vero:

10 Et expectaretis Filium ejus è cœlis quem suscitavit à mortuis, *nempe* Jesum nos eruentem ab ira illa ventura.

CAPUT II.

Speculum boni pastoris & auditoris.

NAm ipsi nostis, fratres ingressum nostrum ad vos non fuisse vanum:

2 Immo etiam *multa* prius passi & contumeliis affecti Philippis sicut nostis, libertate loquendi usi sumus in Deo nostro, ad annunciandum apud vos Evangelium Dei cum multo certamine.

3 Exhortatio enim nostra non fuit ex impostura, neque ex impuritate, neque cum dolo:

4 Sed sicut probati sumus à Deo *quibus* crederetur Evangelium, ita loquimur, non ut hominibus placentes, sed Deo exploranti corda nostra.

5 Nec enim unquam sermone assentatorio usi sumus, sicut nostis, nec avaritiæ causa quicquam prætexuimus: Deus testis est:

6 Neq; ex hominibus quærentes gloriã nec à vobis, nec ab aliis, quum possemus *vobis* oneri esse, ut Apostoli Christi.

7 Sed fuimus mansueti in medio vestri, ut si nutrix foveret liberos suos.

8 Et ita cupidi vestri, gratum nobis erat impertiri vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam nostras ipsorum animas, quod chari nobis essetis.

9 Meministis enim, fratres, laboris nostri ac ærumnæ: nocte enim ac die operando, ne cui vestrum oneri essemus, prædicavimus apud vos Evangelium Dei.

10 Vos testes *estis* & Deus, quomodo sanctè & justè & inculpate vobis, qui creditis, nos gesserimus.

11 Sicut nostis quomodo unumquemq; vestrum, tanquam pater liberos suos, hortabamur & consolabamur,

12 Et obtestabamur ut ambularetis sicut convenit Deo, vocante vos ad suum regnum ac gloriam.

13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo sine intermissione, quod acceptum de Deo sermonem quem audistis ex nobis, excepistis non *ut* sermonem hominum, sed (sicut est vere) *ut* Dei sermonem, qui etiam agit in vobis qui creditis.

14 Vos enim, fratres, imitatores facti estis Ecclesiarum Dei quæ sunt in Judæa, in Christo Jesu, quippe qui eadem passi fitis & vos à propriis tribulibus, prout & ipse à Judæis:

15 Qui etiam Dominum Jesum & proprios Prophetas occiderunt, & nos exegerunt: neque Deo placent, & omnibus hominibus adversantur;

16 Prohibentes nos Gentibus loqui ut serventur, ut semper compleãt peccata sua: occupavit enim eos ira ad extremũ usq;.

17 Nos vero, fratres, orbati vobis ad temporis momentum, conspectu, non animo, eo amplius studuimus videre faciem vestram, cum multo desiderio.

18 Ideo voluimus venire ad vos (ego quidem Paulus) semel atque iterum, sed impedivit nos Satanas.

19 Nam, quæ est nostra spes, aut gaudium, aut corona de qua glorier? annon & vos in conspectu Domini nostri Jesu Christi in ejus adventu?

20 Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

CAPUT III.

Informatus à Timotheo de eorum fide & dilectione, desiderat ipsos videre, & precatur ipsis progressum.

QUamobrem non amplius continentes, libuit nobis ut soli Athenis derelinquiremur.

2 Misimusque Timotheum fratrem nostrum, ac ministrum Dei & adjutorem nostrum in Evangelio Christi, ad vos stabiliendos & exhortãdos super fide vestra:

3 Ut nemo commoveatur ob afflictiones istas: ipsi enim nostis ad id nos esse constitutos.

4 Etenim quum apud vos essemus, prædicabamus vobis fore ut affligeremur: quod & evenit, & nostis.

5 Quamobrem & ego non amplius *me* continens, misi *eum* ut cognoscerem fidem vestram: *veritus* ne quo modo tentasset vos tentator ille, & inanis redditus esset labor noster.

6 Nuper autem quum venisset Timotheus ad nos à vobis, & lætum nuncium nobis attulisset de fide & charitate vestra, & quod bonam nostri memoriam retineatis, semper expetentes nos videre, sicut nos quoque vos:

7 Propterea consolationem accepimus, fratres, ex vobis, in omni afflictione & necessitate nostra, per vestram fidem.

8 Nunc enim vivimus, si vos perstatis in Domino.

9 Quam enim gratiarum actionem possumus Deo rependere de vobis super omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo nostro,

10 Nocte ac die, magis ac magis rogantes ut videamus vestram faciem, & quæ desunt fidei vestræ suppleamus?

11 Ipse vero Deus & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12 Faxit autem Dominus ut auctiores sitis & exundetis mutua inter vos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in vos:

13 Ut corda vestra inculpata stabiliat in sanctimonia coram Deo, & Patre nostro, in adventum Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis suis.

CAPUT

CAPUT IV.

Sanctimoniam & amorem fraternum ſectandum, propriis manibus operandum, reſurrectionem juſtorum ſolatio habendam.

QUod reliquum eſt igitur, fratres, rogamus vos & precamur per Dominum Jeſum, ut ſicut accepiſtis à nobis quomodo oporteat vos ambulare & placere Deo, magis excellatis.

2 Noſtis enim quæ mandata dederimus vobis per Dominum Jeſum.

3 Nam hæc eſt voluntas Dei, *nempe* ſanctificatio veſtri, *id eſt*, ut abſtineatis à fornicatione:

4 Ut ſciat veſtrum unuſquiſque ſuum vas poſſidere in ſanctificatione & honore;

5 Non in morbo cupiditatis, ſicut Gentes quæ non noverunt Deum.

6 *Et* ut ne *quis* opprimat & habeat quæſtui in negotio fratrem ſuum: nam vindex eſt Dominus omnium iſtorum, ſicut & ante diximus vobis, & aſſeveranter teſtificati ſumus.

7 Non enim vocavit nos Deus ad immunditiam, ſed ad ſanctificationem.

8 Proinde qui *hæc* aſpernatur, non aſpernatur hominem, ſed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum ſuum ſanctum.

9 Cæterùm de fraterno amore non neceſſe habetis ut ſcribam vobis: ipſi namq; divinitus docti eſtis ut diligatis alii alios.

10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui ſunt in tota Macedonia: precamur autẽ vos, fratres, ut potius excellatis;

11 Et ambitioſe contendatis quieti eſſe, & res veſtras agere, ac operari propriis manibus veſtris, ſicut vobis mandavimus:

12 Ut vos geratis decenter erga extraneos, & nullius indigeatis.

13 Nolim autem vos in ignorantia verſari, fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne contriſtemini, ſicut & reliqui qui ſpem non habent.

14 Nam ſi credimus Jeſum mortuum eſſe & reſurrexiſſe; ita etiam Deus eos qui obdormierint in Jeſu adducet cũ eo.

15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore ut nos vivi, qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniamus eos qui obdormierint.

16 Nam ipſe Dominus cum hortationis clamore, cum voce Archangeli, & cum Dei tuba, deſcendet è cœlo: & qui mortui fuerint in Chriſto, reſurgent primum.

17 Deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur ſimul cum eis in nubes, in occurſum Domini in aëra: & ita ſemper cum Domino erimus.

18 Itaque conſolamini alii alios iſtis ſermonibus.

CAPUT V.

Modus legitima præparationis ad noviſſimum diem.

PORro de temporibus & opportunitatibus, fratres, non eſt neceſſe ut vobis ſcribatur.

2 Ipſi enim penitus ſcitis diem illum Domini, ut fur nocte *venit*, ita venturum eſſe.

3 Quum enim dicent, Pax *eſt* & ſecuritas, tunc repentinum eis inſtat exitium, veluti dolor partus mulieri gravidæ, & nequaquam effugient.

4 At vos, fratres, non eſtis in tenebris, ut dies ille vos, tanquã fur, deprehendat.

5 Omnes vos filii lucis eſtis, ac filii diei: non ſumus *filii* noctis, neq; tenebrarũ.

6 Nempe igitur ne dormiamus ut reliqui, ſed vigilemus & ſobrii ſimus.

7 Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte ſunt ebrii.

8 At nos qui ſumus diei, ſobrii ſimus, induti thorace fidei & charitatis: & pro galea, ſpe ſalutis.

9 Nam non conſtituit nos Deus ad iram, ſed ad ſalutem obtinendam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum:

10 Qui mortuus eſt pro nobis: ut ſive vigilemus, ſive dormiamus, ſimul cum eo vivamus.

11 Quapropter adhortamini alii alios, & ædificate ſinguli ſingulos, ſicut & facitis.

12 Rogamus autem vos, fratres, ut agnoſcatis eos qui laborãt inter vos, & præſunt vobis in Domino, & admonent vos:

13 Et eos ſupra modum charos ducatis, propter opus ipſorum: pacem colite inter vos mutuo.

14 Precamur autem vos, fratres, admonete incompoſitos: conſolamini eos qui puſillo animo ſunt: ſublevate infirmos: iram cohibete erga omnes.

15 Videte nequis malum pro malo cuipiam reddat, ſed beneficentiam ſemper ſectamini, tum inter vos mutuo, tum erga omnes.

16 Semper gaudete.

17 Sine intermiſſione orate.

18 In omnibus gratias agite: hæc enim eſt voluntas Dei per Chriſtum Jeſum erga vos.

19 Spiritum ne extinguite:

20 Prophetias ne pro nihilo habete.

21 Omnia explorate: quod bonum fuerit retinete.

22 Ab omni ſpecie mali abſtinete.

23 Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos: & integer veſter ſpiritus, & anima, & corpus inculpate in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti conſerventur.

24 Fidelis *eſt* qui vocavit vos, qui etiam *id* efficiet.

25 Fratres, orate pro nobis.

26 Salutate fratres omnes cum oſculo ſancto.

27 Adjuro vos per Dominum, ut recitetur hæc epiſtola omnibus ſanctis fratribus.

28 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* vobiſcum. Amen.

Ad Theſſalonicenſes prima ſcripta fuit Athenis.

PAULI

Pauli Apostoli Epistola ad THESSALONICENSES posterior.

CAPUT I.

Afflictiones piorum in adventu Christi compensandæ.

PAulus & Sylvanus & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium, *quæ est* in Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

2 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Gratias agere debemus Deo semper de vobis, fratres, ut par est, quod vehementer augescat fides vestra, & abundet mutua uniuscujusque omnium vestrum charitas:

4 Adeo ut nos ipsi de vobis gloriemur apud Ecclesias Dei, *id est*, super tolerantia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & afflictionibus quas sustertis:

5 *Quæ res* indicium est justi judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo etiam *ista* patimini.

6 Siquidem justum est apud Deum, vicissim reddere iis qui affligunt vos, afflictionem:

7 Vobis vero qui affligimini, relaxationem nobiscum, in revelatione Domini Jesu de cœlo cum Angelis suis potentibus,

8 Cum igne flammante, inferens ultionem iis qui Deum nesciunt, neq; auscultant Evangelio Domini nostri Jesu Christi:

9 Qui pœnam pendent æterni exitii, *expulsi* à facie Domini & gloria virium ipsius,

10 Quum venerit ut glorificetur in sanctis suis, & admirandus fiat in credentibus omnibus (quod fides habita fuerit testimonio nostro apud vos) in die illo.

11 Cujus etiam rei gratia oramus semper pro vobis, ut vos dignetur ista vocatione Deus noster, & compleat omnem *suæ* bonitatis gratuitam benevolentiam, & opus fidei potenter.

12 Ut glorificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, & vos in eo, & gratia Dei nostri, & Domini Jesu Christi.

CAPUT II.

Vaticinium de Antichristi natali, progressu, revelatione, & abolitione.

ROgamus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostri ad eum aggregationem;

2 Ne cito à mente dimoveamini, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos *scriptam*, quasi instet dies ille Christi.

3 Ne quis vos seducat ullo modo. *Non enim adveniet dies Christi*, quia venerit defectio prius, & revelatus fuerit homo ille peccati, filius, *inquam*, ille perditionis,

4 Sese opponens ille & efferens supra quicquid dicitur Deus, aut numen: adeo ut in templo Dei tamquam Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum.

5 Annon meministis me, quum adhuc essem apud vos, hoc dixisse vobis?

6 Nunc vero quid *eum* retineat nostis, ut is suo præstituto tempore reveletur.

7 Jam enim peragitur mysterium impietatis hujus: tantùm qui nunc obstat, *obstabit* usquedum è medio sublatus fuerit.

8 Et tunc revelabitur sceleratus ille, quem Dominus absumet spiritu oris sui, & illustri adventu suo abolebit:

9 *Illum*, *inquam*, cujus adventus est ex illa vi efficaci Satanæ, cum omni potentia, & signis, ac prodigiis mendacibus,

10 Et cum omni seductione injustitiæ, in iis qui pereunt; propterea quod amorem veritatis non receperunt, ut salvi fierent.

11 Ideo igitur mittet eis Deus efficaciam erroris, ut credant mendacio.

12 Ut damnentur omnes qui non crediderint veritati, sed acquieverint in injustitia.

13 Nos autem debemus gratias agere Deo semper de vobis, fratres dilecti à Domino, quod elegerit vos Deus ab initio ad salutem per sanctificationem Spiritus, & fidem habitam veritati:

14 Quo vocavit vos per Evangelium nostrum, ad acquirendam gloriam Domini nostri Jesu Christi.

15 Nempe igitur, fratres, perstate, & retinete traditam doctrinam, quam edocti estis & per sermonem, & per epistolam nostram.

16 Ipse vero Dominus noster Jesus Christus, & Deus ac Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam & spem bonam per gratiam,

17 Consoletur vestra corda, & stabiliat vos in omni sermone & opere bono.

CAPUT III.

Precandum esse, & à vita inordinata & otiosa cavendum.

QUod reliquum est, orate, fratres, pro nobis, ut sermo Domini currat & glorificetur sicut & apud vos:

2 Et ut eripiamur à protervis ac sceleratis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Sed fidelis est Dominus, qui stabiliet vos & custodiet ab illo improbo.

4 Confidimus autem in Domino de vobis, vos, quæ mandamus vobis, & facere & facturos esse.

5 Dominus vero dirigat vestra corda ad Dei charitatem, & Christi patientem expectationem.

6 Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subducatis vos ab omni fratre qui inordinate

nte ambulat, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis.

7 Nam ipſi ſcitis quomodo oporteat nos imitari: quoniam non inordinate nos geſſimus inter vos;

8 Neque gratis panem edimus *acceptum* à quoquam: ſed cum labore & ærumna nocte dieque operantes, ne cui veſtrum oneri eſſemus.

9 Non quod nobis *id* non liceat: ſed ut noſmetipſos pro exemplari præbeamus vobis ad nos imitandos.

10 Etenim quum eſſemus apud vos, hoc demandabamus vobis, quod ſiquis nolit operari, etiam non edito.

11 Audivimus enim quoſdam ambulare inter vos inordinate, nihil agentes, ſed inaniter ſatagentes.

12 Iis autem qui ſunt iſtiuſmodi, mandamus, & precamur per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ut cum quiete operantes, ſuo pane veſcantur.

13 Vos autem, fratres, ne ſegneſcite in beneficiendo.

14 Quod ſi quis non auſcultat noſtro per epiſtolam ſermoni, hunc notate: & ne commercium habete cum eo, ut erubeſcat.

15 Neque ut inimicum ducite, ſed admonete ut fratrem.

16 Ipſe autem Dominus pacis ſemper det vobis pacem omni modo. Dominus *ſit* cum omnibus vobis.

17 Salutatio mea manu Pauli, quod eſt ſignum in omni epiſtola: ita ſcribo.

18 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti *ſit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Theſſalonicenſes ſecunda miſſa fuit Athenis.

Pauli Apoſtoli Epiſtola ad TIMOTHEUM prior.

CAPUT I.

Ad quid præcipue Doctori attendendum: quibus ponatur lex: ad quid Chriſtus venerit, & quomodo militandum.

PAulus Apoſtolus Jeſu Chriſti ex imperio Dei Servatoris noſtri, & Domini Jeſu Chriſti, ſpei noſtræ,

2 Timotheo germano filio in fide: Gratia *ſit tibi*, miſericordia, & pax à Deo Patre noſtro, & Chriſto Jeſu Domino noſtro.

3 Sicut te ſum precatus ut permaneres Epheſi, quum proficiſcerer in Macedoniam, *vide*, ut denuncies quibuſdam ne diverſam doctrinam doceant:

4 Nec attendant *animum* fabulis & genealogiis nunquam finiendis, quæ potius quæſtiones præbent quam ædificationem Dei quæ eſt per fidem.

5 Porro finis mandati eſt charitas ex mundo corde, & conſcientia bona, & fide minime ſimulata.

6 A quibus nonnulli ut à ſcopo aberrantes, diverterunt ad vaniloquentiam:

7 Volentes eſſe Legis doctores, quum non intelligant quæ loquuntur, nec ea de quibus aſſeverant.

8 Scimus autem bonam eſſe Legem, ſi quis ea legitime utatur.

9 Hoc ſciens, *nempe* Legem juſto poſitam non eſſe, ſed ſceleratis & ſubjici, neſciis, impiis & peccatoribus, nefariis & profanis, patricidis & matricidis, homicidis,

10 Scortatoribus, maſculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, & ſi quid aliud eſt quod ſanæ doctrinæ ſit oppoſitum,

11 *Quæ eſt* ſecundum glorioſum Evangelium beati Dei, quod concreditum eſt mihi.

12 Gratiam igitur illi habeo qui corroboravit me, *id eſt*, Chriſto Jeſu Domino noſtro; quod me fidum duxerit, ut qui *me* in miniſterio conſtituerit:

13 Qui prius eram blaſphemus & perſequutor & contumelioſus: ſed mei miſertus eſt. Nam ignorans *id* faciebam: *nempe* fidei expers.

14 Superabundavit autem gratia illa Domini noſtri cum fide & dilectione in Chriſto Jeſu.

15 Certus *eſt hic* ſermo, & dignus modis omnibus qui recipiatur: Chriſtum Jeſum veniſſe in mundum ut peccatores ſervaret, quorum primus ſum ego.

16 Verum ideo miſertus eſt mei, ut in me primo oſtenderet Jeſus Chriſtus omnem clementiam, ut eſſem exemplar credituris in eum ad vitam æternam.

17 Regi autem æterno, incorruptibili, inviſibili, ſoli ſapienti Deo, honor *ſit* & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, *nempe* ut, ſecundum præcreſas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam:

19 Retinens fidem & bonam conſcientiam: qua expulſa, nonnulli naufragium fidei fecerunt.

20 Ex quibus eſt Hymenæus & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut caſtigati diſcerent non blaſphemare.

CAPUT II.

Cur pro omnibus, & quomodo precandum. Ad mulieres inſtructio.

ADhortor igitur ante omnia ut fiant deprecationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro quibuſvis hominibus:

2 Pro regibus & quibuſvis in eminentia conſtitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & veneratione.

3 Nam hoc bonum eſt & acceptum in conſpectu

conſpectu Servatoris noſtri Dei,

4 Qui quoſvis homines vult ſervari, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim *eſt* Deus, unus etiam mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus,

6 Qui ſeſe ipſe dedit redemptionem pretium pro quibuſvis, *Chriſtum inquam*, teſtimonium illud præſtitutis ſuis temporibus *deſtinatum*:

7 Cujus conſtitutus ſum ego præco & Apoſtolus (veritatem dico per Chriſtum, non mentior) doctor, *inquam*, Gentium cum fide ac veritate.

8 Volo igitur viros orare in quovis loco, puras manus attollentes abſque ira & diſceptatione.

9 Itidem & mulieres amictu honeſto, cum verecundia & modeſtia ornare ſeſe, non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioſo veſtitu:

10 Sed (quod decet mulieres pietatem profitentes) operibus bonis.

11 Mulier cum ſilentio diſcito cum omni ſubmiſſione.

12 Mulieri enim docere non permitto, neque auctoritatem uſurpare in virum, ſed *mando* ut ſit in ſilentio.

13 Adamus enim prior formatus eſt: deinde Eva.

14 Et Adamus non fuit ſeductus: ſed mulier ſeducta, cauſa tranſgreſſionis fuit.

15 Servabitur tamen liberos gignendo, ſi manſerit in fide ac charitate, & ſanctificatione cum modeſtia.

CAPUT III.

Idea Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi; & quid Eccleſia, quæve myſteria pietatis.

CErtus *eſt hic* ſermo. Si quis epiſcopatum deſiderat, præclarum opus deſiderat.

2 Oportet igitur Epiſcopum irreprehenſum eſſe, unius uxoris virum, vigilantem, temperantem, compoſitum, hoſpitalem, aptum ad docendum:

3 Non vinoſum, non percuſſorem, non turpem quæſtum facientem; ſed æquum, alienum à pugnis, alienum ab avaritia:

4 *Qui* ſuæ domui bene præſit, qui liberos habeat ſubditos cum omni honeſtate.

5 (Nam ſi quis propriæ domui præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit?)

6 Non novitium, ne inflatus in crimationem incidat diaboli.

7 Oportet autem eum etiam bonum habere teſtimonium ab extraneis: ne in probrum incidat & laqueum diaboli.

8 Diaconos itidem venerandos, non bilingues, non multo vino addictos, non turpem quæſtum facientes:

9 Tenentes myſterium fidei in munda conſcientia.

10 Atque hi etiam explorentur prius, deinde miniſtrent, ſi ſint inculpati.

11 Uxores itidem *eorum oportet eſſe* venerandas, non calumniatrices, ſobrias, fidas in omnibus.

12 Diaconi ſint unius uxoris marici, qui liberis bene præſint, & propriis domibus.

13 Nam qui bene miniſtraverint, gradum ſibi bonum acquirunt, & multam loquendi libertatem per fidem, quæ *eſt* in Chriſto Jeſu.

14 Hæc tibi ſcribo, ſperans fore ut mox ad te veniam:

15 Quod ſi tardaverò, ut noris quomodo oporteat in domo Dei verſari, quæ eſt Eccleſia Dei vivi, columna & ſtabilimentum veritatis.

16 Et ſine dubio magnum eſt pietatis myſterium: Deus conſpicuus factus eſt in carne, juſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus eſt Gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

CAPUT IV.

Prædicit ultimorum temporum hypocriſin & heterodoxiam; ſuadetque ſtudium pietatis & S. Literarum.

SPiritus autem diſerte dicit, fore ut poſterioribus præſtitutis temporibus deſciſcant quidam à fide, attendentes ſpiritibus deceptoribus, ac doctrinis dæmoniorum,

2 Per hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio reſecta eſt,

3 Prohibentium contrahere matrimonium; *jubentium* abſtinere à cibis quos Deus condidit ad percipiendum cum gratiarum actione, fidelibus, & iis qui norunt veritatem.

4 Nam quicquid condidit Deus bonum *eſt*: nec quicquam rejiciendum *eſt*, ſi cum gratiarum actione ſumatur.

5 Sanctificatur enim per verbum Dei, & preces.

6 Hoc ſi ſubjecteris fratribus, bonus eris miniſter Jeſu Chriſti, innutritus in ſermonibus fidei, & præclaræ doctrinæ, quam aſſectatus es.

7 Cæterum profanas & aniles fabulas averſare: ſed exerce teipſum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio ad pauca utilis eſt: at pietas ad omnia utilis eſt, ut quæ promiſſionem habeat vitæ præſentis ac futuræ.

9 Certus *eſt* hic ſermo, & omnibus modis dignus qui recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur, & conviciis afficimur, quod ſperemus in Deo vivo qui eſt conſervator omnium hominum, maxime *vero* fidelium.

11 Hæc denuncia & doce.

12 Nemo tuam juventutem contemnat, ſed eſto exemplar fidelium in ſermone, in converſatione, in charitate, in ſpiritu, in fide, in caſtitate.

13 Interim dum venio intentus eſto lectioni, exhortationi doctrinæ.

14 Ne negligito donum quod in te eſt, quod datum eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii.

15 Hæc meditare, in his eſto: ut tuus profectus manifeſtus ſit inter omnes.

16 Intentus eſto tibiipſi & doctrinæ; & perma-

permane in istis: id enim si feceris, & tepsum servabis, & eos qui te audierint.

CAPUT V.

De modo quemque decenter exhortandi; de viduis, de presbyteris, & impositione manuum.

SEniorem ne increpato, sed hortare ut patrem; juniores, ut fratres;

2 Mulieres natu grandiores, ut matres; juniores, ut sorores, cum omni castitate.

3 Viduas honora quæ vere viduæ sunt.

4 Quod si qua vidua liberos aut nepotes habet, discant prius *in* propriam domum pietatem exercere, & vicem rependere parentibus: hoc enim est honestum & acceptum in conspectu Dei.

5 Porro quæ vere vidua est ac sola relicta, sperat in Deo, & permanet in deprecationibus & precibus nocte ac die.

6 At quæ lascivit, *ea* vivens mortua est.

7 Hæc igitur denunciato, ut sint irreprehensæ.

8 Quod si quis suis & maxime domesticis non providet, fidem abnegavit, & est infideli deterior.

9 Vidua allegator non minor annis sexaginta, quæ fuerit unius viri uxor:

10 In operibus bonis bono testimonio ornata: si liberos educavit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lavit, si afflictis subvenit, si omne bonum opus est assidue secuta.

11 Porro juniores viduas reijce: postquam enim lascivierunt adversus Christum, nubere volunt:

12 Damnandæ, quod primam fidem irritam fecerint.

13 Simul autem etiam otiosæ *esse* discunt circumeuntes domos: imo non solum otiosæ, sed etiam nugaces, & curiosæ, garrientes quæ non oportet.

14 Velim igitur juniores nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare adversario ad conviciandum.

15 Jam enim nonnullæ deflexerunt, sequutæ Satanam.

16 Quod si quis fidelis aut si qua fidelis habet viduas, ei suppeditato quantum sufficit, & non onerator Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt subveniat.

17 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in sermone & doctrina.

18 Dicit enim Scriptura, Bovi triturranti non obligabis os: &, Dignus est operarius mercede sua.

19 Adversus presbyterum accusationem ne recipito, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20 Eos qui peccant, in conspectu omnium argue, ut & reliqui metuant.

21 Obtestor in conspectu Dei, & Domini Jesu Christi, & electorum Angelorum, ut hæc observes sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem inclinando.

22 Manus cito ne cui imposito, neque communicato peccatis alienis, temetipsum castum conserva:

23 Ne amplius esto abstemius: sed vino pauculo utere, propter stomachum tuum, & crebras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata ante manifesta sunt, præcuntia damnationi: quosdam vero subsequuntur.

25 Itidem & bona opera ante manifesta sunt: & ea quæ secus habent, occultari non possunt.

CAPUT VI.

Officium servi, pietatis cultus, & avaritiæ mala inditantur.

QUicumque sub jugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducunto, ne Dei nomen & doctrina blasphemetur.

2 Qui vero fideles habent dominos; ne *eos* contemnant quod fratres sint: sed eo magis inserviant, quod fideles sint ac dilecti, qui beneficientiam illam itidem capessunt. Hæc doce & exhortare.

3 Siquis diversam docet doctrinam, neque accedit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ,

4 *Is* inflatus est, nihil sciens, sed insaniens circa quæstiones ac pugnas de verbis: ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentiæ, suspiciones malæ,

5 Perversæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati sunt veritate, & quæstum habent pietatem: abscede ab eis qui ejusmodi sunt.

6 Est autem quæstus magnus pietas cum animo sua sorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam possumus.

8 Sed habentes alimenta, & quibus tegamur, hæc nobis satis erunt.

9 Qui vero volunt ditescere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas amentes & damnosas, quæ demergunt homines in exitium & perniciem.

10 Siquidem radix omnium malorum est amor pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & seipsos undiquaque transfixerunt doloribus multis.

11 Tu vero, ô homo Dei, itta fuge: sectare autem justitiam, pietatem, fidem, charitatem, tolerantiam, lenitatem.

12 Decerta præclarum illud certamen fidei: apprehende vitam æternam ad quam & vocatus es, & professus præclaram illam professionem in conspectu multorum testium.

13 Mando tibi coram Deo qui vivificat omnia, & Jesu Christo, qui testatum fecit coram Pontio Pilato præclaram illam professionem,

14 Ut observes hanc præceptionem, incontaminatus & irreprehensus, usque ad illustrem illum adventum Domini nostri Jesu Christi:

15 Quem præstitutis temporibus suis ostendet ille beatus & solus princeps, Rex illic regum, & Dominus dominorum,

16 Qui

16 Qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam, quem vidit nemo hominum, neque videre potest: cui honor & robur æternum. Amen.

17 Iis qui divites sunt in hoc seculo, denuncia ne efferantur animo, neq; spem ponant in divitiis incertis, sed in illo Deo vivo, qui præbet nobis omnia copiose ad fruendum.

18 Ut sint benefici, ut divites sint operibus bonis, faciles ad impertiendum, facilis convictus;

19 Congerentes sibi pro thesauro fundamentum bonum in posterum, ut apprehendant æternam illam vitam.

20 Timothee, depositum custodi, & averſare profanos illos de rebus inanibus clamores, & oppositiones falso nominatæ notitiæ:

21 Quam nonnulli præ se ferentes, circa fidem aberrarunt à scopo. Gratia sit tecum. Amen.

Ad Timotheum prima missa fuit Laodicea, quæ est metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Pauli Apostoli Epistola ad TIMOTHEUM posterior.

CAPUT I.

Donum exsuscitandum. Hypotyposis sanorum verborum servanda, & strenuitas in officio adhibenda.

PAulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei secundum promissionem vitæ quæ est in Christo Jesu,

2 Timotheo dilecto filio *sit* gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Gratiam habeo Deo, quem colo à majoribus cum munda conscientia, prout continuam tui memoriam teneo in deprecationibus meis nocte ac die:

4 Exoptens te videre, memor ruarum lacrymarum, ut gaudio replear:

5 Memoria repetens eam quæ in te est minime simulatam fidem, quæ habitavit prius in avia tua Loide, & matre tua Eunica: persuasus sum autem quod in te quoque.

6 Quam ob causam in memoriâ revoco tibi, ut exsuscites donum Dei quod est in te per impositionem manuum mearum.

7 Non enim dedit nobis Deus spiritum formidinis, sed roboris, & charitatis, & sanitatis animi.

8 Ne igitur te pudeat testimonii Domini nostri, neque te pudeat mei, qui sum vinctus ipsius: sed esto particeps passionum Evangelii ex potentia Dei,

9 Qui servavit nos, & vocavit vocatione sancta; non ex operibus nostris, sed ex suo proposito, & gratia quæ data quidem est nobis in Christo Jesu ante tempora seculorum:

10 Sed facta nunc est manifesta per illustrem illum adventum Servatoris nostri Jesu Christi, qui & mortem abolevit, & vitam ac incorruptibilitatem in lucem produxit per Evangelium.

11 Cujus causa constitutus sum ego præco & Apostolus ac Doctor Gentium.

12 Quam ob causam & hæc patior; sed non pudefio: novi enim cui crediderim, & mihi persuasum est eum posse depositum meum in illum diem custodire.

13 Expressam formam teneto sanorum sermonum, quos à me audisti cum fide & charitate quæ *est* in Christo Jesu.

14 Præclarum illud depositum custodi per Spiritum sanctum qui inhabitat in nobis.

15 Nosti hoc, quod se averterint à me omnes qui sunt in Asia: ex quibus est Phygellus & Hermogenes.

16 Præstet misericordiam Dominus Onesiphori familiæ: quoniam sæpe me recreavit, & catenam meam non erubuit.

17 Imo quum esset Romæ, studiosissime quæsivit me, & invenit.

18 Det ei Dominus ut inveniat misericordiam apud Dominum in die illo: quam multa etiam Ephesi subministrarit, tu optime nosti.

CAPUT II.

Sumpta à militibus & agricola similitudine ad tolerantiam exhortatur, & monet Timotheum ut posthabitis clamoribus leniter & mansuete agat.

TU igitur, fili mi, corroborator per gratiam quæ est in Christo Jesu:

2 Et quæ audisti à me inter multos testes, hæc committe fidis hominibus, qui sint idonei ad alios quoque docendos.

3 Tu igitur tolerans esto afflictionum, ut bonus miles Jesu Christi.

4 Nemo qui militat implicatur hujus vitæ negotiis, ut ei placeat à quo delectus est miles.

5 Quod si certet etiam aliquis, non coronatur nisi legitime certaverit.

6 Agricolam oportet prius laborando fructus percipere.

7 Perpende quæ dico. Det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Jesum Christum suscitatum fuisse ex mortuis, *factum* ex semine Davidis, secundum Evangelium meum:

9 In quo vexor usq; ad vincula ut facinorosus: sed sermo Dei non est vinctus.

10 Ideo omnia tolero propter electos, ut & ipsi salutem consequantur quæ est in Christo Jesu, cum gloria æterna.

11 Certus *est hic* sermo: nam si cum eo mortui sumus, cum eo etiam vivemus:

12 Si subsistiterimus, etiam conregnabimus:

mus: si abnegamus, & ille abnegabit nos.

13 Si infidi sumus, ille *tamen* fidus manet; negare seipsum non potest.

14 Hæc fuggere, obtestans in conspectu Domini ne de verbis pugnent, quod nullam adfert utilitatem, *imo* auditores subvertit.

15 Stude teipsum probatum sistere Deo, operarium qui non erubescat, *et* qui recte sermonem veritatis secet.

16 Profanos autem illos de rebus inanibus clamores cohibe: ad majorem enim procedunt impietatem.

17 Et sermo eorum depascet ut gangræna: ex quibus est Hymenæus & Philetus,

18 Qui circa veritatē aberrarunt à scopo, dicentes resurrectionem jam esse factam: & subvertunt quorundam fidem.

19 Solidum tamen fundamentum Dei stat, habens sigillum hoc, Novit Dominus eos qui sunt sui: &, Abscedat ab injustitia quisquis nominat nomen Christi.

20 Cæterum in magna domo non tantum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea ac testacea: & alia quidem ad decus, alia vero ad dedecus.

21 Siquis igitur sese ab his expurgarit, erit vas ad decus, sanctificatum, & accommodum usibus Domini, *et* ad omnem opus bonum comparatum.

22 Juveniles autem cupiditates fuge: sed sectare justitiam, fidem, charitatem, pacem cum iis qui invocant Christum ex mundo corde.

23 Stultas autem & ineruditas illas quæstiones aversare, sciens eas gignere pugnas.

24 Servum autem Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos,

25 Cum lenitate erudientem eos qui contrario animo sunt affecti: *experturū* num aliquando daturus sit eis Deus resipiscentiam ad agnitionem veritatis:

26 Et sanitate mentis recepta *evasuri* ex diaboli laqueo, ab eo captivi facti ad ipsius libitum.

CAPUT III.

Prophetia de novissimo tempore: auctor, ususque S. Literarum.

ILlud autem scito, fore ut extremis diebus instent tempora molesta.

2 Erunt enim homines sui amantes, avari, glorioſi, superbi, maledici, parentibus non obsequentes, ingrati, prophani,

3 Charitatis experres, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minime amantes bonorum,

4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quam amantes Dei,

5 Habentes formam pietatis, sed qui vim ejus abnegarint: istos igitur aversare.

6 Ex his enim sunt isti qui irrepunt in familias, & captivas ducunt mulierculas, cumulatas peccatis, actis cupiditatibus variis:

7 Semper discentes, sed quæ nunquam ad cognitionem veritatis venire possint.

8 Quemadmodum autem Jannes & Jambres obtiterunt Mosi, ita & hi obsistunt veritati, homines mente corrupti, rejectanei circa fidem.

9 Sed non procedent amplius: nam amentia istorum evidens erit omnibus, ut & illorum fuit.

10 Tu vero assequutus es doctrinam meam, vitæ meæ rationem, propositum, fidem, iræ cohibitionem, charitatem, tolerantiam,

11 Persequutiones, perpessiones quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconii, Lystris: quas persecutiones sustinuerim; sed ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Sed & omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu, persequutionē patientur.

13 Improbi autem homines & impostores procedent in pejus, tum seducentes, tum seducti.

14 At tu maneto in iis quæ didicisti, & quæ tibi concredita sunt, sciens à quo didiceris:

15 Teq; à puero sacras literas novisse, quæ te possunt sapientem reddere ad salutem per fidem quæ est in Christo Jesu.

16 Tota Scriptura divinitus *est* inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redarguitionem, ad correctionem, ad disciplinam in justitia:

17 Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfecte instructus.

CAPUT IV.

Officium pastoris Ecclesiæ: cantus Pauli cygneus: multa passus et derelictus ab omnibus liberatur à Domino.

OBrestor *te* igitur ego in conspectu Dei & Domini Jesu Christi, qui judicaturus est vivos & mortuos in illustri illo suo adventu & regno suo:

2 Prædica sermonē illum, insta tempestive, intempestive; argue, objurga, exhortare cum omni lenitate & doctrina.

3 Nam erit tempus quum sanam doctrinam non sufferent: sed auribus pruritentes, ipsi sibi secundum suas illas peculiares cupiditates coacervabunt doctores:

4 Et à veritate quidem aures avertent, ad fabulas vero divertent.

5 At tu vigila in omnibus, tolerans esto afflictionum, opus perage Evangelistæ, ministerii tui plenam fidem facito.

6 Nam ego jam libor, & præstitutum tempus meæ dimissionis instat.

7 Certamen illud præclarum decertavi, cursum peregi, fidem servavi:

8 Quod reliquum est, reposita est mihi justitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, justus ille judex: non solum autem mihi, sed & omnibus qui expetierint illustrem illum ipsius adventū.

9 Stude mox ad me venire.

10 Nā Demas me deseruit, amore inductus præsentis seculi, & profectus est

Thessalonicam : Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11 Lucas mecum est solus. Marcum assumptum adduc tecum : est enim mihi perutilis ad ministerium.

12 Porro Tychicum misi Ephesum.

13 Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, adfer quum venies ; & libros, maxime membranas.

14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhibuit : reddat ei Dominus secundum facta ipsius.

15 Quem & tu cave : vehementer enim obtitit sermonibus nostris.

16 In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me deseruerunt : utinam ne hoc illis imputetur.

17 Sed Dominus mihi adfuit, & corroboravit me : ut per me certiorareturpræconium quod audirent omnes Gentes : & ereptus sui ex ore leonis.

18 Et eripiet me Dominus ab omni opere malo, servabitque regno suo cœlesti : cui gloria in secula seculorum. Amen.

19 Saluta Priscam & Aquilam, & Onesphori familiam.

20 Erastus mansit Corinthi. Trophimum autem reliqui Mileti infirmum.

21 Stude venire ante hyemem. Salutat te Eubulus & Pudens & Linus & Claudia, & fratres omnes.

22 Dominus Jesus Christus *sit* cum spiritu tuo. Gratia *sit* vobiscum. Amen.

scripta est Roma secunda ad Timotheum, qui primus Ephesi ordinatus fuit Episcopus, quum Paulus iterum sisteretur Cæsari Neroni.

Pauli Apostoli Epistola ad TITUM.

CAPUT I.

Quales Episcopos & Presbyteros ordinare debeat, & de quibus Cretenses monendi.

PAulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis quæ est secundum pietatem ;

2 Ad spem vitæ æternæ quam promiserat Deus ille mentiri nescius, ante tempora seculorum, manifestam autem fecit præstitutis temporibus suis :

3 *Videlicet* sermonem illum suum per præconium quod concreditum est mihi ex imperio Servatoris nostri Dei : Tito germano filio in communi fide ;

4 Gratia *sit tibi*, misericordia, & pax à Deo Patre, & Domino Jesu Christo Servatore nostro.

5 Hujus rei gratia dereliqui te in Creta, ut quæ desunt corrigas, & constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinavi.

6 Siquis est inculpatus, unius uxoris vir, liberos habens fideles, qui non sint obnoxii crimini luxus, aut subjici nescii.

7 Oportet enim episcopum inculpatum esse, tanquam Dei dispensatorem, non sibi pertinaciter placentem, non iracundum, non vinosum, non percussorem, non turpem quæstum facientem :

8 Sed hospitalem, bonorum amantem, temperantem, justum, pium, continentem,

9 Tenacem fidelis illius sermonis qui ad doctrinam facit, ut possit & exhortari doctrina sana, & contradicentes convincere.

10 Sunt enim multi subjici nescii, & vaniloqui, & mentium seductores, maxime qui sunt ex circumcisione.

11 Quibus oportet os obturare : qui totas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12 Dixit quidam ex ipsis proprius ipsorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ feræ, ventres pigri.

13 Testimonium hoc est firmum : quam ob causam eos redarguito præcise, ut sani sint in fide :

14 Non attenti Judaicis fabulis, & præceptis hominum aversantium veritatem.

15 Omnia quidem munda mundis : polluris autem & incredulis nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia.

16 Deum profitentur se scire, sed factis negant, quum sint abominandi, & contumaces, & ad omne opus bonum rejectanei.

CAPUT II.

Jubetur Titus verbis & exemplo ad obedientiam gratia quæ illuxit omnibus, omnes & singulos exhortari.

AT tu loquere quæ decent sanam doctrinam.

2 Ut senes sobrii sint, venerandi, temperantes, sani fide, charitate, tolerantia.

3 Anus itidem, ut *sint* habitu qui sanctimoniam deceat, non calumniatrices, non vino multo addictæ, honestatis magistræ ;

4 Ut sapere doceant adolescentulas, ut sint maritorum ac liberorum amantes,

5 Temperantes, castæ, domi manentes, bonæ, quæ sese subjiciant suis viris : ne sermo Dei blasphemetur.

6 Adolescentulos itidem adhortare, ut sint temperantes :

7 Per omnia teipsum præbens exemplar bonorum operum in doctrina integritatem, gravitatem,

8 Sermonem sanum, qui damnari non possit : ut qui *se* ex adverso *opponit*, erubescat, nihil habens quod de vobis dicat malli.

9 Servos *hortare* ut suis dominis sese subjiciant, in omnibus ut *eis* placeant, non respondentes,

10 Nihil intervertentes, sed omnem bonam fidem ostendentes, ut doctrinam Servatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 Illuxit

11 Illuxit enim gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus,

12 Erudiens nos, ut, abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter & juste & pie vivamus in præsenti seculo:

13 Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni Dei ac Servatoris nostri, *nempe* Jesu Christi.:

14 Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.

15 Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te despiciat.

CAPUT III.

Benignitati Dominicæ & bonis operibus, non quæstionibus aut λογομαχίαις studendum.

IPsis suggere ut sese subjiciant principatibus ac potestatibus, ut obtemperent, ut ad omne opus bonum sint parati:

2 Ne cui maledicant, ut sint à pugnis alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga quosvis homines.

3 Nam eramus quondam & nos amentes, rebelles, errantes, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes:

4 Sed postquam benignitas & erga homines amor apparuit servatoris nostri Dei,

5 Non ex operibus justis quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti:

6 Quem effudit super nos copiose per Jesum Christum servatorem nostrum,

7 Ut justificati illius gratia, hæredes efficeremur secundum spem vitæ æternæ.

8 Certus *est* hic sermo, & hæc volo te asseverare, ut qui crediderunt Deo, curent bene agendo præire. Hæc illa sunt bona, & hominibus utilia:

9 stultas autem quæstiones & genealogias & contentiones ac pugnas legales cohibe: sunt enim inutiles & vanæ.

10 Hæreticum hominem post unam & alteram admonitionem repelle:

11 Ut qui noris eversum esse eum qui sit ejusmodi, & peccare, ut qui suopte judicio sit condemnatus.

12 Quum misero Artemam ad te, aut Tychicum, stude venire ad me Nicopolin: nam illic decrevi hyemare.

13 Zenam legis interpretem & Apollo studiose deducendos curato, nequid illis desit.

14 Discant autem etiam nostri bene agendo præire ad necessarios usus, ut non sint fructus expertes.

15 Salutant te qui mecum sunt omnes. Salvata eos qui diligunt nos in fide. Gratia *Dei* ✠ cum omnibus vobis. Amen.

Ad Titum, qui primus Cretensium Ecclesiæ ordinatus fuit Episcopus, scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

Pauli Apostoli Epistola ad PHILEMONEM.

Ignoscentia Christiana commendatur Philemoni.

PAulus vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & adjutori nostro,

2 Et Apphiæ dilectæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ quæ domi tuæ est:

3 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo, semper mentionem tui faciens in precibus meis;

5 Quod audiam tuam charitatem, ac fidem quam habes erga Dominum Jesum & erga omnes sanctos:

6 Ut communicatio fidei tuæ efficax fiat, agnitione omnis ejus boni quod est in vobis per Christum Jesum.

7 Gaudium enim habemus multum, & consolationem super charitate tua, quod viscera sanctorum refocillata sint per te, frater.

8 Quapropter quamvis multam in Christo libertatem habeam præcipiendi tibi quod conveniat:

9 *Tamen* propter charitatem potius precor, quum talis sim, nempe Paulus senex, nunc autem etiam vinctus Jesu Christi.

10 Precor autem pro filio meo, quem genui in vinculis meis, Onesimo:

11 Quondam tibi inutili, nunc vero tibi & mihi perutili.

12 Quem remisi: tu autem eum, id est viscera mea, excipe.

13 Quem ego cupiebam apud me retinere, ut pro te ministraret mihi in vinculis Evangelii.

14 Sed absque tua sententia nihil voluì facere, ut non velut ex necessitate sit beneficium tuum, sed sponte collatum.

15 Utique enim propterea separatus fuit *abs te* ad tempus, ut eum à *me* perpetuum recipias:

16 Non jam ut servum, sed amplius quam servum, fratrem *videlicet* dilectum, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in Domino?

17 Itaque si me socium habes, excipe eum tamquam me.

18 Quod si qua te injuria affecit, aut debitor tibi est, hoc mihi imputato.

19 Ego Paulus scripsi mea manu, ego dependam: ut ne dicam tibi quod teipsum etiam mihi insuper debeas.

20 Etiam, frater, *hunc* ego fructum abs te consequar in Domino: refocilla mea viscera in Domino.

21 Scripsi tibi, confisus fore ut tu *me* audias, ut qui norim te supra id etiam quod dico facturum esse.

22 Simul autem etiam para mihi hospitium: spero enim me per preces vestras donatum iri vobis.

23 Salutant te Epaphras, (meus in captivitate propter Christum Jesum socius,)

24 Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adjutores mei.

25 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum spiritu vestro. Amen.

Ad Philemonem missa fuit Roma per Onesimum servum.

Pauli Apostoli Epistola ad HEBRÆOS.

CAPUT I.

Ut doctrinam Christi commendet, probat eum supra prophetas & supra angelos esse.

MUltis vicibus multisque modis olim Deus loquutus patribus in Prophetis, ultimis diebus hisce loquutus est nobis in Filio,

2 Quem constituit hæredem omnium, per quem etiam mundum condidit.

3 Qui cum sit effulgentia gloriæ, & character personæ illius, sustineatque omnia verbo illo suo potente, purificatione peccatorum nostrorum per seipsum facta, sedit ad dextram majestatis illius in *locis* excelsissimis.

4 Tanto præstantior factus Angelis, quanto excellentius præ illis sortitus est nomen.

5 Nam cui dixit unquam Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rursum, Ego ero ei Pater, & ipse erit mihi Filius?

6 Rursum autem quum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei.

7 Et de Angelis quidem dicit, Qui Angelos suos facit ventos; & administros suos, ignis flammam.

8 Ad Filium autem, Thronus tuus, Deus, in seculum seculi: virga recta virga regni tui.

9 Dilexisti justitiam, & odisti transgressionem: propterea unxit te, ô Deus, Deus tuus oleo exsultationis, ultra consortes tuos.

10 Et, Tu in initio, Domine, terrã fundasti, & opera manuum tuarũ sunt cœli.

11 Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes ut vestimentum veterascent,

12 Ac velut amictum circumvolves eos, & mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui non deficient.

13 Ad quem autem Angelorum dixit unquam, Sede ad dexteram meam usquedum posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

14 Nonne omnes sunt ministerii munere fungentes Spiritus, qui ministerii causa emittuntur propter hæredes salutis futuros?

CAPUT II.

Concludit Christi doctrina obedientiam deberi, eumque nobis fratrem factum, ut nostrum misereatur.

PRopterea oportet nos eo amplius attendere ea quæ audivimus, nequando perfluamus.

2 Etenim si per Angelos dictus sermo fuit firmus, omnisque transgressio & contumacia justam mercedis retributionem retulit;

3 Quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? quæ quum primũ enarrari cœpit per ipsum Dominum, ab iis qui ipsum audierant fuit nobis confirmata:

4 Testimonium illis præbente Deo & signis & prodigiis, variisque virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus pro sua voluntate.

5 Non enim Angelis subjecit mundum illum futurum, de quo loquimur.

6 Testatus est autem quidam alicubi, dicens, Quid est homo, ut memor sis ejus: aut filius hominis, ut eum respicias?

7 Fecisti eum paulisper inferiorem Angelis: gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum supra opera manuum tuarum.

8 Omnia subjecisti sub pedibus ejus. Enimvero per hoc quod ei subjecit omnia, nihil omisit quod non sit ei subjectum. At nunc nondum videmus ei omnia esse subjecta.

9 Sed Jesum illum cernimus gloria & honore coronarum, qui paulisper fuit inferior Angelis factus, propter mortis perpessionem: ut beneficio Dei pro omnibus mortem gustaret.

10 Decebat enim, ut ipse, propter quem sunt hæc omnia, & per quem sunt hæc omnia, multos filios in gloriam adducendo, principem salutis ipsorum per perpessiones consummaret.

11 Nam & qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno sunt omnes. Quam ob causam non erubescit eos vocare fratres:

12 Dicens, Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ tibi hymnos canam.

13 Et rursus, Ego fretus ero ipso. Et iterum, Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus.

14 Quoniã igitur pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoq; consimiliter particeps factus est eorumdem, ut per mortem

mortem aboleret eum penes quem est mortis robur, hoc est, diabolum?

15 Et liberos redderet quotquot metu mortis per omnem vitam damnates erant servitutis.

16 Non enim utique Angelos assumsit, sed semen Abrahami assumsit.

17 Unde debuit per omnia fratribus similes fieri, ut misericors esset & fidelis pontifex in iis quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum peccata populi.

18 Nam ex eo quod perpessus fuit quum tentatus est, potest & iis qui tentantur succurrere.

CAPUT III.

Collatio Mosis et Christi. Inde exhortatio ex Davidis testimonio, et dehortatio ab exemplo induratorũ in deserto.

UNde, fratres sancti, vocationis cœlestis consortes, considerate Apostolum & Pontificem professionis nostræ Christum Jesum:

2 Fidelem ei qui ipsum constituit: ut & Moses *fidelis fuit* in tota domo ipsius.

3 *Tanto* namque ampliore gloria præ Mose hic dignus est habitus, quanto majorem habet honorem is qui construxit domum quam domus ipsa.

4 Omnis enim domus apparatur à quopiam, qui vero construxit hæc omnia *est* Deus.

5 Et Moses quidem fidus *fuit* in tota domo ipsius, ut famulus, ad testificanda quæ post erant dicenda:

6 At Christus ut filius domui suæ præest: cujus domus sumus nos, si modo loquendi liberratem & spem illã de qua gloriamur, ad finem usq; firmam retinuerimus.

7 Quapropter, sicut dicit Spiritus ille sanctus, Hodie si vocem ejus audieritis,

8 Ne obdurate corda vestra, sicut in exacerbatione illa, in die tentationis illius in deserto:

9 Ubi tentaverunt me patres vestri, exploraverunt me, & viderunt opera mea per annos quadraginta.

10 Quapropter infensus fui isti genti: & dixi, Semper errant corde, neq; cognoverunt vias meas.

11 Itaque juravi in ira mea, Si introibunt in requiem meam.

12 Videte, fratres, nequando sit in ullo vestrum cor malum incredulum, desciscendo à Deo vivo:

13 Sed exhortamini alii alios quotidie, quoad appellatur dies hodiernus: nequis ex vobis indueretur seductione peccati.

14 Christi enim consortes facti sumus, si modo principiũ illud quo sustentamur firmum retinuerimus ad finem usque:

15 *Interim* dum dicitur, Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdurate corda vestra, ut in illa exacerbatione.

16 Nam quidam quũ audissent, exacerbarunt *Dominum*: non omnes tamen ii qui exierant ex Ægypto per Mosen.

17 Quibus autem infensus fuit quadraginta annis? nonne iis qui peccaverant, quorum artus conciderunt in deserto?

18 Quibus autem juravit non ingressuros in requiem suam, nisi iis qui non obedierunt?

19 Et videmus non potuisse ingredi propter incredulitatem.

CAPUT IV.

Collatio sabbathi ceremonialis & spiritualis, et vis verbi Dei penetrãtissima.

METuamus igitur ne quando derelicta promissione introeundi in requiem ejus, videatur aliquis ex vobis illa fuisse per tarditatem exclusus.

2 Etenim nobis evangelizatum est, sicut & illis: at non profuit illis auditus sermo, ut qui fide conspeperatus non fuerit apud illos qui audierant.

3 Introimus enim in requiem nos qui credidimus, sicut dixit, Itaque juravi in ira mea, si ingressuri sint in requiem meam: quamvis operibus à jacto mundi fundamento factis.

4 Ita enim dixit quodam in loco de septimo die, Et requievit Deus die septimo ab omnibus operibus suis.

5 Et hic rursum, Si introibunt in requiem meam.

6 Quia igitur reliquum est ut aliqui introeant in eam, & quibus prius evangelizatum fuit, non introierunt propter contumaciam.

7 Rursum quemdam præfinit diem, Hodie, apud Davidem dicens tanto post tempore, (prout dictum est) Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdurate corda vestra.

8 Nam si Jesus eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die loquutus fuisset.

9 Itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.

10 Nam qui ingressus est in requiem ipsius, requievit & ipse ab operibus suis, quemadmodum à suis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiem, ne quis in idem incidat contumaciæ exemplum.

12 Vivus enim *est* sermo Dei & efficax, & penetrantior quovis gladio ancipiti; & pertingit usq; ad divisionem animæ simul ac spiritus, compagumq; & medullarum: & dijudicat cogitationes & conceptus cordis.

13 Nec est ulla res creata non manifesta in conspectu ipsius: imo omnia *sunt* nuda & intime patentia oculis ejus quicum nobis est negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum qui transivit cœlos, Jesum Filium Dei, retineamus *hanc* professionem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum in omnibus similiter, absque *tamen* peccato.

16 Accedamus igitur cum loquendi uberrate ad thronum gratiæ, ut conſequamur miſericordiam, & gratiam inveniamus ad opportunum auxilium.

CAPUT V.

Collatio Sacerdotii Chriſti cum Leviticō & Melchiſedechiano.

NAm omnis Pontifex ex hominibus aſſumtus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ apud Deum *agenda ſunt*: ut offerat dona & victimas pro peccatis.

2 Qui quantum ſatis eſt poſſit miſerari vicem ignorantium & aberrantium, quod & ipſe circumdatus ſit infirmitate:

3 Et propter hanc debeat, ſicut pro populo, ita & pro ſeipſo offerre *victimam* pro peccatis.

4 Neque ſibiipſi quiſquam ſumit hunc honorem, ſed qui vocatur à Deo, ſicut & Aaron.

5 Ita & Chriſtus non ipſe ſibi hunc honorem tribuit ut fieret Pontifex, ſed is qui dixit ei, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

6 Sicut & in alio *Pſalmo* dicit, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedeci.

7 Qui in diebus carnis ſuæ deprecationibus & ſupplicationibus oblatis cum clamore valido & lacrymis apud eum qui poterat ipſum ſervare à morte, & exauditis precibus, *liberatus* ex metu,

8 Quamvis filius eſſet, *tamen* ex iis quæ paſſus eſt didicit obedientiam:

9 Et conſummatus factus eſt autor ſalutis æternæ omnibus ei auſcultantibus,

10 Cognominatus à Deo Pontifex ſecundum ordinem Melchiſedeci.

11 De quo multa nobis ſunt dicenda, eaque difficilia explicatu: quandoquidem ſegnes factieſtis auribus.

12 Vos enim, quos oportuit pro temporis ratione doctores eſſe, rurſum opus eſt doceri quæ ſint elementa initii eloquiorum Dei: factique eſtis ii quibus lacte ſit opus, & non ſolido cibo.

13 Enimvero cui cum lacte res eſt, is rudis eſt ſermonis juſtitiæ: (infans enim eſt:)

14 Sed adultorum eſt ſolidus cibus, eorum *videlicet* qui, propter habitum, ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem boni ac mali.

CAPUT VI.

Fratergreſſu rudimentis fidei, ad ipſam perfectionem tendendum eſſe: ubi deſiſtentium miſeria, & perſiſtentium fruenda ſpei certitudo aſſeritur.

QUapropter, omiſſo qui in Chriſto rudes inchoat ſermone, ad perfectionem feramur: non jacientes rurſum fundamentum reſipiſcentiæ ab operibus mortui, & fidei in Deum,

2 Baptiſmatum doctrinæ, ac manuum impoſitionis, & reſurrectionis mortuorum, & judicii æterni,

3 Atque id faciemus, ſiquidem permiſerit Deus.

4 Nam fieri non poteſt ut qui ſemel fuerint illuminati, guſtaverintque donum illud cœleſte, & participes facti fuerint Spiritus ſancti,

5 Guſtaverintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri ſeculi;

6 Si prolabantur, denuo renoventur ad reſipiſcentiam, ut qui rurſum crucifigant ſibi Filium Dei, & ignominiæ exponant.

7 Nam terra quæ imbrem ſæpius in ſe venientem combiberit, & progenuerit herbam accommodam iis per quos excolitur, particeps fit benedictionis à Deo.

8 At quæ profert ſpinas & tribulos, rejectanea *eſt*, & maledictioni proxima: cujus exitus *tendit* ad exuſtionem.

9 Sed nobis perſuaſimus de vobis, dilecti, quæ meliora ſunt & ſaluti adhærentia, et iamſi ira loquamur.

10 Non enim injuſtus eſt Deus, ut obliviſcatur operis veſtri, & laborioſæ charitatis quam oſtendiſtis erga ipſius nomen: *ut* qui miniſtraveritis ſanctis & miniſtretis.

11 Cupimus autem ut unuſquiſque veſtrum idem ſtudium ad finem uſq; oſtendat, ad certam ſpei perſuaſionem:

12 Ut ne ſitis ſegnes, ſed imitatores eorum qui per fidem & patientem animum, hæreditario jure obtinent promiſionem

13 Deus enim pollicitus Abrahamo, quum non poſſet per quemquam majorem jurare, juravit per ſeipſum,

14 Dicens, Certe benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te.

15 Atque ita patiente anima fretus, nactus eſt promiſſum.

16 Nam homines quidem per eum jurant: qui ſit major: atque iiſdem omnis controverſiæ terminus eſt jusjurandum ad confirmationem *adhibitum*.

17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæredibus promiſionis oſtendere immutabilitatem conſilii ſui, fidejuſsit jurejurando:

18 Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non poteſt ut mentiius ſit Deus, validam conſolationem habeamus *nos* qui curſum *eo* corripuimus ut ſpem propoſitam retineamus:

19 Quam velut animæ anchoram habemus tutam ac firmam, & ingredientem uſque in ea quæ ſunt intra velum:

20 Quo præcurſor pro nobis ingreſſus eſt Jeſus, factus ſecundum ordinem Melchiſedec Pontifex in æternum.

CAPUT VII.

Melchiſedeci hiſtoria & allegoria typica.

NAm hic Melchiſedecus rex *erat* Saſem, Sacerdos Dei altiſſimi, qui occurrit Abrahamo revertenti à cæde regum, & benedixit ei:

2 (Cui & decimas ex omnibus impartitus eſt Abrahamus:) qui primum quidem

ex

ex interpretatione dicitur Rex juſtitiæ, deinde vero etiam Rex Salem, quod eſt Rex pacis:

3 Sine patre, ſine matre, ſine genere: nec initium dierum, neque vitæ finem habens: ſed aſſimilatus Filio Dei, manet Sacerdos in perpetuum.

4 Spectate vero quantus hic *fuerit*, cui Abrahamus etiam ille patriarcha decimas ſpoliorum dederit.

5 Et ii quidem qui ſunt ex filiis Levi, Sacerdotium accipientes, præceptum habent decimarum accipiendarum à populo ſecundum Legem, hoc eſt, à fratribus ſuis, licet egreſſis ex lumbis Abrahami.

6 Is vero cujus genus ad illos non refertur, decimas accepit ab Abrahamo, & habenti promiſiones benedixit.

7 Porro ſine ulla controverſia, id quod minus eſt, ab eo quod majus eſt benedicitur.

8 Atque hic quidem homines qui moriuntur decimas accipiunt: illic autem is de quo teſtatum eſt quod vivat.

9 Et (ut ita loquar) in Abrahamo decimatus eſt etiam ipſe Levi, qui decimas ſolet accipere.

10 Nam is adhuc in lumbis patris erat quũ occurreret Abrahamo Melchiſedecus.

11 Porro ſi conſummatio per Leviticum Sacerdotium erat, (nam ſub hoc ſancita Lex eſt populo) quid amplius erat opus alium exoriri Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedeci, nec ſecundum ordinem Aaronis dici?

12 Mutato enim hoc Sacerdotio, neceſſario quoque Legis mutatio fit.

13 Nam *is* de quo hæc dicuntur, ad aliam tribum pertinet, de qua nullus attendit altari.

14 Palam eſt enim è Juda exortum eſſe Dominum noſtrum, cui tribui nihil de Sacerdotio loquutus eſt Moſes.

15 *Idque* eo amplius manifeſtum eſt, quod ad ſimilitudinem Melchiſedeci exoritur Sacerdos alius,

16 Qui non ex Lege, cujus præceptum ſit carnale, factus eſt *Sacerdos*, ſed ex vi indiſſolubilis vitæ.

17 Teſtificatur enim ad hunc modum, Tu *es* Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedeci.

18 Fit enim irritum præcedens præceptum, propter ipſius infirmitatem & inutilitatem.

19 Nihil enim conſummavit Lex, ſed ſuperintroducta ſpes potior, per quam appropinquamus Deo.

20 Etiam quatenus non abſque jurejurando *ſuperintroducta eſt*.

21 Nam illi quidem abſque jurejurando Sacerdotes facti ſunt: hic vero cum jurejurando, per eum qui dixit ei, Juravit Dominus & non pœnitebit eum, Tu *es* Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedeci.

22 Tanto melioris pacti ſponſor factus eſt Jeſus.

23 Et illi quidẽ, plures facti ſunt Sacerdotes, quod mors prohiberet eos permanere:

24 At iſte, propterea quod in æternum manet, perpetuum habet Sacerdotium.

25 Unde & ſervare perfecte poterit eos qui per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens ut interpellet pro eis.

26 Talis enim nos decebat Pontifex, ſanctus, ab omni malo alienus, ſine labe, ſeparatus à peccatoribus, & ſublimior cœlis factus:

27 Cui non ſit quotidie neceſſe, quemadmodum illis Pontificibus, prius pro peccatis propriis victimas offerre, deinde *pro peccatis* populi. Hoc enim fecit ſemel quum ſemetipſum obtulit.

28 Lex enim homines conſtituit Pontifices infirmitate laborantes: at ſermo juriſjurandi poſt Legem *conceptus*, Filium *conſtituit* in æternum conſummatum.

CAPUT VIII.

Recapitulatio doctrinæ de ſacerdotio Chriſti.

CÆterum eorum quæ dicimus *hæc* ſumma *eſt*, Talem *nos* habere Pontificem, qui conſedit ad dexteram throni majeſtatis illius in cœlis,

2 Sanctuarii miniſter, ac veri illius tabernaculi quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim Pontifex ad offerenda dona & victimas conſtituitur: unde neceſſe fuit hunc quoque habere quod offerret.

4 Nam ſi eſſet in terra, ne Sacerdos quidem eſſet, manentibus illis ſacerdotibus qui ſecundum Legem offerunt dona:

5 Ut qui exemplari & umbræ deſerviant rerum cœleſtium, ſicut divinitus dictum eſt Moſi, quum eſſet abſoluturus tabernaculum, Vide enim, inquit, *ut* facias omnia ad exemplar quod oſtenſum eſt tibi in monte.

6 At nunc *noſter ille Pontifex eo* præſtantius miniſterium ſortitus eſt, quo etiam præſtantioris eſt pacti mediator, quod præſtantioribus promiſſis ſanctum eſt.

7 Nam ſi prius illud tale fuiſſet ut nihil in eo poſſet requiri, haudquaquam fuiſſet ſecundo quæritus locus.

8 Nam increpans eos inquit, Ecce, dies venient, dicit Dominus, quum perficiam cum domo Iſraelis & cum domo Juda pactum novum.

9 Non ſecundum pactum quod feci cum Patribus ipſorum, quo die prehendi manum ipſorũ ut educerem eos ex Ægypto: nam ipſi non perſtiterunt in illo meo pacto: & ego deſpexi eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc eſt pactum quod pacificar domui Iſraelis poſt dies illos, dicit Dominus, Indam leges meas menti eorum, & cordi eorum inſcribam: & ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

11 Neque docebunt ſinguli proximum ſuum, & ſinguli fratrẽ ſuum, dicentes, Co-

nosce Dominum: nam omnes cognoscent me, ab eo qui pusillus fuerit inter eos, ad eum usq; qui magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius iniquitatibus eorum, & peccatorum ipsorum & transgressionum ipsorum nō recordabor amplius.

13 Dum novum dicit, antiquavit priùs: porro quod antiquatur ac senescit, prope est ut evanescat.

CAPUT IX.

Collatio duplicis tabernaculi, veteris, & novi.

HAbuit igitur prius *pactum* etiam ritus cultus, & sanctuarium mundanum.

2 Tabernaculum enim apparatum fuit: prius *quidem* in quo *erat* candelabrum, & mensa, & propositi panes, quod Sancta vocant.

3 Post secundum autem velum, *erat* Tabernaculum quod vocant Sancta sanctorum,

4 Aureum habens thuribulum, & Arcam pacti undique circumtectam auro: in qua urna aurea habens Manna, & virga illa Aaron quæ germinavit, & Tabulæ illæ pacti.

5 Supra hanc autem Cherubim gloriosi obumbrantes propitiatorium: de quibus non est nunc dicendum singulatim.

6 His vero sic constructis, in prius quidem Tabernaculum quovis *tempore* ingrediuntur Sacerdotes cultus obeuntes:

7 In secundum autem, semel quotannis solus Pontifex non absque sanguine, quem offert pro seipso, & *pro* populi erraris:

8 Hoc declarante Spiritu sancto, nondum factam fuisse manifestam ad Sacrarium viam, priore Tabernaculo adhuc consistente:

9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo tunc præsente, quo dona sacrificiaque offeruntur, quæ non possunt in conscientia consummare cultorem,

10 In cibis duntaxat & potionibus, & diversis ablutionibus ac ritibus carnalibus, usque ad præstitutum tempus directionis imposita.

11 Adveniens autem Christus Pontifex futurorum bonorum, per majus & perfectius Tabernaculum non manu-factum, id est, non hujus conditionis,

12 Neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem, ingressus est semel in Sacrarium, æternam redemptionem nactus.

13 Nam si sanguis taurorum & hircorum, & cinis juvencæ aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis puritatem:

14 Quanto magis sanguis Christi qui per Spiritum æternum seipsum obtulit inculpatum Deo, emundabit conscientiam vestram à mortuis operibus ad colendum Deum vivum?

15 Itaque ob id novi pacti mediator est, ut morte ad redemptionem earum transgressionum intercedente quæ fuerant sub priore pacto, qui vocati erant promissam æternam hæreditatem acciperent.

16 Nam ubi testamentum est, mors intercedat necesse est testatoris.

17 Testamentum enim in mortuis ratum est: quandoquidem nondum valet quum vivit testator.

18 Unde ne prius quidem illud absque sanguine dedicatum fuit.

19 Quum enim Moses omnia mandata secundum Legem recitasset toti populo, sumpto sanguine vitulorum & hircorum, cum aqua & lana, coccina & hyssopo, simul & ipsum librum & totum populum asperfit,

20 Dicens, Hic *est* sanguis ille hujus pacti quod mandavit vobis Deus.

21 Insuper autem & Tabernaculum, & omnia vasa illius ministerii sanguine similiter asperfit.

22 Et omnia fere secundum Legem sanguine purificantur: & absque sanguinis effusione non fit remissio.

23 Itaque necesse *fuit* exemplaria quidem eorum quæ sunt in cœlis, hisce rebus purificari: ipsa vero cœlestia potioribus quam hæ sint victimis.

24 Non enim in manu-factum Sacrarium ingressus est Christus, quod sit exemplar vero *Sacrario* respondens: sed in ipsum cœlum, ut compareat apud faciem Dei pro nobis.

25 Neque ut sæpe offerat semetipsum, sicut Pontifex ingreditur in Sacrarium quotannis cum sanguine alieno:

26 (Alioquin oportuisset eum sæpe passum fuisse à jacto mundi fundamento) sed nunc semel in consummatione seculorum ad peccatum per immolationem suiipsius è medio tollendum, factus est manifestus.

27 Et sicut illud statutum est hominibus ut semel moriantur, postea vero judicium:

28 Ita & Christus semel oblatus ut *in seipso* attolleret multorum peccata, secundo absque peccato conspicietur iis qui ipsum expectant ad salutem.

CAPUT X.

Collatio sacrificiorum ad hostiam Christi, indeque exhortatio ad gratiam Christi in sanctificatione, fide, & tolerantia amplectendam.

LEx enim umbram obtinens futurorum bonorum, non ipsam expressam formam rerum, iis hostiis quas singulis annis easdem continenter offerunt, nunquam potest accedentes confirmare:

2 Alioqui desiissent offerri, propterea quod cultores semel purificati, nullorum peccatorum amplius essent sibi conscii.

3 At in istis *fit* repetita mentio peccatorum quotannis.

4 Non enim potest sanguis taurorum & hircorum auferre peccata.

5 Quapropter ingrediens mundum dicit, Sacrificium

Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi.

6 Holocautomata & hostiam pro peccato non approbasti.

7 Tunc dixi, Ecce adsum (in capite libri scriptum est de me) ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Quum superius dixisset, Sacrificium, & oblationem, & holocautomata, & hostiam pro peccato noluisti, neque approbasti : (quæ juxta Legem offeruntur)

9 Tunc dixit, Ecce, adsum, ut faciam, Deus, voluntatem tuam : Aufert prius, ut posterius statuat.

10 Qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem corporis Jesu Christi semel *factam*.

11 Omnis igitur Sacerdos adstat quotidie sacro ministerio defungens, & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata :

12 Hic vero una pro peccatis oblata in perpetuum victima, consedit ad dextram Dei :

13 Quod reliquum est expectans, donec inimici ipsius statuantur scabellum pedum ejus.

14 Unica enim oblatione consummavit in perpetuum eos qui sanctificantur.

15 Testificatur autem *hoc* nobis & ipse Spiritus sanctus : nam postea quam prius dixit,

16 Hoc est pactum quod pangam cum eis post dies illos, dicit Dominus, Indam leges meas cordibus eorum, & eorum mentibus eas inscribam :

17 Et peccatorum arq; transgressionum ipsorum non recordabor amplius.

18 Porro ubi *est* horum remissio, non *est* amplius oblatio pro peccato.

19 Quum igitur, fratres, habeamus libertatem ingrediendi Sacrarium per sanguinem Jesu,

20 Ea via quam dedicavit nobis recentem & vivam, per velum, hoc est, per carnem suam :

21 *Quumque habeamus* Sacerdotem magnum, præfectum Domui Dei :

22 Accedamus cum vero corde, per certioratam fidem, aspersione purgatis cordibus à conscientia mala :

23 Et abluto corpore aqua munda, retineamus professionem spei non vacillantem : (fidelis enim *est* qui promisit)

24 Et observemus alii alios, ut nos acuamus ad charitatem & bona opera :

25 Non deserentes aggregationem nostri mutuam, sicuti mos *est* quibusdã, sed adhortantes *alii alios* : idq; eo magis, quod videtis illum diem appropinquare.

26 Nam si ultro peccaverimus post accepram cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia;

27 Sed horrenda quædam expectatio judicii, & ignis fervor, qui devoraturus *est* adversarios.

28 Qui aspernatus fuerit Mosis Legem, absque misericordia ex duorum aut trium testimonio moritur :

29 Quanto (putatis) acerbiore supplicio dignus censebitur qui Filium Dei conculcarit, & sanguinem fœderis, per quem fuerat sanctificatus, profanum duxerit, & Spiritum gratiæ contumelia affecerit?

30 Novimus enim eum qui dixit, Mea est vindicatio, ego rependam, dicit Dominus. Et rursum, Dominus judicabit populum suum.

31 Horrendum est incidere in manus Dei vivi.

32 Revocate vero in memoriam superiores dies, quibus, postquam illustrati fuistis, ingens certamen afflictionum sustinuistis.

33 Partim quidem dum & cum conviciis & cum afflictionibus in theatrum estis producti : partim vero dum socii facti estis eorum qui sic agitantur.

34 Nam & de vinculis meis mecum doluistis, & direptionem eorum quæ vobis supperebant cum gaudio excepistis, ut qui sciretis *vos* habere apud vos potiorẽ substantiam in cœlis, & quæ permaneat.

35 Ne igitur abjicite liberam illam professionem vestram quæ magnam habet præmii retributionem.

36 Nam tolerantia vobis est opus, ut voluntati Dei obsequuti reportetis promissionem illam.

37 Adhuc enim pusillum quantulumcumque, & qui venturus est, veniet, neque tardabit.

38 Justus autem ex fide vivet : at si *quis se* subduxerit, non probat eum animus meus.

39 At nos non ii sumus qui nos subducamus ad exitium, sed qui credamus ad animæ salutem.

CAPUT XI.

Fides quid, & ejus energia variis exemplis firmata.

1 Est autem fides, illud quo substituntur quæ sperantur, & quæ demonstrat quæ non cernuntur.

2 Ob eam enim testimonio fuerunt ornati majores.

3 Per fidem intelligimus compactum fuisse mundum verbo Dei, ut quæ cernimus sint ex non apparentibus facta.

4 Abel per fidem majoris pretii sacrificium obtulit Deo quam Cain : per quam testimonio fuit ornatus, quod esset justus, testimonium perhibente Deo de donis ejus : & mortuus adhuc per hanc loquitur.

5 Per fidem Enochus fuit translatus, ne videret mortem : nec fuit inventus, propterea quod translulerat eum Deus : priusquam enim transferretur, testimonium obtinuerat quod gratus fuerit Deo.

6 Atque fieri non potest, ut absq; fide quisquã *Deo* sit gratus : nam qui accedit

ad Deum, hunc credere oportet esse *Deum*, & præmia largiri iis qui ipsum requirunt.

7 Per fidem divinitus admonitus Noë de iis quæ nondum cernebantur, veritus construxit arcam ad servandum domum suam : per quam *arcam* condemnavit mundum, & ejus quæ ex fide est justitiæ factus est hæres.

8 Per fidem vocatus Abrahamus auscultavit Deo, abeundo in locum quem accepturus erat in hæreditatem, & exivit, nesciens quo esset venturus.

9 Per fidem commoratus est in terra promissa ut aliena, commoratus in tabernaculis cum Isaac & Jacob cohæredibus ejusdem promissionis.

10 Expectabat enim civitatem illam habentem fundamenta, cujus artifex & conditor est Deus.

11 Per fidem & ipsa Sara vim ad concipiendum semen accepit, ac præter præstitutum tempus ætatis peperit, quod fidelem *esse* duxerit eum qui promiserat.

12 Quapropter & ex uno, eoque jam emortuo, nati sunt *posteri*, quanta est astrorum cœli multitudo, & quasi arena illa innumerabilis quæ est ad oram maris.

13 Secundum fidem mortui sunt isti omnes, non adepti promissa, sed eminus ea conspicati postquam *ipsis* fuissent persuasa, & *ea* amplexi fuissent, ac sese professi peregrinos & advenas esse in terra.

14 Nam qui hæc dicunt, palam ostendunt se patriam requirere.

15 Quod si illius memores fuissent ex qua exierant, habere poterant tempus ad revertendum.

16 Atqui potiorem experunt, hoc est cœlestem : quapropter Deum non pudet eorum, *id est*, cognominari Deus eorum : paraverat enim eis urbem.

17 Abrahamus quum tentaretur, obtulit Isaacum per fidem : unigenitum, inquam, illum obtulit is qui promissiones excepérat ;

18 Ad quem dictum fuerat, In Isaaco vocabitur tibi semen :

19 Ratiocinatus Deum potentia præditum esse etiã suscitandi ex mortuis : unde etiam illum similitudine quadam recepit.

20 Per fidem de futuris benedixit Isaacus Jacobo & Esavo.

21 Per fidem Jacobus moriens singulis filiis Josephi benedixit : & adoravit super extremo baculo suo.

22 Per fidem Josephus obiens de egressione filiorum Israelis meminit : deq; ossibus suis præcepit.

23 Per fidem Moses, quum natus esset, occultatus est menses tres à parentibus suis, quod viderent venustum esse puerum : & non metuerunt edictum regis.

24 Per fidem Moses jam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis :

25 Potius eligens simul malis vexari cum populo Dei, quam temporariam retinere peccati fruitionem :

26 Majores duceus divitias probrum Christi, quam Ægyptiorum thesauros : intuebatur enim in præmii retributionem.

27 Per fidem dereliquit Ægyptum, non metuens excandescentiam regis : nam ut qui videret eum qui est invisibilis, *ita* forti animo fuit.

28 Per fidem peregit pascha & effusionem illam sanguinis : ne qui perimebat primogenita, ipsos tangeret.

29 Per fidem transgressi sunt rubrum mare veluti per terram : cujus *mari* facto periculo Ægyptii absorpti sunt.

30 Per fidem mœnia Jericho concíderunt, circumdata ad dies septem.

31 Per fidem Rahab meretrix illa non periit una cum iis qui non obedierunt, quum pacifice excepisset hospitio explorátores.

32 Et quid præterea loquor ? deficiet enim me tempus narrantem de Gedeone, de Baraco, & Samsone, & Jephthe, & Davide, & Samuele, ac Prophetis :

33 Qui per fidem debellarunt regna, operam dederunt justitiæ, assequuti sunt promissiones, obstruxerunt ora leonum,

34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladii, corroborati sunt ex infirmitate, effecti sunt validi in bello, exercitus exterorum in fugam verterunt.

35 Mulieres acceperunt ex resurrectione mortuos suos : alii vero distenti sunt, non acceptata liberatione, ut potiorem resurrectionem consequerentur :

36 Alii rursus ludibria & flagel'a sunt experti, insuper & vincula & carcerem.

37 Lapidati sunt, dissecti sunt, tentati sunt, gladio cæsi mortui sunt, oberraverunt cum ovillis & caprinis pellibus, destituti, afflicti, male habiti :

38 Quibus indignus erat mundus : in desertis errantes, & montibus ac speluncis, & cavernis terræ.

39 Atq; omnes hi testimonio per fidem ornati, non obtinuerunt promissum illud :

40 Quoniam Deus de nobis porius quiddam providerat, ne absque nobis consummarentur.

CAPUT XII.

A Sanctorum & Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocat à peccatis, & ex N. Testamenti super Vetus excellentia deterret ab inobedientia.

PRoinde nos quoque, quum tanta nos circumsteat testium nubes, abjecto omni pondere & peccato ad nos circumcingendos proclivi, per tolerantiam propositum nobis stadium decurramus :

2 Intuentes in fidei ducem ac consummatorem Jesum ; qui pro sibi proposito gaudio sustinuit crucem, ignominia contemta, & ad dexteram throni Dei cõsedit.

3 Etenim reputate quis ille sit qui talem sustinuit

sustinuit à peccatoribus adversus sese contradictionem, ne vestris animabus fracti, fatiscatis.

4 Nondum ad sanguinem usque restitistis, adversus peccatum decertando.

5 Et obliti estis adhortationis quæ vobis tamquam filiis loquitur; Fili mi, ne parvi facito castigationem Domini, neque animo frangitor, quum ab eo argueris.

6 Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem quemcunque filium agnoscit.

7 Si castigationem sustineris, Deus sese vobis exhibet ut filiis: quis enim est filius quem non castiget pater?

8 Quod si extis absque castigatione, cujus participes sunt omnes, nempe supposititii estis, non filii.

9 Deinde patres quidem carnis nostræ castigatores habuimus, & reveriti sumus: annon multo magis subjiciemur Patri spirituum, & vivemus?

10 Nam illi ad paucos dies, prout ipsis videbatur, nos castigabant: hic autem ad commodum nostrum, ut participes simus sanctimoniæ ipsius.

11 Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiæ: at postea fructum tranquillum justitiæ reddit, iis qui per eam fuerint exercitati.

12 Quapropter manus remissas & genua soluta surrigite:

13 Et rectas orbitas facite pedibus vestris, ne quod claudum *est* deflectat de via, sed ut sanetur potius.

14 Pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum:

15 Prospicientes ne quis deficiat à gratia Dei: ne qua radix amara suppullulans obturbet, & per hanc polluantur multi.

16 Ne quis sit scortator, aut profanus, velut Esau, qui unico edulio vendidit suum jus primogeniti.

17 Scitis enim eum etiam postea, quum vellet hæreditario jure benedictionem assequi, reprobatum fuisse: non enim reperit pœnitentiæ locum quamvis cum lacrymis *benedictionem* illam exquisisset.

18 Non enim accessistis ad contrectabilem montem, & ardentem ignem, ac turbinem, & caliginem, & procellam,

19 Tubæque sonitum, & vocem verborum, quam qui audierant, cum excusatione petierunt ne amplius sibi fieret sermo:

20 (Non enim ferebant quod interdicebatur. Si vel bestia tetigerit montem, lapidabitur, aut sagitta configetur.

21 Et Moses adeo horrendum erat visum quod apparebat, dixit, Expavefactus sum ac tremebundus)

22 Sed accessistis ad montem Sion, & civitatem Dei vivi, Hierusalem cœlestem, & myriadas Angelorum,

23 Conventum universalem & concionem primogenitorum qui conscripti sunt in cœlis, & judicem universorum Deum, & spiritus justorum consummatorum,

24 Et ad novi pacti mediatorem Jesum, & sanguinem aspersionis, postora loquentem quam loquatur Abel.

25 Videte ne aversemini eum qui loquitur. Nam si illi non effugerunt qui recusarunt divinitus loquentem in terra, multo magis nos qui eum qui de cœlis *est* aversaremur:

26 Cujus vox tunc concussit terram: nunc autem denunciavit, dicens, Adhuc semel ego concutiam non solum terram, sed etiam cœlum.

27 Porro illud, Adhuc semel, declarat instabilium rerū, utputa fictitiarum, amotionem, ut maneant quæ sunt stabilia.

28 Quapropter regnum assumentes quod concuti non potest teneamus gratiam, per quam ita colamus Deum ut ei grati simus, cum verecundia & reverentia.

29 Etenim Deus noster consumens ignis est.

CAPUT XIII.

Præcepta pietatis varia continuantur.

FRaternus amor maneto.

2 Hospitalitatis ne estote immemores: per hanc enim quidam inscii exceperunt Angelos hospitio.

3 Memores estote vinctorum, tamquam una cum illis vincti: eorum qui malis premuntur, ac si ipsi quoque corpore *affecti* essetis.

4 Honorabile *est* inter quosvis conjugium & cubile impollutum: scortatores autem & adulteros damnabit Deus.

5 Sint mores *vestri* alieni ab avaritia: *esto'e* contenti præsentibus: dixit enim ipse, Nequaquam te omittam, neque unquam te deseram:

6 Adeo ut confidenti animo dicamus, Dominus *est* mihi auxiliator; nec metuam quid faciat mihi homo.

7 Memores estote ductorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis sermonem Dei: quorum imitamini fidem, contemplantes quis fuerit exitus conversationis ipsorum.

8 Jesus Christus heri, & hodie idem *est*, & in secula.

9 Doctrinis variis & peregrinis ne circumferimini: bonum enim est gratia confirmari cor, non cibis, unde nullam perceperunt utilitatem qui in ipsis ambulaverunt.

10 Habemus altare, ex quo non habent jus edendi qui tabernaculo deserviunt.

11 Quorum enim animalium sanguis infertur pro peccato in Sacrarium per Pontificem, eorum corpora exuruntur extra castra.

12 Quapropter & Jesus, ut sanctificaret populum per proprium sanguinem, passus est extra portam.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra probrum ejus portantes.

14 Non

14 Non enim habemus hic stabilem civitatem, sed futuram illam inquirimus.

15 Per ipsum igitur assidue offeramus Deo sacrificium laudis, id est, fructum labiorum celebrantium nomen ejus.

16 Beneficentiæ vero & communicationis ne obliviscimini; talibus enim victimis delectatur Deus.

17 Obedite ductoribus vestris & obsecundate: excubant enim ipsi pro animabus vestris tamquam rationem reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & non suspirantes: id enim est vobis inutile.

18 Orate pro nobis: confidimus enim nos bonam conscientiam habere, ut qui in omnibus cupiamus bene versari.

19 Amplius autem precor vos ut id faciatis, ut eo citius restituar vobis.

20 Deus vero pacis, qui magnum illum ovium, per sanguinem pacti æterni, Pastiorem, Dominum nostrum Jesum, ex mortuis reduxit,

21 Compingat vos ad omne opus bonum, ad præstandam ipsius voluntatem, efficiens in vobis quod gratum sit in conspectu suo, per Jesum Christum: cui *sit* gloria in secula seculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, sufferte sermonem exhortationis hujus: nam paucis *de hoc* scripsi vobis.

23 Scitote fratrem *nostrum* Timotheum solutum esse, cum quo (si mox venerit) videbo vos.

24 Salutate omnes ductores vestros, & omnes sanctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia *sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos scripta est ex Italia, per Timotheum.

Jacobi Apostoli Epistola

CATHOLICA.

CAPUT I.

De exploratione & oratione fidei: de tentationis origine: ac insititio Verbo, & vero ejus auditore.

JAcobus, Dei ac Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus dispersis, salutem.

2 Summo gaudio ducite, fratres mei, quoties in tentationes varias incideritis:

3 *Illud* scientes, explorationem fidei vestræ efficere tolerantiam.

4 Cæterum tolerantia opus integrum habeto, ut sitis integri & toti, in nullo deficientes.

5 Quod si cui vestrum deest sapientia, petito à Deo qui dat *eam* omnibus benigne, nec exprobrat: & dabitur ei.

6 Sed postulet cum fide, nihil ambigens: nam qui ambigit, similis est fluctui maris qui ventis agitatur, & jactatur.

7 Non enim existimet homo ille, se quidquam accepturum à Domino:

8 Ille *qui sit* vir animo duplici, & inquietus in omnibus viis suis.

9 Porro, frater qui est humilis conditionis, glorietur in sublimitate sua.

10 Qui vero dives est, in submissione sui: quoniâ veluti flos herbæ præteribit.

11 Nam, *ut* exortus est sol cum æstu, arescit herbam, & flos illius decidit, & spectabilis decor ipsius periit: ita & dives in suis gressibus marcescet.

12 Beatus *est* vir qui sustinet tentationem: quoniam probus compertus, accipiet coronam vitæ, quam promisit Dominus iis à quibus ipse diligitur.

13 Nemo quum tentatur, dicat, A Deo tentor: nam Deus tentari malis non potest, nec quemquam tentat.

14 Sed unusquisq; tentatur, dum à propria cupiditate abstrahitur & inescatur.

15 Deinde cupiditas, postea quam concepit, parit peccatum: peccatum vero peractum gignit mortem.

16 Ne errate, fratres mei dilecti.

17 Omnis donatio bona, & omne integrum donum est superne, descendens à Patre luminum, apud quem non inest transmutatio, aut conversionis obumbratio.

18 *Is* quia voluit, progenuit nos sermone veritatis, ut essemus primitiæ quædam eorum quæ creavit.

19 Itaque, fratres mei dilecti, sit omnis homo celer ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram.

20 Nam ira viri justitiam Dei non exsequitur.

21 Quapropter abjectis omnibus sordibus & excremento malitiæ, cum lenitate excipite insititium illum sermonem, qui potest servare animas vestras.

22 Effectores vero estote sermonis, nec auditores solum, falso ratiocinando fallentes vosmetipsos.

23 Nam si quis est auditor sermonis, & non effector, is similis est viro consideranti faciem suam nativam in speculo:

24 Nam simulatq; consideravit seipsum, abiit, & statim oblitus est qualis esset.

25 At is qui introspexerit in perfectam illam Legem libertatis, & permanserit *in ea*, quia non fuerit auditor obliviosus, sed actor operis, is, *inquam*, beatior erit in opere suo.

26 Si quis videtur religiosus esse inter vos, non frænans linguam suam, sed suum ipsius cor seducens, hujus vanus est cultus religiosus.

27 Religiosus autem cultus mundus & incontaminatus apud Deum & Patrem, hic est, invisere orphanos & viduas in afflictione ipsorum, & immaculatum sese conservare à mundo.

CAPUT

CAPUT II.

Prosopolepsia damnatur. Lex regia commendatur. Fides historica rejicitur, et operosa commendatur.

FRatres mei, ne cum acceptione personarum habete fidem Domini nostri Jesu Christi gloriosi.

2 Nam si quis in cœtum vestrum ingrediatur, aureum gestans annulum, veste splendida; ingrediatur autem & pauper cum sordida veste:

3 Et respexeritis ad eum qui vestem gerit splendidam, & dixeritis ei, Tu sede hic pulchre: pauperi vero dicatis, Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum:

4 Nonne discrimen feceritis apud vos, & facti fueritis judices male disceptantes?

5 Audite, fratres mei dilecti, Nonne Deus elegit pauperes mundi hujus *ut fierent* divites fide, & hæredes regni quod promisit iis qui ipsum diligent?

6 At vos contumelia affecistis pauperem. Nonne divites per tyrannidem opprimunt vos, & trahunt vos ad tribunalia?

7 Nonne blasphemant præclarum illud nomen à quo estis cognominati?

8 Quod si legem regiam præstatis secundum scripturam, Diliges proximum tuum ut teipsum, bene facitis:

9 Sin vero personam respicitis, peccatum committitis, & redarguimini à Lege veluti transgressores.

10 Quisquis enim totam Legem servaverit, impegerit autem in uno, damnas factus est omnium.

11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris autem; factus es transgressor Legis.

12 Ita loquimini & ita facite, ut per legem libertatis judicandi.

13 Nam damnatio absque misericordia *erit* ei qui non præstiterit misericordiam: & gloriatur misericordia adversus damnationem.

14 Quæ utilitas, fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat? num potest fides illa eum servare?

15 Quod si frater aut soror nudi fuerint, & destituti quotidiano victu;

16 Dicat autem eis aliquis vestrum, Abite cum pace, calescite & saturamini; non tamen dederitis eis quæ sunt apta corpori, quæ *erit* utilitas?

17 Ita quoque fides, si opera non habeat, mortua est per se.

18 Quinimo dicit aliquis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam absque operibus tuis, & ego ostendam tibi ex operibus meis fidem meam.

19 Tu credis Deum unum esse: bene facis: dæmonia quoque *istud* credunt, & horrescunt.

20 Vis vero nosse, homo vane, fidem *quæ est* absque operibus mortuam esse?

21 Abrahamus pater ille noster nonne ex operibus justificatus est, quum obtulisset Isaacum filium suum super altare?

22 Vides fidem administram fuisse operum ipsius, & ex operibus fidem ad finem perductam fuisse?

23 Itaque impleta est Scriptura, quæ dicit, Credidit autem Abrahamus Deo, & imputatum est ei ad justitiam, & amicus Dei vocatus est.

24 Videris igitur ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantum?

25 Similiter autem etiam Rahab illa meretrix, annon ex operibus justificata est, quum accepisset nuncios illos, & alia via emisisset?

26 Nam sicut corpus absque spiritu mortuum est, ita & fides illa *quæ est* absque operibus, mortua est.

CAPUT III.

Commoda et incommoda linguæ, illiusque usus et abusus. Ium sapientia terrena et cælestis.

NE estote multi doctores, fratres mei, scientes fore ut gravius judicium auferamus.

2 In multis enim impingimus omnes. Si quis in sermone non impingit, hic perfectus est vir, ut qui possit fræno moderari totum etiam corpus.

3 Ecce, equis fræna in ora immittimus, ut obediant nobis, & totum corpus eorum circumagimus:

4 Ecce, naves quoque, quum tantæ sint, & à ventis sævis agitentur, circumaguntur à minimo gubernaculo quocumque impulsus gubernatoris voluerit:

5 Ita & lingua pusillum membrum est, & sese effert magnifice. Ecce, exiguus ignis quantam materiam incendit!

6 Et lingua flamma *est*. *et* mundus iniquitatis: ita, *inquam*, lingua constituta est inter membra nostra, maculans totum corpus, inflammans rotam genituræ nostræ, & inflammata à gehenna.

7 Omnis enim natura, & ferarum, & volucrum, serpentiumque, & marinorum, domatur & domita est à natura humana.

8 Linguam autem nullus hominum domare potest: malum *est* quod coercere non possis: plena *est* veneno mortifero.

9 Per ipsam benedicimus Deo & Patri, & per ipsam execramur homines ad similitudinem Dei factos.

10 Ex eodem ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Num fons ex eodem foramine fundit dulcem & amaram *aquam*?

12 Num potest, fratres mei, ficus olejas edere, aut vitis ficus? ita neque sal-

fa

si dulcem aquam *potest* edere.

13 Quis sapiens & scientia præditus *est* inter vos? demonstret ex bona conversatione opera sua, cum lenitate sapientiæ.

14 Quod si invidiam amaram habetis, & irritationem in corde vestro, ne gloriamini, & ne mendaces estote adversus veritatem.

15 Non est *enim* ista sapientia superne descendens, sed terrena, animalis, dæmoniaca.

16 Ubi enim invidia est & rixa, ibi inquieta vita & omne opus pravum.

17 Quæ autem superne *est* sapientia, primum quidem casta est, deinde pacifica, æqua, obtemperans, plena misericordiæ & fructuum bonorum, absque disceptatione, & minime simulata.

18 Fructus autem justitiæ seritur cum pace iis qui dant operam paci.

CAPUT IV.

Origo litium et pugnarum unde. Exhortatio ad animi submissionem, et purificationem, et sui ipsius cognitionem.

UNde bella & pugnæ inter vos? nonne hinc, *nimirum* ex voluptatibus vestris, quæ militant in membris vestris?

2 Concupiscitis, & non habetis: invidetis & æmulatis, nec potestis nancisci: pugnatis & bellatis, nec obtinetis, propterea quod non petitis.

3 Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in voluptates vestras insumatis.

4 Adulteri & adulteræ, nescitis amicitiam mundi inimicitiam esse adversus Deum? Quicumque ergo voluerit amicus esse mundi, inimicus Dei constituitur.

5 An putatis Scripturam inaniter dicere, Ad invidiam fertur spiritus qui sedem posuit in nobis?

6 Sed majorem offert gratiam quia dicit, Deus superbis obsistit, submissis autem dat gratiam.

7 Subjicite igitur vos Deo: obsistite diabolo, & fugiet à vobis.

8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: purificate manus, *vos* peccatores; & expiate corda, duplices animo.

9 Sensu amarumnæ tangimini, & lugete, & flete: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.

10 Submittite vos in conspectu Domini, & extollet vos.

11 Ne alii aliis obloquimini, fratres: qui obloquitur fratri, quique damnat fratrem suum, obloquitur Legi, & damnat Legem: quod si damnas Legem, non es observator Legis, sed judex.

12 Unus est Legislator qui potest servare & perdere: tu quis es qui damnas alium?

13 Age nunc qui dicitis, Hodie vel cras proficiscemur in illam urbem, & agemus ibi annum unum, & mercabimur, & lucrabimur:

14 Qui ignoratis quid *futurum sit* postero die: quæ est enim vita vestra? vapor enim est ad exiguum *tempus* apparens, & deinde disparens.

15 Pro eo quod dicere debuistis, Si Dominus voluerit, & vivamus, faciemus hoc aut illud.

16 Nunc autem gloriamini de jactantiis vestris. Omnis ejusmodi gloriatio mala est.

17 Igitur qui noverit recte facere, nec facit, is peccato tenetur.

CAPUT V.

Terret divites. Hortatur ad patientiam, sermonis simplicitatè, orationis vehementiam, et peccatorum confessionem.

AGe nunc divites, flete, ejulantes super ærumnis vestris superventuris.

2 Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra sunt à tineis vorata:

3 Aurum & argentum vestrum ærugine vitiatum est, & ærugo eorum testabitur adversum vos; & exedet carnes vestras velut ignis: thesaurum recondidistis in ultimos dies.

4 Ecce, merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, per vos interversa, clamat: & vociferationes eorum qui messuerunt in aures Domini Sabaoth introierunt.

5 In luxu vixistis super terram, & lascivistis: enutristis corda vestra ut in die epuli.

6 Condemnastis, occidistis justum: non obstitit vobis.

7 Patiente igitur animo estote, fratres, usque ad Domini adventum. Ecce, agricola exspectat pretiosum fructum terræ, patienter animo eum exspectans, dum accipiat pluviam maturinam & serotinam.

8 Patiente animo estote & vos, *et* stabilite corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquat.

9 Ne suspirate alius adversus alium, fratres, ut ne condemnemini: ecce, judex ante fores adstat.

10 Sumite, fratres mei, pro exemplari vexationis ac patientiæ animi, Prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini.

11 Ecce, beatos prædicamus eos qui *adversa* sustinent: tolerantiam Job audistis, & finem Domini vidistis: nam abundat intima misericordia Dominus, & est miserator.

12 Ante omnia vero, fratres mei, ne jurate, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud ullum jusjurandum: sit autem vestrum, Est, est, & Non, non; ne in condemnationem incidatis.

13 Æger est animo aliquis inter vos? oret: bono animo est aliquis? psallat.

14 Infirmatur aliquis inter vos? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent pro eo, ungentes eum oleo in nomine Domini.

15 Et

15 Et oratio fidei servabit laborantem, erigetque eum Dominus: quod si peccata commiserit, remittentur ei.

16 Confitemini alii aliis offensas, & precamini alii pro aliis, ut sanemini: multum *enim* valet deprecatio justi efficax.

17 Elias homo erat iisdem quibus nos affectionibus obnoxius, & ardentissime oravit ne plueret: & non pluit super terram annos tres & sex menses.

18 Et rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum suum.

19 Fratres, si quis inter vos aberrarit à veritate, & converterit eum quispiam,

20 Sciat eum qui averterit peccatorem ab errore vitæ suæ, servaturum animam à morte, & operturum multitudinem peccatorum.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA PRIMA.

CAPUT I.

Gratias agit Deo de vocatione ad fidem, cujus probam, objectum, & mercedē indicat, de qua Propheta vaticinati sunt. Exhortatur ut renunciantes mundo, & priori vita, se Deo conforment.

PEtrus Apostolus Jesu Christi, advenis dispersionis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam,

2 Electis ex præcognitione Dei Patris, ad sanctificationem spiritus, per obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi: gratia vobis & pax multiplicetur.

3 Benedictus *esto* Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ex multa sua misericordia regenuit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,

4 *Id est*, ad hæreditatem quæ nec corrumpi potest, nec contaminari, nec marcescere, vobis in cœlis servatam,

5 Qui virtutis Dei præsidio custodimini per fidem, ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo.

6 Qua in re exsultatis, ad exiguum *tempus* nunc (si oportet) in variis tentationibus tristitia affecti:

7 Ut exploratio fidei vestræ multo pretiosior *exploratione* auri, quod perit, & tamen per ignem exploratur, inveniatur *vobis esse* laudi, & honori, & gloriæ, quum revelabitur Jesus Christus.

8 Quem quum non videritis, diligitis: in quem nunc *eum* non videntes, tamen credentes, exsultatis gaudio ineffabili & glorioso:

9 Reportantes mercedem fidei vestræ, salutem animarum.

10 De qua salute exquisierunt, & *quam* scrutati sunt Prophetæ, qui de *ventura* in vos gratia prophetarunt:

11 Scrutantes in quem aut qualem temporis articulum prænuncius ille qui in ipsis *erat* Spiritus Christi, declararet *eventuras* Christo perpessiones, & gloriam illas consequuturam.

12 Quibus revelatum est, eos non sibi sed nobis ea administrare quæ nunc annūciata sunt vobis per eos qui vobis evangelizarunt per emissum è cœlo Spiritū sanctum, in quæ cupiunt Angeli introspicere.

13 Quapropter succincti lumbis mentis vestræ, sobrii, ad finem usque sperate in eam quæ vobis defertur gratiam, quum revelabitur Jesus Christus.

14 Ut filii obedientes, qui vos non configuretis pristinis quæ in ignorantia vestra *viguerunt* cupiditatibus:

15 Sed sicut is qui vos vocavit sanctus est, ipsi quoque sancti in omni conversatione reddamini;

16 Propterea quod scriptum est, Sancti estote: nam ego sanctus sum.

17 Et, si Patrem cognominatis eum qui citra personarum respectum judicat ex cujusque opere, cum timore versamini commorationis vestræ tempore.

18 Ut qui sciatis vos non corruptibilibus *rebus*, argento vel auro, fuisse redemptos ex vana illa vestra conversatione, à patribus tradita:

19 Sed pretioso sanguine, utpote agni inculpati & incontaminati, *nempe* Christi:

20 Præcogniti quidem ante jacta mundi fundamenta, manifesti autem facti ultimis temporibus propter vos,

21 Per eum credentes in Deum, qui suscitavit eum ex mortuis, & gloriam ei dedit, ut fides ac spes vestra in Deo esset.

22 Qui *igitur* animas vestras purificastis, auscultando veritati per Spiritum, ad amorem fraternum minime simulatum, ex mundo corde alii alios diligite intense:

23 Regeniti non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, *id est*, per sermonem Dei vivi, & manentis in æternum.

24 Nam omnis caro *est* ut gramen, & omnis gloria hominis ut flos graminis: exaruit gramen, & flos ejus decidit:

25 Sed verbum Domini manet in æternum: hoc autem est verbum illud quod evangelizatum est vobis.

CAPUT II.

Exhortatur ad succrescentiā in Christo, & superædificandū lapidi angulari: itē ut à cōcupiscentiis mundi abstineatur, superioribus obtēperetur, et afflictiones ad imitationē Christi ferātur.

PRoinde deposita omni malitia, & omni dolo, & simulationibus, & invidentiis, & omnibus obtrectationibus,

2 Ut

2 Ut modo geniti infantes, lac illud ſermonis ſincerum expetite, ut per illud augeſcatis.

3 Siquidem guſtaſtis quod bonus ſit Dominus:

4 Ad quem accedentes, qui eſt lapis vivus ab hominibus quidem reprobatus, apud Deum vero electus *ac* pretioſus,

5 Ipſi quoque, veluti vivi lapides, ædificati, fiatis domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, ad offerendum ſpirituales hoſtias, acceptas Deo per Jeſum Chriſtum.

6 Quapropter etiam continetur in Scriptura. Ecce ſtatuo in Sion lapidem in imo angulo, electum, pretioſum: in quem qui credit, nequaquam pudefiet.

7 Vobis igitur eſt honori qui creditis: non aſſentientibus autem *ſermoni*, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt caput anguli, & lapis ad quem impingitur, & petra offendiculi:

8 *Nempe* iis qui impingunt ad ſermonem, non aſſentientes, ad quod etiam conſtituti fuerant.

9 Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus quem *ſibi Deus* ut proprium vendicat: ut virtutes prædiceritis illius qui vos vocavit è tenebris in admirabilem ſuam lucem.

10 Qui quondam *eratis* non populus, nunc *eſtis* populus Dei: qui non conſequuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſequuti.

11 Dilecti, precor ut tamquam inquilini & advenæ abſtineatis à carnis cupiditatibus, quæ militant adverſus animam, converſationem veſtram habentes honeſtam inter Gentes:

12 Ut pro eo quod obloquuntur vobis ut facinoroſis, ex bonis operibus *quæ* ſpectarint, glorificent Deum die viſitationis.

13 Proinde ſubjecti eſtote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum: ſive regi, ut ſupereminenti:

14 Sive præſidibus, ut qui per eum mittantur; tum ad ultionem facinoroſorum, tum ad laudem bene agentium.

15 Quoniam ita eſt voluntas Dei, ut bene agendo os obſtruatis deſipientium hominum ignorantiæ:

16 Ut liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, ſed ut ſervi Dei.

17 Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorate.

18 Servi, ſubditi eſtote cum omni timore dominis, non ſolum bonis & æquis, ſed etiam pravis.

19 Hoc enim cedit gratiæ, ſi quis propter conſcientiam Dei, ſuffert moleſtias injuſte afflictus.

20 Quæ enim eſt gloria ſi peccantes & colaphis cæſi ſubſiſtatis? ſed ſi bene agentes, & tamen afflicti ſubſiſtatis, hoc cedit vobis gratiæ apud Deum:

21 Nam ad hoc etiam vocati eſtis, quoniam & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplar, ut ſubſequeremini veſtigia ipſius.

22 Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ipſius.

23 Qui conviciis affectus, non viciſſim conviciabatur; quum malis afficeretur, non minabatur: ſed committebat *cauſam ſuam* ei qui juſte judicat.

24 Qui peccata noſtra ipſemet ſurſum tulit in corpore ſuo ſuper lignum illud, ut peccatis mortui, juſtitiæ viveremus: cujus vibicibus ſanati eſtis.

25 Nam eratis velut oves errantes: ſed nunc convertiſtis vos ad paſtorem & curatorem animarum veſtrarum.

CAPUT III.

Inſtructio ad mulieres, et in genere ad omnes de colenda charitate, de patienter toleranda in carne afflictione, ut ſpiritus ſalvetur.

SImiliter uxores ſeſe ſubjiciant ſuis viris: ut etiam ſiqui non aſſentiuntur ſermoni, per uxorum converſationem abſque ſermone lucrifiant,

2 Ubi ſpectarint cum timore *conjugalem* caſtam converſationem veſtram.

3 Quarum ornatus non ſit externus ille in nodis capillorum, & circumpoſito auro, vel palliorum amictu:

4 Sed occultus ille cordis homo, *ſitus* in incorruptione lenis ac quieti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei pretioſus.

5 Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres quæ ſperabant in Deum, ornabant ſeſe, ſubjectæ ſuis viris:

6 Sicut Sara obedivit Abrahamo, dominum eum vocans: cujus factæ eſtis filiæ, dum bene agitis, & nequaquam ulla terremini conſternatione.

7 Viri ſimiliter ſimul habitent, ſecundum *Dei* notitiam, vaſi muliebri ut infirmiori tribuentes honorem, utpote quum una etiam hæredes *ſitis* gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces veſtræ.

8 Denique omnes *eſtote* concordes, mutuo moleſtiarum ſenſu affecti, fraterna prædicti charitate, ad intimam miſericordiam pronis comes:

9 Non reddentes malum pro malo, aut convicium pro convicio, ſed contra, benedicentes; ut qui ſciatis vos ad hoc vocatos eſſe, ut benedictionem hæreditario jure obtineatis.

10 Qui enim vult vitam diligere, & videre dies bonos, deſiſtere faciat linguam ſuam à malo, & labia ſua, ne loquantur dolum:

11 Declinet à malo, & faciat quod bonum eſt: quærat pacem, & perſequatur eam.

12 Nam oculi Domini *ſunt intenti* in juſtos, & aures ejus ad deprecationem eorum: vultus vero Domini adverſum eos qui faciunt mala.

13 Et quis est qui male accipiat vos, si bonarum rerum æmulatores fueritis?

14 Sed & si *quid* perperiamini propter justitiam, beati *tamen estis*: cæterum metu eorum ne meruite, neque turbemini:

15 Sed Dominum Deum sanctificate in cordibus vestris. *Estote* autem semper parati ad responsendum cuilibet petenti rationem eius spei quæ in vobis est, cum mansuetudine & timore, conscientiam bonam habentes:

16 Ut, pro eo quod obloquuntur vobis tamquam facinorosis, pudeant qui infesti sunt vestræ bonæ in Christo conversationi.

17 Melius enim *est* ut bene agentes, si ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quam male agentes:

18 Nam & Christus semel pro peccatis passus fuit, justus pro injustis: ut nos ad Deum adduceret, morte quidem affectus carne, vivificatus autem Spiritu.

19 Per quem etiam spiritibus qui *sunt* in carcere profectus prædicavit:

20 Qui olim non obedierunt, quum semel exspectabat illic Dei patiens animus in diebus Noë quum construeretur Arca, in qua paucæ (id est, octo) animæ servatæ sunt in aqua.

21 Cui rei nunc respondens exemplar Baptismi nos quoque servat (non quo carnis sordes abjiciuntur, sed stipulario bonæ conscientiæ apud Deum) per resurrectionem Jesu Christi,

22 Qui est ad dexteram Dei profectus in cœlum, subjectis ipsi Angelis & potestatibus ac virtutibus.

CAPUT IV.

Cum Christo mortuos hortatur, ut prætervita devitent peccata, &, in novitate vitæ ambulantes, gaudeant seconsortes afflictionũ Christi factos, tamquã qui gloriæ ipsius consortes etiam sint.

QUum igitur Christus passus sit pro nobis carne, vos quoque eadem cogitatione armamini, *nempe*, quod qui passus est in carne, destitit à peccato,

2 Ut non amplius cupiditatibus hominum, sed voluntati Dei, quod in carne reliquum est temporis vivat.

3 Sufficit enim vobis præterito vitæ tempore, quæ libent Gentibus perpetrasse, incedendo in lasciviis, cupiditatibus, vinolentiis, comessationibus, comporationibus, & nefariis simulacrorum cultibus.

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vobis ad eandem luxus profusionem, peregrinari sibi videntur, blasphemantes:

5 Qui reddituri sunt rationem ei qui paratus est ad judicandum vivos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque evangelizatum fuit, ut damnarentur quidem secundum homines, *id est*, carne; viverent autem secundum Deum, *id est*, Spiritu.

7 Omnium autem finis imminet. Estote igitur temperantes & sobrii ad preces.

8 Ante omnia vero charitatem alii in alios intensam habentes: nam charitas operiet multitudinem peccatorum.

9 Hospitales *estote* alii erga alios, absque murmurationibus.

10 Ut quisque accepit donum, *ita* alius in alium illud subministrantes, ut boni dispensatores variæ Dei gratiæ.

11 Si quis loquitur, *loquatur* ut eloquia Dei: si quis ministrat, *ministret* tamquam ex viribus quas suppeditat Deus: ut in omnibus glorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria & robur in secula seculorum. Amen.

12 Dilecti, ne tamquã peregrini exploratione illa per ignem quæ fit in vobis ad vestri experimentum, percellimini, ut si peregrinum aliquid vobis accideret.

13 Imo in eo quod consortes estis afflictionum Christi, gaudete: ut & cum revelabitur gloria ipsius, gaudeatis exsultantes.

14 Si conviciis afficimini in nomine Christi, beati *estis*: quoniam & ille gloriæ, & ille Dei Spiritus super vos requiescit: *qui* quod ad illos quidem attinet, blasphematur, quod ad vos autem, glorificatur.

15 Ne enim quisquam vestrum malo afficiatur ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inspector:

16 Sed si ut Christianus, ne pudefiat, imo glorificet Deum hoc respectu.

17 Nam tempus *est* ut incipiat judicium à domo Dei: quod si primum *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non assentiuntur Evangelio Dei?

18 Et, si justus vix servatur, impius & peccator ubi comparebit?

19 Itaque qui malis affluntur ex voluntate Dei, tamquam fideli conditori commendent animas suas bene agendo.

CAPUT V.

Officia pastorum et auditorum in Ecclesia.

PResbyteros qui inter vos sunt, precor ego una presbyter, ac testis afflictionum Christi, atque idem gloriæ consors quæ futurum est ut reveletur:

2 Pascite Dei gregem qui penes vos est, illius inspectioni vacantes non coacte sed libenter; non turpiter affectantes lucrum, sed prompto animo;

3 Neque ut dominantes cleri, sed ut qui sitis exemplaria gregis.

4 Et quum manifestus factus fuerit ille pastorum Princeps, reportabitis amarantinam illam gloriæ coronam.

5 Similiter juniores, subjecti estote senioribus, & omnes vicissim subjiciminiSubmissione animi estote intus ornati: nam Deus superbis obsistit, submissis autem dat gratiam.

6 Submittite vos igitur robustæ manui Dei, ut vos opportuno tempore extollat:

7 Omnã

7 Omni ſolicitudine veſtra in eum conjecta: nam illi cura eſt de vobis.

8 Sobrii eſtote, vigilate: nam adverſarius ille vester Diabolus, ut Leo rugiens, obambulat, quærens quem abſorbeat.

9 Cui obſiſtite firmi per fidem, ut qui noveritis eaſdem afflictiones à veſtra quæ in mundo eſt fraternitate peragi.

10 Cæterum Deus, omnis gratiæ *autor*, qui vocavit vos ad æternam ſuam gloriam in Chriſto Jeſu, pauliſper afflictos, ipſe, *in quam*, perficiat vos, ſtabiliat, roboret, fundet.

11 Ipſi gloria & robur in ſecula ſeculorum. Amen.

12 Per Sylvanum vobis fidum fratrem paucis, ut puto, ſcripſi, adhortans *vos*, & teſtificans hanc eſſe veram gratiam Dei in qua ſtatis.

13 Salutat vos ea quæ eſt in Babylone vobiſcum electa *Eccleſia*, & Marcus filius meus.

14 Salutate alii alios charitatis oſculo. Pax vobis omnibus qui eſtis in Chriſto Jeſu. Amen.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA POSTERIOR.

CAPUT I.

Propoſita ſpei excellentia ad introitum in regnum Dei hortatur; & brevi moriturus, doctrinam Chriſti ex voce Patris & Prophetarum ſcripta confirmat.

SImeon Petrus, ſervus & Apoſtolus Jeſu Chriſti, æque pretioſam fidem nobiſcum ſortitis per juſtitiam Dei noſtri & Servatoris Jeſu Chriſti:

2 Gratia vobis & pax multiplicetur in agnitione Dei, & Jeſu Domini noſtri:

3 Prout divina vis ipſius omnia nobis donavit quæ ad vitam & pietatem *pertinent*, per agnitionem illius qui vocavit nos ad gloriam ac virtutem.

4 Ex eo quod maxima illa nobis ac pretioſa promiſſa donavit, ut per hæc efficeremini divinæ conſortes naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipſum vero *vos*, omni præterea collato ſtudio, adjicite fidei veſtræ virtutem, virtuti vero notitiam,

6 Scientiæ vero continentiam, continentiæ vero tolerantiam, tolerantiæ pietatem,

7 Pietati vero fraternum amorem, fraterno vero amori charitatem.

8 Hæc enim ſi vobis adſint, & abundent, non inertes vos nec infructuoſos efficient in Domini noſtri Jeſu Chriſti agnitione.

9 Nam cui hæc non adſunt, is cæcus eſt, nihil procul cernens, oblitus ſeſe à veteribus peccatis ſuis fuiſſe purificatum.

10 Quapropter, fratres, potius ſtudete vocationem & electionem veſtram firmam efficere: hæc enim ſi feceritis, nunquam impingeris.

11 Ita enim ample ſubminiſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri & Servatoris Jeſu Chriſti.

12 Quapropter non negligam vos de iſtis ſemper commonefacere, quamvis peritos & ſtabilitos in præſente veritate,

13 Juſtum autem duco, quamdiu ſum in hoc taberna culo, expergefacere vos per ſubmonitionem:

14 Quum ſciam cito futurum ut deponam tabernaculum meum: ſicut Dominus noſter Jeſus Chriſtus declaravit mihi.

15 Sed & ſtudebo ut ſubinde vos poſſitis poſt exitum meum horum mentionem facere.

16 Non enim arte compoſitas fabulas ſequuti notum vobis fecimus Domini noſtri Jeſu Chriſti potentiam & adventum: ſed ut qui oculis noſtris a ſpeximus illius majeſtatem.

17 Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujuſmodi à magnifica illa gloria, Hic eſt Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquieſco.

18 Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, quum eſſemus una cum eo in monte illo ſancto.

19 Et habemus firmiſſimum illum ſermonem propheticum: quem bene facitis quod attenditis, velut lucernam ſplendentem in obſcuro loco, uſquedum dies illuxerit, & lucifer exoriatur in cordibus veſtris.

20 Si illud primum noveritis, nullam propheriam Scripturæ eſſe propriæ explicationis.

21 Non enim libitu hominis allata eſt olim prophetia, ſed acti à Spiritu ſancto loquuti ſunt ſancti Dei homines.

CAPUT II.

Vaticinium de falſorum doctorum multitudine, indole, artibus, & pœna.

FUerunt autem etiam pſeudoprophetæ in populo: ut etiam inter vos erunt falſi doctores, qui ſubintroducent hæreſes exitiales, etiam Dominum qui illos mercatus eſt abnegantes, accerſentes ſibiipſis celerem perniciem.

2 Et multi ſequentur eorum exitia: per quos via veritatis blaſphemabitur.

3 Et per avaritiam fictis ſermonibus vos negotiabuntur: quibus damnatio jam olim non otiatur, & quorum exitium non dormitat.

4 Nam ſi Deus Angelis qui peccaverunt non pepercit, ſed in tartarum detruſos catenis caliginis tradidit, damnationi ſervatos:

5 Et prisco mundo non pepercit, sed octavum Noë, justitiæ præconem, custodivit, diluvio in mundum impiorum inducto :

6 Et civitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cinerem redactas subversione damnavit, constituitque ut essent exemplar impie victuris :

7 Et justum Lot lascivia nefariorum conversatione fatigatum eripuit :

8 (Justus enim ille, quum habitaret inter eos, indies animam justam sceleratis illorum factis, & videndo & audiendo excruciabat)

9 Novit Dominus pios è tentatione eripere, injustos autem in diem judicii pœnas dantes servare :

10 Maxime vero eos qui carnem sequentes, in cupiditate pollutionis incedunt, & dominatum contemnunt, *qui inquam, ut sunt* audaces, & sibi pertinaciter placentes, non horrent dignitates probris incessere :

11 Quum ipsi Angeli, qui sunt viribus ac potentia majores, non ferant adversus eas apud Dominum maledictionis judicium.

12 At isti, veluti animantia rationis expertia, *quæ* naturali impetu feruntur, facta ad eum finem ut capta intereant, ea vituperantes quæ ignorant, sua ipsorum corruptela interibunt :

13 Reportaturi mercedem injustitiæ, ut qui voluptatem ducunt diurnum luxum; labes ac maculæ, seductionibus suis sese oblectantes, vobiscum convivando ;

14 Oculos habentes plenos adulterii, & qui à peccando cessare nesciant, inescantes animas instabiles, cor habentes ad avaritiam exercitatum, exsecrandi homines :

15 Qui derelicta recta via aberrarunt, sequuti viam Balaam *filii* Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit :

16 Sed redargutionem suæ transgressionis habuit : *nam* subjugis asina muta, humana voce loquuta, inhibuit Prophetæ dementiam.

17 Isti sunt fontes aqua carentes, nebulæ à turbine agitatæ : quibus caligo tenebrarum in æternum asservata est.

18 Nam quæ præcumida vanitas ipsis dictavit loquendo, eos inescant per carnis cupiditates lascivas, qui vere effugerant abiis qui in errore versantur :

19 Libertatem eis pollicendo, quum ipsi servi sint corruptelæ : siquidem à quo quis superatus est, huic etiam in servitutem est addictus.

20 Nam si, postquam pollutiones mundi per agnitionem Domini & Servatoris Jesu Christi effugerint, his rursum implicati superentur, facta est ultima eorum conditio deterior priore.

21 Melius enim fuisset eis non cognovisse viam justitiæ, quam, cognita *illa*, regredi à sancto præcepto sibi tradito.

22 Sed accidit eis quod vero proverbio dici solet, Canis reversus est ad suum ipsius vomitum : &, Sus lota, ad volutabrum cœni.

CAPUT III.

Adventus Christi ad judicium. Mundi Judicium Epistolarum hac de re. Præparatio ad illum diem.

1 Hasce jam alteras vobis literas scribo, dilecti, quibus sinceram mentem vestram per submonitionem expergefacio :

2 Ut memores sitis verborum quæ prædicta sunt à sanctis Prophetis, & præcepti illius nostri qui sumus Apostoli Domini & Servatoris.

3 Illud primum scientes, venturos extremis diebus irrisores, in suis ipsorum cupiditatibus incedentes,

4 Et dicentes, Ubi est pollicitatio adventus ejus ? nam ex quo *die* patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim volentes ipsos fugit, cœlos jam olim exstitisse per Dei sermonem, & terram ex aqua & in aqua consistentem.

6 Quamobrem is qui tum erat mundus, aqua inundatus perlit.

7 Qui vero nunc *sunt* cœli ac terra, eodem sermone reconditi, asservantur igni in diem damnationis & exitii impiorum hominum.

8 Unum autem hoc ne vos fugiat, dilecti, unum diem apud Dominum *perinde esse* ut mille annos, & mille annos ut diem unum.

9 Non tardat Dominus promissionem, (ut nonnulli tarditatem *hanc esse* ducunt) sed patiens est animo erga nos, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.

10 Veniet autem sicut fur in nocte dies ille Domini, quo cœli cum stridore præteribunt, elementa vero æstuantia solventur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur.

11 Quum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet esse vos in sanctis conversationibus & pietatis officiis,

12 Exspectantes & properantes *ad* adventum diei Dei, in quo cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent ?

13 Sed cœlos novos ac terram novam secundum promissum ejus exspectamus, in quibus justitia inhabitat.

14 Quapropter, dilecti, quum hæc expectetis, studete ut inconraminati & inculpati ab eo inveniamini cum pace :

15 Dominiq; nostri tarditatem ad iram, salutem ducite, sicut & dilectus frater noster Paulus pro sibi data sapientia scripsit vobis :

16 Ut in omnibus fere epistolis, loquens de istis, in quibus sunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti parumque stabiles detorquent,

deторquent, ut & reliquas Scripturas, suo ipsorum exitio.

17 Vos igitur, dilecti, *ista*rum præscii quum sitis, cavete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis à propria stabilitate.

18 Sed crescite in gratia & notitia Domini nostri & Servatoris Jesu Christi: cui gloria & nunc & ad tempus sempiternum. Amen.

Johannis Apostoli Epistol: CATHOLICA prima.

CAPUT I.

Verbi annunciatio apostolica. Communio cum Christo. Sanguis Christi λύτρον καὶ ἀντίλυτρον. *Confessio peccatoris.*

Quod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus, & manus nostræ contrectarunt de Sermone illo vitæ,

2 (Nam vita illa conspicua facta est: & illã vidimus, & testamur, & annunciamus vobis vitam illam æternã quæ erat apud Patrem, & conspicua facta est nobis)

3 Quod *inquam*, vidimus & audivimus, id annunciamus vobis, ut & vos communionem habeatis nobiscum: & communio nostra *sit* cum Patre & cum Filio ejus Jesu Christo.

4 Et hæc scribimus vobis ut gaudium vestrum sit plenum.

5 Hic est igitur nuncius ille quem audivimus ex ipso, & renunciamus vobis. Deum lucem esse, nec tenebras in eo esse ullas.

6 Si dixerimus nos communionem habere cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, nec sincere agimus.

7 Quod si in luce ambulamus, sicut ipse est in luce, communionem habemus cum eo mutuam, & sanguis Jesu Christi Filii ejus purificat nos ab omni peccato.

8 Si dixerimus nos peccatum non habere, nosipsos fallimus, & veritas in nobis non est.

9 Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus, ut remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate.

10 Si dixerimus nos non peccasse, mendacem facimus eum, & sermo ejus non est in nobis.

CAPUT II.

Christi meritum catholicum. Vita Christiana. Unctio Spiritus. Doctrina Antichristi.

Filioli mei, hæc scribo vobis ut ne peccetis. Quod si quis peccarit, advocatum apud Patrẽ habemus, Jesũ Christũ justum.

2 Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nec pro nostris solum, sed etiam pro totius mundi *peccatis*.

3 Et per hoc scimus quod ipsum novimus, si præcepta ipsius observemus.

4 Qui dicit, Novi eum, & præcepta ejus non observat, mendax est, & in eo veritas non est:

5 Qui autem observat sermonem ejus, vere in hoc charitas Dei adimplera est: per hoc scimus nos in ipso esse.

6 Qui dicit se in eo habitare, debet, prout ille ambulavit, ita & ipse ambulare.

7 Fratres, non scribo vobis novum præceptum, sed præceptum vetus, quod *vidistis* habuistis *jam inde* à principio. Vetus hoc præceptum sermo ille est quem audivistis *jam inde* à principio.

8 E contrario, præceptum novum scribo vobis, id quod verum est in ipso, & in vobis: quia tenebræ præterierunt, & vera illa lux jam lucet.

9 Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

10 Qui diligit fratrem suum, in luce manet, & offendiculum in eo non est:

11 Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ oculos ipsius obcæcarunt.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remissa sunt vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis, patres, quoniam nostis eum qui à principio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniam Improbum illum vicistis.

14 Scribo vobis, pueruli, quoniam nostis Patrem. Scripsi vobis, patres, quoniam nostis eum qui *est* à principio. Scripsi vobis, adolescentes, quia validi estis, & verbum Dei habitat in vobis, & Improbum illum vicistis.

15 Ne diligite mundum, neque ea quæ in mundo sunt: si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.

16 Quoniam quicquid est in mundo, cupiditas carnis, & libido oculorum, & fastus vitæ, non est ex Patre, sed ex mundo est.

17 Porro mundus præterit, & cupiditas ipsius: qui vero præstat voluntatem Dei, manet in æternum.

18 Pueruli, ultimum tempus adest: & sicut audivistis antichristum venturum, etiam nunc antichristi multi cæperunt esse: unde scimus ultimum tempus adesse.

19 E nobis egressi sunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum: sed *egressi sunt ex nobis* ut manifestum fieret, non omnes esse ex nobis.

20 At vos unctionem habetis à Sancto illo *profectam*, & nostis omnia.

21 Non scripsi vobis *idcirco* quod veritatem nesciatis, sed quoniam eam scitis, & nullum mendacium esse ex veritate.

22 Qui

22 Quis eſt mendax, niſi qui negat Jeſum eſſe Chriſtum illum? hic eſt antichriſtus, qui negat Patrem & Filium.

23 Quiſquis negat Filium, nec Patrem habet: qui agnoſcit Filium, etiam Patrem habet.

24 Quod igitur audiviſtis à principio, in vobis maneat: ſi in vobis manſerit quod audiviſtis à principio, vos quoque in Filio & Patre manebitis.

25 Hæc autem illa eſt promiſsio quam ipſe pollicitus eſt nobis, *nempe*, vita illa æterna.

26 Hæc ſcripſi vobis de iis qui ſeducunt vos.

27 Sed unctio quam vos accepiſtis ab eo, manet in vobis: nec neceſſe habetis ut quiſquam doceat vos: verum ſicut eadem unctio docet vos de omnibus, *quæ* & verax eſt, & non mendax, & ſicut docuit vos, manebitis in eo.

28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: ut quum manifeſtus factus fuerit, habeamus loquendi libertatem, neque pudefiamus coram eo in ipſius adventu.

29 Si ſcitis eum juſtum eſſe, noſtis quicumque exercet juſtitiam, ex ipſo natum eſſe.

CAPUT III.

Gratia adoptionis. Charitas, filiorum Dei ſymbolum. Chriſti dilectio erga nos. Preces conſcientiæ indemnis placent.

VIdete qualem charitatem dedit nobis Pater *nempe*, ut filii Dei vocemur: propterea mundus non novit vos, quia non novit eum.

2 Dilecti, nunc filii Dei ſumus, ſed nondum manifeſtum factum eſt quod erimus: ſcimus autem fore ut quum *ipſe* factus fuerit manifeſtus, ſimiles ei ſimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

3 Et quiſquis habet hanc ſpem in eo *ſuam*, caſtum ſe conſervat, ſicut & ille caſtus eſt.

4 Quiſquis dat operam peccato, etiam Legem tranſgreditur: nam peccatum eſt Legis tranſgreſsio.

5 Et ſcitis illum patefactum eſſe ut peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſſe.

6 Quiſquis in eo manet, non peccat: quiſquis peccat, non vidit eum, neque novit eum.

7 Filioli, nemo vos ſeducat: qui exercet juſtitiam, juſtus eſt, ſicut ille juſtus eſt.

8 Qui dat operam peccato, ex diabolo eſt: quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc manifeſtus factus eſt Filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli.

9 Quiſquis natus eſt ex Deo, peccato non dat operam; quoniam ſemen ipſius in eo manet: nec poteſt peccare, eo quod ex Deo natus eſt.

10 Per hoc manifeſti ſunt filii Dei & filii diaboli: quiſquis non dat operam juſtitiæ, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.

11 Quoniam hæc eſt denunciatio quam audiviſtis à principio, ut diligamus alii alios.

12 Non ſicut Cain, *qui* ex illo Improbo erat, & mactavit fratrem ſuum. Cujus autem rei gratia occidit eum? quia opera ejus mala erant, fratris autem ejus juſta.

13 Ne miramini, fratres mei, ſi odit vos mundus.

14 Nos ſcimus nos tranſlatos eſſe ex morte ad vitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem, manet in morte.

15 Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida eſt: & noſtis nullum homicidam habere vitam æternam in ſe manentem.

16 Per hoc novimus charitatem Dei, quod ille animam ſuam pro nobis depoſuit: nos igitur debemus pro fratribus animas deponere.

17 Qui vero habuerit mundanum victum, & viderit fratrem ſuum cui aliquo ſit opus, & clauſerit viſcera ſua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

18 Filioli mei, ne diligamus verbo neq; lingua *ſolum*, ſed facto & veritate.

19 Et per hoc cognoſcimus nos ex veritate eſſe, & coram ipſo ſecura reddemus corda noſtra.

20 Nam ſi nos condemnet cor noſtrum, nempe potentior eſt Deus corde noſtro, & novit omnia.

21 Dilecti, ſi cor noſtrum nos non condemnet, libertatem loquendi habemus apud Deum.

22 Et quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta ejus obſervamus, & quæ in ipſius conſpectu placent facimus.

23 Hoc eſt igitur ejus præceptum, ut credamus nomini Filii ejus Jeſu Chriſti, & diligamus alii alios, ſicut præcepit nobis.

24 Nam qui obſervat ejus præcepta, in eo habitat, & ipſe in eo: & per hoc novimus eum habitare in nobis, *nempe*, ex Spiritu quem nobis dedit.

CAPUT IV.

Spiritus ſunt probandi. Nota veræ & falſæ doctrinæ. Character piorum & impiorum.

DIlecti, ne cuivis ſpiritui credite, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint: nam multi pſeudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoſcite Dei Spiritum: quicumq; ſpiritus profiterur Jeſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo eſt.

3 At quicumque ſpiritus non profiterur Jeſum Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo non eſt: ſed hic eſt ille *ſpiritus* Antichriſti, quem audiſtis venturum fuiſſe, & *qui* jam nunc in mundo eſt.

4 Vos ex Deo eſtis, filioli, & viciſtis eos: quoniam potentior eſt qui eſt in vobis, quam qui in mundo eſt.

5 Ipſi è mundo ſunt, ideo mundana loquuntur,

quuntur, & mundus eos audit.

6 Nos ex Deo sumus: qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: ex hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

7 Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo est: qui quis diligit, ex Deo natus est, & novit Deum.

8 Qui non diligit, non novit Deum: nam Deus est charitas.

9 Per hoc manifesta facta est charitas Dei in nos, quod Filium illum suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

10 In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum, sed quod ipse dilexerit nos, & miserit Filium suum ut esset propitiatio pro peccatis nostris.

11 Dilecti, si Deus nos ita dilexit, debemus & nos alii alios diligere.

12 Deum nemo conspexit unquam: si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat, & charitas ejus adimpleta est in nobis.

13 Per hoc cognoscimus nos in eo habitare, & ipsum in nobis, quod de Spiritu suo dedit nobis.

14 Nos vero spectavimus & testamur Patrem misisse Filium qui esset Servator mundi.

15 Quisquis professus fuerit Jesum esse Filium Dei, Deus in eo habitat, & ipse in Deo.

16 Et nos cognovimus & credidimus charitatem quam habet Deus erga nos. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17 Per hoc adimpletur charitas nobiscum ut fiduciam habeamus in die judicii, quod qualis ille est, *tales* & nos sumus in hoc mundo.

18 Metus non est in charitate: integra charitas foras ejicit metum; quoniam metus cruciatum habet: qui autem metuit, non est consummatus in charitate.

19 Nos diligimus eum, quoniam ipse prior dilexit nos.

20 Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo potest diligere?

21 Et hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit Deum, diligat etiam fratrem suum.

CAPUT V.

Charafteres regenitorum. Tres testes in cælo, totidem in terra. Peccatum irremissibile & remissibile.

QUisquis credit Jesum esse Christum illum, ex Deo genitus est: & quisquis diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui ex eo genitus est.

2 Per hoc cognoscimus nos diligere filios Dei, quum Deum diligimus, & præcepta ejus observamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut præcepta ejus observemus: & præcepta ejus gravia non sunt.

4 Quoniam quicquid natum est ex Deo vincit mundum: & hæc est victoria quæ vincit mundum, *nempe* fides nostra.

5 Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit Jesum esse Filium Dei?

6 Hic ille est qui venit per aquam & sanguinem, *nempe* Jesus Christus: non per aquam solum, sed per aquam & sanguinem: & spiritus is est qui testificatur Spiritum veritatem esse.

7 Nam tres sunt qui testificantur in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.

8 Et tres sunt qui testificantur in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9 Si testimonium hominum accipimus; testimonium Dei majus est: nam hoc est testimonium Dei quod testificatus est de Filio suo.

10 Qui credit in Filium Dei, habet testimonium in seipso: qui non credit Deo, mendacem eum fecit, quia non credidit testimonio quod testificatus est Deus de Filio suo.

11 Est autem hoc testimonium, *nempe*, quod vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus est.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.

13 Hæc scripsi vobis qui creditis in nomen Filii Dei: ut sciatis vos vitam æternam habere, & ut credatis in nomen Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia quam apud Deum habemus, ipsum, si quid petierimus secundum voluntatem ejus, nos audire.

15 Quod si scimus eum audire nos; quicquid petierimus, scimus nos habere petitiones quas ab eo petiimus.

16 Si quis viderit fratrem suum peccare peccato *quod* non *est* ad mortem, petet, & dabit ei vitam: peccantibus *dico* non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget.

17 Omnis injustitia peccatum est: sed est peccatum *quod* non *est* ad mortem.

18 Scimus quod quisquis natus est ex Deo, non peccat: sed *quod* qui genitus est ex Deo, conservat seipsum, & Improbus ille non attingit eum.

19 Scimus nos ex Deo esse, & mundum totum in illo improbo jacere.

20 Sed scimus Filium Dei venisse, & dedisse nobis mentem ut cognoscamus verum illum: & sumus in vero illo, *id est*, in ejus Filio Jesu Christo. Hic est verus Deus, & vita illa æterna.

21 Filioli, cavete vobis ab idolis. Amen.

Johannis

Johannis Apoſtoli Epiſtola Catholica ſecunda.

Charitati in vita & ſinceritati in doctrina ſtudendum.

1 Presbyter electæ dominæ, & liberis ejus, quos ego vere diligo, nec ego ſolus, ſed & omnes qui norunt veritatem:

2 Propter veritatem quæ manet in nobis, & nobiſcum erit in æternum:

3 Sit vobiſcum gratia, miſericordia, pax à Deo Patre, & à Domino Jeſu Chriſto Filio Patris, cum veritate & charitate.

4 Gaviſus ſum valde quod invenerim ex filiis tuis qui ſincere ambulent, ſicut præceptum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te, domina, non ut præceptum novum ſcribens tibi, ſed quod habuimus à principio, ut diligamus alii alios.

6 Hæc autem eſt charitas, ut ambulemus ſecundum præcepta ipſius. Hoc eſt præceptum illud ſicut audiſtis à principio, ut in eo ambuleris.

7 Nam multi impoſtores ingreſſi ſunt in mundum, qui non profitentur Jeſum Chriſtum veniſſe in carne. Hic ille eſt impoſtor & Antichriſtus.

8 Reſpicite voſipſos, ne perdamus quæ egimus, ſed ut mercedem plenam recipiamus.

9 Quiſquis tranſgreditur, nec permanet in doctrina Chriſti, Deum non habet: qui manet in doctrina Chriſti, hic & Patrem & Filium habet.

10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum domum, nec Ave ei dicite.

11 Qui enim dicit ei Ave, communicat operibus ejus malis.

12 Quum multa haberem vobis ſcribenda, nolui per chartam & atramentum: ſed ſpero *me* venturum ad vos, & præſentem præſentibus loquuturum, ut gaudium noſtrum ſit completum.

13 Salutant te filii ſororis tuæ electæ. Amen.

Johannis Apoſtoli Epiſtola Catholica tertia.

Gaius hoſpitalitatis ſpeculum. Diotrephes imago falſorum Doctorum.

1 Presbyter Gaio dilecto, quem ego vere diligo.

2 Dilecte, imprimis opto ut proſpere agas & valeas, ſicut proſpere agit anima tua.

3 Gaviſus ſum enim valde quum venirent fratres, & teſtimonio ſuo commendarent ſinceritatem tuam, prout tu ſincere ambulas.

4 Majus iſtis gaudium non habeo, quum *videlicet* audio filios meos ſincere ambulare.

5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos,

6 Qui teſtimonio ſuo commendarunt charitatem tuam in conſpectu Eccleſiæ: quos recte facies ſi proſequutus fueris ut Deo conveniat.

7 Nam pro nomine ejus exceſſerunt ex Gentibus, nihil accipientes.

8 Nos ergo debemus recipere hujuſmodi, ut una operam impendamus veritati.

9 Scripſi Eccleſiæ: ſed qui primatum inter eos ambit Diotrephes, non recipit nos.

10 Propterea, ſi venero, memoriam renovabo ipſius factorum quæ facit, ſermonibus malis garriens in nos: quique etiam his non contentus, neque ipſe recipit fratres, & qui volunt *recipere* prohibet, & ex Eccleſia ejicit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum eſt, ſed quod bonum eſt. Qui bene agit, ex Deo eſt: qui autem male agit, non vidit Deum.

12 Demetrio teſtimonium redditum eſt ab omnibus, & ab ipſa veritate: ſed & nos teſtimonium perhibemus: & noſtis teſtimonium noſtrum firmum eſſe.

13 Multa poſſem ſcribere, ſed nolo per atramentum & calamum tibi ſcribere.

14 Spero autem fore ut ſtatim te videam, & *tunc* præſens præſenti loquamur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

Judæ Apoſtoli Epiſtola Catholica.

Exhortatur Apoſtolos ad perſeverantiam fidei, contraque pſeudo-prophetas pramonet eorum doctrinam, converſationem & exitium indicans.

1 Judas Jeſu Chriſti ſervus, frater autem Jacobi, vocatis, à Deo Patre ſanctificatis, & Jeſu Chriſto aſervatis:

2 Miſericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.

3 Dilecti, quum omne ſtudium adhiberem ut ſcribam ad vos de communi ſalute, neceſſe habui vobis ſcribere, ad vos hortandos ut decertetis pro fide quæ ſemel tradita eſt ſanctis.

4 Nam ſubrepſerunt quidam homines jam olim præſcripti ad hanc damnationem, impii, qui Dei noſtri gratiam tranſferunt ad laſcivium, & ſolum illum horum Deum ac Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum negant.

5 Volo autem vobis in memoriam revocare

care *istos*, ut qui semel hoc sciatis, Dominum, quum populum ex Ægypto liberaſſet, rurſus eos qui non credebant perdidiſſe;

6 Et angelos qui non conſervarunt ſuam originem, ſed reliquerunt ſuum domicilium, judicio magni illius diei vinculis æternis ſub caligine reſervaſſe.

7 Sicut Sodoma & Gomorrha, & his finitimæ civitates ſimili modo atque illæ ſortatæ, & carnem alteram ſectatæ, propoſitæ ſunt exemplo, ignis æterni pœnam luſtinentes.

8 Similiter tamen & iſti ſopiti carnem quidem polluunt, dominatum vero aſpernantur, & dignitates vituperant.

9 At Michael Archangelus ille, quum adverſus diabolum altercans, diſceptaret de corpore Moſis, non auſus eſt *illi* impingere notam maledicti, ſed dixit, Increpet te Dominus.

10 At iſti, quæcumque non noverunt, vituperant: quæcumque vero naturaliter, ut animantia rationis expertia, ſciunt, in iis ſeſe corrumpunt.

11 Væ ipſis: nam viam Cain ingreſi ſunt, & deceptione mercedis qua deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, & contradictione Core perierunt.

12 Hi ſunt in agapis veſtris maculæ, dum vobiſcum convivantur, ſecure ſeipſos paſcentes; nubes aqua carentes, ventis circumactæ; arbores enarcidæ, infrugiferæ, bis emortuæ, eradicatæ;

13 Undæ maris efferatæ, deſpumantes ſua ipſorum dedecora; ſtellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternum ſervata eſt.

14 Propheravit autem etiam de iſtis ſeptimus ab Adamo Enochus, dicens; Ecce, venit Dominus cum ſanctis millibus ſuis,

15 Ut ferat judicium adverſus omnes, & redarguat quicumq; ex ipſis ſunt impii, de factis omnibus quæ impie patrarint, deque omnibus duris quæ loquuti fuerint adverſus ipſum peccatores impii.

16 Hi ſunt murmuratores, queruli, in cupiditatibus ſuis incedentes: & quorum os loquitur prætumida, admirantes perſonas utilitatis gratia.

17 Vos autem, dilecti, memores eſtote verborum illorum quæ prædicta fuerunt ab Apoſtolis Domini noſtri Jeſu Chriſti,

18 Quod *videlicet* dixerunt vobis, In extremo tempore futuros irriſores qui in impiis ſuis cupiditatibus incederent.

19 Hi ſunt qui ſeipſos ſegregant, animales, Spiritum non habentes.

20 Vos autem, dilecti, ſanctiſſimæ veſtræ fidei ſuperſtruentes voſipſos, per Spiritum ſanctum orantes,

21 Voſipſos in charitate Dei conſervate, exſpectantes miſericordiam Domini noſtri Jeſu Chriſti in vitam æternam.

22 Et alios quidem habito delectu, commiſeramini;

23 Alios vero metu ſervate, ex flamma rapientes: odio habentes vel eam tunicam quæ à carnis contactu ſit maculata.

24 Cæterum ei qui poteſt vos cuſtodire à lapſu immunes, & ſtatuere in conſpectu gloriæ ſuæ inculpatos cum exſultatione,

25 *Id eſt*, ſoli ſapienti Deo Servatori noſtro, gloria *eſto* & magnificentia, robur & auctoritas, & nunc & in omnia ſecula. Amen.

APOCALYPSIS JOHANNIS THEOLOGI.

CAPUT I.

Prologus hujus libri, in quo intimatio Johannis, et prima viſio.

APocalypſis Jeſu Chriſti, quam dedit ipſi Deus, ut indicaret ſervis ſuis quæ oporteat fieri cito: *is* vero mittens per Angelum ſuum, ſervo ſuo Johanni ſignificavit:

2 Qui teſtificatus eſt ſermonem Dei, & teſtimonium Jeſu Chriſti, & quæcumque vidit.

3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt verba prophetiæ hujus, & obſervant ea quæ in ea ſcripta ſunt: præſtitutum enim tempus illud prope eſt.

4 Johannes ſeptem Eccleſiis quæ ſunt in Aſia: Gratia *ſit* vobis & pax à Qui eſt, & Qui erat, & Qui venturus eſt; & à ſeptem ſpiritibus qui in conſpectu throni ejus ſunt;

5 Et à Jeſu Chriſto, *qui eſt* fidus ille teſtis primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis noſtris per ſanguinem ſuum:

6 Et *qui* fecit nos reges & ſacerdotes Deo & Patri ſuo: ei *ſit* gloria & robur in ſecula ſeculorum. Amen.

7 Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum tranſfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam, Amen.

8 Ego ſum Alpha & Omega, *id eſt*, principium & finis, dicit Dominus; *id eſt*, Qui eſt, & Qui erat, & Qui venturus eſt, ille, *inquam*, omnipotens.

9 Ego Johannes, *qui* & frater veſter *ſum*, & ſocius in afflictione, & in regno & patiente expectatione Jeſu Chriſti, eram in inſula quæ vocatur Patmos, propter ſermonem Dei & teſtimonium Jeſu Chriſti.

10 Fui *autem* Spiritu correptus die Dominico, & audivi à tergo vocem magnam tamquam tubæ,

11 Dicentis,

11 Dicentis, Ego sum Alpha & Omega, primus ille & ultimus: &, Quod cernis scribe in libro, & mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardibus, & Philadelphiæ, & Laodiceæ.

12 Converti me igitur ut cernerem vocem quæ loquuta erat mecum. Conversus autem vidi septem candelabra aurea;

13 Et in medio septem candelabrorum aureorum *quemdam* similem Filio hominis, indutum talari *veste*, & præcinctum ad mamillas zona aurea.

14 Caput autem ejus & capilli *erant* candidi ut lana alba, tamquam nix: & oculi ejus ut flamma ignis.

15 Pedes autem ejus similes chalcolibano, veluti in fornace ardentes: & vox illius tamquam vox aquarum multarum.

16 Habebat autem in dextra sua stellas septem: & ex ore ejus anceps romphæa acuta prodibat: & facies ejus qualis sol in suo vigore lucet.

17 Quum autem vidissem eum cecidi ad pedes ejus veluti mortuus: tum imposuit mihi dextram suam, dicens mihi, Ne metue: ego sum primus ille & ultimus ille;

18 Et qui vivo, sed fui mortuus, & ecce vivo in secula seculorum, Amen: Et habeo claves inferorum & mortis.

19 Scribe quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ posthæc sunt futura.

20 Mysterium septem stellarum quas vidisti in dextra mea, & septem candelabra aurea. Septem illæ stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra illa septem quæ vidisti, septem Ecclesiæ sunt.

CAPUT II.

Protasis hujus libri incipit; & quatuor epistolæ exarantur ad totidē Episcopos.

ANgelo Ephesinæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet septem illas stellas in dextra sua, qui ambulat inter septem illa candelabra aurea:

2 Novi opera tua, & laborem tuum, & tolerantiam tuam, & quod non possis ferre malos: & exploraris eos qui se dictitant Apostolos esse, & non sunt, & comperisti eos *esse* mendaces.

3 Et onere pressus fuisti, & toleras: & propter nomen meum laborasti, & non es defatigatus.

4 Sed habeo *aliquid* adversum te, quod charitatem tuam primam omiseris.

5 Memor esto itaque unde excideris, & resipisce, & priora opera facito: sin minus, veniam adversum te cito, & movebo candelabrum tuū à loco suo, nisi resipueris.

6 Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Victori dabo edere ex arbore illa vitæ quæ est in medio paradisi Dei.

8 Angelo vero Smyrnæorum Ecclesiæ scribe, Hæc dicit primus ille & ultimus ille, qui fuit mortuus & vivit:

9 Novi opera tua, & afflictionem, & paupertatem, (sed dives es); & blasphemiam eorum qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed Synagoga Satanæ.

10 Nihil eorum metue quæ passurus es: ecce, futurum est ut conjiciat diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut exploremini: & habebitis afflictionem dierum decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Qui vicerit, nequaquam lædetur à morte secunda.

12 Angelo vero Pergamensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui habet gladium illum ancipitem, acutum illum:

13 Novi opera tua, & ubi habites, *nempe* ubi thronus est Satanæ, & *quod* retineas nomen meum, neque negasti fidem meam, etiam iis diebus quibus Antipas martyr ille meus fidelis occisus est apud vos, ubi Satanas habitat.

14 Sed habeo adversum te pauca: quod habeas istic qui teneant doctrinam Balaam, qui docebat Balacum objicere offendiculum coram filiis Israelis, ut ederent ex iis quæ simulacris erant immolata, & *ut* scortarentur.

15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam Nicolaitarum: quod odi.

16 Resipisce: sin minus, veniam adversum te cito: & pugnabo cum illis gladio illo oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Ei qui vicerit, tribuam ut edat ex Manna illo occulto: & dabo illi calculum album, & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo novit nisi qui accipit.

18 Angelo vero Thyatirensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & cujus pedes *sunt* similes chalcolibano:

19 Novi opera tua, & charitatem, & subministrationem, & fidem, & tolerantiam tuam, & opera tua, & ultima plura prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca: quod permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetissam, docere & seducere servos meos, ut scortentur, & edant ex iis quæ simulacris immolantur.

21 Et dedi illi tempus ut resipisceret à scortatione sua: sed non resipuit.

22 Ecce, ego abjiciam eam in lectum: & eos qui adulterium committunt cum ea, in afflictionem magnam, nisi resipuerint ab operibus suis.

23 Et filios ejus occidam morte: & cognoscent omnes Ecclesiæ me esse scrutatorem renum & cordium: & dabo unicuique vestrum secundum opera vestra.

24 Vobis autem dico & reliquis Thyatirensibus, quicumque non tenetis doctrinam hanc, & qui non approbastis profun-

ditares Satanæ, ut aiunt; non imponam vobis aliud onus.

25 Tamen id quod habetis, retinete quousque veniam.

26 Nam si quis vicerit, & observaverit ad finem usque opera mea, dabo ei potestatem in Gentes.

27 Et reget eas virga ferrea: & tamquam vasa fictilia conterentur, sicut & ego accepi à Patre meo.

28 Et dabo ei stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT III.

Tres epistolæ exarantur ad totidem Episcopos.

ANgelo autem Ecclesiæ quæ est Sardibus scribe, Hæc dicit qui habet septem illos Spiritus Dei, & septem illas stellas: Novi opera tua, *nempe*, quod dicaris vivere, sed mortuus sis.

2 Esto vigilans, & stabili reliqua moribunda: non enim inveni opera tua plena in conspectu Dei.

3 Memento igitur quæ acceperis & audieris: & observa *illa*, & resipisce. Quod si non vigilaveris, veniam adversum te tamquam fur, neque intelliges qua hora veniam adversum te.

4 Habes *tamen* aliqua capira etiam Sardibus quæ non inquinarunt vestimenta sua, ideoque ambulabunt mecum albati: digni enim sunt.

5 Qui viceri, tamicierur vestimentis albis. neque unquam delebo nomen ejus ex libro vitæ, sed agnoscam nomen ejus in conspectu Patris mei, & in conspectu Angelorum ejus.

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7 Angelo vero Philadelphiensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Sanctus & verax ille, qui habet clavem Davidis: qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit:

8 Novi opera tua: ecce, proposui in tuo conspectu ostium apertum, nec quisquam potest illud claudere: quia nonnullam habes virtutem, & observasti sermonem meum, neque abnegasti nomen meum.

9 Ecce, Præbebo eos qui sunt ex synagoga Satanæ, *id est*, eorum qui dicunt se Judæos esse, nec sunt, sed mentiuntur; ecce, *inquam* faciam ut ipsi veniant & adorent ante pedes tuos, & sciant quod ego dilexi te.

10 Quoniam observasti sermonem tolerantiæ meæ, ego quoque te servabo ex tempore tentationis, quod venturum est in orbem universum, ad explorandos incolas terræ.

11 Ecce, venio cito, retine quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam ut is sit columna in templo Dei mei: nec foras egredietur amplius: & inscribam ei nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei, *id est*, novæ Hierusalem, quæ descendit è cœlo à Deo meo, & nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14 Angelo vero Laodicensium Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Amen, testis ille fidelis & verax, principium opificii Dei:

15 Novi opera tua, *nempe*, te neque frigidum esse, neque fervidum: utinam frigidus esses aut fervidus.

16 Itaque, quoniam tepidus es, nec frigidus, nec fervidus, futurum est ut te evomam ex ore meo.

17 Nam dicis, Dives sum, & ditatus sum, & nulla re mihi est opus: Neque notti te esse ærumnosum, & miserabilem, & pauperem, & cæcum, & nudum.

18 Consilium do tibi ut emas à me aurum igni exploratum, ut dives fias: & vestimenta alba, ut induaris, nec manifesta fiat pudenda nuditas tua: & collyrio inunges oculos tuos, ut videas.

19 Ego, quoscumque amo, arguo & castigo: Ferve igitur & resipisce.

20 Ecce, sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit ostium, ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.

21 Qui vicerit, tribuam ei ut sedeat mecum in throno meo, ut & ego vici, & sedeo cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAPUT IV.

Rex, caput, & ἀρχιποίμην Ecclesia describitur à palatio, throno, assessoribus, &c.

POstea vidi, & ecce, ostium *erat* apertum in cœlo: & vox prima quam audiveram tamquam tubæ loquentis mecum, dicebar, Ascende huc, & ostendam tibi quæ oporteat fieri post hæc.

2 Statim igitur fui correptus spiritu: & ecce thronus positus erat in cœlo: & *quidam* throno insidebat.

3 Is autem qui sedebat, aspectu similis erat lapidi jaspidi & sardio: & in circuitu throni erat iris aspectu similis smaragdo.

4 Et in circuitu throni, erant throni viginti quatuor, & super eos thronos vidi viginti quatuor Seniores sedentes amictos vestibus albis, & habentes impositas capitibus suis coronas aureas.

5 Prodibant autem ex illo throno fulgora, & tonitrua, & voces: & septem lampades igneæ ardentes ante thonum, quæ sunt septem Spiritus Dei.

6 Erat etiam ante thronum mare vitreum simile crystallo. & inter thronum, & quæ thronum ambiebant, quatuor animalia plena oculis ante & retro.

7 Animal autem primum erat simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem velut homo, & quartum animal simile aquilæ volanti.

8 Et quatuor animalia singula per se habeban-

habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant oculis, die ac nocte ſine intermiſsione dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ille omnipotens, qui Erat, & Eſt, & Venturus *eſt*.

9 Et quum tribuebant illa animalia gloriam, & honorem, & gratiarum actionem ei qui throno inſidebat, illi, *inquam*, viventi in ſecula ſeculorum,

10 Procidebant viginti quatuor illi Seniores in conſpectu illius inſidentis throno, & adorabant illum viventem in ſecula ſeculorum, & abjiciebant coronas ſuas ante thronum, dicentes,

11 Dignus es, Domine, qui accipias gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu condidiſti omnia, & per voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.

CAPUT V.

Liber regiminis & providentiæ Chriſti clauſus.

DEinde vidi ad dextram ejus qui inſidebat throno librum ſcriptum intus & à tergo, obſignatum ſigillis ſeptem.

2 Et vidi Angelum validum, prædicantem voce magna; Quis eſt dignus qui aperiat librum, & ſolvat ejus ſigilla?

3 Nemo autem poterat neque in cœlo, neque in terra, neque ſubter terram aperire librum, neque eum inſpicere.

4 Flebam igitur ego multum, quod nemo dignus inventus eſſet qui aperiret & legeret librum, nec qui eum inſpiceret.

5 Tunc unus ex Senioribus illis dicit mihi, Ne flето: ecce, vicit Leo ille ex tribu Juda, ſtirps illa Davidis, ut aperiat librum, & ſolvat ſeptem ejus ſigilla.

6 Aſpexi igitur, & ecce inter thronum & quatuor illa animalia, & inter Seniores illos, Agnus ſtans tamquam mactatus, habens cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem illi Spiritus Dei emiſsi in omnem terram.

7 Is venit & accepit librum ex dextra illius throno inſidentis.

8 Quumque accepiſſet librum quatuor illa animalia, & viginti quatuor illi ſeniores procidérunt in conſpectu Agni, habentes ſinguli citharas & phialas aureas plenas ſuffituum, quæ ſunt preces ſanctorum.

9 Et cecinerunt canticum novum, dicentes, Dignus es qui accipias librum, & aperias ejus ſigilla: quoniam mactatus es, & redemiſti nos Deo per ſanguinem tuum, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:

10 Et feciſti nos Deo noſtro reges & ſacerdotes: & regnabimus in terra.

11 Tum aſpexi, & audivi in circuitu throni, & animalium, & Seniorum illorum vocem Angelorum multorum: & erat eorum numerus millies centena millia, & decies centena millia:

12 Dicentes voce magna, Dignus eſt Agnus ille mactatus qui accipiat poteſtatem, & divitias, & ſapientiam, & vires, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13 Sed & res omnes conditæ, quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra, & ſub terra, & in mari, & quæ in eis ſunt omnia, audivi dicentes, Ei qui inſidet throno & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & robur, in ſecula ſeculorum.

14 Quatuor autem animalia illa dicebant, Amen: & viginti quatuor illi Seniores procidérunt in facies ſuas, & adoraruut eum qui vivit in ſecula ſeculorum.

CAPUT VI.

Liber clauſus aperitur ab Agno. Sex ſigillo ordine apertis, judicia Dei executioni mandantur.

POſtea vidi, quum aperuiſſet Agnus primum ex ſigillis, & audivi unum ex quatuor illis animalibus dicens, tamquam vocem tonitrui, Veni, & aſpice.

2 Aſpexi igitur, & ecce *aderat* equus albus: & qui inſidebat ei habebat arcum: & data eſt ei corona, & prodiit vincens, & ut vinceret.

3 Quumque aperuiſſet ſigillum ſecundum, audivi ſecundum animal dicens, Veni, & aſpice.

4 Et prodiit alius equus ruſus: & ſedenti in eo datum eſt ut tollat pacem è terra, ut alii alios mactent: datuſque eſt ei gladius magnus.

5 Et quum aperuiſſet ſigillum tertium, audivi tertium animal dicens, Veni, & aſpice. Aſpexi igitur, & ecce equus niger *aderat*: & qui inſidebat ei habebat ſtateram in manu ſua.

6 Et audivi vocem inter illa quatuor animalia dicentem, Chœnix tritri i denario, & tres chœnices hordei denario: & vinum & oleum ne læſeris.

7 Quumque aperuiſſet ſigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentem, Veni, & aſpice.

8 Tum vidi, & ecce *aderat* equus pallidus, & ejus qui inſidebat ei nomen erat Mors: & Infernus ſequebatur eam: dataque eſt eis in quadrantem terræ poteſtas trucidandi gladio & fame, & morte, & per terreſtres feras.

9 Quum vero aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſub altari animas eorum qui mactati fuerant propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod tuebantur.

10 Clamabant autem voce magna dicentes, Uſquequo, Domine, qui ſanctus es & verax, non judicas, & ſanguinem noſtrum vindicas, *eum repoſcendo* ab iis qui habitant in terra?

11 Tum datæ ſunt ſingulis ſtolæ albæ, & dictum eſt eis ut requieſcerent adhuc paulalum temporis, uſquequo compleantur etiam conſervi eorum & fratres eorum, qui occidendi ſunt ſicut & ipſi.

12 Deinde aſpexi quò aperuiſſet ſigillum ſextũ, & ecce terræmotus magnus factus eſt: & ſol factus eſt niger ut ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ut ſanguis:

13 Et ſtellæ cœli ceciderunt in terram, ſicut ficus abjicit groſſos ſuos quum vento magno concutitur.

14 Et cœlum abſceſſit ſicut liber qui convolvitur: & omnes montes & inſulæ è ſuis locis emotæ ſunt:

15 Et reges terræ, & optimates, & divites, & tribuni, & potentes, omneſque tum ſervi tum ingenui occultarunt ſe in ſpeluncis & in petris montium.

16 Et dixerunt montibus & petris, Cadite in nos, occultate nos à conſpectu ejus qui inſidet throno, & ab ira Agni:

17 Nam venit dies ille magnus iræ illius: & quis poterit ſtare?

CAPUT VII.

Quatuor Angeli, qui præſunt 4 cardinibus mundi. Angelus cuſtos magni ſigilli quo obſignantur 144000 electi homines. Multitudo & hymnus ſanctorum in cælo.

POſtea vidi quatuor Angelos inſiſtentes quatuor angulis terræ retinentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus ſuper terram, neque ſuper mare, neque in ullam arborem.

2 Et vidi alium Angelum aſcendentem ab ortu ſolis, habentem ſigillum Dei vivi, qui acclamavit voce magna quatuor illis angelis quibus datum eſt lædere terram & mare,

3 Dicens, Ne lædite terram, neq; mare, neque arbores, quouſque obſignaverimus ſervos Dei noſtri in frontibus ſuis.

4 Et audivi numerum obſignatorũ: centũ quadraginta quatuor millia *erant* obſignata ex omnibus tribubus filiorum Iſrael.

5 Ex tribu Juda, duodecies mille obſignata: ex tribu Reuben, duodecies mille obſignata: ex tribu Gad, duodecies mille obſignata:

6 Ex tribu Aſeris, duodecies mille obſignata: ex tribu Nephthali, duodecies mille obſignata: ex tribu Manaſsis, duodecies mille obſignata:

7 Ex tribu Simeonis, duodecies mille obſignata: ex tribu Levi, duodecies mille obſignata: ex tribu Iſachar is, duodecies mille obſignata.

8 Ex tribu Zabulonis, duodecies mille obſignata: ex tribu Joſephi, duodecies mille obſignata: ex tribu Benjaminis, duodecies mille obſignata:

9 Poſtea vidi, & ecce, *aderat* turba multa, quam numerare nemo poſsit, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: ſtabantque ante thronum & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis: & palmæ in manibus eorum.

10 Et clamabant voce magna, dicentes, Salus à Deo noſtro *eſt*, inſidenti throno, & Agno.

11 Omnes autem Angeli ſtabant in circuitu throni, & Seniorũ, & quatuor animaliũ illorũ, & procubuerunt ante thronum in facies ſuas, & adoravrunt Deum,

12 Dicentes, Amen: benedictio, & gloria, & ſapientia, & gratiarum actio, & honor, & poteſtas, & vires Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen.

13 Tum me compellavit unus ex illis Senioribus dicens mihi, Iſti qui amicti ſunt ſtolis albis, quinam ſunt, & unde venerunt?

14 Et dixi ei, Domine, tu noſti. Et dixit mihi, Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna: & lavarunt ſtolas ſuas, ac dealbarunt in ſanguine Agni.

15 Ideo ſunt ante thronũ Dei, & colunt eum die ac nocte in templo ejus: & qui inſidet throno, proteget eos umbraculo.

16 Non eſurient amplius, neq; ſitient amplius, nec in eos cadet ſol, neq; ullus æſtus.

17 Quoniam Agnus qui in medio throni eſt, paſcet eos, & viæ dux erit ipſis ad vivos fontes aquarum: & abſterſurus eſt Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

CAPUT VIII.

Epitaſis hujus libri hic incipit. Nam aperto ſeptimo ſigillo, ſeptẽ Angeli cum tubis procedunt: &, primis quatuor clangentibus, magna oritur confuſio.

PORro quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factum eſt ſilentium in cœlo ferme per ſemihoram.

2 Et vidi ſeptem illos Angelos qui aſtant in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ.

3 Tum alius Angelus venit & ſtetit apud aram habens thuribulum aureum: & dati ſunt ei ſuffitus multi, ut offerret cum precibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum.

4 Aſcendit autem fumus ſuffituum cum precibus Sanctorum, è manu Angeli ad conſpectum Dei.

5 Deinde accepit Angelus thuribulum, & implevit illud ex igne altaris, abjecitque in terram: & facta ſunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus.

6 Et ſeptẽ Angeli, qui habebant ſeptem tubas, præparaverunt ſe ut clangerent.

7 Primus igitur Angelus clanxit, & facta eſt grando & ignis, miſta ſanguine, projectaque ſunt in terram: & tertia pars arborum exuſta eſt, & omne gramen viride exuſtum.

8 Deinde ſecundus Angelus clanxit, & quaſi mons magnus igne ardens projectus eſt in mare: factaque eſt tertia pars maris, ſanguis:

9 Et mortua eſt tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia *dico*, & tertia pars navium periit.

10 Tum Angelus tertius clanxit, & cecidit è cœlo ſtella magna, ardens veluti lampas, ceciditque in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.

11 Nomen autem ſtellæ dicitur Abſinthiũ: verſa eſt igitur tertia pars aquarum in Abſinthium: & multi homines mortui ſunt ex aquis, quod amaræ factæ eſſent.

12 Deinde

12 Deinde quartus Angelus clanxit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum: ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13 Et vidi, & audivi unum Angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna, Væ, væ, væ incolis terræ, à reliquis sonis tubæ trium illorum Angelorum qui clangent.

CAPUT IX.

Quinto & sexto Angelis clangentibus, alia subeunt calamitates.

1 Ilm quintus Angelus clanxit, & vidi stellam è cœlo cecidisse in terram: & data est ei *Angelo* clavis putei abyssi.

2 Aperuit igitur puteum abyssi: & ascendit fumus ex puteo ut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aër à fumo putei.

3 Ex fumo autem exierunt locustæ in terram: dataque est illis potestas qualem habent potestatem terrestres scorpii.

4 Sed ipsis est dictum ne læderent gramen terræ, neque viride quicquam, neque ullam arborem: sed tantum homines qui non haberent signũ Dei in frontibus suis.

5 Datum autem est eis non ut occidant eos, sed ut torqueantur menses quinque, *&que* tormentum eorum ut tormentum scorpii quum percusserit hominem.

6 Itaque per eos dies homines quærent mortem, & non invenient eam: & cupient mori, & fugiet mors ab eis.

7 Figuræ vero locustarum similes *erant* equis paratis ad prælium: *eranq;* impositæ capitibus earum tamquã coronæ similes auro, & facies earũ ut facies hominum.

8 Et habebant capillos ut capillos mulierum: & dentes earum ut leonum erant.

9 Habebant etiam loricas ut loricas ferreas: & sonitus alarum ipsarum ut sonitus curruum, equis multis currentibus ad bellum.

10 Sed & habebant caudas similes scorpionum: erantque aculei in caudis earum: & earum potestas *erat* nocere hominibus menses quinque.

11 Habebant autem sibi impositum regem, Angelum abyssi: cui nomen Hebraice Abaddon, Græce vero Apollyon. *id est, perdens.*

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post eo.

13 Tum sextus Angelus clanxit. & audivi vocem quamdam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est in conspectu Dei,

14 Dicentem sexto Angelo qui habebat tubam, Solve quatuor illos Angelos vinctos ad magnum illud flumen Euphratem.

15 Soluti sunt igitur quatuor illi Angeli, parati ad horam, & diem, & mensem, & annum, ut occidant tertiam partem hominum.

16 Eratq; numerus equestris exercitus bis millies centena millia: nam audivi numerum eorum.

17 Itemque vidi equos per visionem, & qui ipsis insidebant habentes thoraces igneos, & hyacinthinos, & sulphureos: erant autem capita equorum ut capita leonum: & ex ore ipsorum prodibat ignis, & fumus, & sulphur.

18 Ab his tribus occisa est tertia pars hominum, *nempe* ab igne, & fumo, & sulphure, quæ prodibant ex ore ipsorum.

19 Potestas enim eorum in ore eorum est, & in caudis eorum: nam eorum caudæ similes sunt serpentibus, habentes capita per quæ lædunt.

20 Porro reliqui homines qui occisi non sunt his plagis, non resipuerunt ab operibus manuũ suarũ, ut ne adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque cernere possunt, neque audire, neque ambulare:

21 Neque resipuerunt ab cædibus suis, neque à veneficiis suis, neque à scortatione sua, neque à furtis suis.

CAPUT X.

Alius apparet Angelus nube amictus, & libellum tenens, quem Johanni devorandum tradit.

1 Ilm vidi alium Angelum validum descendentem de cœlo, amictum nube, supra cujus caput erat iris: facies autem ejus *erat* ut sol, & pedes ejus ut columnæ ignæ.

2 Habebatque in manu sua libellum apertum: & imposuit pedẽ suum dextrum mari; sinistrum autem super terram.

3 Clamavitq; voce magna, sicut leo rugit: & quum clamasset, loquuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et quum loquuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego eram scripturus: sed audivi vocem de cœlo dicentem mihi, Obsigna quæ loquuta sunt septem tonitrua, & ne ea scribas.

5 Et Angelus quem vidi stantem super mare & super terram, sustulit manum suam ad cœlum,

6 Et juravit per eum qui vivit in secula seculorum, qui condidit cœlum, & ea quæ sunt in eo, & terram, & ea quæ in ea sunt, & mare, & ea quæ in eo sunt, tempus non fore amplius.

7 Sed diebus vocis septimi Angeli quum clanget, consummatum iri mysterium Dei, sicut annunciavit servis suis prophetis.

8 Et vox quam audieram è cœlo, rursum loquuta est mecum, & dixit, Abi, & accipe libellum illum apertum *qui est* in manu Angeli stantis super mare & super terram.

9 Abii igitur ad Angelũ, dicens ei, Da mihi libellum. Et dixit mihi, Accipe & devora eum: & amaritudinem adferet ventri tuo, sed in ore tuo erit dulcis tamquam mel.

10 Accepi igitur libellum è manu Angeli & devoravi eum: eratq; in ore meo dulcis tamquam mel: sed quum devorassem eum, amaruit venter meus.

11 Tum dixit mihi, Oportet te iterum prophetare coram populis,& gentibus, & linguis, & regibus multis.

CAPUT XI.

Duo teſtes cælitus miſſi devorantur à beſtia, quorum tamen cadavera poſtea vitam recipiunt. Subſequitur clangor ſeptimi Angeli.

DAtus eſt autem mihi calamus ſimilis virgæ, adſtitirque Angelus, dicens, Surge, & metire templum Dei & altare & eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium quod extra templum eſt exclude,& ne metiaris illud : nam datum eſt Gentibus : & Urbem ſanctam calcabunt menſibus quadraginta duobus.

3 Sed dabo illam duobus illis teſtibus meis, qui prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta, amicti ſaccis.

4 Hi ſunt duæ illæ oleæ, & duo candelabra in conſpectu Dei terræ poſita.

5 Quod ſi quis velit eos lædere, ignis prodit ex ore ipſorum, & devorat inimicos eorum : nam ſi quis velit eos lædere, ita oportet eum occidi.

6 Hi habent poteſtatem claudendi cœlum,ne pluat diebus prophetiæ ipſorũ: & poteſtatem habent ſuper aquas,convertendi eas in ſanguinem : & percutiendi terram omni plaga quotieſcumq; voluerint.

7 Porro poſtquam peregerint ſuum teſtimonium,beſtia illa aſcendens ex abyſſo geret adverſus eos bellum, & vincet eos, & occidet eos.

8 Et cadavera eorum jacebunt in plateis urbis illius magnæ, quæ vocatur ſpiritualiter Sodoma & Ægyptus,ubi & Dominus noſter crucifixus eſt.

9 Et cernent *homines* ex tribubus,& populis, & linguis, & gentibus cadavera eorum per tres dies & dimidium,& cadavera eorum non ſinent poni in monumentis.

10 Et incolæ terræ gaudebunt ſuper illis,& hilares erunt : & munera mittent alii aliis, quoniam hi duo Prophetæ torſerint terræ incolas.

11 Sed poſt dies tres & dimidiũ ſpiritus vitæ à Deo *prodiens* ingredietur in illos: ſtabuntque *erecti* in pedes ſuos, & metus magnus cadet in eos qui ipſos ſpectarint.

12 Deinde audierunt vocem magnam de cœlo,dicentem ipſis,Aſcendite huc. Aſcenderunt que in cœlum per nubem : & conſpexerunt illos inimici eorum.

13 Factuſq; eſt in illa hora terræmotus magnus : & decima pars Urbis cecidit, & occiſa ſunt in terræmotu capita hominum ſeptem mille, & reliqui territi ſunt, & dederunt gloriam Deo cœli.

14 Væ ſecundum abiit, & ecce væ tertium veniet citò.

15 Septimus igitur Angelus clanxit. & factæ ſunt voces magnæ in cœlo,dicentes, Facta ſunt regna mundi Domini noſtri, & Chriſti ejus,qui regnabit in ſecula ſeculorum.

16 Tum viginti quatuor illi Seniores qui in conſpectu Dei ſedent in thronis ſuis, prociderunt in facies ſuas, & adorarunt Deum,

17 Dicentes,Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, Qui es,& Qui eras, & Qui venturus es, quod adeptus ſis potentiam tuam magnam,& regnum inieris:

18 Et iratæ ſunt Gentes, & advenit ira tua, & præſtitutum tempus mortuorum, ut judicentur,& des mercedem ſervis tuis Prophetis,& Sanctis, & timentibus nomen tuum,parvis & magnis ; & perdas eos qui perdunt terram.

19 Tunc apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt Arca pacti ipſius in ejus templo : & facta ſunt fulgura,& voces, & tonitrua,& terræmotus,& grando magna,

CAPUT XII.

Mulieris parturientis ſignum apparet, cujus partui inſidiatur Draco ; qui à Michaele devictus,& in terram dejectus, adhuc inſequitur mulierem.

VIſum eſt autem ſignum magnum in cœlo : mulier amicta ſole ſub cujus pedibus erat luna,& in capite corona ſtellarum duodecim.

2 Et gravida clamabat parturiens, & diſtorquebatur ad pariendum.

3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo : nam ecce,*adfuit* Draco magnus rufus, habens capita ſeptem & cornua decem,& in capitibus ſuis diademata ſeptem :

4 Cujus cauda trahebat tertiam partem ſtellarum cœli,quas abjecit in terram:ſtetit autem is Draco ante mulierem paritu ram, ut quum peperiſſet, filium ejus devoraret.

5 Peperit autem filium maſculum rectorum omnes Gentes virga ferrea : & raptus eſt Filius ejus ad Deum & thronum ejus.

6 Mulier vero fugit in ſolitudinem,ubi habet locum paratum à Deo:ut illic alerent eam diebus mille ducentis ſexaginta.

7 Et factum eſt prælium in cœlo : Michael & Angeli ejus prælia ti ſunt cum Dracone, & Draco pugnabat & Angeli ejus :

8 Sed hi non prævaluerunt,neque locus eorum amplius inventus eſt in cœlo.

9 Et projectus eſt Draco ille magnus, Serpens ille antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas,qui ſeducit totum terrarum orbem : projectus,*inquam*. eſt in terram, & angeli ejus cum eo projecti ſunt.

10 Et audivi vocem magnam dicentem in cœlo, Nunc facta eſt ſalus, & potentia, & regnum Dei noſtri, et poteſtas Chriſti ejus : quia dejectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat eos in conſpectu Dei noſtri, die ac nocte.

11 Sed ipſi vicerunt eum per ſanguinem Agni, et per ſermonem teſtimonii ſui : et animæ ſuæ prodigi fuerunt uſque ad mortem.

12 Propterea hilares eſtote cœli,et qui habitatis in eis. Væ incolis terræ et maris:

nam

nam descendit Diabolus ad vos, excandescentiæ magnæ plenus, ut qui sciat se exiguum tempus habere.

13 Quum igitur vidisset Draco se projectum esse in terram, persequutus est mulierem quæ pepererat masculum.

14 Sed datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret à conspectu Serpentis in desertum, in locum suum, ubi aleretur per tempus, & tempora, & dimidium temporis.

15 Ejecit autem Serpens ex ore suo post mulierem aquam tamquam flumen, ut eam faceret rapi à flumine.

16 Sed succurrit terra mulieri, aperuitq; terra os suum, & absorpsit flumen quod ejecerat Draco ex ore suo.

17 Iratus est igitur Draco adversus mulierem: & abiit ut gereret bellum cum reliquis ex ejus semine observantibus præcepta Dei, & habentibus testimonium Jesu Christi.

18 Steritque super arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia illa multiceps, quæ maximam mundi partem in idololatriam seducit, & ab alia confirmatur.

TUm vidi bestiam è mari ascendentem, quæ habebat capita septem & cornua decem: & imposita cornibus ejus decem diademata, & impositum capitibus ejus nomen blasphemiæ.

2 Eratque hæc bestia quam vidi similis pardo, & pedes ejus ut pedes ursi, & os ejus ut os leonis: dedit autem ei Draco virtutem suam, & thronum suum, & potestatem magnam.

3 Et vidi unum ex capitibus ejus quasi lethaliter cæsum: sed ipsius plaga lethalis curata est: & admirans universa terra sequuta est bestiam.

4 Et adorarunt Draconem qui dedit potestatem bestiæ: & adorarunt bestiam, dicentes, Quis similis bestiæ? quis poterit pugnare cum ea?

5 Datumque est ei os loquens magna & blasphemias: & data est ei potestas agendi menses quadraginta duos.

6 Aperuit igitur os suum ad blasphemiam adversus Deum, ut conviciis afficeret nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cœlo habitant.

7 Sed & datum est ei bellum gerere cum sanctis, & eos vincere: & data est ei potestas in omnem tribum, & linguam, & gentem

8 Itaque adorabunt eam omnes incolæ terræ; quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati *jam inde* à jacto mundi fundamento.

9 Siquis habet aurem, audiat.

10 Siquis in captivitatem agit, in captivitatem abit: siquis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi: hic est tolerantia & fides Sanctorum.

11 Deinde vidi aliam bestiam ascendentem è terra, habentem cornua duo similia Agni, sed loquebatur ut Draco.

12 Et vero potestatē prioris bestiæ omnem exercet in conspectu ejus, & facit ut terra & ipsius incolæ adorent bestiā illam primam cujus curata fuerat plaga lethalis

13 Editque signa magna, ad o ut etiam ignem faciat è cœlo descendere in terram in conspectu hominum.

14 Et seducit incolas terræ, propter signa quæ datum est ei ut faciat in conspectu bestiæ, dicens incolis terræ ut faciant imaginem bestiæ quæ gladio vulnerata fuit, sed revixit.

15 Datumq; est ei ut animaret imaginem bestiæ, ut etiam loquatur imago bestiæ: & faciat ut quicumque non adorarint imaginem bestiæ, occidatur.

16 Sed & facit ut omnes, parvi & magni, divites & pauperes, liberi & servi, accipiant characterem in manu sua dextra, aut in frontibus suis:

17 Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habeat characterem aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hic sapientia est. Qui intelligentia prædirus est, computet numerum bestiæ: numerus enim hominis est: & numerus ejus, sexcenta sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Hic incipit tota catastrophe hujus libri. Nam Agnus tandem prodit in aciem. Canticum novum auditur, & quinq; Angeli suo officio non desunt.

TUnc vidi, & ecce *aderat* Agnus stans super montem Sion, & cum eo centū quadraginta quatuor millia habentia nomen Patris ejus scriptū in frontibus suis.

2 Et audivi vocem è cœlo tamquam vocem aquarum multarum, & tanquam sonum tonitrui magni: & vocem audivi citharœdorum pulsantium citharas suas;

3 Et qui canebant quasi canticum novū ante thronū, & in conspectu quatuor illorum animalium, & illorum Seniorum: neq; quisquam poterat discere canticum illud nisi illa centū quadraginta quatuor millia, ii *videlicet* qui ēpti sunt è terra:

4 Hi sunt qui cum mulieribus non sunt inquinati, virgines enim sunt: hi sequūtur Agnum quocumq; ierit: hi empti sunt ex hominibus, primitiæ Deo & Agno sacræ,

5 Et in quorū ore non est inventus dolus: sunt enim inculpati ante thronū Dei.

6 Deinde vidi alium Angelum volantē per medium cœli, habentem Evangelium æternū, ut evangelizaret incolis terræ, & omni genti, & tribui, & linguæ, & populo:

7 Dicentem magna voce, Timete Deum, & ei tribuite gloriā: nam venit hora judicii ejus: & adorate eum qui fecit cœlum & terrā, & mare, & fontes aquarum.

8 Et alius Angelus sequutus est, dicens, Cecidit Babylon urbs illa magna, quia vinum excandescentiæ scortationis suæ potandum præbuit omnibus gentibus.

9 Et

9 Et tertius Angelus sequutus est illos, dicens voce magna, Si quis adoraverit bestiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua aut in manu sua,

10 bibet hic quoque ex vino excandescentiæ Dei, ex mero, *inquam*, infuso in poculo excandescentiæ ipsius, & torquebitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & in conspectu Agni.

11 Et fumus tormenti ipsorum ascenderet in secula seculorum: nec habebunt requiem die ac nocte qui adorant bestiam & imaginem ejus, & siquis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic tolerantia sanctorum est: hic qui observant præcepta Dei, & fidem Jesu

13 Tunc audivi vocem è cœlo dicentem mihi, Scribe, Beati ab hoc tempore mortui ii qui Domini causa moriuntur. Etiam dicit Spiritus: ut requiescant à laboribus suis: & opera eorū sequuntur eos.

14 Aspexi autem, & ecce *aderat* nubes candida: & nubi insidebat *quidam* similis homini, habens impositā capiti suo coronam auream, & in manu sua falcē acutam

15 Et alius Angelus prodiit è templo, clamans voce magna ad eum qui insidebat nubi. Mitte falcem tuam, & mete: quia venit tibi tempus metendi: nam aruit messis terræ.

16 Misit igitur is qui insidebat nubi falcem suam in terram, & demessa est terra.

17 Tum alius Angelus prodiit è templo quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam.

18 Et alius Angelus prodiit ab altari, habens potestatem in ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: nam maturæ sunt ejus uvæ.

19 Misit igitur Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in magnum illum lacum excandescentiæ Dei.

20 Et calcatus est lacus extra civitatem: exivitque sanguis è lacu usque ad frænos equorum, per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Calix iræ Dei excipitur septem phialis à totidem Angelis.

DEinde vidi aliud signum in cœlo magnum & admirabile: Angelos illos septem, habentes plagas septem ultimas, quoniam per illas erit excandescentia Dei consummata.

2 Et vidi tamquam mare vitreum mixtū igni: & eos qui victoriam reportabant ex bestia illa & imagine ejus & charactere ejus, ex numero nominis ejus, stantes apud mare vitreum, & habentes citharas Dei:

3 Qui etiam cantabant canticum Mosis servi Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: Justæ & veræ sunt viæ tuæ, rex sanctorum.

4 Quis non timebit te, Domine, & glorificabit nomen tuum? Nam solus sanctus es. Nam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo: nam juta tua manifesta facta sunt.

5 Et posthæc aspexi, & ecce, apertum est templū Tabernaculi testimonii in cœlo.

6 Et prodierunt è templo septem illi Angeli habentes septem plagas, induti lino mundo & splendido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et unum ex quatuor animalibus dedit septem Angelis phialas aureas, plenas excandescentiæ Dei viventis in secula seculorum.

8 Et implerum est templum fumo *prodeunte* à majestate Dei, & à virtute ejus: nec quisquam poterat ingredi in templum, donec consummatæ essent septem plagæ septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Septem phialæ nutu Dei effunduntur.

TUnc audivi vocem magnam è templo, dicentem septem illis Angelis, Ite, effundite septem phialas excandescentiæ Dei in terram.

2 Abiit igitur primus *Angelus*, & effudit phialam suam in terram: factumq; est ulcus malum ac noxium adversus homines qui habebant characterem bestiæ, & eos qui adorabant imaginem ejus.

3 Deinde secundus Angelus effudit phialam suam in mare, factumque est *illud* quasi cruor cadaveris: & quodcunque animal vivebat in mari, mortuum est.

4 Tum tertius Angelus effudit phialam suam in flumina, & in fontes aquarum: & factæ sunt sanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem, Justus es, Domine, Qui es, & Qui eras, & Qui eris, quod hæc judicaris.

6 Quoniam sanguinem sanctorū & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dediisti ad bibendum: digni enim sunt.

7 Et audivi alium è sanctuario dicentem, Etiam, Domine Deus omnipotens, vera *sunt* & justa judicia tua.

8 Postea quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est ei æstu affligere homines per ignem.

9 Et æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemarunt nomen Dei habentis auctoritatem in has plagas: neque resipuerunt ut tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus Angelus effudit phialam suam super thronum bestiæ illius, & factum est regnum ejus tenebrosum: & mandebant linguas suas præ dolore:

11 Et blasphemarunt Deum cœli præ doloribus suis & ulceribus suis, nec resipuerunt ab operibus suis.

12 Tum sextus Angelus effudit phialā suā in flumen illud magnum, *nempe*, Euphratē: & exsiccata est aqua ejus, ut pararetur via regum ab ortu solis *adventantiū*

13 Et vidi ex ore Draconis & ex ore illius

lius bestiæ, & ex ore Pseudoprophetæ illius, tres impuros spiritus similes ranis *prodeuntes*.

14 Sunt enim spiritus dæmoniorum edentes signa, quique abeunt ad reges terræ & totius mundi, ut congregēt eos ad prælium magni illius diei Dei omnipotentis.

15 (Ecce venio ut fur. Beatus qui vigilat & servat vestimenta sua, ne nudus ambulet, & cernantur pudenda ipsius.)

16 Congregavit igitur eos in locum, qui vocatur Hebraice Armageddon.

17 Tum septimus Angelus effudit phialam suam in aërem: & prodiit vox magna è templo cœli à throno, dicens, Fuit.

18 Factiq; sunt fulgura, & tonitrua: & terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram, terræmotus, *inquam*, adeo magnus.

19 Et dirupta est urbs illa magna in tres partes, & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon illa magna venit in memoriam in Dei conspectum, ut præberet ei poculum exandescentiæ iræ suæ.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna, quasi talenti pondo, descendit è cœlo in homines: & blasphemarunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna fuit ejus plaga vehementer.

CAPUT XVII.

Judicium magnæ meretricis; cujus ornatus, calix, & anatome describitur.

TUm venit unus ex septem Angelis qui habebant septem phialas, & loquutus est mecum, dicens mihi, Heus tu, ostendam tibi damnationē meretricis illius magnæ, sedentis super aquas multas:

2 Cum qua fornicati sunt reges terræ, & cujus fornicationis vino inebriati sunt incolæ terræ.

3 Quumque me per spiritum in desertum abstulisset, vidi mulierem insidentem bestiæ coccineæ, plenæ nominibus blasphemiæ, habenti capita septem, & cornua decem.

4 Erat autē mulier illa amicta purpura & cocco, & inaurata auro & lapidibus pretiosis & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationibus & immunditia fornicationis suæ.

5 Et in fronte sua nomen scriptum, Mysterium, Babylon illa magna, mater illa fornicationum & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam sanguine sanctorum & sanguine martyrum Jesu: & miratus sum, quum viderem illam, admiratione magna.

7 Tunc dixit mihi Angelus, Quare miraris? ego dicam tibi mysterium mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem & cornua decem.

8 Bestia quam vidisti, fuit, & non est: & ascensura est ex abysso, & in exitium abitura: & mirabūtur incolæ terræ, (quorū nomina scripta non sunt in libro vitæ à jacto mundi fundamento) cernentes bestiam quæ erat, & non est, & tamen est.

9 Hic est mens quæ habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet.

10 Et reges septem sunt: quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum ad exiguum *tempus* manere.

11 Bestia autem quæ erat, & non est, is octavus est, & è septem illis est: & in exitium abit.

12 Decem autem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed auctoritatem tamquam reges ad unam horam accipient cū bestia.

13 Hi sunt unius sententiæ, & vires ac auctoritatem suam bestiæ tradent.

14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos: quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum eo sunt, vocati, & electi, & fideles.

15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & turbæ, & gentes, & linguæ.

16 Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio prosequentur meretricem, & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus edent, & ipsam igne exurent.

17 Deus enim dedit in corda eorum ut exsequantur quod ipsi visum est, & ut consentiant, dentque regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier quam vidisti, est urbs illa magna quæ habet regnū super reges terræ.

CAPUT XVIII.

Ruina Babylonis figuratur.

ET post hæc vidi Angelum descendentem è cœlo, habentem auctoritatem magnam: & terra illuminata fuit ipsius gloria.

2 Exclamavit autē vehementer voce magna, dicens, Cecidit, cecidit, Babylon illa magna, & facta est domicilium dæmoniorū, & custodia omnis spiritus impuri, & custodia omnis volucris immundæ & exosæ:

3 Quia ex vino excandescentiæ fornicationis ejus biberunt omnes gentes, & reges terræ cum ea fornicati sunt, & mercatores terræ opibus luxus ejus ditati sunt.

4 Et audivi aliam vocem è cœlo dicentem, Exite ex ea, populi mei, ne participes sitis peccatorum ejus, & ex plagis ejus accipiatis.

5 Nam accumulata peccata ejus pertigerunt usque in cœlum, & recordatus est Deus scelerum ejus.

6 Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate ei duplum secundum opera ejus; in poculo quod propinavit, propinate ei duplum.

7 Quantū sibi gloriæ attribuit & luxuriata est, tantum date ei tormentū & luctum;

ſtum: quia in corde ſuo dicit, Sedeo regina, nec ſum vidua, nec luctum videbo.

8 Ideo una die venient ejus plagæ, mors, & luctus, & fames: & igne exuretur, quia validus eſt Dominus Deus, qui damnabit eam.

9 Tunc flebunt eam, & plangent ſuper ea reges terræ, qui cũ illa ſcortati & luxuriati ſunt, quũ viderint fumũ incendii ejus:

10 Procul ſtantes propter terrorẽ tormenti ipſius, & dicentes, Vah, vah, Magna illa urbs Babylon, urbs illa valida, una hora venit judicium ruum.

11 Sed & mercatores terræ flebunt & lugebunt ſuper ea: quoniam merces eorum nemo emit amplius:

12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretioſi, & margaritarum, & byſſi, & purpuræ, & ſerici, & cocci, & omne lignum thyinum, & omne vas eburneum, & omne vas ex ligno pretioſiſſimo, & ære, & ferro, & marmore,

13 Et cinamomum, & ſuffitus & unguentum, & thus, & vinum, & oleum, & ſimilam, & triticum, & jumenta, & oves, & equos & rhedas, & mancipia, & animas hominum.

14 Et fructus deſiderari ab anima tua abierũt à te: & omnia pinguia & præclara abierũt à te: nec amplius ea inveniesٍ.

15 Hanũ *inquam*, rerum mercatores ab ea divites facti, procul ſtabũt, propter terrorẽ tormenti ipſius, flentes ac lugentes,

16 Et dicentes, Vah, vah, civitas illa magna, quæ amicta erat byſſo, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapidibus pretioſis, & margaritis! quinam una hora vaſtatæ ſunt tantæ divitiæ?

17 Sed & omnes gubernatores, & omnis in navibus verſantium turba, & nautæ, & quotquot ex mari quæſtum faciunt, procul ſtabunt,

18 Et clamabunt videntes fumum incendii ejus, & dicent, Quæ ſimilis *erat* urbi iſti magnæ?

19 Et injecto capitibus pulvere clamabunt flentes ac lugentes, & dicentes, Vah, vah, quod urbs illa magna, in qua omnes qui habebant naves in mari, divites facti ſunt ex ipſius copiis, una hora deſolata eſt

20 Exſulta ſuper ea cœlum, & ſancti Apoſtoli, & Prophetæ, quoniam noſtras de illa pœnas Deus ſumpſit.

21 Tum ſuſtulit quidam Angelus validus lapidem inſtar molæ magnæ, & projecit in mare, dicens, Ita cum impetu projicietur Babylon urbs illa magna: nec amplius invenietur.

22 Et vox citharœdorum, & muſicorum, & tibia ac tuba canentiũ non audietur in te amplius: nec ullus artifex cujuſcumq; artis invenietur in te amplius: & ſonitus molæ non audietur in te amplius

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox ſponſi & ſponſæ non audietur amplius in te: nam mercatores rui erant optimates terræ, & veneficiis tuis ſeductæ ſunt omnes gentes.

24 Sed in ea ſanguis Prophetarum & ſanctorum inventus eſt, & omnium qui mactati ſunt in terra.

CAPUT XIX.

Cœlites exſultant ob judicium Babylonicæ meretricis, & canũt cæleſte Alleluja.

POſt hæc audivi vocem magnam turbæ multæ in cœlo, dicentis, Halleluja: ſalus, & gloria, & honor, & virtus Domino Deo noſtro.

2 Quia vera & juſta *ſunt* judicia ejus, & meretricem illam magnam, quæ corrupit terram ſcortatione ſua, damnavit; & vindicavit ſanguinem ſervorum ſuorum ex manu ejus.

3 Deinde, ſecundo dixerunt, Halleluja: & fumus ejus aſcendit in ſecula ſeculorum

4 Et procideruntviginti quatuor illi Seniores, & quatuor illa animalia, & adoraverunt Deum inſidentem throno, dicentes, Amen. Hallelujah.

5 Tum vox è throno prodiit, dicens, Laudate Deum noſtrum omnes ſervi ejus, & qui timetis eum parvi & magni.

6 Et audivi tamquam ſonitum turbæ multæ, & tamquam ſonitum aquarum multarum, & tamquam ſonitum tonitruorum vehementium, dicentium, Halleluja: quoniam regnum iniit Dominus Deus ille noſter omnipotens.

7 Gaudeamus, & exſultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus paravit ſe.

8 Et datum eſt ei ut amiciatur byſſo munda & ſplendida: byſſus enim juſtificationes ſunt Sanctorum.

9 Tum dixit mihi, Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt. Et dixit mihi, Hæc verba Dei vera ſunt.

10 Et procidi ante pedes ejus ut adorarem eum: ſed dixit mihi, Vide ne *feceris*: conſervus tuus ſum & fratrum tuorum qui habent teſtimonium Jeſu. Deum adora: teſtimonium enim Jeſu eſt Spiritus Prophetiæ.

11 Deinde vidi cœlum apertum, & ecce *adfuit* equus albus: & qui inſidebat, ei, vocabatur Fidelis & Verax, & *qui* juſte judicat & pugnat.

12 Oculi autem ejus *erant* tamquam flamma ignis: & in capite ejus diademata multa: habebatque nomen ſcriptum quod nemo novit niſi ipſe.

13 Et amictus erat veſte tincta ſanguine: vocaturq; nomen ejus Sermo ille Dei.

14 Exercitus autem qui ſunt in cœlo, ſequebantur eum equis albis, veſtiti byſſo alba & munda.

15 Et ex ore ejus prodibat gladius acutus, ut eo percuteret gentes: ipſe enim reget eas virga ferrea: & is eſt qui calcabit lacum vini excandeſcentiæ & iræ Dei omnipotentis.

16 Habebatq; in veſtimento & in femore

more suo nomen scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium.

17 Tunc vidi quemdam Angelum stantem in sole, qui clamavit voce magna, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli: Adeste & congregamini ad cœnam magni Dei;

18 Ut edatis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes potentum, & carnes equorum, & eorum qui ipsis insident, & carnes omnium liberorum ac servorum, parvorum ac magnorum.

19 Deinde vidi bestiam illam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad gerendum bellum cum eo qui insidebat equo, & cum ipsius exercitu.

20 Et comprehensa est bestia, & cum ea pseudoprophera ille qui ediderat signa in ejus conspectu, quibus seduxit eos qui acceperãt characterem bestiæ, & qui adoraverant imaginem ejus: & vivi conjecti sunt ambo in stagnũ ignis ardens sulphure

21 Et reliqui necisi sunt gladio ejus qui insidebat equo, prodeunte ex ore ipsius: & omnes aves saturatæ sunt carnibus eorũ.

CAPUT XX.

Felicitas Ecclesiæ in his terris per mille annos.

DEinde vidi Angelum descendentem è cœlo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua.

2 Qui apprehendit draconem, serpentẽ, *inquam*, illum antiquum, qui est diabolus & Satanas, & vinxit eum *ad* annos mille.

3 Conjecitq; eum in abyssum, quam occlusit & obsignavit super eum, ut non seduceret amplius gentes, donec consummarentur anni mille: nam postea oportet eum solvi *ad* exiguum tempus.

4 Deinde vidi thronos, & sederunt super eos, & judicium datum est eis: & animas eorum qui securi percussi sunt propter testimonium Jesu, & propter sermonem Dei, quiq; non adorarunt bestiã, neq; imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus suis, aut in manibus suis: vixerunq; & regnabunt cum Christo mille illos annos.

5 Reliqui vero ex mortuis non revivisc ent, donec consummati fuerint illi anni mille. Hæc est resurrectio prima.

6 Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima: in hos *enim* secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis.

7 Postquam vero consummati fuerint anni mille, solvetur Satanas è carcere suo

8 Et exibit ut seducat gentes quæ sunt in quatuor angulis terræ, Gogum & Magogum, ut congreget eos ad prælium: quorum numerus est sicut arena maris.

9 Ascenderunt igitur super latitudinem terræ, & circumierunt castra sanctorũ & urbem illam dilectam: sed descendit ignis à Deo è cœlo qui devoravit eos.

10 Et diabolus qui seducebat eos, conjectus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi *erat* & bestia illa & ille pseudopropheta, & torquebantur die ac nocte in secula seculorum.

11 Tum vidi thronum magnum candidum & quemdam ei insidentem, à cujus conspectu fugit terra & cœlum, quorum locus non est inventus.

12 Et vidi mortuos parvos & magnos stantes in conspectu Dei, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est *liber* vitæ: judicatiq; sunt mortui ex iis quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.

13 Et reddidit mare mortuos quos habebat. Mors quoq; & Infernus reddiderũt mortuos quos habebant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14 Infernus autem ac Mors conjecti sunt in stagnum ignis: quæ est mors secunda.

15 Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, conjectus est in stagnum ignis.

CAPUT XXI.

Cælum novum, & terra nova.

DEinde vidi cœlum novum & terram novam: primum enim cœlum & prima terra abierat: & mare non amplius exstabat.

2 Et ego Johannes vidi sanctam illam civitatem Hierusalem novam descendentem à Deo è cœlo, paratam ut sponsam ornatam viro suo.

3 Et audivi vocem magnam è cœlo dicentem, Ecce tabernaculum Dei *est* cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi, populi ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit, Deus ipsorum.

4 Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors amplius non exstabit; neq; luctus, neq; clamor, neque labor exstabit amplius: quia præcedentia abierunt.

5 Et dixit is qui insidebat throno, Ecce, nova facio omnia. Et dixit mihi, Scribe: nam hæc verba vera sunt & fidelia.

6 Et dixit mihi, Fuerunt: ego sum Alpha & Omega, initium & finis. Ego sitienti dabo ex fonte aquæ vivæ, gratis.

7 Victor hæreditario jure obtinebit omnia: & ero ei Deus, & ipse erit mihi filius.

8 Formidolosis autem, & incredulis, & execrabilibus, & homicidis, & scortatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus portio *assignata* est in stagno ubi ardet ignis & sulphur; quod est mors secunda.

9 Tum venit ad me unus ex septem illis Angelis, qui habuerant septem illas phialas plenas septem plagis ultimis: & loquutus est mecum, dicens, Veni, ostendam tibi sponsam uxorem Agni.

10 Et asportavit me per spiritum in montem magnum & sublimem, & ostendit mihi civitatem illam magnam, sanctam, *inquam*, illam Hierusalem è

cœlo

cælo descendentem à Deo:

11 Habentē gloriā Dei: & cujus lumē *erat* simile lapidi pretiosissimo, tanquam lapidi jaspidi instar crystalli splendenti

12 Habebat præterea murum magnum & sublimem, habentem portas duodecim, & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilone, portæ tres: ab Austro, portæ tres: ab Occasu, portæ tres.

14 Et murus urbis habebat fundamenta duodecim, in quibus *erant* duodecim nomina Apostolorum Agni.

15 Porro is qui loquebatur mecum habebat calamum aureum, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum ejus.

16 Urbs ipsa vero quadrāgularis sita est, cujus longitudo tanta est quāta & latitudo: mensus q; est civitatem illo calamo, ad stadiorū duodecim millia: suntq; longitudo & latitudo & altitudo ejus æquales

17 Et mensus est murum ejus: centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli.

18 Erat autem structura muri ejus ex jaspide: ipsa vero civitas aurum purum, & simile vitro puro.

19 Et fundamenta muri urbis omni lapide pretioso ornata: fundamentum primum *erat* jaspis: secundū sapphirus: tertium chalcedonius. quartū, smaragdus:

20 Quantum, sardonyx: sextū, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21 Duodecim autem portæ, duodecim margaritæ sunt, & singulæ portæ ex singulis margaritis sunt: & platea civitatis aurū purum tamquam vitrū perlucidum.

22 Nec templum vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23 Neque civitas ista eget sole vel luna, ut luceant in ea: nam gloria Dei illustrat eam, & lucerna eius est Agnus.

24 Et gentes quæ servatæ fuerint ambulabunt ad lucem ejus: & reges terræ gloriam suam et honorē ad eam adferent

25 Nec portæ ejus claudentur interdiu: nox enim non erit illic.

26 Et adferetur gloria et honor Gentium ad eam.

27 Non intrabit in eam quicquā quod inquinat, aut abominandum quippiam patrat, vel mendacium *loquitur*: sed qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Paradisi cælestis descriptio, & hujus libri epilogus.

DEinde ostendit mihi purum fluvium aquæ vivæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem ex throno Dei et Agni.

2 In media vero platea ipsius, et ex utraque parte fluminis *erat* arbor vitæ ferens fructus duodecim, per menses singulos edens fructum suum, et folia sua ad sanationem Gentium.

3 Nec ullum adversus quemquam anathema erit amplius: sed sedes Dei et Agni in ea erit, et servi eius colent eum.

4 Et videbunt faciem ejus: et nomen ejus in frontibus ipsorum *erit*.

5 Et nox illic non erit, neque opus est eis lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illustrat eos: et regnabunt in secula seculorum.

6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *sunt* et vera: et Dominus Deus ille sanctorū Prophetarum misit Angelum suum ut indicet servis suis quæ oportet fieri cito.

7 Ecce, venio cito. Beatus qui observat verba prophetiæ libri hujus.

8 Ego vero Johannes *is sum* qui hæc audivi et vidi. Et quum audissem et vidissem, procidi ut adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc ostendebat.

9 *Is* vero dixit mihi, Vide ne *feceris*: conservus enim tuus sum, et fratrum vorum Prophetarum, et eorum qui observant verba libri hujus. Deum adora.

10 Deinde dixit mihi, Ne obsignaveris verba prophetiæ libri hujus: præstitutum enim illud tempus prope est.

11 Qui injuste agit, injuste agat adhuc: et qui sordidus est, sordescat adhuc: et qui justus est, justificetur adhuc: et sanctus, sanctificetur adhuc.

12 Et ecce, venio cito: et merces mea mecum *est*, ut reddam unicuiq; prout opus ipsius erit.

13 Ego sum Alpha et Omega, principium et finis, primus et ultimus.

14 Beati qui præstant ejus præcepta: ut sit eis jus in arborem vitæ, et per portas ingrediantur in civitatem.

15 Foris autē *erunt* canes, et venefici, et scortatores, et homicidæ, et idololatræ, et quisquis amat ac committit mendaciū

16 Ego Jesus misi Angelum meum, ut hæc vobis testificaretur in Ecclesiis. Ego sum stirps et progenies illa Davidis, stella illa splendida et matutina.

17 Et Spiritus et sponsa dicunt, Veni: et qui audit, dicat, Veni: et qui sitit, veniat: et qui vult, accipiat aquā vitæ gratis

18 Enimvero una testor cuivis audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis adjecerit ad hæc, imponet ei Deus plagas scripras in libro isto:

19 Et si quis abstulerit *aliquid* ex verbis libri propheriæ hujus, auferet Deus partē ejus è libro vitæ, et ex urbe illa sancta, et ex iis quæ scripta sūt in libro isto.

20 Dicit qui testatur ista, Etiam venio cito. Amen. Veni igitur, Domine Jesu.

21 Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Soli Deo honor & gloria.